BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III
RACCOLTA
VILLAROSA
A secup
39
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

78442 V. ll. con. A 39

ELEMENTA PHYSICÆ

CONSCRIPTA IN USUS ACADEMICOS

A

PETRO VAN MUSSCHENBROEK.

79

Quibus nunc primum in gratiam ſtudioſæ juventutis accedunt ab alienis manibus ubique auctaria & notæ, diſputatio phyſico-hiſtorica de rerum corporearum origine, ac demum de rebus Cæleſtibus Tractatus.

TOMUS SECUNDUS.

NEAPOLI)(MDCCXLV.
TYPIS PETRI PALUMBI

SUPERIORUM FACULTATE.

NAPOLI

Cum animus coelum, terras, maria, omniumque rerum naturas reſpexerit, eaque unde generata, quò recurrant, quando, quomodo obitura, quid in iis mortale & caducum, quid divinum, æternumque ſit viderit, in hac ille magnificentia rerum, atque in hoc conſpectu, & cognitione naturæ, Dii immortales! quam ipſe ſe noſcet, quam deſpiciet, quam pro nihilo putabit ea, quæ vulgo dicuntur ampliſſima? Cic. Leg. I.

ELEMENTA PHYSICÆ.

CAP. XXVII.

De Proprietatibus Lucis generalibus.

§. 841. IGnem, præter vires rarefaciendi & calefaciendi corpora, etiam facultatem Lucendi habere, adſeruimus ſupra: hanc breviter in aliquot capitibus examinabimus.

§. 842. Quicquid efficit, ut mediantibus oculis animus videat, Lux eſt: Quæ vel directe è corpore lucente emiſſa, vel a corporibus illuminatis reflexa, oculos ingreditur: Ope Lucis videmus objecta lucentia, objecta non lucentia, Quantitatem, Figuram, Locum, Situm, Diſtantiam, Continuum, Separatum, Motum, Quietem, & Colores. Luce abſente horum omnium nihil videmus. Ut autem memorata videamus, oportet, ut oculus notabili intervallo ab objectis abſit.

§. 843. Scintilla lucens minima in omni puncto ſuperficiei ſphæræ conſpici poteſt, cujus centrum ſcintilla occupat: inter ſcintillam & oculum in linea recta opaco interpoſito obice, lux non videtur: quare conſpicitur quaſi in radiis è centro ſphæræ ad totam ſuperficiem emiſſis [1].

[1] Hinc non lateraliter & flexuoſa via, ſed recta undique linea ex centro in circuitum lucis propagationem fieri conſtat: ideo enim inter ſcintillam & oculum opaco interpoſito obice umbra poſt hujus tergum ſpargitur, quod lucis radii a ſcintilla tanquam ex centro prodeuntes, & obicis margines perſtringentes recta ſubinde progrediantur, quin

§. 844. Hanc ob cauſam Philoſophi lucem, in rectis lineis delatam, *Radios Lucis* vocarunt.

§. 845. Horum radiorum ſubtilitas ingens eſt, & lineis Geometricis fere æmula: ſi enim chartæ inflictum acu ſit exiguum foramen, per id Spectator ſupinus omnia objecta in hemiſphærio cœleſti videbit: Erectus autem cœli quartam partem, una cum omnibus ſolo inſiſtentibus ante ſe corporibus adſpiciet: adeo ut innumera radiorum, ab objectis aut emiſſorum aut reverberatorum copia, per exiliſſimum tranſiens foramen, ſubtilitatem oſtendat, quantam conſequi acies ingenii humani non poſſit.

2°. Si ſebacea vulgaris ardens candela noctu in apice altæ turris ponatur, ad diſtantiam dimidii milliaris a turre, ab omni parte videri poteſt; quare nullus in ſphæra, diametri unius milliaris, oculo concedi locus poteſt, qui non è flammula radium lucis recipiat: Radii hi omnes in flamma aggregati fuerunt; quæ cum ſit exigua reſpectu ingentis ſphæræ, quæ illuminatur, ſummam radiorum ſubtilitatem quoque probat.

3°. Lux quoque penetrat per Adamantum, Gemmarum, Vitrorum poros, qui adeo anguſti ſunt, ut ope quorumcunque Microſcopiorum detegi hucuſque non potuerint. §.846.

quin in obicis tergum deflectant. Hinc Planetarum oriuntur umbræ ab eorum parte, quæ eſt Soli averſa; in quarum umbrarum ſpatia cum alii verſantur Planetæ, deliquium vel eclipſim pati dicuntur, quod ſcilicet ibi nulli ſint ſolares radii, qui ad oculos regerantur. Directa item radiorum lucis propagatio vel ex eo liquet, quod ſi per exiguum foramen in feneſtra factum, obſcuram domum ſolaris radius ingrediatur, per totum qua patet medium a foramine uſque ad corpus opacum ulteriori propagationi reſiſtens, linea recta lucida videbitur, indirectum cum alia a foramine ad Solem jacens. Quod ſi in oppoſito opaco obice e regione ejus foraminis aliud fiat aliquanto majus foramen, per quod admiſſus radius excipiatur, & tranſeat, tam manebit obſcurum cubiculum, quam ſi nulla lux per illud tranſiſſet. Lucis ergo radii per cubiculum tranſeuntes nihil lateraliter valent, iidemque ad viſionem nil conferunt, niſi recta in oculos incidant, eoſque percellant.

§. 846. Radiorum lucentium longitudo eſt fere *infinita*: non enim modo a Sole ad Terram exporriguntur, quæ tanto intervallo a ſe diſtant, ut è tormento bellico exploſus rapidiſſima celeritate globus, id vix 25 annorum ſpatio emetiri poſſit: ſed etiam radii a Stellis fixis remotiſſimis ad nos uſque extenduntur, quarum diſtantia in immenſum major prion; cum enim ex recentiſſimis Bradleji obſervationibus, annuæ parallaxeos angulus (1) non major minuto ſecundo colligitur; erit Stellarum diſtantia a Terra tanta, ut eam globus tormentarius non niſi annis 104166666636 percurrere poſſit.

§. 847. Quoniam in hac immenſa diſtantia Stellæ luce vividiſſima micant, erit radiorum robur non, vel parum imminutum: quod, niſi per ſpatium cœleſte vacuum, & nullo modo reſiſtens, lucemve reflectens aut intercipiens, radii tranſiviſſent, concipi nequit [2].

§. 848. Quoniam Lux è ſcintilla, vel è quolibe corpore lucente in lineis rectis, tanquam a centro

[1] Is ſcilicet angulus, quem in centro ſtellæ efficiunt duæ rectæ ex terminis diametri ejus orbitæ, quam Tellus in ſyſtemate Copernicano annuo motu deſcribit. Ex eo autem obſervato angulo innoteſcit per Trigonometriam fixæ diſtantia a Terra, quemadmodum ſuo loco demonſtrabitur.

[2] Quod hic innuit Auctor pro ſpatio cœleſti vacuo argumentum, vim modo habet, ſi ſyderum lucem ponatur conſiſtere in effluviis ſubſtantialibus rapidiſſimo motu ab iiſdem ſyderibus ad nos uſque propagatis: qui enim ejuſmodi effluviorum prærapida diffuſio per ingentia cœlorum ſpatia poſſet intelligi, niſi hæc aut abſolute vacua, aut interſperſis vacuolis undique pertuſa ſtatuerentur? fac quippe omnia plena; continens igitur ex oppoſito denſo corpore impedimentum luci eſſet, neque adeo tam libere ad nos ea poſſet pervenire. At ſi lucem non per translationem ſubſtantiæ corporis lucidi, ſed ſola motus communicatione a corpore lucido per interpoſitum medium ad oculos uſque propagari ſtatuas, id pro vacuo argumentum nullam habet vim. In ſequentibus vero patebit priorem de lucis propagatione ſententiam præ altera probabiliorem eſſe, omnemque adeo ei argumento eſſe vim.

Tab. I. Fig. 11. in omnem ſphæræ ambitum exit, radiis a ſe divergentibus exibit: Horum nonnulli SA, SE magis, alii SA, SB minus divergunt.

§. 849. Propter hanc lucentium radiorum divergentiam, lucis denſitas in majori intervallo à centro lucente decreſcit, quidem in ratione reciproca duplicata diſtantiarum a centro: quod demonſtratione ſimili, ac data fuit in §. 228. probatur. Id quoque multis Experimentis, tam ope radiorum Solarium, quam candelæ, facillime ad oculum demonſtratur [1].

§. 850. Lux ex quolibet corpore lucente exit, & pernici velocitate prorepit.

Tab. I. Fig. I. Hugenius de la Lumiere Ch. I. Ex obſervatis circumjovialium Eclipſibus hoc a Romero demonſtratum fuit. Sit A Sol, BCDE orbita annua terræ. F, Jupiter, HGN orbita intimi Satellitis. G, Satelles ingrediens umbram Jovis,

[1] Experimentum candelæ Auctori memoratum eſt hujuſmodi. Obſcuro conclavi funale admoveatur unico accenſo ejus ellychnio; tum ſcriptum aliquod in ea diſtantia a flamma removeatur, donec ultimo legi poſſit; adeout ſi paulo remotius fiat, legi ulterius nequeat; ſitque ea diſtantia decem e. g. paſſuum. Accendatur præterea alterum ellychnium, vel adhuc tertium, omnibus paribus; tum ponatur ſcriptum in dupla diſtantia, paſſuum ſcilicet 20; ibi tamen haud legi ſcriptum poterit; legetur tandem in eadem 20 paſſuum diſtantia, cum quartum accenſum erit ellychnium. Ex hoc autem experimento denſitatis lucis decrementum in reciproca duplicata diſtantiarum a centro ratione nullo negotio deducitur: inde enim liquet ab una & ſimplici flamma genitam lucem in diſtantia decem paſſuum æqualem eſſe luci genitæ in diſtantia paſſuum 20 a quatuor ſimilibus flammis: Sed in eadem diſtantia 20 paſſuum lux a quatuor genita flammis quadrupla eſt lucis genitæ ab unica flamma in eadem diſtantia, ob effectum cauſæ ſuæ proportionalem: Ergo lux genita ab unica flamma in diſtantia decem paſſuum quadrupla erit lucis genitæ ab unica adhuc flamma in diſtantia dupla, ſeu paſſuum 20; quemadmodum 400, quadratum diſtantiæ 20, quadruplum eſt 100, ſeu quadrati prioris diſtantiæ decem. Intenſio ergo lucis in ea ratione decreſcit, qua diſtantiarum quadrata creſcunt.

vis, *H*, idem ex umbra exiens. Si Terra verſante in *B* Satelles egredi ex umbra viſus ſit, poſt $42\frac{1}{2}$ hora, iterum ſimilis emerſio obſervabitur; & ſi Terra ſemper maneat in B, intra trigeſies $42\frac{1}{2}$ horas, 30 emerſiones videbuntur. Verum interea Terra, recedendo a Jove, moveatur ad C, tum ſi Lux impendat tempus in ſuo decurſu, emerſio Satellitis tardius in C obſervabitur, quam antea obſervabatur in B, atque tempori horarum $42\frac{1}{2} \times 30$, id addendum erit, quod lumen impendit, transeundo ſpatium M C, quod eſt differentia ſpatiorum C H, B H. Plurimorum annorum obſervationes oſtenderunt, hoc tempus eſſe admodum notabile, & quidem decem minutorum vel plurium, ex quibus colligendum eſt, Lucem tempus 8′, 13″. ſecundum Cl. Bradlejum impendere, ut diſtantiam, quæ inter Solem Terramque intercedit, percurrat. Et quamvis nonnullæ inæqualitates temporis ab excentricitatibus orbitarum Satellitum oriri poſſint, hæ non convenire poſſent in omnibus Satellitibus, tum in quolibet Terræ ſitu in ſua orbita [1].

 2°. Re-

[1] At id hic adnotandum non defuiſſe, qui alii cauſæ præter ſucceſſivam lucis propagationem eam temporis inæqualitatem eſſe tribuendam contenderint. Cl: quidem Caſſinus etſi primum cum Romero ſenſerit, brevi tamen ſententiam ſuam mutavit, eo ductus argumento, quod eadem temporis differentia in ſingulorum Satellitum emerſionibus obſervanda foret, ſi revera a ſucceſſivo luminis motu ea penderet: at pro ſingulis ſatellitibus diverſa deprehenſa eſt Viro Clariſſimo. Verum Cl: Hallejus, qui tabulas Caſſinianas de motu intimi Satellitis in compendium reduxit, facilioremque computationem reddidit, ejuſmodi exhibuit obſervationes, ex quibus ſequitur eandem temporis differentiam pro emerſionibus tertii & quarti ſatellitis obtinere, quæ in intimi ſatellitis emerſionibus obſervata eſt. Cl: etiam J. Pound Anglus, qui plures de Jove, aliiſque corporibus cœleſtibus accuratas inſtituit obſervationes, qui-

20. Recentiores Aſtronomi detexerunt, Stellas fixas nonnullis ſubjici aberrationibus, quarum ordo per annuam parallaxin repræſentari non poteſt, neque a refractionibus, nec a nutatione axis terreſtris pendet, verum explicari poteſt facile & clariſſime, ſi luci motus ſucceſſivus è ſtellis fixis ad Terram, atque huic motus annuus circa Solem tribuatur; quem-

quique tabulas primi Satellitis Caſſinianis correctiores exhibuit, teſtatur ſe plurium annorum obſervationibus eandem temporis varietatem in ſingulorum ſatellitum emerſionibus obſervaſſe. Atque ita Caſini ſubmota difficultate, integra Romeri argumento manet vis.

At nova argumenta contra eandem Romeri ſententiam produxit Maraldus Academiæ Scientiarum Aſtronomus A. 1707. Eorum præcipuum eſt quod ſecundum recentiores Aſtronomos, Juppiter, quemadmodum ceteri planetæ, Ellipſim circa Solem deſcribat, in cujus focorum altero datur Solis centrum: hinc non eadem ubique Jovis a Sole diſtantia: maxima diſtantia minimam ſuperat quantitate æquali dimidiatæ diſtantiæ Solis a Tellure; atque adeo variata ejuſmodi diſtantia, emerſionis retardatio reſpondenti varietate obſervaretur; quod tamen indicatis obſervationibus minime quadrare contendit Maraldus. Verum laudatus J. Pound plurium annorum obſervationibus contrarium ſibi conſtitiſſe tradit; obſervatum ſcil. id temporis diſcrimen in emerſione primi Satellitis, quod variæ Jovis a Sole diſtantiæ reſpondet. Cæterum Maraldi argumentis occurrit Cl: Granjean in comm. Pariſ. 1732.

Interim ex demonſtrata ſucceſſiva lucis propagatione duo conſequuntur. 1. Immenſam pene eſſe lucis velocitatem, qua a Sole ad Tellurem diffunditur, cum ingens interjectum ſpatium, quod ſecundum Cll: Aſtronomorum ſupputationem, pila eadem ſemper cum velocitate, qua e tormento bellico egreditur, 25 annorum tempore emetiretur, lux octo minutorum ſpatio peragrat. Sonorum ſane propagationem velociſſimam eſſe conſtat, ſingulisque arteriæ pulſibus 180 hexapedas conficere teſtatur Cl: Hugenius *tractatu de lum. c.* 1.; at lucis velocitas ſecundum ejuſdem Cl: Viri ſupputationem centies millies major eſt velocitate ſoni. Eadem quoque lucis velocitas ad ejuſdem pilæ e tormento bellico exploſæ velocitatem, ſecundum Auctoris noſtri calculum § 852. eam habet rationem, quam 1634683 ad 1.

2. Colligi hinc etiam poteſt, ſaltem præterpropter, tempo-ris

quemadmodum ſolertiſſimus Bradlejus a elegantiſſime demonſtravit; cujus doctrina contra aliorum b difficultates inconcuſſa manet. Terram enim ſupponere immobilem, & circa eam Solem moveri, ex autoritate S: S: Patrum, eſt hac tempeſtate luſus in re ſeria: nec magis ſtringunt nonnulla loca ex S.S. petita, & male intellecta, aut inverſa, uti olim à multis probatum fuit c (1).

3°, Lucem autem moveri, aliis adhuc argumentis evinci poteſt: Quid enim eſt lux præterquam Ignis, in rectis delatus lineis, ingreſſuſque oculos? Verum Ignis movetur, uti Capite ſuperiori evictum eſt: Ignis adhærens corporibus ſimul cum iis, quæ volatilia facta ſunt movetur: uti ex vapore calido adſcendente, & ex fumo calente patet. Præterea omnia ardentia & lucentia conſumuntur, ac tandem defi-

a Philoſoph. Tranſ. Nu. 406. Smith. Opticks B 4. C. 7.

b Commentarii Bononienſ. pag. 627.

c Velthuiſius de quiete ſolis. Horrebovii Copernicus Triumphans

ris intervallum, quo lux a ſtellis fixis ad noſtram uſque tellurem propagatur. Siquidem ſecundum mox laudatas Brandlei obſervationes, ſi qua eſt fixarum annua parallaxis, ea unius minuti ſecundi angulum haud quaquam excedit; ex quo inde facile inito calculo colligitur ſtellarum a Tellure diſtantiam Solis diſtantia ab eadem tellure, 40000 vicibus majorem eſſe. Si ergo lux a Sole ad nos interjectum iter 8 minutorum intervallo conficit, per regulam proportionum inito calculo, ceteriſque paribus ſuppoſitis, reperietur a prædictis ſtellis ad noſtram uſque tellurem ſex annorum ſpatio pervenire lucem. Sed ſtellæ, quæ parallaxis angulum unius ſecundi habent, primæ ſunt magnitudinis; igitur quæ ſexta magnitudine fulgent, poſito, quod earum diſtantia priore ſextuplo major ſit, nonniſi 36 annorum ſpatio ſuam lucem ad tellurem uſque tranſmittent.

[1] De fixarum aberrationibus, earumque cauſis in adjecto tractatu Aſtronomico opportunior erit diſquirendi locus. De iis quidem acute & pereleganter commentatus eſt Cl: Brandlejus; at quam earundem aberrationum tradit rationem a lucis ſucceſſiva propagatione, & telluris motu dependentem, utut iiſdem explicandis accomodatiſſimam, meræ tamen hypotheſis limites haud excedere ſatius adfirmare ducimus, quam Telluris motum Eccleſiæ Romanæ Theologis improbatum adſtruere. Ceterum quod Auctor noſter pro Telluris motu adverſus eorundem Theologorum ſententiam pugnet, mirum eſſe non debet, quod extra Romanæ Eccleſiæ communionem is ſit, ut alibi obſervavimus.

deficiunt, quod fieri nequit, niſi per emanationem lucis & materiæ combuſtæ.

4°. Nonne caput fulminis, ejuſque radios, & finem diſtinguimus, etiamſi velociſſime lux moveatur?

5°. Lucem Solis, radiis conſtantem fere parallelis, ope ſphærici concavi ſpeculi a paralleliſmo removemus, reddimuſque convergentem in focum: quæ aberratio a via priori abſque motu radiorum peragi nequit: tum vero radios vehementiſſime moveri, patet ex eorum impetuoſiſſima actione.

6°. Poſſumus quoque radios lucis a ſe ſeparare, tum vitris concavis ſphæricis, tum priſmaticis, atque lucem in quemcumque locum, ubi antea non aderat, dirigere: quod fieri non poſſet, niſi lux moveretur, atque ex lucente corpore exiret.

7°. Imo in refractionibus per diverſa media accelerantur & retardantur radii lucis, adeoque moventur.

§. 851. Hinc cadit doctrina Acutiſſimi Carteſii [a], qui Lucem diffuſam per Univerſum, corporibus plenum, concipiebat, eamque a corpore lucente premi, preſſam percipi ab oculo, ad alterum radii extremum poſito, non vero exire, arguebat (1). Verum

[a] Dioptr. Cap. 1. §. 3. & in Epiſt. 17. part. 2.

[1] Carteſii de lucis natura ſententiam leviter Auctori indicatam paulo fuſius præſtat exponere. Imprimis Solem, ſtellas, aliaque ex ſe lucentia corpora nil aliud eſſe reputat Carteſius, quam tenuiſſimum corpus (quam *materiam primi Elementi*, ſeu *materiam ſubtilem* appellat): id magna copia congeſtum, ad ſphæræ formam conglobatum, & circa ſuum axem perpetuo & vehementi gyro ductum fingit. 2. Cuique ejuſmodi lucenti corpori, e. g. Soli, circumfuſam ponit materiam, a ſphærica partium figura *globoſam* dictam, vel etiam *materiam ſecundi elementi*, eamque immenſum propemodum ſpatium occupantem, ac circa Solem veluti centrum perpetuo revolventem, *Vorticem* appellat. Ex hac globoſa materia fieri cœlum, eademque aeris, aquæ, vitri, aliorumque corporum meatus repletos eſſe ſtatuit. 3. Porro cum corpus quodlibet in gyrum actum a centro ſui motus recedere conetur; hinc vult primi elementi mate-

rum ſecundum hanc hypotheſin nullæ unquam forent tenebræ, quia enim lux Fluidum eſt, hujus legibus ſubjicietur; obſervamus autem, ſi Fluidum, vaſi incluſum, ab una parte premitur, preſſionem in

teriam, ex qua Sol conſtat, ob circularem motum conniti ab axe ſui motus quaquaverſus recedere, eoque niſu circumſtantes ſecundi elementi globos quaquaverſus recta impellere. Cumque hi globuli eo ordine ſint diſpoſiti, ut unus alium excipiat, atque adeo prælongas ſeries, ſeu fila globulorum circa Solem efforment, & ab eo ad extremum uſque vorticis, inſtar radiorum a centro ad circumferentiam, protendantur; hinc fieri contendit, ut extremus ſeriei globulus Soli conterminus a materia ſubtili impulſus, per totam globulorum ſeriem ad alterum uſque extremum eam preſſionem traſmittat, idque temporis puncto, ſeu in inſtanti; eadem ferme ratione, ac ſi alterum funis vel bacilli extremum quis moveat, per totam funem vel bacillum ad alterum uſque extremum, puncto temporis diffuſum eum motum reperit. 4. Demum in ejuſmodi materiæ ſecundi elementi motu, ſive potius impulſu ad oculos uſque translato, omnem lucis naturam ſitam eſſe, eamque idcirco in inſtanti propagari contendit.

At id imprimis tirones noſtros ſcire juvat explicatam hactenus Renati ſententiam, etſi veluti novum quiddam & inauditum ab eo nobis illa obtrudatur, reapſe tamen novam non eſſe ſententiam, ſed ut pleraque alia ab aliis Auctoribus, ita de lucis natura ſententiam ab Ariſtotele, ejuſque interpretibus mutuatus eſt. Ariſtoteles quippe *l.* 2. *de Anima cap.* 7. aperte ait lumen nec ignem eſſe, nec omnino corpus, nec effluxionem corporis alicujus, ſed *πυρος η τοιουτου τινος παρουσιαν εν τῳ διαφανει*, id eſt, *ignis vel talis cujuſdam præſentiam in eo quod eſt pellucidum*; eodemque loco lumen dicit *του διαφανους ενεργειαν η διαφανες Actum perſpicui, quatenus eſt perſpicuum*. Lucem igitur a perſpicuo diſtinguit Ariſtoteles; & quamvis non clare explicet in quo perſpicui ſita natura ſit, id tamen concipit veluti ſubjectam materiam, in qua lux recipitur; uti etiam clarius ex cap. 3. *de ſenſu & ſenſibili* liquet, ubi habet perſpicuum in quo ſunt tenebræ eſſe *perſpicuum poteſtate*, in quo lux *perſpicuum actu*. In quo vero conſiſtat ea *ignis*, *vel talis cujuſdam* præſentia in perſpicuo, ſeu actio perſpicui, quæ lucem ipſi conſtituit, etſi ex Ariſtotele clare non liqueat, ejus tamen interpretes Joannes Grammaticus, dictus Philoponus, & Simplicius tradidere. Ille enim commentario ſuo *in cap.* 7. *l.* 2. *de anima* hæc ha-

in omnem determinationem propagari. Quamobrem ſive Sol ſupra horizontem moretur, vel infra eum occideret, oculus apertus ſemper lucem ejus perciperet, videretque, quod Experientiæ repugnat [1]. §.852.

habet : *quem dmodum ſi quis funiculi longi, tenſique extremum moverit, funiculus totus ſine temporis interjecta mora movetur propter partium contiguitatem, dum antecedens quæque ſequentem commovet : ita concipere oportet in actione luminis rem habere : quod omnia mundi corpora ſeinvicem deinceps contingant*. Simplicius vero in eundem Ariſtotelis locum, *lumen*, inquit, *eſſe quaſi baculum, qui uno ſui extremo a Sole motus, alio extremo oculum moveat*. Hæc ſatis oſtendunt, quoad rei ſummam, eandem eſſe Carteſii, & Ariſtotelis de lucis natura, ejuſque propagatione ſententiam, nilque aliud Renatum hac in re præſtitiſſe, quam Ariſtotelis interpretationem.

Illud præterea obſervandum recentiores Peripateticos, etſi ab Ariſtotelis opinionibus nec latum unguem ſe diſcedere glorientur, aliam tamen nobis obtrudere de lucis natura ſententiam, ab Ariſtotelis doctrina quam longiſſime remotam. *Actus* enim *perſpicui* Ariſtotelis, eis eſt nova quædam natura, quam *accidens* vocant, & *qualitatem occultam*. Eam docent non poſſe ſine ullo ſubjecto ſolitariam progredi, idcirco a corpore lucido in perſpicuo ſibi contermino produci, eam ſcil. educendo ex poteſtate ipſius perſpicui, etſi in perſpicuo *actu*, ſeu reapſe non contineatur; ejuſmodi vero lucem in perſpicuo contermino a corpore lucido productam, aliam lucem in alia perſpicui parte ſibi contigua pari ratione gignere; atque hanc rurſus aliam in alia parte contigua, atque ita porro per immenſum ſpatium lucem diffundi, donec ad oculum, vel aliud opacum corpus perveniat. At id ab his Doctoribus quæſierim, quænam ſcil. ſit anceps illa, ut ita dicam, lucis natura, quæ corpus non eſt, ſed corporea, omneſque corporis functiones imitatur, ut in reflexione, refractione, combuſtione patet; tum quomodo ex perſpicuo educatur actn, ſeu reipſa, cum actu & reipſa in perſpicuo non ſit? Verum hæc ne vel Oedipus ipſe intelliget, atque adeo abſurda & inepta ſunt, ut in iiſdem rejiciendis tempus terendum haud ſit.

[1] Sed duo præterea hic commemoranda ſunt, quæ Renati de lucis natura ſententiam peſſumdant prorſus : 1. Fixarum lucem terricolæ oculus percipere haud poſſet, ſi vera ea doctrina foret. Cum enim fixa quævis, Solis inſtar, centrum ſit ſui vorticis, totque dentur ejuſmodi vortices, quot fixæ, hique contrariis & æquipollentibus viribus ſe mutuo cohi-

§ 852. Si ſummam rapiditatem, qua lux Sol 19 movetur, & exiguos effectus, quos edit in corpora, quæ illuſtrat, attento volvamus animo, aliud colligimus argumentum, quo particularum lucentium

cohibeant, quin unius materia in alterius vorticem ſubeat, eumque abſorbeat; intelligi nulla ratione poteſt, quomodo ea preſſio, quam fixarum materia in ſuum circumpoſitum vorticem exercet, & in qua ſyderis lux conſiſtit, ex ſuo vortice exire, & per noſtrum propagari uſque ad oculum valeat? multoque minus intelligi id poteſt, cum inter fixæ vorticem, & ſolarem noſtrum plures alii interpoſiti mediant. 2. Et illud etiam nec intelligitur, quomodo lucis propagatio per globulorum ſeries veluti radios directe a centro ad circumferentiam fiat: corpus enim omne quod in gyrum circumducitur, ut lapis in funda, conatur quidem a centro diſcedere, ſed non recta per radios circuli, quem deſcribit, ſed per lineas eum circulum contingentes, ut alibi obſervatum eſt.

Ut autem de lucis natura probabilior ſententia, clarius quam ab Auctore noſtro fit, declaretur, id imprimis firmum, ratumque habendum, lucem in motu cujuſdam materiæ conſiſtere, quod Scholaſticis exceptis, Philoſophorum neminem abnuere puto. Sive enim quo pacto lux producatur, ſpectes; produci hic in terra obſervatur ab igne imprimis & flamma, quibus quin inſint corpora quædam rapidiſſimo motu abrepta nemo ſanus dubitat. Sive lucis effectus reſpicias; cum ſpeculorum, vel lentium ope collecta ea eſt, ignis inſtar urit, ſolidiſſima quæque inflammat, diſſolvit; quod materiæ cujuſdam motum evidentiſſime declarat, a lucis quoque reflexione, & refractione dilucide indicatum. At id diſquirendum modo eſt, quænam iſthæc materia ſit, cujus motus lucem conſtituit. An ſcilicet a corporis lucidi ſubſtantia eſt diverſa; eumque motum a Sole aliiſque lucidis corporibus primo excitatum, interpoſitum medium æthereum in ſe recipiat, atque ſucceſſive, quemadmodum ſoni propagatio fit, ad oculos uſque noſtros referat? An potius eadem erit corporis lucidi ſubſtantia in ſubtiliſſimis effluviis ab ipſo corpore lucido tanquam a centro per radios jugiter emanans, & per ingentia ſpatia rapidiſſimo motu, ubique diffuſa; adeout merito dici poſſit lucem eſſe ipſum corpus luminoſum in ſubtiliſſimas particulas extenuatum ſeu rarefactum? Primum Ariſtoteli, Carteſio, ut vidimus, tum Hugenio aliiſque placuit: poſterius vetuſtiſſima eſt Democriti, Epicuri, ejuſque ſectatorum ſententia, Gaſſendo, Newtono, aliiſque innumeris re-

tium ſummam ſubtilitatem demonſtramus. Cum enim Sol a Terra 24000. ſemidiametris terreſtribus abſit; ſemidiameter vero Terræ ſecundum menſuram Geometrarum recentiorum [a] ſit pedum 19615782.

erit

[a] Suite de l'Hiſt de l'Acad. An. 1719. part. 2. Ch. v.

recentioribus probata.

Etſi autem involuta admodum & obſcura hæc quæſtio ſit, variiſque difficultatibus implicitum quicquid ſeligatur, poſteriorem tamen ſententiam altera probabiliorem ducimus ob ſequentia momenta. 1. Si lux non per translationem lucidæ ſubſtantiæ, ſed inſtar ſoni per motus communicationem in materia ætherea propagaretur, id contingere omnino oporteret, ut quemadmodum ſonus, ita etiam lux lateraliter, & flexuoſa via proferretur; quod tamen experientiæ adverſatur: evidenter idipſum oſtendit Newtonus propoſ. XLI. l. 2. quæ eſt hujuſmodi, *Preſſio non propagatur per fluidum ſecundum lineas rectas, niſi ubi particulæ fluidi in directum jacent*. 2. Lucem ejuſdem eſſe naturæ ac lucidum corpus ex eo liquet, quod per ſpecula uſtoria, & lentes vitreas collecta & denſata, eoſdem effectus prodat, qui ab ignito & lucido corpore fiunt: quod evenire intelligimus, ſupponendo lucem in exiguiſſimis, & diſperſis ipſius lucidi corporis particulis conſiſtere. 3. Lucida quæque & ignita corpora, ut flamma & ignis, dum lucent & urunt, tandem diſſipari, & conſumi experientia conſtat: cum ergo lucent & urunt, exiguarum particularum effluvia ex ſe emittant neceſſe eſt, quæ cum oculos noſtros ſubeunt, lucis ſenſationem creant.

At id in hac ſententia explicatu haud facile eſt, qui ſcil. Sol imminutus, immo conſumtus haud hactenus ſit, poſtquam a tot annorum millibus perennis continenſque effluviorum a ſuo corpore quaquaverſus per ingentia ſpatia facta eſt emanatio. Sed ad hanc difficultatem vel tollendam, vel ſaltem mitigandam ſequentia ſpectare juvat. 1. Solem ejuſmodi fortaſſe eſſe lucis perennem fontem, ut effuſa ex eo lux circulatione quadam ex vaſto mundo in ipſum iterum redeat, veluti igneum quoddam mare, e quo flumina lucis oriantur omnia, in idem denuo reditura. 2. Summam eſſe, ingentemque Solis denſitatem, & magnitudinem; tum ab eo profectarum lucis particularum incredibilem & ad miraculum uſque eſſe exiguitatem: inde enim fit ut exigua Solis particula in lucem ſoluta, immenſa prope ſpatia implere valeat; atque adeo ſolaris corporis defectus ex lucis emanatione nondum evaſerit ſenſibilis: fac quippe ad unius pedis, vel etiam integri milliaris, imo plurium, profunditatem abſumtum eſſe Solem, ea tamen jactura ad

So-

erit diſtantia Solis a Terra 470788768000 pedum, hi a luce percurruntur intra 8′ 13″, adeoque minuti ſecundi tempore pedes $98089933\frac{1}{3}$ percurruntur. Globus ex tormento bellico ſumma vi exploſus minuto ſecundo pedes 600. abſolvit, quamobrem lucis velocitas ad eam globi tormentarii erit, veluti 163468$\frac{3}{}$ ad 1 proxime. Habeat ille globus gravitatem decem librarum, ejus pondus, quod eſt 76800. granorum, multiplicatum in quadratum ſuæ velocitatis, dat vires, ut 76800: veluti pondus particulæ lucis ductum in quadratum ſuæ velocitatis, ſuas vires exhibet: Eſt quadratum hujus velocitatis 26721885110489. adeoque ſi particula lucis haberet id ponderis, quod eſſet grani pars $\frac{1}{34794121}$ proxime, haberet eaſdem vires, ac globus tormentarius modo memoratus ℔ 10 (1). Hic autem in corpora, quibus occurrit, ve-

Solis immenſam magnitudinem nullam ſenſibilem haberet proportionem, multoque minus ex tam ingenti intervallo foret obſervabilis. 3. Effluviorum Solarium compenſationem aliquam fortaſſe dari, ſeu Soli alimenta identidem accedere ex caudis Cometarum prope Solem tranſeuntium: qua de re audi Newtonum *ad calcem prop. 42 lib. 3. Princip. Math.: Cometa qui anno 1680 apparuit, minus diſtabat a Sole in Perihelio ſuo, quam parte ſexta diametri Solis, & propter ſummam velocitatem in vicinia illa, & denſitatem aliquam Athmoſphæræ Solis, reſiſtentiam nonnullam ſentire debuit, & aliquantulum retardari, & propius ad Solem accedere: & ſingulis revolutionibus accedendo ad Solem, incidet is tandem in corpus Solis. Sed & in Aphelio, ubi tardiſſime movetur, aliquando per attractionem aliorum Cometarum retardari poteſt, & ſubinde in Solem incidere. Sic etiam ſtellæ fixæ, quæ paulatim exſpirant in lucem & vapores, Cometis in ipſas incidentibus refici poſſunt, & novo alimento accenſæ pro ſtellis novis haberi.*

[1] Nam ſi quantitas lucis $\frac{1}{34794121}$ in facta hypotheſi, per ſuæ velocitatis quadratum, nempe 26721885110489 duxeris, ſeu, quod idem eſt, eundem quadratum numerum per 34794121 diviſeris, eadem prodibit quantitas virium 76800,

vehementer operatur, omnia deſtruendo; adeoque ſi particula lucis, memorata pars grani foret, idem præſtaret; cum autem lux Solis tenerrima florum petala illuminans, ea non deſtruat, imo leviter modo ſuccos in iis moveat, oportebit, ut ſubtilitas particularum ejus ſit ingens, & fere infinite minor, quam pars grani aſſignata. Forſitan ideo radius integer a Sole ad Terram uſque protenſus, ſuo pondere nondum grano æqualis erit. Quamobrem lux à Sole emiſſa per univerſum Planetarum Syſtema, præ ſubtilitate admodum rara, luci aliorum corporum lucentium non oberit.

§. 853. Lucis radius integer è corpore lucente emiſſus, ex luce ſucceſſive mota de ſpatio in ſpatium, & ſimul ex alia luce contemporanea conſtat: nam lucis radius integer inſtar faſciculi eſt ex aliis radiolis compoſiti, quorum ſinguli ſuo colore immutabili gaudent, qui omnes conjuncti ſimul in radio feruntur.

§. 854. Eſt lux materia fluidiſſima, idcirco reliquorum Fluidorum inſtar, ex particulis vix ſecum cohærentibus conſtat, illapſaque in opacum reflectens, ſub quocunque angulo poterit repercuti, ſecundum Leges, quibus alia corpora, in obicem illapſa, repercutiuntur.

§. 855. Cum per parvum foramen radii lucis plurimi, a diverſis objectis repercuſſi, tranſeant, & quilibet imaginem puncti objecti, a quo veniunt, una cum objecti coloribus ſupra album planum, eos excipiens, pingant, patet lucem in hoc foramine non permiſceri, nec cum alia luce confundi; nec unam lucem motum aut directionem alterius lucis perturbare, unde radii ſe habent inſtar ſolidorum filorum perfectæ rigiditatis & immutabilitatis, excor-

76800, qua ſuperior tormentarius globus præditus erat. Conferantur quæ ad pag. 24 tom. 1. adnot. 2. expoſita ſunt.

porrectorum ab objecto, a quo veniunt, uſque ad planum excipiens [1].

§. 856. Quæri in hac doctrina plurima poſſunt, quorum rationem non niſi conjectando huc uſque aſſequimur, qualia ſunt.

19. An Ignis & lux ſubſtantia, an tantum magnitudine partium, an directione motus a ſe differunt? forte nec ſubſtantia, nec partium magnitudine differunt, cum copioſa Lux collecta ſemper Ignis characteres habeat: Ignis autem non luceat, niſi ad oculum in rectis lineis determinetur. Cochlear argenteum aliquantum calefactum, in tenebris non lucet: ei Adamantes, Cryſtallive non lucentes, immittantur; extemplo lucere incipiunt, ignem receptum ſub lucis forma expellentes: idem aquæ calidæ injecti præſtant.

a L'Hiſt. de L'Acad. Roy Anno 1735.

[1] Quicquid de lucis natura dicatur, id explicandum eſt, quomodo per ſubtiliſſimum foramen innumeri lucis radii a variis partibus venientes in obſcurum conclave penetrent, ibique rerum externarum imagines diſtincte exprimant, quin invicem collidantur, perturbentur, unus alterius directionem, actionemque impediat? qui fieri poteſt ut in quacunque minima ſpatii particula rerum omnium circa eam poſitarum imagines integræ, imperturbatoque ordine formentur, itaut ibi conſtituto oculo omnium ſpecies diſtincte obverſentur? In eorum ſententia, quibus lux ab ipſis corporis lucidi effluxionibus non diſtinguitur, id ita declaratur. Lucem ſcil. compactam eſſe ſupponunt ex corpuſculis ad miraculum minutiſſimis, globi forma donatis, vehementique motu agitatis, uti jam vidimus: ex iiſdem, aliis poſt alia poſitis longa ſerie, fieri tenuiſſima fila; ex pluribus ejuſmodi filis inſtar funiculi contextis componi lucis radios. Cum vero horum radiorum plures ex diverſis objectis prodeuntes in anguſtiſſimum foramen, ſeu in exiguam ſpatii partem eodem tempore concurrunt, plura eorum radiorum fila, ſeu plures globulorum ſeries interrumpuntur, & e ſuo curſu deturbantur, ſed non omnes, ceteraque radiorum fila verſus priorem directionem moveri pergunt, eaque objectorum, ex quibus regeruntur, imagines, repræſentatare apta ſunt, quemadmodum pellucida corpora etſi multos radios intercipiant ac reflectant, objectorum tamen imagines oculo ex altera parte conſtituto non occultant.

Digitized by Google

2°. An corpora terreſtria diviſione aut attenuatione abire in lucem poſſunt? Sola attenuatio forte non ſufficit, ſed quoque requiritur eadem ſoliditas, figura, mobilitas, & magnitudo partium: quæ omnia ſi concurrere poſſint, tum ex non lucente fieri poſſet lucens: vix tamen id contingere videtur, ſi ad Ignis proprietates, & æquabilem diſtributionem ejus per ſpatia & corpora attendamus, atque ſimul perpendamus, corpora non mutari in Ignem §, 831 N°. 18°.

3°. Quomodo Lux e corporibus lucentibus, uti e Sole, vel pruna emanat? An, quia partes ſolidæ horum corporum, etiamſi luce remotæ a ſe, ſua vi attrahente ad ſe nituntur, atque accedendo interceptam lucem ea velocitate expellunt, qua exire obſervatur? Difficultas in prærapida lucis celeritate latet: ſed vis attrahens eſt potentia premens, lux obſtaculum eſt, adeoque per § 166. eſt $P = OC$. manente P eadem, & decreſcente O, increſcit C, adeo ut ſi O fere evadat infinite parva quantitas, C requiratur fere infinite magna. Sed quomodo Lux exit ex flamma, in qua ſuperior conſideratio non videtur habere locum? (1)

4°. An lux ex omni corpore lucente æquali velocitate emanat? id nulla obſervatione conſtat, forte

te

(1) Sed ut Auctoris ratiocinium vim habeat, ponendum eſt inter ſolidas lucentium corporum partes a ſe remotas unicam tantum mediare, eamque infinitæ pene exiguitatis, lucis particulam; quæ tamen ſuppoſitio quam ſit abnormis nemo non videt. Præterea poſito obſtaculo O, ſeu lucis particula infinite exigua, vel ſummæ parvitatis, non videtur, qui eadem ad mutuum partium ſolidarum acceſſum tanta cum vi expelli debeat; nam ea particula vel extra contactum eſt, & tunc nulla videtur ejus emanationis cauſa; vel in ipſo contactu mediat, & tum ibidem compreſſa potius remaneret. Alii circularem Solis motum pro lucis emanationis cauſa commenti ſunt, ſed nec inde immenſam lucis velocitatem potuerunt explicare, nec lucis emanationem in aliis lucentibus corporibus, in quibus is circularis motus non datur.

te diſcrimen velocitatis eſt magnum, quia lux è corporibus expellitur pro varia vi, qua illorum partes ſe trahunt. Nihilominus ex obſervationibus Bradleji ſequitur, lucem è Sole & ſtellis fixis ad Terram æquali ferri celeritate.

5[a]. An Lux reflexa a corpore opaco eandem velocitatem ſervat, quam qua inciderat modo emiſſa ex corpore lucente? ſi angulus reflexionis ſit æqualis angulo incidentiæ, erit eadem lucis celeritas. Obſervationes Bradlej evincere videntur, lucem è Sole ad nos directe emiſſam, tum a circumjovialibus replicatam, ſemper eadem celeritate procurriſſe.

6[a]. An non ea corpora facillime lucent, quæ partibus Oleoſis & Sulphureis abundant, ſimulac frictione, percuſſione, putrefactione, motu vitali, aliave cauſa incipiunt moveri? Ob quam rationem mare ventis agitatum lucet; vel dorſum felis, collum equi, contra pilorum ſitum & ordinem tritum? Lignum, caro, piſcis putreſcens? Oculi animalium & muſcæ volantes? tum cur globus vitreus, velociter circumactus, & manu tritus, purpuream manui adhærentem lucem ſpargit?

C A P. XXVIII.

De Luce refracta.

§. 857. Cum lux è corporibus lucentibus egreſſa, ſive per ſpatium inane, ſive per corpus quodcunque, Firmum vel Fluidum tranſit, dicitur tranſire per *Medium*: ita enim appellatur, quicquid luci tranſitum concedit.

§. 858. Si Medium ſit homogeneum, atque ubivis ejusdem denſitatis, ſimulac lux in illud penetraverit, pergit in via rectiſſima, a primo ingreſſus puncto uſque ad exitum ſuum, quacunque directione inceſſerit, quantum ex obſervationibus huc uſque captis colligere licet.

§. 859. Si lux ex uno Medio tranſeat in alterum,

quod ipſam vi majori attractrice trahat, lucis velocitas augebitur: Agit enim Medium vi attrahente in ſingulas lucis particulas directione ad ſe, adeoque lux ad hoc Medium partim ſua velocitate, partim illa fertur, quam a vi attrahente acquirit, increſcet igitur lucis velocitas.

§. 860. Si radius lucis directione perpendiculari ex uno in alterum Medium, magis attrahens, feratur, in eadem recta producta tranſibit.

Sit enim Medium X, ex quo radius RF in Medium magis attrahens Z fertur, cujus ſuperficies eſt AB: ex hac vis attrahens exeat, exporrecta uſque ad CD, quæ agit in rectis ad hanc ſuperficiem perpendicularibus, erit ſpatium attractionis CDAB; adeoque radius RF perveniens ad O, tum motu ſuo feretur, tum vi attrahente, quæ agit in eadem directione OE; ideo radius in via priori ROE incedere perget, etiamſi accelerato motu actus.

Tab. 1. Fig. 2.

§. 861. Si vero idem radius lucis ex Medio X ad alterum Z directione ROK obliqua ad ſuperficiem AB feratur; a via priori aberrabit, aliamque OF ingredietur, quæ aberratio appellatur *Refractio* (1).

Tab. 1. Fig. 3.

Si-

[12] Quo igitur refractio detur, duo requiruntur. 1. ut media denſitate differant. 2. ut radius cum ſuperficie media dirimente obliquum angulum efficiat. Reapſe his poſitis conditionibus refractionem dari plura experimenta docent. Si in capſula lignea normali (*Vid. fig. 1. Tab. Addit.*) BCF ſolares radii AB, *ab* per unum idemque medium, puta ſolum aerem tranſeant, recta ad D, d, progredientur, umbram erectæ tabulæ CB terminantes in D & *d*. Tum poſito intra capſulam cubo vitreo ejuſdem cum ipſa altitudinis, iidem radii AB, *ab* eodem modo illapſi per novum hoc & craſſius medium non amplius recta incedent, ſed in ipſo ingreſſu B, *b* fracti ad E & *e* dirigentur, erectæ tabulæ umbram multum abbreviantes. Cumque ita refracti radii BE, *be* ad perpendiculares BC, *bc* inclinentur & accedant, ad *perpendiculum refrangi* idcirco dicuntur; idque plerumque contingere ſolet, cum ex rariori in denſius medium lux tranſit. Ex adverſo ſi diſcus paulo profundus nummum in fundo jacentem habeat, removeaturque a diſco oculus, donec vaſis labra nummum eidem ocu-

lo

Simulac enim radius pervenit ad O, motu dupli-ci fertur, O K proprio, & O S a vi attrahente; quare in via O F, diagonali parallelogrammi OKSF feretur per §. 357.

§. 862. Quoniam O F magis ad perpendicularem O S in ſuperficie Medii A B, quam O K, accedit, fit *Refractio ad perpendiculum*, quotieſcunque lux oblique incidit in ſuperficiem Medii plus trahentis, quam e quo venit.

§. 863. Si radius lucis R O ex medio magis attrahente oblique in ſuperficiem A B minus attrahentis Medii Z inciderit, *refringitur recedendo à perpendiculo*. Tab. 1. Fig. 4.

Si enim terminus Medii X magis atrahentis ſit C D, operantiſque verſus A B, radius R O exiturus ex Medio X, non poteſt viam R O K ſervare; agitur enim magis a vi attrahente Medii X, quam a Z, & quidem directione M O; qua ſi quantitate KL moveatur, cum interim ferretur ab O in K, du-

lo ſubducant; effuſa porro aqua in diſcum, nummus ex eo loco videbitur, ubi prius videri haud poterat. Argumento id eſſe debet, quod lucis radii ab aqua in aerem egredientes, in puncto dirimentis ſuperficiei rumpantur, & a perpendiculari linea, quæ ad idem ſuperficiei punctum ducitur, recedentes, intuentis oculos tum ſubeant, quos ante refractionem ob diſci labra ſubire nequibant. Vocatur ejuſmodi refractio *a perpendiculo*, acciditque plerumque cum ex denſiori in rarius medium lux egreditur.

Id vero lucis in refractione adnotatu maxime dignum eſt, quod ſcil. diverſa a ceteris corporibus ratione fiat. Experientia quippe, nec ipſa refragante ratione, conſtat, plumbeam e. g. pilam ex aere in aquam, ſeu ex rariori in denſius medium tranſeuntem, variata directione in ipſo puncto incidentiæ dirimentis ſuperficiei, a perpendiculari ex eodem puncto excitata recedere; econtra ad eandem perpendicularem accedere, ſi ex aqua in aerem, ſeu ex denſiori in rarius medium tranſierit.

Ceterum ejuſmodi lucis proprietatem haud recens inventam putandum eſt, cum apud veteres ejuſdem veſtigia occurrant. Extat ſiquidem inter Ariſtotelis problemata illud in quo de remorum ſub aquis viſorum curvitate agitur; tum Archimedem librum ſcripſiſſe conſtat de annulo ſub aquis viſo: utrumque ad lucis refractionem pertinet.

duplici actus motu tendet ab O, ad L. Hac via cundo, magis a perpendiculo O M, quam O K recedit.

§. 864. Quoniam vis attrahens, quæ ex corporibus exit, eſt maxima in eorum ſuperficie, decreſcitque, quo plus ab illa receſſit, per §. 498: antequam lucis radius ex rariori Medium denſius, vel cum ex denſiori ingredietur Medium rarius, in linea curva exigua feretur: deinde actus, quantum poteſt a vi attrahente, rectam viam ſervabit.

Tab. I. Fig. 5. Sit enim radius R r, qui ex medio minus attrahente, ad magis attrahens oblique ad ſuperficiem G G feratur, terminus attractionis ſit MM, atque agat attractio in rectis ad ſuperficiem G G: Radius proinde R A illapſus in vim attrahentem, à via R r in aliam A *a a* detorquebitur, verum perveniens ad *b*, propius a ſuperficie G G, magis attractus, ingreditur viam *b b*; inde delatus ad *c* plus iterum attrahitur, fereturque in recta *c c*; cumque omnes hæ rectæ, *a*, *b*, *c*, ſint admodum breves, curvam component: Quia vis attrahens ad exiguam diſtantiam a ſuperficie G G exporrigitur, erit hæc curva admodum brevis; ſimulac enim radius ſuperficiem G G ingreditur, non amplius a via detorquebitur, utpote actus jam, quantum poteſt, a vi attrahente, quæ per totum Medium æquabiliter diffuſa eſt. Simili modo radius exiens è medio magis

Tab. I. Fig. 6. attrahente in alterum, quod minus attrahit, movetur in curva, quæ ſitum priori contrarium ſervat, ut patet in fig. 6. in qua G G ſuperficies Medii magis attrahentis, MM limes attractionis ejus, radiuſque R *a*, attractus continuo verſus G G, in curva *a b c d*, fertur, tandemque pergit in recta ***dd***. Si hoc medium inter G G & M M ſit vacuum, radius a vi tota attrahente corporis G G, verſus G G incedet: Si vero detur Medium poſt G G, aliquantum, licet minus quam G G, attrahens, imminuetur vis attrahens medii G G, quia ambæ vires directionibus ſibi oppoſitis agunt, quare G G modo in radios exceſſu ſuarum virium agit, qui quo minor eſt, eo minor etiam refractio erit.

§. 865.

§.865. Radios ad magis attrahens medium delatos *inflecti*, antequam ſuperficiem attingant, *probavimus* in §.498. cum lux Solis inter acies cultrorum tranſit, quippe tum à via recta nonnihil detorquetur; atque eo magis, quo acies ad ſe propius acceſſerint.

2°. Radios ex Medio denſiori ingreſſuros rarius inflecti, probatur: quia cum vitrum planum, aut longioris tubi lentem, in aëre poſitam, oblique inſpicimus, duplex objectorum ſublimium, & ante nos poſitorum imago videtur, quarum altera evaneſcit, ſimulac aqua vel oleum inferiorem vitri ſuperficiem attigerit: Nam radius R *a* ex vitro G G aërem ingreſſurus, vi magna attrahente vitri detorqueatur ex via ſua *a a* jn curvam *abcdefghik*, rediensque in vitrum, & tranſeundo directione *k* K, alteram objecti imaginem repræſentet: ſimulac vero Aqua vel oleum inferiori ſuperficiei vitri G G illinitur, deorſum ab his trahitur radius R *a*: vitri igitur vi imminuta non redit inflexus radius, ſed potius in recta *a a*, vel *b b*, incedit, quo altera imago objecti evaneſcit. Tab. 1. Fig. 7.

§.866. Ex quibus manifeſto ſequitur, refractionem lucis a viribus attrahentibus Mediorum pendere: quæ vires ſunt plerumque in proportione denſitatum (1), exceptis nonnullis corporibus oleo-

 ſis

[1] Atque hinc oriuntur notiſſimæ refractionis leges, quod ſcil. lux ex rariori in denſius medium tranſiens a ſemita ſua recedat, ſeu refrangatur, ad perpendicularem lineam accedendo; ex denſiori vero in rarius medium exeundo, refrangatur a perpendiculo recedendo. Quod ſcil. in priori caſu denſius medium (*Tab.* 1. *Fig* 3.) Z utpote majori vi attrahente præditum, quam X, radium BO perpendiculariter ad ſe trahat, per lineam ſcil. OS; idem vero radius BO cum per OK dirigatur, medius tranſeat neceſſe eſt inter OS & OK, atque ita ad perpendicularem OS accedat. In poſteriori vero caſu, cum minor ſit vis attrahens (*Tab.* 1. *Fig.* 4.) rarioris medii Z, major denſioris X, etſi ex denſiore X radius egrediatur, ad illud tamen vi KL urgetur, atque ita per OL incedet a perpendiculari OM recedendo. At cum non ſemper attractionis vis denſitatum rationem ſectetur, ſed minus quando-

que

ſis & inflammabilibus, quæ in majori ratione trahunt, quemadmodum Newtonus [a], Hauksbejus [b], & Helshamus [c], plurimis experimentis evicerunt: Oleum enim Ceræ leviſſimum habet pondus reſpectu Butyri Antimonii, uti 662 ad 1976, cum ratio refractionis in utroque ſit veluti 6685 ad 5941, hoc eſt circiter veluti 1, 16 ad 1; adeoque *non* eſt refractio ſemper in ratione ponderis.

a Optices Lib. 2. Part. 3. prop. x.

b Phyſ. Mech. app. §. x.

c Lectures pag. 292.

§. 867. Inventa vera refractionis cauſa, aliorum Philoſophorum opiniones facile excutiuntur, quæ nequaquam experimentis reſpondent. Ingenioſe obſervaverat Carteſius, radii viam RO, reſolvendam in RC, parallelam ad AB, & in CO, perpendicularem ad eandem; deinde finxit, lucem *facilius* per medium denſius, quam per rarius tranſire, utpote in motu minus turbandam a medio, cujus partes minus mobiles ſunt [1]. Si igitur lux ex Aëre

Tab. 1. Fig. 8.

que denſa, præſertim ſi oleoſa, & inflammabilia ſint, majori attrahendi vi donantur, ut Auctori obſervatur; hinc relatæ refractionum leges pro univerſalibus haberi nequeunt.

Atque inde memoratum diſcrimen inter reliquorum corporum, & lucis refractionem liquet. Eorum quippe refractio ex mediorum reſiſtentia dependet; lucis vero, ex eorundem mediorum attractione. Quo itaque media denſiora ſunt, eo majorem velocitatem corporibus, quæ per ipſa moventur, adimunt, ob majorem, quam corpora in iis patiuntur, reſiſtentiam; eadem contra media quo denſiora ſunt, eo majorem velocitatem lucis radiis conciliant, ob majorem, qua donantur, attractionis vim.

[1] Ut id clarius explicet D. Carre, liberum aerem ponit inteſſino ſemper motu cieri, ejusque partes quaquaverſus agitari, eaque agitatione lucis radios turbari, rumpi, ac debilitari; corpora vero pellucida quo denſiora ſunt, eo arctiores habere porulos, minoremque aeris ſeu ætheris quantitatem intercipere; quæ proinde corpora lento motu agitata, faciliorem aditum lumini præbent. Verum hanc Carteſii doctrinam acriter inſectatus eſt Fermatius, quod a recta ratione omnino abhorrens ei videretur faciliorem lumini præſertim corporeæ tranſitum eſſe in denſioribus, quam rarioribus mediis; hinc contra Renatum poſuit lucem velocius per rariora, quam per denſiora progredi; ex eoque principio eaſdem ac Carteſius refractionis lucis leges derivavit.

Ve-

re X in Aquam Z, feratur, accelerabitur, ita ut pari tempore viam æqualem OC, non deſcribat, ſed aliquam majorem OD; ductaque tum DF= RC, movebitur in recta OF, accedendo ad perpendiculum

Verum quid hac de re ſentiendum ſit, haud difficulter ex ipſa experientia elici poterit. Hac quippe conſtat lucis radium RO dum oblique in puncto O dirimentis ſuperficiei AB incidit, per ON inclinari, a perpendiculari OK recedendo, ſi medium X denſius ſit medio Z; econtra ſi X rarius fuerit Z, per OS incedere ad eandem perpendicularem OK accedendo; adeout in priori caſu angulus NOK major ſit angulo TOK, ſeu ad verticem oppoſito ROC; in ſecundo vero angulus SOK eodem TOK ſeu ROC minor. Diſtinguatur vero motus lucis obliquus RO in duos RH, RC, quorum alter ad ſuperficiem AB ſit perpendicularis, alter eidem parallelus: tum patet lucis motui RC nihil reſiſtere medii ſuperficiem, utpote ei parallelam. Sumta igitur alia ex parte recta OI ipſi RC æquali, radius poſt refractionem ea progredietur velocitate, qua eodem tempore quo ante refractionem pervenit ab R ad O, ſpatium OI emetiri valeat. Sit medium Z rarius præ altero X, & ON ſit via radii refracti a perpendiculo OK recedentis, cui occurrat in N perpendicularis ex I ducta; eo elapſo tempore lucis particula reperietur in N. Sunt itaque RO, ON ſpatia a luce ante & poſt refractionem æqualibus temporibus emenſa, atque adeo ut velocitates ante & poſt refractionem. Sed eſt ON minor OT, ſeu RO: ergo motus lucis refractæ in rariori medio Z lentior quam in denſiori X. Quod ſi medium Z præ altero X denſius fuerit, ſemitaque refracti radii ad perpendiculum accedentis fuerit OS, cui ex I perpendicularis occurrat IS, erunt RO, OS ſpatia ante & poſt refractionem deſcripta, atque adeo ut velocitates; & ob rectam OS ipſa OT, ſeu OR, majorem, erit etiam motus lucis refractæ in denſiori medio Z incitatior quam in rariori X.

Immerito itaque a Fermatio reprehenſus eſt Renatus, quod lucem in denſiori medio velociori curſu incedere poſuerit, cum reapſe id facto ipſo conſtet: at veram ejus velocioris curſus rationem abs majori denſioris medii attractione pendentem non intellexit Vir Cl:, quam idcirco ex ipſa medii majori denſitate, indeque orta, ut ipſi videbatur, minori reſiſtentia, perperam mutuatus eſt.

Id vero hic adnotatu maxime dignum occurrit, quod Carteſius lucis motum retardari, & accelerari poſuerit, lucem tamen ipſam in inſtanti ad longinqua intervalla diffundi voluerit; quaſi vid. hæc duo non

ſe-

lum C K: Verum quomodo radius celeritate C O delatus, accelerari poterit in medio Z; imo licet huic omnem reſiſtentiam ſuſtuleris, nulla acceleratio adhuc ſequetur; ad eam enim cauſa, novum motum producens, deſideratur. 2°. Præterea ecquis mente concipere valet, lucem per denſiora media, imo per firma corpora tranſeuntem, minorem offendere reſiſtentiam, minuſque retardari, quam per rariora media, fluidaque pertranantem? uti tamen opinabatur Carteſius. 3°. Sed cum hic Philoſophus corporum firmitatem in quiete poſitam adſeruit, an Vitri, an Electri partes quiete different? cum viribus lucem refringentibus variis inſtruantur, eſt enim vis Electri ad eam in vitro, veluti 13654 ad 5436. 4°. Sed dantur Fluida, quæ Lucem plus quam firma refringunt, dantur Fluida quæ minus refringunt; in hiſce caſibus Carteſii ſententia locum habere nequit.

a Dioptricæ Lib. 1. Tab. 1. Fig. 9.

§. 868. Dechales [a] radium D C A B ex radiolis, aliquantum cohærentibus, compoſitum conſiderans, refractionem ad perpendiculum fieri notat, cum ex me-

ſecum invicem pugnarent.

At mirum eſt Cl: Fermatium, etſi contra Carteſium lucis progreſſum tardiorem poſuerit in denſiori medio, celeriorem in rariori, ad eaſdem nihilominus refractionis leges deveniſſe, quas Carteſius ex contrario principio derivaverat. Verum ſciendum eſt aliam Fermatio aſſumtam fuiſſe hypotheſim pro laudatis refractionis legibus deducendis, lucem ſcil. in refractione minimo temporis intervallo de loco ad locum tranſire, etſi breviſſima via non incedat. Probatum id deinceps eſt Leibnitio, Hugenio, Hoſpitalio, Wolfio; verum Cl. Petrus Martina doctiſſima hac de re nuper edita diſſertatione idipſum a veritate abludere ait; inſtitutoque calculo oſtendit minimum quod in refractione occurrit, a ſpatio & velocitate ſimul eſſe deſumendum; quatenus ſi ponatur *a* deſignare velocitatem ante incidentiam, *b* velocitatem poſt refractionem, *z* ſpatium a lumine emenſum ante refractionem, *y* ſpatium poſt refractionem, ſit $ax + by$ omnium ſimilium factorum minimum. Ex duplici vero aſſumta a Fermatio hypotheſi, utraque falſa, quarum *altera alteri medetur*, factum eſſe putat, quod in receptas refractionis leges Fermatius devenerit.

Digitized by Google

medio rariori in denſius, vel magis reſiſtens EB, radius ingreditur, quia pars ejus B citius reſiſtentiam experitur, quam A, igitur B moveri tantum poteſt quantitate FB, cum A minus retardata eodem tempore moveatur majori quantitate AG, inflectetur proin radius ad perpendiculum GI [1], adeo ut, cum angulus incidentiæ ſit CBH, refractionis ſit KGI. Verum huic ſententiæ obſtat, quod lux magis ab Aqua refringatur, quam a Vitro, Cryſtallo, Sale Gemmæ, & adhuc multo magis a Spiritu vini rectificato, quam ab Aqua, cui nemo majorem reſiſtentiam, quam Vitro ſolido facile adſcribet: at excuſandus hic eximius Geometra, quia ingenue fatetur, ſibi in ſua ſententia hærere Aquam, nec ſe ſibi ſatisfeciſſe: Eandem cum Dechales ſententiam fovit Barrovius in Lect. Opticis, niſi Dechales hunc fuerit ſecutus.

§. 869. Alii Philoſophi diverſas inieverunt vias, ut Refractionem explicarent, qui autem ad reſiſtentiam diverſam attenderunt, ſive eam in Fluidis majorem quam in Solidis, ſive contrariam ſtatuerunt; nunquam experimenta Newtoniana ex hujuſmodi principiis exponere potuerunt. Nec feliciores fuerunt, qui ex principio quodam Mechanico rem exponere aggreſſi ſunt: Nam refractio a vi attrahente Medii pendet, quæ Mechanica non eſt, & ſingularis in quo-

[1] Ex ea ſcil. punctorum B & A motuum inæqualitate aliqua radii ABCD oritur rotatio, puncti quidem A per arcum majorem AG, puncti vero B per minorem arcum BF, itaut recta AB ſitum acquirat GF. Ingreſſo vero puncto A in idem medium, ea motuum inæqualitas tollitur, atque adeo pergit utrumque punctum A & B in incepto ſemel itinere, quo ad perpendicularem deflexerunt. Quod ſi ex oppoſito radius KGBL ex denſiori in rarius medium tranſeat, contraria tum refrangetur ratione: nam cum punctum G primum emergat ex craſſiori medio in ſubtilius, minori difficultate incedet, dum interim punctum B craſſiori adhuc medio immerſum plus reſiſtentiæ reperit: Ex qua motuum inæqualitate iterum rotatio conſequitur, ſed in partem a perpendiculari averſam, donec punctum G in A delatum, eadem velocitate cum puncto B deinceps incedat.

quolibet corpore, non ſemper ſequens proportionem maſſæ corporeæ.

§. 870. Quia radius lucis delatus ad aliud Medium refringens curvam breviſſimam deſcribit, facilitatis ergo in ſequentibus, eum in linea recta ferri uſque ad Medii refringentis ſuperficiem ponere licet: Sit igitur Medium X rarius, Z denſius, hujus ſuperficies A B, in quam radius R O oblique incidat, ductaque perpendiculari C O K in ſuperficiem A B, appellabitur R O *Radius incidens*; atque R O C *Angulus incidentiæ*; & perpendicularis R C in O C *Sinus anguli incidentiæ*: tum *Radius Refractus* erit O F, *Angulus Refractionis* D O F: & *Sinus anguli Refractionis* erit perpendicularis D F.

Tab. 1. Fig. 8.

§. 871. Quacunque inclinatione radius incidat in ſuperficiem alterius Medii refringentem, inter Sinus angulorum incidentiæ & refractionis, manet conſtans & immutabilis ratio.

Si enim R O celeritatem radii incidentis deſignet, hæc conſtans erit: reſolvi autem poteſt in R C & C O, per §. 457. Quatenus radius motu R C, parallelo ad A B, fertur, non acceleratur, ſed tantum motu C O: acceleretur quantitate D K, capta O I = O H = R C, demittatur perpendicularis I S, & in O K perpendicularis K S: tum ducta O S celeritatem radii refracti indicabit, quæ conſtans etiam erit: erectaque D F, erit O S ad F O = R O :: S K = O I = R C, qui eſt ſinus anguli incidentiæ, ad D F, ſinum anguli refractionis: adeoque propter conſtantes R O, O S, etiam ratio D F ad K S. conſtans erit.

§. 872. Sunt hi ſinus in ratione reciproca celeritatum in hiſce Mediis (1).

§. 873.

[1] Eſt enim OS velocitas in medio Z poſt refractionem; OF = RO eſt velocitas ante refractionem in medio X. Sed eſt KS ſeu RC ſinus anguli incidentiæ, ad DF ſinum anguli refractionis, ut OS, ſeu velocitas poſt refractionem in medio Z, ad OF ſeu RO velocitatem ante refractionem in medio X. Ergo patet propoſitum. Falſus itaque eſt Chriſtia-

§. 873. Conſtantem refractionis rationem dari invenit Snellius, uſus tamen Complementorum ſecantibus, loco Sinuum: Ducatur perpendicularis BL ad extremum Diametri AB, protrahatur RO, uſque ad Tangentem in E, ut & OS uſque ad L. Eſt OE Secans anguli BOE = ROH, & OL Secans anguli BOL; ductaque FP, perpendiculari ad AB, erit OE, OB :: OR, OH; & quoque OL, OB :: OF, OP: ergo OE x OH = OB x OR; & OL x OP = OB x OF; ideoque OL x OP = OE x OH: quare erit OL, OE :: OH, OP; adeoque eſt Secans Complementi refractionis, ad Secantem Complementi incidentiæ, ut Sinus incidentiæ, ad Sinum refractionis. Tab. 1. Fig. 8.

§. 874. Carteſius inventione Snellii uſus, primus adhibuit Sinus, atque ita huic doctrinæ non parum lucis & commodi affudit. Veteres pro varia radii incidentis inclinatione, angulum Refractionis differre obſervaverunt, quamobrem Tabulas refractionum magno labore conſtruebant, pro variis radiorum incidentium inclinationibus, quibus carere nunc poſſumus.

§. 875. Confirmaverunt quoque conſtantem rationem Sinuum, D. Caſſinus [a], & J. Newtonus [b], variis experimentis. Neque refert ſive Lux e medio rariori inciderit in denſius, aut contra.

a Epiſt. 2. Aſtronomica de Solis refractione.

b Lection. Opticæ.

§. 876. Demonſtratum eſt in Trigonometria plana, in omni Triangulo rectilineo ABC, Sinus angulorum eſſe proportionales lateribus, quæ iiſdem an- Tab. 3. Fig. 3.

ſtianus Wolfius cum *Elem. Math. Univ. tom. 3. pag.* 177. *edit. Genev.* tradit in refractione eſſe ſinum *anguli incidentiæ ad ſinum anguli refracti in conſtante ratione, ea ſcil. quæ eſt celeritatis luminis ante refractionem ad celeritatem ejuſdem poſt refractionem*; ex demonſtratis enim liquet eorundem angulorum ſinus non directam, ſed reciprocam prædictarum celeritatum rationem ſervare. Inde vero Cl. Viri error originem traxit, quod conſtantem eorum ſinuum rationem deduxerit ex hypotheſi, quod breviſſimum ſit tempus, quo in refractione de loco in locum pervenit radius; quod falſum eſſe jam monuimus.

angulis opponuntur: Si autem in duobus Triangulis ABC, CBE, anguli BAC, BCE ſint parvi, quorum ſinus eſt eadem linea BE, erunt anguli in ratione inverſa laterum ſuorum. Nam eſt angulus BAC ad BCE, ut Sinus anguli BAC, ad Sinum anguli BCE, [1] hoc eſt, ut BC ad BA, ſive ut EC ad EA. [2]

Tab. 1. Fig. 10. §.877. Lux e Sole A emiſſa, tranſit primo per Spatia cœleſtia, ſive per Medium vacuum, tendendo ad Terram, dein oblique in Terræ Atmoſphæram B, ſive in Medium denſius incidat, refringitur ad perpendiculum: cum vero Aëris denſitas, quo Terræ propior eſt, perpetuo increſcat, increſcet etiam lucis refractio in locis C, D, E, F, in quibus major denſitas perpetuo exiſtit; quamobrem dum lux per Atmoſphæræ varias denſitates tranſit, deſcribet curvam BCDEF; & quoniam in eadem altitudine a Terra, Aëris denſitas ſingulis diebus mutatur, tum quoque Aër exhalationibus & vaporibus, vario modo lucem refringentibus, plus minus perpetuo accumulatur, incoſtans erit lucis per Atmoſphæram via, quæ nec Cyclois, nec Epicyclois erit ſecundum de la Hirium a, veluti probavit Hermannus b, & quam idcirco alio modo determinare conatus fuit Taylorus c. Differre vero Atmoſphæræ refractionem continuo, animadvertit Nedletonus d, qui cœlo nubiloſo humidoque collis al-

a l'Hiſt. de l'Acad. 1o5 Ann. 1702.

b Act. Lipſ. Ann. 1706.

c Methodus fluxionum inverſa. Pro. 28. Prob. 22.

d Phil. Tran. N. 388.

[1] Anguli enim admodum exigui ſinuum ſuorum rationem ſequuntur. Sint quippe duo anguli (*Vid. fig.* 2. *Tab.* 1. *Addit.*) DAB, CAB; deſcripto circulo BDO, ii erunt ut arcus intercepti DB, CB: at iiſdem diminutis angulis, arcus DB, CB eadem ratione minuuntur, donec tandem cum recta linea eorum ſubtenſa confunduntur: tum vero ductis normalibus DF, CE, qui eorum angulorum ſunt ſinus, duo triangula DFB, CEB pro rectilineis ſimilibus haberi poterunt; atque adeo erit DF ad CE, ut arcus DB ad arcum CB, ſeu ut angulus DAB, ad angulum CAB.

[2] Exiguis enim admodum angulis (*Fig.* 3. *Tab.* 3.) BAC, BCE, duo reliqui ABE, AEB, itemque duo CBE, CEB pro æqualibus haberi poterunt; atque adeo *per* 5. *l.* 1. *Elem.*, erunt duo latera BA, AE æqualia, itemque æqualia duo BC, CE; adeoque BC : BA :: EC : EA.

altitudinem dimenſus, angulum majorem vidit, quam tempore ſicco & ſereno? (1) Sed & collium apices ex eodem loco inſpecti, altiores ſub Aurora & Veſpera, quam Meridie cœlo ſereno apparent. Et Hyeme altiores quoque, quam Æſtate obſervantur. Aërem revera lucem per ſe tranſeuntem refringere, experimentis variis probaverunt Lowthorpius a, tum poſtea Hallejus & Hauksbejus b, ac in Gallia Delislius c, quamvis dubium ſepereſſe nullum ſinerent obſervationes Aſtronomicæ, altius, quam par erat, ſupra horizontem ſydera oſtendentes, tum Solis Lunæve apparitio ſupra horizontem, cum jam occiderint; ut & crepuſcula matutina ac veſpertina. Ex hac refractione lucis ſequitur, nos nunquam ſydera in ſuo vero loco conſpicere, ſed altiora, adeo ut videatur A in L; niſi cum culminant.

a Phil. Tranſ. N. 157.

b Phyſ. Meshan. Experim. pag. 175.

c l'Hiſt. de l'Acad. Roy. Ann. 1719.

§. 878. Si radius lucis ex Aëre oblique in Aquam incidat, refringitur ad perpendiculum: In qua refractione ſinus anguli incidentiæ eſt ad eum refractionis, uti 9434 ad 7071, ſive ut 4, 002 ad 3; proxime uti 4 ad 3. tradente Newtono d; obtinet hæc proportio inter radios e Sole emiſſos, allapſoſque in Aquam, qui refracti viridem colorem exhibent. Inter radios per Aërem delatos, & a vitro refractos, datur ratio ſinuum uti 8097 ad 5240, proxime uti 17 ad 11 e. aliorum autem coloratorum radiorum diverſa eſt refrangibilitas, rubri enim minime refringuntur, violacei radii maxime: adeo ut horum incidentium & refractorum ſinus ſint ad ſe invicem, uti 80481, & 81656, ad 524000: varias accuratiſſimaſque methodos refractionem lucis per varia

d Lect. Optic. Part. 1. Sect. 2. §. 35.

e Newton Lect. Opt. P. 1. Sect. 2. §. 20.

(1) Ex Opticæ principiis objectum in ea recta ab oculo refertur, quæ in directum jacet alteri oculum ultimo percellenti. Quamobrem ſi (*Fig.* 10. *Tab.* 1.) A ſit collis alicujus vertex, & per eum tranſiens radius AB poſt varias refractiones tandem oculum ſubeat ſecundum rectam EF, in hac eadem producta, veluti in L referetur ab oculo objectum, ſeu in ſitu altiori, quam reapſe ſit. Quod ſi itaque ad aliud punctum X oculus referatur, erit angulus LFX eo major, quo magis radius AB refrangitur; tum collium apices eo altiores conſpicientur, quo item majores ſunt radiorum refractiones.

ria media menſurandi præſtantiſſimus Philoſophus in Lectionibus Opticis, tradidit, quæ conſulendæ ſunt.

§. 879. Interim notandum, lucem, in medium aliquod corporeum incidentem, non illibatam totamque tranſire, ſed aliquam ejus copiam a viribus Medii repellentibus reverberari: adeo ut poſt Medium ſemper infracta lucis claritas obſervetur: Aëra multum lucis repercutere, patet, quia lateraliter inſpectus Solis radius, videri poteſt: plus lucis intercipit vas plenum Aquæ, Spiritus, Olei, aut ipſum vitrum. Quale lucis tranſeuntis per vitrum, Aquam marinam &c. decrementum ſit, ingenioſis experimentis determinare conatus fuit Cl. Bouguerius a.

a Eſſay d'Optique Sect. 1. §. 3.

§. 880. Quoniam proinde Media corporea, quamvis tenuia, tantum lucis intercipiunt, fieri nequit, ut ea, quæ e Stellis fixis remotiſſimis ad Terram uſque venit, per medium corporeum tranſierit, quippe in intermedia immani diſtantia, aut a particulis ſolidis medii, vel ab earum vi repellente, repercuſſa fuiſſet ſatis cito omnis: cum tamen Stellæ fixæ admodum micare obſerventur, earum lux neceſſario per vacua cœleſtia ſpatia uſque ad Atmoſphæram tranſit.

CAP. XXIX.

De Luce illapſa in ſuperficies Planas et Sphæricas, Mediorum refringentium.

Tab. 1. Fig. 11.

§. 881. Quoniam Lux ex corpore lucente S exiens, vel ab opaco puncto S repercuſſa, fertur inſtar radiorum SA, SB, SC, SE, ex centro ſphæræ S emiſſorum, radii perpetuo a ſe recedent, formantes angulum, vocantur hi *Divergentes*, & quo majorem angulum formaverint, eo *magis Divergentes* dicuntur: ita SA, SE, plus quam SA, SB, divergunt. In genere vocantur *Divergentes*, quicunque magis a ſe recedunt, quamvis non ex puncto egrediantur.

§. 882.

§.882. Punctum lucens S, vel opacum reflectens, appellatur *Punctum radians*.

§.883. Qui radii a ſe diſtantes, propius continuo ad ſe mutuo accedunt, vel in puncto concurrunt, vocantur *Convergentes*: quales forent AS, CS, ES, ex A & C venientes.

§.884. Punctum vel locus, in quo radii convergentes concurrunt, vocatur *Focus*.

§.885. Punctum vel locus, in quo radii convergentes concurriſſent, ſi in eodem medio pergere potuiſſent; aut punctum, e quo radii divergentes, recta producti, veniſſent; vocatur *Focus Imaginarius*.

§.886. Si radii Lucis non multum divergentes AD, AC, AB in ſuperficiem planam SD, Medii denſioris Z, quam X e quo veniunt, incidant, refringuntur ad perpendiculum, delati in rectis BE, CG, HD, qui ducti retro, quaſi ex foco imaginario O, remotiori a ſuperficie SD proveniunt. Eſt diſtantia AD puncti radiantis A, ad OD, diſtantiam foci imaginarii a ſuperficie SD; ut ſinus anguli refractionis, ad ſinum anguli incidentiæ. Tab. 1. Fig. 12.

Nam AD perpendiculariter lapſus in SD, ad H recta tranſit abſque refractione: radius AC oblique incidit in SD, in quam ducatur perpendicularis C*p*, erit GC*p* angulus refractionis, cui eſt æqualis COD. Sed per §. 876 eſt ſinus anguli COD, ad ſinum anguli CAD, veluti CA ad CO; hoc eſt, veluti DA ad DO [1]. Sed eſt angulus CAD= angulo incidentiæ AC*q*. ergo eſt ſinus anguli incidentiæ ad eum refractionis, uti OD ad AD.

§. 887. Si radii lucis non multum divergentes KM, KR, KT, in ſuperficiem planam VS Medii rarioris, quam e quo veniunt, inciderint, refringuntur a perpendiculo KM, tenduntque ad MN, RP, TQ, qui retro ducti concurrunt in foco imaginario L, propiori ſuperficiei VS, quam eſt punctum radians K: eſtque diſtantia KM ad LM, a ſu- Tab. 1. Fig. 13.

[1] Nam cum radii AD, AC parum divergentes ſint, adeoque & exigua admodum ſit recta CD, erunt CA, DA æquales, itemque æquales CO, DO; atque adeo CA : CO : : DA : DO.

perficie VS, ut ſinus anguli refractionis, ad ſinum anguli incidentiæ, uti eadem demonſtratione, ac in §. 886. probatur.

Hæc demonſtratio locum non habet in radiis multum divergentibus: hi quippe retroducti, pro ſoco imaginario parvum circulum habent, qui eo major eſt, quo radii magis divergentes fuerint.

Tab. I. Fig. 12. §. 888. Si radii convergentes EB, GC, HD ex medio denſiori Z, in ſuperficiem planam SD, medii rarioris X incidant, refringuntur recedendo a perpendiculo, formaturi focum A propiorem ſuperficiei SD, quam focus imaginarius O, eritque diſtantia AD ad OD in eadem ratione, ac in §. 886. Evadunt igitur hi radii convergentes.

Tab. I. Fig. 13. §. 889. Si vero radii convergentes NM, PR, OT ex medio rariori in denſius planæ ſuperficiei SV inciderint, refracti ad perpendiculum, concurrent in foco K, remotiori a ſuperficie, quam eſt focus imaginarius L, eruntque diſtantiæ KM, LM in ratione memorata in §. 886. Evadunt igitur hi radii minus convergentes.

Tab. I. Fig. 14. §. 890. Si radii paralleli AB, CD in ſuperficiem planam BD, medii alterius denſitatis, ſive majoris, ſive minoris inciderint, poſt refractionem pergent incedere paralleli; in medio denſiori ingredientur viam BE, DF, in medio rariori BG, DH: hi enim radii AB, DC æqualem refractionem patiuntur; adeoque angulus ZDF=ZBE: vel RBG=RDH. ergo ſunt parallelli BE, DF; tum BG, DH.

Tab. I. Fig. 15. §. 891. Sit ſuperficies Medii denſioris Z, ſphærica convexa AB, in quam illabantur radii paralleli CA, BD, ſibi propinqui, ex Medio rariori, qui refracti concurrant in foco G: erit GB diſtantia foci a ſuperficie, ad FB radium ſphæræ, ut ſinus anguli incidentiæ, eſt ad ſinum differentiæ inter angulum incidentiæ, & refractionis. Recta DB perpendiculariter incidat, hæc abſque refractione per centrum F recta tranſibit: ducta ex centro F recta FAE, erit angulus incidentiæ pro altero radio CA, =CAE, cui eſt =AFB. hic externus eſt æqualis Trianguli duobus internis angulis GAF, & FGA; ſed

ſed *GAF* eſt angulus refractionis, ergo eſt angulus AGF, differentia inter angulos GAF, & AFB; anguli autem GAF ſinus eſt ut GF. Eſt vero per §.876. ſinus anguli AFB ad ſinum AGF, uti GA ad FA, ſive GB ad FB; adeoque GB eſt ad FB, ut ſinus anguli incidentiæ, ad ſinum anguli differentiæ, inter angulos incidentiæ & refractionis.

§. 892. Radii DB, DA divergentes incidant in eandem ſuperficiem AB ſphæricam; quia ergo angulus incidentiæ DAE major eſt quam in §. 891. erit quoque angulus refractionis FAH major: quamobrem diſtantia H foci a ſuperficie AB eſt etiam major: ut vero punctum H inveniatur, finge radios parallelos a parte contraria Z venientes habere focum in Y. Radio FY deſcribe arcum Y*p*, tum ad rectam F*p* duc AH parallelam, erit H punctum quæſitum. Nam ſi punctum *p* ſit radians, *p*F recta tranſit, *p* A vero incidit in punctum proximum, adeoque oportet, ut radius parallele moveatur ad *p*F. Sed *p* A venit quaſi ex DA. Triangula D*p*F, DAH, ſunt ſimilia: ergo D*p*, *p*F :: DA, AH. ſive DY, YF :: DB, BH [1]. Hinc alia exſurgit regula: quum ſit DY, DY + YF :: DB, DB + BH; & permutando DY, DB :: DF. DH. Quo vero D punctum radians propius acceſſerit ad ſuperficiem AB, eo angulus incidentiæ magis increſcet, ergo & increſcet angulus refractionis: qui ſi fiat æqualis AFB, erit radius refractus AL parallelus ad BH. Si punctum radians D propius acceſſerit ad AB, fiet angulus refractionis major angulo AFB; quamobrem divergentes manebunt radii poſt refractionem, quamvis minus divergentes, quam cum incidebant. Tab. 1. Fig. 15.

§. 893. Radii convergentes EA, DB illabi poſſunt in ſuperficiem AB, directionibus tendentibus ad centrum F, hi illapſi perpendiculariter in A, & B, ad centrum F abſque refractione tranſibunt. Tab. 1. Fig. 15.

§. 894. Si vero radii, qui incidunt, minus con-

[1] Ob radios enim DA, pro æqualibus haberi poterunt DB ex hypotheſi admodum rectæ Dp, DY; tum pF, YF; propinquos, arcus pY, AB æquales item DA, DB; tum valde exigui erunt; atque adeo BH, AH.

Tab. 1. Fig. 15. vergant, uti MA, DB, erit angulus incidentiæ MAE, minor quam radii paralleli CA; quare & angulus refractionis FAI erit minor, quam paralleli angulus refractus FAG, eritque diſtantia IB minor quam GB, puncto I eo propius accedente ad F, quo radius MA propius ad EA accedat.

Tab. 1. Fig. 15. §. 895. Si vero radius incidens fuerit KA, hic poſt refractionem minus converget, quia accedit ad perpendiculum AF, cadit vero in aliquo puncto S inter F & B, ſed eo propius accedit ad centrum F, quo KA propius ad EA acceſſerit.

§. 896. Ex hiſce omnibus in §. 891, 892, 893, 894, 895, facile deducitur via contraria radiorum, ex Medio denſiori in rarius incidentium, & quidem in ſuperficiem ſphæricam concavam AB. Si enim radii divergentes SB, SA inciderint in AB, refracti ſunt BD, AK.

Tab. 1. Fig. 15. Si ex centro F divergentes exierint, abſque refractione tranſibunt, quia perpendiculariter illabuntur.

Si punctum radians inter F & G fuerit, erunt refracti BD, AM.

Si punctum radians in G fuerit, erunt radii refracti paralleli AC, BD. Si punctum radians ultra G ponatur, veluti in H, radii refracti coibunt in D. Si radii incidentes HB, LA fuerint paralleli, coibunt refracti propius ſuperficiei AB, quam ante: & diſtantia FD, foci D a centro F, erit ad FB radium ſphæræ, ut ſinus anguli incidentiæ una cum ſinu anguli differentiæ inter angulum incidentiæ & refractionis, ad eundem ſinum differentiæ anguli incidentiæ & refractionis. Nam angulus incidentiæ eſt LAF=EAC=AFD; angulus refractionis eſt EAD; differentia angulorum EAC & EAD eſt angulus CAD=ADF. Sinus anguli incidentiæ CAE ſeu AFD eſt ut AD; ſinus anguli ADF eſt ut AF=FB. Ergo ſinus anguli incidentiæ AFD eſt ad ſinum anguli ADF, ut AD ad AF, ſeu ut BD ad BF; & componendo erit ſinus anguli incidentiæ AFD cum ſinu differentiæ anguli incidentiæ & refractionis, ſcil. cum ſinu anguli ADF, ad ſinum ejuſdem anguli ADF, ut BD+BF=FD ad BF. Si radii illapſi fuerint convergentes, citius coibunt refracti.

§. 897.

§. 897. Sit ſuperficies ſphærica convexa AB, Medium denſius X a parte convexa, Medium rarius Z a concava, radii DB, CA, paralleli incidant, quorum DB perpendiculariter illapſus, per centrum F abſque refractione tranſit: ducta perpendiculari FAE ad locum incidentiæ A, erit angulus incidentiæ CAE; quia radius refractione a perpendiculari FA magis recedere tenetur, viam AG ingreditur; adeoque paralleli radii poſt refractionem a ſe mutuo divergunt: radius GA retro ducatur, donec concurrat cum alio in S, qui focus imaginarius eſt: Eſt angulus refractionis GAF = EAS; adeoque eſt CAS differentia inter angulum incidentiæ & refractionis: huic angulus ASF æqualis eſt; quare eſt ſinus hujus anguli ad radium AF, ut ſinus anguli refractionis EAS, cui eſt æqualis ſinus anguli FAS, ad FS, diſtantiam centri ſuperficiei ſphæricæ a foco imaginario S. Tab. 1. Fig. 16.

§. 898. Si Radii divergentes DB, DA inciderint in eandem ſuperficiem ſphæricam convexam AB, poſt refractionem magis quam paralleli radii a ſe divergunt, quia angulus incidentiæ DAE major eſt, quam CAE; quamobrem radius DA, refractus fit AH; qui ſi ducatur retro, concurrit cum axe in K, quod punctum eſt focus imaginarius; qui ſic eruitur. Eſt angulus DAE incidentiæ, HAF eſt refractionis, cui eſt = EAK; adeoque DAK eſt angulus differentiæ inter ambos memoratos. Trianguli ADK eſt angulus AKF externus, qui = KAD + KDA, hi autem ſunt cogniti: ergo in Triangulo FAK, eſt Sinus anguli AKF, ad radium FA, ut Sinus anguli FAK, vel KAE, ad FK, intervallum inter centrum F, & focum imaginarium K. Quo punctum radians D magis a ſuperficie AB receſſerit, eo angulus incidentiæ DAE magis decreſcit, donec æqualis fere ipſi CAE evadat. Quo punctum D propius acceſſerit ad AB, eo angulus incidentiæ DAE, ergo & refractionis, plus increſcit, magiſque refracti radii a ſe divergent: Quamobrem focus Imaginarius propius continuo ad ſuperficiem AB accedet. Tab. 1. Fig. 16.

Si radii convergentes DB, EA inciderint in ſu- Tab. 1. Fig. 16.

perficiem eandem AB, qui producti concurrerent in centro F, hi perpendiculariter in AB illapſi, abſque refractione uſque ad F tranſibunt. Sed ſi qui incidunt, minus convergant, veluti DB, OA, quia per refractionem magis a perpendiculari AF recedunt, fiunt vel minus convergentes BR, AR, vel paralleli, BR, AM. Protrahatur enim QA ad R, erit angulus QAE=RAF; ſi nunc ſinus anguli RAF, eſt ad ſinum anguli MAF, ut ſinus anguli incidentiæ, ad ſinum anguli refractionis, tum radius QA poſt refractionem feretur in via MA, parallela ad BR; decreſcente angulo QAE, decreſcent RAF & MAF; idcirco radius QA poſt refractionem cum BR concurret. Qui autem magis convergunt illapſi radii, veluti DB, PA, recedendo magis a perpendiculari AF, magis convergentes evadunt; nam via radii PA eſt AO.

Tab. 1. Fig. 16. §. 899. Facile nunc intelligitur via retrocurrentium radiorum ex medio rariori Z, in denſius X, incidentium in ſuperficiem concavam ſphæricam AB: nam radii paralleli RB, MA, poſt refractionem fiunt divergentes BD, AQ.

Radii divergentes FA, FB; ex centro F emiſſi, abſque refractione tranſeunt in viis FAE, FBD.

Radii divergentes RB, RA ex puncto radiante ultra centrum F emiſſi, poſt refractionem magis a ſe divergunt, cum propius ad perpendiculum AE accedunt.

Radii divergentes OB, OA, ex puncto radiante O, intra centrum F, & ſuperficiem AB emiſſi, refracti fiunt minus divergentes, cum propius ad AE accedunt.

Radii convergentes RB, GA, refracti minus convergentes, vel paralleli fiunt.

C A P. XXX.

De Luce ex Aere illapſa in Vitrum, atque ex eo iterum in Aerem tranſeunte.

Tab. 2. Fig. 1. 2. §. 900. SIt vitrum ABDC, planis ſuperficiebus AB, DC ſibi parallelis terminatum, in quod ex Aere radius obliquus EF incidat, qui refrin-

ſtringitur, hic refractione ad ductam perpendicularem GFO accedet, fereturque in FL, adeoque oblique illapſus in L, ex vitro in Aërem refractus exibit, recedendo a perpendiculo RLP, in via LN. Quoniam ſinus anguli refracti LFO, eſt ad ſinum incidentiæ GFE, uti 11 ad 17, FLP angulus= LFO, ac ſinus anguli FLP ad ſin.ang.RLN, uti 11 ad 17, erit angulus RLN=EFG: adeoque incidens EF eſt parallelus radio LN, ex vitro exeunti in Aërem.

§. 901. Sit vitreum priſma ABC, in cujus ſuperficiem AB, ex Aëre radius obliquus HF incidat, qui refractus accedet ad perpendiculum FP, in via FS: hic radius oblique illapſus in S, exiturus in Aërem, in via SM refringetur, recedendo a perpendiculari QSO: Radius DK perpendiculariter illapſus in AB, tranſit recta ad I abſque refractione; cum autem oblique feriat AC, exiturus ex vitro in aërem, refractus a perpendiculo IN, incedit in via IR. Tab. 2. Fig. 2.

§. 901. Ex vitro Sphæræ, ut & ſegmenta ſphærica varia conſtruuntur: 1°. Ab una parte plana, ab altera convexa. 2°. Ab utraque parte convexa. 3°. Ab una parte plana, ab altera concava. 4°. Utrimque concava. 5°. Ab una parte convexa, ab altera concava: facta ex ſphæris radiorum differentium.

§. 902. Hæc ſegmenta ſphærica Tab. 2. Fig. 9, 10, 11, 12. appellantur *Lentes*. verum, Tab. 2. Fig. 7. hæc ſpecies vocatur *Meniſcus*, vel Fig. 8. Concavo-convexum.

§. 903. Recta tranſiens per ſphæræ centrum, & perpendicularis in alteram ſuperficiem planam: vel tranſiens per bina ſphærarum centra, vocatur *Axis*.

§. 904. Si radii paralleli in ſphæram incidant, Medio ambiente denſiorem vel rariorem, atque in producta diametro, radiis incidentibus parallela, punctum T ſit focus primæ refractionis in ſuperficie AC, erit punctum F, medium inter D & T, focus refractorum & exeuntium radiorum. Tab. 2. Fig. 3. 4.

Radii enim incidentes & exeuntes QA; FG producti, ſibi occurrant in H; quoniam refractio in punctis A & G æqualis eſt, erit Triangulum AHG

Iſoſceles [1]: cumque angulus GTF=HAT, & HGA=TGF, erit Triangulum GFT etiam Iſoſceles. Si nunc radius QA fuerit proximus diametro CT, erit recta GF=DF=TF; ergo focus F eſt medius inter D & T.

Tab. 2. Fig. 5. Fig. 6. Fig. 7. Fig. 8. §. 905. Datur aliquod punctum E in Lentibus utrimque convexis & concavis, per quod quilibet tranſiens radius, tum incidendo ut QA, tum exeundo ut *aq*, ſibi manet parallelus: ſed in plano-convexa, & in plano-concava Lente jacet punctum E in vertice convexæ, & concavæ ſuperficiei: & in duplici Meniſco jacet E extra ſuperficiem, maxima curvitate donatam.

Sit REr axis Lentis, jungens centra R, *r*, ſuperficierum A, *a*, ducantur duæ ſemidiametri RA, *ra*, ſibi parallelæ, jungantur puncta A, *a*, tum linea A*a*, axim in puncto E ſecabit. Cum enim Triangula REA, *r*E*a*, ſunt ſimilia, erit RE ad E*r*:: RA, *ra*. adeoque punctum E eſt immutabile in eadem Lente. Supponamus jam radium utrimque recedere ab A*a*, quæ æqualiter ad perpendiculares in ambas ſuperficies inclinatur, adeoque radius utrimque contraria directione inflectetur, adeo ut AQ ſit parallelus ad, *aq* [2]; Si vero Lens evadat plano-

con-

[1] Ductis enim ex centro E in fig. 3. ad circumferentiæ puncta A, G radiis EA, EG, iiſdemque in L & V productis, erit in priori refractione, quæ fit in A, angulus incidentiæ LAQ=EAH, eique reſpondens angulus refractus erit EAG. In poſteriori vero refractione, quæ in G contingit, angulus incidentiæ eſt AGE, qui per 5. *lib.* 1. *El.* angulo refracto EAC prioris refractionis in A, æquatur: Ergo angulus refractus VGF ſecundæ refractionis in G æqualis erit angulo prioris incidentiæ LAQ: Ergo duo quoque anguli EAH, EGH prioribus ad verticem oppoſiti, æquales item erunt. Quod ſi itaque ab his æqualibus æquales auferantur EAG, EGA, reliqui HAG, HGA æquales erunt; atque adeo triangulum AHG iſoſceles.

[2] Demonſtrandum eſt immutabile punctum E in fig. 5. ejuſmodi eſſe; ut per id tranſiens radius QA poſt refractionem in A, & inde egrediens per *a* in *aq*, ſit QA ipſi *aq* parallelus. Quod ita demonſtratur. Radius incidens QA in directum producatur in c; tum idem in *qa* egreſſus retroducatur in directum in C: radii item RA, *ra* paralleli in directum producantur in P, p.

Ra-

convexa, vel plano-concava, aliqua ſemidiameter RA vel *ra*, evadit infinita, adeoque parallela ad axim Lentis; tumque alia ſemidiameter coincidit cum re, atque ita puncta A, E, vel *a*, & E coincidunt.

§ 906. Punctum vero E, quod *Centrum Lentis* appellatur, hoc modo poteſt determinari: In Triangulis RAE, *ra* E ſimilibus, eſt RA : *ra* :: RE : rE. Cum itaque data ſit ratio RA ad *ra*, data item & conſtans Rr, hæc per 10. l. 6. El. diviſa ſecundum rationem RA ad *ra*, dabit quæſitum punctum E. In fig. vero 7. & 8. recta Rr eouſque produci debet in E, donec RE ad rE eandem obtineat rationem radiorum RA, *ra*. Tab.2. Fig.5.6.

§. 907. Si igitur faſciculus radiorum perpendiculariter fere inciderit in Lentem aliquam exiliſſimæ craſſitiei, radii tranſeuntes per punctum E, pro linea recta per centrum Lentis ducta capi poſſunt, abſque ſenſibili errore.

§. 908. Focus radiorum parallelorum, fere perpendiculariter in Lentem incidentium, ſequenti modo invenitur.

Sit E centrum Lentis; ſint R, r, centra ſuperficierum, axis ſit Rr, ſit *g* E G linea parallela radiis incidentibus in ſuperficiem B, cujus centrum eſt R: ducatur ſemidiameter BR parallela ad E*g*, in qua producta ſit V focus radiorum, refractorum a ſola ſuperficie B: ducatur Vr, ſecans *g* E protractam in G: erit G focus radiorum ex Lente exeuntium. Quoniam V eſt focus radiorum refracto- Tab.2. Fig. 9. Fig.10. Fig.11. Fig.12. Fig.13.

Radius itaque QA in punctum A incidens, & poſt refractionem per A*a* incedens, angulum incidentiæ habet QAP, angulum vero refractionis RA*b*: hic vero radius A*a* in punctum *a* alterius faciei lentis incidens, & per *aq* egrediens, angulum incidentiæ habet A*ar*, angulum vero refractionis *qap*. Sed ob parallelas RA, *ra*, eſt angulus prioris refractionis RA*a* æqualis angulo ſecundæ incidentiæ A*ar*; ergo erit quoque primæ incidentiæ angulus QAP angulo ſecundæ refractionis *qap* æqualis; ergo & anguli RA*c*, C*ar*, prioribus ad verticem oppoſiti, æquales item erunt. Si ergo ab his æqualibus angulis RA*c*, C*ar*, æquales RA*a*, A*ar* auferantur, reliqui *c*A*a*, C*a*A æquales erunt, atque adeo rectæ QA*c*, *qa*C parallelæ.

ctorum a ſuperficie B, radii directione obliqua BV incidunt in ſuperficiem A; adeoque neceſſe eſt, ut radii exeuntes ex A ſuum focum habeant in aliquo puncto illius radii, qui recta per hanc ſuperficiem A tranſit, hoc eſt in linea V r, ducta per centrum r; & quoniam radius tranſiens per punctum E pro linea recta haberi poteſt, quæ ſit g E G, ejus interſectionis punctum G ab V r erit focus omnium radiorum.

Tab.2. Fig.9.10. 11.12.13. §. 909. Si radii incidentes ad axim R r, ſint paralleli, diſtantia foci. E F eſt æqualis E G: radii enim incidentes, paralleli ad g E, gradatim magis inclinentur ad axim, donec evadant paralleli, tum eorum primi & ſecundi foci V & G deſcribent arcus V T & G F, quorum centra ſunt R & E; nam linea R V eſt immutabilis, habens ad R B rationem ſinus refractionis ad ſinum differentiæ inter incidentiam & refractionem, per §. 891; adeoque E G eſt invariabilis, & ad lineam R V, in ratione r E, ad r R, quia Triangula E G r, R V r ſunt ſimilia.

§. 910. Si Lens tenui vitro conſtiterit, eruetur ex præcedenti propoſitione hoc modo focus. Cum in Triangulis ſimilibus E G r, RV r, ſit G E, V R :: R r, E r; atque V R evadat T R, & G E fiat F E, erit R r, E r :: T R, F E. ſive eſt diſtantia centrorum ambarum curvarum ſuperficierum, ad diſtantiam Lentis a centro alterius ſuperficiei curvæ, ita eſt ſemidiameter producta ad focum primæ ſuperficiei, ad diſtantiam foci a Lente.

§. 911. Si ergo fuerit Lens utrimque concava vel convexa, eſt ut ſumma ſemidiametrorum, ad alterutram ſemidiametrum, ita eſt duplum alterius ſemidiametri, ad diſtantiam foci a Lente: Nam R T, eſt = 2 B E, veluti r t = 2 e r. tum enim eſt E t, t r :: 3, 2.

§. 912. In Meniſco autem eſt, ut differentia ſemidiametrorum, ad alterutram ſemidiametrum, ita eſt duplum alterius, ad diſtantiam foci à Meniſco.

§. 913. Si ſemidiametri ambarum curvarum ſuperficierum fuerint æquales, erit diſtantia foci æqualis uni

uni ſemidiametro. Sed in plano-convexa, vel in plano-concava Lente ſuperficies planæ habent quaſi Semidiametrum infinitam, unde ratio R r ad E r, eſt ratio æqualitatis; quare etiam eſt TR = FE. Quoniam TR ad RE eſt, ut ſinus anguli incidentiæ ad ſinum differentiæ, erit FE ad RE in eadem ratione.

§. 914. Sit Q punctum radians, a quo radii divergentes mittuntur in Lentem vel ſphæram, cujus centrum eſt E: ſi tum radii paralleli ab altera Lentis parte veniſſent, quorum focus ſit in F, per §. 908; atque in axe QE producto capiatur QF, FE :: Ef, fq, erit punctum, q, focus radiorum refractorum, modo punctum Q radians non multum diſtet ab axe Lentis. Tab. 3. Fig. 1. 2.

Nam centro E, radiis EF, Ef, deſcribantur duo arcus FG, fg, ſecantes radium QAaq, in G &, g, ducantur EG, Eg. Supponatur G focus incidentis radii GA, radius egrediens erit agq, parallelus ad GE, per §. 908. ſic ab altera parte ponatur g radians, emiſſuſque ſit radius ga, tum egrediens AGQ erit parallelus ad gE. Idcirco duo Triangula QGE, Egq, ſunt ſimilia; eritque QG, GE :: Eg, gq. ſi igitur radius QAaq fuerit admodum propinquus axi QEq, erit QF, FE :: Ef, fq.

Eſt etiam QG, GE :: QA, Aq. ſive QF, FE :: QE. Eq. Eſt quoque QG, QA :: QE, Qq; ſive QF, QE :: QE, Qq.

Si Q accedat ad F, & coincidat, radii exeuntes erunt paralleli; tum enim q, recedit in infinitam diſtantiam. Si Q ultra F ad Lentem appropinquet, tum focus q, tranſibit ad alteram lentis partem ac ante erat.

CAP.

CAP. XXXI.

De diverſa Radiorum refrangibilitate, & Coloribus.

§. 915. QUæ hucuſque de lucis radiis memoravimus, illo innituntur fundamento, radios omnes eſſe æque refrangibiles; quod verum non eſt: Invenit Nob: Newtonus, radium lucis à Sole emiſſum, atque a nobis tractandum, eſſe radiolorum faſciculum diverſa refrangibilitate præditorum; ita ut, ſi radius O F e Sole emiſſus, oblique in denſioris Medii ſuperficiem E F G inciderit; non refringatur tantum ad F R, ſed abeat in radiolos F T, F S, F R, F Q, F P, qui a ſe divergendo, magis refringi radium F P, quam F T oſtendunt.

Tab. 4. Fig. 4.

§. 916. Ut Experimenta, quibus hæc admiranda lucis proprietas demonſtratur, melius intelligantur, quædam præmittenda erunt. Si per exiguum foramen radius Solis locum obſcurum ingrediatur, explicatur, pingitque ſupra planum, ipſi directe oppoſitum, orbem, eo majorem, quo planum a foramine amplius diſtiterit: quod fit, quia radii a toto hemiſphærio Solis ſe per foramen penetrant, ſeſeque ſub angulo, qui æqualis eſt apparenti ſolis diametro, interſecant. His cognitis, capiatur vas amplum altumque, ad cujus fundum (qui optimus eſt ſi pelluceat) radius Solis, per foramen tranſmiſſus pervenìat, notetur orbis longitudo ac latitudo; impleatur deinde vas Aqua explicabitur, ſupra fundum illuminati orbis longitudo, non vero latitudo.

Tab. 3. Fig. 5.

§. 917. Vel capiatur virgula vitrea tribus angulis in modum clavæ toroſa, quæ nunc vocatur *Priſma Vitreum*, A C B, cujus ſolidi anguli ſint 60 graduum, in quod, per foramen F Z, incidat radius Solis OF-X Z, qui refractus, & ad aliquot pedum diſtantiam ab albo plano exceptus, exhibet oblongam imaginem, cujus latitudo I C, eſt circiter $\frac{1}{4}$ longitudinis

nis *PT*. Eſt latitudo I C eadem, ac ſi in pari, à *foramine* F, intervallo, nullum Priſma interpoſitum *fuiſſet*: hæc oblonga imago ex plurimis componitur *circulis*, (quorum pauci repræſentantur per G P A, *HB*, I C, K D, L T E) ſupra ſe cadentibus, qui cum ſint omnes ejusdem diametri, efficiunt, ut imago lateraliter, rectis G L, A E, ſibi parallelis, & ad extremitates P & T, ſemicirculis terminata appareat. Repræſentat quilibet circulus imaginem Soli: inter hos igitur ſunt, quorum radii a priſmate plus, alii minus refringuntur.

§. 918. Si ad diſtantiam 10 vel 12 pedum a feneſtra recedentes, foramen rotundum F Z per priſma A B C intueamur, id in loco P T inſtar imaginis prioris oblongum apparet; certo indicio, radios P H plus quam T I refringi. Tab. 3. Fig. 6.

§. 919. Radius S F a Priſmate A B C refringitur in oblongam imaginem P T, quæ in alterum priſma K M projecta fuit, ut exploraretur, utrum radii nunc refracti explicarentur ut ante, tumque acquireretur figura quadrata, $pqt\pi$; ſed id non contingit, priore imagine P T tantum obliquum ſitum pt, acquirente, atque ex iisdem circulis compoſita: Radii qui in prima refractione maxime refringebantur, iterum in ſecunda refractione magis refringuntur: quo evenit ut p P; in ambabus comparatis imaginibus, amplius a ſe diſtent, quam T, t; hoc eſt, radii P, p, maxime, T, t, minus refringuntur. Tab. 4. Fig. 1.

§. 920. Radius igitur Lucis, prout e Sole emiſſus ad nos pervenit, conſtat Luce admodum heterogenea, cum adeo diverſæ refrangibilitati ſubjicitur: quam vero continet Lucem æque refrangibilem, *Homogeneam* appellant Philoſophi.

§. 921. Si radium Solis directe intueamur, aut eum in planam albamque chartam excipiamus, candidus apparet.

§. 922. Ejuſmodi radius, per Priſma vitreum, tranſiens & refractus, dein ſupra album planum exceptus, imaginem exhibet oblongam P T, plurimis variegatam coloribus, hoc ordine diſpoſitis, ut ſint rubri, aurantii, flavi, virides, cærulei, purpurei, & vio- Tab. 4. Fig. 3.

violacei præcipue diſtinguendi: verum ſimul adſunt in ſingula colorum claſſe plurimi intermedii, quia non prorſus ſeparati, ſed lateraliter in ſe mutuo cadunt. Si conceperimus totam imaginem in 360 partes diviſam, harum ſua longitudine quilibet color totidem occupat, ac numerus ad latera adſcriptus indicat.

§. 923. Radiorum coloratorum rubri minime, violacei maxime refringuntur: alii colores intermedii eo magis, quo plus a rubro recedunt ad violaceum, veluti conſpectus radiorum ex priſmate exeuntium docet.

Tab. 4. Fig. 3. §. 924. Vel ſi objectum planum C I, duobus coloratum pigmentis, Cinnabari & Indico, priſmate inſpiciatur duplici modo, ab oculo poſito in K, videbitur in D in binas partes C, I diſcerptum: converſo priſmate in ſitum B, apparebit objectum in E iterum diviſum, uti C, I. Cum autem ambæ imagines C, C, Cinnabaris, videantur ſibi propiores, illæ autem I, I, coloris Indici a ſe remotiores, liquet rubros radios minus refringi violaceis.

Tab. 4. Fig. 4. §. 925. Si idem objectum ambobus oblitum pigmentis illuminetur luce candelæ methodo Deſagulieriana a, atque Lens ampla L, L colligat radios, rubri focum p remotiorem a Lente habent in plano S, cærulei propiorem o in plano B: novo indicio, cæruleos magis refringi rubris.

a Phil. Tranſ. N. 126.

§. 926. Manet refrangibilitas conſtans in eodem colore, adeo ut radii rubri, variis vicibus refracti, ſemper minus refringantur, quam radii Violacei, aut alii colorum intermediorum. Sit S. Sol, cujus radius per foramen F tranſmiſſus incidat in priſma A B C, quod ipſum refringat in ſuos colores, qui excipiantur ſupra tabulam D G E; hæc perforata unum colorem tranſmittat ſupra tabulam δ, γ, ϵ, quæ etiam foramine donata, tranſmittat in alterum priſma abc colorem; hic ſecunda vice refractus, perget ad M, converſo primo priſmate A B C, poſſunt ſucceſſive omnes colores projici ſupra alterum priſma abc qui refracti denuo obſervabuntur inter M & N; quamvis omnes nunc eadem incidentia ad

Tab. 4. Fig. 5.

priſ-

priſma *abc* pervenerint, nihilominus deprehenduntur *violacei* plus refringi, quam *rubri*, in hac ſecunda *refractione* [1].

§.927.

[1] Quæ hactenus de radiorum lucis diverſa refrangibilitate ab Auctore noſtro adducta ſunt, ſequentibus experimentis majorem nanciſcuntur lucem. Sit priſma (*Vid. fig.* 3. *Tab. Addit.*) A B C radios in obſcurum cubiculum per foramen F tranſmiſſos excipiens, eoſque ad papyrum, vel oppoſitum parietem H.I in ſuos colores ſeparatos projiciens. Superficies priſmatis BC cum non omnes refringat radios verſus T, ſed & plurimos reflectat, eos ad P ſiſte cum alia papyro KL. Porro convertatur priſma circa ejus axem ſecundum ordinem litterarum ABCA, & videbis tum amplitudinem colorum ad T, tum quantitatem lucis ad P perpetuo augeri; donec tandem cum radiorum inclinatio ad planum BC fit maxime obliqua, colores in T incipiant evaneſcere, & ad P reflecti, ibique apparere, violaceus primo, tum purpureus, deinde cæruleus, viridis, flavus, ac denique aurantius & ruber.

In hoc experimento hæc maxime ſpectanda ſunt. 1. Cum ſinguli colorati radii ante eorum ſeparationem æqualiter ad priſmatis ſuperficiem AC inclinentur, ac deinde refractione ſeparati, purpurei primum a ſuperficie CB reflectantur ad P, reliquis per eandem ſuperficiem CB ad T tranſmiſſis; tum reflectantur violacei, deinde cærulei, & ita porro; conſequens eſt purpureorum majorem eſſe præ reliquis ad ſuperficiem CB inclinationem, eoſque adeo omnium maxime refrangi ex ſuperficie CA; tum violaceos reliquis magis refrangi, inde cæruleos, & ita porro uſque ad rubros omnium minime refractos: notum quippe eſt lucis radios in pellucidi minus denſi ſuperficiem veluti CB nimis oblique incidentes, quemadmodum in opacum corpus incidiſſent, ab ea reflecti; adeoque neceſſe eſt, ceteris paribus purpureos obliquiſſime omnium ad ſuperciem CB inclinari, tum reliquos ſucceſſive ſecundum præſcriptum ordinem.

2. Liquet etiam Solis lucem ex radiis coaleſcere nedum refrangibilitate diſparibus, ſed & reflexibilitate; magiſque refrangibiles, præ ceteris magis etiam eſſe reflexibiles: obſervatum quippe eſt eos radios omnium primos reflecti, qui iiſdem poſitis omnium incidentiis, maxime fuerant refracti.

3. Conſequitur demum radios eoſdem exhibere colores cum a ſuperficie CB reflectuntur, quos per eandem ſuperficiem trajecti, refractique excitabant; reflexi ſiquidem albedinem P ſinguli eo colore tingunt, quem refracti in T repræſentabant. Colores itaque ſuos habebant radii ante refractionem, a qua proinde non aliter dependent, quam quod ejus ope eruantur, a ceteris ſeparentur, & manifeſti

feſti

Digitized by Google

§. 927. Quoniam radii rubri minus reliquis radiis coloratis refringuntur, conſtantius viam ſuam retinent,

ſeſti ſiant, non vero quod ipſa refractione procreentur, ut quibuſdam perperam viſum eſt.

Sed & in majorem eorum, quæ modo dicta ſunt evidentiam, ſit EFG (*Vid. fig. 4. Tab. Addit.*) feneſtræ operculum ad F terebratum; tum priſma foras ſtatuatur, quod Solis lucem foramen F ingreſſuram intercipiat, & refringat verſus *f*. Ad *f* pedibus ab F duodecim, aut longius poſtpoſitum ſtatuatur opacum corpus *efg*, quod lucem ſiſtat, demto parvo foramine *f*, per quod lucis pars aliqua, nempe violacea, longius trajiciatur ad y. Iſtud autem *f* non ſit ſemiſſe digiti latius. Deinde præ manibus ſumatur aliud priſma *abc*, & ad radios transverſe poſitum ſtatuatur a poſtica parte foraminis *f*, circaque axem ejus convertatur, donec videas lucem violaceam, poſtquam ab ejus baſi *bc* obliquiſſime refracta fuerit verſus *t*, totam a *t* diſparuiſſe modo, & ad *p* reflecti. Luce violacea tam oblique ad *p* reflexa, ut ad *t* ſtatim pervaſura eſſet, ſi ex angulari motu priſmatis ſecundum ordinem litterarum *acba* angulus *eyf* vel minimum augeretur, Priſma *abc* in eo ſtatu figatur. Tum alterum priſma ABC motu circa axem ejus nunc hac, nunc illac parum convertatur; ut colores quos projicit in obſtaculum *eg* paululum attollantur, eoque pacto ſucceſſive omnes traſmittantur per foramen *f* in poſterius priſma *abc*; & videbis quod cum flavedo tranſmittitur ad *y*, illi radii non omnes ad *p* reflectantur, ſed plurimi perrumpant ſuperficiem *bc* & ad *t* pertingant. Et cum rubor ad y tranſmittitur, illi radii fortius adhuc perrumpent, ut ex ejus perrumpentis lucis copia conſtat. Jam cum radii, qui citius, & facilius reflectuntur in ſuperiori experimento, nempe purpuriformes & violacei, etiam citius & facilius hic reflectantur, id fieri liquet non ex contingentia, ſed ex ipſa radiorum naturali conſtitutione, & quod antecedenter ad omnem reflexionem, aut refractionem, quidam ad exhibendos quoſdam colores ſunt apti, faciliusque reflexibiles; alii vero aliis coloribus, & progrediendi viribus afficiantur.

Ad hæc ſi duas laminas vitreas (*Vid. fig. 5. Tab. Addit.*) CB plane perpolitas, & ad invicem applicatas ſecundum planitiem earum connectas, eaſque vaſi RQ aquæ pleno immergas, extremitate ſuperficierum juxta poſitarum, undique cera vel pice prius obturata, ut aqua media non interrepat, & expellat aerem, qui more laminæ tenuiſſimæ interjacet vitra; ſi hæc, inquam, fiant, eum poteris vitrorum invenire ſitum, ut illucente Sole aer interjectus cæruliformes radios, reflectat verſus *p*, rubriformes vero tranſmittat verſus *t*, aliaſque modo dictis congruas apparentias exhibeat.

nent, e qua minus a vi attrahente & refringente turbari potuerunt; adeoque majori vi particulæ radios rubros componentes, moventur; erunt proinde vel majores, vel denſiores, quam particulæ reliquorum colorum. Veroſimile eſt rubras particulas pari velocitate, ac eas reliquorum colorum moveri in radio Solari, ex omnibus coloribus conſtante: Vis igitur major iis inerit, vel poſita pari denſitate, ſed majori volumine; vel poſito eodem volumine, ſed majori denſitate.

§. 928. In radiis rubris majorem vim eſſe etiam ex fulgore, quo oculos perſtringunt, concludimus, clariſsime enim fulgent radii rubri, vix conſpici poſſunt violacei, quia debiliſsime viſum feriunt: virides autem radii, modice afficientes oculos, adeo his placent, cum nec nimis, nec debilius eos commovent.

§. 929. Qui color in radio ab aliis ſeparato obſervatur, ille conſtans permanet idem, utcunque hic radius coloratus refringatur per Vitra, Priſmata, Lentes; vel condenſetur Lentium ope in focum, vel reflectatur a quocunque ſpeculo, vel à quolibet corpore, & deinde per priſma inſpiciatur; ruber radius ruborem ſemper exhibet, nunquam alium: viridis radius colorem retinet ſemper viridem: idem obtinet in aliis coloribus [1].

[1] Sciendum tamen hic eſt Mariotte & Rizzettum ejuſmodi Newtoniana experimenta repetentes, expoſitum eorundem ſucceſſum haud expertos fuiſſe; iiſdemque Auctoribus obſervatum, poſt ſecundam refractionem, radii cujuſque diverſos iterum apparuiſſe colores; quod argumento eis fuit Newtonianam de diverſa radiorum refrangibilitate doctrinam, improbandi. At immerito id factum eſſe ex eo conſtat, quod Newtoniana experimenta non clanculum, nec ſemel aut iterum, ſed innumeris fere vicibus, pluribus clariſſimis viris ſpectantibus, maximaque adhibita diligentia in Londinenſi, ac Pariſienſi Scentiarum Academia, tum in Hollandia, Italia, Germania inſtituta, ac repetita fuerint, ac ſemper eum ſortita fuerint effectum, quem Cl. Newtonus deſcribit; ac proinde immerito tanquam falſa eadem rejiciuntur a privato quodam, qui facile in ſuis parandis experimentis aberrare potuit. Dicendum eſt itaque in Mariotte & Rizzetti experimentis haud homogeneum radium adhi-

§. 930. Quamobrem diverſus motus, aut gyratio ſingularum partium Lucis, oriunda ex refractione, non eſt cauſa diverſorum colorum; nam hæc gyratio mutabitur, ſimulac altera vice Lux reſringatur, reflectatur, vel colligatur: adeoque ex radio colorato iterum diverſi colores orientur, quod nunquam fit. Eorum fabrica propria proinde facit, ut hi hujus coloris, alii alterius ideam in mente excitent: manente ſingulorum fabrica eadem, conſtanter quilibet eundem colorem repræſentabit. Notatum vero hic velim, cum de colore radiorum loquor, me non opinari, ejuſmodi colores radiis ineſſe, ſed tantum potentiam quandam ita movendi nervos oculorum, ut horum motus in Mente ideam colorum excitet, qui radii ideam rubri coloris ſecum comitem habent, illos rubros appellavi; & pari modo reliquos flavos, virides, violaceos &c. ac ſi revera hi colores radiis ineſſent, quia intuentibus experimenta, ita radii apparent.

§. 931. Collectio omnium radiorum coloratorum in unum, conſtituit candorem, ſive albedinem.

Si

adhibitum fuiſſe, indeque factum ut poſt novam refractionem diverſi viſi fuerint colores. Qua in re ſpectandum eſt, quod ſi cum radiis alicujus coloris, minori copia radii aliorum colorum permixti fuerint, prior radiorum color ad ſenſum non mutabitur, quia lumen vividum impedit, quo minus debile ſit ſenſibile: quod ſi ita commixti radii, qui ad oculum pro homogeneis habentur, tranſeant per priſma, eorum colores tum ſeparari, & ſenſibiles fieri neceſſe eſt.

Pro felici vero Newtonianorum experimentorum ſucceſſu ſequentia probe ſunt obſervanda, quæ fortaſſe contemta Mariotte, & Rizzettum in ſuis experimentis deceperunt. 1. Priſmata ſunt adhibenda ex vitro puriſſimo, venulis immune; aliter reflexiones radiorum dantur in ipſo priſmate, & in exitu lumen etherogeneum cum homogeneo permiſcetur, quod maxime experimentum turbat. 2. Cavendum ne ullum lumen præter ſimplicem radium per ſubtile feneſtræ foramen, cubiculum intret; ſi enim alii plures ingrediantur radii, iique cum iis miſceantur, qui imaginem efficiunt, experimentum haud bene procedere poterit. 3. Cavendum demum ne experimentum inſtituatur, quando Cœlum non ſatis eſt ſerenum; tunc enim inter ipſos radios directe a Sole procedentes plures ſunt, qui diverſas habent refractiones; quod præcipue contingit, quando nubes dantur, quæ lumen ſatis vividum reflectunt.

Si enim ope priſmatis A B C, radius Solis fuerit refractus in ſuos radiolos coloratos, qui in Lentem MN convexam illapſi refringuntur, atque in focum G condenſantur: hic focus in planum album D E exceptus, albus erit. In hoc foco tantum permiſtionem colorum, non vero deſtructionem fieri, inde patet; quia ſi ultra focum removeatur planum, illico colores, ſed inverſo ordine, apparent. Tab. 4. Fig. 6.

§. 932. Si focus G, ope alterius priſmatis, H I K, inſpiciatur, in ſuos colores refractus apparet, ut ruber ſit in r, violaceus in V, una cum aliis coloribus intermediis.

§. 933. Duo priſmata A B C, *abc*, quorum anguli refringentes B, *b* ſint æquales, parallele ita inter ſe collocentur, ut angulus priſmatis B contingat alterum *c*, binaque latera C B, *c b* in directum jaceant; lumen per priſmata iſta trajectum, excipiatur ſupra chartam M N, quæ intervallo circiter 8 vel 12 pollicum a priſmatibus diſtet: Jam colores ab interioribus binorum priſmatum extremis B & *c* geniti, commiſcebuntur in loco PT, ibique albedinem efficient: Etenim ſi alterutrum Priſma removeatur, colores ab altero geniti in loco illo PT apparebunt. Tab. 4. Fig. 7.

§. 934. Si diverſiſſimi coloris pigmenta determinata copia ſecum permiſcentur, veluti, Auripigmentum, Viride aeris, Cœruleum montanum, Purpura, producent pulverem, qui chartæ illitus craſſiuſcule, & ad diſtantiam 18 pedum conſpectus, æque albus ac charta apparet.

§. 935. Si omnium colorum radii non permiſcentur, non producitur albedo, ſed ab hac eo major fit receſſus, & vergentia ad luridum, vel peculiarem aliquem colorem, quo plures colorati radii intercepti, paucioreſque colores conjuncti fuerint. Si enim Lux à priſmate in ſuos coloratos radios refracta, inciderit in lentem M N, & focus G omnium colorum ſit candidus, prope T intercipiatur aliquis color, veluti violaceus, focus G non amplius candeſcet, ſed verget ad colorem fuſcum: intercepto inſuper colore Indico, G minus candebit: prohibito adhuc colore rubro ad P, focus G flaveſcit, vireſque: impedito viridi adhuc flaveſcit focus G perfecte. Tab. 4. Fig. 6.

§. 936. Si in colores Solis radii a priſmate fuerint refracti, atque coloratus aliquis radius ſeorſum in quoddam objectum pigmento tinctum incidat, id objectum colore radii incidentis, non colore ſui pigmenti, tinctum apparebit: Si autem idem radii illapſi, qui pigmenti, fuerit color, vivaciſſimus eſt color pigmenti, cum objectum ab aliis coloratis radiis illuminatum multo obſcurius reſplendeat. Ex his patet, objecta colorata reflectendo radios Lucis, eorum colorem non mutare, verum hæc objecta nonnullos radios coloratos copioſius, alios in minori quantitate repercutere.

§. 937. Hinc intelligitur, cur objecta in loco, ubi Spiritus Vini ardet, appareant cæruleſcentis coloris? quia nempe radii fere tantum cærulei ab inflammato ſpiritu vini oriuntur, iidemque ad oculos ab objectis repercuſſi, cæruleſcentis coloris ea oſtendunt. Hinc etiam intelligitur quare objecta colorata ad lucem candelæ alterius coloris, quam ad lucem Solis, Lunæ, Lampadiſve ardentis eſſe videantur. Nam ad candelam charta flava apparet languidior, colore vergente ad pallidum ſtramineum: Pigmentum ſaturo viride apparet ſubcæruleum: conſpectum id una cum ſubcæruleo apparet ſubviride: comparatum cum flavo videtur magis cæruleum: plura hujuſmodi prodita ſunt à Nob. Boyleo in Tractatu de Coloribus. Quia nulli radii nigri priſmate exhibentur, colligimus nigredinem non eſſe colorem: tum quia umbræ graviores, aliaque nihil, vel parum lucis replicantia objecta, conſpiciuntur nigra.

§. 938. Quotieſcunque Lux in laminas tenues pellucidas incidit, ſeparatur quoque in colores, quorum alii reflectuntur, alii tranſeunt, pro varia lamellarum craſſitie. Clariſſime hoc obſervatur, cum binas longorum Teleſcopiorum Lentes objectivas ſibi mutuo imponimus; inter eas enim Aër tanquam tenuis lamina interjacet: ſed quæ diverſæ eſt craſſi-
Tab. 4. Fig. 8. tiei, tenuiſſima eſt, ubi vitra ſe contingunt; craſſior continuo, pro majori a contactus puncto diſtantia. Cadat Lux in ſuperiorem Lentem, eamque a parte ſuperiori intueamur; tum ubi Lentes ſe contingunt, macula apparet nigra: hanc varii annuli, a ſe ſepa-

rati

rati ambiunt, quorum colores, a centro incipiendo, ſequenti ordine ſunt diſpoſiti,

Niger, cæruleus, albus, flavus, rubeus.

Violaceus, cæruleus, viridis, flavus, rubeus.

Purpureus, cæruleus, viridis, flavus, rubeus.

Viridis, rubeus. Sunt & alii, qui eo debiliores, quo magis à centro diſtant: hi per reflexionem ab Aëre ſunt producti.

§. 939. Si Lentes ab altera parte inſpiciamus, ut radii tranſmiſſi in oculum incidant, iterum annuli colorati apparent, verum iis in locis, in quibus priores annuli a ſe diſtabant: ordines, incipiendo a medio, ita ſe habent.

Albus, rubeus, flaveſcens, niger, violaceus, cæruleus.

Albus, flavus, rubeus, violaceus, cæruleus.

Viridis, flavus, rubeus, viridis ſubcæruleus.

Rubeus, viridis ſubcæruleus, &c.

§. 940. Hæc omnia clariſſime quoque inſpiciuntur in bullis, quas Aquam Sapone inſpiſſatam inflando, formamus: cum enim hæ bullæ ſucceſſu temporis fiant tenuiores, Aqua à parte ſuperiori deſcendente ad inferiorem, obſervamus oriri ſimiles omnino annulos coloratos, & quidem in diverſis bullarum partibus, prout tempore tenuiores redduntur aliæ partes, aliæ iterum craſſiores: idque reflexione & tranſmiſſione Lucis fit, veluti in Lentibus.

§. 941. Pigmenta & objecta coloribus tincta proprie in ſe colores non habent: verum in ſua ſuperficie lucem allapſam refringunt in colores, quorum nonnullos reddunt, alios in ſe abſorbent, quos multis repercuſſionibus internis ſuffocant aut tranſmittunt: proinde objecta ſub eo colore videntur, quem replicati Lucis radii habent: Pigmenta ſunt corpuſcula tenuiſſima, adeoque pro laminis tenuibus, de quibus in §. 938. dictum eſt, habenda, quæ pro varia craſſitie, qua donantur, diverſum colorem reflectunt: idcirco idem pigmentum pro diverſa partium craſſitie cum variis coloribus videbitur. Cinnabaris integra quam parum rubet? contuſa in pulverem mediocris tenuitatis pulcerrimum rubeum colorem re-

ſert: trita ſupra prophyritem in impalpabilem ſubtilitatem cum aqua multum de pulcritudine coloris amittit, ad aurantium accedendo; pulcerrima autem rubedo redit, Oleo Lini, Papaveris vel Terebinthinæ affuſo. Simile quid in Viridi aeris datur. Hinc quoque, ſi nonnullorum corporum ſuperficies, ſive in aſperiorem, ſive in læviorem mutetur, propter partium compreſſionem ad ſe, atque ita ob ſpeciem incrementi earum, corpora aliter colorata videbuntur. Charta aſpera multo plus quam polita albet: Argentum aſperum albiſſimum eſt, politum nigreſcit.

§.941. Attendendo inſuper ad lucem per laminas tenues pellucidas tranſeuntem in §.938, & 939. diſcimus, quare, ſi objecta colorata pelluceant, alterius coloris appareant, ope reflexæ, quam ope lucis tranſmiſſæ conſpecta: nonne id evidentiſſimum eſt, cum plumas avium, & præcipue collum columbarum intuemur, quod variis inflexum motibus pulcerrimos colores exhibet, quorum nonnulli reflexione, alii tranſmiſſione oriuntur? Id quoque conſpicuum eſt in infuſo Ligni Nephritici, quod pro diverſo tam oculi, quam lucis ſitu, alio colore apparet. Quemadmodum quoque tegmina nonnulla ſericea ſe habent; tum Auri lamellæ tenuiſſimæ ante Microſcopium poſitæ, per quarum poros Lux cærulea tantum tranſit.

§.942. Interim nonnullæ corporum Tincturæ, ab affuſis diverſis ſolutionibus varios induentes colores, iiſque iterum amiſſis, in priſtinum ſtatum redeuntes, amœna ſpectacula præbent. Veluti ſi Tincturæ roſarum rubrarum cum Spiritu vini, albeſcenti adhuc, Spiritus ſalinus acidus affundatur, uti Spiritus Vitrioli, Oleum Sulphuris, Spiritus Salis marini, Nitri, Aqua fortis, adeo exigua copia, ut vix acidum percipi queat, hæc in Tincturam elegantem rubri roſeique coloris mutatur. Si autem eidem Tincturæ roſarum ſolutio Salis Alcalini affundatur, mutatur in Tincturam viridem, veluti fit ab affuſo Oleo Tartari per deliquium, Spiritu Salis Ammoniaci. Sed ſi eidem Tincturæ roſarum alba ſolutio

Vi-

Vitrioli Martis in Aqua affundatur, oritur nigrum atramentum. Si rubenti priori Tincturæ, propter *affuſum* acidum Spiritum, adjeceris ſolutum Salem alcalinum, in viridem colorem vertitur rubedo: & ſi virenti Tincturæ ob Salem alcalinum adjeceris Spiritum acidum, mutatur in rubeſcentem Tincturam.

Si ſolutioni pellucidæ gallarum Vitriolum Martis vulgare, vel calcinatum ad albedinem, vel ad formam rubri colcotharis injiciatur, illico nigreſcit: perit nigredo ab affuſis Olei vitrioli guttis, priori pelluciditate redeunte; huic liquori affunde Oleum Tartari per deliquium, redit priſtina nigredo, deſtructa iterum ab affuſo Spiritu acido. Plura ſimilia Magnus Boerhavius [a] ſuppeditavit, & proſtant quædam in Tentaminibus Florentinis [b], tum apud Helshamum [c]. Hæc colorum productio & mutatio a varia magnitudine particularum in ſolutione natantium, nunc majorum, nunc minorum pendet: inde enim hos colores oriri, ſubtiliſſime oſtendit Nob. Newtonus [d], qui doctrinam de Luce & Coloribus fere exhauſit, plurimiſque aliis inventis, quæ attingere in his Inſtitutionibus non licet, amplificavit (1).

a Chem. vol. 2. p. 535.

b Part. 2. pag. 93. & ſequentib.

c Lectures ch. 20.

d Opticæ Lib. 2. part. 2.

[1] Newtonianæ itaque doctrinæ de coloribus ſumma hæc eſt: quod a certis corporibus certa radiorum genera reflectantur reliquis omnibus copioſius, & ab aliis alia. Minium nempe radios minime refrangibiles, ſive rubros, copioſiſſime reflectit, atque inde videtur rubrum: Violæ radios maxime refrangibiles, ſive violaceos, copioſius præ ceteris reflectunt; atque inde ſuum trahunt colorem: Omne demum corpus eos radios præ reliquis copioſius reflectit, qui ſunt eodem ipſius colore donati, coloremque ſuum inde trahit, quod iſti radii in reflexo lumine prævaleant, & dominentur. Hujus doctrinæ hæc eſt potiſſima ratio, quod color luminis homogenei nulla reflexione, vel refractione mutetur, ut ex ſuperius relatis experimentis ſatis liquet: igitur ſi naturalia corpora lucis radios reflectendo, nec quicquam eorum colorem immutant, neceſſe eſt non poſſe alia de cauſa, ea colorata videri, quam quia eos radios reflectunt, qui vel ſua natura eo ſint colore donati, quem ipſa corpora exhibent, vel qui aliqua ſua permixtione eorundem corporum colo-

CAP. XXXII.

Deſcriptio Oculi.

§. 943. QUomodo objecta extra nos poſita videantur, exponi nequit, niſi Viſus organum, quod Oculus eſt, intelligatur; quamobrem breviſſime eum explicare nitar. Eſt homo a natura duobus dona-

colorem conficere debent. Hæc ad opaca corpora ſpectant. Pellucidorum vero, qui tranſmiſſo lumine, colores videntur, ſimiliter ab eorum radiorum conditione pendent, qui libere ea pervadentes corpora ad oculos tandem appellunt, ſive homogenei ſolitarii fuerint, ſive homogeneorum plures invicem permixti. Eos vero radios, qui neque occurrentibus corporibus reflectuntur, neque per eadem tranſmittuntur, intra ipſamet corpora intercipi ac veluti reſtingui exiſtimandum eſt. Si enim aurum in bracteas tenuiſſimas ductum inter oculum & lucem collocetur, lux per id cærulea videbitur, vel viridis: aurum ergo ſolidum intromittit per ſe radios cæruleos, eoſque ultro citroque reflexos aliquandiu, intra ſe intercipit tandem, atque reſtinguit, radios vero flavos reflectit extra, ipſumque adeo videtur flavum. Quemadmodum autem bracteæ aureæ videntur flavæ lumine reflexo, & cæruleæ tranſmiſſo, ita quoque certi ſunt liquores, ut ligni nephritici, & certa etiam vitri genera, quæ unum genus luminis tranſmittunt copioſius, aliud vero genus reflectunt, eoque pacto coloribus variis pro vario oculi atque luminis poſitu videntur.

Expoſitis hactenus quæ ad Newtoni doctrinam de colorum cauſis & natura ſpectant, nil ceterorum Philoſophorum ſententias Auctor noſter moratur; quod fortaſſe vera jam demonſtrata Clariſſimi Viri ſententia, reliquorum Philoſophorum de coloribus hypotheſes a veritate, quæ una & ſimplex eſſe debet, quam maximum abludere neceſſe ſit. Eæque præterea hypotheſes in communi errore conſentiunt omnes, quod lucis modificatio varia, qua ſinguli colores exhiberi ponuntur, ei non ſit ab origine inſita, ſed inter reflectendum, vel refringendum acquiſita. Inter lucis radios nullum agnoſcitur diſcrimen earum hypotheſium Auctoribus, priuſquam in corpus aliquod colorificum incidant, opinantibus tantum, quod pro varia iſtius corporis diſpoſitione, variis modis ii reflectantur, & refringantur; & pro ſpecie modificationis, quam ſic acquirunt, varia deinde colorum phantaſmata exhibeant. At cuncta hæc falſa eſſe ſatis ſuperque evictum: nihilominus quo

donatus oculis, in facie mediaque capitis altitudine poſitis, ut cerebro ſint proximi : quilibet profunde in

quo philoſophica eruditione circa hoc potiſſimum Phyſicæ thema tironum noſtrorum animos imbuatur, ſimulque intelligant experimentalis Newtonianæ Philoſophiæ præſtantiam præ aliis philoſophandi rationibus, præſertim quæ vanis, & pro libitu fictis hypotheſibus fulciuntur, operæ pretium me facturum duxi, ſi præcipuas ſaltem aliorum Philoſophorum de colorum natura ſententias hic explicitas ſubjicerem.

Ariſtoteles imprimis *lib. de ſenſu & ſenſibili cap.* 3. colorem definit *του διαφανους εν σωματι ωρισμενω περας*, ideſt, *extremitatem perſpicui in corpore terminato*. Contendit ſcil. naturam illam perſpicui, in cujus actu lucis naturam conſtituerat, non ſolum in aqua, aere, cœlo, ceteriſque pellucidis corporibus reperiri, ſed & in quolibet opaco corpore inæqualiter, plus minuſve, diffuſam; eam in aere ceteriſque pellucidis corporibus lucem efficere; in corporum vero variis ſuperficiebus colores eorum varios. Lux itaque & color per Ariſtotelem eadem eſt perſpicui natura reipſa & actu mota; hæc ſi in corpore fuerit interminato, & permeabili, lux proprie erit; ſi vero a corporis ſuperficie fuerit terminata, colorem conſtituet. Quid vero id eſt aliud, quam lucis radios in corporibus pellucidis nullum offendere obſtaculum, a quo reflectantur; in opacorum præterea corporum ſuperficiebus eoſdem incidentes reflecti ob obſtructum aditum, indeque ad oculos pervenientes colorum ſenſus excitare? Id ſane tam vero congruum, quam quod maxime, ac ſolis exceptis Scholaſticis, Philoſophorum nemo abnuit; quæſtionem tamen non ſolvit, cum explicandum adhuc ſit, quid a corporum ſuperficiebus ei perſpicuæ naturæ accidat, ut inde varias colorum ſpecies referat. Adducta præterea Ariſtotelis definitio nec omnem complectitur coloris naturam; color enim plerumque videtur, ubi nulla talis datur extremitas, ut in Iride, & Priſmate; in vitris vel liquoribus perſpicuis aliquo colore leviter tinctis; in aqua marina, quæ viridis apparet; qui tamen color non in extremitate vitri, aquæ, liquorumve, ſed per totam eorum craſſitiem generatur. *Vide Newt. Lection. Optic. part. 2. initio ſectionis primæ.*

Ad Peripateticos vero, vel potius Arabum Sectatores Scholaſticos quod ſpectat, quæ de coloribus ii tradidere, etſi vera forent, nil tamen ad propoſitum conferunt, quippe qui modum & cauſas quibus ſinguli colores generantur, ne vel hilum attingunt. Pro ſingulis rerum ſpeciebus & qualitatibus, totidem *formarum*, vel *entitatum* ſpecies proferunt; verum de particulari cujuſvis formæ vel entitatis cauſa atque ratione, ob quam ab aliis diſcrimi-

a l'Hiſt. de l'Acad. roy. An. 1721.

in orbita jacet oſſea, accurate à Cl. Winslovio delineata a, in qua tutus ab injuriis, a latere vel poſtice

minatur haud quicquam differunt; atque adeo ea miſſa faciunt, quorum explicatio proprium videtur Phyſici officium, imo quæ ſola mentem ſcientiæ naturalis avidam explere poteſt.

Carteſius cum lucis naturam conſtituiſſet in globulorum ſecundi elementi ſeriebus a corpore lucido recta quaquaverſus impulſorum, colores inde repetit, quod iſti globuli per refractionem alium circa aliquem ſui axem acquirant motum; iſque, ut varia eſt corporis refringentis, vel reflectentis conditio, ſit quoque varius, magis ſcil. vel minus celer, circa hunc vel circa illum axem: atque adeo quemadmodum lucis natura per directum globulorum motum, vel potius directam eorum impulſionem explicatur Carteſio, ita colores omnium generum ex eorundem globulorum impulſione ſimul cum vario motu circulari per eum dependent. Si globuli celerius circa proprium axem, quam in rectam lineam, moveantur, rubrum colorem ab iis excitari contendit; flavum, ſi æquali celeritate circa ſeipſos & in directum ferantur; cæruleum, ſi celerius in lineam rectam, quam circa ſeipſos voluantur; eademque ratione ex varia circularis, rectique motus combinatione, intermedii colores omnes ſuam trahunt per Renatum originem, quemadmodum *cap.* 8. *de Meteoris num.* VI, VII, *&* VIII. Pluribus proſequitur Vir clariſſimus. Verum plura ſunt quæ hanc ſententiam peſſumdant prorſus: celerior imprimis, vel remiſſior globorum motus circa proprium axem, ceteraque Renati pro coloribus aſſumta, finguntur tantum, nulla ſolida ratione, experimentis nullis innixa; adeoque in vera Phyſica, quæ ſcil. veras naturalium effectuum cauſas expiſcatur, nullum locum obtinere poſſunt. 2. Id præterea omnem rationem prætergreditur, quod quandoque globuli ſecundi elementi circa ſuos axes tanta pernicitate moveri ponantur, ut rectam luminis emiſſionem, quæ momentanea illi eſt, longe ſuperet. 3. Illud tandem in hac ſententia explicari omnino nequit, qui nempe fiat, ut tam diverſos circularis motus gradus lucis radii obtineant per vitreum priſma trajecti, ut omnes pene colorum ſpecies in albo obice exhibeant, etſi ad primam priſmatis ſuperficiem æqualiter omnes incidant: multoque minus intelligitur, qui iidem radii per primum priſma refracti, & diverſos jam referentes colores, ſingulatim deinceps alio priſmate excepti, varios etiam colores, ut ante, non repræſentent, ſed quiſque ſuum conſtantiſſime retineat.

Petrus Gaſſendus, Boylius, Fabri, Barow, aliique Neotericorum Philoſophorum plures in eadem de colorum natura ſententia conſentire videntur; quod videlicet ab ipſa luce hoc aut illo modo a corporum ſuper-

ſtice inferendis, hæret: aliquantum ex orbita prominet, atque a parte antica duabus retinetur, defenditurque palpebris.

§.944.

perficiebus modificata, majori minorique umbrarum copia intermixta, dependeant. Nulla quippe datur corporum ſuperficies adeo exquiſite polita, quæ quoad ſubtilem ſaltem illius contexturam particulis eminentibus ubique non ſit aſperata, quarum figuræ valde inter ſe ſint differentes, & facieculas habeant ad diverſas partes reſpicientes: hinc fit, ut non omnes radii quotquot ad ſuperficiem aliquam appellunt, ad oculum reflectantur, ſed aliis alio digredientibus, ii tantum ad oculum repercutiantur, qui in illis facieculis incidunt, ex quibus ad oculum venientes angulum reflexionis, incidentiæ angulo æqualem faciunt: quamobrem a corporum ſuperficiebus ad oculos non perveniunt radii, niſi nimium rarefacti, & umbellulis quibuſdam permixti. In refractione item non omnes radii pellucidum corpus penetrant, ſed qui tantum in rectos eorum poros, veluti in tubulos incidunt; atque adeo qui inde ad oculos tranſmittuntur, rarefacti nimium ſunt, umbellulisque intermixti. Ex ipſa vero luce variis modis denſata, vel rarefacta umbris, ad oculos appulſa, colores omnes originem ſuam trahere laudatis Auctoribus ponuntur. At receptiſſimæ huic ante Newtonum ſententiæ ſequentia momenta opponimus. 1. Cum radii, qui refrangibilitate differunt, priſmate fuerint ſeparati, ut ſuum quiſque colorem referat; ſi ſingillatim altero priſmate excipiantur, perque id vel refracti tranſeant, vel etiam reflectantur, idem ſemper & immutatus ſingulorum perſeverat color, qui ante: verum mutari is deberet, ſi colores nil aliud eſſent quam variæ luminis modificationes a refractionibus, vel reflexionibus natæ: cur enim ea modificationum varietas per primum, non vero per ſecundum priſma induceretur? 2. Solis radius in tenebricoſum cubiculum per exiguum foramen F [*Vid. fig. 6. Tab. Addit.*] immittatur, iſque per priſma ABC primum tranſiens, & ſeparatus, deinde per lentem PT aliquanto latiorem, tandem ad lentis focum O convergat. Si hic charta ad perpendiculum lumini fuerit objecta, ut in ſitu DE, colores univerſi ei in O incidentes albi apparebunt. At ſi charta circa axem ſuum priſmati parallelum convertatur, ut ad lumen valde fiat obliqua, quemadmodum in poſitionibus *ed*, *ed*, jam idem lumen in uno caſu flavum atque rubrum, in altero vero cæruleum videbitur. Hic ſane una eademque luminis pars, in uno eodemque loco pro variis chartæ inclinationibus modo alba, modo flava aut rubra, modo demum cærulea apparet, dum interea chartæ ſuperficies, luminis, & umbræ confinium, priſma-

tis

§. 944. Supra Palpebram ſuperiorem, ad infimam frontis partem, ponitur Supercilium; compoſitum ex plurimis, arcuatis, brevibus pilis, denſiſſimis ad canthum majorem, rarioribus ad minorem; à cantho majori ad minorem decurrentibus; vix unquam deciduis, conicis, intus aliquouſque cavis, medullæ plenis. Supercilium elevatur, deprimitur, adducitur ad naſum, explicatur, corrugatur à fibris muſcularibus frontalibus a, tum ab iis, qui pinnas naſi elevant. Irretiuntur in his pilis pulveres, ſordes, ſudor;

a Euſtach. Tab. 41. Fig. 1.

tis refractiones eadem ſemper manent [*Videſis Newtoni Optic. prop. 1. part. 2. l. 1.*]

Novam colorum theoriam excogitavit Cl: Mallebranchius, in monumentis Regiæ Pariſ. Acad. A. 1699 fuſius deductam, eamque plurium Neotericorum calculo probatam. Putat videlicet lucidum corpus concitatiſſimo ſuarum particularum motu materiam ſubtilem ſibi circumfuſam crebris vibrationibus impellere, eaque magna vi elaſtica pollente undulatorium motum ad inſtans temporis ad oculos uſque tranſmitti, indeque lucis ſenſum excitari; quemadmodum aer vibrationes a ſonoro corpore excitatas ad aurium ſenſoria referens, ſonorum ſenſus procreat. Sicut vero ſi unius chordæ vibrationes alterius vibrationibus fuerint æquediuturnæ, idem ab utraque excitatur tonus, etſi magis ſtrepens vel fortior ſit ejus chordæ latiores vibrationes reddentis; ita quoque ſi ejus materiæ, quæ lucem excitat, æquediuturnæ fuerint vibrationes, eadem ſemper procreabitur lux, etſi vividior, latioribus vibrationibus. Quemadmodum etiam chordarum non æquediuturnas vibrationes reddentium diverſi ſunt toni, ita ſi unius corporis lucidi vibrationes breviori abſolvantur tempore præ alterius vibrationibus, diverſæ lucis ſpecies tum excitabuntur, ſeu diverſi colores. Hinc vero corporum proficiſcuntur varii colores, quod cum ſuperficies habeant varia ratione contextas, non uno omnes modo lucem regerunt, ſed nunc latiores nunc minus latas, modo frequentiores, modo minus frequentes vibrationes reddentem; ab his vero vibrationum diverſis ſpeciebus omnem colorum varietatem Cl: Vir mutuatur. At omiſſis ceteris, id unum explicatum vellem, cur ſcil. radiis per primum priſma in colores ſeparatis, eorum præterea nullus novi priſmatis refractione in alios item colores diſpeſci valeat? Cur tot vibrationum ſpecies lucis radiis a primo priſmate inducantur, ut inde ea colorum varietas oriatur; iiſdem vero paribus, nulla vibrationum diverſitas ſingulis ſeparatis radiis per novum priſma accedat?

dor, quæ a fronte delabentes, in oculos cæteroquin inciderent, viſumque turbarent: depreſſi quoque pili lucem a parte ſuperiori copioſiorem allapſam aliquantum ſiſtunt.

§. 945. Palpebræ ſunt bina oculi anteriora munimenta membranacea, quorum unum ſuperius, alterum inferius eſt: uti ad ſe accedendo, oculum claudunt, ita recedendo, eum detegunt. Sunt exiguæ craſſitiei, ut quodammodo pelluceant, nihilominus conſtant ex Epidermide, Cute, Membrana celluloſa, Muſculo, & Membrana politiſſima interiori, admodum vaſculoſa, pertuſaque plurimis oſculis ductuum excretoriorum, ex glandulis originem ducentibus .. Limbi palpebrarum cartilaginei, glaberrimi ſunt, perforati ductibus [a], ceraceam materiam exſtillantibus, ne ab Aëre exſiccentur, nec lacrymæ tranſcendant, nec palpebræ concreſcant. Palpebra ſuperior elevatur à muſculo attollente [b], deprimitur a deprimente. Inferior quoque palpebra donatur muſculo attollente [c], & deprimente [d]. Impediunt non modo palpebræ, ne oculus ab externis injuriis lædatur, ſed quoque ſua apertura Lucis copiam moderantur, ne hæc tenerrimam deſtruat retinam, cum objecta admodum illuminata videmus: inſuper perpetuo ſordes, cum nictitamus, abluunt, humectantque corneam, ut pellucida maneat.

§. 946. Ad marginem extremum & externum palpebrarum datur ſeries pilorum, qui vocantur *Cilia*, recta fere extrinſecus exſtantia, in palpebra ſuperiori incurvata ſurſum, deorſum in inferiori, ne lucis introitum impediant: ſunt ſimillimæ fabricæ ac ſupercilia: oculum adverſus externas ſordes & animalia defendunt.

§. 947. Ad Canthum oculi majorem, in margine interiori utriuſque palpebræ, conſpicitur foraminulum, medium quaſi in prominenti papilla, *Punctum Lacrymale* appellatum: utrumque eſt orificium canalis, naſum verſus decurrentis, prope quem uterque conjunctus ſaccum lacrymalem format, per canalem ſe in naribus exonerantem [e]. Attractione hæc puncta in ſe lacrymas abſorbent, pari modo ac Aqua attra-

a Bartholini Anat. Lib. 3. Tab. 10. Fig. 5.

b Verheyen Tab. 27. Fig. 1. & 2.

c Euſtach. Tab. 41. Fig. 1.

d Verheyen Tab. 27. Fig. 1.

e Draxe Anthrop. Tab. 17. Fig. 6.

attrahitur in tubos capillares: cumque hic apparatus Siphoni capillari inæqualium crurum ſit ſimilis, lacrymæ a punctis attractæ pari modo ex crure longiori in naribus hærente effluent.

§. 948. Ad Canthum majorem *Caruncula* eſt *Lacrymalis*, rubra, ſcabra, ſpongioſa, inter utramque palpebram, impediens ne hic primo claudantur palpebræ, reſiſtens lacrymis huc determinatis, ut illæ a punctis lacrymalibus facilius abſorbeantur.

§. 949. *Glandula magna* poſita inter Oculi bulbum & palpebram ſuperiorem, in copioſa pinguedine, a cantho minori ad majorem exporrigitur, emittitque ductus, oblique inter pinguedinem &
a Verheyen membranam internam palpebræ decurrentes [a], ex
Tab 27. quibus perpetuo effunditur liquor qui *Lacryma* ap-
Fig. 1. & 2. pellatur, deſtinata irrigandæ, abluendæque Corneæ.

§. 950. Ex nonnullis tunicis Oculi bulbus componitur, quarum prima *Adnata*, conſtituit quodcunque extrinſecus in Oculo, apertis palpebris, album apparet: Eſt membranacea, tenuiſſima, nervea, candida, obducta oculo anteriori, & corneæ quantitate $\frac{1}{3}$, vel $\frac{1}{2}$, vel unius lineæ: hæc non ingreditur orbitam oſſeam, ſed ſe quaquaverſum explicando bulbum annectit perioſtio, eumque retinet, ne ex orbita excidat, inde flexa retrorſum, internam ſuperficiem palpebræ conſtituit.

§. 951. Oculus undique in copioſiſſima pinguedine ſepultus jacet, cui molliter inſidet. Hac Muſculi ejus perpetuo illiniuntur, lubricantur, ut prompti
b Tab. 29, ſint ad omnes motus exercendos. Hi ope quatuor
Fig. 2, Muſculorum Rectorum, & duorum obliquorum pe-
3, 4, 5. raguntur, optime deſcriptorum ab Euſtachio [b], &
c l'Hiſt de Winslovio [c], & oculum ſecundum quamcunque di-
l'Acad. rectionem moventium, imo & ex orbita aliquan-
Roy. A. tum extrahentium: nervos a pari Motorio, Pathe-
1721. tico, Quinto & Sexto pari, & ab Intercoſtali recipientium [d].

d l'Hiſt. de §. 952. Bulbus oculi globus foret perfectus, niſi a
l'Acad. Roy. parte anteriori, ubi cornea eſt, plus protuberaret,
An. 1726. & a parte poſteriori adhæreret Nervo optico. Adul-

ti

ti hominis oculus a Cornea ad nervum Opticum eſt longitudine 11 $\frac{1}{3}$ linearum poll. Paris.

§. 953. Extima membrana, toto bulbo oculi obducta, oritur a dura matre in Cerebro, quæ nervum Opticum, per foramen in orbitam oſſeam intrantem, involvit: ad oculum perveniens in ſphæram explicatur: cum ad anteriora perrexit, gracileſcit, flexibilior fit, minus coriacea, pellucet, magiſque protuberat. Quamdiu opaca eſt, vocatur *Tunica Sclerotica*; ubi pellucet anterius, *Cornea*. Componitur ex plurimis lamellis ſibi impoſitis. Eſt Sclerotica minus craſſa ſub Muſculis rectis, quam in reliqua oculi parte. Cornea eſt ſegmentum ſphæræ, cujus diameter eſt plerumque 7, vel 7 $\frac{1}{4}$ vel 7 $\frac{1}{2}$ linearum: ejus chorda eſt vel 5, 5 $\frac{1}{4}$, 5 $\frac{1}{2}$ linearum: craſſities membranæ eſt plerumque $\frac{2}{12}$ vel $\frac{3}{12}$ lineæ [a], notante Cl. Petito: pertuſa eſt ab externa parte vaſculis humorem fundentibus, ſecundum Stenonem, & Winslovium; ex his in agoniſantibus relaxatis ſphincteribus liquor viſcidus craſſus effluit.

[a] l'Hiſt. de l'Acad. Roy An. 1728.

§. 954. Sub priori jacet ſecunda membrana, orta in cerebro a Pia matre, nervum cingens Opticum, & deinde oculi bulbum; duplex eſt, extima contigua Scleroticæ uſque ad Corneam, ubi eam deſerens, in planam membranam abit, quæ quamdiu adhæret Scleroticæ, appellatur *Choroeides* vel *Uvea*, ubi a Cornea diſtat, vocatur *Iris*. Interior membrana eſt *Ruyſchiana*: quæ prope Iridem introrſum reflexa, obducit humorem Vitreum, & Cryſtallinum. Iris perfecte rotunda eſt rotundo foramine pertuſa, quod vocatur *Pupilla*, hæc non accurate eſt in media Iride, ſed propior Naſo. Eſt Iris tincta variis coloribus, componiturque ex fibris Muſcularibus, ab ambitu externo ad centrum tendentibus, & in limbo orbiculari terminatis. Limbus hic inſtruitur quoque

que fibris muſcularibus inſtar ſphincteris, figuram pupillæ determinantibus: hæ cum prioribus, & inſuper membranis exilibus pellucidis connectuntur: Muſculi longitudinales pupillam dilatant, quam orbiculares coarctant, adeo ut pupilla videatur dilatabilis, imprimis in infantibus, minus in ſenibus; quod factum, ut plurimum lucis, ab objectis emiſſæ, acciperemus, aut ne a nimia luce excæcaremur; adeoque moderamur aperturam, prout id diſtincta viſio poſtulat. Eſt pupilla inſtar canalis conici truncati, cujus baſis ſpectat interiora oculi, ab hac enim parte fere triplo amplior eſt parte exteriori, ut plus lucis per eam tranſmitti ad Cryſtallinam Lentem poſſet. In vaſculis Iridis præparatur liquor, in cameram anteriorem Oculi effundendus.

§. 955. Tunica Ruyſchiana, humori vitreo obducta, fibrillis inſtruitur muſcularibus, quæ vocantur *Proceſsus Ciliares*, quorum fixum principium eſt undiquaque in Uvea, ſuntque arcuati, quia anteriori parte humor vitreus protuberat: inſtar radiorum huic inſident, Cryſtallinum verſus decurrentes; ſunt quidem hæ fibrillæ rariores, quam in Iride, verum craſſiores. Iridis poſtica pars, ut & Proceſſus Ciliares, aterrimo illiti ſunt pigmento, lucem obliquius in oculum ingreſſam, ſuffocante. Proceſſus Ciliares ſe contrahentes, ex arcuatis fiunt magis recti, comprimunt humorem vitreum, quem ad poſteriorem oculi partem pellunt, inde ob reſiſtentiam pellitur antrorſus, medium verſus, Lentemque cryſtallinam antrorſum movet.

§. 956. Ut ingreſſus Nervi Optici in Oculum intelligatur, finge Oculum intueri objectum, in pari ab horizonte ſecum altitudine directe ſibi obverſum: tum planum horizontale tranſire per medium Iridis; & planum perpendiculare ad horizontem quoque per medium Iridis: Nervus Opticus poſticam bulbi partem ingreditur paulum infra planum horizontale, & in loco fere intermedio admodum oblique: idcirco axis opticus, qui eſt linea perpendicularis in Corneam, tranſiens per centrum oculi, non cadit in Nervum Opticum, ſed inter eum & partem oculi exte-

exteriorem. Nervus Opticus oculum ingreſſus, expanditur ſub humore vitreo quaquaverſum ſphærice, adhærendo tunicæ Ruyſchianæ, acquiritque formam tenuiſſimæ membranæ, villoſæ, excurrentis uſque ad receſſionem tunicæ Ruyſchianæ ab Uvea. Vocatur Nervi expanſio *Retina*, quæ tenuiſſima eſt, mollis, tenerrimi inſtar muci. Eſt Nervus Opticus, notante Euſtachio a, & Ruyſchio b, in medio perforatus, veluti Malpighius in piſce Imperatore quoque obſervavit. Ubi incipit explicari, Arterias majores & vaſa Lymphatica poſſidet. Eſt Nervus Opticus albi coloris, velut Cerebrum, cujus eſt propago: Retina tamen non adeo candida obſervatur, quia immergitur muco aterrimo, ad ſuperficiem tunicæ Ruyſchianæ hærenti: hinc eſt hæc membrana penitus nigra in Infantibus, minus nigreſcit circa annum vigeſimum, gryſei coloris eſt circa annum trigeſimum, & in ſumma ſenectute fere albeſcit.

a. Tab.40. Fig.1. 2. 3.

b In Epiſt. Tab.5. Fig.4.

Sunt hæc involucra Oculi, nunc ad intus contenta pergamus.

§. 957. Inter Corneam & Iridem cavitas eſt, quæ *Camera anterior* vocatur: inter Iridem & Lentem Cryſtallinam altera eſt cavitas, *Camera poſterior* dicta, communicans ope pupillæ cum priori. Camera anterior eſt maxima, poſterior minima. Anterior ſecundum Cl. Petitum c eſt linearum Cubicarum 11, 542. poſterior 7, 554. Capacitas ambarum ultra 19 lineas Cubicas, quæ capere poſſunt grana 4, 08. humoris Aquei. Eſt diſtantia inter ſuperficiem corneæ internam & Lentem Cryſtallinam $1\frac{1}{4}$ lin: addita craſſitie Corneæ, diſtat ſuperficies externa a Lente $1\frac{5}{12}$ lineæ: Altitudo cameræ anterioris, ſive diſtantia a Cornea ad Iridem, plerumque eſt $\frac{2}{3}$ vel 1 lineæ: Altitudo Cameræ poſterioris $\frac{1}{6}$ vel $\frac{1}{8}$ lin. Implentur ambæ Cameræ eodem liquore, qui vocatur *Aqueus*, eſtque tenuis, pellucidiſſimus, ſubſalſus, inodorus; perpetuo renovatus & reſorbtus;

c l'Hiſt. de l'Acad. Roy. An.1728.

minus tenuis & pellucidus eſt in ſenibus, lucem, ut aqua vulgaris, refringit.

§. 958. Sequitur *Lens Cryſtallina*, ita poſita in medio Oculo, ut axis pupillæ cum ejus axe jaceat in eadem recta: ſi longitudinem Oculi conſideres, non hæret in medio, ſed propius Corneæ. Eſt corpuſculum mediocriter firmum, in ambitu rotundum, utrimque ſphæricum convexum, Lentis Microſcopicæ inſtar: Anterior ſuperficies minus convexa eſt poſteriori: illa eſt portio ſphæræ, in plurimis oculis diverſæ, cujus diameter eſt a 6 ad 12 lineas, frequentiſſime $7\frac{1}{4}$ vel 8 linearum: poſterior ſuperficies eſt ſegmentum ſphæræ, cujus diameter eſt 5 linearum, raro $5\frac{1}{2}$: Chorda lentis plerumque eſt 4 vel $4\frac{1}{2}$ linearum, craſſities 2 linearum. Ex plurimis lamellis, vaſculoſis, ſphæricis, arctiſſime unitis componitur Lens, hæc admodum pellucet; uſque ad ætatem 20 aut 30 annorum eſt abſque colore, a quo tempore incipit tingi leviter colore flavo, qui ſucceſſu temporis intenditur, donec anno 80 inſtar ſuccini flaveſcat. Durities etiam mutatur, mollior enim eſt uſque ad annum 25, indureſcit uſque ad 60 annum; mollior eſt ab exterioribus ſuperficiebus, durior in medio: ætate etiam ejus convexitas minuitur. Lens incluſa eſt capſulæ membranaceæ, quæ a parte poſtica cum membrana coercente humorem vitreum, concreſcit: concretio hæc uſque ad limbum circularem extremum pergit. Capſula hæc ab anteriori parte formatur a tunica Arachnoidea, oriunda ab uvea. Dicitur hærere Lens ab omni parte ſoluta in hac capſula, cui infunditur humor viſcidus, Lentem irrigans & nutriens [a]. niſi forte tenuiſſima vaſcula ex capſula in eam tranſierint, veluti injectiones artificioſæ Hovii, aliorumque Anatomicorum probare videntur. Hæc lens lucem amplius, quam aqua refringit: cum enim aqua lucem ſub angulo 16° 50' refringebat, in Lente bovina angulus formabatur 24° 10', notante Hauksbejo. Robinſ-

[a] l'Hiſt. de l'Acad. Roy An. 1730.

binſonus hujus pondus ſpecificum ad Aquam, uti 10 ac 9 deprehendit.

§. 959. Lens ſua parte poſteriori inſidit *Humori Vitreo*, quæ eſt maſſa Humore Aqueo denſior, Cryſtallino mollior, pellucidiſſima, flexilis, implens partem oculi poſteriorem, Lentem & Humorem Aqueum ſua copia ſuperans: anterius coërcetur a Choroide, & proceſſibus ciliaribus: plurimorum vaſculorum, ſuis membranis inhærentium, compages eſſe videtur. Hauksbejus vim hujus refringentem eandem ut in aqua obſervavit, & pondus ſpecificum cum aqua fere convenire notavit Robinſonus.

§. 960. Nervi Optici à ſumma regione ſubſtantiæ, medullaris Cerebri, ſub corporibus ſtriatis, oriuntur, inde tendunt deorſum, & ſub infundibulo accurate uniuntur; tumque lamellæ, oriundæ a latere dextro Cerebri, tranſeunt inter alias, quarum origo a latere ſiniſtro Cerebri, atque cum his conjunctæ nervum formant, tendentem ad oculum ſiniſtrum: ita quoque ex parte ſiniſtra Cerebri ortæ tranſeunt ad nervum dextrum, atque permiſtæ cum hujus fibrillis tendunt ad Oculum dextrum: dein ambo nervi a ſe ſecedunt, ingrediuntur foramina, quæ fundo orbitarum ſunt inſculpta, perveniunt ad oculi bulbum, in quo explicantur, conſtituentes Retinam. a Helsham Lectures.

CAP. XXXIII.

De Lucis tranſitu per Oculi humores, & de Viſione.

§. 961. Radii Lucis ex quocunque puncto objecti lucentis vel illuminati emiſſi, atque illapſi in album oculi, repercutiuntur, nec in oculum ſe penetrant. Qui autem in Corneam incidunt, hoc modo pergunt. Sit objectum ABC, à puncto B radii B*d*, BF, BD, BE, B*a*, egrediuntur, quorum BD, illapſus perpendiculariter in Corneam ſphærico convexam, pellucidam, recta ad H per humorem aqueum abſque refractione tranſit: BE oblique in Corneam illapſus, refringitur accedendo ad Tab. 5. Fig. 1.

perpendiculum Pp, ſecundum proportionem radiorum ex Aëre in Aquam incidentium & refractorum, §. 878. & per humorem aqueum, ac pupillam uſque ad G tranſit: pari modo radius BF tranſit ad I. In hac refractione radii redduntur minus divergentes, quo fit, ut plures per pupillam tranſmitti queant. Ba & Bd à cornea refracti incidunt in Iridem, à qua repercutiuntur, exeuntque ex oculo: talium ope alterius oculi Iridem, ejuſque colores conſpicimus.

§. 962. Quia pupilla anguſta eſt, per eam radii multum divergentes non tranſibunt; quod factum, quia hi, etiamſi refracti, cum aliis in puncto ſupra retinam non concurriſſent.

Eadem quoque in radiis à punctis objecti C & A, ac à quibuslibet intermediis, emiſſis locum habent.

Tab. 5. Fig. 1. §. 963. Si objectum, п ᴢ, ſit oculo proximum, radiis ejus admodum obliqui, poſtquam per pupillam tranſiverunt, uti п K & ᴢ m, incidunt in aterrimum pigmentum, inter Iridem & vitreum ad K & m, a quo ſuffocantur; ne, ſi per humorem vitreum ſupra retinam tranſirent, viſum turbarent, cum nequaquam ſupra retinam coire in puncto poſſent.

§. 964. Quo cornea eſt planior, eo radii in eam illapſi minus refringuntur, minus proinde ad pupillam diriguntur, paucioreſque tranſeunt: qui tranſeunt, poſteà a reliquis humoribus oculi minus cogi poſſunt in puncta diſtincta ſupra retinam. In ſenibus oculi marceſcunt, planiores fiunt; unde liquet, cur hi nec adeo clare, nec tam diſtincte objecta videant. Contra, quo Cornea eſt gibboſior, eo radii ab ipſa plus refringuntur, plures tranſibunt; ita eſt plerumque Cornea Myopum, qui proinde clarius vident objecta, ſed tantum propinqua, quorum radii valde divergentes, multum ſunt refringendi, ut ſupra retinam coire poſſint.

§. 965. Quo pupilla eſt amplior, eo plures magiſque divergentes radii ab uno puncto emiſſi tranſibunt: quo anguſtior, eo pauciores hæc radios tranſmit-

mittet: dilatari vero & coarctari pupilla ope muſculorum Iridis poteſt; idque requirebatur, quia, ut objecta clare & diſtincte videamus, deſideratur lucis determinata copia, quæ nec retinam nimis, nec levius commoveat: proinde, contrahendo, vel ampliando pupillam, lucis copiam moderamur.

§. 966. Radii non multum oblique per pupillam tranſmiſſi, incidunt in Lentem Cryſtallinam, denſiorem humore Aqueo. Quamvis radius DH in eam recta inciderit, atque ita abſque refractione tranſeat, alii tamen radii oblique illapſi refringentur, accedendo ad perpendiculum, ſecundum proportionem radiorum ex Aqua in vitrum ingredientium; qua refractione radii iterum minus quam ante divergent, vel fient paralleli, aut convergentes, voluti EG tendit ad GL, & FI ad IN. Tab. 5. Fig. 1.

§. 967. Quo ſuperficies anterior GHI lentis eſt gibboſior, quo lens ſolidior, eo radii magis ab ipſa refringentur: Quo hæc ſuperficies lentis fuerit planior, aut ipſa lens rarior, eo minor fiet refractio. Videntur Myopes donati lente admodum refringente, ideo enim tantum objecta propinqua oculo, è quibus radii valde divergentes exeunt, ab iis conſpici poſſunt. Contra ſenes plerique tantum vident objecta remotiora, è quibus radii paralleli emittuntur, parum refringendi, ad quod lens planior requiritur; ſolidior enim ſemper hæc eſt in ſenibus.

§. 968. Ita radii ad Humorem vitreum, Lente Cryſtallina parum rariorem, pervenerunt: Radius HM perpendicularis ad punctum M, abſque refractione in MO tranſit. Hic in toto decurſu ſuo per tres oculi humores nullibi refractus *Axis Opticus* vocari ſolet: ſed GL oblique exiturus ex Lentis ſuperficie, refringitur recedendo à perpendiculari LT, ferturque via LO: pari modo IN pergit in NO. Adeoque radii hac refractione magis convergentes redduntur, & quo poſterior Lentis ſuperficies fuerit gibboſior, eo radii plus refracti, etiam plus convergent: quo planior ſuperficies Lentis, eo minus convergent. Hoc modo lucis radii, qui ab aliquo objecti puncto B emiſſi erant, iterum in puncto O Tab. 6. Fig. 1.

ſupra Oculi retinam coëunt: nec aliter radii ab objecti punctis A & C repercuſſi, in punctis retinæ X & Y coïbunt.

Tab. 5. Fig. 1. §. 969. Proinde ſupra retinam objecti A B C imago in X O Y, inverſe pingetur; eodem modo ac in camera obſcura, exiguo donata foramine, Lentem convexam capiente, ſupra tabulam objectorum externorum imagines pinguntur [1].

§. 970.

[1] Liquet ergo expoſitarum trium refractionum per oculi humores uſum non alium eſſe, quam ut omnes radii, coni inſtar, ab illuminato objecti puncto corneam ſubeuntes, magis magiſque ad ſe accedant, ac tandem in oculi fundo coeant, idem omnes retinæ punctum ferientes. Quod cum de ſingulis illuminati objecti punctis obtineat, hoc viſionis principium ſtatui jure poteriit: *Unumquodque corporis illuminati punctum, unum fere oculi fundi punctum afficere*; & contra, *unumquodque oculi fundi punctum omnes fere radios ex uno objecti puncto profectos excipere*. Id cum accurate fit, perfecta & clara erit viſio; tum enim illius objecti imago accurate in oculi fundo depingitur, qua ſola anima ad ejuſdem objecti ſenſum excitatur: infirma econtra & obſcura eſt viſio, ſi radii in ipſo vitreo humore cojerint, atque inde decuſſati ad retinam acceſſerint; vel ſi in eam impingant nondum juncti, jungendi vero ultra oculi fundum, ſi producerentur; ita enim idem objecti punctum pluribus retinæ punctis reſpondet, atque adeo confuſa admodum ejus fit imago. Adductum Auctori exemplum de camera obſcura idem mire confirmat; certa quippe eſſe debet diſtantia lentis ab oppoſita tabula, ut exteriorum objectorum imagines accurate in ea valeant depingi; ea nempe diſtantia, quæ lentis a ſuo foco intervallum æquet, quam ultra citraque confuſa ſemper deprehendetur imago.

Eſt vero retina mollis admodum & pellucida ſubſtantia, in qua proinde viſi objecti imago non ſiſtitur, ſed coroidem duriuſculam & opacam membram appellere illam oportet: hinc præclaris Philoſophis valde agitata eſt quæſtio, quænam harum membranarum præcipuum ſit viſus organum & ſenſorium: quod enim communiter Veteres, Halazeno & Vitellione exceptis, præcipuum viſus organum in humore cryſtallino, humoremque vitreum veluti bracteam imaginem rei objectæ terminantem, conſtituerint, id tam a vero abludit, quam quod maxime. At id in hac quæſtione firmum ratumque eſſe debet, nec coroidem ſcil. ſine retina ad viſionem ſatis eſſe, nec retinam ſolam ad

cla-

§. 970. Fibrillæ nerveæ Retinæ a radiis concutiuntur: qui motus, ſive continuatus, ſive ope Spirituum Animalium, ad extremitatem nervorum alteram in cerebro, ubi Senſorium commune, defertur [1]. Hoc motu cum Mente communicato, ob-

claram ſenſibilemque rei objectæ imaginem ſufficere, utraque ad id opus eſſe; ut nec bractea ſola, aut ſtamnum quo ſolet poſterius obduci ſpeculum, objectæ rei imaginem exprimit; & deficiente bractea, aut ſtamno, nec eadem ſenſibilis ſit per ſolum vitrum imago. Nihilominus cum retinæ ſubſtantia ſit ipſius nervi Optici pars medullaris ad cerebrum uſque & commune ſenſorium producta, ejuſdemque ſit cum cerebro naturæ; coroides vero ſimplex ſit ejus integumentum a pia meninge productum, ſimilius vero eſt ad ſenſum magis præ coroide pertinere retinam, ipſamque adeo potiſſimum viſus ſenſorium appellari poſſe.

[1] Non enim, ut vulgo creditur, oculus eſt qui videt, aut manus quæ tangit, quaſi vid. in ipſo oculo, vel manu viſus vel tactus ſenſus perficeretur: cui enim bono facti a natura eſſent nervi optici, aut qui a manu aliave corporis parte ad cerebrum uſque producerentur? Horum ſane nervorum medio, qui in externis ſenſuum organis motus excitantur, ad cerebrum uſque deducuntur, ac tum modo externorum objectorum ſenſus animam percellit. Hinc ſi circumductis funiculis brachium valide conſtringatur, nullus in partibus infra ligaturam poſitis excitatur ſenſus, nec earum medio dura ſint vel mollia, aſpera vel lævigata, quæ tanguntur corpora deprehendi poteſt; quod ſcilicet excitatus iis in partibus motus ad cerebrum uſque non deferatur. Similiter diſrupta ſpina dorſi homo iis in partibus corporis, quæ filamenta nervorum continent ab inferioris ſpinalis medullæ abſciſſa parte erumpentia, nil tactu ſentit; quod ſcil. excitatus in iiſdem ab externis objectis motus ad cerebrum uſque nequeat transferri. Liquet igitur cerebrum eſſe veluti interiorem ac communem ſenſum, cum in eo omnes externarum rerum impreſſiones tandem excipiantur & deſinant, eſſeque adeo præcipuam animi ſedem; ſenſus vero exteriores eſſe quaſdam veluti vias ad oculos, ad aures, ad nares &c. ab ipſa animi ſede perforatas. Qua autem ratione fiat ut ejuſmodi motibus ad cerebrum tandem deductis, hæc vel illa perceptio in mente reſpondeat, nonniſi abſurdis, vaniſque commentis declaratum Philoſophis eſt, quæ non ſunt hujus loci; tum inveſtigatu difficillimum id eſt, atque ob inadæquatas & obſcuras, quas corporis & animi ideas habemus, cognitio-

nis

attrahitur in tubos capillares: cumque hic apparatus Siphoni capillari inæqualium crurum ſit ſimilis, lacrymæ a punctis attractæ pari modo ex crure longiori in naribus hærente effluent.

§. 948. Ad Canthum majorem *Caruncula* eſt *Lacrymalis*, rubra, ſcabra, ſpongioſa, inter utramque palpebram, impediens ne hic primo claudantur palpebræ, reſiſtens lacrymis huc determinatis, ut illæ a punctis lacrymalibus facilius abſorbeantur.

§. 949. *Glandula magna* poſita inter Oculi bulbum & palpebram ſuperiorem, in copioſa pinguedine, a cantho minori ad majorem exporrigitur, emittitque ductus, oblique inter pinguedinem & membranam internam palpebræ decurrentes [a], ex quibus perpetuo effunditur liquor qui *Lacryma* appellatur, deſtinata irrigandæ, abluendæque Corneæ.

a Verheyen Tab. 27. Fig. 1. & 2.

§. 950. Ex nonnullis tunicis Oculi bulbus componitur, quarum prima *Adnata*; conſtituit quodcunque extrinſecus in Oculo, apertis palpebris, album apparet: Eſt membranacea, tenuiſſima, nervea, candida, obducta oculo anteriori, & corneæ quantitate $\frac{1}{3}$, vel $\frac{1}{2}$, vel unius lineæ; hæc non ingreditur orbitam oſſeam, ſed ſe quaquaverſum explicando bulbum annectit perioſtio, eumque retinet, ne ex orbita excidat, inde flexa retrorſum, internam ſuperficiem palpebræ conſtituit.

§. 951. Oculus undique in copioſiſſima pinguedine ſepultus jacet, cui molliter inſidet. Hac Muſculi ejus perpetuo illiniuntur, lubricantur, ut promti ſint ad omnes motus exercendos. Hi ope quatuor Muſculorum Rectorum, & duorum obliquorum peraguntur, optime deſcriptorum ab Euſtachio [b], & Winslovio [c], & oculum ſecundum quamcunque directionem moventium, imo & ex orbita aliquantum extrahentium: nervos a pari Motorio, Pathetico, Quinto & Sexto pari, & ab Intercoſtali recipientium [d].

b Tab. 29. Fig. 2, 3, 4, 5.

c l'Hiſt. de l'Acad. Roy. An. 1721.

§. 952. Bulbus oculi globus foret perfectus, niſi a parte anteriori, ubi cornea eſt, plus protuberaret, & a parte poſteriori adhæreret Nervo optico. Adulti

d l'Hiſt. de l'Acad. Roy. An. 1726.

ti hominis oculus a Cornea ad nervum Opticum eſt longitudine $11\frac{1}{3}$ linearum poll. Paris.

§. 953. Extima membrana, toto bulbo oculi obducta, oritur a dura matre in Cerebro, quæ nervum Opticum, per foramen in orbitam oſſeam intrantem, involvit: ad oculum perveniens in ſphæram explicatur: cum ad anteriora perrexit, gracileſcit, flexibilior fit, minus coriacea, pellucet, magiſque protuberat. Quamdiu opaca eſt, vocatur *Tunica Sclerotica*; ubi pellucet anterius, *Cornea*. Componitur ex plurimis lamellis ſibi impoſitis. Eſt Sclerotica minus craſſa ſub Muſculis rectis, quam in reliqua oculi parte. Cornea eſt ſegmentum ſphæræ, cujus diameter eſt plerumque 7, vel $7\frac{1}{4}$ vel $7\frac{1}{2}$ linearum: ejus chorda eſt vel 5, $5\frac{1}{4}$, $5\frac{1}{2}$ linearum: craſſities membranæ eſt plerumque $\frac{2}{12}$ vel $\frac{3}{12}$ lineæ a, notante Cl. Petito: pertuſa eſt ab externa parte vaſculis humorem fundentibus, ſecundum Stenonem, & Winslovium; ex his in agoniſantibus relaxatis ſphincteribus liquor viſcidus craſſus effluit.

a l'Hiſt. de l'Acad. Roy An. 1728.

§. 954. Sub priori jacet ſecunda membrana, orta in cerebro a Pia matre, nervum cingens Opticum, & deinde oculi bulbum; duplex eſt, extima contigua Scleroticæ uſque ad Corneam, ubi eam deferens, in planam membranam abit, quæ quamdiu adhæret Scleroticæ, appellatur *Choroeides* vel *Uvea*, ubi a Cornea diſtat, vocatur *Iris*. Interior membrana eſt *Ruyſchiana*: quæ prope Iridem introrſum reflexa, obducit humorem Vitreum, & Cryſtallinum. Iris perfecte rotunda eſt rotundo foramine pertuſa, quod vocatur *Pupilla*, hæc non accurate eſt in media Iride, ſed propior Naſo. Eſt Iris tincta variis coloribus, componiturque ex fibris Muſcularibus, ab ambitu externo ad centrum tendentibus, & in limbo orbiculari terminatis. Limbus hic inſtruitur quoque

que fibris muſcularibus inſtar ſphincteris, figuram pupillæ determinantibus: hæ cum prioribus, & inſuper membranis exilibus pellucidis connectuntur: Muſculi longitudinales pupillam dilatant, quam orbiculares coarctant, adeo ut pupilla videatur dilatabilis, imprimis in infantibus, minus in ſenibus; quod factum, ut plurimum lucis, ab objectis emiſſæ, acciperemus, aut ne a nimia luce excæcaremur; adeoque moderamur aperturam, prout id diſtincta viſio poſtulat. Eſt pupilla inſtar canalis conici truncati, cujus baſis ſpectat interiora oculi, ab hac enim parte fere triplo amplior eſt parte exteriori, ut plus lucis per eam tranſmitti ad Cryſtallinam Lentem poſſet. In vaſculis Iridis præparatur liquor, in cameram anteriorem Oculi effundendus.

§. 955. Tunica Ruyſchiana, humori vitreo obducta, fibrillis inſtruitur muſcularibus, quæ vocantur *Proceſsus Ciliares*, quorum fixum principium eſt undiquaque in Uvea, ſuntque arcuati, quia anteriori parte humor vitreus protuberat: inſtar radiorum huic inſident, Cryſtallinum verſus decurrentes; ſunt quidem hæ fibrillæ rariores, quam in Iride, verum craſſiores. Iridis poſtica pars, ut & Proceſſus Ciliares, aterrimo illiti ſunt pigmento, lucem obliquius in oculum ingreſſam, ſuffocante. Proceſſus Ciliares ſe contrahentes, ex arcuatis fiunt magis recti, comprimunt humorem vitreum, quem ad poſteriorem oculi partem pellunt, inde ob reſiſtentiam pellitur antrorſus, medium verſus, Lentemque cryſtallinam antrorſum movet.

§. 956. Ut ingreſſus Nervi Optici in Oculum intelligatur, finge Oculum intueri objectum, in pari ab horizonte ſecum altitudine directe ſibi obverſum: tum planum horizontale tranſire per medium Iridis; & planum perpendiculare ad horizontem quoque per medium Iridis: Nervus Opticus poſticam bulbi partem ingreditur paulum infra planum horizontale, & in loco fere intermedio admodum oblique: idcirco axis opticus, qui eſt linea perpendicularis in Corneam, tranſiens per centrum oculi, non cadit in Nervum Opticum, ſed inter eum & partem oculi exte-

exteriorem. Nervus Opticus oculum ingreſſus, expanditur ſub humore vitreo quaquaverſum ſphærice, adhærendo tunicæ Ruyſchianæ, acquiritque formam tenuiſſimæ membranæ, villoſæ, excurrentis uſque ad receſſionem tunicæ Ruyſchianæ ab Uvea. Vocatur Nervi expanſio *Retina*, quæ tenuiſſima eſt, mollis, tenerrimi inſtar muci. Eſt Nervus Opticus, notante Euſtachio a, & Ruyſchio b, in medio perforatus, veluti Malpighius in piſce Imperatore quoque obſervavit. Ubi incipit explicari, Arterias majores & vaſa Lymphatica poſſidet. Eſt Nervus Opticus albi coloris, velut Cerebrum, cujus eſt propago: Retina tamen non adeo candida obſervatur, quia immergitur muco aterrimo, ad ſuperficiem tunicæ Ruyſchianæ hærenti: hinc eſt hæc membrana penitus nigra in Infantibus, minus nigreſcit circa annum vigeſimum, gryſei coloris eſt circa annum trigeſimum, & in ſumma ſenectute fere albeſcit.

a. Tab.40. Fig. 1. 2. 3.

b In Epiſt. Tab.5. Fig.4.

Sunt hæc involucra Oculi, nunc ad intus contenta pergamus.

§. 957. Inter Corneam & Iridem cavitas eſt, quæ *Camera anterior* vocatur: inter Iridem & Lentem Cryſtallinam altera eſt cavitas, *Camera poſterior* dicta, communicans ope pupillæ cum priori. Camera anterior eſt maxima, poſterior minima. Anterior ſecundum Cl. Petitum c eſt linearum Cubicarum 11, 542. poſterior 7, 554. Capacitas ambarum ultra 19 lineas Cubicas, quæ capere poſſunt grana 4, 08. humoris Aquei. Eſt diſtantia inter ſuperficiem corneæ internam & Lentem Cryſtallinam $1\frac{1}{4}$ lin: addita craſſitie Corneæ, diſtat ſuperficies externa a Lente $1\frac{1}{12}$ lineæ: Altitudo cameræ anterioris, ſive diſtantia a Cornea ad Iridem, plerumque eſt $\frac{2}{3}$ vel 1 lineæ: Altitudo Cameræ poſterioris $\frac{1}{6}$ vel $\frac{1}{8}$ lin. Implentur ambæ Cameræ eodem liquore, qui vocatur *Aqueus*, eſtque tenuis, pellucidiſſimus, ſubſalſus, inodorus; perpetuo renovatus & reſorbtus;

c l'Hiſt. de l'Acad.Roy An.1728.

minus tenuis & pellucidus eſt in ſenibus, lucem, ut aqua vulgaris, refringit.

§. 958. Sequitur *Lens Cryſtallina*, ita poſita in medio Oculo, ut axis pupillæ cum ejus axe jaceat in eadem recta: ſi longitudinem Oculi conſideres, non hæret in medio, ſed propius Corneæ. Eſt corpuſculum mediocriter firmum, in ambitu rotundum, utrimque ſphæricum convexum, Lentis Microſcopicæ inſtar: Anterior ſuperficies minus convexa eſt poſteriori: illa eſt portio ſphæræ, in plurimis oculis diverſæ, cujus diameter eſt a 6 ad 12 lineas, frequentiſſime $7\frac{1}{4}$ vel 8 linearum: poſterior ſuperficies eſt ſegmentum ſphæræ, cujus diameter eſt 5 linearum, raro $5\frac{1}{2}$: Chorda lentis plerumque eſt 4 vel $4\frac{1}{2}$ linearum, craſſities 2 linearum. Ex plurimis lamellis, vaſculoſis, ſphæricis, arctiſſime unitis componitur Lens, hæc admodum pellucet: uſque ad ætatem 20 aut 30 annorum eſt abſque colore, a quo tempore incipit tingi leviter colore flavo, qui ſucceſſu temporis intenditur, donec anno 80 inſtar ſuccini flaveſcat. Durities etiam mutatur, mollior enim eſt uſque ad annum 25, indureſcit uſque ad 60 annum; mollior eſt ab exterioribus ſuperficiebus, durior in medio: ætate etiam ejus convexitas minuitur. Lens incluſa eſt capſulæ membranaceæ, quæ a parte poſtica cum membrana coërcente humorem vitreum, concreſcit: concretio hæc uſque ad limbum circularem extremum pergit. Capſula hæc ab anteriori parte formatur a tunica Arachnoidea, orjunda ab uvea. Dicitur hærere Lens ab omni parte ſoluta in hac capſula, cui infunditur humor viſcidus, Lentem irrigans & nutriens a, niſi forte tenuiſſima vaſcula ex capſula in eam tranſierint, veluti injectiones artificioſæ Hovii, aliorumque Anatomicorum probare videntur. Hæc lens lucem amplius, quam aqua refringit: cum enim aqua lucem ſub angulo 16° 50' refringebat, in Lente bovina angulus formabatur 24° 10, notante Hauksbejo. Robinſ-

a l'Hiſt. de l'acad. Roy An. 1730.

binſonus hujus pondus ſpecificum ad Aquam, uti 10 ac 9 deprehendit.

§. 959. Lens ſua parte poſteriori inſidit *Humori Vitreo*, quæ eſt maſſa Humore Aqueo denſior, Cryſtallino mollior, pellucidiſſima, flexilis, implens partem oculi poſteriorem, Lentem & Humorem Aqueum ſua copia ſuperans: anterius coërcetur a Choroide, & proceſſibus ciliaribus: plurimorum vaſculorum, ſuis membranis inhærentium, compages eſſe videtur. Hauksbejus vim hujus refringentem eandem ut in aqua obſervavit, & pondus ſpecificum cum aqua fere convenire notavit Robinſonus.

§. 960. Nervi Optici à ſumma regione ſubſtantiæ medullaris Cerebri, ſub corporibus ſtriatis, oriuntur, inde tendunt deorſum, & ſub infundibulo accurate uniuntur; tumque lamellæ, oriundæ a latere dextro Cerebri, tranſeunt inter alias, quarum origo a latere ſiniſtro Cerebri, atque cum his conjunctæ nervum formant, tendentem ad oculum ſiniſtrum: ita quoque ex parte ſiniſtra Cerebri ortæ tranſeunt ad nervum dextrum, atque permiſtæ cum hujus fibrillis tendunt ad Oculum dextrum: dein ambo nervi a ſe ſecedunt, ingrediuntur foramina, quæ fundo orbitarum ſunt inſculpta, perveniunt ad oculi bulbum, in quo explicantur, conſtituentes Retinam. a Helsham Lectures.

CAP. XXXIII.

De Lucis tranſitu per Oculi humores, & de Viſione.

§. 961. Radii Lucis ex quocunque puncto objecti lucentis vel illuminati emiſſi, atque illapſi in album oculi, repercutiuntur, nec in oculum ſe penetrant. Qui autem in Corneam incidunt, hoc modo pergunt. Sit objectum ABC, à puncto B radii B*d*, BF, BD, BE, B*a*, egrediuntur, quorum BD, illapſus perpendiculariter in Corneam ſphærico convexam, pellucidam, recta ad H per humorem aqueum abſque refractione tranſit: BE oblique in Corneam illapſus, refringitur accedendo ad Tab. 5. Fig. 1.

perpendiculum Pp, ſecundum proportionem radiorum ex Aëre in Aquam incidentium & refractorum, §. 878. & per humorem aqueum, ac pupillam uſque ad G tranſit: pari modo radius BF tranſit ad I. In hac refractione radii redduntur minus divergentes, quo fit, ut plures per pupillam tranſmitti queant. Bα & Bd à cornea refracti incidunt in Iridem, à qua repercutiuntur, exeuntque ex oculo: talium ope alterius oculi Iridem, ejuſque colores conſpicimus.

§. 962. Quia pupilla anguſta eſt, per eam radii multum divergentes non tranſibunt; quod factum, quia hi, etiamſi refracti, cum aliis in puncto ſupra retinam non concurriſſent.

Eadem quoque in radiis à punctis objecti C & A, ac à quibuslibet intermediis, emiſſis locum habent.

Tab. 5. Fig. 1. §. 963. Si objectum, Π Σ, ſit oculo proximum, radiis ejus admodum obliqui, poſtquam per pupillam tranſiverunt, uti Π K & Σ m, incidunt in aterrimum pigmentum, inter Iridem & vitreum ad K & m, a quo ſuffocantur; ne, ſi per humorem vitreum ſupra retinam tranſirent, viſum turbarent, cum nequaquam ſupra retinam coire in puncto poſſent.

§. 964. Quo cornea eſt planior, eo radii in eam illapſi minus refringuntur, minus proinde ad pupillam diriguntur, paucioreſque tranſeunt: qui tranſeunt, poſteà a reliquis humoribus oculi minus cogi poſſunt in puncta diſtincta ſupra retinam. In ſenibus oculi marceſcunt, planiores fiunt; unde liquet, cur hi nec adeo clare, nec tam diſtincte objecta videant. Contra, quo Cornea eſt gibboſior, eo radii ab ipſa plus refringuntur, plures tranſibunt; ita eſt plerumque Cornea Myopum, qui proinde clarius vident objecta, ſed tantum propinqua, quorum radii valde divergentes, multum ſunt refringendi, ut ſupra retinam coire poſſint.

§. 965. Quo pupilla eſt amplior, eo plures magiſque divergentes radii ab uno puncto emiſſi tranſibunt: quo anguſtior, eo pauciores hæc radios tranſ-

mit-

mittet: dilatari vero & coarctari pupilla ope muſculorum Iridis poteſt; idque requirebatur, quia, ut objecta clare & diſtincte videamus, deſideratur lucis determinata copia, quæ nec retinam nimis, nec levius commoveat: proinde, contrahendo, vel ampliando pupillam, lucis copiam moderamur.

§. 966. Radii non multum oblique per pupillam tranſmiſſi, incidunt in Lentem Cryſtallinam, denſiorem humore Aqueo. Quamvis radius D H in eam recta inciderit, atque ita abſque refractione tranſeat, alii tamen radii oblique illapſi refringentur, accedendo ad perpendiculum, ſecundum proportionem radiorum ex Aqua in vitrum ingredientium; qua refractione radii iterum minus quam ante divergent, vel fient paralleli, aut convergentes, veluti E G tendit ad G L, & F I ad I N. Tab. 5. Fig. 1.

§. 967. Quo ſuperficies anterior G H I lentis eſt gibboſior, quo lens ſolidior, eo radii magis ab ipſa refringentur: Quo hæc ſuperficies lentis fuerit planior, aut ipſa lens rarior, eo minor fiet refractio. Videntur Myopes donati lente admodum refringente, ideo enim tantum objecta propinqua oculo, è quibus radii valde divergentes exeunt, ab iis conſpici poſſunt. Contra ſenes plerique tantum vident objecta remotiora, è quibus radii paralleli emittuntur, parum refringendi, ad quod lens planior requiritur; ſolidior enim ſemper hæc eſt in ſenibus.

§. 968. Ita radii ad Humorem vitreum, Lente Cryſtallina parum rariorem, pervenerunt: Radius H M perpendicularis ad punctum M, abſque refractione in M O tranſit. Hic in toto decurſu ſuo per tres oculi humores nullibi refractus *Axis Opticus* vocari ſolet: ſed G L oblique exiturus ex Lentis ſuperficie, refringitur recedendo à perpendiculari L T, ferturque via L O: pari modo I N pergit in N O. Adeoque radii hac refractione magis convergentes redduntur, & quo poſterior Lentis ſuperficies fuerit gibboſior, eo radii plus refracti, etiam plus convergent: quo planior ſuperficies Lentis, eo minus convergent. Hoc modo lucis radii, qui ab aliquo objecti puncto B emiſſi erant, iterum in puncto O Tab. 6. Fig. 1.

§. 970. Fibrillæ nerveæ Retinæ a radiis concutiuntur: qui motus, ſive continuatus, ſive ope Spirituum Animalium, ad extremitatem nervorum alteram in cerebro, ubi Senſorium commune, defertur [1]. Hoc motu cum Mente communicato, ob-

claram ſenſibilemque rei objectæ imaginem ſufficere, utraque ad id opus eſſe; ut nec bractea ſola, aut ſtamnum quo ſolet poſterius obduci ſpeculum, objectæ rei imaginem exprimit; & deficiente bractea, aut ſtamno, nec eadem ſenſibilis fit per ſolum vitrum imago. Nihilominus cum retinæ ſubſtantia ſit ipſius nervi Optici pars medullaris ad cerebrum uſque & commune ſenſorium producta, ejuſdemque ſit cum cerebro naturæ; coroides vero ſimplex ſit ejus integumentum à pia meninge productum, ſimilius vero eſt ad ſenſum magis præ coroide pertinere retinam, ipſamque adeo potiſſimum viſus ſenſorium appellari poſſe.

[1] Non enim, ut vulgo creditur, oculus eſt qui videt, aut manus quæ tangit, quaſi vid. in ipſo oculo, vel manu viſus vel tactus ſenſus perficeretur: cui enim bono facti a natura eſſent nervi optici, aut qui a manu aliave corporis parte ad cerebrum uſque producerentur? Horum ſane nervorum medio, qui in externis ſenſuum organis motus excitantur, ad cerebrum uſque deducuntur, ac tum modo externorum objectorum ſenſus animam percellit. Hinc ſi circumductis funiculis brachium valide conſtringatur, nullus in partibus infra ligaturam poſitis excitatur ſenſus, nec earum medio dura ſint vel mollia, aſpera vel lævigata, quæ tanguntur corpora deprehendi poteſt; quod ſcilicet excitatus iis in partibus motus ad cerebrum uſque non deferatur. Similiter diſrupta ſpina dorſi homo iis in partibus corporis, quæ filamenta nervorum continent ab inferioris ſpinalis medullæ abſciſſa parte erumpentia, nil tactu ſentit; quod ſcil. excitatus in iiſdem ab externis objectis motus ad cerebrum uſque nequeat transferri. Liquet igitur cerebrum eſſe veluti interiorem ac communem ſenſum, cum in eo omnes externarum rerum impreſſiones tandem excipiantur & deſinant, eſſeque adeo præcipuam animi ſedem; ſenſus vero exteriores eſſe quaſdam veluti vias ad oculos, ad aures, ad nares &c. ab ipſa animi ſede perforatas. Qua autem ratione fiat ut ejuſmodi motibus ad cerebrum tandem deductis, hæc vel illa perceptio in mente reſpondeat, nonniſi abſurdis, vaniſque commentis declaratum Philoſophis eſt, quæ non ſunt hujus loci; tum inveſtigatu difficillimum id eſt, atque ob inadæquatas & obſcuras, quas corporis & animi ideas habemus, cognitio-

nia

jectorum externorum ideæ excitantur: id *Videre* eſt.

§. 971. Objectorum externorum imago diſtincte ſupra retinæ exiguam portionem, circa axem opticum, pingitur; ſed confuſe in locis ab hoc axe remotioribus: ideo parvam objecti portionem tantummodo uno intuitu diſtincte videre poſſumus, dum reliquam confuſe & obſcure cernimus.

§. 972. Si objectum in ea abſit ab oculo diſtantia, ut radii lucis, qui è ſingulis objecti punctis ſunt emiſſi, refractionibus in totidem punctis ſupra retinam coëant, manet Lens Cryſtallina in ſuo loco in oculo: Si autem objectum oculo propius admoveatur, radii ab eo emiſſi, magiſque divergentes, & æque ac ante refracti, non ſupra retinam, ſed poſt coïrent; quamobrem ope proceſſuum Ciliarium ſe contrahentium Lens removetur à retina, ut radii ſupra eam coëant.

§. 973. Si objectum procul abeſt ab oculo, radii parum divergentes in hunc illapſi, refractique æque ac ante, coïrent, antequam pervenirent ad retinam, tum relaxatis proceſſibus Ciliaribus, Lens Cryſtallina ad retinam accedit, ita ut ſupra hanc pingatur objecti imago.

§. 974. An vero Lens Cryſtallina, ſe contrahentibus proceſſibus Ciliaribus, quibus ad Corneam adducitur, non ſimul fit planior, propter compreſſionem ſacculi, in quo hæret? etiamſi propter duri-
Tab. 5. tiem mutationi reſiſteret, nihilominus mucus, ipſam
Fig. 1. obducens, a partibus anterioribus H & M verſus proceſſus Ciliares premetur, ubi cavitas in ſacculo ab horum contractione formatur, atque ita idem fit, ac ſi Lens applanata utrimque fuiſſet. Si mutabilis fuerit Lens, durior, ſolidiorque a compreſſione evadet. Contra relaxatis proceſſibus Ciliaribus, relaxabitur quoque Lens, rarior evadet, ſed ſimul gibboſior, tam ob propriam figuram, quam ob mucum a pro-

ris noſtræ limites facile prætergreditur; quamobrem ſatius eſt nil prorſus de eo ſentire, quam falſa, & abſurda ſentire.

à proceſſibus redeuntem, quod in viſione uſum ſuum habet [1].

§. 973.

[1] Ut clarius intelligantur, quæ ad memoratas §. 972, 973, 974 oculi mutationes pertinent, ſuperius relatum de camera obſcura exemplum valde opportunum eſt, in qua ſequentia ſpectanda veniunt. Et imprimis, ut jam ſupra obſervatum eſt, tum demum in illa diſtincte rerum externarum depinguntur imagines, cum tabula eas excipiens præciſe ibi fuerit, ubi lucis radii a ſingulis objecti punctis profecti, & per lentem refracti, tandem coeunt: ultra citraque hanc diſtantiam confuſa eſt imago. Quin & in hac ipſa diſtantia imaginis extrema minus diſtincte conſpiciuntur, quam ejuſdem pars media; quod ſcil. cum non eadem ubique ſit tabulæ a lente diſtantia, in illius imaginis media tantum parte, non vero extremis præciſe radii uniantur. 2. Si tabula ad lentem propius admoveatur, manente priori objecti diſtantia, ejus imaginem contrahi ac perturbari obſervabitur; eandemque econtra explicari, tum etiam perturbari, cum longius a lente tabula removetur. 3. Si tabula & lente certo intervallo ab invicem remotis, objecti in certa diſtantia poſiti imago diſtincte depingatur, tabulam ad lentem propius admoveri oportet, ut ejuſdem objecti in majori diſtantia poſiti imago quoque diſtincta exprimatur. Tabulam econtra a lente removeri oportet, ſi prior objecti diſtantia minor evaſerit, ut diſtincta ejuſdem fiat in tabula imago.

Quemadmodum igitur in ejuſmodi machina naturalis oculi æmula omnium objectorum ad quamcunque diſtantiam poſitorum diſtincta haberi nequit imago, niſi variata diſtantia lentem inter & tabulam; ita in noſtro naturali oculo omnino aliqua fieri debet mutatio, ut plurium objectorum varie ab eo diſtantium clara depingatur in retina imago, ſicque eorundem fiat perceptio. Finge enim immutabilem oculum, ejuſque partes omnes invariabiles, nonnullorum modo objectorum certo intervallo ab oculo diſtantium, depingerentur in retina imagines, eorumque tantum fieret ſenſus, quod experientiæ refragatur.

In ea vero oculi mutatione, de qua noſter Auctor, a relaxatis ſcil. vel contractis proceſſibus ciliaribus pendente, non modo lens cryſtallina ad retinam vel propius accedit, vel ab ea longius removetur, ut diſtinctæ objecti imagini congruum eſt; ſed cum & integer oculus in eadem mutatione vel planior & brevior fiat, agentibus ſcilicet & contractis quatuor muſculis rectis; vel exporrectior, intumeſcentibus duobus obliquis muſculis; ipſam quoque tunicam corneam vel complanari & majoris ſphæræ por-

tio-

§. 975. Omnis mutatio, quæ in oculo contingit, ſive in amplificatione aut arctatione pupillæ, ſive in

tionem evadere, vel econtra auctiorem & minoris ſphæræ partem fieri oportet; ipſumque adeo humorem aqueum modo planiorem factum, modo gibboſiorem, radios nunc minus refringere, nunc magis, & ad ſe invicem propiores reddere. Sed & alia hic etiam memoranda eſt oculi mutatio ab uveæ foramine pendens; hæc quippe cum fibris conſtet muſculoſis radiorum inſtar, valdeque mobilis ſit & fluxilis, utpote humori aqueo innatans, pupillæ dilatationi, vel conſtrictioni inducendæ aptiſſima eſt, atque adeo ad ipſam retinam humori cryſtallino propiorem vel remotiorem reddendam etiam valet. Atque his certe oculorum mutationibus, quæ ipſa natura, nobis nec cogitantibus fiunt, id obtinetur ut in diverſis diſtantiis collocata objecta videre poſſimus, idemque illis præſtatur, quod in camera obſcura, vel oculo artificiali tabulam lenti modo propriorem, modo remotiorem efficiendo.

Verum hæc eorum oculis congruunt, qui iiſdem bene valent, reſque omnes cum proximas, tum remotas diſtincte intuentur. At occurrunt plerumque oculorum vitia quædam, quibus quominus quæque objecta diſtincte videri poſſint, præpeditur. Sunt quippe imprimis, qui res cominus poſitas diſtincte vident, eminus vero confuſe, *Myopes* communiter dicti: ſunt econtra qui eminus diſtincte, cominus vero confuſe intuentur, quas *Presbyopes* vel *Presbytas* vocant. Illis ergo proximorum modo objectorum, ipſis remotorum tantum imagines diſtincte in retina pinguntur. Sed cum ipſa humorum ſubſtantia in utriſque clara, nulloque adfecta vitio reperiatur, utrumque id incommodum ab ipſa humorum figura potiſſimum mutuandum eſt.

Quod ut clarius innoteſcat, obſervandum myopes, ut diſtincte objecta pallulum remota intueantur, propius ea oculis admovere, eaque ratione lucis radios a ſingulis eorum punctis provenientes, magis divarigatos excipere; quod etiam conſequuntur, cum ad remota objecta videnda perſpicillis utuntur concavis, quibus radios divarigandi eſt virtus. Cum ergo nimium divergentes in myopum oculis perveniant radii neceſſe ſit, quo diſtincta & clara illorum ſit viſio, ejuſmodi eſſe debet in illis humorum figura, quæ radios nimis cito colligat, & antequam ad oculi fundum perveniant, ubi præciſe colligi debent. Quamobrem vel humor cryſtallinus, quod præcipuum eſt refractionis inſtrumentum, juſto globoſior denſiorve eſt; vel æquo major humoris vitrei copia, majorque adeo humoris cryſtallini a retina diſtantia; vel demum corneæ nimia convexitas, vel

non

in figura Lentis; ſive in ejus adductione aut remotione a retina, ſuis limitibus, latioribus vel angu-
ſtio-

non juſta aquei humoris denſitas: his quippe de cauſis, vel ſingillatim, vel ſimul agentibus, fieri poteſt, ut in ipſo vitreo humore radii colligantur, indeque decuſſati, & ab invicem divergentes retinam feriant.

In Presbytis cum contrarii occurrant effectus, contrariæ eſſe debent cauſæ: neque enim hi oculis admovent objecta quæ diſtincte videre volunt, ſed contra ab oculis removent; tum conſpicillis utuntur convexis, quorum vis eſt radios colligere. Presbytas ergo oportet minus divaricatos excipere radios ad diſtincte videndum; atque adeo eorum oculos ejuſmodi eſſe, qui radios nondum junctos in retina excipiant, jungendos ſi ulterius producerentur. Quamobrem vel eorum humor cryſtallinus non tam gibboſus eſt quam oporteret; vel non juſta humoris vitrei copia, ipſeque humor cryſtallinus nimium retinæ propinquus; vel demum ipſius corneæ exigua eſt convexitas: his quippe de cauſis, fit, ut radii per humores refracti non tam ad invicem accedant, quam neceſſe foret, ut præciſe ad retinam jungantur.

Sed & alia occurrere poſſunt in oculorum organis vitia, quæ vel perfectæ viſioni obſunt, vel eam e medio tollunt; eaque hic breviter recenſere haud abs re fuerit. 1. Si pupilla morboſa affectione nimis patens evaſerit, nec fibrarum iridis ope conſtringi valeat, radios interdiu vel in luce vegeta, plurimos quam oportet, admittit, iiſdemque ad oculi fundum incidentibus, viſionem interturbari neceſſe eſt. Verum adveſperaſcente, quum tot radii dilatatam ſatis pupillam ſubire poſſint, quot ad viſionis opus ſufficiunt, videri tum externa objecta poterunt: hinc qui hoc morbo laborant νυκτάλωπες dicuntur, quod ſcilicet adventante nocte, melius videant, quam plena diei luce. Vice verſa ſi pupilla nimium fuerit anguſta, nec fibrarum iridis medio dilatabilis, contrarius tum orietur viſionis morbus; defectu ſcilicet ſufficientium radiorum, qui ad retinam pertingere deberent, confuſæ minuſque ſenſibiles, præſertim in tenui luce, depingentur imagines, unde confuſa externorum objectorum perceptio ſequitur.

2. Alterum viſionis vitium eſt, ſi ligamenti ciliaris fibræ, minus quam oportet, contrahi vel produci valeant, ſicque ineptæ ſint ad humorem cryſtallinum modo globoſiorem, modo planiorem reddendum; id enim ad claram diſtinctamque cum propinquarum, tum remotarum rerum viſionem neceſſarium omnino eſſe jam vidimus.

3. Membranæ item variis modis viſionem lædere poſſunt. Cornea imprimis nimium complanata radios ab oculi lateri-

ſtionibus in diverſis oculis adſtringitur, qui limites pendent partim ab oculorum fabrica, flexibilitate, an-

teribus venientes verſus pupillam non flectit. Choroides ſi nigro colore conſperſa haud fuerit, radios intra oculum ingredientes pluries reflectendo imaginem in oculi fundo expreſſam perturbat. Retina demum ſi extravaſato ſanguine, vel in ejus arteriolis ſtagnante lædatur, perfectæ viſioni minus idonea redditur. Si aliqua filamenta vitiata habeat, illæſis reliquis, adeout haud eadem in iis fiat radiorum impreſſio, res objectas maculis quibuſdam interperſis videbimus. Quod ſi tota hæc membrana obdureſcat, atque radiorum impreſſioni recipiendæ, & ad cerebrum uſque tranſmittendæ inepta evadat, utut nulla ſenſibilis in oculo appareat læſio, aut alteratio, omnimoda tum fiet cæcitas, orieturque quod *gutta ſerena*, vel *cataracta nigra* Medicis appellatur.

4. Humorum vitia, utpote qui potiora ſunt viſionis inſtrumenta, viſionem maxime turbant, & præſertim defectus nativæ eorum pelluciditatis, aut eorundem inæqualis textura: ſiquidem ſi colore aliquo tincti ſint, quæ videntur objecta, eodem colore infecta apparebunt: ſi inæquabili, aut diſpari denſitate contexti fuerint, veluti ſi quædam particulæ ipſis interſperſæ ſint, vel nimis opacæ, vel nimis translucidæ, objecta vel plane obſcura, vel maculis aſperſa apparebunt; partes quippe nimis opacæ radios impediunt, nimium vero tenues ac translucidæ non ad eandem diſtantiam ac reliquæ, radios inflectunt; proindeque expreſſa in retina imago maculoſa evadit & interrupta.

5. Si cryſtallinus oblique fuerit appenſus, itaut viſionis axis per pupillæ, aquei, ac vitrei humoris centrum ductus, per cryſtallini centrum non tranſeat, viſionem tum maxime perverti ac perturbari neceſſe eſt.

6. Nonnullæ demum concretiones, aut liquationes in humoribus oriri poſſunt, quibus vel omni vel magna ex parte viſio læditur. In aqueo quidem humore ſuffuſiones concreſcere ſolent, quæ ſi inſtar pelliculæ circa pupillam ſint, ſive inter cryſtallinum & uveam, ſive inter uveam & corneam, radios impediunt, quominus cryſtallina lente excepti ad retinam uſque deducantur, quod *Cataractam* vel græce ὑπόχυμα veteres dixere. Cryſtallinus nonnunquam ſua amittit tranſparentiam, ac in opacum corpus evadens tranſmittendis lucis radiis impar redditur; quod γλαύκωμα dictum eſt, a glauco ſcilicet colore, quo tum infici ſolet cryſtallinus.

Hic tamen animadvertendum eſt Neotericorum plures inter cataractam & γλαύκωμα nullum agnoſcere diſcrimen, tum contendere cataractam haud eſſe pelliculam aliquam cry-

annis, partim ab exercitio; idcirco omnes non æque diſtincte objecta ſive proxima ſive remotiſſima vident; imo interdum in eodem homine amborum oculorum mobilitas diverſis limitibus adſtringitur.

§. 976.

cryſtallinum inter & corneam ſubnatam, ſed ipſummet cryſtallinum ex morbo factum opacum, atque adeo chirurgicam operationem, qua cataractæ depreſſio fit, non in alio conſiſtere, quam in ipſa cryſtallini humoris depreſſione, ejus loco tum ſubeunte vitreo humore. Id inter ceteros potiſſimum propugnant Antonius Maitré-jean *Traité des Maladies d'oeil*, & Briſſæus *Traite de la cataracta, & du glaucoma*, novis hac de re editis diſſertationibus, curioſiſque inſtitutis experimentis. Veterem nihilominus de cataracta ſententiam inter ceteros ſuſtinere aggreſſi ſunt Dominus Littrius, & de la-Hire F. cum pluribus argumentis, tum præſertim, quod ſi pro cataracta humor cryſtallinus deprimeretur, nullus læſi oculi futurus eſſet uſus, ejus nempe ſublato organo, quod ad viſionem perficiendam omnino neceſſarium illis habetur; quod tamen experientiæ adverſatur, qua docemur quibus cataracta ſablata eſt, aliquem adhuc remanere oculorum ſenſum. Utriuſque ſententiæ momenta eleganter recenſet, & ad *κριτον* revocat Cl. Nicolaus Cyrillus in ſuis Ettmulleri Auctariis tom. 2. pag. 1346; tum de iiſdem conſule ſi lubet, Regiæ Scientiarum Academiæ monumenta A. 1705, 1706, 1707, 1708. Sed facile eſt utramque ſententiam ad concordiam revocare, ſi nempe non inficias ibis in cataractæ operatione cryſtallinum plerumque deprimi, non vero pelliculam aqueo humori ingenitam; tum quoque ſtatuas fieri poſſe ut in ſpatio inter cryſtallinum & corneam interpoſito novum corpus opacum producatur, quod lucis radios intercipiens vera ſit veterum cataracta. Et ſane quid obſtat quominus aquei humoris particulæ vel alienarum particularum acceſſu, vel nova acquiſita figura, ſituve, in opacum corpus concreſcant, atque adeo lucis radiis aditum obſtruant? ut enim cryſtallinus humor ex ſimilibus cauſis vel totus, vel ex parte opacus redditur; quid ni etiam & aqueus humor, & vitreus, & quodvis aliud diaphanum corpus ſuam tranſparentiam amittere poſſit?

Id tamen hic obſervandum eſt, falſo a Veteribus, tum Neotericis quibuſdam, reputatum eſſe, cryſtallinum humorem adeo viſioni peragendæ eſſe neceſſarium, ut ſine illo impoſſibilis omnino viſio evadat. Experientia quippe liquidum eſt plures depreſſo cryſtallino oculorum ſenſum non omnino amiſiſſe, quinimmo convexi conſpicilli auxilio ſatis com-

mo-

§. 976. Objectorum externorum imago ſupra retinam inverſe pingitur, ſuperiora in retinæ partem inferiorem, inferiora in ſuperiorem cadunt, quæ ad dextram oculi ſunt, reſpectu axeos optici in retinæ partem ſiniſtram cadunt, & ſiniſtra incidunt in partem dextram: Cur vero Animus objecta in ſitu erecto videt? An nervi in retina explicati, in ſuo decurſu per cerebrum invertuntur, ut, qui in oculo inferiorem partem occupant, in Senſorio communi ſuperius terminentur, & ſic de reliquis? An autem ſuperius, & inferius eſſe, eſt mere relativum ad noſtrum corpus, quod dum in ſitu erecto eſſe poſitum dicimus, reliqua objecta, quorum imago ſimiliter in ocu-

mode vidiſſe. Quod nec a ratione abhorret: depreſſo ſiquidem, aut e medio ſublato cryſtallino humore, ſuperſtites adhuc ſunt humor aqueus, & vitreus, quibus ſolis, ſi conſpicillum convexum acceſſerit, perfecta fieri poteſt viſio. In ejuſmodi enim oculo venientes ex objecti puncto radii, & corneæ convexa ſuperficie excepti eodem modo a ſubjecto aqueo humore refranguntur, ac in oculo ſano. Quoniam vero poſt hanc primam refractionem non cryſtallinum humorem, ſed vitreum radii offendunt, qui cryſtallini locum & figuram acquiſivit, ejuſdem vitrei convexa ſuperficie iidem radii excepti & ad perpendiculum refracti, magis ad ſe convergant neceſſe eſt. At cum hæc refractio eam æquare nequeat, quæ in cryſtallino humore peragebatur, ob illius majorem denſitatem, & conſiſtentiam; hinc eſt quod ii radii non tam convergent, quam in ſano oculo; adeoque non exacte in fundo oculi uniuntur, ſed in ulteriori puncto. Quod ſi ergo ante ejuſmodi oculum lens convexa apponatur, ejus ope tam convergere poſſunt radii, ut deinde duabus aliis refractionibus magis convergentes facti, in oculi fundo demum colligantur, ibique perfectam objectæ rei imaginem exprimant. Quin tam vera hæc reputari debent, ut adfirmari etiam libere poſſit ex depreſſione cryſtallini viſum reddi quandoque meliorem: veluti ſi ex nimia corneæ vel cryſtallini convexitate, vel ex excedenti oculi longitudine radiorum unio fiat antequam ad retinam pertingant, tum cryſtallini depreſſio ad perfectiorem reddendam viſionem quicquam conferre poteſt; quatenus ſcilicet imminuta ob cryſtallini defectum radiorum refractione, non tam cito ii coeant, ut ante, ſed in ulteriori tantum loco, ubi ſcilicet ipſa eſt retina, ſicque perfecta fiat viſio.

oculo ac ea noſtri corporis depingitur, judicabuntur in ſitu erecto, quomodocunque pingantur [1] ?

§. 977. Sint duorum Oculorum axes Optici ACE, ADG, tranſeuntes per centra Corneæ & Lentis Cryſtallinæ uſque ad Retinam in E & G, fibrillæ nerveæ ita diſpoſitæ obſervantur, ut, ſi imago objecti in utroque oculo L, K, ſupra axeos optici puncta E, G, cadat, animus modo unum videat objectum; veluti etiam fit, ſi imago objecti in oculo L, intra axim CE & naſum I cadat, atque pari intervallo ab axe Optico DG, in eodem plano imago in altero oculo K, inter axim & partem a naſo averſam K cadat. Tab. 5. Fig. 1.

§. 978. Fit hoc quoque, ſi objecti imago in oculo L, inter axim CE & L ejus partem a naſo averſam; atque in altero oculo K, inter axim DG, & partem naſo adjacentem ceciderit.

§. 979. Si autem ejusdem objecti imago in utroque oculo L & K non ſimul ſupra retinæ partes memoratas ceciderit, objectum apparet duplex. Quemadmodum contingit, ſi prius objectum ambobus oculis intueamur; tumque digito alterutrum oculum ſurſum vel deorſum, dextrorſum vel ſiniſtrorſum

[1] Idipſum ſequenti exemplo aliis declaratur. Cæcus ſi dextra manu corpus ad ſiniſtram poſitum per bacillum aliquod tangat, non ad dextram, ſed ad ſiniſtram partem, ubi reapſe eſt, id eſſe percipit; *non alia quidem de cauſa*, quam quod vis illa, quæ hunc animæ ſenſum excitat a ſiniſtro latere proveniat. Simili ratione dextra oculi parte corpus ad lævam poſitum, radiis veluti bacillis tangimus; adeoque ad lævam ipſum locatum eſſe percipimus. At vereor ne hoc exemplum ad ... ſatis eſſe videatur, quod ſcilicet præcognitus aliunde ſit cæco, vel ex ipſa manuum decuſſatione, verus corporis ſitus; quæ tamen anticipata notio in objectorum viſione non obtinet. Fortaſſa vera hujus rei cauſa ab ea lege dependet, quam inter imaginem in fundo oculi depictam, & illi reſpondentem mentis perceptionem Supremo Artifici ſtatuere placuit. Nil ſane certi cum de hac, tum de aliis pluribus ad viſionem pertinentibus quæſtionibus adfirmari tuto poteſt; quod ſcilicet etſi præcipuas oculorum partes, pluresque illarum uſus comperta habeamus, haud tamen omnium partium præclarum artificium, ſingulosque, quibus deſtinatæ ſunt, uſus, plene aſſequimur.

ſum premamus; illico enim objectum duplex, atque in diverſo loco, pro varia oculi preſſione, apparebit.

§. 980. Idem quoque cognoſcitur, ſi duo objecta A, B, a ſe remota ponantur; ſimulac oculi ambo attendunt ad objectum B, eo dirigendo axes opticos, objectum A duplex apparet, cadentibus nempe hujus imaginibus in utroque oculo ad partem axeos optici externam. Simulac autem axes optici ad objectum A diriguntur, apparet objectum B duplex, ejus ambabus imaginibus ſupra retinam inter axes opticos, & naſum cadentibus. Pari modo ſequens phænomenon explicandum eſt: Sint duæ candelæ, C, D, quæ a charta K perforata, tribus pedibus diſtent, ambo oculi ſint in A & B, qui ſimul viſuri candelas; foramen K duplex conſpiciunt. Amplificato foramine K, ambæ candelæ inſtar unius apparebunt.

Tab. 5. Fig. 2.

Tab. 5. Fig. 7.

§. 981. Quare autem, cum in utroque oculo ejuſdem objecti imago depingitur, mens tamen unam tantum videt? quia multiplici experientia didicimus, invocato tactu, objectum modo eſſe ſimplex: veluti ambabus manibus globum prehendendo, non duplicem eum, ſed ſimplicem eſſe deteximus: ſibi mutuam præſtant organa Viſus & Tactus operam; Tactu autem mentem docente ſimplex eſſe objectum, cujus duplex imago in oculis pingitur; mens pari modo in aliis occaſionibus ab oculis ambobus affecta, ſimplex eſſe judicat objectum.

Tab. 5. Fig. 2.

Alii opinati fuerunt nervi fibrillas O Q T, P R T, coïre in T in unam, quæ uſque ad Senſorium commune exporrigitur; adeo ut affectis ambobus Nervis in O & P, vel in O tantum, eadem perceptio oriatur. Cadit autem hæc opinio ex obſervatione Du Fayi a. Si enim alter oculus fuerit clauſus, alter apertus, & locum tenebricoſum ingrediamur, apertis ambobus ſimul oculis, illo, qui clauſus fuit, debilem adamantis lucem, percipiemus, quæ oculo altero non videtur [1].

a l'Hiſt. de l'Acad. Roy An. 1735.

§. 982.

[1] Gaſſendus & Tacquet alterutro tantum oculo nos objecta intueri ſuſpicantur, altero tum nil agente, ac veluti

§. 982. Superficiei planæ, nigræ, circulus parvus, albus *A*, ad eandem cum dextro oculo altitudinem affigatur, dextrorſum ab A, intervallo duorum pedum, ſed paulum inferius; ſuperficiei eidem alter circulus albus B affigatur; ſpectator prope ſtans inſpiciat tantum oculo dextro objectum, A, obſcure præterea videbit B; recedat tum ab A in perpendiculari ad ſuperficiem, ad diſtantiam 6, 7, 8, pluriumve ab ea pedum, non amplius objectum B apparebit. Tum vero objecti B imago in Nervum opticum incidit; ubi oculum ingreditur; quare igitur tum non videtur objectum, ſi nervus hic ſit inſtrumentum viſus? an non, quia tum imago in medium nervi, qui cavus hic eſt, incidit, unde nequaquam fibrillarum extremitates afficiuntur?

2º. Et cum vaſa ſanguinea per medium nervi decurrentia hic bulbum ingrediuntur, an imago objecti B, delapſa ſupra ejuſmodi vas ſanguineum, percipi a mente non quidem poterit, cum non arteria, ſed nervus, ſit Inſtrumentum, quod motum ad Senſorium commune defert? De hiſce Mariottus, Perraltus, Pecquetus, prolixe diſputarunt, quibus ſubtiliora addidit Bernouillius [a].

§. 983. Ex iis, quæ huc uſque explicuimus, ma-

[a] Comm. Acad. Petropol vol. 1. p. 314.

u in quiete poſito; hinc ſimplicis non geminati objecti perceptionem deducunt. Verum cum eodem modo in utriuſque oculi fundo externorum objectorum imagines depingantur, æqualiterque utriuſque retina radiorum impulſu afficiatur, intelligi nullo modo poteſt, cur oculorum alter in objecti perceptione agat, excitatumque motum ad commune ſenſorium referat, altero tum quieſcente.

Ejuſdem phænomeni cauſa ex eo quibuſdam deducitur, quod cum objectum aliquod ſpectamus, ita verſus illud oculos dirigimus, ut coni radiorum ex quovis objecti puncto ad unum oculum venientes, apices habeant congruentes apicibus aliorum conorum, qui ex iiſdem objecti punctis ad alterum oculum appellunt: hinc enim fit, ut anima, quæ ibi refert objectum, ubi ejuſmodi coni ſuam habent originem, ſimplex non geminatum objectum percipiat. Cui explicationi vel ex eo pondus accedit, quod ſi alteruter oculorum leviter digito comprimatur, ſublato tum eorum verticum concurſu in eodem objecti puncto, objectum ipſum, duplicatum nobis ſe oſtendat.

niſeſto ſequitur, radios lucis non ex oculis in objecta emanare, atque reflexos ab iis ad oculos redire, veluti affirmarunt Stoici: Nam in loco penitus obſcuro nihil videmus, in quibus tamen, ſi ex oculis lux emanaret, pari modo objecta viderentur. Id quidem de Tiberio memorat Plinius [a], de Mario Plutarchus, & de calidæ in Iolis Britanno Brigius [b], ac poſt vini generoſi potum Williſius; in quadam Comite Schenckius [c]; adſeritur etiam de Sabellico, Hiſtoriographo; ſed dubitamus, utrum obſervationes rite captæ fuerint; præterquam quod tradantur eſſe caſus oppido rari, nequaquam naturales, ex quibus nihil concludere licet. Veroſimilius eſt, tenerrimam horum hominum retinam ab exiguo lumine affici potuiſſe; atque eos in ſubtenebroſis locis vidiſſe.

a Hiſtor. Nat. Lib. 11. cap. 37.

b Ophthalmogr. cap. 5 §. 12.

c Lib. 1. Obſ. de Morb. Oculor.

§. 984. Nec ſecundum Pythagoricos & Epicureos [d] ex objectis Species viſibiles exeunt, quæ, modo ex iis emiſſæ, maximæ, decreſcunt, quo ulterius receſſerint, donec eam parvitatem nactæ ſunt, ut in oculos ingredi poſsint, quas mens perciperet. Si hoc verum foret, aeque in tenebris objecta, ac in aperta luce videremus: Quæ difficultas quoque eſt in ſententia Platonicorum, opinantium, & objecta & oculum emittere effluvia, quæ medio itinere ſibi obviam irent, ſe amplecterentur, inde redeuntia oculum ingrederentur, eumque afficerent.

d Lucretius L. IV. v. 46.

§. 985. Claritas, quacum videntur objecta, major minorve eſt; pendet autem a plurimis cauſis, quæ vel ſingulæ ſeorſum dantur, vel plures ſimul concurrunt. Major claritas pendet, 1º. a lucis copia majori, ab objecto reflexa: quod fit α. Si objectum ſuerit propinquum, nec ab Aëre lux intercipiatur: in vacuo enim remota & propinqua aeque clara cernerentur, (1) β. Vel ſi albeſcat, aut colore.

[1] Haud quidem; non enim in vacuo radii ab objectis reflexi parallelo ad invicem ſitu, ſed ab invicem divergentes oculum ſubirent; atque adeo in minori diſtantia frequentiores confertioreſque, quam in majori; in majori vero lucis copia, major eſt objecti claritas.

re aliquo vivaciori pictum fuerit, 1. Vel ſi ita objecti figura ſit, ut plurimos ad oculum repercutiat radios.

2. Ab amplitudine pupillæ, & mobilitate Iridis pendet claritas; quo enim amplior pupilla, eò plures radios lucis tranſmittet.

3. Pendet a pelluciditate trium humorum oculi, omnem fere lucem in Corneam allapſam tranſmittentium.

4. Huc tenera & ſana Retinæ, & totius Nervi optici conditio ab uno ſui extremo ad alterum concurrit.

§. 986. Hinc patet, quare Myopes objecta clariora, quam oculi ſeniles videant, quia ea poſtulant propiora. Annon idem objectum aliquandiu intuendo, id clarius videmus, quam in initio, quoniam pupillam ſenſim magis dilatamus?

§. 987. Si quatuor conditiones §. 985. ſimul concurrant, objecta clariſſime conſpicientur: Si una vel altera cauſa ex his quatuor fuerit minus perfecta, objecta non tam clara apparebunt: Et prout quatuor conditiones plus à ſua perfectione receſſerint, eò objecta videbuntur obſcuriora.

§. 988. Objecta diſtincte conſpiciuntur, 1o. cum radii ab iis emiſſi, poſtquam per tres oculi humores tranſiverunt, ſupra Retinam in uno puncto coëunt, qui ab uno puncto objecti reflexi fuerunt;

2. Præcipue diſtincta eſt viſio, cum imago ſupra Retinam picta, reſpectu objecti, eſt magna, ita ut fere omnes radii tot diverſa puncta imaginis ſupra retinam forment, ac ſunt objecti puncta, a quibus emittebantur: ideo Myopes diſtinctius vident, quæ vident, quam Presbyopes; tum objecta propinqua ſemper diſtinctius videmus, quam remotiſſima.

3o. Cum objecta nec nimis, nec parcius illuminata ſunt.

4o. Quando cum attentione & diu idem objectum adſpicimus, viſus acie id ab omni parte percurrendo, & interim accommodando, tum amplitudinem pupillæ, tum humores oculi, ad radios lucis pro diſtincta imagine accurate refringendos.

Tab. 5. Fig. 3. §. 989. Radii lucis C A, B A ab extremis objecti punctis ad oculum A delati, angulum formant BAC, qui *Opticus*, vel *Viſorius* appellatur.

§. 990. Hoc angulo apparentem objectorum magnitudinem metimur; idcirco, quæ ſub æquali angulo optico conſpiciuntur, æqualia apparent, & æquales imagines ſupra Retinam pingunt: Quæ ſub minori angulo, minora apparent, & minores pingunt imagines: Contra, quæ ſub majori angulo apparent, majores imagines pingunt ſupra retinam, & majora conſpiciuntur [1].

§. 991.

[1] Ex hac propoſitione, quæ axiomatis inſtar ab Opticis aſſumitur, ſequentia facile derivantur. 1. Si plures magnitudines reapſe æquales, ſimiliterque oculo obverſæ, inæqualiter ab illo abſint, inæqualis magnitudinis videbuntur, ea ſcil. major altera videbitur, quæ minus ab oculo diſtat; uti Auctori obſervatum eſt § 993. Hinc patet cur ſpatia parallela coarctari videantur, arbores in ambulacris, columnæ in porticis ad ſe mutuo accedere, ac tandem conjungi appareant, etſi reipſa ubique æqualiter diſtent.

2. Si angulus opticus infinite parvus evadat, nulla tum erit ejus objecti ſenſibilis magnitudo: quamobrem fit, ut objecta valde a nobis remota videri amplius nequeant; & multilateræ figuræ a longinquo ſpectatæ appareant rotundæ, quod nempe eorum latera & anguli in tanta diſtantia ſub ſenſibili angulo optico non videantur.

3. Subtenſa AB (*Vid. fig. 7. Tab. Addit*) in omnibus punctis, D, C, E &c. arcus ſegmenti ACB æqualis apparet; diameter vero GD ejuſdem ſemper magnitudinis conſpicitur ex quovis peripheriæ puncto. Omnes enim anguli ADB, ACB, AEB &c. ſub quibus ſubtenſa AB conſpicitur ex punctis D, C, E, *per* 21. *l.* 3. *Elem.* æquales ſunt. Angulus item ſub quo diameter DG ex quovis circumferentiæ puncto apparet, rectus ſemper eſt *per* 31. *l.* 3. *Elem.* Optima igitur Theatrorum figura eſt ſegmentum circuli, in quo ſubtenſa Actoribus, arcus ſpectatoribus conceditur.

4. Ejuſdem magnitudinis æquales partes (*Vide fig. 8. Tab. Addit.*) AB, BC, GD inæquales oculo in O apparent. Ducatur enim radio OB arcus EF, ſitque OA ad AD perpendicularis, adeoque triangulorum AOB, BOC, COD communis altitudo; Sector EOB eſt triangulo AOB major, ſeu major triangulo BOC; atque adeo ipſo ſectore QBF multo ma-

§. 991. Quæcunque uno obtutu videntur, intra angulum opticum rectum plerumque continentur. Radii enim XB, ZB angulum rectum formerit, hi producti per Pupillam DE tranſire non poſſunt, quamvis refractione minus divergant in humore Aqueo, ſed incidunt in Iridem: Adeoque, qui per pupillam tranſibunt radii, angulum opticum mino- Tab. 5. Fig. 4.

F 3 rem

major. Jam vero *per* 33. *l.* 6. ſector OEB eſt ad ſectorem OBF, ut arcus EB ad arcum BF; ergo & arcus EB arcu BF major erit; adeoque & angulus EOB major angulo BOF; proindeque magnitudo AB magnitudine BC major apparebit, & hæc major altera CD.

5. Si oculus infra magnitudinis FE [*Vide fig.* 9. *Tab. Addit.*] verticem E fuerit collocatus, & per eum altiorem magnitudinem AC ſpectet, majorem hujus partem videbit in diſtantia remotiori FH, quam in viciniori FG, vel FI. Conſtituto enim oculo in H, recta ex H per verticem E ducta uſque ad B, partem BC abſcindit oculo in H ſpectabilem. At in G poſito oculo, recta ex G per E ducta cum altiori puncto ipſius CA occurrat, ſcil. in D, illius minorem partem DC oculo exhibet. Conſtituto demum oculo in I, cum recta ex I per E ducta ipſi AC in C occurrat, tota hæc viſui ſubripitur. Ubi vero reperiatur ejuſmodi punctum I, Geometris determinandum relinquimus.

6. Æqualia objecta (*Vide fig.* 10. *Tab. Addit.*) AB, AC, quorum alterum AB oculo D directe, alterum vero AC eidem oblique objiciatur, in eadem diſtantia inæqualia apparent; idque majus videbitur, quod directe oculo opponitur. Videtur enim magnitudo AG æqualis AC, cum utriuſque idem ſit angulus Opticus CDA, vel GDA; adeoque videtur AC parti ipſius AB æqualis, conſequenter minor quam AB.

Circa apparentem demum objectorum magnitudinem obſervandum, quod etſi ab imagine in retina depicta plurimum illa dependeat, quandoque tamen non ejus magnitudinis videri objectum, quam pro magnitudine imaginis in retina depictæ referre deberet; quod præſertim accidit cum de objecti diſtantia conſiderat & judicat animus; tum enim mentis judicium in cauſa eſſe poteſt, ut objecti magnitudo major percipiatur, quam pro ratione depictæ imaginis. Unicuique e. g. notum eſt objectum eo minus apparere, quo magis diſtat; ſi ergo præcognita jam fuerit hæc major objecti diſtantia, apparens ejuſdem magnitudo augebitur in judicio a mente lato.

rem recto comprehendant oportet (1).

§. 992. Quo igitur pupilla amplior eſt, eo angulus opticus poteſt eſſe major, & contra: Inde intelligitur, quare objectum magnum & propinquum uno obtutu conſpici nequeat? Cur tamen id, e longinquo conſpectum, totum videatur?

Tab. 5. Fig. 5. §. 993. Si idem objectum BC ad varias ab oculo O diſtantias ponatur, ſemper eo minus apparebit, quo ab oculo fuerit remotius: eſt enim angulus opticus BOC, minor angulo *bOc*.

§. 994. Apparens objectorum magnitudo eſt in ratione diſtantiæ reciproca ab oculo: pendet enim apparens magnitudo ab angulo optico, qui, increſcente diſtantia, decreſcit. Objectum BAC conſpicitur ſub angulo BOC, qui ſi ſit parvus, recta CAB non differet ab arcu CAB; hic diviſus bifariam in A, efficit, ut angulus AOC ſit ſemiſſis BOC: ponatur jam objectum AC in, *c*, dimidia diſtantia OC, atque apparebit E*c*, ſub angulo EO*c* = BOC, ſive duplo majus quam in AC.

Tab. 5. Fig. 5. §. 995. Sit oculus OKF, ſupra cujus retinam imago KF objecti BC pingitur, quamobrem erit magnitudo objecti BC ad magnitudinem imaginis FK ſupra retinam, uti CO ad OF. Idcirco, ſi BC fuerit turris, 4000 alta pollicibus, quæ ad diſtantiam milliaris Holl: ſive 120000 pollicum conſpicitur, erit imago KF minor $\frac{1}{30}$ pollicis parte.

§. 996.

(1) Hinc ſequitur quod ſi objecti DF (*Vide fig. 11. Tab. Addit.*) oculo A directe oppoſiti magnitudo dimidia DE fuerit diſtantiæ AE æqualis, totum objectum viſu comprehendatur, nec quicquam aliud ultra ejus limites conſpici poſſit. Cum enim AE diſtantiam referat objecti ab oculo, erit ea ad DF perpendicularis, adeoque angulus E rectus: ergo cum rectæ AE, ED ſint ex hypotheſi æquales, erit angulus DAE ſemirectus; & ob eandem rationem erit etiam ſemirectus angulus EAF; atque adeo DAF rectus. Objectum ergo unico obtutu totum comprehenditur, nec quicquam extra ejus limites videri poteſt. Quod ſi diſtantia AE fuerit minor dimidia magnitudine objecti DE, objectum integrum unico obtutu comprehendi haud poteſt; tum enim prodit angulus DAF recto major.

§. 996. Cum objecti magni imago admodum exigua eſt ſupra retinam, plura objecti puncta radios emittunt, qui ſupra eandem retinæ nerveam fibrillam cadunt, quæ proin diverſis concuſſionibus ſimul & eodem tempore agitatur, ac menti nihil diſtincte repræſentare poteſt; quamobrem objecti valde remoti partes nunquam diſtincte conſpici poſſunt. Qui acerrima viſus acie pollet, in cœlo ſtellas, angulum 30 ſecundis minorem ſubtendentes, diſtinguere nequit: maxima hominum pars vix objecta, angulum unius minuti ſubtendentia, diſtinguit: ſi albus nigro parieti affigatur circulus, qui lumine diurno illuſtretur, vix ab acutiſſimo videri poteſt, cum angulum 40″ ſubtendit, ſive cum intervallum ab oculo circuli diametrum 5156 vicibus ſuperat; tumque circuli imago in oculo eſt tantum $\frac{1}{8000}$ pollicis portio.

§. 997. Ope viſus etiam Mens de diſtantiis objectorum judicat, & quidem variis modis.

1°. Ex angulo, quem ambo axes optici C A, D A concurrentes in A, formant: fit vero hic concurſus à motu oculi, nobis in exiguis diſtantiis ſenſibili; quamobrem ex magnitudine anguli C A D, de diſtantiis objectorum propinquorum aſſueſcimus judicare. Tab. 5. Fig. 2.

Hinc, ſi ope oculorum amborum judicare de diſtantiis aſſueti ſimus, uno oculo eas non dignoſcemus; quippe tum angulus C A D non formatur: id patet, ſi tranſverſum bacillum alteri alligaverimus, atque in eadem cum oculo altitudine, ſed ad diſtantiam duorum vel trium pedum ab eo annulus ſit ſuſpenſus, ne quidem poſt ſexcenta pericula bacillum, clauſo alterutro oculo, per annulum trajiciemus, quod ambobus apertis oculis abſque labore facimus. Longo tamen uſu monoculi diſtantias cognoſcere diſcunt. Quoniam vero in majoribus diſtantiis vix diſcrimen, faltem non obſervabile ab oculo, inter angulos C A D datur, de majoribus diſtantiis nequaquam certum formatur judicium.

2°. Ex magnitudine apparente rerum cognitarum, comparata cum vera magnitudine, de diſtantiis judicamus.

3. Tum ex diſtincta vel confuſa apparente objectorum imagine: quo enim diſtinctior imago, eo objectum propius eſſe ſolet.

4. Tum ex vivacitate lucis ab objectis reflexæ, quæ minor à remotioribus, & contra. Quamvis hos quatuor modos ſimul in uſum vocemus, nunquam accurate veram objectorum diſtantiam viſu ſolo cognoſcimus: diuturna tamen exercitatio, ad melius de minoribus diſtantiis judicandum, aliquid contribuit (1).

§. 998.

[1] Corporum diſtantias ex aliorum, quæ viſu percurruntur, interjectu, nobiſ innoteſcere nonnulli ſtatuunt: contendunt, ſcilicet, quod objectum eo magis a nobis diſtare percipiamus, quo id inter, & oculum noſtrum plurium corporum ſibi ſuccedentium ſeriem interpoſitam videmus; tum vero objectum proximum ſentiamus, cum illud inter & oculum nullum viſibile corpus interjacet: hinc fieri ajunt quod Sol oriens horizonti contiguus nobis videatur, & nubes in eadem cum ſtellis ſuperficie. Verum qui ita diſtantiæ perceptionem exponi poſſe putant, quæſtionem ipſam ſupponere videntur; ſupponunt ſiquidem interjectorum corporum ſibi ſuccedentium ſeriem nos percipere, itaut alia ex ipſis viciniorem, alia medium, alia remotiſſimum tenere locum cognoſcamus; quod ipſiſſimum eſt, quod quæritur. Si præterea quo plura interjacent viſibilia corpora oculum inter & rem viſam, eo remotior iſta videretur, Sol in horizonte exiſtens remotiſſimus, in meridiano vero poſitus viciniſſimus, ac prope oculum ipſum apparere deberet; inter Solem enim in horizonte poſitum & oculum plura corpora viſibilia interjecta ſunt; inter illum vero in meridiano conſtitutum, & eundem oculum, nullum viſibile corpus eſt intermedium. At id omnino deſtruit, quod antea ponebatur, exorientem ſcilicet Solem horizonti contiguum videri, interjectiſque corporibus finitimum; diſtentia enim in qua iſta corpora interjacent exigua nobis videtur præ illa, qua a nobis cœli medium disjunctum eſſe cernimus.

Motus corporum perceptionem intactam hic præterit noſter Auctor; de ea igitur breviter ediſſeram. Corporum motus tum percipi putandum eſt, cum eorum imago in retina depicta firma haud manens, ſuum in illa ſitum mutat. Hinc facile ſi-
[illegible]

§. 998. Verum innumera circa viſionem reſtant, quæ attingere in his Elementis non licet: jucundiora quædam ſub Problematum forma proponam.

1°. Cur, ſi aliquamdiu in loco valde illuminato fuimus, dein multo minus lucidum ingrediamur, omnia objecta in principio apparent obſcura? imo aliquantum quaſi cæcutimus? Quia in loco illuminato pupilla, ne retina a pluribus radiis lædatur, contrahitur, nihilominus vehementer afficitur. 2°. Mens ad hos majores motus attendere aſſueſcit, nec minores percipit. In hac conditione quis ſubobſcurum ingrediatur locum, jam pauciſſima lux per anguſtam pupillam tranſit, & cum vix retina ab iis concutiatur, Mens aſſueta majoribus motibus, nihil fere percipit: hinc aliqua cæcitatis ſpecies, & omnia obſcura, donec pedetentim amplificata pupilla plus lucis tranſeat, & mens mollioribus affectionibus aſſueſcat.

2°. An non, qui in tenebris conſtitutus facile videt

quet duplici ratione nos corporum motus percipere poſſe, 1. cum quieſcente oculo, corpora varie moventur, mutantque interſe ſitum; tum ſiquidem eorundem imago, quæ in retina depingitur, in eadem ſitum mutat. Quod ſi ſpatium a corpore moto in dato tempore deſcriptum, ob ingentem ejuſdem corporis diſtantiam, ſub ſenſibili angulo non appareat, nec corporis motus tum percipietur, quod ſenſibiliter imaginis in retina depictæ ſitus non mutatur. Hinc intelligimus cur Lunæ Soliſque motus non percipiamus, quamvis poſt aliquod temporis intervallum ea reapſe mota videamus. 2. Corporum motus percipere etiam poſſumus, cum iis quieſcentibus, oculus revera movetur, corporumque ſitus oculi reſpectu mutatur; hac enim ratione objecti imago in retina depicta ob ipſius oculi motum, ſitum reapſe mutat. Hinc intelligimus, cur qui navi vehuntur tranquillo mari, littora, urbes, ac turres, ad ſe accedere, vel a ſe recedere videant, quemadmodum cecinit Virgilius,

Provehimur portu, terræque,
urbeſque recedunt.

Quod ſi corpora moveantur, eademque velocitate, ac directione feratur etiam oculus, corporum motus haud tum percipietur; quod vid. ob ſimilem oculi motum, ſitus corporum illius reſpectu invariatus maneat. Hinc intelligimus, cur qui in navi vehuntur ejuſdem motum non percipiant; nec in ſyſtemate Terræ motæ, illius motus a terricolis percipiatur.

det eos, qui in aprico verſantur, cùm vice verſa ab his non videtur? quia lucem copioſiſſimam ab iis reflexam recipit: pauciſſima vero lux, ab eo ad alios replicata multo minus retinam movet, quam alia objecta in aprico valde lucido poſita, idcirco Mens ad exiguas concuſſiones non attendit.

3°. Unde radii laterales, qui oculo conniventi, aut lacrymanti, flammæ extremis adhærere videntur? Hoc egregie explicuit de la Hirius[a], oſtenſo ſimul Rohaulti errore: Sit B candela, H & I palpebræ, quæ in connivendo oculi humorem abſtergent, hic collectus, adhærens oculo & palpebræ, ſpeciem Trigoni format: dum lux candelæ in hoc, & quidem in ſupremum, incidit, refringitur, & inter D & L explicatur ſupra retinam, veluti a priſmate radii refracti oblongam imaginem formant: quare imagini candelæ ſupra retinam virga DL adhærebit, quæ ex parte inferiori candelæ, & quidem ex BM judicabitur provenire: ita quoque ab humore ad I, radii explicantur inter X & K, qui ex BN videbuntur provenire: ideo interpoſito obſtaculo P, intercipiente radios candelæ ſuperiores, virga DL evaneſcit, ſive pereunt radii BM. Eſt autem copioſior humor ad H & I palpebra in oculo lacrymante, unde tum phænomenon ſenſibilius eſt.

a Memoires Mathematiq. pag. 277.

Tab.6. Fig.1.

4°. Cur fricanti aut prementi oculum in tenebris apparent exire ſcintillæ? An non, quia lux fibras nerveas retinæ, cum videmus, concutere aut premere ſolet, cumque ab humore vitreo pari modo, quamvis ab altera cauſa, nervi premuntur, Mens idem judicium formabit? ſi igitur fibrillæ nunc premuntur, veluti antea à nonnullis coloratis radiis, Mens eoſdem colores videbit: id fit, cum in tenebris oculi angulum comprimimus, ut hic a digito recedat; quippe tum cum iis coloribus, qui ſunt in cauda pavonis, circulum videmus: quieſcente digito & oculo, intra minutum ſecundum evaneſcunt colores, qui preſſione digiti mutata redeunt.

5°. Cur fune tormentario incenſo, & in orbem ve-

velociter acto, circulus mere igneus conſpicitur? Quia nervorum extremitates, villi inſtar, prominent, quæ concuſſæ, aliquamdiu oſcillationibus agitatæ contremiſcunt, his perdurantibus Mens videt objectum: Veroſimile eſt, eas ſpatio minuti ſecundi durare, prout ex obſervatione de coloribus, a preſſione digiti in tenebris ortis, colligere licet. Si igitur funis adeo rapide circumagatur, ut intra minutum ſecundum abſolvat gyrum, lux emiſſa ex eo in quodam circuli puncto, & nervum in oculo concitans in tremores, iterum ex eodem circuli puncto egreditur, afficietque eundem nervum, antequam prior ejus tremor penitus ceſſaverit; pari igitur modo nervus tremiſcere pergit, ac ſi lucidum corpus in eodem puncto manſiſſet: cumque idem in omni puncto viæ, a fune percurſæ, contingit, circulus mere ignitus apparebit. Propter eandem rationem chorda tenſa & celeriter vibrata, non modo geminata, ſed ejus craſſitiei & figuræ apparet, ac eſt via, quam eundo & redeundo deſcribit.

6. Cur in piſcium oculis humor aqueus deficit, & Lens cryſtallina eſt globoſa? Quia humor aqueus animalibus in Aqua natantibus foret inutilis; radii enim ex Aqua in humorem Aqueum allapſi non refringerentur: Ut igitur Viſio, quæ triplici in nobis refractione, a duplici in piſcibus abſolveretur, lens multo magis refringens, quam in oculis humanis deſiderabatur, idcirco globoſa eſt, quo fit, ut etiam plura ſimul conſpiciantur: Hinc Urinatores ſub Aqua omnia vident confuſa, niſi amplificantibus perſpicillis utantur.

7. An non idem objectum C oculo dextro B intuentes, referimus ad locum D, & oculo ſiniſtro A contemplantes, ad locum E referimus, & ambobus oculis ſimul intuiti, ad locum F intermedium inter D & E referimus, quia judicamus objecta in ea recta a nobis poſita, in qua ad oculos radii ab iis emiſſi allabuntur? & tacite Mens corrigit loca viſi objecti D, E, capiendo F intermedium? Tab. 6. Fig. 2.

8. Qua-

8°. Quare infantes recens nati primis quatuor vel quinque ſeptimanis nulla objecta diſtinguere, vel videre poſſunt? quod etiam in multis animalibus contingit. Quia cornea in infantibus his eſt multo craſſior, quam in adultis; præterea planior, aliquantum rugoſa, & minus ſplendens: ſed imprimis, quia ex eorum oculis Humor Aqueus abeſt, vel in nimis parca datur copia, quamobrem requiſita lucis refractio in horum oculis, ad diſtincte videndum, fieri non poteſt; tempus proinde effluat oportet, donec humor Aqueus cameras ambas impleverit, corneam extrorſum pepulerit, eam condenſaverit, rugaſque explicuerit (1).

[1] Aliæ innumeræ ejuſdem argumenti quæſtiones proponi hic poſſent, ſed quæ ex dictis de viſus ratione nullo negotio explicantur; de quibus vide ſis Rohaulti *Phyſ. par. 1. cap. 35.*, ibique adjectas a Clarkio adnotationes. Alteram tamen hic adnectere placet quæſtionem, quæ cum jucunditate, tum argumenti nobilitate ſuperioribus nihil cedit. Quæritur ſcilicet, cur Aſtra, veluti Sol, Luna, prope horizontem longe majoris magnitudinis conſpiciantur, quam in medio Cœli puncto, iiſdem verticaliter imminentibus. Plurium ſane Philoſophorum ingenia id torſit phænomenon: eorum plerique, ne vel noſtro Auctore excepto (*Eſſay de Phyſique chap. 33. §. 1209.*) illius explicationem inde mutuantur, quod prope horizontem conſtituta ſydera, ob plurium, quæ ibi eſt, aſpectabilium rerum interpoſitionem, paulo majori ſpatio a nobis abeſſe videantur, atque adeo paulo majora apparere debeant, cum ab infantia & adhuc omnibus momentis ideam diſtantiæ cum magnitudinis incremento adjungere aſſueverimus. At quam lubricum id ſit de diſtantiæ perceptione fundamentum paulo ante explicitum; nec proinde plurimum hæc fieri debet explicatio.

Alia ejuſdem phænomeni ratio a noſtro Auctore mox laudato loco, refertur, quæ priore longe probabilior, nec a vero abnormis eſſe videtur. Uveæ ſcilicet foramen, ſeu oculi pupillam dilatari, reſtringique poſſe receptum jam communiter eſt: reſtringitur nempe cum nimis vegeta luce donata corpora ſpectantur, ne ingens lucis copia delicatulam retinæ membranam lædat; dilatatur vero cum nimis fulgida, & clara objecta oculis objiciuntur. Præterea ſyderum lux quin vegetior, potentiorque ſit, iiſdem ſupra horizontem elevatis, & præſertim ad verticem imminentibus, quam cum prope horizontem verſantur nulli dubium eſt: Solis ſa-

CAP. XXXIV.

Dioptrica.

§. 999. A Quocunque puncto objecti emittuntur radii, qui a ſe divergunt, hi ad oculum perveniunt, Mens eos in linea recta adveniſſe,

ne prope horizontem degentis aſpectum ſuſtinere oculus poteſt; eundem vero in vertice poſitum ſine gravi moleſtia intueri haud poſſumus; quod argumento eſt exiguam admodum eſſe, Sole in horizonte poſito, lucis quantitatem, præ illa qua idem Sydus in meridiano fulget. Neceſſe eſt ergo ampliorem fieri oculi pupillam, cum ſydera prope horizontem poſita ſpectantur, anguſtiorem vero in eorundem verticem occupantium intuitu. Sed major pupillæ amplitudo majoris apparentis ſyderum magnitudinis cauſſa eſſe poteſt; eſto enim objectum AB, [*Vid. fig. 1 in Tab. Addit.*] pupillæ amplitudo *ab*, eritque imaginis objecti in retina depictæ magnitudo HF; quod ſi pupillæ major fiat capacitas, veluti *dc*, erit tum imaginis magnitudo major, nempe KG.

Sed aliam hic referre placet ejuſdem phænomeni cauſam, quæ cum ſola majorem ſyderum prope horizontem aſpectum cauſari poſſit, multo magis id poterit, ſi priori jungatur. Ad ejus vero clarum intellectum ſequentia ſunt prænotanda. Primum eſt quod ſi objectum aliquod convexa lente oculis admota inſpiciatur, auctum illud videatur; remota vero paululum ab oculis lente, cum magis auctum, tum oculo propius id appareat; eoque ſemper majus, proximiuſque, quo major porro fit lentis ab oculo diſtantia. 2. Telluri circumfuſum aerem permixtis vaporibus, exhalationibuſque denſum, ad ſphæræ formam telluri concentricam configuratum ſupponimus, eumque adeo radios ex tenuiori æthere in ſuam ſuperficiem incidentes verſus terræ centrum inflectere. 3. Inſpectoris in terræ ſuperficie conſtituti oculum a variis aereæ ſuperficiei partibus varie diſtare clarum eſt; minima ejus diſtantia eſt verticalis linea ab inſpectoris oculo ad ejuſdem Zenith, ſeu verticem ducta; ceterarum vero ea major, quæ ab hac verticali magis diſtans ad horizontem inclinatur; horizontalis demum diſtantia aliarum omnium eſt maxima. Quid vero ex his conſequatur haud difficile eſt prænoſcere; Solem ſcil. in medio Cœli conſtitutum conſpici per radios refractos in ea ſphæricæ aereæ ſuperficiei parte, quæ viciniſſima oculo eſt; eundem vero in horizonte poſitum videri per radios refractos in ejuſdem ae-

ſe, in qua in oculum incidunt, judicat; adeoque quodlibet objecti punctum in eo loco videt, in quo hi radii retroducti ab oculo ad objectum concurrunt.

§. 1000. Si igitur radii refracti fuerint a Medio, per quod tranſiverunt, atque ad oculum allabuntur, Mens judicabit eos provenire a puncto objecti, poſiti in loco, in quo nunc ab oculo retroducti radii concurrunt.

Tab.6. Fig.3. §. 1001. Si vas CBCB fuerit impletum Aqua, ejus fundus Spectatori MR, deorſum vas intuenti, elevatus apparebit. Concipiatur enim fundi punctum A, (idem in toto fundo obtinet) idque illuminetur a luce *be*A; ab eo radii A*g*, A*z*, divergentes abeunt, qui ex Aqua in Aërem delati, refractique recedendo a perpendiculo *bf*, feruntur ad *g*M, *z*R; oculus in MR poſitus hos recipit, ac ſi ex puncto propiori, *a*, veniſſent; quare punctum A videbitur in, *a*, ſive fundus videbitur elevatus [1]. Verus locus puncti *a* cognoſcetur, ſi ducta perpendiculari A*a*S in CC aquæ ſuperficiem

aereæ ſphæricæ ſuperficiei parte, quæ longiſſime a nobis remota eſt; quamobrem exorientem, vel occiduum Solem veluti per lentem, nos videre longiſſime ab oculo diſtantem, eundem vero Solem medium Cœli tenentem, per eandem lentem intueri oculis noſtris maxime propinquam. Quid ergo mirum ſi major nobis Sol vel Luna in horizonte appareant, quam medium Cœli cardinem tenentes?

[1] Objecta, quæ intra aquam poſita ex aere conſpiciuntur, non elevatiora modo, ſed & majora, quam reapſe ſunt, conſpici debent. Sit enim AB [*Vid. fig.13. Tab. Addit.*] objectum intra aquam, cujus extima ſuperficies PL, ſitque O oculus in aere poſitus. Lucis radius AP ex extremo objecti puncto A reflexus, & in ſuperficiem PL perpendiculariter incidens irrefractus tranſibit ad oculum in O: at qui ex altero objecti extremo B venit radius BL, cum oblique in eandem ſuperficiem incidat, a perpendiculo refrangetur in L, ſemitaque LO ad oculum tandem appellit. Producto itaque radio refracto, OL uſque ad D, videbitur objectum AB ſub angulo AOD, qui major eſt angulo AOB, ſub quo idem conſpiciebatur objectum, ſi in libero aere poſitum eſſet: id ergo majoris magnitudinis ſub aqua, quam in aere apparebit.

ciem, capiatur A S ad *a* S, uti 4 ad 3. [1]

Idem erit, ſi fundo P vaſis vacui impoſitus fuerit nummus, atque ſpectator ad S receſſerit, donec nummum, propter vaſis latus C B interpoſitum

[1] Seu ut ſinus anguli refracti M*gh* ad ſinum anguli incidentiæ A*gf*; rationem enim 4 ad 3, inter eorum angulorum ſinus obtinere ex § 878 facile colligitur. At quod hic adfirmatur, clarius vellem ab Auctore explicatum, præfert m. eum falſum plerumque ſit, nec niſi quibuſdam in caſibus præter propter locum habeat. Iiſdem enim poſitis, quæ ſupra, erit radii A*g* angulus incidentiæ A*gf*, ſeu illi æqualis *g*AS; ejuſdem vero radii angulus refractus erit M*gh*, ſeu ei æqualis *ga*S: adeoque erit ſinus anguli refracti *ga*S, ſeu anguli *ga*A, ad ſinum anguli incidentiæ *g*AS, ut *g*A ad *ga* per § 876. Sed ducta *ai* ipſi A*g* parallela; eſt *ag* major *ai*; igitur A*g* eſt ad *ag* in minori ratione, quam eadem A*g* ad *ai*, ſeu quam AS ad *as*; adeoque AS ad *as* eſt in majori ratione, quam habet ſinus anguli refracti ad ſinum anguli incidentiæ, ſeu 4 ad 3. Liquet ergo adductam Auctori praxim pro definiendo puncto *a* a vero abludere. Quod ſi puncta S & *g* adeo propinqua ponantur, ut contemni poſſit eorum diſtantia S*g*, tum modo obtinere poterit ea praxis; quandoquidem, ea facta hypotheſi, pro æqualibus haberi poterunt AS, A*g*, & *a*S, *ag*; atque adeo tum erit AS ad *aſ* ut A*g* ad *ag*, ſeu ut ſinus anguli refracti ad ſinum anguli incidentiæ. Perpendicularis ex puncto radiante A in ſuperficiem CC ducta *cathetus incidentiæ* dici conſuevit: quamobrem Auctoris ratio pro puncti *a* determinatione, de iis modo radiis obtinet, qui catheto incidentiæ propinqui admodum ſunt.

Quoniam vero radii ex vitro in aerem tranſeuntis ſinus anguli refracti eſt ad ſinum incidentiæ ut 17 ad 11 § 878, ſeu ut 3 ad 2; erit diſtantia puncti *a* a refringente vitri ſuperficie CC, diſtantiæ puncti radiantis A ab eadem ſuperficie, ſubſeſquialtera, ſi ſcilicet de iis agatur radiis, qui catheto incidentiæ propinqui ſunt. Quod ſi remotiores radii ſpectentur, eſt ea ratio ſubſeſquialtera minor.

Si vero e contrario radiorum progreſſus ſit ex aere in aquam, facile ex dictis colligetur punctum *a* majori intervallo, quam A ab ipſa ſuperficie CC diſtare, ac eſſe *a*S ipſius AS ſeſquitertiam, relate ſcil. ad radios catheto incidentiæ propinquos: Quod ſi refractio ex aere in vitrum fiat, eſſe *a*S ipſius AS ſeſquialteram, eoſdem ſcil. radios catheto propinquos ſpectando. Oculo itaque in medio denſiore conſtituto objecta in rariore poſita remotiora apparere debent. Quemadmodum autem objecta e rariori medio ſpectata, & propiora & majora oculo videntur; ita viciſſim ex denſiori

tum, non amplius videat; infuſa Aqua ſpectator S nummum in *f*, & elevatum, ope radii refracti PCS videbit.

Tab. 6. Fig. 4. §. 1002. Hinc quoque intelligitur, quo pacto integer remus CDO, oblique in tenui Aqua AB fracti ſpeciem CDN reddat: Concipiamus enim ejus punctum E ſub Aqua, a quo radii EG, EK emittuntur, qui refracti, ſunt GH, KP; quamobrem oculus poſitus in HP hos videt, ac ſi a puncto F veniſſent; quare pars remi DO, apparebit in recta DN.

Tab. 6. Fig. 5. §. 1003. Si inter oculum Z, & objecti punctum A po-

ri medio ſi conſpiciantur objecta in rariori poſita, non modo remotiora, uti jam demonſtravimus, ſed & minora videri debent. Sit enim AB objectum (*Vide fig.* 14. *Tab. Addit.*) in rariori medio poſitum, O oculus in denſiori, PL ſuperficies variæ denſitatis media diſpeſcens. Radius AP ex extremo objecti puncto A reflexus, & in ſuperficiem PL perpendiculariter incidens, irrefractus tranſibit ad oculum in O: at qui ex altero objecti extremo B ad oculum venit radius BL, cum oblique in eandem ſuperficiem incidat, denſiuſque medium ſubeat, ad perpendiculum refrangetur in L, ſemitaque LO ad oculum tandem appellet; eritque adeo angulus ſub quo objectum nunc videtur DOA, qui minor eſt altero BOA, quo idem conſpiciebatur objectum, nulla interpoſita refractione; proindeque minoris magnitudinis illud appareat neceſſe eſt. Verum major diſtantia, in qua ejuſmodi objectum videtur, id magnitudinis decrementum vix ſenſibile reddit.

Obſervandum tandem tacite hic [*fig* 3. *Tab.* 6.] ſupponi ab Auctore noſtro refractos radios gM, zR ex eodem objecti puncto A provenientes, & catheto AS propinquos, in idem catheti punctum *b* retroductos concurrere, ideoque radians punctum A in *a* videri. Id vero ut demonſtretur, ſint radii A*e*, Ag ex eodem puncto A in planam diaphani ſuperficiem CC incidentes, quorum puncta *e*, g æqualiter a catheto incidentiæ AS ſint remota; dico radios refractos gM, *eb* retroductos in idem catheti punctum *a* concurrere. Cum enim *e*S = Sg, & anguli ad S recti, erunt anguli incidentiæ eAS, gAS æquales: eandem igitur rationem ad S*a* habeant neceſſe eſt diſtantiæ punctorum *e*, *g* a catheto; adeoque æqualibus ex hypotheſi *e*S, gS, idem erit pro utriuſque radiis punctum concurſus *a*. Sed radiorum valde propinquorum veluti Ag, Az diſtantia a catheto eadem fere eſt; eorundem igitur idem erit concurſus punctum *a*.

A ponatur vitrum, cujus binæ ſuperficies BB, CC ſunt ſibi parallelæ, atque oculi axis perpendicularis ad has ſuperficies, objectum A propius vitro in, *a* apparebit.

Nam radii A*g*, A*e*, ingreſſuri vitrum, reſtringuntur ad perpendiculum, delati in via *eb*, *gk*; exituri in Aërem, a perpendiculo in *bp*, *kn*, recedunt, qui retroducti concurrunt in *a*, atque paralleli ſunt ad A*g*, A*e*. § 900.

§. 1004. Objectum AE conſpectum trans vitrum planum BBCC, apparet auctum.

Angulus ſub quo conſpiceretur, demto vitro, foret AQE: verum radius A*g* refringitur in vitro ad *g*L, & alter radius E*k* ad KL, qui ambo exituri ex vitro in Aërem, refringuntur in LQ ad Q, quare oculus hos ſub angulo *a*Q*e*, recipit, idcirco objectum AE apparebit magnitudinis *ae*, ſi in eo loco conſpiceretur: ſed cum per §. 1003. propius appareat, vix amplificabitur. Tab. 6. Fig. 6.

§. 1005. Si vitrum polygonum ABCD inter objectum F, & oculum O, ponatur, apparebit objectum F multiplicatum. Tab. 6. Fig. 7.

Ope radiorum tranſeuntium per BC, AD, videbitur objectum ab oculo O, in recta OF. Ope radiorum FX incidentium in ſuperficiem CD, & refractorum ad H, inde ad O, videbitur in L. Ope radiorum FZ, incidentium in BA & refractorum ad K, & inde ad O, videbitur in M. (1)

§. 1006. Imagines formatæ a refractionibus planarum ſuperficierum ſunt ſimiles objectis, ſemper erectæ, ſimiliter ac objecta poſitæ, & ab eadem parte jacent. Tab. 3. Fig. 7.

Sit PQR objectum radians in planam ACB ſuperficiem refringentem, in quam ducantur perpen-

 di-

[1] Prætereundum hic non eſt, objecti ſpeciem ſuperficiebus CD, BA exhibitam, coloribus quibuſdam tingi debere, quibus caret imago ſuperficiei CB reſpondens: radii enim in CD, & BA eodem fere modo refringuntur, ac in Priſmate. Quæ obſervatio ad verum objectum ab apparentibus ſecernendum inſervire plurimum poteſt.

diculares PA, QC, RB; in quibus capiantur partes Ap, ad AP; Cq, ad CQ; Br, ad BR, in ratione ſinus incidentiæ ad ſinum refractionis; tum foci p, q, r, conſtituent ſimilem imaginem, ſimiliſque cum objecto ſitus, cum partes pq, qr, ſint in eadem ratione ac PQ, QR. Id per ſe manifeſtum eſt, cum objectum ſuperficiei refringenti eſt parallelum: ſi vero ad eam ſit inclinatum, producatur, donec eam ſecet in D, hanc imago producta etiam ſecabit in D; nam perpendicularis BrR accedat ad D, cum lineæ Br, BR ſint ad ſe in data ratione, ſimul evaneſcent: & quia Triangulum p DP ſecatur lineis parallelis qQ, rR, erit uti pq, ad PQ, ſic qD, ad QD, ſic qr, ad QR, & ideo pq, qr : : PQ, QR. Simili modo ſi radii pertinentes ad focos p, q, r, ab alia plana ſuperficie, ſive parallela ſive inclinata, refringantur, foci eorum ſecundi alteram efficient imaginem, ſimilem priori, ſimilemque objecto.

Tab. 6. Fig. 8. §. 1007. Si inter punctum objecti A & oculum O ponatur Lens vitrea utrimque convexa, apparebit punctum A in, a, loco remotiori a Lente, quam eſt ipſum objectum. Radii Ab, Ab, emiſſi ab A, illapſi in bb, refringuntur ad perpendicula, pp, atque ita redduntur minus divergentes; exituri ex ſuperficie cc; a perpendiculo cq refringuntur, quo redduntur adhuc minus divergentes, in cd, cd. qui ducti retro concurrunt in a, adeoque oculum O ingrediuntur, ac ſi ex hoc puncto, a, veniſſent.

Tab. 6. Fig. 9. §. 1008. Objectum AE trans lentem conſpectum, ab oculo O, prope lentem, etiam apparet auctum. Radii enim Ab, Eb, ab extremitatibus A, E, objecti emiſſi, illapſique in lentem LK, refringuntur, ut exeuntes magis convergant in O, formentque angulum cOd, majorem AOE, ſub quo abſque lente objectum viſum fuiſſet, quare objectum apparebit auctum: Cum vero per §. 1007, etiam in remotiori loco, ae, videtur, multo magis amplificatum apparebit.

§. 1009.

§. 1009. Si lens fuerit ſphærica concava, per eam inter objectum & oculum poſitam apparebit objectum propius lenti, minus, & erectum.

Sit punctum objecti A, emittens radios divergentes A *b*, A *b*; hi refracti in lente magis divergunt ad *e*, *e*, egreſſique divergere amplius pergunt in *ed*, *ed*; oculus igitur poſitus in *dd*, radios recipit, ac ſi ex puncto *a* propiori veniſſent. Eſt hoc punctum, *a*, *Focus Imaginarius*. Tab. 6. Fig. 10.

Sit jam objectum A E, quod ab oculo poſito in O, ſub angulo A O E videtur, in medio ponatur Lens cava S S, tum radii ab extremitatibus A & E emiſſi, qui ad oculum O perveniunt, ſunt A *b*, E *b*, hi refracti ſunt *bc*, *bc*, delati deinde in viis *c*O, *c*O: cumque angulus *c*O*c* ſit minor quam A O E apparebit objectum minus in *ae*, & erectum. Tab. 6. Fig. 11.

§. 1010. Si arcus circuli P Q R ex centro lentis E fuerit deſcriptus, iſque conſideretur ut objectum, ejus imago *pqr* erit arcus ſimilis concentricus: cujus longitudo erit ad longitudinem objecti, in ratione diſtantiarum a communi centro E, atque imago erit erecta vel inverſa reſpectu objecti, prout ab eadem vel altera parte jacet. Tab. 3. Fig. 8. 9. 10. 11.

Patet propoſitio in omnibus concentricis ſuperficiebus ex ſola inſpectione Fig. 8. quoniam partes harum ſuperficierum ſunt ſimiliter oppoſitæ partibus concentrici objecti; in Lente autem foci radiorum parallelorum jacent in arcu concentrico GFH, cum P*p*, & Q*q*, ſunt tertiæ proportionales ad diſtantias P G, P E; tum ad Q F & Q E, adeoque imago *pqr*, eſt arcus concentricus: Quoniam axes radiorum conſiderantur ut rectæ lineæ tranſeuntes per E, erunt anguli *p*E*r*, P E R æquales: ideo ratio imaginis ad objectum, erit uti ratio diſtantiarum a puncto E: prout igitur extremitates P & *p* jacent ad eandem vel oppoſitam partem ab E, ita jacent quoque Q, *q*. tum R, *r*.

§. 1011. Quo objectum circulare P Q R minus eſt reſpectu diſtantiæ a puncto E, eo magis appropinquat ad lineam rectam, quod & in imagine obtinet; idcirco planum objectum ad notabile a len-

te intervallum, habebit fere imaginem planam.

§. 1012. Si oculus fuerit ſenilis, atque vel ob Corneam, vel ob lentem Cryſtallinam planiorem, radios objectorum propinquorum divergentes non ſatis refringere poſſit, ut ſupra retinam coëant, ope lentis convexæ, ante ipſum poſitæ, radii ab objectis emiſſi redduntur minus divergentes; adeoque ab oculo, ut ſupra retinam coëant, refringi facilius poterunt: Quamobrem ſenes, perſpicilli ope, objecta propinqua iterum clare & diſtincte cernent.

§. 1013. Uſus perſpicillorum non eſt admodum antiquus, etiamſi radios Solis per vitreas ſphæras tranſeuntes, urere plurima cognitum olim fuerit: Inventio uſus lentium pro ſenibus, videtur referenda intra Annum 1280 & 1311, utilitatem enim cognoverunt Rogerus Bacon [a], Alexander de Spina [b], & Salvinus Armatus [c].

a Perſpecti p. 3. d 2. Cap. 3.

b Redi epiſto'a ad Falconerium.

c Acta Lipſ. An. 1740.

§. 1014. Quoniam Myopes radios objectorum in ſuis oculis nimis refringunt, & idcirco tantum objecta propiora, quorum radii multum divergunt, diſtincte videre poſſunt, remotiorum vero objectorum radios nimis diffringunt, ope lentis concavæ, radios a ſe diſpergentis, hæc quoque objecta diſtincte videre poterunt. (1)

[1] Lentium modo ſphæricarum, ſive convexa ſive concava figura donatæ fuerint, proprietates hactenus expendit Auctor, quod vid. ex his ſolum perſpicilla, microſcopia, & teleſcopia parentur. Sed & aliæ a ſphærica ſpectari poſſent in lentibus figuræ, veluti Ellipticæ, Hyperbolicæ, vel cujuſvis alterius curvæ, quarum proprietates haud difficulter per Algebram eruendas hic proferremus, ſi alicui eſſe poſſent uſui. Earum theoriam fuſius proſequuti ſunt Guiſnèe *in Comment. Reg. Acad. Scient. Par. A.* 1704, & Joannes Craige *in Optica Analytica*. Hyperbolicæ & Ellipticæ lentes Carteſio *Dioptrice cap.* 8. plurimum commendantur, quod radios omnes axi parallelos, vel ab aliquo ejus puncto emanantes in eodem præciſe puncto accurate colligant: verum cum difficillimum ſit ejuſmodi lentes ſatis exactas conſtruere; tum etſi conſtruerentur ad unguem, radios tamen a puncto extra axem lentis ſito emanantes minus quam ſphæricæ lentes accurate in puncto colligerent, uti

§. 1015.

§. 1015. Si lens convexa fuerit portio minoris ſphæræ, aut ſi fuerit exigua ſphæra, valde amplificat objecta, ita ut omnes eorum partes diſtinctæ appareant; vocatur tum *Microſcopium*. Hujuſmodi lentibus elapſo ſeculo in uſum vocatis, detectus eſt integer Microcoſmus. Primarii obſervatores videntur fuiſſe Fr. Stelluti, & hic quidem primus, cum partes Apum minutiſſimas Anno 1625 deſcripſerit, dein Hodierna, Petrus Borellus, Powerus, Hookius, Grewus, Malpighius, Leewenhoekius, Bonannus, Griendelius, Joblotus, Reaumurius, qui obſervationes Microſcopicas, cum inſigni Scientiarum incremento, conſcripſerunt.

§. 1016. Ut cognoſcatur quantæ magnitudinis appareat objectum, tum ſimplici oculo, tum Microſcopio conſpectum, ponatur objectum PQ, in foco Lentis AE, huic oculus proximus conſpiciet objectum diſtincte ſub angulo PEQ. ſit vero oculus naturalis ad diſtantiam LQ removendus ab objecto, ut id diſtincte videat: erit angulus PLQ, ſub quo objectum cernetur: eſt vero angulus PEQ ad PLQ, ut LQ ad QE §876. ſed eſt magnitudo objecti apparens, uti eſt angulus opticus, quare magnitudo objecti viſa per Microſcopium erit ad eam oculo tantum conſpecta, uti LQ ad QE. Tab.4. Fig.12.

§. 1017. Si autem lens una non ſatis amplificat objecta, altera lens, imo & tertia additur; cujus inventum debetur Drebbelio Batavo, qui A. 1621. ejuſmodi Microſcopium compoſitum ſpectandum dedit, teſtante Hugenio [a]: quod poſtea variis auctum & correctum fuit artificiis, tum ut objecta copioſo lumine illuſtrentur, tum ut valde amplificata, & diſtincta, eorumque magnæ portiones una acie conſpiciantur. Lens minima in his compoſitis, objecto vicina ponitur, ideo *Objectiva* vocatur; altera, quæ prope oculum, *Ocularis*. Quo pacto autem radii per has Lentes tranſeant, ex inſpecto ſchemate ſatis intelligitur: ut & quomodo objectum Tab.7. Fig.1.6.

[a] Dioptrica p.221.

G 3 ctum

uti adnotatum Newtono *in Math.*, ideirco contemni merito ſolent. *Schol. prop.* 98. *l.* 1. *Princip.*

ctum A B, a ſpeculo S S illuminatur. (1)

§. 1018. Ex lente convexa & concava, quodam intervallo a ſe in Tubo collocata; compoſita eſt Machina; quæ *Teleſcopium* vocatur: cujus ope objecta remota, clare, & amplificata, ac erecta, videntur. Radii ab objectis emiſſi, aut reverberati, ſequenti modo ad oculum perveniunt; veluti Molyneuxius optime explicuit: Sit objectum A B C; ex cujus puncto ſupremo A, radii tres *a*, *a*, *a*; ex medio B, radii *b*, *b*, *b*; ex infimo C, radii
Tab. 7. Fig. 3. tres *c*, *c*, *c*, procedant: hi radii, antequam Tubum ingrediuntur, cruciatim ſe ſecant; Tubum ingreſſi illabuntur in lentem convexam, Z Y X, quæ *Objectiva* vocatur; a qua refringuntur, ut coëant in, *f*, *e*, *d*; ibi objecti imaginem depicturi: Ponitur lens concava G L, inter radiorum concurſum,

[1] Radiorum progreſſus ope Microſcopii, quod in fig. 2. Tab. 7. deſignatur, eſt hujuſmodi. Exiguum objectum AB microſcopio ſpectandum conſtituitur vel in foco lentis CE, vel, quod opportunius eſt, in paulo majori diſtantia, quam lentis focus abeſt ab ipſa lente: Ex ſingulis illius objecti punctis, puta A, B conorum inſtar producti radii, lente CE excipiuntur; qui in ea refracti, vel paralleli porro egrediuntur, ſi in lentis CE foco poſitum fuerit objectum; vel in totidem puncta convergentes; ſi idem objectum tantillum a lentis foco abfuerit. Convergentibus vero radiis, vel parallelis CEh, CEg, altera lens hg objicitur, cujus binis refractionibus fit, ut radii magis convergentes facti, in d & f tandem colligantur. Præterea in ea diſtantia a punctis d & f abeſt tertia lens nx, quæ ejuſdem foci diſtantiam æquat: quo fit ut tandem radii per illam refracti, paralleli in nO, xO oculum ſubeant. Angulus ſub quo modo videtur objectum AB eſt nOK, cum antea nudo oculo ſub angulo AOB videbatur; adeoque in hac eadem angulorum ratione erit objecti per microſcopium ad ejuſdem nudo oculo ſpectati magnitudinem.

Quo objectum AB clarius microſcopii ope videatur, ſpeculum concavum SS commode adhiberi poteſt, focum circa objectum AB habens; ita enim paralleli Solis radii RS, RS a ſpeculo in AB collecti, frequentiores porro, vegetioreſque hinc in lentem regeruntur. Idipſum obtineri etiam poterit ſi AA ſit ſpeculum concavum [*Tab. 7. Fig. 6.*], cujus in media parte perforata B microſcopii tubus adnectitur, objectumque C microſcopio conſpiciendum in ipſius ſpeculi foco C jaceat.

ſum, & lentem objectivam, eo ab hoc concurſu intervallo, quod eſt æquale foco imaginario lentis concavæ. Hæc lens, *Ocularis* dicta, radios, qui nempe ex uno eodemque objecti puncto venerant, ſua refractione reddit parallelos; cæteroquin eos ad T & R divergere facit. Oculus recipiens hos radios parallelos, tanquam ab objecto remotiſſime emiſſos, eos diffringit, ut ſupra retinam coëant, depingantque imaginem objecti in T E R, quæ cum jaceat eodem ſitu, ac ſi a ſolo oculo objectum inſpectum fuiſſet, id in ſitu erecto, & diſtinctum apparebit: cumque in fig. 3. ſub angulo, T P e, cui eſt æqualis *f h e*, appareat, & qui multo major eſt, quam angulus *f y e*, ſub quo a ſolo oculo conſpicitur, objectum amplificatum in ratione *e y*, ad *e b*, apparebit. *Campus viſibilis* partim a magnitudine lentis objectivæ, partim ab apertura pupillæ pendet, quæ cum exiguis mutationibus prædita ſit, Teleſcopium hoc, cui oculus proxime admovendus eſt, lentem concavam exiguam modo poſtulat, & hinc breve tantum eſſe poteſt, vix ultra pedem, adeoque exiguæ utilitatis ad objecta diſtantiſſima videnda. [1] Tab. 7. Fig. 4.

§. 1019. Tubus hic *Batavicus* vocatur, quia inventus fuit in Belgio, & quidem Medioburgi in Zelandia, ibidemque à Zacharia Johannide, & Johan-

[1] Objecti hoc teleſcopio viſi amplitudo a pupillæ amplitudine plurimum dependet, hæc enim tanta eſſe debet, quanta opus eſt ad eos radios excipiendos, qui ex concava lente paralleli erumpunt: At cum iidem paralleli radii a diverſis objecti punctis emanantes plurimum a ſe diſtracti pupillæ occurrant, illam eorum radiorum plures non ingrediuntur, quod ſcilicet tanta non ſit ejus amplitudo, quanta radiorum diſtractioni congrueret: quamobrem haud omnes objecti partes unico intuitu hujus teleſcopii ope conſpici poterunt; atque eo minores erunt conſpicuæ objecti partes, quo magis pupilla a concava lenſe abfuerit, tum enim eo magis divarigati ad pupillam radii diriguntur. Quin & eo minor eſt conſpicua objecti pars, quo magis per teleſcopium ejuſdem objecti magnitudo augetur: hæc enim creſcit pro ratione anguli. TPR: ſed quo major hic eſt angulus, eo minorem objecti partem oculus uno obtutu comprehendit.

ne Lipperhey, circa annum 1590. conſtructus eſt,ᵃ quamvis quoque inventum Metio, ab aliis Portæ, ab aliis Galileo, adſcribatur: nequaquam vero antiquis Ægyptiis innotuiſſe veroſimile eſt, ejuſve beneficio naves ex ſpecula, in Pharo Alexandriæ erecta, ad 600 milliarium diſtantiam detegi potuiſſe: Hæc enim propter curvaturam Terræ fieri nequeunt.ᵇ

a P. Borellus de Teleſcopii inventore.

b Keplerus in nuncio Sydereo pag. 16.

ᶜ §. 1020. Defectum Tubi Batavici emendavit primus Keplerus, emendatum tubum in Optica, anno 1611. edita, deſcribens. Fontana ſibi inventum adſcribit Anno 1608, quod alii Rheitæ, in lucem publicam opus edenti Anno 1645. ᵈ adtribuerunt: ita ortum fuit *Teleſcopium Aſtronomicum*, ex duabus utrimque convexis lentibus compoſitum. Sit objectum remotiſſimum A B C, a cujus puncto ſupremo A radii, *a*, *a*, *a*, lineolis notati, ex B radii *b b*, *b*, ex C radii punctati *c*, *c*, *c*, emittantur: Hi radii antequam Tubum ingrediuntur, ſeſe alicubi interſecant, illapſi in lentem objectivam XYZ, ab ea refringuntur, ut in ſuis focis *f*, *e*, *d*, coeant, ibidemque objecti imaginem pingant. Sit lens ocularis, *gbl*, remota tantopere à focis, *fed*, quanta eſt ejus, datis radiis parallelis, foci diſtantia: proinde ſit, *eb*, diſtantia foci ab oculari, *gbl*, erit diſtantia, Y *b* æqualis aggregato longitudinum amborum focorum: oculus O paulo plus diſtet à lente, quam eſt ejus focus, illi objectum diſtincte, amplificatum, ſed inverſum apparebit: Pendetque ejus campus a magnitudine lentis ocularis. Soli oculo apparuiſſet objectum ſub angulo *a* O *c*, ſed per Teleſcopium conſpicitur objectum ſub angulo *l* O *g*, qui anguli ſunt in ratione *b* O, ad *b y*, ſeu *be* ad *ey*. hoc eſt ut diſtantia foci ocularis ad illam objectivæ lentis.

c l'Hiſt. de l'Acad. de Belles Lettres Tom. 1. p. 136.

d Hiſt. Acad. Reg. Lib. 5. Sect. 1. C. 7.

Tab. 7. Fig. 2.

§. 1021. Quoniam objecta terreſtria per hunc tubum inverſa apparent, & ideo non admodum commode cognoſcuntur; huic Teleſcopio duæ aliæ lentes oculares additæ fuerunt, ita ut id ex 4 lentibus componatur, quarum tres oculares æquali à ſe ponuntur intervallo; per has radii tranſeunt, veluti in

Tab. 8. Fig. 1.

ſche-

ſchemate exhibetur ; atque ita objectum erectum, propius oculo, atque amplificatum, uti in §. 1020. apparet.

§. 1022. Teleſcopia hujuſmodi longiora 20 pedibus vix amplius objectis Terreſtribus conſpiciendis inſervire poſſunt, propter partium aërearum continuum motum, qui viſibilis evadit : efficitque, ut motu quodam tremulo objecta quaſi ſubſultare videantur.

§. 1023. Sunt Teleſcopia hæc Dioptrica nonnullis defectibus obnoxia, propter diverſam radiorum refrangibilitatem : Sit enim vitrum A B, radiique ſibi paralleli E A, C I, F B, radii minime refrangibiles ſibi in G, maxime refrangibiles in H, occurrent, erit tum G I ad I H, uti 28 ad 27, & G H erit $\frac{1}{28}$ ipſius G I : ducatur K L per G, & M N per H, perpendicularis in axim C I G ; erit M N $\frac{1}{28}$ pars latitudinis vitri A B, & K L $\frac{1}{27}$: idcirco O P, quod eſt ſpatium minimum, in quo radii collecti ſunt, erit proxime dimidium ipſius M N, adeoque $\frac{1}{55}$ ipſius A B. Proinde radii ab uno objecti puncto emanantes, non in puncto poſt vitrum coëunt, & ideo quodlibet punctum objecti parum diſtincte apparebit. Hic error in radiorum tranſitu per lentes oculares augetur, atque ita trans Teleſcopia objecta coloribus tincta apparere ſolent. Cum hæc vitia, & plura alia detexerat Nob. Newtonus, Teleſcopia emendavit, pro his reflectentia ſubſtituendo, de quibus in proximo Capite (1). Tab. 8. Fig. 2.

CAP.

[1] Sed præter hactenus Auctori memoratam radiorum aberrationem a diverſa eorum refrangibilitate pendentem, alia etiam datur aberratio a lentis figura & magnitudine dependens : conſtat quippe paucos tantum radios, eos ſcilicet, qui axi lentis viciniſſimi ſunt, in puncto præciſe uniri, reliquos vero ab axe paulo longius diſcedentes e lentibus egreſſos in diverſis punctis axem ſecare, quod non modicam viſioni confuſionem creat. Huic nihilominus malo opportunum excogitavit Hugenius remedium, tegendo ſcil. lentem

CAP. XXXV.

Catoptrica.

§. 1024. LUX e corpore lucente emanans, atque in objecta illapſa, quaquaverſum reflectitur, ſi horum ſuperficies fuerint aſperæ & inæquales; verum ſecundum aliquam directionem, ſi ſuperficies fuerint politæ.

§. 1025. Lucis reflexio vel in corporis ſuperficie anteriori contingit, ſi id fuerit opacum: vel a ſuperficie poſteriori, ſi corpus fuerit pellucidum; vel ab utraque ſuperficie in pellucentibus corporibus.

§. 1026.

tem lamina opaca, in cujus medio apertura tanta relicta ſit, quan a ſufficit, ut radii per illam ingreſſi præciſe in ejus focum colligantur.

Opportunus hic eſſe videtur locus quæſtionem breviter indicandi, quam jam pridem non ſine aliquo partium ſtudio agitatam, iterum ventilavit Hermannus in ſecundo ſollemni Academiæ Petropolitanæ conventu A. 1726. An ſcilicet ſperandum fore ut teleſcopia ad eam perfectionem perducantur, ut eorum ope in Aſtris, aliiſque longiſſimis diſtantiis, minuta quæque objecta, veluti Planetarum incolas, ſi qui ſunt, videre valeamus. Id ſane fieri poſſe viſum eſt Carteſio, plurimiſque ejus aſſeclis; quod ſcil. a lentibus ellipticis, atque hyperbolicis, quas induſtria aliqua parari poſſe putabant; juxta Carteſianæ Dioptricæ præſcripta miraculoſos fere effectus ſibi augurarentur, ſi earum uſus fieret in Teleſcopiis. At illos vana illuſos fuiſſe ſpe jam ſupra innuimus, tum quod arte nulla accurate ejuſmodi lentes parari poſſint, tum præſertim quod radios a punctis extra axem poſitis venientes, minus quam ſphæricæ lentes, in puncto exacte colligant. At id omnem optatiſſimæ quidem rei ſpem abjicit; quod ea lentis apertura ad Jovis, e. g., incolas ſpectandos; opus eſſet, uti Hermanno obſervatum; quæ telluris diametro; vel æquali, vel major foret. Quod, etſi poſſibile fingas, quanti inde errores conſequerentur ab ipſa lentis magnitudine, diverſaque radiorum refrangibilitate pendentes! Si teleſcopia adhiberi poſſent trecentos, aut quadringentos pedes longa, iis Lunæ imago haud major exhiberetur, quam ſi ipſa Luna quinque milliaribus a Terra diſtans, oculis nullo teleſcopio adjutis ſpectaretur, uti Auzoutus Gallus oſtendit: in ea vero diſtantia Lunæ a terra, immo & multo minori, illius Planetæ incolas diſcerni non poſſe liquidum eſt.

§. 1026. Lucis reflexionem a ſuperficie anteriori, non attribuendam eſſe impactioni ejus in partes ſolidas corporum, ſed viribus aliquibus repellentibus, ex corporibus excuntibus, & extra ſuperficiem agentibus, invenit Nob. Newtonus; atque fuſe demonſtravit a: Cum enim tenuis ſolis radius in pilum, filum, acum; ſtramen & alia corpora incidit; umbra multo major, quam a radiis tangentibus definienda foret, poſt hæc memorata projicitur: idemque fit; licet ab aqua ambiantur: adeoque Lux ex via recta detorquetur á vi eam repellente; ex corporibus effluente (1):

a Optic. Lib. 2. part. 3. §. 8. Lib. 3.

1°. Sit

[1] Hoc Auctoris argumentum, quo lucem contendit ob vim corporum repellentem, a via rectilinea recedendo umbram efficere majorem, quam quæ radiis tangentibus definienda foret; vereor valde ut firmo ſtet talo: cum enim quæ a corporibus projiciuntur umbræ varia magnitudine præditæ ſint pro varia eorundem corporum diſtantia; varioque ſitu reſpectu corporis lucidi; fieri potuit, ut ab iis cauſis illius umbræ magnitudo orta fuerit; quæ a noſtro Auctore vi corporum repellenti adſcribitur. Id ſane commentum experimento § 498 elare rejicitur; eo enim liquido conſtat lucis radios prope metalli, vitri, aut lapidis cujuſvis apicem tranſeuntes, ad illa vi attractionis per curvilineas ſemitas accedere potius; quam ab iis repelli.

Quod vero ad Newtoni de lucis reflexione ſententiam ſpectat, is ſane contendit nullam dari reflexionem ex impactu in ſolidas corporum partes pendentem, ſed omnem repetit vel a viribus attrahentibus; vel repellentibus. Cum lucis radius certa obliquitate ex vitro in ſubjectum aerem; vel vacuum tendit; vi magna attrahente vitri cohibetur, quominus ſubjectum aerem vel vacuum permeet; viaque curvilinea in vitrum rediens, ex illo porro egreditur; angulum reflexionis vel reditus angulo incidentiæ æqualem efficiendo, uti *Princip. Math. l. 1 prop. 96.* oſtenditur; indieatumque Auctori noſtro § 865. Hæc vero reflexio ab attractione dependens, quam reapſe dari non ambigitur, ſemper ex poſtica vitri facie fit, conſequiturque refractionem in antica ſuperficie factam: At alteram reflexionem dari contendit Newtonus ex antica vitri ſuperficie pendentem, quatenus ſcilicet circa illam ad aliquam uſque diſtantiam protendi ſupponit repellentis vis veluti atmoſphæram, ad quam eum pertingunt radii, illico intactis ejus ſuperficiei ſolidis partibus, repellantur. Quod vero de antica vitri ſuperficie dictum, opacorum omnium corporum

ſu-

10. Sit Metalli aut vitri ſuperficies ſcabra, lux quaquaverſum ab ea diſpergetur: poliatur ſuperficies, quod fit aſperis pulveribus, ſuperficiei maxima ſcabrities tolletur, nihilominus admodum inæqualis ſem-

per

ſuperficiebus convenire reputat, abs ejuſmodi repellentibus atmoſphæris illorum reflexionem deducens. Verum ut debita libere philoſophantium ingenuitate proloquar, hæc mihi haud probatur ſententia. Præterquam enim quæ pro illa adducuntur argumenta haud rem conficere videntur; illud quidem non exiguam continet difficultatem, quod circa corpora quæque opaca duplex concipienda eſſet atmoſphæra contrariis donata viribus, quarum altera attrahendi vi donata radiorum plures intromittantur, altera vero repellendi vi prædita reliqui radii veluti expulſi reflectantur; quod a vero abſonum videtur, nec parum naturæ ſimplicitati refragatur.

Fatendum tamen non levem hic occurrere difficultatem, ut explicetur qui fiat, ut poſito circa corporis cujuſvis ſuperficiem attractionis medio ad aliquam uſque diſtantiam protenſo, quo radiorum plures irretiuntur & ſuffocantur, alii e contrario radii regeri & remitti valeant, nec eodem attractionis medio, quominus id præſtent, cohibeantur. Quidam Philoſophi, ut id explicent circa corporis cujuſvis veluti EFDC ſuperficiem [*Vid. fig.* 15. *Tab. Addit.*] ejuſmodi atmoſphæram comminiſcuntur, quæ undarum inſtar in nonnullis ejus extimæ ſuperficiei partibus, veluti A, A, A elevetur, cum in aliis ut B, B, B deprimitur: hinc vero fieri putant ut lucis radii partibus A, A, A occurrentes, ab iiſdem remittantur, in reliquas vero partes impingentes, intromittantur. Ingenioſum ſane commentum; in quo cum nil eorum, quæ ponuntur, experimentis & obſervationibus confirmari queat, ſimplicis conjecturæ limites haud excedere adfirmandum eſt.

Illud veroſimilius & ingenioſius eſt, quod hac de re nuper mihi communicavit Vir Cl: Nicolaus de Martino cum de matheſi universa tum rerum naturalium ſcientia inſigniter meritus. Circa corpora quæque ſive diaphana, ſive opaca ad certam uſque diſtantiam attractionis medium protendi jam toties indicatum eſt: idque adeo experimentis congruum, ut nulli obnoxium dubio videatur. Ad ejuſmodi medium cum lucis radii ex aere accedunt, ibidem ejus attractionis vi ſiſtuntur, totumque id medium lucis particulis repletum novam rariſſimam lucis particularum atmoſphæram conflat, cujus ob ſummam raritatem vel nulla vel exigua admodum eſt attractio. Qui porro ex corpore luminoſo ſequuntur radii, huic rariſſimæ lucis atmoſphæræ ex aere occurrunt,

alio-

per manet propter inciſuras, quas pulviſculi incidunt, tum propter poros corporis; nihilominus, ſimulac lævigatio aliquouſque peracta eſt, corporis ſuperficies ſplendere, & lucem ordinate repercutere incipit, ac ſi perfectiſſime lævigata foret: quod, niſi vis quædam extra ſuperficiem corporis emanans detur, quæ radios illapſos reddat, antequam ad ipſas partes ſolidas pervenerint, concipi nequit [1].

2. Hæc igitur vis quaſi ſuperficiem quandam virtualem format, quæ lucem repercutit; niſi hæc foret, concipi nequit, quo pacto in ſpeculis vitreis tantum duas objectorum imagines & non innumeras videamus: quod contingere deberet, ſi partes ſolidæ lucem reflecterent; quippe in vitro partium ſolidarum ſtrata ſunt plurima, quæ ſingula, lucem redden-

adeoque præpollenti aeris attractione curvilineo curſu ad ipſum aerem redeunt, ſimili ratione, quæ § 865 eſt indicata.

Idipſum quoque explicari poteſt non ſpectata aeris fortiori attractione, cujus quidem effectus ob ſummam exiguitatem contemni merito poteſt. Si ſcilicet ſtatuatur, quod a vero minime abludit, lucis atmoſphæram prope corporis ſuperficiem efformatam elaſticitate pollere; ita enim ab incidentibus magna vi lucis radiis inflecti illam oportet, ac por'o reſtitui eoſdem lucis radios ſecum ferentem, qui proinde redibunt, vel per eandem viam, ſi perpendiculariter impegerint, vel ſi obliqua reflexionis angulum angulo incidentiæ parem efficiendo.

[1] Quod polita vitri ſuperficies utut minutiſſimis excavata raſuris radios ad unam modo partem ordinate regerat, argumento eſt, majores ejus ſuperficiei inæqualitates aſperis pulveribus abraſas fuiſſe, tum quæ ſuperſunt exigua copia, minutiſſimaque ſubtilitate, non cohibere quominus maxima ſaltem radiorum pars ordinate regeratur: radiorum qui eis inæqualitatibus quaverſum reflectuntur exigua admodum quantitas eſt, longe major quæ ordinate remittitur. Nulla igitur repellendi vi extra corporis ſuperficiem protenſa opus eſt, ut ordinatæ radiorum reflexionis ratio detur. Quin, etſi reapſe dari ejuſmodi vim expellentem ſupponamus, nec inde quæſito ſatis fit; ſuperficies enim qua circa corpus ea vis terminatur, ſuas etiam inæqualitates habere dabet, utpote ipſius corporis ſuperficiei, ex qua prodit, parallela, atque adeo eodem modo regeri ex illa radios oporteret, quo per ipſammet corporis ſuperficiem reflecterentur.

dendo, plurimas imagines efficerent [1].

3°. Nec corporum ſuperficies poſterior lucem reflectit, ſed vis attrahens, ex ſuperficie exiens, quæ radios egreſſos ad corpus retrotrahit, atque ita repellit, veluti exhibuimus in Tab. XI. fig. 7. nam poſterior lucis reflexio ſive potius inflexio & recurſus fit, ſimulac hæc obliquius, quam ſub angulo 40 vel 41 graduum, ex vitro in Aërem, aut in ſpatium vacuum exiret. Concipi igitur nequit, Aërem, rariſſimum Fluidum, poros vitri obturaſſe, cum lucem in minori obliquitate allapſam tranſmittat: Verum Aër nihil facit, quia in vacuo lux fortius redit, minuſque è vitro exire videtur: Ibi nihil eſt, quod vitri poros obſtruit. Sed quoque non a partibus vitri ſolidis, ſuperficiem conſtituentibus, fit reflexio; nam ſimulac Aqua, Oleum, vel aliud vitrum ſuperficiei apponitur, non fit lucis reflexio, ſed tranſitus: tum vero ſuperficiei partes ſolidæ non ſunt mutatæ: quid igitur mutatum? Virtutis attrahentis in vitro actio, propter vim attrahentem Aquæ, Olei, vel alterius vitri appoſiti.

Tab. 7. Fig. 2. §. 1027. Reditus igitur lucis a vitro corporibuſque pellucidis duplex eſt: qui enim a ſuperficie anteriori fit, oritur a vi repellente; qui a ſuperficie poſteriori, oritur a vi attrahente; Sit corpus A B C D, ex cujus ſuprema ſuperficie A B vis repellens uſque ad I H egreditur, & vis attrahens uſque ad K L. Radius O P admodum oblique illapſus in vim repellentem I H, multum retardatur, inflectitur in Q, repellitur in via Q R, reverberaturque in R S. Ve-

[8] Cum in vitro ceteriſque diaphanis corporibus meatus ab una ad alteram ſuperficiem recta pateant, qui radii eos ingrediuntur, ſolidis aliis partibus non occurrunt, verum libere ad oppoſitam uſque ſuperficiem deſcendunt, ex qua vel recta egrediuntur, vel curvilinea ſemita in vitrum redeuntes, ex eadem antica ſuperficie remittuntur, quemadmodum paulo ante innuimus. Qui vero radii in laterales meatuum parietes impingunt, ab his reflexi non ideo ex vitro exeunt, ſed aliis parietum partibus occurrentes; reiteratis reflexionibus intra ipſorum corporum ſubſtantiam irretiuntur, & veluti ſuffocantur: quamobrem adducto argumento non magna eſt vis.

Verum ſi radius *op*, minus oblique in I H incidiſſet, majori vi recta progredietur, quamvis e via aliquantum extractus, adeo ut exiguam curvam *pq*, deſcribat, perveniens deinde ad vim attrahentem *KL*, acceleratur, & curvam alio ſitu poſitam *qr*, emetitur. Reditum lucis a poſteriori ſuperficie expoſitus eſt in §. 1026. Videntur omnia pellucentia corpora ab hujuſmodi duabus differentibus viribus ambiri.

§. 1028. Hinc intelligimus, quænam corpora ſint opaca 1. Atomi non poroſæ 2. Particulæ, quarum pori anguſtiores ſunt, quam ut lucem tranſmittere poſſint. 3°. Corpora majora, ex quorum ſuperficie vis magna repellens exit. 4°. Corpora majora, quorum partes amplos relinquunt poros, & a ſe procul diſtant, ita ut ſuam vim attrahendi aut omnem, aut fere omnem in lucem exerceant, qua fit, ut lux continuo in lineis fere curvis ad ſingulas particulas deferatur, inæqualiter ab iis reflectatur, atque ita intercepta quaſi, tranſire impediatur; aut poſtquam tranſierit, motu inordinato egrediatur, ut non amplius videri poſſit. Simulac igitur horum corporum pori Medio aliquo, lucem etiam attrahente implentur, non amplius lux motu adeo inordinato, & in iisdem curvis, a vi attrahente partium agi poteſt, ſed conſpirantibus viribus attrahentibus tum Medii, tum partium, lux in rectis lineis moveri poterit, adeoque per corpus tranſibit, ut ex inſpecto ſchemate colligi poteſt. Tab. 5. Fig. 6.

§. 1029. Proinde corporis poros implendo, id ex opaco fiet pellucidum: Quo id Medium, poros implens, lucem magis attraxerit, ita ut æquali vi ac corporis partes in eam agat, eo corpus ex opaco pellucidius evadet. Hoc omne nititur obſervationibus. Charta pura alba fere eſt opaca, ejus poros Aqua imple, ſive chartam humecta, pellucebit: ſed imple poros oleo, hoc lucem fortius quam Aqua trahit, jam multo pellucidior erit charta: ſed omne oleum non æque fortiter lucem trahit; obſervavit Nob. Newtonus oleum Terebinthinæ vim lucem refringendi habere, quæ eſſet ad eam olei olivarum, veluti

luti 13222 ad 12607, idcirco chartam inunge oleo Terebinthinæ, nunc inſtar vitri fere pellucet, & multo magis, quam uncta oleo Olivarum.

Vitrum pellucidiſſimum in pulverem contundatur, pulvis erit albiſſimus, opacus prorſus, uti vitreo plano impoſitus apparet; poros pulveris imple Aqua, incipiet aliquantum pellucere; poros imple oleo Terebinthinæ, jam pellucebit; partes propius iterum adige liquefaciendo, prior pelluciditas redibit.

Albumen ovi pellucidum conquaſſa, ut ſpumet, erit ſpuma albiſſima, opaca; ceſſante ſpuma, redit priſtina pelluciditas.

Acetum cum oleo Olivarum conquaſſa, utrumque ſeorſum pellucet, conjunctum utcunque, opaciſſimum eſt fluidum.

Aqua admodum pellucet, ea in vaporem ope ignis reducatur, multo minus pellucet: hinc in laboratoriis Tinctorum & Cereviſiariorum tantæ ab aſſurgentibus vaporibus tenebræ. Hinc & adſcendentes vapores hi, tum & fumi caminorum, nubes opacas in Atmoſphæra volitantes conſtituunt. Lapis, Oculus mundi dictus, opacus eſt; qui poris Aqua impletis pellucet: Simile quid in gypſo notavit Nob. Hugenius a; quum enim gypſum, inſtar calcis cum Aqua ſubactum, recipienti Boyleano circumfudiſſet, materia erat, opaca, poſtquam affuderat Terebinthinam & Oleum, hæc in poros gypſi penetrantia, illud pellucidum reddiderunt. Ex his quoque clare intelligitur, quare glacies primum generata, pellucet, & ſimulac ab Aëre intercepto, tum ab alia quacunque cauſa, bullæ hinc inde in ea formantur, opaca fiat: Sed innumera ſimillia phænomena continuo ſunt obvia. Metalla pura, quia ſunt ſatis homogenea, ad ſpecula formanda non multum valent, verum ſi varia inter ſe permiſceantur, etſi tum miſturæ partes ſecum vix congruant, parum cohæreant, poros inordinatos intercipiant, nihilominus oritur Metallum aliquod, fortiſſime lucem repercutiens, & ſpeculis optime inſerviens b.

a Philoſ. Tranſ. N. 122.

b Smith Optiks. §. 787.

2. 1030. Non autem credendum eſt, lucem eſſe ideo

ideo corpus ab aliis diverſum, quoniam per poros corporum patulos non tranſit: plurima ejuſmodi exempla habemus: Aqua non tranſit per ampliſſimos Cilicii camelini poros; imo nec Aqua, nec Vinum, nec Cereviſia, nec Vini Spiritus, per poros cadorum ligneorum, aut ſuberis, admodum patulos fluit, cum tamen oleum, multo ſpiſſius prioribus, vix a cadis retineri poſſit. Mercurius per chartam, linteamina, corium non facile tranſit, niſi prematur; conſtat tamen ex partibus multo ſubtilioribus, quam ſunt horum corporum meatus.

§. 1031. Interim cavendum eſt, ne opinemur, corpora eſſe omnino opaca, quæ ruditer examinata, opaca nobis apparent; hujuſmodi enim pauciora ſunt, quam fides fert, ſi in obſcuro examinentur loco, eaque Sol ab una parte illuſtret: Ecquis credidiſſet, digitos noſtrarum manuum inſtar cornu pellucere? quod tamen veriſſimum; & idem in corporibus multis obſervatur.

§. 1032. *Speculum* vocamus omne corpus, quod tali ſuperficie lævigata & vi reppellente donatum eſt, ut lucem illapſam ordinate reflectat. Concipiemus in ſequentibus ſpecula ejuſmodi metallica, vel quæ anteriori ſua ſuperficie lucem repercutiunt.

§. 1033. Si lucis radius AC in ſpeculum inciderit, angulus reflexionis BCO, æqualis angulo incidentiæ ACO obſervatur. [1] Tab. 8. Fig. 4.

[1] Hanc reflexionis legem, cui pene tota innititur Catoptrica, non a priori, ut dici ſolet, deductam, ſed veluti experientia notam hic accipit Auctor; eaque inſtar axiomatis, quemadmodum communiter ab Opticis fieri ſolet, in ſequentibus utitur. Ex pluribus vero experimentis, quibus ejuſmodi reflexionis lex, liquido conſtat, en unum: Super ſpeculo plano [*Vide fig. 16. Tab. Addit.*] MN, collocetur ſemicirculus BLC, itaut centrum ejus ſit in A, & ſuperficies ad ſpeculum perpendicularis: tum ſumantur æquales arcus BE, CF, ductiſque AG, AH, ſit in G objectum, oculus vero in H. Hic obſervabit objectum G per radium a puncto A reflexum, itaut ſi punctum B tegatur, non amplius apparebit objectum. Radius ergo incidens GA, & reflexus AH cum ſpeculo MN pares angulos faciunt.

Tab.8. Fig.4. §. 1034. Adeoque radius BC, eadem vi a puncto reflectente C redit, ac inciderat. Motus enim AC, radii incidentis, reſolvatur in AO, CO, cum motus

tus

Hujus autem legis accuratam demonſtrationem ab ipſa rei natura derivatam, utut plurimum de ea a præclariſſimis Philoſophis cogitatum ſit, eorum tamen nullus, quod ſciam, exhibere hactenus potuit. Si lucis particulæ, quas ſphærica fere figura donatas evicimus *adnot.* 2. §. 35, flexibiles & elaſtica vi præditæ forent; vel ſi iis inflexibilibus, corporis tamen reflectentis ſuperficies ad lucis ictum paululum intromitti, ac ſtatim reſtitui poſſet, ejus legis facile redderetur ratio, ut in § 455. Verum utrumque fingi tantum, nulla vero evidenti ratione ſtabiliri poteſt. Et primum quidem ingenti particularum lucis duritiei, earumque indiviſibilitati refragatur; alterum vero, ſi ſuperius memorata lucis atmoſphæra prope corporis ſuperficiem fingatur, intelligi facile poterit; at ſimplicis conjecturæ limites ea non prætergreditur atmoſphæra. Quod ſi Philoſophorum hac de re ratiocinia ad *κρίσιν* revocare placeat, vix ullam rei ſpem ſupereſſe haud hæſitabis adfirmare. Spectemus potiora.

Quibuſdam pro ea ſtabilienda reflexionis lege ita ratiocinari placuit (*Vid. P. Schotti Mag. Catopt. pag.* 254, & *P. Traber in Nervo Opt. l.* 2, *c.* 2. *prop.* 3.). Sit GA [*Vid. fig.* 16. *Tab. Addit.*] radius incidens, & AH reflexus; ponaturque, ſi fieri poteſt, angulus incidentiæ GAM angulo reflexionis HAN major; mox converſo rerum ordine, poſitoque objecto in H, oculo in G, erit angulus incidentiæ HAN major angulo reflexionis GAM; qui tamen prius ponebatur minor: cumque idem ſequeretur abſurdum, ſi angulus incidentiæ minor dicatur angulo reflexionis, patet eundem incidentiæ angulum nec majorem, nec minorem eſſe angulo reflexionis, adeoque ei æqualem. At quis in hoc ratiocinio manifeſtam contineri fallaciam non videt? Poſitum primo eſt angulum incidentiæ GAB majorem eſſe angulo reflexionis HAC; mox mutato ſitu ſupponitur radium HA minori angulo HAC incidentem ad oculum in G locatum reflexum iri; quod ſane qui incidentiæ angulum majorem angulo reflexionis ſtatuit, nunquam concedet.

Quidam non parvi nominis Philoſophi reflexionis legem ex eo oſtendi poſſe putant, quod natura quemadmodum in reliquis ſuis effectis, ita in luce propaganda, breviſſima, ſimpliciſſimaque incedat via? Sed radius ex dato puncto profluens, & inde ab oppoſito obice ad aliud punctum reflexus, breviſſimum conficit iter, dummodo incidentiæ & reflexionis anguli pares ſunt, uti ex § 1036 liquebit; ejuſmodi igitur eſſe debet reflexionis lex, quæ eo-

rum

tus A O, parallelus ſpeculo, integer maneat, erit OB=AO, radius vero impingit in C, motu OC, qui ſi non permanſiſſet in reditu, non foret CO=OC, adeoque tum non eſſet angulus BCO=ACO. [1] Sed æqualitas horum angulorum obſerva-

rum angulorum æqualitatem ferat. At id pretenſæ hujus demonſtrationis vim maxime infringit, quod etſi ſimpliciſſimam naturalium omnium effectuum concedamus eſſe rationem, plerumque tamen in quo ea ſita ſit ſimpliciſſima ratio haud liquet, nec certa ejus cognoſcendæ datur via, niſi a poſteriori, ipſaque naturæ effecta ſpectando. In ipſa quidem reflexione, breviſſimum eſſe ab objecto ad oculum lucis iter novimus, in eoque ſummam naturæ ſimplicitatem admiramur; at id ex eo nobis compertum eſt, quod incidentiæ & reflexionis angulos pares eſſe antea ex experientia deprehendimus.

Acute quidem, & eleganter more ſuo de hac reflexionis lege commentatur Iſaac Barrov in ſuis Lectionibus Opticis. Is ſcil. lucis radium non ut ſimplicem lineam, ſed ut corpus parallelepipedum, priſmaticum, cylindricum imaginatur, utut exiliſſimæ latitudinis & profunditatis, veluti [*Vid. fig.* 17. *Tab. Addit.*] CDAB: hic vero oblique in ſpeculum LAO incidens, altero ejus termino A prius ſpeculo occurrit, quam altero termino D in idem impingat. Qua vero parte BA radius impegit, per eandem AB ob obicis difficultatem retrocedere conatur; ſed cum interim altera parte CD curſum ſuum verſus E continuare adnitatur, ex binis contrariis motibus eidem radio communicatis, termino ſcil. D per DE, & termino A per AB, rotationem quandam oriri oportet circa punctum Z medium rectæ DA, atque adeo radium CDAB ſitum *cdab* obtinere, & rectam DA in *da*. Hinc incidentiæ & reflexionis anguli, ſcil. BAO, *cd*L æquales ſunt; nam ſi æqualibus Z*d*A ZA*d* addantur recti *cda*, BAD, æquales orientur anguli *cd*A, BAL, quorum proinde complementa ad duos rectos æqualia eſſe oportet, ſcil. angulos BAO, *cdl*. At plura ſunt quæ in hanc ratiocinationem opponi poſſent momenta; unum tantum brevitatis ſtudio memorabimus. Quod radius ſui termino A in ſpeculum incidens retro nitatur per AB, aſſumitur quidem, ſed non probatur: actio impingentis per BA in firmum obicem A tantundem valet, ac ſi per normalem KA ictus fieret; ideoque objecis renixus non per AB ſed per AK exerceri debet.

[1] Supponatur enim vim OC evadere in reditu C*p* ipſa CO minorem; tum manente motu OB ſeu *pb*, non per CB, ſed per C*b* rediret radius, eſſetque adeo angulus reflexionis *b*CE angulo incidentiæ ACD minor.

tur, adeoque eſt vis radii redeuntis eadem, ac incidentis.

Tab. 8. Fig. 4. §. 1035. Radius reflexus C B jacet cum A C in plano, quod eſt perpendiculare ad planum reflectens D C E.

Ducta enim A B, a radio incidente & reflexo Triangulum A C B formatur, quod eſt ſemper in plano: quia autem motus A C concipitur animo reſolutus in A O, parallelum ad D C E, & in O C perpendicularem; erit omne planum, quod per OC tranſibit, perpendiculare ad D C E.

Tab. 8. Fig. 4. §. 1036. Eſt via radii A C, illapſi in ſpeculum planum D E, & ab eo reflexi in C B, breviſſima.

Suppone enim radium in F, aut f, incidere, & repercuti ad B; erit A F + F B, vel A f + f B longior, quam A C + C B. Producatur A C in P, ut C P ſit æqualis C B; ducatur recta P B, erit A C + C B = A C + C P; angulus E C B = E C P; ergo B C F = P C F, hinc latus F B = F P. Sed A F + F P majora quam A C + C P, quæ ſunt = A C + C B. Eodem modo f B = f P. Sed A f + f P majora quam A P; ergo A f + f B majora, quam A C + C B. Non eſt propoſitio univerſalis in Speculis curvis [a].

a Smith Optics Rem. pag. 70.

§. 1037. Data oculi E, & objecti A poſitione, a dato ſpeculo B F, invenire punctum C, a quo radius A C illapſus, ad oculum in C E redditur.

Tab. 8. Fig. 5. Demittantur ex A & E perpendiculares in ſpeculum ad B & F, ducantur A F, E B, quæ ſe in D interſecant, ex D dimittatur perpendicularis DC, ductis A C, E C, erit A C illapſus, & E C reflexus. Eſt enim A B. B F :: D C. C F; & E F. B F :: D C. B C; adeoque A B x C F = B F x D C = E F x B C. ergo A B, B C :: E F, F C; & duo Triangula A B C, E F C erunt ſimilia, atque angulus A C B = E C F. Vel producatur A B in K, donec AB = BK, ductaque recta E C K, erit punctum C quæſitum.

Tab. 8. Fig. 6. §. 1038. Objecti D E, ante ſpeculum planum AB poſiti, imago L M, apparet Spectatori C H, ad eandem poſt ſpeculum diſtantiam, qua abeſt objectum a ſpeculo. 1o. Imago L M eſt ſimilis & æqua-

qualis objecto DE. 3°. Et in eodem ſitu reſpectu oculi, ac objectum.

Ex puncto objecti D emanant radii in totam ſpeculi ſuperficiem, quorum DF, DG cum intermediis reflexi in FC & GH, oculum ingrediuntur: veluti ex infimo puncto E objecti tantum radii EN, EO cum intermediis, poſt reflexionem delati in NC, OH ingrediuntur oculum: retroducti CF, HG concurrunt in L, & retroducti CN, HO concurrunt in M: ducatur recta DL. Eſt angulus DFA=CFB=IFL: adeoque DFG =LFG: eſt angulus DGA=HGB=LGA: eſt latus GF=GF; adeoque Triangulum LFG=DFG. Quoniam angulus DFI=LFI, & latera LF, FI æqualia lateribus DF, FI, erit LI=DI. Ducta quoque ME, pari modo oſtendetur recta ZM =ZE: adeoque imago abeſt tantundem poſt ſpeculum, ac objectum anterius ab eo diſtat. 2°. Quia angulus DFB=LFB, & EOA=MOA, FO=FO. LF=DF, MO=EO, erit LM=DE; adeoque imago eſt æqualis objecto: & 3°. in eodem ſitu reſpectu oculi [1].

§. 1039. Idcirco Spectatori, ſtanti ante ſpeculum planum, dextræ ſui corporis partes apparebunt ſiniſtræ, & contra. 2°. Tum ſi Spectator ad ſpeculum acceſſerit, vel ab eo receſſerit, imago tantundem ad ſpeculum accedere, vel ab illo videbitur recedere.

§. 1040. Si ſpeculum planum CD jaceat horizonti parallelum, objectum AB ſit ad horizontem perpendiculare, id Spectatori O inverſum, uti *b a*, apparebit; nam puncta A & B objecti debent apparere poſt ſpeculum in, *a* & *b*, quantum a parte an- Tab.8. Fig.7.

[1] Cum anguli ad I æquales eſſe debeant ex demonſtratione, erit recta DI ſpeculo AB normalis, diciturque idcirco DI *cathetus incidentiæ* puncti D, quemadmodum EZ *cathetus incidentiæ* puncti E. Sed puncta D, & E videntur in L & M: igitur punctorum radiantium imagines per ſpeculum planum in concurſu radiorum reflexorum cum ſuis cathetis apparent, quod etiam in ſphæricis ſive concavis, ſive convexis ſpeculis locum habet.

riori abſunt a ſpeculo. Demonſtratio eadem eſt ac in §. 1038.

Tab 8. Fig. 8. §. 1041. Si ſpeculum planum C D ſit inclinatum ad horizontem ſub angulo 45 graduum, objectum verticale A B apparebit Spectatori in O H, horizontale, veluti in, *a b*. Si autem objectum, *ab*, ſit horizonti parallelum, apparebit Spectatori in *o b*, perpendiculare ad horizontem, veluti eſt A B: demonſtratio eſt eadem ac in §. 1038. [1]

Tab. 8. Fig 9. §. 1042. Si vero ſpeculum vitreum K B D E fuerit poſteriori ſuperficie obductum Mercurio, hujus utraque ſuperficies lucem reflectet, adeoque punctum C objecti ſpectatori O R apparebit duplici imagine in A & *a*, una, nempe A, quæ remotior eſt, reflexa a ſuperficie anteriori ſpeculi B E; altera, *a*, quæ propior apparet, reddita a ſuperficie poſteriori K D, & viſa ope radiorum in exitu ex vitro refractorum, atque facientium, ut *a*, propius oculo appareat. Optime hæc duplex imago conſpicitur, ſi candela ardens ante ſpeculum ponatur, atque oblique repercuſſos videat Spectator radios: ut & ſi vitrum craſſum fuerit. Admodum oblique intuenti ſpeculum apparebit flamma non modo gemina, ſed ſexies vel ſæpius repetita, quia nonnulli radii repercuſſi a poſteriori vitri ſuperficie ad anteriorem, exeunt quidem ex ſpeculo, alii vero minus fortes ab anteriori ſuperficie iterum ad poſteriorem repercutiuntur; horum nonnulli, ad anteriorem reflexi, exeunt, imaginem aliam dant conſpiciendam, aliqui vero iterum ad poſticam ſuperficiem repercutiuntur; quæ repercuſſiones ab ambabus ſuperficiebus, & ex ante-

[1] Ponatur enim radios reflexos *q*O, *p*H retroductos concurrere in *a*; itemque reflexos *r*O, *s*H concurrere in *b*; & eodem modo ac in § 1038 demonſtrabitur A*q*=*qa*, A*p*=*pa*. Eſt præterea angulus A*q*C = angulo C*qa*, C*q*=C*q*: ergo in trigonis AC*q*, *a*C*q* anguli ad C erunt æquales; adeoque ſinguli ſemirecti, ſeu graduum 45, & integer angulus AC*a* rectus erit. Eodem modo rectus demonſtrabitur BC*b*; ideoque verticale objectum AB apparebit horizontale in *ab*. Similiter demonſtratur, quod ſi objectum horizontale *ab* oculo *ob* ſpectetur in ſpeculo CD, id apparebit verticale in AB.

teriori egreſſus, aliquoties repetuntur, donec ex anteriori ſuperficie ſpeculi tam pauci radii exeant; ut non ſatis fortes ſint ad imaginem viſibilem exhibendam.

§. 1043. Si duo ſpecula plana A B, A C ad angulum rectum B A C fuerint juncta, objectum S a Spectatore inter ſpeculum A C & rectam A O, angulum rectum bifariam dividentem, poſito in X, videbitur ſemel in ſpeculo A B, bis in A C. Tab. 8. Fig. 10.

Ex S enim emiſſus radius S E, poſt unam reflexionem a puncto E, pervenit ad oculum X; adeoque objecti imago poſt Speculum A B videtur: verum alter radius S D reflectitur in F, a quo ad X repercutitur; ab S alter radius S M emanans, reflectitur ab M ad X; quamobrem duplex imago objecti S poſt ſpeculum A C apparebit.

§. 1044. Si bina ſpecula A B & A C angulum acutum contineant, objectum vero R in recta A R, bipartito ſecante angulum, ponatur, oculus in X, inter ſpeculum A C, & rectam A O, videbit objectum aliquoties, propter radiorum reflexionem diverſam ab uno ſpeculo in alterum. Nempe ſi angulus B A C ſit 65 graduum, oculus in X videbit objectum quinquies in ſpeculis, bis in A B, ter in A C, & dein ipſum objectum. Tab. 8. Fig. 10.

Si angulus 60 graduum, videbitur objectum & ſexies adhuc in ſpeculis.

Si angulus 50 graduum, videbitur objectum ſepties in ſpeculis. Si angulus 40 grad. videbitur novies in ſpeculis. Si angulus 36 graduum, apparebit objectum decies repetitum in ſpeculis, & ſi angulus fuerit 30 graduum, videbitur undecies in ſpeculis: & ſic porro ſæpius repetitum, quo ſpecula angulum acutiorem inter ſe comprehenderint [1].

H 4 §. 1045.

[1] Speciales qui hic recenſentur caſus, aliique innumeri ſequenti theoremate continentur omnes, quod ſcilicet *Si duo ſpecula plana* [*Vid. fig.* 28. *Tab. Addit.*] *XY*, *&. XZ jungantur ſub angulo X, ſitque oculus O intra angulum X conſtituitur, hic objecti A intra eundem angulum poſiti imagines toties videt, quot catheti loca imaginum determinantes, & ca-*

Tab. 8. Fig. 11. §. 1045. Si duo ſpecula CB, ED fuerint ſibi parallela; inter quæ objectum A ab una parte, oculus O ab altera, videbuntur ſeries imaginum A in infinitum excurrentes.

Sit ducta recta KH perpendicularis ad utrumque ſpeculum: Cape DF = AD, ducatur recta FMO, ut & AM; apparebit imago objecti A in F; nam eſt angulus AMD = DMF = EMO.

Capiatur AG duplo major, quam eſt diſtantia amborum ſpeculorum, duc GPO, & BI = BA; tum PI; apparebit objectum A in G, ope repercuſſorum radiorum AN, NP, PO: nam in duobus Triangulis BNI, BNA, ſimilibus & æqualibus, eſt an-

tra angulum ZXY terminate duci poſſunt. Ducatur ſcil. ex A ad ſpeculum XZ cathetus AB, quæ ad C producta habeat AB=AC; ex C ad ſpeculum XY ducatur perpendicularis CD, quæ erit cathetus alter, eaque ad E uſque producatur, donec DE ipſi DG ſit æqualis; ex E ad ſpeculum ZY ſit perpendicularis, ſeu cathetus alter EF, quæ ad G uſque producatur, donec EF ipſi FG ſit æqualis; ex G ſimiliter ſit quarta cathetus GI; & ex I quinta IL, quæ demum intra angulum YXZ terminatur, poſitis ſcil. GH=HI & IK=KL. Videbuntur ab oculo O quatuor imagines in C, in E, in G, in I. Prima quidem imago videtur ab oculo O per radium TO a ſpeculo XZ reflexum; ſecunda in E videtur per radium primo ex V ad R reflexum, tum ex R ad oculum O; tertia videtur in G per radium AK, ex K ad D reflexum, ex D ad S, ac demum ex S ad oculum O; ac demum quarta imago videtur in I per radium ex A in M, ex M ad N, ex N ad P, ex P ad Q, ac demum ex Q ad O: & in genere per tot reflexiones quælibet videtur imago, quot cathetis opus eſt, ut determinetur; quemadmodum vel ex ipſa ſchematis inſpectione facile quiſque ex ſe poterit demonſtrare.

Quod ſi ex A ad alterum ſpeculum XY demittatur cathetus A*a*, factaque A*a*=*ab*, eodem, ut ante, modo, tot catheti ad utrumque ſpeculum ducantur, quot extra angulum YXZ terminantur; videbuntur quoque oculo tot aliæ imagines, quot ſunt ejuſmodi catheti. Sed quo angulus YXZ fuerit acutior, eo majores numero ad utrumque ſpeculum duci poſſunt catheti, quæ extra angulum terminantur; ergo quo idem angulus fuerit acutior, eo plures videri poterunt ejuſdem objecti imagines. Plura hac de re ſpecialia proſequitur Traber *in Nervo Opt. l. 2 c. 4. & 5.*; ac quiſque per ſe experiri facile poterit, ſi duo ſpecula plana ita aptari curet, ut inſtar libri ad arbitrium aperiri atque claudi poſſint.

angulus BNI = BNA; præterea DI = DG, nam eſt AG = 2BA + 2AD, hinc DG = 2BA + AD, ſed eſt DI = 2AB + AD, ergo DG = DI; adeoque Triangulum IPD = DPG, & angulus IPD = DPG = *OPE*, quare OP eſt reflexus à PN, qui eſt etiam reflexus ab AN, unde imago videbitur in G.

Deinde ſumatur FH æqualis duplæ diſtantiæ ſpeculorum, ducatur recta HO, quæ ſecet ED in S, fiat BL = BF, erunt duo Triangula RBL, RBF æqualia & ſimilia, unde angulus LRB = FRB. Eſt vero DL = DH, quia conſtat ex BL + BD, quibus eſt æqualis DH: hinc Triangulum LSD eſt = HSD & angulus LSD = HSD = OSE; quare radius OS eſt reflexus ab RS, hic reflexus ab RQ, qui iterum reflexus ab AQ, adeoque videbitur objectum A in H.

Pari modo pergendum erit, tumque patet objectum A ſæpius repetitum viſum iri à ſpectatore O. [1]

§. 1046. Ex huc uſque traditis Polemoſcopium, & aliæ Machinæ Catoptricæ intelliguntur, de quibus Dechales, Wolfius, Smith*, aliique Autores egerunt, de hiſce, cum opus eſt, conſulendi. Polemoſcopium ſequens eſt; in tubo KNDM, aperto ad AK, oblique ſpeculum AB ponitur, ipſique parallelum alterum ſpeculum CD, in E eſt canalis perforatus, cui applicatur oculus; objecta igitur externa S radios vibrant in ſpeculum AB ad F, qui ſub æquali angulo ad P, & inde ad E, repercutiuntur; ita ut oculus hic poſitus objecta S videat. Simili utcunque modo Teleſcopium reflectens eſt compoſitum. Tab. 8. Fig. 12. Fig. 13.

§. 1047. Si radii lucis AX, CK, in ſpeculum ſphæ- Tab. 9. Fig. 1.

[1] Imago objecti A videtur in F, in G, in H &c. per radios ex ſpeculo ED tandem ad oculum O reflexos. Sed videri quoque poteſt ſimilis imaginum ſeries in catheto AK per radios a ſpeculo BC tandem ad oculum O reflexos. Utriuſque autem ſeriei imagines remotiores proximioribus minus diſtinctæ minuſque claræ ſunt, quod ſcil. pro remotioribus videndis imaginibus plures occurrant reflexiones, quam pro propioribus; in ſingulis vero reflexionibus lumen debilius redditur.

ſphærico-convexum N K X P, paralleli ad axim ejus X B, incidant, hi reflexi à ſpeculo divergent, formaturi focum imaginarium in E, quæ eſt media diſtantia inter centrum F ſpeculi, & ejus ſuperficiem K X.

Sint duo radii A X, C K ſibi proximi, ex centro F, per punctum K incidentiæ, ducatur recta FKL, quæ erit cathetus (1); tum recta EKM, erit MK radius reflexus, ſi CK fuerit incidens. Nam eſt EF = EX ex hypotheſi: ſed eſt EK = EX, quia ſunt radii ſibi proximi, ergo EK = EF; hinc in Triangulo Iſoſcele angulus EKF = EFK, qui eſt æqualis CKL, ob parallelas CK, XF, & eſt MKL = EKF; ergo CKL = MKL.

Tab. 9. Fig. 2. §. 1048. Si radii divergentes EB, ED, in ſpeculum ſphærico convexum BD inciderint, erit focus imaginarius in C, ſi capiatur A C, C B :: A E, E B.

Ex centro A per D, ducatur cathetus ADR, tum centro E, radio ED deſcribatur arcus, ſecans cathetum in R, ducatur E R, per D ducatur C D N parallela ad E R, erit punctum C quæſitum: eſt enim, propter arcum B D parvum, C D = C B, & EB = E D; adeoque A C, C D :: A E, E R; ſive A C, C B :: A E, E B. Eſt vero angulus E D R incidentiæ, cui eſt in Triangulo Iſoſcele angulus E R D æqualis, huic vero ob parallelas E R, D N, eſt æqualis R D N; adeoque radii incidentis E D, erit reflexus D N.

Tab. 9. Fig. 2. §. 1049. Quia eſt A E, E B :: A C, C B, erit componendo A E † E B, E B :: A B, C B; adeoque quo A E † E B ad E B, majorem rationem acquirit, eo etiam A B ad C B majorem rationem habebit. Quare

(1) Eſt enim FK perpendicularis ad peripheriam NKP, cum per ejus centrum tranſeat. Dicitur FK *cathetus obliquationis*, ut diſtinguatur a *catheto incidentiæ*, quæ eſt normalis a puncto radiante ad reflectentem ſuperficiem ducta; & a *catheto reflexionis*, quæ eſt perpendicularis a quocunque radii reflexi puncto ad eandem ſuperficiem. Hæ tres catheti in ſphæricis ſpeculis, ſive concavis, ſive convexis concurrunt in ejus ſphæræ centro, cujus ſuperficiei ſpecula partes ſunt.

re radiante puncto E ad ſpeculum accedente, etiam focus imaginarius C propius accedet. Et poſito objecto in B, erit etiam imago in B, hoc eſt in ſuperficie ſpeculi.

Punctum C etiam invenitur hoc pacto: quia A E + E B, A B :: E B, C B; ſit F, focus radiorum parallelorum, capiendo terminorum primæ rationis dimidia, erit EF, FA :: BE, BC.

§. 1050. Si autem ex puncto objecti E in ſuperficiem B D S, concipiamus plurimos illapſos radios, eoſque reflexos; hi omnes retroducantur, formabunt Tab. 9. Fig. 3.
interſectionibus ſuis curvam C, C, C, quam omnes hi retroducti tangunt; ab hac curva videbuntur oculo, extra ſpeculum poſito, radii procedere, adeoque imago objecti E, in hac curva apparebit.

Et moto objecto E circa ſpeculum, movebitur eodem modo curva C, C, adeoque objectum ſemper erectum apparebit.

Quia vero objectum, quantum videri poteſt, videtur in portione hujus curvæ C, C, apparebit imminutum; veluti in hoc ſchemate, in quo EF objectum, ex puncto E emiſſi radii EB, EG cum intermediis, à ſpeculo ad oculum DH, reflectuntur, qui retroducti videntur ex I provenire; & radii FM, FN cum intermediis a ſpeculo ad oculum reflectuntur, ac retroducti videntur emanaſſe ex puncto L; quare totum objectum EF, in IL, propius ſpeculo, imminutum, in ſitu erecto, & aliquantum difforme conſpicitur [1]. Tab. 9. Fig. 4.

§. 1051.

[1] Quod objectum ſpeculo convexo ſpectatum imminutum apparere debeat, vel ex eo facile liquet, quod quemadmodum in ſpeculo plano, ita etiam in curvo quovis ſive convexo, ſive concavo, cujuſvis radiantis puncti imago videri debeat in concurſu I catheti incidentiæ & radii reflexi, uti ex ſuperius poſitis facile liquet, demonſtratumque eſt Tacqueto, *Catoptrice l. 1. prop. 22.* Wolfio *Catoptricæ cap. 3. Theor. 35.* aliiſque. Sunt autem extremorum objecti punctorum E, F, catheti incidentiæ EC, FC, quæ ſcil. ex iiſdem extremis objecti punctis ad centrum convexitatis C ducuntur; ſpatio igitur ipſis EC, FB comprehenſo contineri debet objecti

imm-

Tab. 9. Fig. 5. §. 1051. Si fuerit ſpeculum ſphærico-concavum ZBDH, in quod radii paralleli AB, ED, parum a ſe diſtantes incidant, & quorum AB tranſit per centrum ſpeculi, hi reflexi in puncto C, medio inter centrum ſpeculi A, ejuſque ſuperficiem ZBD, concurrent.

Nam radius AB perpendiculariter illapſus in B, redit eadem via: ex centro ſpeculi A ducatur cathetus AD, erit radii ED angulus incidentiæ EDA, cui debet eſſe æqualis angulus reflexionis CDA. Quia BD arcus exiguus, erit CB = CD = CA: quare ACD eſt Triangulum Iſoſceles; cumque angulus CAD = EDA, erit CDA = EDA: ergo punctum C erit focus, vel concurſus radiorum.

Si autem radius GH magis ab axe AB diſtiterit, ductoque catheto AH, erit CH notabiliter major, quam CB; ergo angulus CHA minor, quam CAH; adeoque radius GH incidens, non erit reflexus HC, ſed radium AB inter C & B ſecabit: quare hujuſmodi radii magis diſtantes ab axe AB, circellum formabunt ſupra planum, quod eſſet perpendiculare ad axim AB in C. Hic circellus videtur omnino for-

imago, inter objectum ſcilicet EF, & convexitatis centrum C. Atqui id ſpatium coarctatur, anguſtiuſque fit verſus C; neceſſe igitur eſt, ut hoc ſpatio comprehenſa imago ſuo objecto minor appareat.

Spectari hic etiam oportet, quod cum puncti radiantis imago videri ſemper debeat in concurſu catheti incidentiæ cum ſuo radio reflexo, cumque contingere quandoque poſſit hic concurſus vel in ipſa ſpeculi ſuperficie, vel extra ſpeculum, objecti imaginem conſpici quandoque neceſſe eſt vel in ipſa ſpeculi ſuperficie, vel extra ſpeculum. Extra quidem ſpeculum videbitur objecti imago, cum angulus qui in centro ſpeculi fit a catheto incidentiæ, & catheto obliquationis, major fuerit duplo anguli incidentiæ ſeu anguli ex radio incidente facti cum tangente ad id incidentiæ punctum ſpectante. Quod ſi anguli incidentiæ duplus fuerit, qui fit a cathetis incidentiæ & obliquationis, tum in ipſa ſpeculi ſuperficie objecti imago apparebit. Quod ſi denique idem angulus qui a cathetis fit duplo incidentiæ angulo minor fuerit, objecti imago intra ſpeculum ſemper videbitur. Hæc tantum indicaſſe nobis ſufficiat, quorum demonſtrationem vide ſis in Wolfii Catoptrica c. 3. *Theor.* 41. 42. 43.

formari a radiis Solis in ſuperficiem ſpeculi illapſis, vocaturque focus (1).

§. 1052.

[1] Radiorum itaque parallelorum vires per reflexionem a ſpeculo concavo ſphærico valde intenduntur prope punctum C, circa quod iidem radii maxime condenſantur: hinc haud mirum eſſe debet ſi inflammabilia quæque ibi accendantur, & liquabilia liqueſiant. De Tſchirnhauſiani ſpeculi omnium celebratiſſimi viribus uſtoriis ſequentia, quæ in Actis Eruditorum Lip. A. 1687 Menſis Jan. memorantur, admirationis plurimum habent. 1. *Admotum foco ſpeculi lignum momento flammam concipit, quam ne ventus quidem valentior facile extinguat.* 2. *Aqua intra vaſculum figulinum ei applicatum extemplo efferveſcit, ut ova injecta ſtatim fiant edulia: recento ibidem parumper vaſculo, aqua omnis evaporat.* 3. *Maſſa ſtanni, plumbive, tres pollices craſſa, ſimul ac foco admovetur, guttatim liqueſcere, pauloque ibi detenta continuo fluere incipit, donec ſpatio 2 aut 3 minutorum plane perterebretur.* 4. *Lamina ferrea aut Chalybea Foco admota, in averſa a ſpeculo ſuperficie, qua parte focum contingit, illico candeſcere conſpicitur, pauloque poſt in foramina dehiſcit, quorum tria intra ſex minuta horaria laminæ ingeſta. Nec minus.* 5. *Cuprum, Argentum &c. foco admota colliqueſcunt.* 6. *Quæ liquefactioni obnoxia non ſunt, ut lapides, lateres &c. brevi inſtar ferri igniti candefiunt.* 7. *Ardoſia e veſtigio candeſcit, & intra pauca minuta in vitrum nigrum non inelegans transmutatur; cujus ſi pars aliqua candeſcens forcipula prehenſa detrahatur, in fila vitrea ſimul diducitur.* 8. *Tegulæ intenſiſſimum ignis æſtum alias perpeſſæ exigui temporis lapſu in vitrum flavum deliqueſcunt: quemadmodum &* 9. *teſtæ ex ollis non ſolum probe percoctis, ſed multo etiam ignis admoti uſu duratis, in vitrum nigroflavum.* 10. *pumex montium, ut vocant, in officinis ignivomorum uſtus ſolari hoc igne in vitrum candidum & pellucidum funditur.* 11. *Crucibuli ſolidiſſimi pars foco expoſita intra 8 minuta in vitrum conflata eſt.* 12. *Oſſa in vitrum aliquod opacum, & gleba ex terra exciſa in flavum, quæ ſubinde nigrum mutatur.*

Archimedis & Procli ſpecula maxime veteribus celebrantur, quod ſcilicet Archimedes Romanorum claſſes prope Syracuſas, ejuſmodi uſtoriis ſpeculis combuſſerit, Proclus vero Vitaliani naves prope Byzantium. At quin reapſe id ſphæricis uſtoriis ſpeculis præſtitum fuerit non leve eſt Viris Cl. dubium; ejuſmodi enim ſpeculorum focus quarta diametri parte ab ipſo ſpeculo diſtat; cumque obſervante Kirchero Syracuſas tranſeunte, Romanorum naves ad diſtantiam 30 paſſuum combuſtæ ab Archimede fuerint, neceſſe omnino

Tab. 9. Fig. 5. §. 1052. Si in puncto C, medio inter centrum ſpeculi A, ejuſque ſuperficiem B ponatur radians, hujus lux in lineis parallelis DE, HG, reflecteretur, propter æqualitatem inter angulos incidentiæ & reflexionis. Hinc uſus horum ſpeculorum eſt magnus ad lucem in longiſſimum intervallum projiciendam. (1)

§. 1053. Si objectum radians in centro A ſpeculi ponatur, omnes radii in ſpeculum illabuntur perpendiculariter, adeoque ad centrum A redibunt; proinde ſi oculus fuerit in A poſitus, omnes radios, a quolibet ſui puncto emiſſos, recipiet; adeoque confuſe imaginem ſui per totum ſpeculum diffuſam videbit.

Tab. 9. Fig. 6. §. 1054. Si objectum E radians ponatur ultra ſpeculi centrum A, & in ſpeculum radii divergentes EB, ED, ſibi propinqui incidant, erit concurſus radiorum in C, & diſtantia ejus CB a ſpeculo, ad CA, diſtantiam ab hujus centro, veluti eſt BE, diſtantia objecti a ſpeculo, ad EA, diſtantiam objecti a centro.

Cum BD ſit arcus exiguus, erit EB = ED & CB = CD, quia autem ponitur, CB, CA :: BE, EA; erit CD, CA :: ED, EA. ſive CD, ED :: CA, EA; adeoque per 2. l. 6. Elem. erit ang[illegible]

CDA

nino eſt, ut ejus ſpeculi diameter 120 paſſus ad minimum habuerit; quod ſane ulla humana arte laborari poſſe non facile crediderim. Accedit eodem quod intelligi nulla ratione poſſit, qui Romanorum claſſes ad ejuſmodi ſpeculi focum, ſeu inter ſpeculum & Solem mediæ eſſe potuerint. Qua vero ratione navium combuſtionem vel Archimedes, vel Proclus parabolicorum ſpeculorum medio obtinere potuerit a nobis declaratum eſt in Schol. 2. cap. 2. Sect. Conic., quas ad calcem Elementorum Geometriæ P. Tacquet nuper hic cuſorum, adjecimus.

[1] Verum id eſt de radiis, qui in puncta ſpeculi ZBH incidunt, non multum a puncto B remota, itaut radii incidentes veluti CB, CD pro æqualibus haberi poſſint finge enim punctum H paulo a B remotius, jam erit CH major CB ſeu CA, adeoque angulus incidentiæ CHA minor angulo CAH, ſeu ducta HG ipſi BA parallela, minor angulo AHG; igitur radius reflexus non per HG incedet, ſeu ad AB paulo inclinatus.

CDA=EDA. Sed EDA eſt angulus incidentiæ, adeoque CDA erit reflexionis.

Quia BE, EA::CB, CA, erit componendo BE†EA, EA::CB†CA, CA, permutando BE†EA, AB::EA, CA; & prioris rationis capiendo partes dimidias, (poſito I foco radiorum parallelorum) erit EI, BI::EA, AC. Eſt hæc regula eadem ac in §. 1049. data fuit, & hinc univerſalis.

Quare punctum C erit focus radiorum emanantium ex E, in hoc foco poſitus oculus pari modo objectum, ac in §. 1053. videt.

Ex hoc foco C radii exeunt divergentes, veluti CG, CH; quamobrem oculus poſitus in GH, objectum E, quaſi in C, & inverſum videbit.

Si autem objectum radians fuerit poſitum in C, radii ejus a ſpeculo reflexi concurrent in E, quare ibidem in Aëre objectum repræſentabitur, quod ab oculo, ultra E poſito, videbitur in E, & inverſum.

§. 1055. Si objectum E intra quartam partem diametri ſphæræ ponatur, e qua formatum eſt ſpeculum, erit diſtantia CB foci imaginarii a ſpeculo, ad diſtantiam CA hujus foci a centro ſpeculi, uti diſtantia BE objecti a ſpeculo, ad diſtantiam EA objecti a centro ſpeculi. Tab. 9. Fig. 7.

Radius ED, incidat, ducatur cathetus AD, & ER parallela ad CDN: erit propter BD, arcum exiguum, EB=ED, & CB=CD.

In duobus Triangulis AER, ACD ſimilibus, eſt AE, ER::AC, CD. Supponantur poſita AE, EB::AC, CB; quia CB=CD, erit AE. EB::AE. ER; ergo EB=ER=ED, hinc ERD eſt Triangulum Iſoſceles. Eſt vero angulus ERD=ADN; ergo angulus EDR incidentiæ=ADN reflexionis, & punctum C eſt focus imaginarius.

Quia CB, CA::BE, EA, erit componendo CB†CA, CA::BE†EA, EA, & permutando CB†CA, BE†EA::CA, EA, & capiendo prioris rationis dimidium, (poſito foco radiorum parallelorum in I) erit CI, IA::CA. EA.

§. 1056.

Tab.9. Fig.8. §. 1056. Si objectum EF in loco §. 1055. à ſpeculo AC ponatur, atque oculus in eadem, minori, majorive diſtantia a ſpeculo fuerit, hic objectum EF in loco determinato in §. 1055. ſemper videbit, ſive poſt ſpeculum in HM, amplificatum, erectumque: Ductis enim ex centro ſpeculi P rectis, objectum EF ſtringentibus, ad locum inventum poſt ſpeculum, uti PEH, PEM, eadem imago HM ope radiorum EBD, EBH; FOD, FCH, ſpectabitur (1).

Omnia phænomena, quæ hujuſmodi ſpeculum ſpectanda præbet, commemorare & demonſtrare, inſtituti ratio non permittit. Fuerunt hæc ſpecula antiquis nota, uti patet ex Seneca [a].

a Quæſt. Nat. Lib. 1. Cap. 16.

§. 1057. Speculum cylindrico-convexum concipi poteſt conſtare ex portionibus circulorum æqualium, ſibi in directum impoſitis, ita ut recta omnium centra jungat: quamobrem ejus ſectio perpendicularis ad axim, à ſectione ſphæræ, tranſeunte per centrum, non differet: proinde hic nonnulla, quæ de ſpeculo ſphærico-convexo tradidimus, convenient; ſive hac ratione objecta minora, poſt ſpeculum, & erecta, apparebunt: verum quatenus ſectio Cylindri parallela eſt ad axim, eſt veluti ſectio plani ſpeculi; quamobrem phænomena ſpeculi cylindrici erunt hac ra-

(1) Amplificatum quidem in ejuſmodi ſpeculo videri debet objectum; ejus enim extrema puncta veluti E, F cum videri oporteat in H & M, ubi ſcil. radii reflexi BH, CH, cum cathetis PH, PM concurrunt, ſintque ejuſmodi puncta H & M a centro P remotiora, quam ipſa objecti extrema E, F, omnino conſequitur ut ipſa objecti imago HM ſuo objecto EF major appareat.

Sed contingere quandoque poteſt, ut radii reflexi retroducti nunquam cum ſuis cathetis incidentiæ concurrant. Veluti ſi objectum fuerit AB [*Vid. fig.* 19. *Tab. Addit.*] a ſpeculo KPL remotius quam ejus centrum C, idque intueatur oculus O inter centrum C & ipſum ſpeculum poſitus. Radii ab extremis objecti punctis A & B ad ſpeculum incidentes, & tum reflexi, ſunt AGO, BPO; ſed GO, OP retroacti nunquam cum cathetis AL, BK concurrunt. Nil ergo hoc in caſu datur, præter merum præjudicium, quo oculus imaginis diſtantiam ſentiat, eodemque modo afficitur, ac ſi radii ex infinita diſtantia ad oculum veniſſent.

ratione etiam conſideranda: Objecta proinde, ratione priori, imminuta, ſive contracta apparebunt, non ratione poſteriori; atque in aliis locis poſt ſpeculum, hinc magis difformia videbuntur.

Poſſunt tamen imagines difformes depingi, quæ ope ſpeculi hujus inſpectæ, iterum apparebunt regulares: Quomodo autem hæ depingendæ ſunt, optime tradidit Autor Anonymus Gallus [a], qui ex profeſſo plurima ſpeculorum genera explicuit.

[a] La perſpective prat. par un religieux de la Compagnie de Jeſus.

§. 1058. Speculum cylindrico-concavum poteſt conſiderari, ut compoſitum ex meris æqualibus circulis, ſibi impoſitis; adeoque phænomena ſimilia exhibebit, ac de ſpeculo ſphærico-concavo memoravimus; in eo nempe objecta amplificata, erecta, inverſa, atque in variis locis videbuntur: Quatenus autem ejus ſectio altero modo foret recta, veluti ſpeculi plani, erunt hac ratione phænomena, uti à ſpeculo plano: quamobrem objectorum admodum difformes imagines conſpicientur.

§. 1059. Imprimis admiranda phænomena exhibent ſpecula Pyramidalia & Conica, evolventia quaſi intricatiſſimas & difformes imagines. Sit ejuſmodi ſpeculum A B C, objectum difforme undique id ambiens, veluti pars repræſentatur in C G, & oculus in O; adeoque radius a puncto objecti D emanans, reflexus a ſpeculo in P, fertur ad O, atque ex I videtur provenire: ita radius puncti E, reflexus a ſpeculi puncto S ad O, videtur in *k*: radius F V rediens a ſpeculo videtur in *m*, & radius G B in *n*. Adeoque exteriora objecti videbuntur imaginis interiores partes conſtituere, & interiora objecti imaginis extrema efficient. Tab. 9. Fig. 9.

§. 1060. Ope ſpeculi pyramidalis poſiti in quadrato X, partes objecti, pictæ in Triangulis A, B, C, D, a ſe ſeparatæ, in continuam imaginem cohærere videntur. Tab. 9. Fig. 10.

§. 1061. Nec minus ſtupenda ſunt, quæ ſpeculum priſmaticum ABCDE exhibet. Cum enim objecti partes diſciſſæ inter SARB, tum MBLC, NCOD, QEPD habeantur, videntur hæ oculo, poſito in F, objecti imaginem integram conſtituere. Tab. 9. Fig. 11.

Tab.9. Fig.12. §. 1062. Ex doctrina præmiſſa facile Machinæ diverſæ, partim Dioptricæ, partim Catoptricæ intelliguntur, inter quas eſt *Camera obſcura portatilis*. Sit enim A B objectum, & C D lens convexa ſphærica, radii ab objecto A B in Lentem emiſſi, refractique, coëunt in G E, imaginem pingentes; quamobrem ſi ibi planum aliquod, veluti charta, aut ſpeculum vitreum ſemipolitum ab una parte, politum ab altera fuerit, apparebit ſpectatori S, objectum ſupra E G depictum, ſed inverſe. Cum autem objectum malumus videre erectum, ponatur ſpeculum H K planum ſub angulo ſemirecto ad baſim Machinæ; hoc radios per lentem tranſmiſſos reflectet, ut imago objecti pingatur in N M; quare vitrum ſemipolitum hic poſitum, imaginem excipiet, quæ a ſpectatore P videbitur erecta.

Tab.10. Fig.3.4. 5.6.7.8 §. 1063. Jucundiſſima quoque ſpectacula repræſentat *Lanterna Megalographica*, ab aliis *Lucerna Magica* appellata, a Kirchero inventa & deſcripta, ab aliis deinde emandata: in qua C flamma candelæ vel lampadis, radians fere in centro ſpeculi ſphærico concavi A B, hoc lucem ad lentem D D repercutit, quæ idcirco lucem ex anteriori & poſteriori facie flammæ recipit, eamque refringendo diſponit, ut omnis in imaginem ſuper vitro pictam E E, quam repræſentare animus eſt, cadat: Lux ex quolibet puncto imaginis E E emiſſa divergens, illapſaque in lentem convexam G, refringitur, ut evadat convergens, ita illapſa in alteram lentem H, ab hujus refractione redditur magis convergens; cumque radii ſe interſecant in L & K, imago ſupra album planum KL inverſum, & admodum amplificatum pingitur.

Loco flammæ C optimo cum ſucceſſu Kircherus Sole uſus fuit, nec tum lens D D eſt neceſſaria: & quia non ſemper radios a Sole directe emiſſos in picturam E E, quocunque diei tempore excipere licet, loco D D ponitur charta, Oleo Terebinthinæ uncta, per quam radii Solis tranſmiſſi, picturam E E æquabiliter illuminant.

§. 1064. In ſuperioribus §. 1023. Teleſcopii Catadiop-

dioptrici Newtoniani mentionem feci, id parum à Nob. Hadleyo emendatum, præſtantiſſimum eſt inventum, cum exiguæ ſit longitudinis, & remotiſſima objecta repræſentet maxima, diſtinctiſſima, clariſſima, ita ut id, quod pedem longum, idem ac Dioptricum 12 vel 14 pedum efficiat; imo quod ſex vel ſeptem pedum eſt, non minus, quam Dioptricum 100 pedum præſtet. Eſt A B C D tubus amplus, in cujus fundo BC ſpeculum Metallicum ſphærico-concavum G H ponitur, radii ab objecto remoto P R emiſſi, E G, F H, ſeſe alicubi interſecant, adeo ut E G, *eg*, a parte inferiori objecti, & *fh*, F H, a parte ſuperiori objecti adveniant: hi ingreſſi tubum, a parte anteriori patulum, & illapſi in ſpeculum G H, repercutiuntur convergentes, concurſurique in *mn*, imaginem hic depicturi; ſed antequam hoc efficiant, dimittuntur in KK exiguum metallicum planum, ſpeculum, a quo repercutiuntur ad foramen laterale L, ſeſe interſecantes in *q* S, ibique imaginem *q* S pingentes. Ponitur vero in foramine L lens ſphærica convexa, cujus focus eſt in S, hæc radios refringit, ut qui ab uno puncto objecti emanaverint, paralleli evadant, qui autem ab extremis objecti punctis emiſſi ſunt, ad ſe convergentes ingrediantur oculum O, qui imaginem S*q*, tanquam objectum, per Microſcopium L contemplatur: quamobrem objectum amplificatum, inverſum, clariſſimum, diſtinctiſſimumque apparebit. Amplificatum autem videtur reſpectu ſimplicis conſpectus, veluti eſt longitudo foci ſpeculi, ad longitudinem foci Lentis, ſive uti A I ad I L. Tab.10. Fig.2.3. Tab.10. Fig.9.

§. 1065. De Teleſcopiis Catadioptricis egit quoque Jacobus Gregorius, atque in Optica promota ad Propoſ. 59. addidit Epilogum, in quo tractans de Teleſcopiis triplicis generis, Dioptricis, Catoptricis, & Catadioptricis, de his inquit; *Hoc tertium genus aureum nulla habet incommoda, & omnes priorum generum proprietates habere poteſt, ſi lentes & ſpecula rite diſponantur*: fatetur tamen Auctor, irrito ſucceſſu hæc Teleſcopia tentata fuiſſe, ſed Cl. Hadlejus Anno 1726. ea levi mutatione perfecit: Eſt TYM-

Tab. 11. Fig. 1. ZSSNYT canalis, in quo ſpeculum metallicum ſphærico-concavum LldD, ad X perforatum: anterius in EF eſt ſpeculum ſphærico-concavum minus, brachio mobili RT affixum: ſit objectum remotum AB, e cujus ſupremo A radii cd, CD, emanant, veluti e parte B radii il, IL. Hi antequam ingrediuntur canalem, ſe ſecant: radii illapſi in ſpeculum LD concurrunt in foco KH, hic imaginem inverſam pingentes; ulterius procurrunt, inciduntque in ſpeculum EF, cujus focus ſ foret in f; ab hoc repercuſſi concurrerent prope SS, alteram imaginem picturi erectam; ſed ponitur Lens MN, refractione efficiens, ut citius coëant in PV, ibidemque imaginem exhibeant, quæ per Meniſcum SS O ſpectatur amplificata & erecta: magnitudo objecti per Teleſcopium viſa eſt ad eam nudo oculo apparentem, uti angulus TOS, ad angulum bGA. Tab. 11. Fig. 2. Externum apparatum hujus Teleſcopii exhibet Tab. 11. Fig. 2. [10]

Ita pauca, & quæ fundamenta prima Opticæ ſunt, delibavimus: præſtantiora & magis ſublimia inveniri poſſunt apud Dechales in mundo Mathematico, Barrovium in Lectionibus Opticis, Hugenium in operibus poſthumis, Jacobum Gregorium in Optica promota, David. Gregorium in Elementis Dioptricæ & Catoptricæ, Molyneux in Dioptrica nova, Newtonum in Lectionibus Opticis, & in Optica: ſed imprimis apud R. Smith, in Compleat ſyſtem os Optiks, qui palmam omnibus eripuit.

CAP.

[10] Eidem Newtono acceptum quoque referri debet Microſcopium reflectens ſeu catodioptricum, cujus ſpecimen traditum eſt in Philoſophicis Tranſactionibus n. 80. Id vero eſt hujuſmodi. Prope focum ſpeculi concavi AB collocetur exiguum objectum C (*Vid. fig. 20. Tab. Addit.*) itaut ejus imago objecto major formetur in D. Jungatur ſpeculo lenticula utrinque convexa EF, ut imago D ſit in ejus foco. Videbit oculus imaginem inverſam, multo majorem, atque diſtincte; ideoque objectum magis auctum apparebit, quam per lenticulam ſolam.

CAP. XXXVI.

De Aëre.

§. 1066. Terrarum orbem undique circumfundit Aër, fluidus, inviſibilis, intactilis, pellucidus, elaſticus, ſonorus. Antiquis *Spiritus* appellatus propter ſubtilitatem, quamvis ſit corporeus. Terram hac animabili ſpirabilique natura circumfuſam eſſe patet, quia ubicunque homines fuerunt, Aërem inſpirarunt & reddiderunt, in eo ſuſpenſas obſervarunt nubes, tum mare, per ſe languidum & jacens, ab eodem incitari, reſiſtere quoque ipſum corporibus quibuſcunqne motis. Quæ omnia præſtare non poſſet, niſi Aër corpus foret.

§. 1067. Omnis Aër Terram amplexus, ſimul cum univerſis in ipſo natantibus corporibus, *Atmoſphæra Terreſtris* vocatur.

§. 1068. Quæ componitur ex Vaporibus, Exhalationibus, ſive partibus ſubtiliſſimis, volatilibus, omnium corporum terreſtrium, aeque Firmorum, ac Fluidorum, ut & ex igne, ſive Solis, Aſtrorum, incenſorum terreſtrium corporum, ſive ſubterraneo ſurſum erumpente & adſcendente.

§. 1069. Id tamen, quod proprie Aër eſt, eſt Fluidum ſui generis, a vaporibus & exhalationibus diſtinctum, & cognoſcendum ex propriis characteribus, etiamſi nunc cunctorum terreſtrium corporum particulis inquinatum ſit. Nam 1°. Aër metallicis vitreiſve vaſis incluſus, idem & immutatus ſemper perſtat: ita autem vapores comparati non ſunt, quia ſimulac hi frigent, elaſticitatem perdunt, ad latera vaſorum applicantur, defluunt, in maſſam redeunt, ita ut vaſa, quæ antea hoc elaſtico vapore pleniſſima fuerant, deprehendantur deinde quaſi vacua. Exhalationes quoque reliquorum corporum ſucceſſu temporis quaſi pereunt, cum partes, amiſſa elaſticitate, conjunguntur, fluidamque conſtituunt maſſam, veluti pluribus experimentis Boyleanis [a], in Aëre factitio ex uvis, paſta fari- [a] Continuat. Exp. Phyſ.

næ, carnibus, aliiſque rebus, tum & ex Haleſianis nonnullis a conſtitit.

2. In pabulis ignem terreſtrem conſervandi Aër facultatem habet: contra Vapores & Exhalationes ignem citiſſime extinguunt, flammam vividiſſimam, tum fulgorem prunarum, ut & ferri candentis ſuffocant, veluti præſtantiſſimus Halleyus obſervavit, & in Aëre generato ex Antimonio & affuſo Spiritu Nitri, Cl. Haleſius b. Hinc in antro Italiæ Canino, & in lapicidina Pyrmontana faces ardentes prope ſolum, etiamſi id ſpiritus ſulphureos exſpiret, detentæ, extemplo extinguuntur, notante Miſſono c & Scippione d, Vinum fermentans gas ſylveſtre ex dolii gula ejaculatur, ardentem extinguens candelam e.

3. Aër ab Animalibus inſpiratus eſt productæ vitæ & ſanitatis quaſi cauſa, cum in vacuo fere omnia animalia illico pereunt: Sed reſpirationi & vitæ animalium admodum noxii ſunt quilibet vapores atque exhalationes, ut hoſce non homini ducere, non feræ tutum ſit, imo illis vix venenum magis lethiferum detur. Id de Sulphuris incenſi exhalationibus liquido conſtat, hinc in antro Canino & lapicidina pyrmontana, tum in puteo effoſſo in Inſula Vecti, f, Spiritus Sulphureus, qui ex Solo exhalatur, cauſa eſt, ut de animalibus cito actum ſit: interimunt animalia illico g candefacti aeris exhalationes, ut & illæ, quas carbones lignei ardentes, prunæ ceſpitum Hollandicorum, Spiritus Vini ardens, Oleum Terebinthinæ incenſum h, Lignum Quernum viride ardens exſpirant, idemque facit Vini aut Cereviſæ fermentantis vapor i; quoties non ſunt lethales foſſoribus in cryptis novæ erumpentes exhalationes? aut in antiquis puteis Aër diu ſtagnantibus vaporibus inquinatus.

4. Eſt Aëris intenſio ſive elaſticitas in determinata & conſtanti proportione, nempe ut denſitas, occupatque ſpatia, quæ ſunt in ratione inverſa ponderum comprimentium; ſed Vapores & exhalationes, paucis exceptis, ita ſe non habent; obſervavi enim Vapores elaſticos ex paſta, a vi duplo majori com-

a Vegetable Staticks Exper. 83. & in Hæmaſtaticæ Append. Exper. 2.

b Hæmaſtatic. Append. Exp. 2. pag. 215.

c Itinerar. Italico.

d Philoſ. Tranſ. 448.

e Neuman de Vino. p. 365.

f Philoſ. Tranſ. N. 450.

g Hanksbee. Phyſ. Mech. Exp. Append. Exp. XI.

h Hales Vegetable Statiks. p. 170.

i Camerarius in Epiſt. Taur. p. 31. Neuman de Cerevis. p. 280.

comprimente, fuiſſe in ſpatium quadruplo minus redactos: in Aqua Cl. s'Graveſandius bullam conſpexit, quæ, elaſticitate Aëris tantum trecenties imminuta, in volumen 15000 majus expanſa erat a. Fateor tamen Exhalationes elaſticas conſtantes, & ejuſdem condenſabilitatis cum Aëre dari, quales ſex annorum ſpatio a ſe conſervatas, & æqualis cum Aëre elaſticitatis Cl. Haleſius deſcripſit b. Verum ejuſmodi exhalationes ſunt rariores.

a Inſtit. Phyloſ. §. 655.

b Hæmaſtatic. Append. pag. 310.

5·. Si quoque Aër non eſſet aliquod Fluidum, diverſum ab exhalationibus & vaporibus, cur manet, poſtquam tonuit & pluit? tum enim incenduntur exhalationes, quæ ſimul cum vaporibus in Terram ſub forma pluviæ decidunt; ſed obſervatur Aër modo purificatus, poſtquam pluit; adeoque eſt Aër aliquid ab exhalatis corporibus diſtinctum, quod creatum a Deo ſimul cum Terra, quod illico eſſe potuit ſuo pondere, & reliquis proprietatibus cauſa vegetationis Plantarum, ut & Animalium vitæ, ſimulac creabantur. Aër igitur ex aqua, in vaporem converſa, non progignitur, ſecundum Philoſophorum nonnullorum opinionem c.

c Cicero de Nat. Deor. Seneca Qu. Nat. Voſſius de motu Maris Cap. 20.

§. 1070. Aër in aliqua notabili copia collectus, huc uſque obſervatus fuit ſemper manſiſſe fluidus; neque diuturna mora in vaſis; neque intenſo frigore naturali in locis Boreis; nec ſummo artificiali frigore ope Spiritus Nitri & Glaciei; neque compreſſionibus in maſſam firmam reduci potuit. Eſt ejus fluiditas magna, quia particulæ ſunt admodum raræ, ſphæricæ, mobiliſſimæ, parum ponderoſæ, nec ſe magna vi trahunt, adeoque facile a ſe removeri poſſunt.

§. 1071. Non exiguam Aër gravitatem poſſidet, nec ſibi libere commiſſus a centro Terræ unquam recedit, quemadmodum levia, ex Principio levitatis, ab Ariſtotelicis agi dicebantur: ipſe Ariſtoteles Aëri pondus adſcripſerat [1]; quod Galilæus incepit

I 4 pro-

[1] Scilicet l. 4. de Cœlo c. 4. ubi hæc habet ὅτι ἐν τῇ αὑτῶν χώρᾳ πάντα βάρος ἔχει πλὴν πυρὸς, καὶ ὁ ἀὴρ, hoc eſt, in ſuo loco omnia [Elementa] pondus habent, excepto igne, etiam aër.

probare, confirmavit Torricellius, & Merſennus nunc vero plurimis experimentis demonſtratur. 1o Si ex recipiente Aër exinaniatur, in id, ſuperiori parte apertum, illico Aër ruit, per aperturam deſcendit, vas implet: ſi Aër levis foret, deſcenſus hic contingere non poſſet.

2o. Aër vi ingenti corpora, quibus incumbit, deprimit, ideo ſi orbis vitreus vel plumbeus planus, tenuis, imponatur recipienti, ex quo Aër exantliatur; a pondere incumbentis Aëris in recipiens premitur, frangiturque.

3o. Vaſa ſphærica vel fornicata, tabulæ Antliæ Pneumaticæ impoſita, educto interno Aëre, ad tabulam ab extrinſecus incumbentis Aëris pondere apprimuntur.

4o. Hemiſphæria cuprea, cava, ſibi impoſita, orbata interno Aëre, ad ſe ab externo valde apprimuntur, ita ut non niſi vi magna divelli queant.

5o. Verum quam clariſſime, Aërem eſſe gravem demonſtramus, ejus pondus ad ſtateram exhibendo: ponderetur enim phiala Aëris plena, hæc Aëre vacua multo eſt levior; admiſſo Aëre, gravior iterum deprehenditur [1]. Attamen oriri poſſet ſuſpi-

aer: aeris vero pondus ex eo conſtare adfirmat *οτι ελκει πλειον ο πεφυσημενος ασκος του κενου*, ſcilicet, *quod inflatus uter plus trahat* [bilancem] *quam vacuus*. Optimæ quidem cauſæ argumentum peſſimum, quod mirum eſt pluribus præclariſſimis Viris non ſuboluiſſe: utrem enim inflatum ſeu aere plenum ad bilancem non plus ponderare, quam evacuatum & ratio ipſa docet, & experimentis facile confirmatur. Ex Hydroſtatices quippe vel primis principiis clarum eſt liquida in liquidis homogeneis appenſa nullum ſui pondus oſtendere, quod ſcilicet ob eandem in utriſque ſpecificam gravitatem, eorum alterutrum ſuſtineat alterum, ſimili ratione ac ingentis corporis ex libræ brachio appenſi nullum eſt ſenſibile pondus ob æquilibrium alterius corporis quod ex altero brachio pendet. Simillimum ergo veritati eſt Ariſtotelem id cum utre experimentum ne tentaſſe quidem, ſed perperam ratiocinando illud præcipiſſe, alioſque plures ceteroqui doctiſſimos viros ejus auctoritate præoccupatos illud experimentum veluti indubium ſuppoſuiſſe.

(1) Quod ſi ope ſyringis in phia-

ſpicio, an non omne pondus Aëris ab admixtis vaporibus & exhalationibus pendeat [1]? ponderis partem ab iis pendere, eſt quam certiſſimum; ſi enim tempeſtate humida Aër per ſicciſſimos cineres clavellatos in vas vacuum, ſed prius una cum Aëre ponderatum, tranſeat, nequidem pondus dimidium habet, quod Aër ante eductus: verum cœlo ſudo ſi id fiat experimentum, ejuſdem ponderis eſt Aër, qui per Salem Alcalinum tranſiit, ac qui ante eductus erat. Si autem Aër purus gravis non foret, quomodo in ipſo nubes natare aut ſuſpenſæ hærere poſſent? hæ quippe graves, a nullo ſuſtentatæ pondere, deorſum ruerent.

§. 1072. Gravitas Aëris ſpecifica comparata cum Aqua, obſervata fuit nonnunquam uti 1 ad 800. Non tamen eſt hoc conſtantis veritatis, quippe quotidie Aëris pondus mutatur, pro diverſa puritate, denſitate, & calore: videtur in Europæ nonnullis lo-

phiala aer comprimatur, quemadmodum a Galilæo factum, multo gravior illa ad ſtateram deprehendetur; ejuſque pondus pro majori intromiſſi, compreſſique aeris quantitate, auctum ſemper obſervabitur; quod non exiguam argumento vim addit.

(1) Clariſſimi Boerhavii hæc eſt ſuſpicio, puro ſcilicet aeri, ſeu etherogeneis omnibus particulis defæcato pondus ineſſe nullum. En ejus verba *Chem. part. 2. de Aere*: *Si ergo ex data portione aeris foret ſeparatum quam accuratiſſime omne illud vere ponderoſum, quod demonſtratum fuit naturaliter in eo eſſe ex omni corporum genere, quantum putabitis ſupereſſe ponderis in illa mole aeris pro parte ejuſdem vere elaſtica? utique perſpicitis, niſi valde erro, illud futurum quam minimum. Si conjectura locus ex tot experimentis, forte nullum erit....quare cogitavi ſæpe num quid Deus ignem & aera pure elaſticum ambo creaverit non gravia, ad nullum certum punctum tendentia, ſed per totum univerſum cunctaque mundi ſyſtemata æquabiliter diſtributa*. At præter quam quod, uti noſtro Auctori eſt obſervatum, intelligi nullo modo poſſet, qui in ejuſmodi medio omni gravitate deſtituto, vapores, ceteraque innumera gravium corpuſculorum genera, ſuſtineri valeant; nullum eſt Viro Clariſſimo argumentum, quo ab univerſali corporum gravitate aerem & ignem excepta eſſe probet. Potior quidem Atmoſphæræ ponderis pars admixtis in ea variis corpuſculis debetur; at non omnis, aliquam puro aeri etiam concedendam univerſalis naturæ lex clamat.

locis comprehendi pondus ſpecificum reſpectu aquæ intra limites, qui ſunt uti 1 ad 606, & inde uſque ad 1000. (1)

§. 1073. Quantum Atmoſphera in ſubjecta corpora ponderet, explorari poteſt ope tubi vitrei, a ſuperiore parte clauſi, ab inferiore aperti, impleti Mercurio, qui in eo aliquando ad altitudinem 29 pollicum Rhenol. ſuſpenditur: hic ſuo pondere eſt in æquilibrio cum pondere Atmoſphæræ. Quia Aqua eſt circiter 14 levior Mercurio, poſſet Aqua cum eo in tubo, vel cum Atmoſphæra ad altitudinem $33 \frac{5}{6}$ pedum Rhenol. in æquilibrio hærere [2]. Idcir-

(1) Pluribus ſane experimentis, quæ inter aeris & aquæ pondera intercedit proportio, detegi facile poteſt; de quibus vide ſis Carolum Renaldinum *de reſolut. & compoſit. Math. p.* 178, 179. Id vero magis obvium eſt, quod fit ope vaſis cujuſpiam vitrei, aut metallici, ex quo commode educi aer poſſit. Hujuſmodi enim vaſis pondus ad bilancem exactam primum exploretur, cum ſcil. aere ejuſdem cum ambiente externo denſitatis repletur. Tum educto aere, denuo pondus ad bilancem expendatur. Id inventum a priori pondere ſubducatur; quod enim reliquum eſt, educti aeris pondus indicabit. Qua quidem ratione primum Otto de Guericke (*Experim. de Vacuo. l.* 3. *c.* 21.) deprehendit pondus aeris ad aquæ ejuſdem voluminis pondus eſſe, ut 1 ad 970, Boylius *in experim. nov. phyſico-mechan.*, ut 1 ad 938, ac demum Hallejus ut 1 ad 800.

(2) Sunt enim mercurii & aquæ in tubis æquilibratorum altitudines inverſe ut eorum denſitates (*Vid. adnot. ad* §. 612); atque adeo ut 1 ad 14, ita altitudo 29 pollicum mercurii, ad altitudinem aquæ, quæ cum ea mercurii quantitate æquilibratur, quæ idcirco per regulam auream prodit 406. pollic. ſeu pedum $33\frac{5}{6}$.

Reapſe aquam ad altitudinem 33 pedum in antliis tractoriis elevari, nec porro ulterius aſcendere omnium primus olitor Florentinus fortuito deprehendit. Hic rei novitate excitatus ad Galilæum Galilæi veniſſe dicitur, rem novam miramque ei narraturus: Veram tamen phænomeni cauſam haud tum intellexit Galilæus, ſed Torricellius ejus diſcipulus omnium primus conjecit eam definitam aquæ altitudinem in antliis a limitato Atmoſphæræ pondere oriri poſſe, quod tandem pro certo penitus habuit, cum in tubis mercurium ad altitudinem 29 pollicum ſuſpendi obſervavit.

circo premit Atmoſphæra ſuo pondere corpora ad ſuperficiem Terræ, ac ſi Aqua ad altitudinem 33 $\frac{5}{6}$ pedum iis ſuperfuſa incumberet; quod a Paſcalio & Boyleo experimentis fuit confirmatum (1).

§. 1074. Quoniam Aër eſt fluidus, premit ſecundum omnes directiones viribus æqualibus; adeoque tantopere ſurſum, quam deorſum, prorſum & antrorſum, ac oblique, idcirco corpora, utcunque tenera, quæ ab Aëre ambiuntur, ab omni parte æqualiter preſſa, non deſtruuntur: lateralem vero Aëris preſſionem perpendiculari æquivalere, patet in experimento Mariotti; nam phiala C D, aquæ plena, perforata in B, recipiens tubum E F utrimque apertum, retinet Aquam in tubo ad A, ad eandem cum foramine B altitudinem, adeoque Aër premens directione E A deorſum, non operatur vehementius, quam qui lateraliter foramini B accumbit. Tab. 11. Fig. 3.

§. 1075. Tubus impletus Mercurio, atque in æquilibrio cum pondere Atmoſphæræ, in laudem inventoris Torricellii, qui hoc Inſtrumentum anno 1643. invenit, appellatus eſt *Tubus Torricellianus*, ab aliis *Baroſcopium* & *Barometrum*: quod non exigua cauſa promotæ elapſo ſeculo Phyſicæ fuit. Quoniam inter ſupremum tubi fornicem & Mercurium ſpatium A ëre craſſiori vacuum relinquitur, deſiderio agebantur Philoſophi explorandi, quid corporibus, in hoc vacuo poſitis, contingeret? admiranda in eo obſervata phænomena, & difficultas illud conficiendi, originem alteri Machinæ, Antliæ nempe Pneumaticæ dederunt, cujus ope facilius Aër ex quibuſcumque recipientibus exhauriri poteſt.

§. 1076. Suſpendi vero Mercurium in tubo Torri-

(1) Pedem cubicum aquæ 64 librarum pondus continere deprehenſum eſt: igitur 33 pedes cubici aquæ pondus dabunt lib. 33x64. Præterea ponitur telluris ſuperficies quadratos pedes continere 55478-00000000000; ſi ergo toti huic ſuperficiei aquam incumbere ſupponamus ad 33 pedum altitudinem, erit integrum hujus aquæ pondus, atque adeo totius Atmoſphæræ lib. 5547800000000000x33x64. ſeu lib. 1171695360000000000000.

ricelliano a pondere incumbentis Atmoſphæræ probatur, quia ſi tubus longiori recipienti includitur, Aëre educto, ex tubo Mercurius ſubſidet, qui, Aëre iterum admiſſo, ad priorem aſſurgit altitudinem.

§. 1077. Poſito tubo Torricelliano per aliquod temporis intervallum in eodem loco, obſervantur Mercurii diverſæ altitudines, quarum diſcrimen majus eſt, quam a rareſactione caloris Atmoſphærici oriri poſſet; id Torricellius Anno 1645 vel 1646 primus obſervavit. Altitudo minima & maxima in Belgio obſervata, fuit 27 poll. 2. lin., & 30 poll. Rhenol. limites ideo quam proxime erunt 3 poll. Interim certiſſimum erit, Mercurium altius aſſurgere in tubum, cum ille, qui in vaſculo ſtagnat, plus premitur quam ante: deſcenſurum ex tubo Mercurium, ſi minus prematur: & quoniam diſcrimen altitudinum in tubo eſt 3 pollicum, erit hoc reſpectu totius preſſionis, & quidem maximæ, quæ æquivalet 30 pollicibus, $\frac{1}{10}$ pars, nam eſt 1, 10 :: 3. 30.

§. 1078. Lubet breviter recenſere, a quibuſnam cauſis nunc plus, nunc minus Mercurius prematur. Plus premetur, cum Atmoſphæra fit gravior; quod contingit ab hiſce cauſis. 1°. Cum ſupra regionem plus Aëris a Ventis, oppoſita directione flantibus, & Aërem ad locum intermedium pellentibus & cogentibus, accumulatur, qui ideo aſſurgens, Atmoſphæram altiorem faciet. Videntur Venti eſſe primaria cauſa mutationum in Atmoſphæra, & diverſarum altitudinum Mercurii in Baroſcopio: nam in Regionibus inter Tropicos jacentibus, & in quibus ejuſdem tenoris Ventus Orientalis perpetuo ſpirat, Mercurius in Baroſcopio vix obſervatur mutari, quemadmodum tum ex propriis, tum ex aliorum obſervationibus, teſtatur Cl. Halleyus [a].

2. Accumulatur etiam Atmoſphæra ſupra noſtram regionem, ſpirante Borea, vel Aquilone, qui Aërem refrigerant, condenſant; adeo ut Atmoſphæræ altitudo ibi decreſcat, ſed ſupremum Fluidum a latere omni affluat, ſuoque cumulo & pondere preſſionem augeat.

[a] Phil. Tranſ. N. 181.

30. Al

3°. Altior quoque erit Mercurius, ſi Ventus ex loco altiori Atmoſphæræ deorſum ad Terram determinatur; tum enim Aërem, cui occurrit, eadem directione premit, atque hic non aliter premit Mercurium, quam ſi a majori pondere aggravaretur.

4. Quum a frigore condenſatur Aër, deſcendit Atmoſphæra, etiamſi ejus eadem copia maneret; propter binas cauſas, majori gravitate gaudebit; partim ob vim centrifugam partium minorem, partim ob gravitatem auctam, vide §. 228. & 411. ideo plerumque Hyeme Mercurium in tubo altius ſuſpendi, quam Æſtate, obſervamus.

5°. Cum Atmoſphæra pluribus Vaporibus & Exhalationibus impraegnatur, ejus gravitas neceſſario increſcit, quantum ponderant Exhalationes: ideo ſi Aër diu maneat piger & tranquillus, plurimos vapores in ſe recipit, tumque Mercurius, æque Hyeme ac Æſtate, in tubo ſemper adſcendere obſervatur.

§. 1079. Minus premetur Mercurius, ſi Atmoſphæra levior fiat; quod contingit 1°. ſi a Ventis impetuoſis, aut a ſecum efferveſcentibus exhalationibus, pars quædam Aëris ex ſuo loco abripitur; hinc quaſi aliquod vacuum fit, in quod quidem pars ſuperior deſcendit, ſed nihilominus minor Aëris copia regioni illi terreſtri imminebit; ob quam cauſam Mercurius in tubo minus preſſus deſcendet; quemadmodum ſævientibus procellis ſemper obſervatur[a]; imo quotieſcunque percipis ventum aucto impetu ſupra locum obſervationis flare, videbis eo momento Mercurium deſcendere, quemadmodum etiam Hauksbejus analogo experimento demonſtravit: ceſſante vento, Aër ab omni parte iterum ad hæc loca accedit, minus Aëris æque denſi comprehendentia; ideo ab aucta Aëris maſſa & pondere iterum aſcendit Mercurius.

2. Deſcendit Mercurius in tubo, ſi Aër Exhalationibus & vaporibus, quos antea copioſe in ſe receperat, orbetur, hinc tempore pluviæ Mercurius in tubo humilis eſt[a].

3°. Vel cum Venti e Terra ſurſum ſpirantes, Atmo-

[a] Vid. adnot. ad §. 680.

moſphæram quaſi elevant; hinc flantibus nonnullis ventis, ſtationem humilem Mercurius in tubo tenet.

4°. Si calore Aër rareſiat, & Atmoſphæra altior fiat, quamvis eadem copia cæteroquin manſerit, propter §. 228. & 411. minus premet ſubjecta corpora. Forſitan multo plures cauſæ, hucuſque incognitæ, huc concurrere poſſunt, ſed illæ, quas recenſui, infinitis gradibus magnitudinis differre, earumque plures ſimul conſpirare, vel opponi ſibi mutuo poſſunt, ex quibus altitudo diverſa Mercurii in tubo pendebit.

§. 1080. Ex hiſce bene perpenſis apparet, altitudinem Mercurii in tubo diverſam futuras Aëris tempeſtates non præſagire, ſed tantum indicare præſentem Atmoſphæræ conditionem, & quidem modo preſſionem ejus in corpora terreſtria: nonnunquam ex certa Atmoſphæræ conditione aliqui effectus ſequuntur, qui ſi obſervati fuerint, tum aliquod formari poteſt præſagium, ſimulac eadem redierit Atmoſphæræ conditio: hæc vero ex ſola ejus preſſione, ſive ex altitudine Mercurii in tubo non cognoſcitur, adeoque nihil certi ex ſola altitudine Mercurii prævideri poteſt, niſi ex plurimis aliis obſervationibus & fontibus conditionem Atmoſphæræ detexerimus. Quamobrem nullæ certæ præſagiendi regulæ tradi poſſunt, quemadmodum ex multorum annorum obſervationibus, inter ſe ſollicite comparatis, colligere cogor.

§. 1081. Sunt mutationes Mercurii in Baroſcopio majores Hyeme, quam Æſtate; & majores in locis frigidioribus, quam in calidioribus. 1°. Quia Aër frigidus denſior eſt quam calidus, atque ideo aptior multis gerendis vaporibus; quibus dum accumulatur, fit Atmoſphæra graviſſima; quibus cum orbatur, fit leviſſima: obſervantur autem hyemales menſes ſæpe pluvioſiſſimi.

2°. Sub finem Autumni, Hyeme, & in initio Veris ſæviunt impetuoſiſſimi Venti, Præſteres, Typhones; cum Æſtate Aër ſit tranquillior: a Ventis vero maximæ mutationes Atmoſphæræ inducuntur, partes ingentes ex ſuo loco dimoventur, unde illa le-

levior facta, in tubo Mercurium minus premit. Sed & Venti Atmoſphæram accumulant, Aërem oppoſitis ſuis directionibus condenſando, qui inde gravior factus, Mercurium in tubo valdequam premit. Quoniam in locis Polo propioribus Aër Hyeme eſt frigidiſſimus denſiſſimuſque, ideo ambæ allatæ cauſæ locum in primis ibi habent, faciuntque, ut multo majores mutationes ab Atmoſphæræ preſſione in frigidis, quam in calidioribus regionibus contingant.

§. 1082. Cum limites variationum Mercurii in tubo ſint adeo anguſti, hos diverſis artificiis amplificare conati fuerunt Philoſophi, ſperantes ſe ſic minimas Atmoſphæræ mutationes obſervaturos; hinc Morlandus Tubum inclinatum EDC conſtruxit, in cujus parte DC, longiori quam A B, ubi limites mutationum in Baroſcopio vulgari ſunt, neceſſario mutationes majores, longitudini CD proportionales, contingunt: pulcrum eſt hoc inventum, verum id incommodi habet, quod ſuperficies Mercurii in eo non ſemper ſit ad libellam, veluti *fg*, ſed convexa, veluti, *khg*, fere ſimilis & parallela fornici ſuperiori tubi *z*, adeo ut obſervari vera altitudo Mercurii nequeat. Præterea Mercurius nimis incumbit lateri tubi DC, adeo ut non tam cito, quam quidem in tubo vulgari, deſcendat. Tab. 11. Fig. 4. Tab. 11. Fig. 5.

§. 1083. Hookius tubum invenit ABDRGE, parte inferiori inflexum, apertumque; ei globus ferreus G immittitur, qui Mercurio innatat; globo filum adnectitur, quod trochleam D ambiens, ab altero globo H tenditur: Deſcendente Mercurio ex A B, elevatur G, hinc prævalens punduſculum G, ope filii trochleam D circumtorquet, hæc indicem longiorem LK, qui in circulo MNOP diverſos gradus notat. Oſtendit hoc Baroſcopium majores mutationes Mercurii ſatis bene, attamen minimas non tam cito, ac vulgare: ſed alia incommoda ab Aëre humido ſiccove in filum operante orunda, tum a trochleæ attritu &c. commemorare non lubet [a]. Tab. 11. Fig. 6.

§. 1084. Hugenius Anno 1672 duas Barometrorum ſpecies invenit, quarum hæc præcipua Tubo

[a] Philoſ. Tranſ. N. 185. p. 24.

Tab. 11. Fig. 7. bo O V, $25\frac{1}{2}$ poll. longo, recurvo ad V P, utrimque adjungitur capſula cylindrica H K, C P, quarum diameter eam tubi decies ſuperat, prominet ex capſula P L C, alter tubus C N; Mercurio impleta pars capſulæ dimidia K O concipiatur, tubus O-M P, & alterius capſulæ dimidium P L: proinde in capſula K O, ſi Mercurius uno pollice ex K ad R deſcenderit, elevabitur in P L uno pollice, ab L ad S, tumque tota columna Mercurii in tubo R O M duobus pollicibus brevior erit, & tantum longitudinis R I, cum antea fuerat longitudinis K V. Si igitur mutatio Mercurii in Barometro vulgari fuerit 3 pollicum, duplo minor erit in hoc Hugeniano; verum dimidium capſulæ L C, & pars tubi C N impletur Aqua, tincta Ærugine, miſta cum Spiritu Nitri, ne a frigore congeletur, & tecta ſuperius oleo amygdalarum, ne exhalet; adeoque Mercurio in capſula K O deſcendente, adſcendet tantopere ille in capſula L C, expreſſurus ex hac, & elevaturus Aquam in tubum; quæ ſi gravitate careret, adſcendente Mercurio in L C ad unum pollicem, adſcenderet in tubo ad 100 pollices, quia capacitates ſunt, ut quadrata diametrorum: cum autem Aqua gravitatem habeat, quæ ſit $\frac{1}{14}$ illius, quæ eſt in Mercurio, 14 pollices Aquæ æquilibrium agent cum pollice Mercurii in altitudine, quamobrem ad minimum erit mutatio, quæ in altitudine varia hujus Aquæ obſervabitur, & reſpondet $1\frac{1}{2}$ poll. Mercurii in utralibet capſula, 21 pollicum: eritque ita mobiliſſimum ejuſmodi Baroſcopium, de quo videri poteſt Autor [a]. In uſu non admodum increbuit machina propter nonnulla incommoda: 1°. Quod ſi Oleum liquori in tubo C N ſuperfundatur, id parietibus ejus adhæret, opacoſque hos reddit. 2°. Si Oleum non ſuperfuſum fuerit, liquor ex C N avolat. 3°. Calor multum dilatat liquorem, quem frigus condenſat in C N, ita ut eadem quantitas ſub diverſa altitudine cum pari pondere Mercurii æqui-

[a] Journal des Scavans A. 1672. p. 137.

librium agat: idcirco, niſi quis Thermometrum ex eodem liquore confectum & juxta poſitum, ſimul conſideraverit, vel Tabulas aliquot, in quibus dilatatio à calore, quem Thermoſcopium indicat, conſuluerit, nihil certi cognoſcetur.

§. 1085. Quoniam igitur hoc Hugenianum Barometrum nondum voto ſatisfacere judicavit R. Hookius a, & poſtea Cl. de la Hirius b, id longe mobilius reddiderunt, tertiam adnectendo capſulam ejusdem diametri cum prioribus, quo fit, ut quantum Mercurius in capſula inferiori elevatur, tantum elevetur liquor in capſula tertia D N. Impletur pars capſulæ inferioris B C, & tubus C D, uſque ad medium G, Oleo Tartari per deliquium; tubi pars altera G D, & capſulæ ſuperioris pars D K, Oleo leviſſimo, quod vocatur Petroleum. Pars alia machinæ BSA recipit Mercurium, veluti in Hugeniano Barometro: deſcendente igitur Mercurio ad dimidium pollicem ex A in L, elevatur ex B in H, & petroleum ex K in N tantopere; manet proinde altitudo ſupra Mercurium H N = B K. Sit diameter tubi C D = 1. & diameter capſularum = 9. erunt capacitates uti 1 ad 81: ſit proinde tubus C D ultra 80 pollices longus; & adſcendente Mercurio dimidium pollicem ex B in H, ſurſum feretur petroleum a G ad D, ſpatio 40 pollicum: deſcendente vero Mercurio ex F ad R ſemipollicem, deſcendet petroleum 40 poll. a G ad I; quamobrem motus in hoc barometro conſpicuus erit 80 poll., ſi Mercurius in baroſcopio vulgari duorum pollicum mutationi tantum ſubjiceretur.

a Philoſ. Tranſ. An. 1686.

b l'Hiſt. de l'Acad. Roy An. 1708.

Tab. 11. Fig. 9.

Pulcerrimum foret hoc inventum, ſi tria haberentur Fluida diverſiſſimæ denſitatis, quæ ſuperficiei vitri non adhærerent, nec ſecum permiſcerentur, ſed adſcendendo vel deſcendendo, vitrum relinquerent, uti in Mercurio obſervare datur: his nondum detectis, invenimus ſucceſſu temporis nimis adhærere Oleum utrumque ſuperficiei Tubi C D, ita ut hic opacus reddatur, nec de vera altitudine ſuperficiei terminantis G, ob jacturam liquoris, adhærentis parietibus, judicium ferri queat. Rarefactionis liquo-

rum à calore etiam ratio habenda erit.

a Remarques & experiences Phyſiq.

Tab. 11. Fig. 9.

§. 1086. Amontonſius a Anno 1695. ſequens inventum cum publico communicavit: Capiatur tubus A B, conicus, cujus baſis B aperturam, non majorem $\frac{1}{12}$ pollicis habeat. Mercurius, qui adimplere poteſt partem ſuperiorem A C, 30 pollices longam, poſſit ſua copia partem tubi inferiorem & ampliorem D B, & longam modo 27 $\frac{1}{6}$ poll. adimplere, ſi fuerit tubus A B 45 pollices longus, tum Baroſcopio vulgari ſtante in altiſſima ſtatione 30 pollic., erit Mercurius in hoc tubo inter C & A; & ſi Mercurius fuerit in Baroſcopio vulgari in humillima ſtatione 27 $\frac{1}{6}$ poll., erit Mercurius in hoc tubo in D B; quamobrem intervallum inter A & D eſt 17 $\frac{1}{6}$ pollic., & Mercurius in hoc tubo fere ſextuplo majorem motum, quam in Baroſcopio vulgari habebit: vocatum fuit hoc inventum ab aliis *Barometrum marinum*, quia à Nautis facile poteſt tubus inverſus ſervari, quem inſpecturi in ſitum A B tantum invertant. Cavendum autem ſollicite eſt, ne minima Mercurii guttula ex orificio B excidat, quippe tum levior ejus columna æquilibrium non amplius cum Atmoſphæra tenet, niſi in loco propriori fornici A. 2°. Nimius mercurii attritus immobilitatem magnam infert: 3°. Quia Aër aperturam B ingreditur, ſuos humores & ſalia ad parietes tubi applicat, qui liberum deſcenſum mercurii impediunt, adſcenſurum inquinant, in partes ſeparant.

Tab. 11. Fig. 10.

§. 1087. D. Caſſinus, & poſtea præſtantiſſimus Mathematicus Joh. Bernoullius, tubo ampliori Barometrico A B, inflexo parum ab inferiori parte B H, tubum gracilem horizontalem & apertum C H, adnexuit, cujus longitudo cum capacitate ſua & tubi A B ita conveniat, ut 2 $\frac{1}{6}$ pollices Mercurii ex A B impleant tubum gracilem ex C ad H; quam-

ob-

obrem, ſi Mercurius in tubo fuerit ad altiſſimam ſtationem in D, erit in tubo gracili ad H; & ſi fuerit in humillima ſtatione ad L, erit in tubo gracili ad C; cumque tubus CH poſſit eſſe cujuslibet longitudinis, modo capacitas DL tubi amplioris augeatur; habetur hoc modo Baroſcopium mobiliſſimum. Attritus & Attractio inter Mercurium & tubum CH, longe immobilius reddunt hoc Baroſcopium, quam prima facie apparet: hinc quidem notabiles in vulgari Baroſcopio mutationes inſigniter, ſed minimas, non oſtendit.

§. 1088. Alia inventa, ſed minus celebria, tradiderunt alii Philoſophi, quæ anguſtiæ Inſtituti noſtri non permittunt, ut exponamus: Liquet ſatis ex his omnibus, ſimplex Barometrum eſſe hucuſque optimum ad obſervationes accuratas capiendas, ſi id probe conſtructum fuerit; ad quod requiritur, ut Mercurius ab omni Aëre ſit purgatus, & ut in ſuperiori parte tubi, inter fornicem & Mercurium, nihil omnino Aëris habeatur; quomodo id obtineri queat, dixi in Diſſertationibus Phyſicis [1].

K 2 §. 1089.

[1] Cum mercurii ſuſpenſio in tubis, vel ſimplicibus barometris ab Atmoſphæræ pondere pendere ponatur, id omnino conſequens eſt, ut non variato Atmoſphæræ pondere, eadem etiam maneat mercurii in tubis ſuſpenſio. At ſecus ſe res habere quandoque videtur: ſi enim mercurius, quo implentur tubi, omni aere fuerit prius expurgatus, ipſique tubi ſenſim, ſummaque adhibita diligentia in catinum hydrargyro ſimiliter plenum invertantur, aperto infra orificio, nil mercurii ex iis decidet, etiamſi 75 pollicum & amplius altitudinem habuerint, manebuntque ita pleni, quouſque concuſſione nulla agitati immobiles perſeverant: at ſi concutiantur, ſtatim ad ſolitam uſque altitudinem 29 pollicum* præcipitabitur hydrargyrum, quod tandem poſt aliquot reciprocationes conſiſtet. Id ſane experimentum a Brounchero, Boylio, Hugenio, aliiſque ſæpius repetitum ſucceſſit, nilque propterea dubii de phænomeni veritate eſſe poteſt. Quoad ejus vero cauſam ſpectat, nil aliorum Philoſophorum hypotheſes morabor, veroſimiliorem modo cauſam exponere ſat erit. Mercurius itaque omni defæcatus aere denſior procul dubio evadit, majoriſque adeo magnitudinis fiunt ejus contactus cum internis tubi parietibus, qui-
bus

§. 1089. Edit Aër ſua gravitate plurimos effectus, veluti enim Mercurium in tubo ad altitudinem 29 pollicum ſuſtinet, ita ſi in tubo, qui Mercurio imponitur, concipiatur embolus, qui a ſuperficie Mercurii recedendo elevetur ſurſum, removendo *tantum* Aërem, Mercurius preſſus a pondere Atmoſphæræ, tubum neceſſario ingredietur, atque embolo adhærebit uſque ad altitudinem 29 poll. Quamvis tum altius tollatur embolus, non tamen amplius ſequetur Mercurius, ſed in eadem altitudine hærebit; nec emboli reciprocatio aliquid ulterius producet, cum tantum Aërem ex tubo removere poſſit. Hinc diſcimus, Aquam in Antliam ſuctoriam, utcunque reciprocetur embolus, non ad majorem altitudinem, quam $33\frac{5}{6}$ pedum adſcenſuram; Aquæ pondere nempe in hac altitudine cum Atmoſphæræ pondere æquilibrium agente. Non igitur Aqua in Antliam adſcendit, quia fugitur, ſed quia ab Aëre premitur: adeoque ſi claudatur antlia cum Aqua in vacuo, etiamſi reciprocetur embolus, ne quidem Aquæ gutta in eam adſcendet, nec ex clauſo vaſe, Aquæ penitus pleno, Antlia in ſe Aquam recipiet, utcunque agitetur embolus.

§. 1090. Ab actione Antliæ vix differt Suctio Animalis: id enim, quod fugit Anima, Aërem ex ore deglutit, nares claudit, labiis papillam undique prehendit, genas extrorſum pellit, vacuum in ore facit: Aër externus ubera ſua gravitate premit, lac pellit ad loca,

bus propterea majori attractionis vi, quam antea, contingentes mercurii partes adhæreant neceſſe eſt: his vero partibus & aliæ a parietum contactu remotæ eadem attractionis vi conjunguntur, & adhærent, hiſque porro aliæ. Contenta igitur in tubis mercurii columna non toto ſuo pondere æquilibrium cum Atmoſphæra habet, ſed quæ ejus pars altitudinem 29 pollicum adæquat, ab Atmoſphæra, reliqua vero abs internorum parietum contactu ſuſtinetur. Hinc nil mirum ſi ſuccutiendo tubum, vel interjectis aeris bullulis, ad conſuetam 29 pollicum altitudinem ſtatim mercurius deſcendat; ita enim fit, ut prioribus contactibus vel ablatis, vel diminutis, attractionis effectus tollatur, vel inſenſibilis evadat.

loca, in quibus ſublata eſt reſiſtentia, hoc eſt ad papillam, & ex ea in os ſugentis. Similis eſt fumigatio Tabaci. Tum actio Cucurbitarum Chirurgicarum veluti eſt A, ex quibus, cuti impoſitis, Antliæ C ope, vel alio quocunque modo, educitur Aër: ad cutem idcirco cucurbitæ a pondere Atmoſphæræ apprimuntur, ad harum cavitatem propelluntur humores, a quorum affluxù tumeſcit locus, qui deinde ope inſtrumenti jam apud Chirurgos communiter recepti, ac fig. 2. delineati, exiguis plagis inciditur; ex quo, iterum applicata cucurbita, ſanguis ab aeris pondere exprimitur. Eſt quoque Aër ſua gravitate cauſa noſtræ reſpirationis. Tab. 12. Fig. 1. 2.

§. 1091. Inter effectus, qui a pondere Aëris in corpora pendent, etiam Aquæ transfluxus per Siphones inæqualium crurum numerandus eſt: Sit enim ejuſmodi Sipho EACD, plenus Aquæ, crurique breviori AE appoſitum ſit vas B, Aër ſua gravitate in utroque crure Aquam ſurſum premet, hæc tamen ſua gravitate nititur deorſum, & quidem majori vi in crure longiori CD, quam in AE; adeoque datur major ratio inter actionem Aëris ſurſum & reactionem Aquæ deorſum in crure breviori AE, quam in CD, longiori; proinde Aqua EA majori vi ſurſum, quam CD premetur; ergo adſcendet Fluidum in EA, tranſpellet reliquum in AC, CD; & quia eadem cauſa exſiſtit, quamdiu Fluidum eſt in vaſe B, effluet ex orificio D omne Fluidum. Tab. 12. Fig. 3.

§. 1092. Crediderunt nonnulli Eruditi aliam, quam Aëris gravitatem, hujus transfluxus eſſe cauſam, ſed hanc eſſe veram, apodictice demonſtrari poteſt: quia ſi Sipho EACD includatur Recipienti, ex quo omnis Aër educatur, ut ſit vacuum Torricellianum, [quod fieri poteſt Recipiens implendo accurate Aqua, omni Aëre prius orbata, & deinde educendo hanc Aquam,] tum in accurato hoc vacuo nullus ſit Aquæ per Siphonem transfluxus: Impeditur quoque ex Siphone EAD aquæ effluxus, vaſis BB orificium C claudendo, aëriſque preſſionem prohibendo. Aut ſi Sipho EACD conſtet ex cruribus, quorum Tab. 12. Fig. 3.

rum brevius EA ſuperet 30 pollices, impleaturque Mercurio, nullus fiet ex breviori crure per longius Mercurii transfluxus; ſed ſi ad D etiam ponatur vaſculum, Mercurius relinquet arcum ſuperiorem AC, atque in crure utroque AE, CD, hærebit ad altitudinem eandem, in qua eſt in Barometro vulgari: aut ſublato vaſculo ad D, ruet deorſum Mercurius, qui erat in AE, verſus vaſculum B, atque effluet reliquus ex crure CD. Si vero crus AE fuerit brevius, quam eſt altitudo Mercurii in Barometro, fit Mercurii transfluxus, manifeſtiſſimo indicio, Siphonis effectus à pondere Aëris pendere.

a Acta Lipſienſia An. 1690. p. 142

Tab. 12. Fig. 8.

§. 1093. Movit difficultatem Reiſelius a ſuo Siphone æqualium crurum EFG, qui Aquam tranſmittere dictus eſt, cum enim orificia E, G, jaceant in eadem horizontali, admota Aqua ori E, effluxus fit ex G, & admota Aqua ori G, fit effluxus ex E: Verum effluxus memoratus non fit, niſi Aqua admota alterutri orificio ſua altitudine effecerit, ut crus hoc brevius, alterum longius evaſerit: quemadmodum ſollicite inſtituenti experimentum patebit. Ope hujus doctrinæ multi effectus, qui in Natura contingunt, facile explicantur [1], atque ar-

Tab. 12. Fig. 4. 5. 6.

tiſ-

[1] Effectus qui hic ab Auctore notatis ſchematis 4. 5. 6. Tab. 12. indicantur, clarius exponi merentur. MN eſt (*fig.* 4. *Tab.* 12.) vitreum vas cupreo pelvi prope N accurate compactum. Eidem pelvi duo adnexi ſunt cuprei tubi inæqualis longitudinis, quorum brevior TR duos vel tres pollices intra vitreum vas MN exporrigitur, extrema ejus parte patula R veluti in apicem deſinente: Longior eſt alter tubus QP extra vas NM protenſus. Tubi TS extremitas altera patula T vaſe aquæ pleno immergitur; tum exugitur aer ex tubi QP extrema parte P, donec diminuta aeris preſſione in ea aquæ parte, quæ tubo TR in vaſe ſubjicitur, per eundem tubum TR ſurſum aqua aſcendens ex R erumpat, tum in pelvim recepta per tubum QP, ad ſugentis os tandem tranſeat, idemque fiat aquæ transfluxus, ac quem §. 1091. per ſiphonem inæqualium crurum fieri dictum eſt. Quo major eſt differentia crurum QP, ST, eo major fit altitudo jactus ex foramine R; ita quidem ut ſi ea differentia paulo major fuerit ejuſdem vaſis NM longitudine, uſque ad M aquæ jactus fiet. Idipſum ſine aeris ſuctu ex P obtineri po-

tificialis Tantali potatio intelligitur [1].

K 4 §.1094. Tab. 15. Fig. 1.

poteſt, ſi nempe intra vas NM aqua ad duorum vel trium pollicum altitudinem continetur; aperto enim orificio P, et aqua ſuo pondere deſcendens, ex P egreditur, aeremque ideo vaſis NM rareſieri ſinit; qui proinde minus premens aquam in parte vaſis tubo T ſuppoſita, quam reliqua ejus aquæ ſuperficies ab exteriori aere premitur, eandem aquam cogit per tubum TS aſcendere, eamque ex foramine R erumpentem, jucundum ſpectatoribus fonticulum exhibere.

Ejuſmodi tubi ſeu ſiphones, quibus vaſa contentis aquis deplentur, variis figuris donari ſolent, veluti qui exhibentur fig. 5. & 6. Priorem quidem ſiphonem ACDE aqua repletum, quem figura oſtendit ſitum obtinere ſupponamus, ſitque ADE horizontalis linea tubi oris A & E terminata. Quæ in AB continetur aqua alteri in GE contentæ æquilibratur, atque adeo quæ eſt in tubi parte CDF pari vi deorſum furſum, ac furſum deorſum premitur; hinc nulla eſt cauſa ob quam apertis oris A & E, ex alterutra aqua præterfluat. Quod ſi in tubi parte AB aliquantulum altius aſcendat aqua ſupra E, prius æquilibrium tolletur, factaque in AB aqua minus gravis pondere aeris per A urgenti cedat neceſſe eſt, tantundem ex E ad ſaltum cogens, quantum illius per tubum CF deſcendit. Hic vero aquæ deſcenſus cum uſque ad D factus fuerit, nil amplius aquæ ex E ſaliet, ob æquilibrium æque altorum canalium DF, GE.

Alterum ſiphonem fig. 6. exhibitum quod ſpectat, omni contenta aqua eum depleri ex G neceſſe eſt, quod longius ſit illius crus EG præ altero AB, ob eandem ſcil. rationem qua in ſiphone 3. fig. eundem aquæ transfluxum contingere dictum eſt. Quæ in tubis quidem CD, DE continentur aquæ, in æquilibrio ſunt; at quæ eſt in AC minori vi in aerem ſubjectum agit, quam quæ eſt in EG, ob minorem illius quantitatem, minuſque adeo aquæ pondus. Ea ergo majori aeris vi preſſa, in proximam agit, omnemque tandem cogit per oram G effluere.

[1] Artificialis Tantali potatio, de qua hic Auctor, ejuſmodi eſt artefactum vas, in quo immerſa aqua ubi ad datam altitudinem prope labia cujuſdam ſimulacri Tantalum indicantis aſcendit, continuo tota ſubripiatur, ac veluti diſpareat. Indicatur hæc machina in *fig.* 1. *Tab.* 15., in qua ABCE cupreum ſcyphum repræſentat, in cujus media parte veluti ſeptum medium eſt, ſeu fundus FF foramine in P inſtructus: hic tubus utrimque apertus SM accurate committitur, cujus pars ſuperior PS, ſeu quæ ad ſuperiorem vaſis cavitatem pertinet, ampliori tubo HGK veluti contegitur. Amplior hic tubus fundo FF innititur, eumque accurate

te

§. 1094. Inter proprias dotes Aëris præcipua eſt illa, quæ vocatur *Elaſticitas*, propter effectus nonnullos analogos iis, quos in corporibus Elaſticis obſervamus: Poteſt nempe Aër in Spatium minus adigi compreſſione, qua ceſſante, iterum ſe ſponte reſtituit in priſtinum volumen. Claudatur enim Aër in Antlia, adigatur embolus ad fundum, id quantum fieri poterit; cedetque Aër preſſioni, in Spatium multo minus abiturus: Dein deſine embolum urgere, hic extemplo ab Aere ſe reſtituente in prius volumen ex Antlia expelletur.

§. 1095. Quemadmodum in præcedenti experimento Aër ab embolo comprimebatur in anguſtius ſpatium, ita quoque inferior à pondere Aëris ſuperioris comprimitur, quamobrem non ſecus ſe habet Aër prope Terræ ſuperficiem, quam qui in Antliæ cavo valde compreſſus habetur: hinc exigua Aëris copia, veſicæ incluſa, quæ in recipiente ponitur, ex quo Aër extrinſecus comprimens aufertur, ſeſe expandit, veſicam explicat, inflatque non aliter, quam ſi copioſo Aëre turgeret [1].

§. 1096.

te tangit præter quam in K, ubi exiguum eſt foramen intra ejus cavitatem aditum aquæ exhibens. Amplior hic tubus ita parari poteſt, ut inferiorem curvi ſimulacri Tantalum deſignantis partem repræſentet. In inferioris demum cavitatis latere eſt foramen D, ex quo contentus inibi aer ad aquæ ingreſſum expelli poteſt. Ex univerſo hoc machinæ apparatu jam clare liquet, quod ubi aqua in ſuperiorem ſcyphi partem immerſa, & per foramen K in tubum HGK admiſſa, ſupra foramen S demum aſcendit, per id neceſſe ſit, ut in inferiorem ſcyphi partem FBCF medio tubo SM tota ruat, nil illius prorſus in ſuperiorem ſcyphi cavitatem remanente: eſt quippe tubus SM veluti ſiphonis longius brachium, brevius HGK; adeoque per ea, quæ § 1091 ſunt demonſtrata, ex ſuperiori in inferiorem vaſis cavitatem transfluere omnem aquam oporret.

[1] Cuinam cauſæ hæc aeris proprietas, elaſticitas communiter dicta, accepta referri debeat, difficillima quæſtio eſt. Ea ſane cum ab ipſa interna partium aeris conſtitutione, configuratione, proprietatibus, viribus, dependeat, quæ nemo ſanus ſibi accurate perſpecta eſſe adfirmabit, mortalium cuiquam certo & evidenter innoteſcere haud quaquam poterit. Inſtituta hactenus experimenta eam reapſe dari aeris affectionem, ejus le-

ges,

§. 1096. Prout Aër prope Terræ ſuperficiem eſt comparatus, ſeſe ita dilatat, ut volumina ſua ſint in

ges, indeque plures derivatos effectus in lucem prodiderunt, ex quibus ſane nova eſt efformata Scientia communiter *Aerometria* dicta; at nihil de ejus proprietatis origine & cauſa ex experimentis hucuſque deprehenſum eſt; nilque adeo, niſi vanas hypotheſes fingere, eaſque pro veris rerum naturalium cauſis haberi lubeat, ea de re pronunciari tuto poteſt. Nihilominus quæ hactenus a Philoſophis excogitata ſunt pro ejus proprietatis cauſa hic in noſtrorum tironum gratiam recenſere haud abs re fuerit.

Ariſtotelici imprimis, quibus omnia utut abſtruſa naturæ phænomena novis modo inventis vocabulis declarare ſollemne eſt, aeris compreſſibilitatem, tum dilatandi vim *qualitatem ejus occultam* procul dubio eſſe adfirmabunt, ac ita more ſuo quæſtioni ſatisfeciſſe videbuntur. Papæ quam nullo negotio!

Recentiores vero Philoſophi, quibus, eliminatis Peripateticorum qualitatibus occultis, mechanica philoſophandi ratio placuit, abs mechanicis particularum aeris affectionibus rem omnem derivare ſatagunt. Boylius imprimis [*in novis experimentis phyſico-mechanicis de vi aeris elaſtica*] aerem noſtrum ſupponit aut totum coaleſcere, aut ſaltem abbundare iſtiuſmodi partibus, quæ vel incumbentis Atmoſphæræ, vel cujuſvis alterius corporis preſſione & pondere incurvari, & in arctum coire valeant (quod eſt aeris compreſſibilitas). His vero comprimentibus corporibus eaſdem aeris partes contranitendo, ab ejuſmodi preſſione ſeſe liberare, quantum poſſint, moliantur, ac tandem occaſione data reapſe ſe liberent, ſeſeque explicent; quod eſt ipſa dilatandi vis, qualem in arcubus tenſis, & pinnis chalybeis contortis deprehendimus. At quis non videt obſcurum per æque obſcurum hic explicari, nec minus cauſam elaſticitatis in ſingulis aeris partibus, quam in tota earum congerie & mole Philoſopho eſſe inquirendam? Vel ipſi Boylio hæc explicatio haud ſatisfacere videtur, cum deinceps aliam tradit explicandi rationem cum ipſa Renati ſententia plurimum conſentientem, quam deinceps Neotericorum plures amplexi ſunt. Iterum itaque aerem ſtatuit congeriem eſſe minutiſſimarum particularum magnitudinis variæ, omnigenarumque figurarum, quales Carteſio ſunt tertii ſui Elementi particulæ: Eas intra ſubtiliſſimum corpus ethereum, vel uti Carteſio placet, inter particulas primi & ſecundi elementi, fluctuantes, huc illucque diſtrahi æthereo corpore eis interfluente. Quod ſi ejuſmodi æther vel ſubtilis materia, data cauſa comprimente, ex aeris particulis

in ratione inverſa ponderum comprimentium: Hanc regulam ſtabiliverunt Boyleus & Mariottus ex ſequen-

culis exprimatur, has tum in arctum coire & cogi; ſublata vero cauſa comprimente, ſubtilem materiam vel ætherem, qui ab æquilibrio ſuo cum aeris partibus violenter receſſerat, cum impetu inter eaſdem aeris particulas ſeſe iterum ingerere, primumque ſuum æquilibrium obtinentem, aereas particulas in priſtinam & ordinariam laxitatem reducere. Magnam quidem veri ſpeciem huic explicationi ineſſe non diffitendum, cui præterea ex analogia craſſiorum quorumdam corporum facile compreſſibilium, veluti ſpongiæ, lanæ, plumarum &c. robur etiam accedit: at veram eam eſſe elaſticitatis aeris cauſam temere adfirmaretur, præſertim cum non omnium ad aeris elaſticitatem ſpectantium ratio ex ea deduci facile poſſit.

Ex particulis ſe mutuo fugientibus compoſitum eſſe aerem arbitratur Cl: Newtonus, indeque omnem ejus expanſionem dependere, uti *ex Schol. prop. 23. l. 2. Princip. Math., & ex quæſtione* 21. & 31. *lib.* 3. *Opt.* liquet. At Viri Clariſſimi de vi mutuæ repulſionis doctrinam nec ſolidis argumentis innixam, & naturæ ſimplicitati valde abſonam pluries dictum eſt. Præterea aeris partes in mutuos complexus, utut facile diſſociabiles, verum tamen aliquos conſpirare conſtat. Si enim unum forte aeris elementum in quovis liquido fuerit, nihil ejus unquam ſenſibile erit, ſed ubi aliud ſimile illi adjungitur, quam cito ex iis conſpicua fit bullula, quæ tenacitate quadam ſuæ repugnat diſſipationi. Accedente dein alia ſimili bullula, & item altera, cuique patet eas invicem coaleſcere, novam naſci majorem bullulam, ut ſuæ magnitudinis ita & formæ ſphæricæ tenacem. Hæc quidem vis mutuæ attractionis inter aeris particulas major eſſe debet, quam quæ inter illius liquidi & aeris minima habetur, alias enim ea bullularum adunatio non daretur.

Poſita vero particularum aeris mutua attractione, haud difficile erit ex ea elaſticitatem derivare, ſi modo arcuatas aereas particulas fingere lubeat. His enim ita poſitis, quemadmodum ſingularum gravitatis centrum, ita & attractionis vis, in puncto intra cavitatem ſuam exiſtente collecta concipi poteſt; & ubi particulæ iſtæ viribus trahentibus ſimul cohærent, unaquæque in eo alterius loco ſubſiſtet, in quo vis trahens alterius hujus particulæ coacervatur. Unde cum loca iſta non tam in ipſis particulis, quam intra earum cavitates reperiantur, cohærebunt hæ inter ſe abſque ullo contactu; hæque erit naturalis aeris conſtituto, quam cum conſequutæ fuerint ejus particulæ, non amplius ſeſe dilatare pergent. Ubi autem ea-

dem

quenti experimento [1]. Sit tubus A B, Barometro inſerviens, qui rite præparatus ſuſpendat Mercurium ad altitudinem B C, huic immittatur quantitas Aëris A D [2], tum non amplius ſuſpendetur Mercurius ad D, ſed hærebit tantum ad altitudinem B E (3), Aëre A D ſe expandente in ſpatium Tab. 1. Fig. 9.

dem particulæ compreſſionis ope magis accedunt ad ſe mutuo, removentur ab iis locis, in quibus major eſt actio virium trahentium; ideoque ſublata compreſſione, earundem virium activitate ad loca illa redibunt, ultra quæ nequaquam progredi poterunt.

[1] Ad majorem eorum, quæ hic ab Auctore traduntur, intellectum, juvat in anteceſſum adnotare, vim aeris, qua ſe dilatare nititur ponderi, ſeu vi, qua comprimitur ſemper æqualem eſſe. Supponatur enim aeris particulas ad arcus ſeu ſpiræ formam eſſe convolutas (nil quippe intereſt, ſi alio modo figuratæ ſint); veluti eſt ſpira A (*Vid. fig. 21. Tab. Addit.*) quam pondus B ita premit, ut a majori pondere magis comprimi & complanari poſſit. Jam vero patet binas hic occurrere vires contrarias, alteram ponderis B ſpiram prementis, alteram ſpiræ A ponderi reſiſtentis; quarum neutra alteram vincit, quia aut pondus, aut ſpira cederet: æquales igitur hæ vires erunt.

Hinc facile colligi poteſt corpus C D eadem vi comprimi a ſpira A, qua, ſublata ſpira, premeretur a pondere B; ſpira ſiquidem A æqualiter vim ſe relaxandi exetit in corpus CD, & pondus B. Quin etiam ſi loco ponderis B digito ſpira A compreſſa teneatur, eodem modo corpus C D a ſpira A premetur, ac ſi pondus B in ipſum incumberet. Hinc ratio patet quare incluſus aliquo vaſe aer, & ſub tecto, eodem modo ſubjecta corpora premat, ac cum apertus toto Atmoſphæræ pondere premit; vaſis enim latera, aut cubiculi tectum vices aeris ſuperioris explent, quemadmodum in allato exemplo digitus vices explebat ponderis B.

[2] Id ſcilicet ita obtineri poteſt. In tubum AB ex ejus patula parte A mercurius intromittatur uſque ad D; reliqua tubi pars AD aere plena maneat. Tum appoſito digito ad A invertatur tubus, immergaturque in argento vivo vaſis B; & ad ſuperiorem tubi partem tum aſcendet aer, inferiori hydrargyro plena manente. Qua quidem ratione data quævis aeris quantitas in tubum immitti poterit.

[3] Aeris enim quantitas AD æque denſus ac aer exterior, eadem qua ille vi premit argentum vivum ſubjectum; atque adeo in ſuperficie hydrargiri in vaſe B ſtagnantis, ejus pars tubo ſubjecta præter vim prementis aeris AD reliquis partibus communem, ſuſtinet etiam pondus mer-

tium A E. Vis, qua Aër Atmoſphæricus comprimitur, eſt æqualis ponderi Atmoſphæræ, quacum eſt Mercurius altitudinis BC, in æquilibrio; adeoque pondus Atmoſphæræ ope columnæ Mercurialis C B exprimi poteſt: hoc pondere compreſſus fuit Aër A D. Hic autem facto experimento, ſe explicuit in volumen A E, adeoque Aëris ita rarefacti ſuperſtes elaſticitas, ſimul cum pondere Mercurii E B, æquilibrium faciunt cum pondere Atmoſphæræ, ſive cum columna Mercuriali C B: demta proinde Mercurii columna E B, æquilibrat Aëris elaſticitas in A E cum reliquo pondere Atmoſphæræ, quod eſt æquale columnæ Mercuriali C E. Eſt proinde pondus comprimens Aërem expanſum in A E, veluti eſt C E. Si menſuremus dein ſpatia A D, A E, ab Aëre in utroque caſu occupata, deprehenduntur eſſe uti C E ad C B, quare volumina Aëris ſunt in inverſa ratione ponderum comprimentium.

§. 1097. Eadem regula locum etiam habet, cum Aër comprimitur in minus volumen, quemadmodum probe evicit ſequenti experimento Mariottus a. Sit Tubus PONM inflexus, clauſus in M, ei infundatur tantillum Mercurii, qui adimpleat partem inferiorem N O, ut intercipiatur Aër in NM, qui cum ſit æque compreſſus ac reliquus Atmoſphæræ Aër, poteſt concipi preſſus a pondere columnæ Mercurialis C B in fig. 9. In tubum P O infundatur Mercurius, veluti ad altitudinem X O, comprimetur Aër in crure N M, ut tantum occupet volumen MZ, ducta nunc horizontali Z F, erit Aër M Z com-

a Mouvement des Eaux. p. 141
Tab. 12. Fig. 10.

mercurii DB; quamobrem ob præpollentem vim gravitatis, neceſſe eſt ut ex tubo deſcendat mercurius, non tamen uſque ad B; quia in ejus deſcenſu aer AD dilatatur, ejuſque adeo minuitur vis elaſtica, nec æquali cum aere exteriore, preſſu certare poteſt: Quædam ergo hydrargyri pars in tubo adhuc relinquetur, ſcilicet ad eam uſque altitudinem, veluti BE, quæ una cum rarefacto aere AE capax ſit totius Atmoſphæræ pondus ſuſtinere, quod in experimento Torriceliano a ſolius mercurii 29 pollicum columna ſuſtineri valet.

compreſſus, tum a pondere Atmoſphæræ, tum a pondere affuſi Mercurii XF: menſurando Spatia MZ & MN ab Aëre occupata, & pondera comprimentia, quæ ſunt uti CB, & CB†XF, obſervatur hæc proportio, ut ſit MN, MZ:: CB†XF, CB; adeoque iterum ſunt hæc ſpatia, ab Aëre occupata, in ratione inverſa ponderum comprimentium (1). Obſervavi, cum Aërem MN plus quam in volumen quadruplo minus redegeram, ipſum non amplius auſcultare regulæ traditæ, ſed plus reſiſtere viribus comprimentibus, veluti olim etiam annotavit Nob: Boyleus. Neque poſſe regulam ſemper eſſe conſtantem, inde patet; quod ſimulac partes Aëris ſeſe contingerent, maſſamque omnio ſolidam componerent, non poſſent amplius ab ullis naturæ viribus in minus volumen reduci, quia corpus eſt impenetrabile.

§. 1098. Quæritur, quantum Aër Atmoſphæricus, prout ſe habet ad Terræ ſuperficiem, à viribus noſtris comprimi poſſit? Limites aliquos nondum animadverto, id tamen certum eſt, Boyleum hunc Aërem decies ter denſiorem reddidiſſe: Halleyus ſe Aërem ſexageſies denſiorem vidiſſe tradit. Cl. Haleſius [a] ope præli condenſavit Aërem in ſpatium trigeſies & octies minus; verum ope Aquæ, in glaciem denſatæ, Aërem in ſpatium 1838 minus quam ante reduxit, ita fuiſſet duplo denſior quam Aqua, & ultra; adeoque, cum Aqua incondenſabilis exiſtit, particulæ Aërem componentes, erunt prorſus diverſæ ab Aqueis; cæteroquin enim modo in volumen 800 minus circiter comprimi potuiſſent, tumque ejuſdem denſitatis ac Aqua, viribus quibuſvis comprimentibus reſtitiſſent.

[a] Hæmaſtat. appendix pag. 348 &c.

§. 199.

[8] Hinc facile liquet aerem eo magis condenſari, quo majori pondere premitur, aeriſque denſitates varias ponderibus ipſis prementibus directe reſpondere. Sunt enim duorum corporum ſub inæquali mole eandem materiæ quantitatem continentium denſitates reciproce ut moles, ſeu ſpatia per § 660: Atqui etiam pondera, quibus eadem aeris quantitas comprimitur, ſunt reciproce ut ſpatia, in quæ aer compreſſus adigitur. Ergo aeris denſitates ſunt directe ut pondera comprimentia.

§. 1099. Quoniam Aëris compreſſi elaſticitas ſemper eſt in æquilibrio cum pondere premente; ille, qui a pondere Atmoſphæræ compreſſus eſt, vi æquali huic ponderi reaget: idcirco Aër in phiala concluſus cum Mercurio, cui tubus ab utraque parte apertus inhæret, demto Aëre ex tubo, Mercurium ſua elaſticitate ex phiala ad eandem in tubo altitudinem pellet, quæ in Barometro vulgari eſt; ſi nempe Aër interim non rarefactus ſit [1].

Si autem Aër in aliquo vaſe duplo denſior redatur, duplo magis elaſticus erit, adeoque Mercurium in tubo aperto ad altitudinem eandem, ac eſt in Baroſcopio, poſſet pellere: ſive Mercurii loco, Aquam ultra altitudinem 32 pedum: Quamobrem Tab. 12. Fig. 11. denſiſſimus Aër vaſi D D B B, quod Fonti componendo inſervit, incluſus, Aquam A A B B ſalire faciet ad magnam altitudinem. Ab Aëre compreſſo, Tab. 15. Fig. 2. & hinc magis elaſtico, jactus Aquæ ex fonticulo Heronis & Niewentytii pendet. (2)

Hinc

[1] Idipſum ita experimento liquet. Tubus AB (*Vid. fig. 22. Tab. Addit.*) utrimque apertus altera ſui extremitate immergatur in vas hydrargyro ſemiplenum, tum operculo CD idem tegatur vas, itaut exigua aeris pars argento vivo FG & operculo CD interjecta, cum externo aëre nullo modo communicet. Præterea ope antliæ pneumaticæ extrahatur ex tubo AB aer; & ſtatim videbitur mercurium ad ſolitam 29 pollicum altitudinem in tubo aſcendere. Atqui ad eandem altitudinem aſcendit mercurius in experimento torricelliano; cum tota Atmoſphæra in argentum vivum FG incumbit. Ergo mercurius in vaſe tantundem premitur ab elatere incluſi aeris CFGD, quantum a totius Atmoſphæræ pondere.

[2] Memoratus fonticulus eſt hujuſmodi. In *fig. 2. Tab. 15* F & I duo vaſa exhibent aquam continentia, mediano veluti ſepto ab invicem ſeparata, utraque ſurſum deorſum accurate clauſa. Item X & Z repræſentant alia bina vaſa mediano ſepto OQ ab invicem diſtincta; aerem ambo contineant, ac accurate ſuperius inferius ſint clauſa. Per tubum AC in vas X immittatur aqua, ibi contentum aerem in tubum DE comprimens. Compreſſus hic aer ob auctam ſuam vim elaſticam, aquam in vaſe F contentam per tubum GL in vas Z protrudet; excepta hic aqua, contentum aerem comprimi neceſſe eſt in tubum NP, qui idcirco aer aquam in vaſe I comprehenſam per tubum SR ſurſum expellet, fietque

hac

Hinc quoque intelligitur, quomodo Aër valde condenſatus in Sclopeto Pneumatico, globum plumbeum vi ſumma explodere poſſit, adeo ut is effectus vix minores, quam a pulvere pyrio actus, edat. [1] Tab 12. Fig. 12.

Ex iiſdem principiis explicari poterunt vitrei Urinatores, Fonticulus Sturmii dicto audiens, aliaque phænomena. [2] Tab. 12. Fig. 15. 16. 13. 14.

§. 1100.

hac ratione aquæ jactus ex R.

Huc etiam ſpectat ejuſmodi vaſis conſtructio, ex quo tantundem vini exprimi poteſt; quantum aquæ immittitur, ita ut vinum ex aqua gigni appareat. Deſignatur hoc vas *fig.* 3. *Tab.* 15., in qua CD medianum ſeptum exhibet lateribus accurate commiſſum, ac vas in duas veluti æquales partes diſpeſcens, ex quarum alterutra in alteram per tubum ES communicatio datur. Inferior vaſis capacitas per foramen N impletur vino, accurate dein eo clauſo foramine: In ſuperiorem præterea vaſis cavitatem per tubum ABP immittatur aqua, hac inibi contentus aer comprimetur, & per tubum SE ſuæ elaſticitatis vi in ſubjectum vinum premendo aget, ut proinde aperto in O foramine per id, vinum expelli neceſſe eſt.

[1] Scopletorum pneumaticorum diverſas conſtructiones videſis apud Merſennum *in phænom. Pneum. prop.* 32. & 33., Gaſparum Schottum *in Mechanica Hydraulico-Pneumatica par.* 2. *claſ.* 1., Honoratum Fabri *in Scient. Phyſ. Tract.* 1. *l.* 2. *prop.* 248., Sturmium *in Phyſ. Elect. t.* 2. *art.* 3. *de Elemento Aeris c.* 3. Totum hujus machinæ artificium eo ſpectat, ut ope antliæ vel ſyringis MN aer in exterioris tubi cavitatem ECDR, quantum poteſt, comprimatur; tum ita compreſſo aeri continuo fiat aditus ex K in interiorem tubum extrema parte A patulum; ita enim vi ſua elaſtica non minori velocitate globum K expellere poteſt, quam vi pulveris pyrii idem projiceretur.

[2] Vitrei minatores, de quibus hic Auctor, ſunt hominum vel aliorum animalium ſimulacra ex vitro efformata: hæc vel intus cava ſunt, in pedum veſtigiis patentia exiguis foraminulis; vel ſolida ſunt, & adnexos habent vitreos globos intus cavos, contortis tubis in extremitate patulis donatos, quemadmodum in *fig.* 15. & 16. *Tab.* 12. deſignantur. Tria, quatuor, vel etiam plura ejuſmodi ſimulacra in cylindricum vas aqua plenum immerguntur, cujus vaſis ſuperior pars pelle ipſam aquam contingente accurate clauditur. Hæc vero ſimulacra etſi ex vitro conſtent, quod aqua gravius in ſpecie eſt; quoniam aerem intus incluſum etiam habent, ejuſdem vel etiam minoris gravitatis ſpecificæ

§. 1100. Vis, qua particulæ Aëreæ ſe mutuo repellunt, eſt in ratione reciproca diſtantiarum, quæ ſunt inter particularum centra.

Sint

ficæ, quam eſt aqua, eſſe debent, ut propterea vaſis fundum non petant. Quod ſi bacillo comprimatur pellis ſuperiorem vaſis extremitatem contegens, aqua deorſum pulſa per patulos ſimulacrorum meatus aere ſtagnantes recipietur, compreſſo inibi contento aere: quamobrem graviora in ſpecie facta ſimulacra, deorſum ſua gravitate ruent. Ablato vero bacillo, ſeu ſublata omni vi externa aerem ſimulacrorum comprimente, conſtrictus aer reſtituetur, & ejecta ex ſimulacrorum cavitatibus aqua, priſtinam ſuam gravitatem ſpecificam illa nanciſcuntur, atque adeo ſurſum elevata ad priora loca commigrabunt. Atque hac ratione varii conciliari poſſunt his ſimulacris motus; ad libitum ſcilicet ſpectatoris modo ſtare modo ſurſum vel deorſum moveri.

Sturmii præterea fonticulus, de quo Auctor, eſt fons intermittens, ſeu aquam per intervalla excludens, qualis *fig.* 14. *Tab.* 12. deſignatur. Ejus vero effectus ut facilius intelligatur, ſit AB tubus vitreus utrimque patulus, qui inferiori parte B in apicem deſinat, ſuperiori vero pollice D claudi accurate valeat. Si hic aqua, vel liquore quovis impleatur, nil ejus ex foramine B decidet, dummodo ſuperior ejus pars pollice clauſa fuerit: verum ſublato pollice ob ſuperius incumbentis aeris preſſionem, aqua ex B delabetur, totuſque deplebitur, ſi ita apertus maneat. Quod ſi inter aquæ fluxum ſuperior ejus pars A iterum claudatur, tum ob concluſi aeris elaſticitatem aqua euſque protrudetur, donec is aer expanſus & debilitatus una cum ſuperſtite intra tubum aqua ponderi Atmoſphæræ æquilibrium faciat. Atque ita ſi per vices pars tubi ſuperior A modo claudatur, modo aperiatur, aqua ex D nunc ſiſtetur, tunc decidet, ſicque interruptus veluti fons efformabitur. His præmiſſis facile modo intelligitur effectus fonticuli intermittentis *fig.* 14. *Tab.* 12. exhibiti. Per vaſis ABB axem aſcendit tubus EC utrimque patulus; ac foramine in F exciſus. Tubus hic accurate afferruminatur tam vaſi ſuperiori ABB, quam inferiori MN. Vas ſuperius foramen habet in A cochlea munitum, per quod accepta aqua tegi & accurate claudi poteſt: in inferiori vero parte KK variis foraminulis exciſum eſt, aditum aquæ exhibentibus, veluti hic ſex ob exagonam vaſis figuram. In inferiori vaſe eſt foramen G ita conſtitutum, ut aqua per id non defluat, niſi ad altitudinem foraminis F in vaſe aſcenderit, totumque foramen contegerit: dico aquam ex foraminulis K, K per intervalla fluere. Contenta ſiquidem aqua in vaſe ABB ſuo pondere ex foraminibus KK defluet

do-

Sint duo cubi æquales XAE, ZBI, qui contineant Aëris quantitates inæquales, ita ut diſtantiæ *inter* centra particularum in XAE, ſint ad eas in ZBI, uti 2 ad 1, erit numerus particularum conſiderandarum in latere DE, ad eum in *HI*, uti 1 ad 2, idemque obtinet in latere EG, & IM, tum in DX & HZ. Quare erit numerus particularum agentium in ſuperficiem DG, ad eum in HM, uti 1 ad 4, & numerus particularum in cubo XAE, ad eum in ZBI, uti 1 ad 8. Vires, quæ in ſuperficies æquales DG, HM, agunt, ſunt ut vires, quibus Aër comprimitur: Poſſunt etiam vires in has ſuperficies DG, HM, agentes conſiderari tanquam compoſitæ ex numero particularum. Adeoque hæc ratio compoſita debebit conſtare ex rationibus componentibus, quæ ſunt in A, ad eas in B, uti 1 ad 8. Sed numerus particularum agentium contra ſuperficiem DG, eſt ad eum contra HM, veluti 1 ad 4. adeoque altera componens ratio neceſſario eſt uti 1 ad 2; verum hæc eſt ratio actionis ſingularum particularum, & diſtantiæ centrorum ſunt uti 2 ad 1: quare erit hæc actio particularum in XAE, ad eam in ZBI, veluti diſtantiæ centrorum particularum in B, ad eas in A. [1]

Tab. 12. Fig. 17. 18.

donec per foramen F in locum exeuntis aquæ ſubire aer poteſt. Quamprimum vero aqua delapſa foramen F occluſerit, omniſque adeo aeri intercluſus ſit aditus, fluere aqua deſinet, perinde ac in tubo AB *fig.* 13 occluſo foramine A aquæ fluxus ſiſtitur. Cum vero aqua ad ſuperiorem uſque orificii F partem aſcendit, per foramen G in inferioris vaſis N cavitatem ruit; quamobrem aperto iterum foramine F, ac novo per id admiſſo aere in vas ABB, ex foraminulis K, K iterum fluet aqua, donec ejus tanta exierit quantitas, quæ denuo foramen F obtegat: atque ita per intervalla fluere aquam patet. Et quoniam ex recepta in cavitatem MM aquæ quantitate prænoſci facile poteſt temporis punctum, quo effluxus ſiſti, quo renovari debet, veluti imperari is poteſt, & tanquam dicto audiens imperito vulgo obtrudi.

[1] Ad majorem hujus veritatis intellectum, animadvertere juvat majorem aut minorem

§. 1101. Cognita Aëris elaſticitate, intelligitur, quomodo ex recipientibus ope Antliæ Pneumaticæ Aër exhauritur: Concipiamus enim embolum a fundo Antliæ recedere, & inter hanc atque recipiens communicantem tubum dari; Aër ſua elaſticitate ſe expandet, Antliam ingredietur vacuam, donec in hac, & in recipiente aeque rarefactus exiſtat: Expulſo hoc Aëre ex Antlia, & iterum a fundo remoto embolo, qui ad eum adactus erat, ut Aër expelleretur, denuo Aër ex recipiente, ſe expandendo, in Antliam ingredietur: Idque reciprocato embolo in Antlia, continuo fiet; quamobrem ope Antliæ Aër perpetuo magis magiſque rareſcet: Antlia igitur Aër tantum rarefieri, non autem prorſus exhauriri poteſt.

§. 1102. Solet *Vacuum*, Antlia factum, vocari *Boy-*

rem corporum elaſticorum numerum, dum ita diſpoſita ſunt, ut centra habeant in eadem recta linea, minime vim reſiliendi adaugere; hanc vero vim eam eſſe, qua duo quælibet ex his corporibus ſe mutuo repellunt. Sint e. g. ſpiræ A, B, C, D, E (*Vid. fig. 23. Tab. Addit.*) quarum una alteri incumbat, ſupremæ vero incumbat pondus P; patet jam ex ſuperius demonſtratis planum XY eadem vi premi a ſpira E, dum pondus ei ſuperincumbit, qua premeretur ab ipſo pondere P, ſi nulla interjecta eſſet ſpira; eademque ratione ſpira E pari vi premitur a pondere P, ac ſi inter ſpiram E & pondus P alia ſpira D interponeretur; atque ita ſi aliæ ſpiræ atque aliæ interponantur, demonſtrabitur planum XY eadem vi premi, atque adeo ſpiram E eadem reſiliendi vi ſemper donari, ſive plures, ſive pauciores ſpiræ inter primam E & pondus P interjectæ fuerint. Porro ſpira E eadem vi premit planum XY, qua pellit aliam vicinam ſpiram D, hæc vero æquali vi ſpiram E repellit; ergo vis hæc reſiliendi ea eſt, qua duæ quælibet ſpiræ ſe mutuo repellunt. Hinc vero liquet vim, qua aeris particulæ ſe mutuo repellere nituntur, creſcere cum eadem proportione, qua diſtantia inter earum centra decreſcit. Duplicato enim pondere P, ſpiræ ſeu aeris particulæ, A, B, C, D, E ad dimidium ſpatium conſtringuntur, adeoque diſtantia inter earum centra dimidia erit; & triplicato pondere, diſtantia inter centra erit tertia pars ejus, quæ erat antea, dum a ſimplici pondere P ſpiræ premebantur; atque adeo diſtantia inter centra eadem proportione decreſcit, qua pondus ſeu vis elaſtica & expanſiva augetur.

Boyleanum; quod proinde non eſt adeo perfectum, quam *Torricellianum*, quod in ſuperiori parte Barometri habetur, & quod Tubo & Mercurio efficitur.

§. 1103. Inventor Antliæ Pneumaticæ, circa elapſi ſeculi medium, in Germania fuit Otto Guerikius, qui pulcerrima cum ea fecit pericula. Hæc impulerunt Nob. Boyleum, adjutum opera Gratoricis, Hookii, & Papini, ad ſimilem Antliam in Britannia conſtruendam, quacum plurima inſtituendo experimenta Philoſophiam Naturalem ſummopere promovit, hinc *Machina*, vel *Antlia Boyleana* ſæpe vocatur. Eadem tempeſtate Leydæ a Cl. Voldero alia inventa fuit, quacum An. 1675. in Laboratorio Phyſico experimenta inſtituta Leydæ fuerunt. Hanc machinam, noſtra tempeſtate Cl. 'sGraveſandius ad magnam perfectionem & ſimplicitatem reduxit, ita ut levi opera, & breviſſimo tempore, ex Recipientibus maxima Aëris copia exantliari poſſit.

§. 1104. Aerem igni expoſitum rarefieri, proditum eſt in §. 775, adeoque Aeris elaſticitas augetur, qua ſe quaqnaverſum explicat, vel dilatare nititur. Aer contra a frigore in volumen minus condenſatur, ac ſi elaſticitatis partem amiſiſſet. Calefacti Aeris vis demonſtratur, cum teneræ vitreæ incluſus phialæ, hermetice clauſæ, igni magno exponitur, quippe ſe rarefactione adeo diſtendit, ut cum inſigni crepitu phialam diſplodat [a]. Veſicam antea non turgentem adeo inflat, ut prorſus crepet. Verum accuratiora circa vires rarefacti Aeris inſtituit Amontonſius [b] tentamina: quibus invenit, Aeris magnam aut parvam quantitatem, vaſi incluſam, a calore Aquæ ebullientis tantam vim ſua rarefactione acquiſiviſſe, quæ ad pondus Atmoſphæræ foret, uti 10 ad 33, aliquando uti 10 ad 35, quod aliquoties etiam obſervavi, quippe Aer ita calefactus elevare potuit Mercurium in tubo ad altitudinem $8\frac{2}{7}$ pollicum, ſtante Mercurio in Barometro ad pollices 29.

Cum autem Aer in vaſe denſior, quam eſt At-

[a] l'Hiſt. de l'Acad.Roy An.1710.

[b] l'Hiſt. de l'Acad.Roy An. 1708.

moſphæricus, reddebatur, & pari modo ejus vires in Aqua ebulliente explorabantur, deprehenſus fuit habuiſſe expandendi vires, in proportione denſitatis ſuæ [a]: ita Aer ſiccus eſt comparatus: ſimulac autem vel tantillum humidi in ſe ceperit, vires longe majores acquirit, verum hæc non ab Aere, ſed ab elaſticitate ſumma vaporis pendent, & ideo quoque eventus experimenti Amontoſiani non eſt omni tempore & loco idem, ſed varietatibus ſubjicitur.

a l'Hiſt. de l'Acad. Roy An. 1702.

§. 1105. Quantum vero Aer ab igne rareſieri poteſt? Aeris expanſionem a termino Glaciei incipientis, ad ſummum calorem æſtivum, qui in Britannia datur, eſſe uti 6 ad 7, obſervavit Hauksbejus [b], quæ & in noſtra regione fere etiam datur proportio, niſi quod fervidiſſimo die expanſionem paulo majorem deprehenderim. Eſt volumen Aeris a ſtatu incipientis glaciei uſque ad calorem, quem Aqua ebulliens cum eo communicat, veluti 2 ad 3. Verum Cl. Bernouillius Petropoli obſervavit expanſiones Aeris in aqua fervente, die æſtivo calidiſſimo, & die brumali frigidiſſimo, uti 6, 4, 3 [c]. Eſt volumen Aeris, frigidi inſtar glaciei, quæ formari incipit, ad eum calentem in vitro, quod liquefieri incipit, veluti 1 ad 3, ſi nempe Aer fuerit ſiccus; ſi autem aliquantum humidus fuerit, rareſcit in volumen duodecies majus, imo ulterius, quam in ſtatu incipientis glaciei fuerat. Hæc experimenta perpetuo pro Aeris humiditate & ſiccitate differunt.

b Phyſ. Mechan. Exper. p. 170. Tentam. Florent. pag. 39. P. I

c Bernouilli Hydrodyn. Sect. 16

§. 1106. Quæſitum fuit, an Aer ſua elaſticitate orbari omnino, vel pro parte poſſit, ita ut quaſi ad languorem aliquem reducatur? Elaſticitatem integram perſtare 16 Annorum ſpatio affirmavit Robbervallius [d]: illibatam eam, in Aere compreſſo, quinque annorum intervallo manſiſſe, accuratiſſimo mihi conſtitit experimento. Ex nonnullis experimentis opinatus fuit Hauksbejus, Aerem compreſſione ad languorem poſſe reduci; cum in vaſe Aer condenſatus aliquamdiu manet, deinde ſibi libere committitur, ut exeat quid poſſit, tum vas iterum claudatur, idque aeque calidum elapſo tempo-

d Du Hamel. Hiſt. Acad. L. 4 S. 6. C. 1.

re

re *aperiatur*, denuo exibit Aer, qui ad aliquem languorem redactus videtur, cum cæteroquin prima vice ex vaſe egreſſus fuiſſet: non tamen difficultate caret obſervatio: Cæteroquin Aerem ope *ſulphuris* incenſi elaſticitate orbari poſſe, Haleſius demonſtravit.

§. 1107. Aer ſibi libere commiſſus, & a cauſa comprimente liberatus, intra Fluidorum interſtitia ſe ſemper in formam ſphæræ expandit; veluti videre eſt, cum Fluida ſub recipiente ponuntur, atque ex hoc & illis Antliæ ope Aer exhauritur.

§. 1108. Quantum Aer, cum ſibi libere committitur, nec amplius a vi quacunque externa comprimitur, ſeſe ſua elaſticitate expandere poteſt? Difficillime huic quæſtioni reſponderi poteſt, quia ex diverſiſſimis Fluidis elaſticis Atmoſphæra componitur, quorum elaſticitas admodum differt: ſi igitur quæratur, quantum Aer virgineus, quantum quodlibet aliud Fluidum elaſticum expandatur? prius hæc Fluida pura & non permiſta capienda ſunt, quod factu difficillimum. Deinde altera difficultas datur; quomodo in ſpatio inani ponemus ejuſmodi particulas, ut non amplius in ſe agant, ſed una ſibi libere committantur? nondum ſolutum eſt hoc Problema: ex craſſioribus nonnullis experimentis in maſſa notabili Aerea captis, colligere licet, Aerem, prout ad Terræ ſuperciem fuerat, adeo rarefactum intumuiſſe, ut ſpatium 4000 majus occupaverit. Verum ad fluidum elaſticum, quod Aquæ admiſcetur, attendendo, ſæpe obſervavi, unicam ejuſmodi fluidi particulam, in tepente Aqua, ſe in volumen 46656000000 majus, quam antea conſpiciebatur, expandiſſe. [1]

[3 §. 1109.

[1] Cl. Boylius aliique experti ſunt aerem nullius ope caloris dilatari poſſe in ſpatium 13769 vicibus majus ſpatio, quod prope terram ab Atmoſphæræ pondere compreſſus occupat. Cum vero Regiæ Londinenſis Academiæ Socii aerem ſexaginta vicibus coarctari poſſe teſtentur, ſi 13769 ducas in 60, habebis ſpatium aeris ſumme dilatati, ad ejuſdem maxime coarctati ſpatium, ut 13769×60, ſeu ut 826140 ad unitatem.

Cum-

§. 1109. Eſt Aer admodum neceſſarius Animalibus plurimis, more humano reſpirantibus; animantes enim a ſpiratione Aeris ſuſtinentur: idcirco Animalia incluſa recipienti, ex quo Aer educitur, reſpirare amplius nequeunt, nec Pulmones ab eo explicari; ſed hi ſibi commiſſi, propria vi contractili ſe conſtringunt, vaſa ſanguinea comprimunt, ita ut non amplius ſanguis per Pulmones, nec ex Corde dextro in ſiniſtrum, tranſire poſſit, quare ceſſante ſanguinis circulo, de vita animalis actum eſt. Volatilia majora, ut & Terreſtria animalia, ſatis cito moriuntur: Piſces diutius quidem vitam protrahunt, moriuntur tamen: nonnulla inſecta in vacuo viva manent, alia moriuntur: Intumeſcunt tamen omnia, propter Aerem, in ſanguine & omnibus humoribus hoſpitantem, qui, ſublata Atmoſphæra extrinſecus comprimente, ſe in vaſis expandit, atque ita tumorem univerſo corpori conciliat.

§. 1110. In condenſato Aere animalia diu, bene & hilariter vivunt; præcipue ſi continuo novus Aer adferatur, & aliquid antiqui ex recipiente emittatur: Hinc Urinatores vivunt ſatis bene in ampla campana, merſa ſub Aqua, in Aere a 300 pedibus Aquæ compreſſo, & novies denſiori, quam eſt ad Terræ ſuperficiem, tantum novo Aere aliquantum reficiantur, & aliquid antiqui Aeris ex campana expellatur, veluti quotidianis obſervationibus confirmatur [a]. Cæteroquin Animalia plurima in eodem Are, & non renovato, clauſa, brevi mo-

[a] Philoſ. Tranſ. N. 444. Clare motion of Fluids.

Cumque, ut demonſtratum eſt, ſpatia ab aere occupata triplicatam habeant rationem ejus, quam habent intervalla inter centra particularum aeris, ſequitur (reperta radice cubica proxima numeri 826140, quæ eſt 93) intervallum inter centra particularum aeris ſumme dilatati, pluſquam 93 vicibus ſuperare intervallum, quo diſtant earundem particularum centra, dum aer eſt ſumme coarctatus. Hinc argumentum traxit Newtonus, ut putaret aeris particulas non inſtar arcus aut ſpiræ formatas eſſe, ſed cum magna vi & ingenito ſe mutuo expellendi principio; cum aliter concipi non poſſe arbitretur quomodo fere centies quaquaverſus ſe expandere poſſint aeris particulæ, & ita decies centies millies majus ſpatium occupare.

moriuntur; & quidem eo citius, quo vas, in quo hærent, fuerit minus. An id propter exſpirationes e ſuis Pulmonibus, tum ob reliqui corporis tranſpirationes, noxias vitæ, inutileſque reſpirationi? An quia Animalia Aerem in reſpiratione conſumunt, aut eum ex ſtatu elaſtico in fixum reducunt a? An potius eſt aliquid in Aere, quod Spiritu ductum alit & ſuſtentat animantes, quod neceſſarium eſt ad vitam continuandam, quod continuo ab Aere ſecretum, ſanguini in Pulmonibus admiſcetur, quo ab Animali in vaſe conſumto, actum eſt de vita? Stant Philoſophi pro hiſce ſententiis: Forte, qui omnes ſimul conjungit, propius ad veritatem accedet.

a Hales hæmastatic. app. Exp.6. pag. 323.

§. 1111. Quemadmodum Aer ad vitam Animalium neceſſarius eſt, ita quoque primaria eſt cauſa Vegetationis Plantarum: nullum enim ſemen in vacuo Terræ commiſſum, humectatum, fotumque germinat, veluti in aperto Aere b: imo omnes plantulæ, vel muſci minimi fuerint, vel aquatiles algæ, in loco, ex quo abeſt Aer, aut ubi idem aſſiduo ſtagnans quieſcit, ſtatim moriuntur c.

b Philoſ. Tranſ. N.23

§. 1112. In Aere Aquei vapores natant, nunc pauciores, nunc copioſiores; Aquam autem in poros Vegetabilium & Animalium ſe penetrans, partes removet, relaxat, tumefacit: adeoque Aer vaporibus ſcatens, & cum iis ſe intra poros nonnullorum corporum inſinuans, efficiet, ut ab hoc vapore corpora eaſdem, ac ab Aqua, mutationes ſubeant. Operam dederunt Philoſophi, ut vaporum copiam, in Aere diverſo tempore natantem, menſurare poſſent. Inſtrumenta, huic ſcopo inſervientia, appellantur *Hygrometra*, *Hygroſtathmica*, *Hygroſcopia*, vel *Notiometra*, quorum inventum adſcribitur Maignano. Conficiuntur diverſiſſimæ figuræ ex Lignis, Funibus, Chordis inteſtinorum, Pergameno, Spongiis, Corio, Cotoneo, Spicis ariſtarum, Oleo Vitrioli, &c. Præſtantiſſimam methodum Florentini d tradiderunt: varias plurimaſque alias Leupoldus e collegit. Verum nulli confidere licet, omniaque recenſita magnis defectibus ſubjiciun-

c Boerhave Chem. Vol. 1, p. 428.

d Tentam. Flor. pag. 14 & ſeq.

e Theatr. Static. Univerſ. Part. I. C. 7.

ciuntur; plurimum etiam differunt mobilitate recentia & vetera. [1]

§. 1113. Nec inutile, nec inamoenum erit, univerſam Atmoſphæram conſideraſſe, cujus partem quaſi tantum huc uſque perſpeximus. Atmoſphæra ab omni parte Terrarum orbem amplectitur; qui ſi quieſceret, nec circa axim diurno motu circumageretur, ex legibus Gravitatis Atmoſphæræ figura ſphærica foret, quia non poteſt quieſcere Fluidum, niſi a centro Gravitatis univerſa ſuperficies æqualiter diſtiterit.

§. 1114. Verum Terra circa ſuum axim motu diurno, & cum ea ſimul Atmoſphæra vertitur: quamobrem hujus partes diverſis viribus centrifugis ab axe recedent, eo majoribus, quo ab axe plus diſtant, per §. 411. & quidem directione perpendiculari ad axim recedent.

§. 1115. Idcirco figura Atmoſphæræ evadet ſphæroidea; nam ejus partes in Æquatore, & in vicinis ab utraque parte locis, multo plus ab axe diſtant, quam in locis Polis propioribus; & ſupra Polos erit vis centrifuga minima: Atmoſphæræ igitur axis major per Æquatorem, minor per Polos tranſibit.

§. 1116. Quoniam in plano tranſeunte per Æquatorem vis centrifuga Gravitati eſt directe oppoſita,

Aër

[1] Quorundam Hygrometrorum conſtructionem in tironum gratiam hic exhibere haud abs re fuerit. Funis cannabinus, aut nervus fidium [*Vid. Fig. 24. Tab. Addit.*] A B per parietis longitudinem extendatur ſuper rotula B; alterique ejus extremo D pondus alligetur, cui infixus ſit ſtylus FG. Eidem parieti affigatur lamina metallica HI in quotvis partes æquales diviſa: conſtructum erit Hygrometrum; aeris enim humor funium & chordarum longitudinem ſenſibiliter minuit, quo expirato prior longitudo reſtituitur, ut experimentis pluribus compertum eſt: Aeris ergo aucto humore pondus G aſcendet, imminuto deſcendet, indicabitque index FG in lamina HI aſcenſus vel deſcenſus ſpatia, ideſt, varios humiditatis aeris gradus. Quod ſi ſenſibilius Hygroſcopium deſideres, funem aut nervum fidium circa plures trochleas circumvolve, ut in *fig. 25. Tab. Addit.*, & reliqua fiant ut ante. *Vide Wolfii Aerom. cap. 7. publ. 45.*

Aër Æquatori & locis vicinis incumbens omnium maximam jacturam gravitatis patietur; ſed eo minorem, quo Aër regionibus, Polo propioribus, incubuerit: adeo ut in locis Polaribus vis centrifuga nihil de gravitate Aëris tollat, cum in eam ſub Æquatore directione perpendiculari agat. Quamobrem pondus Atmoſphæræ ſupra Æquatorem debebit apparere minimum, prope Polos maximum: quemadmodum obſervationes Baroſcopicæ quoque evincunt.

§. 1117. Sed & Aër ſupra Æquatorem debet eſſe multo rarior, utpote minus ponderans, minuſque inferiorem, cui incumbit, comprimens, quam in locis majoris latitudinis, in quibus craſſior ſive denſior erit.

§. 1118. Quamvis igitur eaſdem exhalationes corporum terreſtrium Atmoſphæra, ubivis in ſe reciperet, erit tamen Aër prope ſuperficiem Terræ in diverſis regionibus admodum diſcrepantis denſitatis & raritatis; diſcrimen augent Montes, valles, exhalationes valde diverſæ, vapores; veluti id homines experiuntur, cum in nonnullis regionibus Aërem conditioni ſui corporis magis convenientem, quam in aliis animadvertant [a].

§. 1119. Aër in ſuperiori parte Atmoſphæræ ſibi libere eſt commiſſus, adeoque ſe, quantum poteſt, expandet: Quo editior eſt Aër, & quo longius a Terrarum colluvie receſſit, hoc ſincerior puriorque eſt: pars ima & vicina Terris comprimitur a pondere ſuperioris: erit hic igitur compreſſus, ſpiſſior, & in minus volumen adactus: Quamobrem ſi rectam conceperimus, a ſuperficie Terræ ad ſupremam Atmoſphæræ ſuperficiem; in hac particulæ Aëreæ variæ magnitudinis erunt, eo majores, quo Atmoſphæræ limitibus ultimis propiores fuerint.

[a] Lucretius L. VI. V. 1101.

§. 1120. Quoniam in Baroſcopio Mercurius a pondere Atmoſphæræ premitur, ut in hac regione in ipſo Terræ ſolo ad altitudinem 29 pollicum Mercurius adſcendat, ſi quis cum Baroſcopio Turrim vel montem adſcenderit, in cacumine non tanta copia Aëris, quam ad radicem, Mercurio incumbet: ideo,

ideo, hic minus preſſus, etiam ad minorem altitudinem in tubo ſuſpendetur: periclitationes in multis regionibus captæ id comprobaverunt. Ipſe in Trajectina altiſſima Turri ſum expertus, Mercurium in Tubo $\frac{1}{12}$ pollicis deſcendiſſe, quotieſcunque 82 $\frac{4}{12}$ pedes Rhen; adſcenderam. Fevilleus in littore Teneriffæ Mercurii altitudinem obſervavit 27 poll, 9 $\frac{5}{6}$ lin.; excelſiſſimum deinde montem 2193 hexapedarum adſcendit, in cujus vertice Mercurius tantum altitudinis 17 poll. 5, lin. fuit. Non tamen id perpetuo pari proportione in eadem regione, vel in diverſis obtinebit, quia Atmoſphæra non ſemper eſt æque gravis, nec æque pura, nec imprægnata exhalationibus æque ponderoſis: nec æque calida, aut frigida, nec æque elaſtica: Inde provenit, ut, qui obſervationes alias examinat, eas non prorſus inter ſe congruere animadvertat, etiamſi in eodem monte captæ fuerint [a].

a Tentamina Florent. pag. 51. & ſeq.

§. 1121. Si experimenta cum Baroſcopio inſtituantur in diverſis montis excelſiſſimi altitudinibus, Mercurius in coſtanti proportione, quæ ex Lege Elaſticitatis ſequitur, non ſubſidet; ſed ſemper Mercurius minus deſcendit, quo altius adſcenditur; veluti obſervationes plurimæ a Caſſino, Plantade, Clapjes, [b] & Scheuchſero [c] captæ oſtenderunt; procul enim abeſt, ut Aeris expanſiones ſint in ratione inverſa ponderum prementium, cum in ſublimi Aere expanſiones fuerunt in majori ratione, quam inverſa duplicata ponderum: hæc pendent 1°. a variis viribus centrifugis, quibus in diverſis altitudinibus partes Aeris ſurſum pelluntur. 2°. a differenti Aeris gravitate ad varias diſtantias a centro Terræ, ſecundum §. 228. 3°. Sed & Aeris puritas, & hinc orinnda elaſticitas in altitudinibus variis diſcrepat.

b l'Hiſt. de l'Acad. Roy. Ann. 1705. 1733.

c Philo Tranſ. ſ. No. 405.

§. 1122. Quoniam igitur Lex Elaſticitatis in ſuperiori Aere nondum cognoſcitur, ex ea Atmoſphæræ vera altitudo erui non poteſt. Methodus illam ex crepuſculis determinandi eſt quoque admodum in-

incerta, cum horum initium & finem accurate aſſignare non liceat. (1)

§.1123.

[1] Celeberrimam inter recentiores Philoſophos quæſtionem de Atmoſphæræ altitudine, variaque aeris in ſublimioribus regionibus denſitate hic jejune attingit Auctor. At operæ pretium erit, ſi potiora huc ſpectantia ratiocinia memoremus. Jam vero ex ſuperius indicatis patet ſpecificam aeris gravitatem eſſe ad gravitatem aquæ, ut 1 ad 800: eſt vero aquæ gravitas ſpecifica ad hydrargyri gravitatem, ut 2 ad 27, ſeu ut 800 ad 10800; ergo ex æquo ordinate erit gravitas ſpecifica aeris ad ſpecificam mercurii gravitatem, ut 1 ad 10800; atque cylindrus aeris altitudinis 10800 digitorum, ſeu pedum 900, ejuſdem ponderis erit cum cylindro argenti vivi altitudinis unius digiti; quare hydrargyri 28 digiti barometro contenti, qui cum Atmoſphæra æquilibrantur, pondere ſuo columnam aeris æquabunt altitudinis digitorum 302400, ſeu pedum 25200, dummodo aer in tota ſua expanſione eandem ubique obtineret denſitatem, idemque adeo ſub eodem volumine pondus.

Verum cum aer ob vim elaſticam dilatetur, ſeſeque expandat pro ratione, qua minuitur ſuperincumbentis Atmoſphæræ pondus, non eandem ubique denſitatem obtinebit, ſed eo majorem, quo propius Telluri ſpectatur. Quam ob rem ſit columna aeris [*Vide fig.25. Tab. Addit.*] ABCD a telluris ſuperficie AB ad Atmoſphæræ uſque ſummitatem DC exporrecta, ſitque diviſa in innumeras partes æquales AF, EH, GM &c., æqualibus ſcil. ſumtis altitudinibus AE, EG, GL &c. Etſi vero aer AF per totam altitudinem AE non eandem ubique denſitatem obtineat, nec aer EH per totam altitudinem EG eandem præciſe denſitatem habeat, quoniam vero magnitudines AF, EH exiguæ valde ſupponuntur, quod per ſingularum altitudinem occurrit denſitatis diſcrimen, ut exiguum & inſenſibile contemni merito poteſt, ejuſdemque adeo denſitatis ſingulæ ſpectari poſſunt per totam earum altitudinem. Jam vero demonſtratum eſt aeris varias denſitates eandem inter ſe rationem habere, quam habent pondera quibus comprimitur; adeoque erunt denſitates aeris in ſpatiis æqualibus AF, EH, GM &c. inter ſe ordinatim ut pondera aeris ſuperincumbentis ESF, GSH, LSM &c. Sed in ſpatiis æqualibus AF, EH, GM &c. denſitates ſunt, ut materiæ quantitates inibi contentæ per §. 659, pondera vero quibus aer comprimitur, ſunt ut quantitates materiæ ipſorum ponderum; erunt aeris quantitates æqualibus ſpatiis AF, EH, GM &c. contentæ, inter ſe ordina-

§. 1123. Si oculos ſurſum tollamus, cælum videmus cæruleum; quia ſpatia cæleſtia ſupra Atmoſphæ-

dinatim, ut quantitates aeris ſuperincumbentis ESG, GSH, LSM.

Eſt igitur aeris quantitas AF ad quantitatem aeris EH, ut quantitas aeris ESF ad aeris quantitatem GSH, & alternando AF : ESF : : EH : GSH, & invertendo ESF : AF : : GSH : EH, & componendo ASB : AF : : ESF : EH, & iterum alternando ASB : ESF : : AF : EH. Et eodem modo demonſtrabitur eſſe ESF : GSH : : EH : GM; & ita porro. Si ergo demonſtretur quantitates aeris in ſpatiis ASB, ESF, GSH &c. eſſe continue proportionales, conſequens erit aeris quantitates ſpatiis AF, EH, GM &c. contentas eſſe etiam continue proportionales. Quod vero aeris quantitates ASB, ESF, GSH &c. ſint continue proportionales ex modo dictis facile liquet; eſt enim ASB : AF : : ESF : EH; ergo convertendo ASB : ESF : : ESF : GSH. Similiter eſt ESF : EH : : GSH : GM; ergo etiam convertendo ESF : GSH : : GSH : LSM; & ſita porro. Aeris igitur quantitates æqualibus ſpatiis AF, EH, GM &c. contentæ geometricam progreſſionem component. Sed his aeris quantitatibus reſpondent earundem denſitates; erunt igitur denſitates aeris in ſpatiis æqualibus AF, EH, GM &c. in continua geometrica proportione. Jam vero altitudines AE, AG, AL &c. quibus dictæ aeris portiones a telluris ſuperficie diſtant, æquali omnes intervallo ſe ſuperant, ſuntque adeo in continua arithmetica proportione: creſcentibus igitur dictis altitudinibus in arithmetica progreſſione, reſpondentes aeris denſitates in continua progreſſione geometrica minuentur, ſeu, quod ad idem recidit, reſpondentes aeris raritates augebuntur in continua proportione geometrica, quemadmodum Cl. Hallejus invenit.

Quam hactenus demonſtravimus, varias aeris denſitates definiendi, invicemque comparandi rationem, in Galilæana gravitatis hypotheſi locum modo vindicat, ſupponendo ſcilicet gravitatis vim ubique conſtantem, & quantitati materiæ proportionalem. At ſciendum Cl. Newtonum *prop.* 21 & 22 *l.* 2. *Princip. Math.* eandem denſitatum rationem inquirere in aliis gravitatis hypotheſibus, hæcque illi ſtatui theoremata. 1. Si gravitatis vis reciproce proportionalis ſupponatur diſtantiarum quadratis, ſumanturque diſtantiæ in progreſſione muſica, erunt reſpondentes aeris denſitates in progreſſione geometrica. 2. Si gravitatis vis reciproce proportionalis ſit diſtantiæ a centro, ſumanturque diſtantiæ a centro continue geometrice proportionales, erunt reſpondentes aeris denſitates continue etiam proportionales. 3. Si gravitatis vis ſit directe ut diſtantia, ac ejuſmodi ſumantur

ſphæram ſunt inania; idcirco apparent nigra; verum Aer reflectit lucem Solis, eam non in radio-
los

tur diſtantiæ, quarum quadrata arithmeticam progreſſionem conſtituant, erunt reſpondentes aeris denſitates in progreſſione geometrica. Atque ita definitam habes denſitatum aeris rationem in ſingulis iis hypotheſibus, quas reapſe in tellure obtinere probabile reputat Cl: Newtonus. Ubi & illud ſpectari hic etiam opportunum erit, quod ex præſcripta denſitatum aeris ratione in hypotheſi gravitatis reciproce diſtantiarum quadratis proportionalis, conſequitur, ipſique Newtono indicatur *prop.* 41. *l.* 3. *Princ. Math.*, quod ſcil. ſi aſcendatur a ſuperficie terræ ad altitudinem ſemidiametri terreſtris, aer ibi rarior ſit, quam apud nos, in ratione longe majori, quam ſpatii omnis infra orbem Saturni, ad globum diametro digiti unius deſcriptum; atque adeo globus aeris noſtri digitum unum latus ea cum raritate, quam haberet in altitudine ſemidiametri terreſtris, impleret omnes Planetarum regiones ad uſque ſphæram Saturni, & longe ultra; quemadmodum fuſius deductum eſt a Davide Gregorio *Aſtronomiæ Phyſicæ l.* 5. *prop.* 3. Verum quæ hactenus ex Newtono indicavimus, locum modo habent, dummodo ſupponatur aeris denſitatem viribus comprimentibus eſſe proportionalem, ſeu eſſe aeris compreſſi ſpatia ponderibus comprimentibus reciproce proportionalia, quod ſane prope telluris ſuperficiem reapſe obtinere plura experimenta probant. Verum fingi quoque poſſunt aliæ condenſationis leges, veluti quod aeris compreſſi denſitas ſit in ratione ſubduplicata, vel duplicata vis comprimentis, vel quod cubus vis comprimentis ſit ut quadrato-quadratum denſitatis, vel ut quadrato-cubus denſitatis &c. In his vero ſingulis hypotheſibus, denſitatum proportio per ſublimiorem Geometriam erui ſemper poterit, ut videre eſt in Mon. Acad. Reg. Scient. A. 1716, ubi hanc materiam ſubtiliſſime tractat Varignonius.

Sed redeamus ad Galilæanam gravitatis hypotheſim, videamuſque quid ulterius ex ea pro definienda Atmoſphæræ altitudine conſequi poteſt. Quæ ſecundum illam obtinent progreſſiones geometrica & arithmetica, prior ſcil. denſitatum, altera altitudinum, hanc proprietatem ſervant, ut ſumtis duobus terminis quibuſcunque progreſſionis geometricæ, e. g. denſitatibus aeris in ſpatiis EH, QC, quibus in arithmetica progreſſione reſpondent altitudines AE, AQ, proportio quam habet denſitas aeris AF (nempe primus progreſſionis geometricæ terminus) ad denſitatem aeris EH, tantundem contineatur in majori proportione, quam habet eadem denſitas AF ad denſitatem aeris QC, quantum altitudo AE

con-

los ſeparando ; hæc lux albet : proinde cælum , & nigredinem cum albaluce permixtam contemplantes, colorem cæruleum percipimus ; eodem modo ac

continetur in altitudine AQ. Quo poſito ex data in duabus diverſis aeris regionibus denſitate, facile colligi poteſt altitudo cuivis datæ alteri denſitati reſpondens ; adeoque poſito ultimo raritatis gradu, ultra quem nequeat ulterius aer rarefieri, nullo negotio totius Atmoſphæræ altitudo colligi poſſet. Jam vero conſtat ex Mariotti, & Hallei obſervationibus, argentum vivum in barometro ad diſtantiam 82 pedum ſupra terræ ſuperficiem, decima fere digiti parte deſcendere ; quare cum prope tellurem conſiſtat intra tubum ad altitudinem 28 digitorum, ſeu 280 partium digiti decimarum, ſupra turrim 82 pedes altam conſiſtere debet mercurius ad altitudinem 279 earundem partium : Sed aeris denſitates ſunt ut pondera, quibus comprimitur ; ergo erit aeris denſitas in telluris ſuperficie, ad denſitatem ſupra turrim, ut 280 ad 279. Dictum eſt etiam ex Boylio aerem nullius ope caloris dilatari poſſe in ſpatium 13769 vicibus majus ; quare ſi ad ultimum atmoſphæræ terminum ita dilatatus ſit aer, erit denſitas aeris prope tellurem ad denſitatem, quam habet in ultimo Atmoſphæræ termino, ut 13769 ad unitatem, ſive ut 3841551 ad 279. Atqui eadem aeris denſitas prope telluris ſuperficiem eſt ad denſitatem ſupra turrim altam pedes 82, ut 280 ad 279 ; quare hæc denſitatum ratio tantundem in illa majori denſitatum ratione continetur, quantum numerus 280 continetur in numero 3841551 : tantundem ergo, ex dictis, pedes 82 contineantur oportet in totius Atmoſphæræ altitudine, quæ idcirco per regulam auream prodibit pedum fere 1125026.

Finita jam eſſet omnis de Atmoſphæræ altitudine controverſia ; ſi reapſe in omnibus aeris regionibus ſuperius poſita proportio obtineret inter aeris denſitatem, elaſtitatemque, cum ponderibus comprimentibus : verum utut in inferioribus, & prope tellurem aeris regionibus ea proportio obſervatur, in ſuperioribus tamen regionibus non accurate cum experimentis & obſervationibus quadrat. Dictum quippe eſt cylindrum aeris altum pedes 900, & ejuſdem ubique denſitatis, quam habet prope telluris ſuperficiem, ejuſdem eſſe ponderis cum cylindro argenti vivi altitudinis unius digiti ; atque adeo decimam partem digiti argenti vivi ejuſdem eſſe ponderis ac 90 pedes aeris. Si igitur aer per totam Atmoſphæram æque denſus eſſet, & ejuſdem ubique ponderis ſub eadem mole, ut argentum vivum in barometro decima digiti parte deprimatur, attolli deberet barometrum

ac pictores ex albo nigroque pigmento cæruleum conficiunt. Non autem Aer ex luce colorem cæruleum ſeparat, quia tum omnia objecta, lucem reflexam ab Aere excipientia, cærulea viderentur.

§.1124.

trum ad altitudinem pedum 90 ſupra tellurem. Eſt vero aer ad majorem a Terra diſtantiam dilatatus, ac minori pondere onuſtus; igitur multo major quam 90 pedum eſſe debet altitudo ſupra tellurem, in qua adductum barometrum decima digiti parte minuitur. Verum inter variationum barometri indagatores, qui maxime extendunt hanc altitudinem decimæ digiti parti competentem, non majorem 82 pedum eam aſſignant: quare in regionibus ſuperioribus minor eſt aeris denſitas, quam quæ eſſe deberet juxta poſitam cum ſuperincumbente pondere proportionem; & in majoribus a terra diſtantiis adhuc longe minorem eſſe aeris denſitatem deprehenderunt Cl: Caſſinus, ceterique qui ad producendam Obſervatorii Pariſienſis lineam meridianam, plurium montium altitudines ſumma diligentia explorarunt.

Id ſane diſcrimen inter proportionem denſitatis aeris cum ſuo pondere prope telluris ſuperficiem, & in altioribus regionibus, ex eo potiſſimum oritur, quod non eadem ſit aeris hujus & ſuperioris natura. Imprimis enim non idem eſt in utroque aere calor, cujus vi aeris elaſticam facultatem plurimum augeri conſtat. Deinde infimus hic aer vaporibus e terra, marique proſilientibus, eſt refertiſſimus, quibus ſane vel nulla, vel exigua valde eſt elaſticitas, iidemque ob mollitiem facile inter ſe cohærere & in pluviam abire poſſunt. Hinc liquet aerem hunc inferiorem ob exiguam vim elaſticam, qua præditus eſt præ illa, qua ſuperior aer pollet, longe denſiorem eſſe; ſuperiorem vero ob majorem ſe expandendi vim longe rariorem eſſe, quam pro ratione ſuperincumbentium ponderum. Hæc porro elaſticitatis lex in ſuperiori aere experimentis nullis & obſervationibus innoteſcit: quam vero in inferiori aere obtinere deprehendimus, ob variatas jugiter ejus conditiones ex variis vaporum, exhalationumque quantitate, & qualitate nec conſtans eſſe poteſt: hinc Atmoſphæræ altitudinem ex hoc fonte derivari quandoque poſſe omnino deſperandum.

Quænam vero eſt methodus Auctori indicata Atmoſphæræ altitudinem ex crepuſculis definiendi, ſi horum initium, vel finis accurate cognoſci poſſet? Ut clarius res tota aperiatur, ſit (*Vid. fig. 26. Tab. Addit.*) AHI circulus in telluris ſuperficie in eodem plano cum eo, quem Sol infra horizontem deſcribit, circa quem ſit alius concentricus circulus OEK continens in eodem plano aeris portionem, quæ Solis radios ad tellurem reflectens, crepuſcu-

ſum

Digitized by Google

§. 1124. Quotieſcunque corpora terreſtria fermentantur, effervescunt, putreſiunt, comburuntur, vel Fluida ſupra ignem ebulliunt, ejaculantur ex ſe exhalationes fluidas, raras, tenues, vix conſpicuas, ela-

lum gignit. Sit A oculus in telluris ſuperficie, cujus horizon ſenſibilis ſit AF. Jamvero Sole infra hunc horizontem depreſſo, nulli ejus radii directe poſſunt ad oculum A pertingere, quod ſcil. per 16. l. 3. Elem. inter tangentem AF, & circulum AH nulla duci poteſt recta linea: At eodem Sole infra horizontem AF degente, veluti in L, plures dantur radii, qui in Atmoſphæræ particulas incidentes, veluti in B, inde ad oculum reflectantur per BA, ſuntque hi crepuſculorum cauſæ. Ex puncto E ſuperficiei aeris reflectentis, ubi horizon ſenſibilis circulum OEK ſecat, ducatur EG circulum AHI tangens in G, ſitque Sol in hac linea; & erit radius incidens GHE in A reflexus ad oculum, ob æquales angulos CEA, CEH, eritque qui primus mane ad oculum pervenire poteſt, & ultimus qui veſpere ibidem pertinget; eoque idcirco crepuſculi matutini initium, & veſpertini finis denotatur. Detur vero ejuſmodi crepuſculi matutini initium, vel etiam veſpertini finis, & dabitur angulus GEF, qui Solis, ad id crepuſculi initium vel finem, depreſſionem metitur; & quia EA tellurem quoque tangit, ob angulum CAE rectum, erit angulus ACH æqualis angulo depreſſionis Solis GEF; uterque enim cum angulo AEH duos rectos conficit; eritque adeo angulus ACE dimidio anguli GEF æqualis. Sit itaque Solis, exeunte crepuſculo, depreſſio 18 graduum, & erit angulus ACE novem graduum. Notis itaque in triangulo rectangulo ACE angulo ACE, & noto latere CE ſemidiametro telluris æquali, innoteſcet ex Trigonometria latus CE, atque adeo NE, Atmoſphæræ Solares radios reflectentis altitudo. Patet igitur ex noto crepuſculi initio, vel fine, Atmoſphæræ altitudinem lucis radios reflectentis facile innoteſcere. At nulli hactenus certi definiti ſunt limites, quibus crepuſculorum initium vel finis continetur; eorum quippe duratio pendet ex quantitate materiæ in aere ſuſpenſa ad lucis inflexionem idonea, & ex altitudine aeris. Hyeme frigore denſatus aer humilis eſt, & exinde cito definunt crepuſcula, ſeroque incipiunt: Æſtate vero calore rarefactus aer altior eſt, & diutius a Sole illuſtratur, unde protrahuntur crepuſcula. Nova jugiter & in qualibet anni tempeſtate contingere in Atmoſphæra poſſunt, quæ crepuſculorum durationem modo longiorem, modo breviorem reddunt, quæque ſane mortalium nemo definire poterit.

elaſticas, ſonoras, Aeri ſimiles, ab eo tamen proprietatibus differentes, veluti vidimus in §. 1060. Hæc, ut & alia fluida elaſtica in Atmoſphæra deprehenduntur; hæc examinanda quoque forent, niſi anguſtiis temporis excluderemur; de hiſce nonnulla videri poſſunt apud præſtantiſſimos Philoſophos, Boyleum, Mariottum, Coteſium, Reaumurium, s'Graveſandium, Haleſium.

CAP. XXXVII.

De Sono.

§. 1125. Sonus aliquam conditionem in corporibus ſonantibus notat; 2°. tum quandam affectionem, Aeri ab his ſonantibus inductam. 3°. Ideam, quam Mens format, poſtquam ab Aere ſonante organum Auditus affectum fuit: Hoc ordine breviſſime tria percurram.

§. 1126. Sonum excitari obſervamus, quotieſcunque corpus Firmum, vel Fluidum per Aerem celeriter movetur; veluti cum tenue vimen antrorſum & retrorſum celeriter vibratur. 2°. vel cum Aër in corpora Firma quieſcentia rapidiſſime incurrit, uti cum ventus ſpirat in arbores, rudentes, fiſtulas. 3°, vel cum duo corpora Firma, in Aëre poſita, inter ſe colliduntur. Nunquam autem Aër ſolus per ſe ſonat, neque corpora firma in vacuo poſita; ſed oportet, ut & Aër, & corpora adſint, quæ in eo moveantur.

§. 1127. Inveſtigandum igitur eſt, quis motus in corpore Firmo requiritur, ad Aërem ita afficiendum, ut inde Sonus eliciatur. Ob oculos ponatur chorda elaſtica recta A B, tenſa utrimque in A, & B, hæc a cauſa quacunque E, in ſitum A E B, inflectatur, tum ſubito laxata ſe elaſticitate reſtituet, eundo etiam in ſitum oppoſitum ACB. Dum vero ita vibratur, partes ejus, quæ ſibi mutuo impoſitæ erant, veluti in FG, partim a ſe recedunt, cum chorda in ſitum HIK, inflectitur, partim ad ſe comprimuntur, quia decreſcit chordæ craſſities; Tab.13. Fig.1. Tab.13. Fig.3.4.

adeoque partes componentes nunc a ſe recedunt, nunc ad ſe accedunt, chorda ex una inflexione in aliam eunte & redeunte. In his motuum generibus non conſiſtit corporis Sonus. Verum ſi chorda A B, a corpore quodam duro percutiatur, ita ut
Tab.13. Fig. 2. non modo inflectatur in ſitum A E B, ſed etiam partes percuſſæ alio adhuc motu tremulo agantur, tum durante partium tremore Sonus excitatur.

Hoc patet ex ſequentibus experimentis: 1. Sit
Tab.13. Fig. 2. A B fides Clavicymbali, quæ calamo corvino percutiatur, oſcillabit, ſonabit; decidente clavi, obducta panno, ceſſat ſonus, pergetque adhuc vibrari fides; prope ipſam corpus durum, in quod incurrat, teneatur, iterum ſonabit, ab hoc autem corpore oſcillationes impediuntur, non augentur; excitatur tamen Sonus, quia novus tremor partibus attactis inducitur.

2°. Chorda A B, ſupra violinum tenſa, percutiatur plectro, uncto ſebo vel oleo, vibrabitur chorda, non tamen ex ea elicietur ſonus; plectrum autem exaſperetur colophonia, ab eo percuſſus nervus ſonabit, nunc non tantum oſcillantibus partibus, ſed ſimul trementibus alio motu.

3°. Prout chorda A B, tenſa ſupra violinum varia directione, vel perpendiculari ad longitudinem, vel obliqua, percutitur, alius auditur Sonus, qui non ab oſcillationibus pendet; nam chorda eodem modo vibratur; ſed ob alium partium tremorem differt Sonus.

4. Si chorda longa percuſſa ſonet, no modo unus ſonus, ſed plures, & quaſi integer concentus auditur, Muſicis peritis teſtantibus: fit autem una tantum oſcillationis ſpecies, tremoris vero plures, prout nonnullæ partes facilius, & citius, aliæ lentius tremunt.

5°. Nec tantum in fidibus & chordis, ſed in quibuſcunque corporibus ſonantibus id obtinet: nam percutiatur campana, ſonum edet; expectetur, donec Sonus non amplius audiatur, tum nondum campanæ oſcillationes deſinent; deinde teneatur aliquod corpus durum prope campanam, in quod vibratio-

ni-

nibus ſuis incurrat, iterum edetur ſonus.

6. Si ſupra campanam nix ceciderit, pulſata campana vix ſonabit, non quia oſcillationes deſinunt, ſed motus partium ſubſultorii, à mallei ictu inducti, ceſſant.

7. Si tenacula A C B prius adducta, deinde laxata, elaſticitate agatur, & contremiſcat, non ſonabit, verum pars C A extrinſecus in aliquod durum corpus incurrat, quod oſcillationes potius minuit, illico audietur ſonus. Tab. 15. Fig. 5.

8. Si fides vel chorda parum tenſa ſit, & vehementer percutiatur, parvus vel nullus ex ea elicietur ſonus, quamvis in magnas agatur oſcillationes, ſi vero valde tenſa fuerit: licet parum percutiatur, clare ſonabit. a Eſſay de Phyſiq.

Qui pluribus hanc ſententiam adſtructam cupiat, conſulat Perraultum [a], Carreum [b], de la Hirium [c]. [1] b l'Hiſt. de l'Acad. Roy An. 1709. c l'Hiſt. de l'Acad. Roy An. 1716.

M [illegible] §. 1128.

[1] Juvat tamen in majorem hujus doctrinæ confirmationem ſequentia obſervare. 1. Si campana vitrea immobiliter parieti adfixa parvo intervallo ab oppoſito clavo diſtet, interimque campana pulſetur, ut ſonum aliquem edere poſſit, vel oculis ipſis intuebitur immobilem campanam iteratis ictibus clavum percutere, idque tandiu fieri, donec perdurat ſonus. Quod ſane argumento eſt campanam eo tempore, quo ſonum emittit, quoad omnes ſuas minimas partes totam tremere, motuque hoc tremulo quemadmodum clavum, ita aerem circumfuſum iteratis ſæpius ictibus percutere; eoque motu per aerem omnem propagato, auditus ſenſorium adfici, tandemque nobis ſonum percipi. Quod ſi tremuli hujus motus partium campanæ nulla fiat in aere communicatio, nulla erit ſoni perceptio. Hinc ſi in recipiente machinæ Pneumaticæ incluſa fuerit campanula, exhauſto aere, campanula utut vehementi ictu percuſſa ſonum nullum edet, quod ſcil. tremulus partium campanæ motus tum aeri externo non communicetur.

2. Si poſt ictum mallei campanæ incuſſum, campanam ipſam manu apprehendas, aut ſi major fuerit, quam ut manibus apprehendi valeat, extenſis brachiis amplecteris, eam notabiliter tremere, & brachiis tremorem communicare deprehendes. At longe breviori tempore perſeverabit tremor ille, quam ſi nulla ratione eam tetigiſſes; diutiſſime enim poſt inflictum malleo ictum, præſertim campanæ ingen-

§. 1128. Quoniam igitur Sonus in motu tremulo, vel ſubſultorio, partium in corpore ſonante conſiſtit, atque varii tremoris gradus, majores minoreſque eſſe poſſunt, etiam Soni intenſitas, tum a magnitudine tremoris, partibus inducti, tum a multitudine partium trementium pendebit. Idcirco ad Sonum intenſum ſuſcitandum cauſa vehementer percutiens corpus requiritur; tum ut dura ſit: hinc ſi a malleo ligneo molli campana percutiatur, vix ſonabit; ſi a metallico, vel ferreo duriſſimo, etiamſi æque gravi feriatur, multo intenſius ſonabit: ſi calamiſtro corvino fides percutiatur, gratus & intenſus orietur ſonus, ſi id vero flexilius fuerit ex anſere, vel alia ave, percuſſa fides vix ſonabit.

§. 1129. Quoniam omnia corpora Elaſtica concipiendis & continuandis tremoribus ſunt aptiſſima, erunt quoque hæc maxime ſonora, veluti experientia probat: hinc fides fiunt ex Orichalco & Chalybe; & Chordæ ex inteſtinis Animalium; & Inſtrumenta Muſicorum ex lignis admodum elaſticis, quæ Sonum ſemel excitatum, aliquamdiu producunt. Mollium vero partes vix contremiſcunt, hinc percuſſa hujuſmodi corpora vix ſonant, aut ſonum unius momenti tantum edunt, veluti cum plumbum per-

gentis magnitudinis, tinnitus perſeverat, qui ab alterius corporis contactu vel omnino deſtruitur, vel plurimum impeditur. Quandiu tinnitus ille perſeverat, tremulus campanæ motus ſenſu percipi poteſt, ſi digiti extremum quolibet in loco campanæ admoveas.

3. Si vaſis vitrei latera digito circumducto ita premantur, ut ſonum emittant, palam eſt aquam ipſo vaſe contentam tremore cieri, & fere ebullire, adeout minutis ſubſultibus minimæ ipſius particulæ quandoque ſurſum exiliant. Si ſcutellam, vel ſimile vas argento vivo impleas, videbis ejus ſuperficiem criſpari, variiſque tremoribus agitari, quotieſcunque vel campanæ pulſantur, vel currus ſtrepitum, aut alium quemvis ſonum audieris; quinimo vix ac ne vix quidem audies e longinquo appropinquantium equorum, vel curruum ſtrepitum, cum jam hydrargyrum tremore ſuo illum indicare obſervatur.

percutitur, vel Fluidum ex vaſe ad aliud Fluidum affunditur [1].

§. 1130. Si duæ chordæ tenſæ percutiantur, ſonentque, atque altera lentius, altera citius, ſuas oſcillationes abſolvat; Sonus ab utraque excitatus, & comparatus, appellatur *Tonus*; horum ille *Gravior* dicetur, quem lentius oſcillans excitat; alter *Acutior*, quem chorda celerius agitata edit. Omnes idcirco Soni referuntur ad *Tonos Graves* & *Acutos*: termini autem ubi deſinunt Graves, & incipiunt Acuti, pendent ab arbitrio; hi nonnunquam a Muſicis ponuntur, ubi eſt media littera C in Clavicymbalo [2].

[1] Patet itaque corpora eo magis ſonora eſſe, quo denſiora fuerint, majorique elaterio donata: quippe ceteris paribus, plures corporis partes ex eodem ictu tremorem concipiunt, majoribus vibrationibus moventur. Cum autem tremulus ſonori corporis motus aeri neceſſe eſt communicetur, ut ad aures uſque noſtras perveniat, conſequens eſt eo fortius corporis ſonum aures percellere, quo aeris denſitas, & elaſticitas majores fuerint. Hinc 1. liquet, in aperto aere ſonum calore minui, in clauſo vero calore augeri; apertus enim aer ubi calore afficitur, ſeſe continuo dilatat, ſuamque adeo elaſticitatem denſitatemque imminui neceſſe eſt. Contra ſi aer undique clauſus ſit, ſeſe minime poterit dilatare, quo fit ut priorem retinens denſitatem, auctam habeat elaſticitatem, quapropter augeri ſonum neceſſe eſt. 2. Æſtate ſonos minores eſſe, ceteris paribus, quam hyeme, quod ſcil. aer terram ambiens calore rarefactus, minori elaſticitate, minorique denſitate prædiıus ſit. 3. Sonos ceteris paribus majores eſſe noctu, quam interdiu; nam ſicut aer æſtate calorem, frigus hyeme contrahit; ſic pariter friget noctu, cum interdiu a Sole incaleſcat. 4. Demum in compreſſo aere majores eſſe ſonos, quod in eo cum aucta denſitate, augeatur etiam elaſticitas.

[2] Diverſitas igitur tonorum gravis & aucuti ex crebritate & frequentia vibrationum, non vero ex majori vel minori earundem velocitate [quæ Ariſtotelis opinio fuit] dependet. Quod ut facilius intelligatur, tende primum ſonoram chordam, ſed paulo laxius, ut illius itus, redituſque, vel ipſis oculis obſervare poſſis. Aerem ſane hæc chorda quolibet itu ac reditu pulſat, aer vero pulſus ad aurem perveniens, auditus ſenſorium movet; ſed quoniam quæ eo motu fit in ſenſorio plaga jam conſolidata eſt, nullo ejus re-

§. 1131. Videntur proinde celeritates tremorum cum celeritatibus oſcillationum utcunque convenire, ſaltem in plurimis occaſionibus; etiamſi id non univerſaliter verum ſit, uti colligimus ex tonis editis a chorda, quæ directione obliqua vel recta percutitur; tum quæ a digito ad obſtaculum levius vel fortius apprimitur, quæ cum oſcillationibus iiſdem tonos diverſiſſimos edit.

§. 1182. Chorda tenſa, & non a nimis magna vi percuſſa, ab initio ad finem tonum eundem edit.

Tab. 13. Fig. 6. Obſervatum enim fuit, chordæ A F B inflexiones ACB, ADB, AEB, a ponderibus in medio C, D, E, appenſis, eſſe ut hæc pondera; quum autem elaſticitatis actio ſit ut pondus inflectens, erit ea uti eſt inflexio, ſive diſtantia a puncto F. Proinde actio elaſticitatis cum gravi in Cycloide PQR moto com-
Tab. 13. Fig. 7. parari poterit, cujus vis ſemper eſt ut diſtantia a puncto infimo Q; unde hoc grave æqualibus temporibus ſuas oſcillationes magnas parvaſque abſolvit; quamobrem chorda elaſtica etiam æqualibus temporibus ſuas oſcillationes ACB, ADB, AEB peraget, tonumque eundem edet.

a l'Hiſt. de l'Acad. Roy An. 1700. §. 1133. Cl. Sauveurius [a] ſupputavit viam a chorda

manente veſtigio, dum appulſu alio nova ſit plaga, ob ſenſibile interjectum tempus inter unum & alterum appulſum; hinc fit ut nulla fere excitetur ſoni perceptio. Tende paulo vehementius cordam, itaut itus reditusque inobſervabiles ob crebritatem ſint, tum ſtridorem quendam, ſibilumve aure percipies, quod appulſus ad aurem facti plurimum continentes non pariuntur plagam ſemel factam conſolidari. Tande chordam adhuc vehementius, & clarum demum percipies ſonum ob appulſus magis magiſque continentes. Hinc ergo patet vibrationum majorem, minoremve frequentiam tonorum varietatem inducere. Quod de chorda dictum, circa cetera ſonora corpora obtinere putandum eſt: ſic lentus flatus in tibiam immiſſus ſonum edit nullum, ob non crebros pulſus, repulſuſque intra latera tibiæ; neque lentus flatus ex pulmonibus emiſſus ſonat, ob parum crebros pulſus, repulſuſque per arteriam, ipſumque os; ita enim quæ in organo fiunt plagæ ob pulſuum infrequentiam ſatis cito conſolidantur; ſed vehementiori flatu ſonus percipitur, ob frequentiores, manenteſque in ſenſorio plagas.

da certo tempore abſolutam, cum maximis oſcillationibus agebatur, poſtea cum minimis, edendo tamen eundem tonum, obſervavitque viam in primo caſu intra minutum ſecundum fuiſſe 72 majorem, quam in poſteriori caſu; ex quibus ſequitur Soni intenſitatem, nondum mutato tono, poſſe fieri 72 majorem.

§. 1134. Cum vero elaſticitas in inflexionibus majoribus, in majori proportione, quam ſunt inflexiones, reagat, chorda valde percuſſa, & inflexa, velocius ſuas oſcillationes abſolvet, adeoque tonum acutiorem edet; imo fieri poteſt, ut ſtrideat: hinc quoque Tibia, vehementer inflata, tonum multo altiorem edit, quam ſi leniter inflетur.

Id ex comparatione cum duobus pendulis æque longis, ſed actis a variis viribus gravitatis, demonſtrari poteſt, erunt enim tempora oſcillationum in ratione ſubduplicata inverſa gravitatum per §. 392.

§. 1135. Obſervatum fuit, chordam A B 96 pedes longam, & à quodam pondere tenſam, intra minutum ſecundum ſemel oſcillaſſe: poſito pectine in medio C, partem ejus dimidiam pari tempore duas oſcillationes abſolviſſe; poſito altero pectine in D, medio ipſius C B, partem B D quater oſcillaſſe: poſito pectine in hujus medio E, partem B E octies eodem tempore oſcillaſſe. Tab. 13. Fig. 8.

Quamobrem ſemper prout erat chordæ longitudo, ita fuit reciproce numerus recurſuum.

§. 1136. Obſervamus præterea, chordam AB tenſam, aliquem edere tonum, chorda C B edit tonum in Octava altiorem, D B iterum eſt in Octava, & hujus Octava eſt E B, quamobrem acuties tonorum ſunt reciproce uti longitudines chordarum. Tab. 13. Fig. 8.

§. 1137. Toni proinde excitantur a chordis, determinatas oſcillationes quodam tempore abſolventibus: Quoties oſcillationes, pari tempore peractæ, ſunt inter ſe, veluti ſequentes numeri, Toni aliquibus nominibus inſigniti fuerunt a Muſicis.

1 ad 1 Uniſonum.	4 ad 3 Quarta.
2 ad 1 Octava.	5 ad 4 Tertia major.
3 ad 2 Quinta.	6 ad 5 Tertia minor.

M 4 4 ad

5 ad 3 Sexta major. 9 ad 5 Septima minor.
8 ad 5 Sexta minor. 15 ad 1 Septima ma or.

Septem Toni conſtituunt Octavam, octavus enim Tonus eſt primus ſequentis octavæ.

Auris exercitata poteſt in Octava diſtinguere Tonos 43 diverſos [a]: jacent inter ſingulos plurimi alii intermedii, quos humana Auris diſtinguere nequit.

a l'Hiſt. de l'Acad. Roy An. 1700.

§. 1138. Octavæ tam adſcendentes quam deſcendentes poſſunt eſſe multæ: Omnem Sonum, qui diſtincte & cum voluptate ab homine audiri poteſt, in decem Octavis contineri, opinatur Sauveurius, in octo Eulerus [b]: idcirco tonus acutiſſimus 1024 oſcillationes conficiet, quo tempore graviſſimus unam abſolvit: in qualibet enim Octava altiori eſt tempus dimidium præcedentis; eſt autem $\frac{1}{1024}$ numerus $\frac{1}{2}$ elevatus ad decimam potentiam.

b Tentam. Muſicæ C. 1

§. 1139. Numerus vibrationum, quas chordæ tenſæ dato tempore perficiunt, eſt ut radix quadrata ponderis tendentis, diviſi tum a pondere chordæ, tum a ſua longitudine: idcirco ſi duæ chordæ ejuſdem longitudinis & craſſitiei tendantur diverſis ponderibus, erunt pari tempore numeri oſcillationum, uti radices quadratæ ponderum tendentium: poſitis igitur ponderibus uti 1 ad 4, edent chordæ tonos in octava.

§. 1140. Si duæ chordæ, ejuſdem craſſitiei, differant longitudine, & tendantur ponderibus, quæ ſunt veluti quadrata longitudinum, oſcillationum numerum pari tempore eundem habent, adeoque ſunt uniſonæ.

§. 1141. Si duæ chordæ aeque longæ differant craſſitie, tenſæ in ratione craſſitiei ſunt uniſonæ.

§. 1142. Idcirco duæ chordæ, longitudinis & craſſitiei diverſæ, tenſæ in ratione compoſita, ex ratione craſſitiei & duplicata longitudinis, erunt uniſonæ.

§. 1143. Ex hac doctrina patet, quare in Inſtrumen-

mentis Muſicis chordæ diverſæ craſſitiei, & aliquando diverſæ longitudinis adhibeantur: Quare chordæ breviores percuſſæ tonos acutiſſimos edant: & quomodo a tono graviſſimo Baſſi eadem chorda diſponi poſſit, ut ſtrideat acutie? Quomodo numerus vibrationum cognoſci poſſit pro quolibet tono, a primo audibili & graviſſimo, uſque ad acutiſſimum, fere ſtridentem auri humanæ: cum illius oſcillationes ſint intra M″. ut $12\frac{1}{2}$, hujus vero 12800, nam $12\frac{1}{2} \times 1024 = 12800$.

§. 1144. Quæcunque de chordarum oſcillationibus memoravimus, obtinent in omnibus corporibus ſonoris, quæ percuſſa in ſimiles oſcillationes & partium tremores excitantur, uti patet in campanis, poculis vitreis, &c. quæ percuſſa, ex rotunda figura ovalem induunt, eundo & redeundo; veluti ad oculum demonſtramus. In his vero idem quoad tonos & oſcillationum numerum contingere, patet ex Experimento Galilæi [a]. Cum enim oram ſcyphi vitrei, Aquam continentis, perſtringebat digito, ſonus excitabatur, & undæ in Aqua: digito dein validius ſtringente vitrum, ut tonus eſſet in Octava altior, undæ naſcebantur minores, quæ infinita cum accuratione quamlibet undam ex prioribus bifariam dividebant.

[a] Mechanicæ Dialog. I. p. 90.

§. 1145. Videamus nunc quoque breviter, quid ſit Sonus in Aëre, cujus Theoria ſubtiliſſima eſt, quam penitus abſolviſſe videtur Nob. Newtonus; verum leviora tantum fundamenta ſternam, quæ a Tyronibus capi poſſunt. Quoniam undæ in Aëre ſuſcitatæ Sonum producunt, breviter, quomodo undæ in Aëre ſint comparatæ, expediam.

§. 1146. Concipiamus igitur animo particulas Aëreas, *a*, *b*, *c*, *d*, *e*, *f*, æquali a ſe poſita intervallo. Sit in, *a*, corpus elaſticum, vel firmum contremiſcens, cujus partes in Aërem incurrant, eumque moveant directione *af*: Aëris vehementer compreſſi notabilis copia ſubito laxetur, parique modo incurrat in alium aërem directione *af*; particulæ cjus,

Tab. 13. Fig. 1. 9.

ejus, *a*, *b*, *c*, celerrime motæ, incurrunt in partes anteriores, quæ ipſis reſiſtunt; has autem promovendo acervant, condenſantque, donec denſati Aëris elaſticitas ſua reſiſtentia motum partium incurrentium ſuſtulerit; ideo in intermedio aliquo loco *e*, inter *d* & *f*, denſitas Aëris fit maxima, minor in, *d*, *c*, *b*, minima in *a*.

Aër denſior & magis elaſticus in *e*, proinde retro aget particulas, quæ ex ſuo loco receſſerant, ita ut, *a*, redeat in priſtinum locum cum reliquis inter, *d*, & *a*, intermediis.

§. 1147. Formata ita fuit prima unda Aërea; quoniam vero particulæ, *e*, *f*, elaſticitate ſe quoquoverſus expandunt, directione ad *m*, quoque ferentur; aſſumtaque diſtantia *fm* æquali *af*, maxima Aëris denſitas iterum generabitur inter *k*, & *m*, minima in medio inter *e*, & *k*, quoniam partes elaſticæ *e*, *f* ſe reſtituendo, motu accepto in majorem raritatem expanduntur; quare ab actione elaſticitatis majori inter *k* & *m*, retropellentur iterum particulæ directionibus *le*, *lr*, donec intermediæ priſtinum locum, & denſitatem recuperaverint: ita formata eſt altera unda, pari modo ſequentes formabuntur.

§. 1148. Non autem hæ undæ ſe habent, veluti orbes in Aquæ plana ſuperficie concentrici, ſed in Aëre fiunt quaſi in ſuperficie Sphæræ, quia Aër condenſatus ſe quoquoverſus vi æquali expandit; & non fiunt hæ undæ in ſuprema ſuperficie, veluti in Aqua, ſed in medio Aëre. Hæ undæ Sonum producunt, qui modis ſequentibus propagatur.

§. 1149. Omnis Sonus propagatur in expanſionem ſphæricam, cujus centrum corpus ſonorum occupat. Sit campana in loci ampli medio ſuſpenſa, hæc pulſata audietur ab omni parte, in qua auris ponitur: hinc Soni intenſitas decreſcit in ratione duplicata inverſa diſtantiarum a corpore ſonante.

§. 1150. Sunt quoque cuilibet ſono ſui termini, ultra quos non amplius auditur.

Si quis enim alta voce locutus ad diſtantiam 100 perticarum audiri poſſit, hic tamen nequaquam audie-

dietur ad intervallum 1000 perticarum. An autem termini, ultra quos non amplius auditur Sonus, definiri poſſunt? nequaquam; nam hi pendent a magnitudine Soni, quæ determinari non poteſt. Quouſque quidem propagatus fuerit ſonus, ex nonnullis obſervationibus utcunque habetur: Florentiæ, rogante Newtono, tormenta bellica exploſa ſunt, quorum ſonus auditus fuit Liburni, & ad arcem veterem ſupra montem Rotundum, quæ quinque milliaribus ulterius diſtat: intervallum Florentiæ & Liburni eſt 50 Milliarium Italicorum, ſolum intermedium eſt montoſum, & ventus viæ ſoni non favebat. Ceteroquin, exploſa Liburni tormenta audiuntur uſque ad portum Ferrajo, inde diſtantem 66 milliaribus. Gallis Genuam expugnantibus, tormentorum ſonus auditus fuit Liburni, quæ diſtantia eſt 90 milliarium Italicorum [a]. Nihil autem certi quoad limites ſoni determinari poterit; etiamſi magnitudo Soni cognoſceretur, quia ejus propagatio pendet a vento, ab Aëris puritate, intermixtis exhalationibus, elaſticitate, denſitate, calore, & ab intervallis inter ſingulas particulas.

§. 1151. Propagatur ſonus ſatis lente [b], non tamen ſemper pari cum celeritate, ſive in eadem, ſive in diverſis regionibus, quamvis ventus nullus ſpiraverit. Videtur Gaſſendus inter primos fuiſſe, qui ad ſpatium a ſono intra datum tempus percurſum attendit. Hic invenit, Sonum intra minutum ſecundum pedes 1473 percurriſſe: accuratius tamen Florentini Philoſophi ope incenſarum Balliſtarum, a quibus dato intervallo aberant, velocitatem Soni determinaverunt; cum enim flamma eodem fere tempore ab adſtantibus & remotis ſpectatoribus conſpicitur, intervallum temporis inter viſam flammam & auditum ſonum ab obſervatore, in dato ſpatio a Balliſta, dat celeritatem Soni: ſecundum Florentinos Sonus intra M'', pedes 1185 [c] percurreret; poſtea clariſſimi in Gallia Philoſophi, Caſſinus, Hugenius, Picardus, Romerus, eidem examini intenti, Sono viam 1172 Pariſ. pedum [d] aſſignaverunt. Flamſtedius & Halleyus in Britannia

idem

a Philoſ. Tranſ. N. 113.

b Lucretius l. vi. v. 166.

c Tentamina Florent. p. 113.

d Hamel. Hiſt. Acad. Reg. l. 2. Sect. 3. Cap 2.

idem repetentes, poſuerunt pedes Londinenſes 1142, hoc eſt, pedes Pariſinos 1070, quam menſuram Nob: Newtonus approbavit: Alii aliam celeritatem invenerunt. Nec dubitandum, quin in Etruria, Gallia, & Britannia ſumma cura obſervationes ſint captæ. Ex quibus concludebam, Sonum non ſemper ubivis Terrarum eſſe aeque velocem. Placitum tamen hoc dubium fecit Cl. Derhamus, dum ait, in omni tempeſtate, ſive cœlum ſit ſudum & ſerenum, ſive nebuloſum & turbidum, ſive nix decidat, ſive nebula, ſeu tonet aut fulguret, ſive Æſtus vel frigus adurat, ſive dies vel nox ſit, Æſtas vel Hyems, ſive Mercurius in Barometro adſcendat, vel humilis ſit, in omnibus Atmoſphæræ mutationibus [ventis tantum exceptis] celeritatem Soni nec majorem, nec minorem, ſed tantum Sonum magis vel minus clarum eſſe.

§. 1152. Ex cognita hac celeritate ſoni in ſpatio determinato percurrendo, numerus pulſuum ſive undarum, & earum diſtantia in Aëre, ope Regulæ a Nob. Newtono traditæ [a] cognoſci poteſt. Inveniatur numerus vibrationum, quibus corpus ſonans dato tempore agitetur, per hunc numerum dividatur Spatium, quod pulſus eodem tempore percurrere poſſit, & pars inventa erit pulſus unius latitudo. Invenit Sauveurius fiſtulam apertam, longitudinis pedum circiter quinque, ſonum edere ejuſdem toni cum ſono chordæ, quæ tempore minuti ſecundi centies oſcillat: adeoque undæ plus minus 100 in ſpatio pedum Pariſ. 1070 excitabuntur: hinc quælibet unda ab alia pedibus $10\frac{7}{10}$ diſtat. Quoniam tonus Muſicus admodum acutus editur a chorda, 6400 recurſus faciente intra M'', ejus undæ tantum a ſe invicem $2\frac{1}{160}$ pollices diſtabunt.

[a] Philoſ. Natur. Lib. 2. §. 50.

§. 1153. Hæc Soni Lex uſum magnum præſtat Nautis, cum ex exploſis Tormentis, viſa nempe flamma & percepto Sono, quantum a ſe naves abſunt, cognoſcere poſſunt. Prodeſt militi in obſidio urbis, ut quanto intervallo ab ea abſit, cum cuniculos

culos agere incipit, cognoſcat. Prodeſt quoque Geographis ad diſtantias locorum menſurandas, quotieſcunque inacceſſæ rupes inter loca intermediæ jacent: nec nocet ſecuritati noſtræ, ut Fulminis diſtantiam a loco, in quo verſamur, ſciamus.

§. 1154. Sonus magnus & parvus eſt aeque celer in eodem ſpatio percurrendo, licet magnus plus ſpatii in ſuo progreſſu conficiat. Id Florentini ſuis experimentis, captis cum diverſi generis Balliſtis invenerunt; idem confirmavit Derhamus, cum pulſatio mallei, & fragor ſclopeti, pari tempore Milliaris intervallum percurrerunt.

§. 1155. Sonus idem ſemper aeque velox in ſuo decurſu obſervatur, adeoque undarum Aërearum æquabilis eſt celeritas.

Primi hoc obſervarunt Florentini, cum enim in diſtantia 3000 cubitorum varia tormenta bellica audiviſſent explodi, numeraſſentque 10 dimidia minuta ſecunda: ad intervallum duplo minus dimidio tempore Sonum perveniſſe notarunt: idem poſtea ſuis obſervationibus confirmavit Derhamus [a], cum nempe motus Soni eſt horizontalis. An vero Sonus aeque celeriter adſcendit in altum, quam deſcendit? Forte aliquanto citius in montem adſcendit, quam deſcendit, veluti Derhamus collegit.

[a] Phil. Tranſ. N. 313.

§. 1156. Ventus ſecundus Sonum accelerat, & eo magis, quo impetuoſius ſpiraverit: Ventus adverſus Sonum pro ſuo impetu retardat.

Gaſſendus ex ſuis experimentis, Ventum nec accelerare, nec retardare Sonum collegit: Florentini captis experimentis idem confirmaverunt. Verum Cl. Derhamus, ſumma fruens opportunitate celeritatem Sonorum obſervandi, invenit, vento ſecundo Sonos intervallum inter Blackheat & Upminſterum tempore 111 ſemiſecundorum minutorum percurriſſe: Vento autem flante adverſo, elapſa fuiſſe 122 ſemiſecunda minuta, ut Sonus eandem viam abſolveret.

§. 1157. Ventus ſecundus Sonum ad majus intervallum defert, quam quidem flante Vento adverſo propagatur.

§. 1158.

§. 1158. Si ſclopeta directione verſus locum obſervationis, vel directione averſa, horizontali, vel ſub angulo quocunque cum horizonte explodantur, ſonus in ſuo decurſu ſemper aeque celer eſt, & decurrit pari velocitate ſupra loca terreſtria ſinuoſa, incurvata, quam plana.

§. 1159. Sonus major minorem ſuffocat, ut vel non audiatur, vel non diſtinguatur.

Adſis enim campanæ maximæ ſonanti, te loquentem non audiet proximus: nec melius intelligeris poſitus inter tympana bellica, & tormentorum exploſiones.

§. 1160. Quoniam Sonus in Aëre eſt ſpecies undæ, a corpore, in quod incurrit, poterit reflecti, adeoque redire ad locum, e quo exierat.

Sonus idem reflexus ad locum ſuæ originis, qui percipitur diſtinctus a primo, vocatur *Imago*, vel *Echo*.

§. 1161. Inter hanc & Sonum primarium eo brevior mora intercedit, quo obex repercutiens cauſæ ſonanti fuerit propior; ſi enim obicis diſtantia a cauſa 535 pedibus abſuerit, inter Sonum prolatum & reflexum tempus minuti ſecundi intercedet. Adeoque omnes voces intra hoc tempus ab aliquo prolatæ, poterunt, ipſo deſinente loqui, iterum audiri, quaſi prolatæ ab Echo; quo obex majori intervallo a cauſa diſtiterit, eo plus temporis intercedet inter reditum imaginis; quare Echo hujuſmodi poterit eſſe Polyſyllaba, quæ, poſito obice cauſæ ſonanti proximo, monoſyllaba tantum eſt.

§. 1162. Quoniam Sonos, infinita celeritate ſe ſequentes, Aure humana Mens non diſtinguit, ſed mora inter eos requiritur, ut diſtincti audiantur, idcirco quamvis locus Sonum reddiderit ad loquentem, Echo ob propinquitatem obicis non audietur: Muſici periti ſupra violinum diſtinctos tonos intra M" plerumque ex nervis eliciunt 9 vel 10, cum celerrime ſive *Preſtiſſimo* cantilenam ludunt; adeoque Auris exercitati Muſici imaginem tantum poſſet diſtinguere, cum Sonus reflexus directum aeque celeriter, ac in cantilena tonus tonum ſequitur: qui ut per-

percipiatur, obex a cauſa ſonante pedibus $53\frac{1}{2}$ abeſſe debebit; ſi enim 50 pedibus Par. dumtaxat abfuerit, dubito, an peritiſſimus ſonum ſequentem a primario diſtingueret, ſed tantummodo audiret clangorem: Auris vero minus exercitata majus intervallum obicis poſtulat, ut imaginem audiat diſtinguatque a Sono primario.

§. 1163. Si ad varias a loquente diſtantias abfuerint obices, quorum proximi humiliores, remoti altiores, aut tantum duo excelſiſſimi obices fuerint, qui ad eundem locum reddere Sonum poſſint, diverſæ repetitiones ipſius Echo audientur, quarum una ſequitur alteram. Quoniam plerumque vox eo debilius auditur, quo è longinquiori loco venerit; erit prima Echo fortiſſima, quæ è loco proximo; aliæ debiliores; quamobrem vox *Ah* prolata, gemitum moribundi exprimet. Repetitas imagines quoque dabunt muri paralleli altiſſimi, quales fuerunt Villæ Simonettæ, deſcripti a Kirchero, Schotto, Miſſonio, in quorum uno feneſtra, per quam qui loquitur, quadrageſies verba ſua repetita audit. Quia autem Sonus in ſuo decurſu eſt aeque velox, æqualia temporis intervalla inter ſingulas repetitiones intercedunt, uti de Lanis & Derhamus obſervaverunt.

§. 1164. Quicquid Sonum ad locum, unde venit, repercutere poteſt, cauſſa poteſt eſſe ipſius Echo: idcirco muri, mœnia urbium antiqua, ſylvæ denſæ, aedes, rupeſque trans flumen poſitæ, campi ceſpitibus ac virgultis exaſperati, ſaxa cava & anfractuoſa, tum & nubes, Sonum reddunt: Hinc tonitruum mugitus; & repetita murmura; cœlo ſereno explodatur tormentum, unius momenti ſonus fit: in Aëre pendeant nubes, ſoni aliquomodo continuati elicientur.

§. 1165. Poteſt quoque Sonus conſervari, impediendo quominus ſphærice ſe expandat, quod fiet, ſi tubis vel canalibus longis immittatur, a quorum parietibus reflectitur, unde illibatus ſonus ab uno canalis extremo ad alterum pervenit: Hinc obſer-

van-

Digitized by Google

vante Kirchero, Sonus illibatus deſertur in Aquæductibus Romanis, 500, imo 600 pedes longis, ad quorum orificium qui loquitur, audiri atque intelligi ad alteram extremitatem poteſt. Ope ejuſmodi canalium, etiamſi inflexorum, poteſt Sonus ad quemcunque locum dirigi. Poteſt quoque Sonus, lucis inſtar, colligi in exiguo loco, qui quaſi focus ejus exiſtit; veluti probant nonnullæ cameræ, quarum lacunar fornice conſtat elliptica, in cujus altero foco ſi quis ſubmiſſe loquitur, poteſt in altero foco
Tab.13. Fig.10.15. clare audiri: Tubæ quoque conficiuntur, quæ ex lato ore A in anguſtum canalem B deſinunt, meatui auditorio imponendum; Sonus aperturam latiorem ingreſſus, replicatuſque aliquoties a Tubæ lateribus, condenſatur quaſi, ut ex anguſta parte in Aurem ingrediatur, atque ita validiſſime membranam Tympani concutiat: Idem obſervatur, cum Aurem Tubæ Stentoreæ anguſtiori orificio applicuerimus, latiorem partem cauſam verſus ſonoram dirigendo: hoc modo auxiliamur ſurdaſtris, veluti ſenibus ope perſpicillorum. Poteſt quoque Sonus minui, & quaſi ſuffocari; cum in corpora laxiora, minus elaſtica, inæqualis ſuperficiei, eum reddendo inepta, incidit: Hinc vox perorantis admodum minuitur in camera, cujus parietes tapetibus laxis ornati, aut cum in frequenti concione a multitudine auditorum, propter frequentes hiulcos inter unumquemque, & veſtium laxitatem, Sonus continuo intercipitur & ſuffocatur.

§. 1166. Ope Tubarum Stentorearum augetur Sonus, & ad multo longius intervallum propellitur: Augetur Sonus ab elaſticitate Tubæ, quæ a ſonante Aëre mota, aliquamdiu contremiſcere pergit, unde quaſi idem Sonus repetitur, atque ita idem fere fit, ac ſi vox eadem a pluribus hominibus ſimul ederetur: Cum tamen inter primum ſonum, ejuſque continuati tremores ultimos, notabile temporis ſpatium datur, auris primum ſonum ab ultimis ſonis diſtinguere poteſt, hinc oritur clangor, efficiens ut ſonus minus diſtinctus evadat: quare ut vox per Tubam prolata, ad intervallum magnum di-

diſtinctè intelligi poſſit, oportet, ut lente quælibet vox pronuncietur.

§. 1167. Alexander Magnus ejuſmodi Tubam habuiſſe dicitur, qua totum exercitum, quamvis diſperſum, convocavit, & ita præſentem ſtitit, ac ſi ſingulis præſens loqueretur, cujus iconem Kircherus exhibet [a], qui deinde aliquam ſimilem fieri curavit: poſt ipſum Anno 1654. P. Salar, Pariſiis in uſus Muſicos Tubam $5\frac{1}{2}$ pedum fecit. Verum poſtquam Nob. Morlandus [b] ſe ad emendandas has Tubas applicuit, poſt Annum 1671. imprimis innotuerunt. Hic vero excitavit Eruditos, ut optimam figuram, quæ Tubæ dari poteſt, inveſtigarent: Problematis ſolutionem Caſſegrainus [c], Conſers, aliique tentaverunt. Verum optime hoc ſolvit Cl. Haſius [d], conſtruendo Tubam A B, conſtantem ex elliptico corpore A C, cum annexo C B parabolico: ſi enim in foco Ellipſeos A os loquentis ponatur, radii phonici A E, A F, A G, A H, a parietibus E, F, G, H, repercuſſi in C, altero foco ellipſeos, concurrent, qui quoque ſit oportet focus parabolæ C B, cum ellipſi conjunctæ: ex hoc foco C radii phonici C K, C E, C M, C N exeuntes, a parietibus K, L, M, N parabolæ repercutientur ſecundum K O, L P, M R, N S, paralleli ad axim C B, atque ita ad longum intervallum promoveri poterunt. Sola parabolica forma Tubis brevioribus ſufficit: Longiores è variis ellipſibus inter ſe, & cum parabola conjunctis conſtrui poſſunt.

a Ars magna Lucis & Umbræ L. 2. Part. 1. Cap. 7.

b Account of the ſpeaking Trumpet.

c Journal des Scavans Anno 1672. p. 131.

d Tractat. de Tuba Stenterophinica. Tab. 13. Fig. 11.

§. 1168. Poſtquam quid ſit Sonus in corpore ſonoro, & in Aëre vidimus, plurima alia, quæ ab utriuſque actione pendent, intelligi poterunt.

Sint duæ chordæ muſicæ in eodem, vel in duobus Inſtrumentis, ſibi proximis, uniſonæ; percuſſa una, ſonabit quoque altera chorda, ejuſque tremor ex impoſito leviſſimo corpore ad oculum apparebit. Cum enim a tremente chorda Aër in undas cietur, hæ incurrunt in alteram chordam, quam, quia hæc pari velocitate contremiſcere poteſt, fa-

 cile

Digitized by Google

cile in ſimiles tremores commovent. (1)

§. 1169. Si ſint duæ chordæ in duebus tenſæ Inſtrumentis, vel in eodem, &. in octava, percuſſa illa, quæ tonum acutiorem edit, ſonabit altera, atque hæc in medio ſuæ longitudinis nodum quieſcentem habebit. Quia Aër in undas, duplo celerius

[1] Sequenti exemplo res clarius innoteſcet. Sit pendulum, ſeu corpus quantumlibet grave a filo pendens, & ad imum punctum in quiete poſitum. Minima quacunque vi, veluti levi flatu id impelli ſupponimus, ut oſcillare, & a perpendiculo parum removeri valeat: ubi vero ſuo pondere ad perpendiculum redit, priorem vim retinet, qua idem perpendiculum verſus partem oppoſitam prætergrediens, tantundem verſus eam progrediatur, quantum dato flatu verſus contrariam dimovebatur, atque ita integram oſcillationem complebit. Cum vero iterum cadendo ſecundam oſcillationem incipit, novo flatu nova vis ei tribuatur, quo fiat ut ſecundam oſcillationem majorem conficiat; qua completa, dum tertia inchoatur, iterum alio flatu nova vis addatur; idque porro fiat: his certe flatibus ſuo tempore iteratis, initio ſcil. oſcillationum, corpus paulatim ejuſmodi vim acquiret, qua ingentes oſcillationes abſolvere ex ſe poſſit, nec flatus exigua vis amplius ſufficiat, ſed valida opus ſit ad id compeſcendum. Simili ratione videmus unum hominem hiſce pulſibus opportune, ſtatutiſque temporibus iteratis ingens campanum æs movere, ad quod poſtea compeſcendum, hominum turba fruſtra laborat. Quod ſi pulſus iſti perturbato ordine tribuantur, tum tantum abeſt, ut vis penduli, vel æris campani augeatur, quin potius minor fiat vis illa per priores pulſus acquiſita. Quibus præmiſſis facile intelligitur qui percuſſa chorda & ſonum edens, propinquas alias uniſonas ad reſonandum adigat. Pulſus ſiquidem a nervo reſonante per aerem propagati circumpoſita quæque corpora offendunt, inter quæ ſi nervus ſit reſonanti concors, ſive ad uniſonum tenſus, cum primum ab aere pulſus eſt, primamque vibrationem explevit, ſecundæ vibrationis initio ab alio veniente pulſu vim majorem acquirit, quippe qui vibrationes conficit cum reſonante nervo æquediuturnas: alii vero nervi cum non eadem motus celeritate itus, redituſque ſuos compleant, ac nervus reſonans, primo quidem ictu ad motum aguntur, verum motus iſte a ſecundo ictu aut minuitur, aut deſtruitur. Quod vero de nervis dictum, de ceteris corporibus debet intelligi. Tum & illud liquet, ſonos inſenſibiles primum a reſonante corpore formatos, a corporibus porro in quæ incurrunt, referri ampliores.

rium euntes, agitatur a chorda acutioris toni, quam moveri poteſt ab altera chorda, ea tamen concutit, pariſque celeritatis tremoribus agitat; idcirco hæc in medio ſuæ longitudinis punctum quietis habere tenetur: nam ſi fiat duplo brevior, erit uniſona cum altera toni acutioris. Obſervantur vero plura puncta intermedia quieſcentia in chordis, quæ percuſſæ varias Octavas ſonarent, nunc autem hoc modo uniſonæ evadunt.

§. 1170. Ex his intelligitur 1°. Quamobrem nonnullis corporibus ſonantibus, etiam noſtri artus, oſſaque contremiſcant? tum quare vitra feneſtrarum, ſcyphi, ipſæ ædes, aliaque in iis corpora ſonent? omnia enim, quæ Uniſone, vel in Octavis gravioribus tenſa ſunt, quam corpus ſonans percuſſum, conſonare tenentur, veluti in chordis §. 1168, 1169. contingit.

2°. Cur in vacuo Boyleano omnis ſonus ceſſat? quia etiamſi contremiſcat campana, in vacuo ſuos tremores nec cum Aëre, nec cum ullo corpore ambiente communicare poteſt; adeoque nihil eſt, quod Aërem externum moveat, concutiatque organum Auditus.

3°. Si autem experimentum non accurate inſtituatur, ſed campana, etiamſi recipiens omni Aëre orbetur, ſuos tremores cum recipiente, vel alio ſolido corpore, cui inſiſtit, & quod tremores Aëri externo impertit, communicare poſſit, tum percuſſæ campanæ Sonus aliquis auditur.

4°. An non in Aëre rariori Sonus minuitur, propter minorem rareſacti Aëris elaſticitatem? ideo in Aëre denſiori eſt aucta Soni intenſitas: poteſtque campana in Aëre condenſato clauſa ad longius intervallum audiri, quam cum in Aëre rariori ſonabat: hoc ſi verum, tum quoque aucta Aëris elaſticitate, & manente denſitate eadem, quemadmodum fit, cum Aër incluſus recipienti ad ignem caleſcit, Soni intenſitas increſcere debebit: quod fieri notarunt quoque Philoſophi.

5°. An ſonus in inflatis fiſtulis oriundus pendet a tremore arundinis aut linguiæ, ut & ab Aëre per

fiſtulas currente, cujus undæ vel citius vel lentius explicantur pro fiſtularum longitudine differente, aut foraminum lateralium ſitu? an vero Sonus fiſtularum tantum ab Aëris interni tremoribus pendet? Plurima hic reſtant quæ Sonum in Aëre ſpectant, ſed quæ in his Inſtitutionibus tradi non poſſunt. [1]

§.1171.

[1] Opportunus hic locus eſſe videtur, ut antequam miſſa hæc doctrina fiat, novæ Cl: Mairani Theoriæ de Soni per aerem propagationē in Monum. Reg. Scient. Academiæ A. 1737 relatæ ſpecimen exhibeamus. Putat vid. Vir Cl: quod quemadmodum in ſimplici lucis radio plurium diverſæ refrangibilitatis radiolorum veluti faſciculus continetur, quorum alii rubrum, alii flavum, alii alios colores excitare apti ſunt; ita in ſoni vehiculo ſeu aere, quod luce longe craſſius corpus eſt, plures contineantur diverſæ elaſticitatis partes, quarum aliæ unum modo tonum, aliæ alterum excitare aptæ ſint; ita quidem ut non per omnes obvias aeris partes datus ſonus ad aures uſque noſtras vehatur, ſed per eas modo, quæ elaſticitate ſua datum illum ſonum in ſe recipere, & transferre poſſunt. Non levia ſane veroſimilitudinis indicia hæc præ ſe ferre videtur ſententia. Et imprimis analogia cum lucis radiis non exiguum ei pondus addit. Quis ſane crederet, niſi experimentis extra omnem dubitationis aleam poſitum eſſet, in lucis radio quinque, vel ſeptem etherogeneos radiolos contineri, diverſa velocitate, variiſque attrahentibus viribus præditos? Quid ni & de aere idipſum affirmabimus, quem luce longe craſſiorem eſſe conſtat? Reapſe plures etherogeneas contineri in aere partes indubitum eſt, omnium ſcil. perſpirabilium, & accenſorum corporum exhalationes, ſeu terreſtrium omnium corporum, ſive firma, ſive fluida fuerint, ſubtiliſſimas particulas, quas diverſa figura, magnitudine, elaſticitate pollere pro varia corporum ex quibus egrediuntur, conditione, nemo inficiabitur. Quemadmodum ergo nervus reſonans ex aliis contiguis eos modo ad reſonandum adigit, qui ad uniſonum tenſi ſunt, ſeu qui eaſdem eodem tempore cum reſonante nervo vibrationes edere poſſunt, idipſum in aeris particulis locum habere putat Mairanus; omnes quidem illæ ad datum ſonum impelluntur & vibrantur; at ex iis, quæ ratione ſuæ elaſticitatis, datum ſonum in ſe recipere, & conſervare poſſunt, aliis contiguis concordibus ſeu uniſonis eundem motum communicant, hæque porrò aliis ſimilibus, donec tandem ad aures uſque noſtras is motus appellit. Nec ſane aliter rem intelligi poſſe videtur; cum enim tonorum diverſitas ex vario

rio

§. 1171. Oportet ut breviter nunc videamus, quid ſit Sonus in mente, & quomodo hæc audiat, quod fieri nequit, niſi aliquomodo Auris fabricam exponamus, veluti Oculum, Viſionem explicituri, deſcripſimus. Duæ homini Aures datæ, laterali, mediæque capitis parti appoſitæ eo modo, ut quicunque Sonus ad caput allabitur, neceſſario alterutram, vel utramque Aurem, feriat.

§. 1172. Eſt ſubſtantia propria Auris cartilaginea, tenuis, elaſtica, ut faciliime ab Aëris undis in tremores concitetur: membranis obducitur, ne Soni clangoſi evadant: ſuperficies externa A B donatur Tab.19. Fig.12. nonnullis eminentiis & cavitatibus, capiendo, reflectendo, dirigendo ſono in concham, ne laberetur atque erraret, priuſquam ſenſus ab hoc pulſus eſſet, deſtinatis, aptiſque. Poteſt ope trium muſculorum internorum, & trium externorum, ita tendi, expandi, applanari, ut quibuſcunque tremoribus, & ſonis capiendis, vel aliquomodo arcendis, aptetur, & cum iis etiam harmonice contremiſcat.

§. 1173. In fundo Conchæ, ſub Trago cartilagineo C, incipit meatus Auditorius, ellipticæ figuræ, cujus apertura plerumque eſt $5\frac{1}{35}$, linearum Quadrat. Pollic. & magnitudinis reſpectu totius Auris uti 1 ad 50; quamobrem ſonus ad aurem illapſus, & meatum ingreſſurus, poteſt eſſe quinquageſies intenſior, quam ſi abſque Aure meatum intraſſet. Hic duros & quaſi corneolos habens introitus, eſt tuba D E, partim oſſea, partim cartilaginea, 9 lineas longa, 4 alta, 3 lata, cylindro-elliptica, ſerpentino progreſſu D F adſcendens, tum de-

rio vibrationum eodem tempore factarum numero pendeat, pluresque ſimul toni per aërem transferri valeant, & a nobis audiri, niſi variæ eſſent in Atmoſphæra partes varios tonos referentes, dicendum eſſet eandem Atmoſphæræ partem ſimul & eodem tempore diverſos vibrationum numeros efficere; ita e. g. cum octava ſeu diapaſon, cum interjecta quinta ſimul auditur, eandem aëris quantitatem ſimul & eodem tempore 400, 300 & 200 vibrationes efficere oporteret; quod abſurdum eſſe patet.

deſcendens F E, iterumque adſcendens, terminatur a membrana Tympani G, oblique appoſita, formante angulum obtuſum a parte ſuperiori, acutum ab inferiori, ne Sonus recta ipſam feriret, ſed poſt varias in hac tuba reflexiones, admodum oblique illaberetur in membranam a parte ſuperiori deorſum, quo artificio diutiſſime ſarta tecta manet, nec facile a Sonis intenſioribus rumpitur.

§. 1174. Membrana Tympani undique arcte adhæret margini meatus oſſei, nullo pertuſa foramine, concava eſt a parte Auris externæ, convexa a parte interna: ipſi adhæret manubrium *h* mallei, quod ad ejus medium fere excurrit. Malleus autem articulo conjungitur cum Incude *k*, hæc cum oſſiculo exiguo *i*, hoc cum Stapede *n*: Tres muſculi Malleo affixi efficiunt, ut membrana Tympani tendatur, remittatur, convexior vel planior fiat, quibus modis diſponitur, ut harmonice cum Sono, ipſam afficiente, contremiſcat.

§. 1175. Poſt Tympani membranam cavitas inſignis ſequitur, quæ Tympanum, vel Tympani cavitas appellatur, irregularis figuræ, elliptico corpori ſimilis, longitudinis & latitudinis 4 linearum: in hoc Tympano poſita ſunt quatuor memorata oſſicula: hiant quoque in eodem aliquot foramina cellularum maſtoidearum, tum feneſtra rotunda, feneſtra Ovalis, & Tuba Euſtachiana M: per hanc Aër ex cavo in internum os libere exit, & ingreditur ex ore in hoc cavum, ita ut ejuſdem elaſticitatis cum Aëre externo ſit. Idcirco Aëre ſonoro exteriori afficiente membranam Tympani G, etiam ab hujus tremore in ſimiles undas concitabitur Aër internus Tympani.

§. 1176. Altera Auris pars interior, Labyrinthus eſt, in quo primum occurrit veſtibulum, quod eſt cavum, irregularis figuræ, duas lineas longum & latum, ſeſqui-altum, oſſi petroſo inſculptum: in eo hiant quinque orificia trium canalium ſemicircularium O, P, Q, orificium cochleæ S, orificia quinque pro nervis ſupra S, & feneſtra ovalis, quæ membrana occluditur, cui inhæret ſtapes *n*.

Sunt

Sunt autem tres canales oſſei ſemicirculares, O, P, Q, quinque tantum orificiis præditi, intus cavitatem ellipticam habentes, hiantes in veſtibulum *r*, quemadmodum quoque Cochlea S, quæ eſt canalis conoideus, oſſeus, S T circa conum convolutus, duas ſpiras cum dimidia abſolvens, quæ tendunt a baſi ad apicem acutum T. Cochleæ cavitas dividitur in duo cava, a ſe diſtincta ope ſepimenti tenuiſſimi X Z, partim oſſei *a*, *a*, *a*, partim membranacei *b*, *b*, *b*: hujus membranæ fibræ decurrunt ab axe Cochleæ ad exteriora, veluti Radii circuli a centro ad peripheriam; ſunt proinde, a baſi latiori ad apicem ſupputando, diverſiſſimæ longitudinis: quamobrem hæc membrana eſt quaſi Scala Triangularis, compoſita ex plurimis chordis tenſis, diverſiſſimæ longitudinis. Tab. 13. Fig. 13. Tab. 13. Fig. 14.

Cavitas altera Cochleæ terminatur ad foramen rotundum, membrana tenui clauſum; hoc foramen deſinit in cavitate Tympani, opponiturque centro membranæ Tympani.

§. 1177. Nervus Auditorius incipit conſpici in Cerebro ad protuberantiam annularem Williſii, bifariam diſtinctus, in mollem, durumque; qui ambo ingrediuntur foramen latum in oſſe petroſo; Mollioris pars V per quinque foramina prope S ingreditur veſtibulum *r*, formando ibi membranam, obducentem ſuperficiem internam veſtibuli, & canalium ſemicircularium O, P, Q; tum decurrunt intra duplicaturam Scalæ Triangularis X Z, Fig. 14. in cochlea, in qua explicantur: Eſt hic igitur proprie Organum Auditus. (1) Tab. 13. Fig. 12.

N 4 Ca-

(1) Ariſtoteles, plerique etiam Veteres primam interioris auris cavitatem, ſeu tympanum undique clauſum eſſe reputarunt, nec patere ex ea cavitate ad palatum uſque per tubam Euſtachianam aditum: ne vero vacuam eam cavitatem dicerent, ſtatuerunt *innato & implantato* aere plenam eſſe; eumque adeo aerem auditus ſenſorium, & ad audiendum proximum animæ inſtrumentum poſuere. Sed ſi ita ſe res haberet, ad quem finem tantus rerum-apparatus poſt tympanum in ulteriori auris cavernula poſitus eſſet,

Cavitates hujus Labyrinthi impleti ſunt neceſſario Aëre ejuſdem elaſticitatis ac eſt in Tympani cavo, qui tamen per ſingulare foramen non intrat, nec exit, ſed tantum advehitur cum humoribus, qui ex vaſculis evaporantur, ut nervi molles maneant, qui Aër cum iiſdem humoribus quoque reſorbetur, atque ita perpetuo renovatur.

Tab. 13. Fig. 14. §. 1178. Quamobrem Auditus ſequenti modo peragitur. Sonus in Aëre externo excitatus, allabitur ad Aurem A B, ingreditur Concham, tum meatum Auditorium D E, in tremores redigit membranam Tympani G: hac tremente, Aër, qui eſt in cavo Tympani, in undas Sonoras quoque agitur; hæ occurrunt foraminis rotundi membranæ, & hanc in tremores cient, hæc Aërem in uno cavo Cochleæ contentum, qui in ſcala Cochleæ S, nervos afficit: hic motus per nervum ad Cerebrum delatus, efficit, ut Mens audiat: forte non admodum diſtincte, audit tamen; ſed ea diſtinctiſſime cupiente cognoſcere Tonos, tenditur membrana Tympani G ope Muſculorum Mallei, ut harmonice contremiſcat, tenditur etiam ope Muſculi Stapedis membrana feneſtræ Ovalis, ut & hæc harmonice cum oſſiculis tremat, & vehementius, quam a ſolo Aëre Tympani affici potuiſſet: tremente hac membrana, etiam Aër interior in Labyrintho r, tremet, qui afficiet nervos, expanſos ſupra canalium ſemicircularium O, P, Q, internam ſuperficiem, atque ſimul afficiet eos in Scala Cochleæ S: Sonus vero quilibet in hoc Aëre excitatus, afficiet aliquot fibrillas, *b*, *b*, *b*, Fig. 14. harmonice tenſas, per §. 1168., & 1169. hæ Nervos, qui hos motus per cerebrum ad Mentem deferentes

ſet, cochlea vid., labyrinthus, membrana, nervuſque auditorius? Sed præterea jam conſtat aerem tympano incluſum ejuſdem eſſe naturæ cum aere quem reſpiramus, & cum ipſo communicare per tubam Euſtachianam. Quamobrem videtur tympani cavitate contentum aerem eſſe potius ſoni vehiculum, & per eum ad interiorem organi partem, ipſumque ſenſorium, magis diſtinctum ſonum transferri.

ctes, efficiunt, ut hæc diſtinctiſſime Tonos Sonoros percipiat. [1]

CAP.

[1] Gravis ſane hic occurrit *difficultas*, ut explicetur, qui fiat, ut unus idemque nervus auditorius majori, aut minori, variaque ratione motus tot varios ac ſpecie diverſos ſonos eodem tempore exprimat; eadem quippe chorda, aut membrana eodem modo tenſa eundem ſemper ſonum reddit, quocunque pulſetur impetu. At ſi veras, propriaſque omnium partium auris, & præcipue nervi auditorii ſciremus figuras, figurarumque proprietates, quemadmodum in oculorum humoribus id cognoſcere datur, varium in variis ſonis motum, variamque nervi auditorii pulſationem, unde omnis ſonorum varietas proficiſcitur, cognoſceremus, quemadmodum quæ ad viſionem ſpectant, variaſque objectorum perceptiones non ignoramus. Sed longe diſpar eſt de viſione, & auditione ratio: ita enim comparatum eſt, ut lucis natura obſcurior nobis ſit, quam natura ſoni; at ſoni proprietates, ejuſque percipiendi ratio abſtruſæ admodum ſunt, cum econtra pleræque viſionis proprietates ſatis nobis innoteſcant. Scimus quidem qua ratione in oculi humores lux incurrens refringatur, & ad retinam juncta rerum externarum imagines exprimat; ſed nos latet quid potiſſimum præſtet aer commotus, & per aurium anfractus, receſſuſque agitatus, niſi ſolum quod experientia confuſe & univerſim conſtet ſonos omnes ex tortuoſis locis, & incluſis referri ampliores. Quidam nervi Auditorii ſtructuram hac ratione non prorſus improbabili divinare conantur; quam & Auctor noſter indicare videtur, Si cithara variis chordis, longioribus, brevioribus, craſſioribus, tenujoribus, iiſque magis, minuſque diſtentis inſtructa ſit, ut varii ſoni ex chordis illis elici poſſint; tum in alia cithara chorda quædam pulſetur, hæc tremorem ex pulſatione conceptum proximo aeri communicans, prioris citharæ cordas reſonare faciet, non quidem omnes, ſed eas modo quæ ipſi concordes ſunt, & ad uniſonum tenſæ, ut ſupra declaratum eſt. Eadem ratione Cl. Viris concipitur auditorius nervus, non ſcil. ſimplex, ſed ex innumeris nervulis compactus, quorum alii aliis tenujores, & magis aut minus diſtenti, ut ita diverſos ſonos edere poſſint: hi proinde nervuli, ſeu filamenta nervorum non ad quemlibet ſonum concuti omnes & reſonare valent, ſed pro veria corporis ſonori extra poſiti ſpecie nunc hi, nunc illi pulſentur; indeque fieri oportet ut nunc graves, nunc acutos ſonos, magnamque eorum varietatem percipiamus.

Sed unde oritur, ut cum numeri vibrationum ſimul a chordis factarum ſibi invicem reſpondent in octava ſeu diapaſon, in quinta ſeu diapente, &c. in ratione ſcil. dupla, & ſeſquialtera &c., tum ſoni

aures

CAP. XXXVIII.

Generalia de Meteoris Aëreis.

§. 1179. **M***Eteora* vocamus omnia corpora ſublimia, inter cælum Terramque verſantia, quæ in Atmoſphæra ſuſpenſa, natantia, mota, propulſa, incenſa, conjuncta, ſeparata, adſcendentia, vel deſcendentia, Phænomena qualiacunque excitant.

§. 1180.

aures, animumque delectent; cum vero vibrationum ſimul factarum numeri incommenſurabiles ſunt, vel admodum inter ſe diſtant, ſoni edantur moleſti, qui ſcil. auditum torqueant & exaſperent? Difficillima ſane quæſtio, ac cognitionis noſtræ limites facile excedens, quod perfecta nervi auditorii ſtructuræ cognitio, ejuſque motus cum animi ſenſibus connexionis lex nos valde fugiant. Ea tamen ita e quibuſdam ſolvitur. Tribus diverſæ longitudinis filis ſuſpendantur tria pondera, hac lege, ut quo tempore longius filum binas compiet oſcillationes, brevius quatuor, & inter horum longitudines medium filum tres tantum oſcillationes conficiat; quod facile obtineri poteſt, ſi filorum longitudines fuerint, ut 16, 9, 4. Tum ſi a perpendiculo æque hæc pondera removeantur, & ſimul demiſſa oſcillationes ſuas eodem omnes momento incipiant, venuſta erit eorum filorum mixtio, eaque mifirice oculi delectabuntur, ob illum nempe periodicum motum, quo ſimul oſcillationes ſuas pendula efficiunt, ita ut quarta recurrente longioris fili vibratione periodus abſolvatur, ſimulque incipiant ab eodem termino moveri omnia. Similis eſt vibrationum compoſitio, quibus auditus organum pulſatur, dum octava ſeu diapaſon cum interjecta quinta ſeu diapente reſonatur; ſimiliſque adeo ſenſus jucunditas adeſſe debet. Quod ſi numeri oſcillationum in pendulis, aut ictuum in reſonantibus chordis eodem tempore confecti vel invicem ſint incommenſurabiles, vel ita inter ſe diſtent, ut nonniſi poſt longum tempus determinatus vibrationum numerus in ſingulis recurrat, tum ut inordinata oſcillationum pendulorum mixtio viſum confundit, ita diſcrepantes nimium & incommenſurabiles reſonantium chordarum vibrationes, pulſuſque moleſte admodum auditus organum vexant & excruciant. Etſi vero adductis exemplum modo, non jam quæſitæ rei cauſa contineatur, nidem tamen meliora nec a Philoſophis ſunt adducta hucuſque, nec adferri unquam poſſe videtur.

180. Varia & multa Terrarum orbis exſpirat, in *ſublime* adſcendunt, atque cum Aëre per-entur. Sunt hæc ſubtiliſſimæ fere omnium ter-ſium corporum particulæ, ſive Firmorum, ſive dorum fuerint, ſive a Natura, ſive ab Arte pro-lorum: veluti ſunt 1°. Quicquid Spiritum odo-rum quarumcunque Plantarum, Florum, Fructuumve conſtituit, qui ſponte ex iis exhalare ſolet, & volatilis eſt, 2°. Aquæ Plantarum omnium exhalantes ſponte, vel a Sole; dum exſiccantur, elicitæ. 3°. Spiritus ardentes, qui ex ſuccis Plantarum fermentatis conficiuntur, qui magna copia in uſus humanos arte præparantur, & volatiles ſunt, quibus ſimiles Natura gignit, quotieſcunque ex ſucculentis Plantis elapſus liquor tepenti Aëri committitur; aut Plantæ ipſæ, Aqua humectatæ eidem Aëri exponuntur: Hinc nonnullorum Fluminum Aquæ fermentantur, & Spiritus ardentes eructant, veluti de Aqua Thameſis id eſt notiſſimum, & de Aqua fluminis Alutæ idem notavit Tylkowsky [a]. 4°. Plantarum Olea Sol volatilia facit, & diſpergit per Aërem, ut docet earum exſiccatio, qua ita oleis ſuis orbari poſſunt, ut non amplius Ignem alant: Horrendus foetor, qui in Laboratoriis eorum datur, qui ſaponem coquunt, pendet tantum ab oleo volatili. 5°. Plantarum Salia quoque in Aërem adſcendunt, uti combuſtarum fuligo ſalſa docet: ſed & putrefactione, exſiccatione, fermentatione hæc volatilia evadunt. 6°. Fuligo præter Salia & Olea, etiam multum Terræ volatilis ſecum vehit: Cineres montium ardentium, uti Ætnæ & Veſuvii ad centena milliaria in Aëre provolvuntur [b]. Venti tenues Ægypti; Æthiopiæ, Arabiæ, Guzarath, Lybiæque arenas undarum inſtar per Aëra deferunt, quibus exercitus Gambyſis obtectus fuit [c]: 7°. In Atmoſphæram ſe recipit, quicquid ſubtiliſſimum ex omnium Animalium corporibus undique exſpirat, & ſub nomine perſpirati Sanctoriani venit. 8°. Sudor animalium. 9°. Olea Animalium ſubtiliſſima ex putrefactis cadaveribus genita. 10°. Salia volatilia Animalium. 11°. Ex Foſſili-

a Philoſ. Curioſ.

b Philoſ. Tranſ. N. 21

c Seneca Q. N. L. 2. C. 30 Varenii Geogr. S. 6. C. 21.

cile in ſimiles tremores commovent. (1)

§. 1169. Si ſint duæ chordæ in duobus tenſæ Inſtrumentis, vel in eodem, & in octava, percuſſa illa, quæ tonum acutiorem edit, ſonabit altera, atque hæc in medio ſuæ longitudinis nodum quieſcentem habebit. Quia Aër in undas, duplo celerius

[1] Sequenti exemplo res clarius innoteſcet. Sit pendulum, ſeu corpus quantumlibet grave a filo pendens, & ad imum punctum in quiete poſitum. Minima quacunque vi, veluti levi flatu id impelli ſupponamus, ut oſcillare, & a perpendiculo parum removeri valeat: ubi vero ſuo pondere ad perpendiculum redit, priorem vim retinet, qua idem perpendiculum verſus partem oppoſitam prætergrediens, tantundem verſus eam progrediatur, quantum dato flatu verſus contrariam dimovebatur, atque ita integram oſcillationem complebit. Cum vero iterum cadendo ſecundam oſcillationem incipit, novo flatu nova vis ei tribuatur, quo fiat ut ſecundam oſcillationem majorem conficiat; qua completa, dum tertia inchoatur, iterum alio flatu nova vis addatur; idque porro fiat: his certe flatibus ſuo tempore iteratis, initio ſcil. oſcillationum, corpus paulatim ejuſmodi vim acquiret, qua ingentes oſcillationes abſolvere ex ſe poſſit, nec flatus exigua vis amplius ſufficiat, ſed valida opus ſit ad id compeſcendum. Simili ratione videmus unum hominem hiſce pulſibus opportune, ſtatutiſque temporibus iteratis ingens campanum æs movere, ad quod poſtea compeſcendum, hominum turba fruſtra laborat. Quod ſi pulſus iſti perturbato ordine tribuantur, tum tantum abeſt, ut vis penduli, vel æris campani augeatur, quin potius minor fiat vis illa per priores pulſus acquiſita. Quibus præmiſſis facile intelligitur qui percuſſa chorda & ſonum edens, propinquas alias uniſonas ad reſonandum adigat. Pulſus ſiquidem a nervo reſonante per aerem propagati circumpoſita quæque corpora offendunt, inter quæ ſi nervus ſit reſonanti concors, ſive ad uniſonum tenſus, cum primum ab aere pulſus eſt, primamque vibrationem explevit, ſecundæ vibrationis initio ab alio veniente pulſu vim majorem acquirit, quippe qui vibrationes conficit cum reſonante nervo æquediuturnas: alii vero nervi cum non eadem motus celeritate itus, reditusque ſuns compleant, ac nervus reſonans, primo quidem ictu ad motum aguntur, verum motus iſte a ſecundo ictu aut minuitur, aut deſtruitur. Quod vero de nervis dictum, de ceteris corporibus debet intelligi. Tum & illud liquet, ſonos inſenſibiles primum a reſonante corpore formatos, a corporibus porro in quæ incurrunt, referri ampliores.

rius euntes, agitatur a chorda acutioris toni, quam moveri poteſt ab altera chorda, ea tamen concutit, pariſque celeritatis tremoribus agitat; idcirco hæc in medio ſuæ longitudinis punctum quietis habere tenetur: nam ſi fiat duplo brevior, erit uniſona cum altera toni acutioris. Obſervantur vero plura puncta intermedia quieſcentia in chordis, quæ percuſſæ varias Octavas ſonarent, nunc autem hoc modo uniſonæ evadunt.

§. 1170. Ex his intelligitur 1°. Quamobrem nonnullis corporibus ſonantibus, etiam noſtri artus, oſſaque contremiſcant? tum quare vitra feneſtrarum, ſcyphi, ipſæ ædes, aliaque in iis corpora ſonent? omnia enim, quæ Uniſone, vel in Octavis graviorībus tenſa ſunt, quam corpus ſonans percuſſum, conſonare tenentur, veluti in chordis §. 1168, 1169. contingit.

2°. Cur in vacuo Boyleano omnis ſonus ceſſat? quia etiamſi contremiſcat campana, in vacuo ſuos tremores nec cum Aëre, nec cum ullo corpore ambiente communicare poteſt; adeoque nihil eſt, quod Aërem externum moveat, concutiatque organum Auditus.

3°. Si autem experimentum non accurate inſtituatur, ſed campana, etiamſi recipiens omni Aëre orbetur, ſuos tremores cum recipiente, vel alio ſolido corpore, cui inſiſtit, & quod tremores Aëri externo impertit, communicare poſſit, tum percuſſæ campanæ Sonus aliquis auditur.

4°. An non in Aëre rariori Sonus minuitur, propter minorem rareſacti Aëris elaſticitatem? ideo in Aëre denſiori eſt aucta Soni intenſitas: poteſtque campana in Aëre condenſato clauſa ad longius intervallum audiri, quam cum in Aëre rariori ſonabat: hoc ſi verum, tum quoque aucta Aëris elaſticitate, & manente denſitate eadem, quemadmodum fit, cum Aër incluſus recipienti ad ignem caleſcit, Soni intenſitas increſcere debebit: quod fieri notarunt quoque Philoſophi.

5°. An ſonus in inflatis fiſtulis oriundus pendet a tremore arundinis aut lingulæ, ut & ab Aëre per

fiſtulas currente, cujus undæ vel citius vel lentius explicantur pro fiſtularum longitudine differente; aut foraminum lateralium ſitu? an vero Sonus fiſtularum tantum ab Aëris interni tremoribus pendet? Plurima hic reſtant quæ Sonum in Aëre ſpectant, ſed quæ in his Inſtitutionibus tradi non poſſunt. [1]

§.1171.

[1] Opportunus hic locus aſſe videtur, ut antequam miſſa hæc doctrina fiat, novæ Cl: Mairani Theoriæ de Soni per aerem propagationē in Monum. Reg. Scient. Academiæ A. 1737 relatæ ſpecimen exhibeamus. Putat vid. Vir Cl: quod quemadmodum in ſimplici lucis radio plurium diverſæ refrangibilitatis radiolorum veluti faſciculus continetur, quorum alii rubrum, alii flavum, alii alios colores excitare apti ſunt; ita in ſoni vehiculo ſeu aere, quod luce longe craſſius corpus eſt, plures contineantur diverſæ elaſticitatis partes, quarum aliæ unum modo tonum, aliæ alterum excitare aptæ ſint; ita quidem ut non per omnes obvias aeris partes datus ſonus ad aures uſque noſtras vehatur, ſed per eas modo, quæ elaſticitate ſua datum illum ſonum in ſe recipere, & transferre poſſunt. Non levia ſane veroſimilitudinis indicia hæc præ ſe ferre videtur ſententia. Et imprimis analogia cum lucis radiis non exiguum ei pondus addit. Quis ſane crederet, niſi experimentis extra omnem dubitationis aleam poſitum eſſet, in lucis radio quinque, vel ſeptem etherogeneos radiolos contineri, diverſa velocitate, variiſque attrahentibus viribus præditos? Quid ni & de aere idipſum affirmabimus, quem luce longe craſſiorem eſſe conſtat? Reapſe plures etherogeneas contineri in aere partes indubium eſt, omnium ſcil. perſpirabilium, & accenſorum corporum exhalationes, ſeu terreſtrium omnium corporum, ſive firma, ſive fluida fuerint, ſubtiliſſimas particulas, quas diverſa figura, magnitudine, elaſticitate pollere pro varia corporum ex quibus egrediuntur, conditione, nemo inficiabitur. Quemadmodum ergo nervus reſonans ex aliis contiguis eos modo ad reſonandum adigit, qui ad uniſonum tenſi ſunt, ſeu qui eaſdem eodem tempore cum reſonante nervo vibrationes edere poſſunt, idipſum in aeris particulis locum habere putat Mairanus; omnes quidem illæ ad datum ſonum impelluntur & vibrantur; at ex iis, quæ ratione ſuæ elaſticitatis, datum ſonum in ſe recipere, & conſervare poſſunt, aliis contiguis concordibus ſeu uniſonis eundem motum communicant, hæque porro aliis ſimilibus, donec tandem ad aures uſque noſtras is motus appellit. Nec ſane aliter rem intelligi poſſe videtur; cum enim tonorum diverſitas ex va-

rio

§. 1171. Oportet ut breviter nunc videamus, quid ſit Sonus in mente, & quomodo hæc audiat, quod fieri nequit, niſi aliquomodo Auris fabricam exponamus, veluti Oculum, Viſionem explicituri, deſcripſimus. Duæ homini Aures datæ, laterali, mediæque capitis parti appoſitæ eo modo, ut quicunque Sonus ad caput allabitur, neceſſario alterutram, vel utramque Aurem, feriat.

§. 1172. Eſt ſubſtantia propria Auris cartilaginea, tenuis, elaſtica, ut facillime ab Aëris undis in tremores concitetur: membranis obducitur, ne Soni clangoſi evadant: ſuperficies externa A B donatur nonnullis eminentiis & cavitatibus, capiendo, reflectendo, dirigendo ſono in concham, ne laberetur atque erraret, priuſquam ſenſus ab hoc pulſus eſſet, deſtinatis, aptiſque. Poteſt ope trium muſculorum internorum, & trium externorum, ita tendi, expandi, applanari, ut quibuſcunque tremoribus, & ſonis capiendis, vel aliquomodo arcendis, aptetur, & cum iis etiam harmonice contremiſcat. Tab. 13. Fig. 12.

§. 1173. In fundo Conchæ, ſub Trago cartilagineo C, incipit meatus Auditorius, ellipticæ figuræ, cujus apertura plerumque eſt $5\frac{1}{35}$, linearum Quadrat. Pollic. & magnitudinis reſpectu totius Auris uti 1 ad 50; quamobrem ſonus ad aurem illapſus, & meatum ingreſſurus, poteſt eſſe quinquageſies intenſior, quam ſi abſque Aure meatum intraſſet. Hic duros & quaſi corneolos habens introitus, eſt tuba D E, partim oſſea, partim cartilaginea, 9 lineas longa, 4 alta, 3 lata, cylindro-elliptica, ſerpentino progreſſu D F adſcendens, tum de-

rio vibrationum eodem tempore factarum numero pendeat, pluresque ſimul toni per aërem transferri valeant, & a nobis audiri, niſi variæ eſſent in Atmoſphæra partes varios tonos referentes, dicendum eſſet eandem Atmoſphæræ partem ſimul & eodem tempore diverſos vibrationum numeros efficere; ita e. g. cum octava ſeu diapaſon, cum interjecta quinta ſimul auditur, eandem aeris quantitatem ſimul & eodem tempore 400, 300 & 200 vibrationes efficere oporteret; quod abſurdum eſſe patet.

deſcendens F E, iterumque adſcendens, terminatur a membrana Tympani G, oblique appoſita, formante angulum obtuſum a parte ſuperiori, acutum ab inferiori, ne Sonus recta ipſam feriret, ſed poſt varias in hac tuba reflexiones, admodum oblique illaberetur in membranam a parte ſuperiori deorſum, quo artificio diutiſſime ſarta tecta manet, nec facile a Sonis intenſioribus rumpitur.

§. 1174. Membrana Tympani undique arcte adhæret margini meatus oſſei, nullo pertuſa foramine, concava eſt a parte Auris externæ, convexa a parte interna: ipſi adhæret manubrium *h* mallei, quod ad ejus medium fere excurrit. Malleus autem articulo conjungitur cum Incude *k*, hæc cum oſſiculo exiguo *i*, hoc cum Stapede *n*. Tres muſculi Malleo affixi efficiunt, ut membrana Tympani tendatur, remittatur, convexior vel planior fiat, quibus modis diſponitur, ut harmonice cum Sono, ipſam afficiente, contremiſcat.

§. 1175. Poſt Tympani membranam cavitas inſignis ſequitur, quæ Tympanum, vel Tympani cavitas appellatur, irregularis figuræ, elliptico corpori ſimilis, longitudinis & latitudinis 4 linearum: in hoc Tympano poſita ſunt quatuor memorata oſſicula: hiant quoque in eodem aliquot foramina cellularum maſtoidearum, tum feneſtra rotunda, feneſtra Ovalis, & Tuba Euſtachiana M: per hanc Aër ex cavo in internum os libere exit, & ingreditur ex ore in hoc cavum, ita ut ejuſdem elaſticitatis cum Aëre externo ſit. Idcirco Aëre ſonoro exteriori afficiente membranam Tympani G, etiam ab hujus tremore in ſimiles undas concitabitur Aër internus Tympani.

§. 1176. Altera Auris pars interior, Labyrinthus eſt, in quo primum occurrit veſtibulum, quod eſt cavum, irregularis figuræ, duas lineas longum & latum, ſeſqui-altum, oſſi petroſo inſculptum: in eo hiant quinque orificia trium canalium ſemicircularium O, P, Q, orificium cochleæ S, orificia quinque pro nervis ſupra S, & feneſtra ovalis, quæ membrana occluditur, cui inhæret ſtapes *n*.

Sunt

Sunt autem tres canales oſſei ſemicirculares, O, P, Q, quinque tantum orificiis præditi, intus cavitatem ellipticam habentes, hiantes in veſtibulum *r*, quemadmodum quoque Cochlea S, quæ eſt canalis conoideus, oſſeus, S T circa conum convolutus, duas ſpiras cum dimidia abſolvens, quæ tendunt a baſi ad apicem acutum T. Cochleæ cavitas dividitur in duo cava, a ſe diſtincta ope ſepimenti tenuiſſimi X Z, partim oſſei *a*, *a*, *a*, partim membranacei *b*, *b*, *b*: hujus membranæ fibræ decurrunt ab axe Cochleæ ad exteriora, veluti Radii circuli a centro ad peripheriam; ſunt proinde, a baſi latiori ad apicem ſupputando, diverſiſſimæ longitudinis; quamobrem hæc membrana eſt quaſi Scala Triangularis, compoſita ex plurimis chordis tenſis, diverſiſſimæ longitudinis. Tab. 13. Fig. 13. Tab. 13. Fig. 14.

Cavitas altera Cochleæ terminatur ad foramen rotundum, membrana tenui clauſum; hoc foramen deſinit in cavitate Tympani, opponiturque centro membranæ Tympani.

§. 1177. Nervus Auditorius incipit conſpici in Cerebro ad protuberantiam annularem Williſii, bifariam diſtinctus, in mollem, durumque; qui ambo ingrediuntur foramen latum in oſſe petroſo: Mollioris pars V per quinque foramina prope S ingreditur veſtibulum *r*, formando ibi membranam, obducentem ſuperficiem internam veſtibuli, & canalium ſemicircularium O, P, Q; tum decurrunt intra duplicaturam Scalæ Triangularis X Z, Fig. 14. in cochlea, in qua explicantur: Eſt hic igitur proprie Organum Auditus. (1) Tab. 13. Fig. 12.

N 4 Ca-

(1) Ariſtoteles, plerique etiam Veteres primam interioris auris cavitatem, ſeu tympanum undique clauſum eſſe reputarunt, nec patere ex ea cavitate ad palatum uſque per tubam Euſtachianam aditum: ne vero vacuam eam cavitatem dicerent, ſtatuerunt *innato & implantato* aere plenam eſſe; eumque adeo aerem auditus ſenſorium, & ad audiendum proximum animæ inſtrumentum poſuere. Sed ſi ita ſe res haberet, ad quem finem tantus rerum-apparatus poſt tympanum in ulteriori auris cavernula poſitus eſſet,

Cavitates hujus Labyrinthi impleti ſunt neceſſario Aëre ejuſdem elaſticitatis ac eſt in Tympani cavo, qui tamen per ſingulare foramen non intrat, nec exit, ſed tantum advehitur cum humoribus, qui ex vaſculis evaporantur, ut nervi molles maneant, qui Aër cum iiſdem humoribus quoque reſorbetur, atque ita perpetuo renovatur.

Tab. 13. Fig. 12. §. 1178. Quamobrem Auditus ſequenti modo peragitur. Sonus in Aëre externo excitatus, allabitur ad Aurem A B, ingreditur Concham, tum meatum Auditorium D E, in tremores redigit membranam Tympani G: hac tremente, Aër, qui eſt in cavo Tympani, in undas Sonoras quoque agitur; hæ occurrunt foraminis rotundi membranæ, & hanc in tremores cient, hæc Aërem in uno cavo Cochleæ contentum, qui in ſcala Cochleæ S, nervos afficit: hic motus per nervum ad Cerebrum delatus, efficit, ut Mens audiat: forte non admodum diſtincte, audit tamen; ſed ea diſtinctiſſime cupiente cognoſcere Tonos, tenditur membrana Tympani G ope Muſculorum Mallei, ut harmonice contremiſcat, tenditur etiam ope Muſculi Stapedis membrana feneſtræ Ovalis, ut & hæc harmonice cum oſſiculis tremat, & vehementius, quam a ſolo Aëre Tympani affici potuiſſet: tremente hac membrana, etiam Aër interior in Labyrintho r, tremet, qui afficiet nervos, expanſos ſupra canalium ſemicircularium O, P, Q, internam ſuperficiem, atque ſimul afficiet eos in Scala Cochleæ S: Sonus vero quilibet in hoc Aëre excitatus, afficiet aliquot fibrillas, *b*, *b*, *b*, Fig. 14. harmonice tenſas, per §. 1168., & 1169. hæ Nervos, qui hos motus per cerebrum ad Mentem deferentes

tes

ſet, cochlea vid., labyrinthus, membrana, nervuſque auditorius? Sed præterea jam conſtat aerem tympano incluſum ejuſdem eſſe naturæ cum aere quem reſpiramus, & cum ipſo communicare per tubam Euſtachianam. Quamobrem videtur tympani cavitate contentum aerem eſſe potius ſoni vehiculum, & per eum ad interiorem organi partem, ipſumque ſenſorium, magis diſtinctum ſonum transferri.

tes, efficiunt, ut hæc diſtinctiſſime Tonos Sonoros percipiat. [1]

CAP.

[1] Gravis ſane hic occurrit difficultas, ut explicetur, qui fiat, ut unus idemque nervus auditorius majori, aut minori, variaque ratione motus tot varios ac ſpecie diverſos ſonos eodem tempore exprimat; eadem quippe chorda, aut membrana eodem modo tenſa eundem ſemper ſonum reddit, quocunque pulſetur impetu. At ſi veras, propriaſque omnium partium auris, & præcipue nervi auditorii ſciremus figuras, figurarumque proprietates, quemadmodum in oculorum humoribus id cognoſcere datur, varium in variis ſonis motum, variamque nervi auditorii pulſationem, unde omnis ſonorum varietas proficiſcitur, cognoſceremus, quemadmodum quæ ad viſionem ſpectant, variaſque objectorum perceptiones non ignoramus. Sed longe diſpar eſt de viſione, & auditione ratio: ita enim comparatum eſt, ut lucis natura obſcurior nobis ſit, quam natura ſoni; at ſoni proprietates, ejuſque percipiendi ratio abſtruſæ admodum ſunt, cum econtra pleræque viſionis proprietates ſatis nobis innoteſcant. Scimus quidem qua ratione in oculi humores lux incurrens refringatur, & ad retinam juncta rerum externarum imagines exprimat; ſed nos latet quid potiſſimum præſtet aer commotus, & per aurium anfractus, receſſuſque agitatus, niſi ſolum quod experientia confuſe & univerſim conſtet ſonos omnes ex tortuoſis locis, & incluſis referri ampliores. Quidam nervi Auditorii ſtructuram hac ratione non prorſus improbabili divinare conantur, quam & Auctor noſter indicare videtur. Si cithara variis chordis, longioribus, brevioribus, craſſioribus, tenujoribus, iiſque magis, minuſque diſtentis inſtructa ſit, ut varii ſoni ex chordis illis elici poſſint; tum in alia cithara chorda quædam pulſetur, hæc tremorem ex pulſatione conceptum proximo aeri communicans, prioris citharæ cordas reſonare faciet, non quidem omnes, ſed eas modo quæ ipſi concordes ſunt, & ad uniſonum tenſæ, ut ſupra declaratum eſt. Eadem ratione Cl. Viris concipitur auditorius nervus, non ſcil. ſimplex, ſed ex innumeris nervulis compactus, quorum alii aliis tenujores, & magis aut minus diſtenti, ut ita diverſos ſonos edere poſſint: hi proinde nervuli, ſeu filamenta nervorum non ad quemlibet ſonum concuti omnes & reſonare valent, ſed pro varia corporis ſonori extra poſiti ſpecie nunc hi, nunc illi pulſentur; indeque fieri oportet ut nunc graves, nunc acutos ſonos, magnamque eorum varietatem percipiamus.

Sed unde oritur, ut cum numeri vibrationum ſimul a chordis factarum ſibi invicem reſpondent in octava ſeu diapaſon, in quinta ſeu diapente, &c. in ratione ſcil. dupla, & ſeſquialtera &c., tum ſoni

aures

CAP. XXXVIII.

Generalia de Meteoris Aëreis.

§. 1179. MEteora vocamus omnia corpora ſublimia, inter cælum Terramque verſantia, quæ in Atmoſphæra ſuſpenſa, natantia, mota, propulſa, incenſa, conjuncta, ſeparata, adſcendentia, vel deſcendentia, Phænomena qualiacunque excitant.

§.1180.

aures, animumque delectent; cum vero vibrationum ſimul factarum numeri incommenſurabiles ſunt, vel admodum inter ſe diſtant, ſoni edantur moleſti, qui ſcil. auditum torqueant & exaſperent? Difficillima ſane quæſtio, ac cognitionis noſtræ limites facile excedens, quod perfecta nervi auditorii ſtructuræ cognitio, ejuſque motus cum animi ſenſibus connexionis lex nos valde fugiant. Ea tamen ita a quibuſdam ſolvitur. Tribus diverſæ longitudinis filis ſuſpendantur tria pondera, hac lege, ut quo tempore longius filum binas complet oſcillationes, brevius quatuor, & inter horum longitudines medium filum tres tantum oſcillationes conficiat; quod facile obtineri poteſt, ſi filorum longitudines fuerint, ut 16, 9, 4. Tum ſi a perpendiculo æque hæc pondera removeantur, & ſimul demiſſa oſcillationes ſuas eodem omnes momento incipiant, venuſta erit eorum filorum mixtio, eaque miſifice oculi delectabuntur, ob illum nempe periodicum motum, quo ſimul oſcillationes ſuas pendula efficiunt, ita ut quarta recurrente longioris fili vibratione periodus abſolvatur, ſimulque incipiant ab eodem termino moveri omnia. Similis eſt vibrationum compoſitio, quibus auditus organum pulſatur, dum octava ſeu diapaſon cum interjecta quinta ſeu diapente reſonatur; ſimiliſque adeo ſenſus jucunditas adeſſe debet. Quod ſi numeri oſcillationum in pendulis, aut ictuum in reſonantibus chordis eodem tempore confecti vel invicem ſint incommenſurabiles, vel ita inter ſe diſtent, ut nonniſi poſt longum tempus determinatus vibrationum numerus in ſingulis recurrat, tum ut inordinata oſcillationum pendulorum mixtio viſum confundit, ita diſcrepantes nimium & incommenſurabiles reſonantium chordarum vibrationes, pulſuſque moleſte admodum auditus organum vexant & excruciant. Etſi vero adductis exemplum modo, non jam quæſitæ rei cauſa contineatur, iidem tamen meliora nec a Philoſophis ſunt adducta hucuſque, nec adferri unquam poſſe videtur.

§. 1180. Varia & multa Terrarum orbis exſpirat, quæ in ſublime adſcendunt, atque cum Aëre permiſcentur. Sunt hæc ſubtiliſſimæ fere omnium terreſtrium corporum particulæ, ſive Firmorum, ſive Fluidorum fuerint, ſive a Natura, ſive ab Arte productorum: veluti ſunt 1°. Quicquid Spiritum odorum quarumcunque Plantarum, Florum, Fructuumve conſtituit, qui ſponte ex iis exhalare ſolet, & volatilis eſt, 2°. Aquæ Plantarum omnium exhalantes ſponte, vel a Sole, dum exſiccantur, elicitæ. 3°. Spiritus ardentes, qui ex ſuccis Plantarum fermentatis conficiuntur, qui magna copia in uſus humanos arte præparantur, & volatiles ſunt, quibus ſimiles Natura gignit, quotieſcunque ex ſucculentis Plantis elapſus liquor tepenti Aëri committitur; aut Plantæ ipſæ, Aqua humectatæ eidem Aëri exponuntur: Hinc nonnullorum Fluminum Aquæ fermentantur, & Spiritus ardentes eructant, veluti de Aqua Thameſis id eſt notiſſimum, & de Aqua fluminis Alutæ idem notavit Tylkowsky [a]. 4. Plantarum Olea Sol volatilia facit, & diſpergit per Aërem, ut docet earum exſiccatio, qua ita oleis ſuis orbari poſſunt, ut non amplius Ignem alant: Horrendus foetor, qui in Laboratoriis eorum datur, qui ſaponem coquunt, pendet tantum ab oleo volatili. 5°. Plantarum Salia quoque in Aërem adſcendunt, uti combuſtarum fuligo ſalſa docet: ſed & putrefactione, exſiccatione, fermentatione hæc volatilia evadunt. 6°. Fuligo præter Salia & Olea, etiam multum Terræ volatilis ſecum vehit: Cineres montium ardentium, uti Ætnæ & Veſuvii ad centena milliaria in Aëre provolvuntur [b]. Venti tenues Ægypti; Æthiopiæ, Arabiæ, Guzarath, Lybiæque arenas undarum inſtar per Aëra deferunt, quibus exercitus Gambyſis obtectus fuit [c]: 7°. In Atmoſphæram ſe recipit; quicquid ſubtiliſſimum ex omnium Animalium corporibus undique exſpirat, & ſub nomine perſpirati Sanctoriani venit. 8°. Sudor animalium. 9°. Olea Animalium ſubtiliſſima ex putrefactis cadaveribus genita. 10°. Salia volatilia Animalium. 11°. Ex Foſſili-

a Philoſ. Curioſ.

b Philoſ. Tranſ. N. 21

c Seneca Q. N. L. 2. C. 30 Varenii Geogr. §. 6. C. 21.

ſilibus autem plura Atmoſphæram implent, quam memorari poſſunt, præcipua autem hæc ſunt; Vapores Aquarum dulcium & Oceani. 12. Sulphura non incenſa, quæ ex montibus Vulcaniis copioſe eructantur, aut ſunt in lithanthracum fumo: Horum ardentium ſpiritus acidi admodum ſuffocantes qualis ex locis, quæ *Averna* vocantur, exſpirant, veluti apud Cumas, in ipſa Athenarum arce, in Syria [a]. Huc referenda ſunt Arſenicum, Auripigmentum, Cobaltum, Sulphur Antimonii, Biſmuthi, Zinci: Tum quæ in aliis locis ex Terræ ſuperficie exeunt, & ſæpe incenſa ardent, veluti apud Gratianopolin, & in agro Petræmalæ a Blanchino deſcripta [b], qualia etiam Galeatius ad Barigatiam profectus notavit [c], & alia ardentia, quæ Cl. Ripa elegantiſſime deſcripſit [d]. Sunt etiam multi fontes, quorum Aquæ, ſimulac Flamma admovetur, incenduntur, propter tenue Sulphur, ex Terra ſimul cum Aqua eructatum, & hac volatilius [e]. 13. Olea Terræ & Petrolea: eſt enim quod ex Monte Ciriaco colligitur, admodum volatile [f]. 14. Salia diverſiſſimorum generum, quæ omnia aliquantum volatilia ſunt, atque Atmoſphæram quaſi implent; præcipue matrix Nitri, Vitrioli, Aluminis, Sal marinum, &c. & horum acidi Spiritus, ex montibus Vulcaniis erumpentes, aut ab igne ſubterraneo hinc inde producti; tum Acidum vagum Fontium & Fodinarum, hoc enim metalla & alia corpora in Aëre corrodere ſolet. 15. Imo & omnium Metallorum & Semimetallorum partes in Igne vulgari volatiles fieri poſſunt, ſive ſolæ, ſive ope additorum corporum. 16. Inſuper innumera alia ex viſceribus Terræ continuo exſpirant ſurſum, præcipue ex fodinis metallariis, quæ pallidas reddunt hominum facies, eosve interimunt [g]: quadruplex diverſum genus in fodinis Lithanthracum deprehenſum notavit Litterus [h], quod Foſſorum candelas aut exſtinguit, aut eos ſuffocat, vel in convulſiones conjicit, aut incenſum omnia viribus immenſis disjicit. Quibus addatur Spiritus ad exiguam altitudinem a Solo tantum in crypta canina, aut in

La-

[a] Lucret. L. VI. V. 740.

[b] l'Hiſt. de l'Acad. Roy An. 1706.

[c] Comm. Bonon. Vol. 2. p. 106.

[d] Differt. Meteorol.

[e] Lucret. L. VI. V. 879.

[f] l'Hiſt. de l'Acad. Roy An. 1736.

[g] Lucret. L. VI. V. 808

[h] Philoſ. Tranſ. N. 317.

Lapicidina Pyrmontana adſcendens a. ut & ille, qui ex puteo in Inſula vecti, adeo lethalis exſpirabat b. Ex monte Phrygiæ prope Hierapolim peſtilens vapor exit c. Idcirco quicquid arte Chemica ope Fermentationis, Putrefactionis, Solutionis, Attritus, Effervefcentiæ, aut Ignis produci poteſt, & volatile fit, id quoque a Natura, iiſdem uſa operationibus, factum, in Atmoſphæram adſcendit, quæ ita Officina Chemica præſtantiſſima & perfectiſſima evadit, comprehendens ex omnibus corporum generibus partes, & producta innumera. 17. Præter hæc omnia natant plurimæ per Aëra diſperſæ plantæ, veluti ſunt Mucagines, Muſci, Semina ſubtiliſſima & inviſibilia Plantarum, fungorum: 18. Diverſiſſima Animalcula.

a Philoſ. Tr. N. 448.

b Philoſ. Tr. N. 450.

c Plinius L. 2. C. 93.

§. 1181. Nonnunquam ingentes copiæ & tractus corpuſculorum ejuſdem generis in Atmoſphæra natant, quæ tantum differunt a conditione priori, quum collecta maſſam componebant, quod a Firmo in Fluidum, vel ex Fluido in Fluidum rarius converſa ſunt, eorumque partes remotius a ſe ſolutæ, nunc in Aëre, ſibi nequaquam contiguæ hæreant; quamobrem multas proprietares, quæ a raritate non mutantur, retinuerunt, vireſque eas exercere poterunt, quas antea, cum Fluidum aut Firmum componebant, vel ſimulac iterum in unitam maſſam conjungentur.

§. 1182. Hujuſmodi tractus uniformium partium in Atmoſphæra hærentium, a ventis propulſi occurrunt aliis diverſi generis partibus, quibuſcum permiſcentur: tum vero iidem, vel ſimiles effectus orientur, quos artificiali permixtione eorundem corporum fieri obſervamus. Quoniam autem mortales pauciſſima corpora huc uſque in partes diſſolverunt, eaſque ſecum permiſcuerunt, in Atmoſphæra autem hæreant fere omnium corporum Terreſtrium partes, quæ ſibi occurrunt, & in ſublimi permiſcentur, orientur ab iis effectus nondum obſervati, & quibus ſimiles non vidimus; quamobrem plurima Phænomena, quæ nec clare intelligi, nec demonſtrari poterunt, orientur; niſi poſtquam pluri-

ma

ma experimenta permixtionum capta fuerint, quarum tamen perfecta doctrina, propter numerum, haberi non poterit, uti patet unicuique in Combinationum ſcientia verſato, quamobrem nonnullorum Meteororum cauſam ſemper ignorabunt Philoſophi.

Sed & plurima diverſaque ſecum permixta ſimillimos ſuſcitant motus, adeoque in ſublimi ſæpius ſimilia Phænomena a variis exhalationibus ſuſcitabuntur: adeo ut earundem apparitionum non ſemper eadem cauſa futura ſit.

§. 1183. Cumque propter Terræ motus ingentes in ejus abditis viſceribus fiant mutationes, cruſtæque ſive denſiores, ſive lapideæ, quæ antea nonnullorum corporum Exhalationes foris erumpere impediebant, frangantur & removeantur, poterunt nunc illæ, dirupto ſolo & patefactis faucibus, in ſublime adſcendere, nova excitare Phænomena, nondum audita vel conſpecta, quæ durabunt, quamdiu ejuſmodi materiei fomes ſubſiſtet; quo ſublato aut conſumto, iterum ceſſabunt. An hinc nonnulla ſecula fertiliora aliis in progignendis Meteoris, alia vero ſteriliora? Erunt quoque Meteora ſuo natali ſolo propria, cum a diverſarum regionum exhalationibus admodum diſcrepantibus pendeant. Ad accuratam igitur Meteororum cognitionem deſideratur, ut quilibet in ſua regione illa obſervet & deſcribat.

§. 1184. Quodcunque ex Terra in altum adſcendit, vocatur *Vapor*, vel *Exhalatio*. Vapor conſtat ex quibuſcunque Aquoſis & humidis partibus: Exhalatio ex partibus ſubtiliſſimis quorumcunque corporum Firmorum vel Fluidorum, nec Aqueis, nec humidis.

§. 1185. Ingens Vaporum & Exhalationum quantitas continuo ex Terra in altum adſcendit, quibus dum Atmoſphæra impletur & inquinatur, neceſſe eſt, ut plurima Phænomena ſuſcitentur. Ultrajecti deprehendi ex Evaporationibus Aquæ multorum annorum in loco aperto, ſed tenebricoſo, mediam aliquam capiendo, eam anni ſpatio circiter eſſe æqualem

lem 29 pollicibus Rhenolandicis; a qua obſervationes *Sedileavii* in Gallia captæ a vix differunt. Cl. tamen *Halleyus* ex vaſe Aquæ pleno, & intra ædes Collegii Greshamenſis ita poſito, ut Solis radii & venti eo penetrare haud poſſent, toto anno exhalatione periiſſe octo digitos reperit. Si autem noſtris obſervationibus innixi, 29 pollices evaporaſſe ſtatuamus, hi in Aëre natantes, & ad minimum millies rariores facti, altitudinem perpendicularem 2416 pedum occupabunt. Si dimidia Terræ ſuperficies ponatur tecta Aqua, & ubivis parem Aquæ copiam in altum adſurgere, impleretur univerſa Atmoſphæra undique circa Terram a ſolis vaporibus ad altitudinem perpendicularem 1208 pedum. Quot milliones doliorum navalium Aquæ ſingulo die ex Mari Mediterraneo ſub forma vaporis adſcendant, pulcro experimento determinavit Inclytus Halleyus a, adeo ut quantitas vaporum quotidie adſcendentium fidem ſuperet. Terræ ſuperficies reliqua ubivis conſita eſt plantis, ſi deſerta quædam arenoſa excipiamus; plantæ Exhalationum & Vaporum maximam copiam perſpirant; nam ſecundum obſervationes laudatiſſimi Haleſii b, Heliotropium, $3\frac{1}{2}$ altum pedes, ſpatio duodecim horarum ad minimum $1\frac{1}{4}$ ℔ exſpirabat, adeoque fere tantum, ac Sol intra diem ex ſuperficie Aquæ trium pedum quadratorum attollere ſolet: poſita ſimili reliquarum Plantarum exſpiratione, Vegetabilia non minorem copiam in altum emittent, quam ex aquis omnibus aſſurgunt vapores. Ex ſuis corporibus Animalia etiam quam plurimum perſpirant, adulti enim hominis perſpiratio eſt ad eam Heliotropii memorati, veluti 141 ad 100; ita & reliquorum animalium ponere licet: Nam notante Keilio, homo 24 horis exſpirat 31 Uncias, Haleſius vero Heliotropium 22 Uncias eodem tempore perſpirare obſervavit. Quamvis numerum animalium in Terra ſimul viventium ignoremus, ſcimus tamen eum eſſe maximum, quamobrem Exhalationes animalium non parum Atmoſphæ-

a Memoires Mathé. & Phyſiq. A. 1692.

a Philoſ. Tranſ. N. 189.

b Vegetable Staticks §. 1.

ſphæram implebunt: quibus ſi Exhalationes Vegetabilium, quæ per univerſum orbem exſiccantur, putreſcuntve, tum incenſorum corporum in uſus quotidianos copioſiſſimi fumi, ut & ardentium montium; tum perſpiratæ variæ partes ex viſceribus Terræ, ab Igne excuſſæ ſubterraneo, accedant, liquet continuo ingentem copiam Exhalationum & Vaporum adſcendere in ſublimem Aëra, inque eo Meteororum abundantem ſcaturiginem contineri.

§. 1186. Vapores & Exhalationes in altum propter varias cauſas adſcendunt, quarum hæ ſunt præcipuæ. 1°. α. Ignis terreſtris, ſubterraneus, & Solis, ingreſſus corpora, eorum partes rapido agitat motu, ſubtiliſſimas & a cætu materiæ depulſas, excutit è corporibus, magnaque rapiditate, ſecundum leges percuſſionis, in altum propellit [1] β. Ignis

[1] Dum vero in altum divulſæ terreſtrium corporum partes propelluntur, earum ſubtilitate fieri poteſt, ut inſtar corporum minus in ſpecie gravium non deſcendant, variiſque aeris regionibus, ad quas projectionis vi pervenerunt, ſuſtineantur. Id ſane ab aeris & Atmoſphæræ partium tenacitate, qua fluida quæque donari conſtat, ſuam habet originem. In corpore ſiquidem aere graviore (quod & de levioribus intelligi etiam debet) duplex eſt vis, alia qua corpus deorſum trahitur, altera qua idem cohibetur, quominus deorſum deſcendat. Prior ab ipſius corporis gravitate oritur, quæ ſemper quantitati materiæ, ſeu ipſi corpori eſt proportionalis; ſecunda vero abs partium aeris cohæſione dependet; has enim omnes a ſeinvicem ſeparare corpus debet, ut deſcendere poſſit; cumque partes ſeparandæ eo plures ſint, quo major fuerit ejus corporis ambitus, patet eam vim, qua corpus deſcendere cohibetur, in eadem ratione eſſe cum ipſius corporis ambitu & ſuperficie. Vis ergo qua corpus in aqua deſcendit, corpori ipſi ſeu maſſæ eſt proportionalis; reſiſtentia vero quæ deſcenſum impedit, ſuperficiei ejuſdem corporis proportione reſpondet. Quo igitur corpus deorſum deſcendere poſſit, earum virium prior alteram ſuperare debet; ſi enim aut æquales ſint, aut gravitas a reſiſtentia vincatur, corpus in medio aeris ſuſpenſum remaneat, neceſſe eſt. Liquet ergo quodvis corpus aere gravius, in particulas adeo tenues dividi poſſe, ut tandem reſiſtentia gravitatem aut excedente, aut æquante, deſcendere nullo modo valeat; ſuperficies enim cui vis reſiſtentiæ reſpondet,

Ignis quoque corporum particulas ingreditur, eaſque rarefacit? Si igitur aliquas a reliquo cætu ſeparaverit, & deinde rarefecerit, ut, quæ antea ejuſdem gravitatis ſpecificæ ac Aqua fuerint, diametrum decies majorem acquirant, habebunt volumen millies amplius, ſub quo eandem materiæ copiam concludentes, Aëre ſpecifice leviores erunt, quamobrem per illum adſcendent, donec rariori Aëri, pariſque ſecum denſitatis, occurrant. Quo igitur Aër eſt gravior, eo minor corporum rarefactio, ut adſcendant, requiritur: quo Aër eſt levior, rariorque, eo major rarefactio corporum deſideratur: idcirco quoties Mercurius humilem ſtationem in tubo Torricelliano ſervat, pauci vapores adſcendent; ſed copioſiores, cum Mercurius eſt alte ſuſpenſus, veluti Cl: Garden frequenter obſervavit a γ. Ignis corpora in partes tenuiſſimas ſolvit, ſi proinde aliquas ſubtiliſſimas e reliqua maſſa excuſſerit, quæ præ ſubtilitate ſingulis particulis Aëreis leviores ſint, poterunt per Aëra rurſum ferri, pari modo ac ſpecifice leviores. δ. Plurima corpora eidem Igni cum Aëre expoſita, plus Ignis quam Aër in ſe recipere, & aliquamdiu retinere poſſunt: cum vero Ignis in æquilibrio cum omnibus vicinis corporibus & ſpatiis eſſe nitatur per §. 791, 793. ſimulac partes ſubtiles corporum a reliquo cætu pepulerit, atque in earum poris copioſius, quam in vicino Aëre, ingreſſus ſit, una cum illis in Aërem avolat; eo rapidius, quo majus diſcrimen æquilibrii in calore Aëris & partibus, in quibus hæret, datur: hac ratione autem partes volatiles ſimul cum ſuo Igne aeque lateraliter, ac ſurſum abripiuntur, uti veſperi diebus ſerenis æſtivis in vapore ex foſſis ad-

a Philoſ. Tranſ. N. 171.

 ſcen-

det, in diviſione corporis augetur, & infinite quidem poteſt augeri, cum corpus in infinitum dividi poſſit. Quod de aere dictum eſt, potiori jure in aqua obtinet, cum ejus partium cohæſio partium aeris cohæſione longe major ſit: hinc intelligitur graviora in ſpecie corpora ſi in minutiſſima fruſtula fuerint comminuta, ut terræ, ſalium, metallorum &c. particulæ, cum in aere, tum in aqua ſuſtineri poſſe, nec deorſum ruere.

ſcendente, & ſe aeque lateraliter ſupra prata expandente, ac adſcendente, videre eſt; vel cum durante gelu, veſpertino tempore inſignem in glacie aperturam facimus, ex qua vapor Aquæ calidioris, quam Aër eſt, copioſiſſime aſſurgit. Quotieſcunque corporum partes a ſe Igne ſeparantur, atque ex ſphæra ſuæ attractionis exeunt, intrant quaſi ſphæram repulſionis, ſeſe fugando, quo pacto ab Igne volatiles redduntur [1]; ſi proinde hæc repulſio quantitatem caloris ſequatur, uti aliquomodo colligere licet, facile patet, quam ob rem ex Aqua, Aëri aperto expoſita, omni tempore vapor exire poſſit: cum enim per §.729. vapor ebullientis Aquæ ſit 14000. vicibus Aqua rarior, calor autem tum gradibus 212 in Thermometro Fahrenheytii indicatur, erit poſito calore æſtivo graduum 91, vapor 5943 vicibus rarior quam Aqua, & poſito calore graduum 32 in hoc Thermometro, erit vapor 2113 vicibus rarior, quam Aqua: ſed eſt Aër plerumque ſexcenties vel ſeptingenties rarior Aqua, adeoque vapor ejuſmodi Aëre rarior adhuc erit: idcirco hyeme ex apertura in glacie aſſurgens vapor in Aërem adſcendere poterit, veluti rerum eventus quoque docet. Particularum e corporibus in altum adſcendentium ignis præcipua eſſe cauſa videtur: nunquam enim plus Aquæ in ſublime adſcendit, quam diebus

[1] Quæ de repulſionis ſphæra hoc & ſequenti § tradit Auctor, ex dictis in noſtris adnotat. ad §. 551, 1026, 1095 ſatis ſuſpecta haberi debere liquet. Quæ præterea vi ignis ſeparantur terreſtrium corporum partes, volatiles reddi poſſunt per ſolam attractionis vim, qua eadem terreſtria corpora, & atmoſphæricus aer in ſe mutuo agunt. Cum enim majora corpora per vim attractionis minori velocitate ad ſe accedant, quam minora; uti theorem. 6. adnot. ad § 551 demonſtratum eſt, neceſſe eſt ut etſi terreſtria corpora ab aere attrahantur, ob eorum tamen craſſitiem, magnitudinemque adeo languidus & lentus ſit eorum motus, ut facile impediri, & deſtrui poſſit. At dum vi ignis exiguiſſimæ terreſtrium corporum particulæ a reliqua eorum maſſa divelluntur, majori velocitate tendere debent verſus Atmoſphæræ partes, a quibus attrahuntur; qua quidem ratione volatiles evadunt.

bus æſtivis, Sole admodum urente: Corpora firma quoque in Igne volatilia fiunt.

2. Non tantum corporum partes Igne ſeparatæ vim repulſionis acquirunt, ſed quoque, quæ Fermentatione, Putrefactione, Permiſtione, Separatione, Effervefcentia de cætu ſeparantur; idcirco plurimum Vaporis & Exhalationis ex corporibus, quæ hujuſmodi actionibus exponuntur, adſcendere tum ſolet. Ne autem dubium reſtet, an partium volatilitas ſeparatione ſola oriatur, obſerva, quotieſcunque Fluvius ex præcipitio in rupem cadat, quam verberet, quantus vapor hinc oriatur: In Canada ex altitudine 156 pedum præceps delapſum flumen Niagara, cum ingenti circumjacentium regionum ſtrepitu, nubem ex eliſis particulis, ſpecie aſſurgentis roris ſpiſſioris, format, ad 5 Milliarium diſtantiam conſpiciendam [a]. Simile quid de fluvii Velini præcipitio tradit Caſſinus [b]; tum de Giotha Elf in Suecia Leopoldus [c].

3. Aër ab Aqua & multis aliis Fluidis attrahitur, atque ita fit ſolutionis ſpecies: pari actione Aqua & Fluida trahuntur ab Aëre; idcirco Aquæ & aliorum Fluidorum partes ab Aëre attractæ, ſimulac de cætu ſeparatæ fuerint, in Aërem adſcendent, per quem diſtribuentur.

4. Venti quoque multas corporum partes, præcipue Aqueos vapores elevant, & ſecum abripiunt; hinc panni humidi, vento expoſiti, cito exſiccantur.

5. Tandem quicquid efficere poſſit, ut corporum partes a ſe ſolutæ, ſpecifice leviores Aëre evadant, erit cauſa adſcenſus: Si particulæ ejuſmodi Aëre ſpecifice multo leviores, occurrunt aliis gravioribus, quibus adhæreant, maſſam adhuc ſpecifice leviorem Aëre componere, cumque iis ſimul in ſublime adſcendere poterunt.

§. 1187. Vapores adſcendere ex Terra detegimus, 1°. Cum ſolum, remotique montes fumum eructare conſpiciuntur. 2°. Cum admodum diſſiti montes, cælo etiamſi ſereno, quaſi in nebula hærent. 3°. Cum om-

a Philoſ. Tranſ. N. 371.

b Memoires adopt. T. 6.

c Relatio Epiſt. p. 97.

omnia procul diſtantia corpora quaſi ſubſultare videntur: 4°. Cum vapor ex lacubus & paludibus ſub forma nebulæ adſcendit. 5. Cum Sol & Luna orientes occidentesque vehementer rubent.

§. 1188. Quia Atmoſphæræ denſitas, & proinde ejus gravitas ſpecifica in variis a ſuperficie Terræ altitudinibus diſcrepat, poterunt vapores & Exhalationes in Aërem adſcendere ad altitudines diverſas, illæ, quæ ſunt rariſſimæ, aut ingenti vi ſe repellunt, ad maximas: illæ ad minimas, quarum gravitas ſpecifica vix ab Aëre differt; aut quæ exiguo motu, ſive mechanico, ſive repulſionis, furſum propulſæ fuerunt: illæ ad aliquam intermediam altitudinem aſſurgent, quarum gravitas cum Aëre mediæ regionis eſt in æquilibrio.

§. 1189. Ex quibus liquet, quare Nubes in diverſiſſimis a Terra altitudinibus formentur, & Meteora alia nunc prope Terræ ſolum, nunc in majori ab ea intervallo contingant: Tum quare mutata Aëris denſitate in eodem loco, Exhalationes in ipſo ſuſpenſæ adſcendant, deſcendantve?

§. 1190. Quo Atmoſphæra eſt denſior, eo Vaporibus & Exhalationibus gerendis aptior eſt; quo Aër rarior, eo ineptior erit: Eſt vero hyeme Atmoſphæra frigida denſior & gravior, uti obſervationes Barometricæ hujus regionis oſtendunt, quamobrem hyeme Atmoſphæra maximam Vaporum & Exhalationum copiam in ſe recipere atque retinere poterit; ideo tum temporis plurima Meteora contingunt: Et quia hæc ratio potiſſimum in frigidis Regionibus locum habet, manifeſtum eſt, quare in his plura Meteora, quam in calidis locis obſervantur.

§. 1191. Deſcendunt Vapores & Exhalationes ex Atmoſphæra ad Terram ab his potiſſimum cauſis.

1°. Simulac Aëris denſitas, & proinde gravitas ſpecifica a quacunque cauſa imminuitur: tum enim non amplius Exhalationes cum eo in æquilibrio erunt, ſed gravitate prævalentes deſcendent: veluti analogo probatum eſt Experimento, cum Aër humidus in recipiente, ope Antliæ rareſit, mox nubecu-

beculâ formatur, quæ cadit, ſimulac plus rareſcit Aër: ideo ſæpe pluviam, aliaque Meteora obſervamus, cum Mercurius in Barometro admodum humilis pondus Aëris denſitatemque exiguam indicat.

2°. Quando quæ adſcenderant, ab Igne admodum rarefacta, poſtea amiſſo Igne iterum condenſantur, & ſpecifice graviora Aëre evadunt.

3°. Deſcendunt, conſumto motu, quo ab Igne, vel ab aliis cauſis ſurſum propellebantur.

4°. Quum plures particulæ, ſive a ventis oppoſita directione flantibus, ſive a ventis contra obices reſiſtentes compulſæ, vel a quacunque alia cauſa, ſibi occurrentes coëunt; quo concurſu ſpecifice graviores Aëre factæ, deſcendunt.

5°. Quando nonnullæ Exhalationes ſibi occurrentes illius ſunt indolis, ut ſecum efferveſcant, atque deinde dentur præcipites, veluti in præcipitationibus Chemicis contingit.

6°. Quando a ventis Exhalata ſimul cum Aëre, in quo hærent, deorſum pelluntur.

7°. Si venti horizontali directione flantes infra eam Atmoſphæræ partem, in qua ſuſpenduntur Exhalationes, Aërem ex loco propulerunt; tum enim ſuperior Atmoſphæræ pars ſua gravitate ſimul cum omnibus, quæ complectitur, in locum a priori Aëre relictum deſcendit.

8°. Sed & radii Solis orientis occurrentes Exhalationibus, eas ad Terram determinant; cumque ſimul Aërem rarefaciunt, ſive ſpecifice leviorem reddunt, eo magis Exhalata deſcendent.

9°. Quando in Atmoſphæram plures Exhalationes & Vapores adſcendunt, quam ab ea ſuſtineri poſſunt, relabentur ſuperfluæ, motu, quo adſcendebant, prius amiſſo.

§. 1192. Meteora commode dividi poſſunt in tria genera. 1°. In Aquea, veluti ſunt *Nebula*, *Nubes*, *Ros*, *Pluvia*, *Pruina*, *Nix*, *Grando*, *Turbo*, *Iris*, *Halo*, *Parhelii*, *Paraſelenæ* &c. 2°. in Ignea & lucentia; veluti ſunt *Ignes Boreales*, cum ſuis variis

ſpeciebus, *Stellæ cadentes*, *Ignes fatui non urentes*; & alii *inflammantes*, *Ignes Lambentes*, *Bolis*, *Fulgur*, *Fulmen*, *Tonitru* &c. 3. in Aërea; quæ ſunt *Venti*; Hoc ordine Meteora breviter exponam.

C A P. XXXIX.

De Meteoris Aqueis.

§. 1193. Quotieſcunque in Atmoſphæra prope Terræ ſolum Vapores vel Exhalationes ea ſunt copia, vel eo modo conſtituuntur, ut plurimum Lucis intercipiendo, Aërem ſolito opaciorem efficiant, *Nebulam* adeſſe dicimus.

§. 1194. Formantur Nebulæ ab Exhalationibus & Vaporibus, qui ex Terra lente adſcendunt, aut ex alto in eam lentiſſime relabuntur, adeo ut in eodem loco ſuſpendi, vix promoveri videantur. Cum componuntur ex Vaporibus, humidæ & udæ ſunt nebulæ; tum non nocent Animalium ſanitati, nec foetent: ſed quæ ex Exhalationibus conſtant, ſæpe foetent; aliquæ noxiæ ſunt ſanitati, plurimorum morborum cauſæ, imo ſunt aliæ lethiferæ. Nebulas ſæpe ex alia materia, quam ex Aqueis vaporibus componi, liquet; quia poſt eas nonnunquam Aquæ ſuperficiei innatans pellicula, pinguis, rubicunda, conſpicitur, illi ſimilis, quam Chemici, Sulphur auratum Antimonii præparantes, obſervant.

§. 1195. Fiunt Nebulæ cœlo tranquillo, carente vento, nunquam regnante impetuoſiori vento, a quo ſolent diſcerpi & diſcuti: Plerumque obſervantur veſperi, in primis ſi Sol diurnus Terram valde calefecerit, & ipſo occidente Aër cito refrigeretur, quia in hunc calefactæ corporum Terreſtrium partes copioſe adſcendere coguntur: Id præcipue in Belgio Vere & Autumno, rarius Æſtate contingit; quia inter æſtivi Aëris veſpertinum & diurnum calorem minus diſcriminis eſt, quam tempore Veris vel Autumni. Fiunt quoque Nebulæ mane ad Solis ortum; cum Aër citius ab eodem calore rareſcit,

quam

quam quæ in eo ſuſpenduntur Exhalata, quæ cum ideo ſpecifice graviora Aëre evadunt, deſcendunt; partim quoque à radiis Solis deorſum pelluntur. Frequentius conſpiciuntur menſibus Hybernis, Novembri, Decembri, Januario, Februario, rarius æſtivis, propter frigus Atmoſphæræ ſubito condenſans Vapores & Exhalationes; hinc ſi Hyeme animam efflas, Nebulam vides, cujus nullum eſt ſignum Æſtate: Idcirco in locis Polo ſeptemtrionali vicinis, pluribus ſequentibus diebus dantur Nebulæ. Contingunt plerumque flante vel præcedente Vento Africo, vel Auſtro, vel Euro, raro cum aliis Ventis; illi enim ex vicino Oceano plurimos vapores ad nos advehunt. Contingunt Nebulæ regnante & perſtante gelu, ut & cœlo clementiori.

§. 1196. Si diebus aliquot ſequentibus adfuerint, non raro Pluvia, vel Nix immediate poſt ſequitur, Vaporibus tandem in moles majores coëuntibus.

§. 1197. Obſervantur Nebulæ, Mercurio in Baroſcopio ſtationem altam humilemve tuente: Fiunt Mercurio elevatiori, quando cœlum diu tranquillum manſit, & accumulati interim ſunt copioſiſſimi Vapores vel Exhalationes, Aërem ſua copia & partium inordinato ſitu reddentes opacum: Vel quia Exhalata ſua gravitate per Aërem pigrum ſubſidere incipiunt. Dantur Nebulæ Mercurio humiliori, quando nec diu ante cœlum fuit tranquillum, nec poſtea manet, atque ex ſe ſua contenta demittit, quæ propter ſuam raritatem in ſe ſoluta retinere nequit; quod experimento in §. 1191. No. 1. memorato probatur.

§. 1198. Quum Nebula denſa in Terram delabitur, eam Pluviæ inſtar irrigat; conſtat enim ſæpe iiſdem, ac hæc, vaporibus, ſed rarioribus, qui magnitudine etiam differunt, aliquando ſua ſubtilitate aciem fugiunt, interdum majores videri poſſunt, exiguas guttas referentes: Idcirco mirum non eſt, in iis Iridem ſubalbicantis coloris potuiſſe conſpici, qualem obſervavit Dechales [a]. Labitur Nebula ſine diſcrimine in omnia corporum genera, ſive

[a] Tract. de Meteoris §. 4.

ſive polita, rudia vel aſpera fuerint : interdum, ſi admodum humida ſit, ſe in aedes penetrat, parietibus, omnique ſupellectili ſeſe adjungit, & guttatim defluit.

§. 1199. Nebulæ aliquando plus, aliquando minus diurnæ lucis intercipiunt: interdum tanta caligo effunditur, ut conſpectum in vicino ſtantium eripiat: Hæc Aëris opacitas ab inordinato partium ſitu, irregularis figuræ & magnitudinis meatus efficiente, pendet; tum ab admodum diſcrepante denſitate inter Exhalata & Aërem; quibus fit, ut dum lux tranſire nititur; inæquabiliſſime trahatur, & continuo a recto deflexa tramite, tranſire impediatur: Hinc crebro evenit, ut Aër paucis fœtus vaporibus, nebuloſus & opacus appareat, qui pellucet, ſimulac Aër plures vapores, æquabilius per ipſum diſpoſitos, receperit.

§. 1200. Aliquando Nebulæ ſunt rariſſimæ, & æquabiliter per magnam Atmoſphæræ regionem diſperſæ, aliquantum lucis intercipientes; tum Sol inſpectus oculi aciem non lædit, apparet pallidus, abſque radioſo jubare, & interim ſubſolito cæruleo colore conſpicitur Atmoſphæra, ac ſi cœlum fere ſerenum foret.

§. 1201. An non ſerenitas ſequitur Nebulas æſtivas matutinas? quia hæ facile propter paucitatem & raritatem vel ex Atmoſphæra excutiuntur, vel propter Solis radios adeo attenuantur, abiguntur, diſperguntur, ut penitus ſolutæ in minima per eam vagentur.

§. 1202. An non in montibus multæ & repentinæ Nebulæ oriuntur a ventis in montes incurrentibus, & vapores, quos raros ſparſosque ſecum vehebant, condenſantibus?

§. 1203. Cur ex Montium latere, a Sole illuſtrato, videntur ſpectatori in valle ſtanti aſſurgere Nebulæ, fumi craſſi inſtar ex camino adſcendentis? Tantum quia ſpectator lateraliter & oblique inſpicit radios Solis in montem illapſos, trans quos vapores adſcendentes facile videri poſſunt, veluti pulvi-

viſculos, in Aëre radiiſque Solis natantes, a latere cernimus.

§. 1204. *Nubes* eſt tantum Nebula, ſed altius ſupra Terram in Aëre ſuſpenſa: Idcirco Nebula adſcendens, in Nubem verſa videtur. Conſtat id liquido; ſi ad incenſorum quorumcunque corporum adſcendentem fumum, illico formantem Nubem, attendamus.

2°. Quotquot Itineratores in Nubes, montibus inhærentes, adſcenderunt, eas tantum Nebulas eſſe obſervarunt, veluti id Cabæus, Froelichius, Sturmius, Mariottus, Dechales, Lamyus, Frezicrius &c. oculati teſtes prodiderunt; nec unquam eas ex nive, glacie, vel mole firma conſtitiſſe deprehenſum fuit.

3°. Figura earum perpetuis mutationibus eſt obnoxia, quod non niſi rarioribus Exhalatis & Fluidis, non firmis concretisque corporibus, competere poteſt.

4°. Simulac Nubes in maſſas firmas concreviſſent, gravitatem ſpecificam multo majorem ea, quæ eſt in Aëre, acquiſiviſſent: adeoque abrupto pondere preſſæ illico caderent, niſi ab impetuoſiſſimis ſuſtentatæ ventis rapidiſſime promoverentur: Quietæ pernici velocitate deorſum ruerent; quod non contingere in Nubibus, quæ ſolidiſſimæ eſſe videntur, quotidiana experientia teſtatur.

§. 1205. Nubes tamen opaciores Nebulis apparent, candidiores plerumque, non aliter, quam ſi mera nix, vel corpora alba, ſolida, fuiſſent. Hæc apparentia non adeo ex diverſa conſtitutione partium inter Nubem & Nebulam oritur, quam quia Spectator Nebula cinctus, lucem, Nebulam ingreſſam, accipit, cum Nubem intuitus, lucem ab exterioribus partibus reverberatam, & admodum copioſam, ſuis oculis haurit: eſtque reflexa lux copioſior, & proinde fortior, transmiſſa.

§. 1206. Nubes in Atmoſphæra ad diverſiſſimas altitudines ſuſpenduntur: nonnunquam aliquot ſupra ſe, diſtinctæque cernuntur, prout varia earum gra-

vi-

vitas ſpecifica cum Aëre æquilibrium agit: Cognoſcuntur facile ex diverſis, quibus propelluntur, directionibus: Altiſſimæ vix ad parem cum excelſiſſimorum montium cacuminibus adſcendere videntur altitudinem; nam ſupra Nubes multos ſe montes attollere procul ſpectantibus apparet. 2. Multi, qui horum montium vertices adſcenderunt, infra ſe Nubes, non ſupra deferri, obſervarunt. 3. Ricciolus, inſtituta menſura Geometrica, nunquam altiſſimas Nubes ad 5000 paſſus evehi notat: Keplerus tantum ad $\frac{1}{4}$ partem Milliaris Germanici. Forte tamen Exhalationes quædam rariſſimæ ad majorem altitudinem aſſurgunt, uti ex Auroris Borealibus nonnullis conjecerunt aliqui: Et ſi Vapor Aquæ in ſpatium 14000 majus rareſieri poſſit, erit Aëre prope Terram, decies ſexies rarior; verum Aër in pervallo 14 milliarium Britannicorum a Terra foret; ſecundum Legem elaſticitatis, decies ſexies rarior, quam ad ejus ſuperficiem; quamobrem ſi Vapores, aut Exhalationes, his raritate ſimiles, in ſuo adſcenſu per Aërem non condenſarentur, poſſent, ex lege æquilibrii, ad 14 milliaria Britannica elevari.

§. 1207. Nubium figura & magnitudo quolibet temporis momento mutatur, nunquam enim Aër, quo ambiuntur, omnino quieſcit, idcirco partes hinc inde abripiuntur, aliæ aliunde adveniunt. Si autem aliquis ſenſibilis ſpiraverit ventus, qui Nubem inferius vel ſuperius attingit, perpetuo magnæ partes ab ea diſcerpuntur.

§. 1208. Termini Nubium ſunt valde irregulares, & quaſi aſperrimi; ex quibus ſequitur, Nubem non eſſe molem ex unitis conjunctisve partibus conſtantem, quippe Fluidum unitum in alio Fluido natans, ſphæricam indueret figuram; quæ maneret, ſi id Fluidum in ſolidum verteretur.

§. 1209. Nubium magnitudo eſt diverſiſſima; ſunt enim aliæ Nubes exiguæ, ſunt aliæ, quas Mariottus [a] milliari longiores deprehendit: Sunt quædam admodum craſſæ, ut ex copia Pluviæ, ex eadem nube-

[a] Mouvement des Eaux. C. 3.

be deciduæ, colligi poteſt, quam aliquando altitudinis unius pollicis Rhenol. æqualem obſervavi, unde concludendum, craſſitiem ejuſmodi Nubis ultra 100 pedes fuiſſe.

§. 1210. Diſputant Philoſophi, utrum Nubium ſuperior inferiorque ſuperficies plana, an inæqualis exiſtat; certum eſt, utrumque obtinere; exſtantiores tamen partes vi Ventorum prius a reliquo cætu abripi.

§. 1211. A ventis prærapida celeritate ſæpe promoventur Nubes, adeo ut horæ ſpatio iter 6 vel 7 milliarium Gallicorum conficiant: Aliquando a Vento adeo diſcerpuntur in partes, ut illico evaneſcant: hinc nonnuquam ſævientibus procellis cœlum eſt ſerenum. Aliquando Nubes diſſipantur, ut ex conſpectu evaneſcant, radiis nempe Solis vapores craſſiores, e quibus nubes componebantur, attenuantibus, quo non tantum adſcendunt, ſed per alium Aërem diſtribuuntur, ut ſimul cum eo pelluceant. Hoc modo interdum Nubes a Sole ſtricta, fumum aſſurgentem edidiſſe viſa fuit, atque in altiores Nubes mutata. Diſſipantur quoque Nubes, Aëris pondere aucto; tum enim adſcendunt, ut cum Aëre ſuperiori & rariori in æquilibrio ſint, atque ita per purum delatæ Aërem ſolvuntur, ac inſenſibiliter deliqueſcunt.

§. 1212. Conſpiciuntur nonnunquam Nubes diverſis ſuffectæ coloribus; plerumque tamen apparent albæ, quarum partes Lucem Solis, non ſeparatam in ſuos colores, repercutiunt: Sunt Nubes aliæ fuſcæ & nigræ, quales illæ, quando tonat, quæ lucem in ſe abſorbent, vix reverberant: Mane & Veſperi Oriente & Occidente Sole apparent Nubes rubræ, quæ Sole, horizontem propiore, videntur violaceæ, mox cæruleæ: Hi colores oriuntur a Luce, ſtringente pellucidas Vaporum ſphærulas, eas intrante, dein reflexa, mox exeunte & refracta in colores, quorum nunc rubri, nunc violacei, nunc cærulei aciem feriunt, pro varia Solis altitudine, ſimili aliquantum modo, ac in Iride.

Exin-

Exinde intelligitur, quare Nubes quoque virides apparere poſſint, quales Frezierius conſpexit, & in Itinerario Americano notavit.

§. 1213. Quare ſubſidente Mercurio in Baroſcopio cœlum fit nebuloſum? an non quia ſubſidens Mercurius Atmoſphæram fieri leviorem, ineptioremque gerendis Exhalatis, indicat, quæ idcirco etiam deſcendunt, conjunguntur, cœlum Nubemque opacam formant?

§. 1214. Nubes inſignem habent uſum, 1º. Deferendo Pluviæ materiam ad omnes Terræ regiones. 2º. Tegendo Terras, ne a perpetuo ardore Solis torreantur, atque ita Vegetabilia tempus & opportunitatem præparandi ſuum alimentum habeant. 3. Videntur eſſe Nubes præcipuæ cauſæ Ventorum liberorum. 4º. Ut lux Solis diverſiſſimis directionibus ad Terram reflectatur, atque ita plurima corpora, non directe a Sole illuminata, videri poſſint.

§. 1215. Terrarum halitus & vapor, plerumque raritate aciem fugiens, interdum nebulam imitatus, in altum adſcendens, vel iterum ex cœlo in Terram deſidens, *Ros* appellatur.

§. 1216. In variis plantarum, cælo expoſitarum, partibus, noctu & mane guttæ quædam aqueæ colliguntur, quæ *Ros* dictæ fuerunt; cepitque opinio fidem, hunc noctu e cœlo deciduum eſſe vaporem, in foliis plantarum collectum, imo hunc ſolum eſſe Rorem. Verum multæ & accuratæ obſervationes, has guttas tantum eſſe plantarum ſudorem, ex vaſculorum orificiis continuo exſpirantem, evicerunt: Nam quælibet planta ſuo rorat modo, pro varia vaſorum fabrica, & orificiorum ſitu a: 2º. Plantæ vaſis incluſæ, tectæve, noctu copioſiorem Rorem colligunt, quam quæ in aprico ſteterunt. 3º. Colliguntur guttæ in iis modo locis, ubi vaſculorum orificia manifeſto patula ſunt, non in univerſa foliorum facie, nec in locis humilioribus, uti fieret, ſi ex ambiente & deciduo halitu aut vapore oriretur. Hic plantarum ſudor perpetuo quidem

a Gerſten Tentam. de Rore.

dem ex iiſdem vaſculis exhalat, ſed aut a vento, aut a calore diurno abripitur, vel diſſipatur: noctu poſt diem calidum, & Aëre carente vento, ex vaſculis copioſe effunditur, colligitur, nec in Auras evaneſcit, priuſquam Sol oriens liquorem calefecerit, reddideritque volatilem.

§. 1217. Sol ſuis radiis aliquouſque in Terram penetrat, cuncta calefacit, rarefacit, concutitque, ut in altum evolent: quicquid interdiu aſſurgit, aciem fugit; per Aërem cito diſtribuitur: majori tamen copia, Aëre poſt Solis occaſum frigeſcente, & per totam noctem, adſcendere cum igne calefacti halitus ex Terra pergunt, lento delati motu, ut nonnunquam ſpatio $1\frac{1}{2}$ horæ tantum ad 31 pedum altitudinem elevati fuerint, & prius corporibus, a ſolo propioribus, quam excelſioribus, adhæſerint.

§. 1218. Differt hic adſcendens Ros pro varia loci natalis & ſoli conſtitutione; hic erit aquoſior, ibi pluribus Spiritibus, Oleis, Salibus, Metallis, aliiſque diverſiſſimorum generum corporibus conſtabit; diverſis idcirco proprietatibus præditus varia phænomena & morbos animalibus ſuſcitabit: Hinc dantur Regiones, in quibus Ros nunquam attingit, labiturve in metalla polita, aliave quædam corpora, dumque ab his repellitur, ab aliis ingenti vi, quamvis etiam diſcrepanti, attrahitur, magnaque copia collectus adhæret [1]: dantur aliæ Telluris plagæ, in

[1] Mira ſane hæc roris proprietas, quod ſcil. non omnibus indiſcriminatim corporibus adhæreat, Auctori primum obſervata, digna ſane eſt, quæ noſtris tironibus diligentius ſpectanda exhibeatur. Pluribus eam confirmavit experimentis Dn. de Fay *in Monum. Reg. Scient. Acad. A.* 1736., ex quibus innotuit ex omnibus corporibus, vitra vel cryſtallos ejuſmodi eſſe, quæ rorem omnium maxime recipiant; metalla vero, quæ omnium maxime reſpuant; itaut hæc duo corporum genera maximæ minimæque ejus adhæſionis veluti extrema haberi merito poſſint. Si cryſtallinum vas argenteâ ampliori patina impoſitum rori exponatur,

in quibus ab omnibus corporibus ſine diſcrimine Ros attrahitur, inque omnia, cœlo aperto expoſita, labi videtur.

§. 1219. Sunt loca, in quibus tantum Ros in ſublime adſcendere, non labi obſervatur. Sunt loca, in quibus & adſcendit, & labitur: majori tamen copia ſurſum, quam deorſum fertur: Cum vento promovetur, a quo aut condenſatur, aut diſcerpitur, ut evaneſcat.

§. 1220. Quantitas Roris qualibet nocte, aut toto anno, adſcendentis determinari non facile poteſt, propter ventos, pluvias, aliaque incommoda: diſcrepabit hæc quoque variis in regionibus pro ſoli conſtitutione, ſitu, & calore, quem Sol cum ipſo communicat.

§. 1221. Quoniam Ros diverſiſſimis conſtat exhalationibus, in variis imo & diverſo anni tempore in iiſdem locis, collectus, dabit varia producta, veluti Aquas, Spiritus olentes, Sales, Olea, Terras: veluti Chemici experti fuerunt.

§. 1222. Quum æſtate Sol vehementer calefacit arbores & herbas, elevantur ex iis quoque Olea, quæ decidua in Terram conſtituunt *Rorem Oleoſum* vel *Melleum*: hic lapſus in Aquam, natat in ejus ſuperficie, quam pinguem reddit. Vidi hunc plerumque ante meridiem diebus fervidiſſimis deciduiſſe, ſed in locis, in quibus arbores erant conſitæ.

§. 1223. *Pluvia* eſt multitudo parvarum aquearum gut-

tur, exiguo elapſo tempore integra ejus vaſis ſuperficies rore madefacta comperietur, cum interim patina ut prius arida nullum admiſſi roris indicium exhibet. Idipſum obſervatur, ſi patina aurea, ænea, ferrea, vel ex alio metallo fuerit. Si econtra in vitrea vel cryſtallina patina, quatuor vel ſex hydrargyri contentæ unciæ rori exponantur, ejuſdem magna copia deprehendetur in iis patinæ partibus, quæ a mercurio diſtant, eumque haud tangunt, nullum vero roris in mercurio erit veſtigium. Hujus ſane phænomeni cauſa, niſi a viribus attrahentibus, majori, minorique efficacia donatis repetatur, vix aliud eſt, quod in medium afferri poteſt.

guttarum, diverſis temporibus ex alto Aere relabentium.

§. 1224. Pluvia fere ſemper ex nubibus cadit: obſervavi tamen Pluviam, ſed in exigua copia & rarioribus guttis delapſam ex Aere, nulla conſpicua Nube obducto, æſtate, cum cœlum aliquamdiu fuerat tranquillum, & æſtus vehemens & quaſi ſuffocans, quo vapores plures elevabantur, quam ab Aere ſuſtineri poterant, qui mox remiſſo calore condenſati coibant & relabebantur.

§. 1225. Pluvia formatur, quando Vaporis particulæ, Nubem componentes, propius ad ſe accedunt, ita ut ſe trahere queant, arctari, congeri, coire cum aliis in concilium, guttulam formare, quæ Aere ambiente ſpecifice gravior, labitur, aliis guttis particulisve aqueis occurit, cum iis concilio conjungitur, increſcitque in eam magnitudinem, quam, cum in Terram labitur, habet.

§. 1226. Si tota Nubes in omni ſui parte æquabiliter mutetur, ſed lente, ut vapores pedetentim coeant, in guttulas minimas abibunt, quarum ſpecifica gravitas cum ab Aere vix diſcrepat, lente per illum deſcendent guttulæ, Pluviam tenuiſſimam & Roriferam, ſive Pſecadem formaturæ; contingit hæc, ſed minus frequenter. Eadem tamen eveniet, cum ab inferiori parte Nubes cæperit mutari, atque mutatio ſurſum lente proſerpſerit, tum enim vapores in exiguas coaleſcentes guttulas, lente deſcendent, & quantæ erant, cum Nubem relinquebant, tantæ ad Terram perveniunt.

§. 1227. Si vero Nubis ſuperior pars prius mutetur, ſenſimque mutatio per mediam, ad inferiorem partem pertingat, prius formabuntur guttulæ minores in ſuprema Nubis parte, quæ deciduæ in inferiores, cum his coibunt; continuo auctæ, quo plus deſcenderint; id frequentiſſimum eſt, & obſervatum ab iis, qui in valle magnum ſtillicidium experti, montem in eadem Nube adſcendentes, deprehenderunt guttas eo minores, quo altius adſcendebant.

§. 1228.

§. 1228. Cauſas, quæ efficiunt, ut omnia Meteora, & proinde quoque Nubium particulæ ex alto labantur, tradidimus in §. 1191., Præcipua tamen Pluviæ cauſa venti eſſe videntur, 1°. Qui deorſum in Nubem flantes, eam condenſant, atque in unionem Vapores cogunt. 2°. Vel qui Nubes vaporoſas, ex Oceano oriundas, ad Regiones Terreſtres provehunt, pelluntque contra Terras elevatas, Montes, Sylvasque, atque eas in Pluviam cogunt: ideo montoſæ Regiones copioſiori Pluvia irrigantur, quam planæ: nam in Britanniæ provincia Lancaſtria, altis ſcatente montibus, ſecundum Townleyi obſervata, quotannis circiter 41 pollices Pluviæ decidunt; cum obſervante Derhamo tantum $19\frac{1}{2}$ pollices colliguntur Upminſteri. 3°. Quemadmodum Montes Nubibus reſiſtunt, ita Venti directione oppoſita in alios delati Nubes comprimunt: unde in Oceano Æthiopico è regione Guineæ urceatim imbres interdum cadunt: ita in his regionibus, poſtquam aliquis ventus ſæviit, ſimulac ab oppoſito ad quietem reducitur, Nubes intermediæ ab utroque compreſſæ in Pluviam ſolvuntur. 4°. Quia ex Oceano copioſiſſimæ vaporoſæ Nubes formantur, Venti illas ab Oceano ad noſtras Terras propellentes præcipue pluvioſi ſunt, cum alii venti ſupra continentem ſpirantes, Nubeſque inde advehentes, raro pluvioſi obſervantur: Ex annotationibus, aliquot annorum ſpatio captis, & inter ſe comparatis, Ultrajecti intra idem tempus pluvioſi fuerunt Favonii 203. Africi 135. Auſtri 61. Euri 27. Solani 32. Aquilones 29. Boreæ 54. Cauri 61. Ex Oceano Germanico afflant Favonii adeo pluvioſi: partim ex eodem Oceano, partim ex ampliſſimis oſtiis Scaldis, Moſæ, Rheni, afflant Africi, ideo etiam tam humidi: Boreæ & Cauri, quia ſunt frigidi, non adeo copioſas Nubes ſecum advehunt, hinc minus humidi, quia alioquin omnium humidiſſimi forent, cum & ex Oceano Germanico, & ex Lacu Flevo adſpirent, ſed plerumque abſque Nubibus.

Ani-

Animadverti etiam eſſe dies pluvioſos quolibet anno ad ſiccos Ultrajecti, veluti ſunt quinque ad duodecim. Sed hæc omnia cuilibet regioni ſunt propria, & tantum ex ſingularibus obſervationibus cognoſci poterunt. [1]

§. 1229. Quia Pluvia ex alto delabitur per Aerem, Exhalationibus omnis generis ſemper inquinatum, eas ſecum lixivii inſtar conjungit, atque ad Terram vehit, quamobrem Pluvia non erit Aqua pura, ſed Salibus, Spiritibus, Oleis, Terris, Metallis &c. inquinata, quorum magnum erit diſcrimen, pro differentia ſoli exhalantis, tum pro anni varia tempeſtate. Hinc Pluvia verna præ aliis fermentationi apta: Impurior eſt poſt diuturnam ſiccitatem & ardorem, quam quæ brevi poſt aliam Pluviam ſequitur: Impuriſſimam eſſe deprehendit Experientiſſimus Boerhavius [a], quæ tempeſtate æſtua- a Chemiæ Vol. I. p. 599

[1] Sed alia eſſe poteſt vaporum, ſeu pluviarum lapſus cauſa ab ea haud diſſimilis, qua plures præcipitationes fieri poſſe diximus theoremate 11. adnot. ad §. 551. Scilicet ſi fluidi cujuſdam particulis aliæ alterius corporis, puta A, partes attractionis vi adhæreant, itaut fluidum inde conſtituatur etherogeneum; tum alterius quoque corporis, puta B, partes eidem fluido offerantur, cum quibus fluidi particulæ majori attractionis vi polleant, quam cum corporis A partibus, has fluidum ex ſe rejiciet, alteriuſque corporis B partibus adhærebit. Ita vero rejectæ corporis B partes, ſi ſui ponderis ſpecifici exceſſu ſupra pondus ſpecificum fluidi, vincere poſſunt particularum fluidi cohæſionem, per illas deorſum ruent, ac præcipites fient. Hac ratione contingere diximus, quod ſolutæ in aqua forti ferri particulæ, ab ejuſdem menſtrui partibus, quibus attractionis vi adhærebant, illico ſeparentur, & præcipites fiant, cum cadmia ei ſolutioni injicitur; ob majorem ſcil. attractionem inter aquæ fortis & cadmiæ particulas, quam eſt inter ejuſdem menſtrui & ferri partes. Quidni etiam & ejuſmodi terreſtres particulæ elevari quandoque in aere poſſunt, quas majori attractionis vi aer ad ſe trahat, quam illa vis eſt, quacum vaporibus adhæret? Hos ergo ab aeris partibus tum ſegregari neceſſe eſt, ſuoque adeo pondere præcipites fieri. De hac decidentium pluviarum cauſa videſis P. Claudii Fromond in Academia Piſana Philoſophiæ Profeſſoris *riſpoſta Apologetica ſopra il commercio degli Oli* pag. 272. & ſeqq.

ſtuante, ventoſa, in locis urbanis, humilibus, fætidis cadit.

§. 1230. Minimarum Plantarum ſemina, atque innumerorum inſectorum ova in Aere natant, quæ quoque ſimul cum Pluvia delabuntur, hinc in ea vegetat viridis Alga fluviatilis, innumera animalcula & vermes excluduntur, quibus pereuntibus fætet, putreſcitque Pluvia; Quæ in mare cadit minus inquinata eſt, cum Aer, Oceano incumbens, exhalationibus non tantopere ſit impiægnatus.

§. 1231. Propter varia corpuſcula Aquæ admixta, pluvia in vaſe curatiſſime clauſo ſervata, brevi in ſe nubeculas exiles, albas, ſenſim majores, pluresque, & magis opacas concipit, quæ poſtea in tenuem, lentum, tenacem mucum degenerant, & Aquam commutant in humorem lenteſcentem. Cum igitur Pluvia tam multifaria corpora ſecum in Terram vehat, non eſt mirandum, quomodo ex Pluvia diverſiſſimæ Plantæ creſcant, quarum ſucci admodum inter ſe diſcrepant.

§. 1232. Ex hiſce intelliguntur Pluviæ prodigioſæ: quando ſcilicet cum iis Exhalationes ſimul ex Atmoſphæra deorſum delatæ ſunt. Pluiſſe Sulphure notatum a Moyſe [a], & in Ducatu Mansfeldienſi Anno 1658. a Spangenbergio [b], & Hafniæ A. 1646. ab Olao VVormio [c], a Siegesbekio Brunsvici Anno 1721: tum ardenti ſubſtantia, quæ nec Aqua, nec motu extingui potuit [d]. Pluviæ flavæ, Tigurino lacui, puteiſque ſub flavi pulveris forma innatantis, meminit Scheuchſerus [e] Anno 1677. creditus hic pulvis ex pinorum floribus a Vento excuſſus, & cum Pluvia delapſus.

Guttæ imbrium quaſi cruentæ frequens fit mentio apud antiquos & recentiores, ut de ea dubitare fas non ſit: Peireſcius hanc in Gallia lapſam examinans, inſectis rubicundis guttas plenas obſervavit [f]. Sunt quoque nonnullorum inſectorum excrementa rubra, uti de papilionibus id conſtat; quæ imbri mixta, eam cruentam quaſi reddiderunt.

Pluvia ſalſa, debacchante tempeſtate, in Suſſexia Bri-

a Geneſ. 19 & Deuteron. 29.

b Chron. Mansfeld. T. i. p. 395.

c Muſeum Cap. xi.

d Nova liter. Anni 1684.

e Meteorolog. Helvetic. p. 14.

f Gaſſendus in vita Peireſ. L. 2. p. 156.

Britanniæ, obſervata fuit, cum ventus undas marinas, ſcopulis illiſas, fractasque in exiles guttas in ſublime elevaverat, & ſupra Terreſtrem regionem propulerat a.

Pluvia pinguis & butyracea Anno 1695. in Hibernia b cecidit, hæc tenax, mollis, profunde flava, in manu liqueſcens, ad ignem exſiccabatur & nigreſcebat b. Fabuloſum autem eſt, quum Ferro, Lana, Lapidibus, Carne, Lacte, pluiſſe memoratur.

a Philoſ. Tranſ. N. 289.

b Philoſ. Tranſ. N. 220.

§. 1233. Quoniam igitur Pluvia Aerem a ſuis ſordibus lavat, obſervare ſolemus, ceſſante Pluvia Aerem eſſe puriſſimum, pellucidiſſimum, ita ut objecta admodum remota clariſſime, & plantarum colores multo lætius virere, aliaque juveneſcere, conſpiciantur.

§. 1234. Guttæ Pluviæ ſphæricæ ſunt, magnitudinis diverſæ, nunc pleniores, nunc minutæ, raro earum diameter excedit $\frac{1}{4}$ partem pollicis Rhenolandici, niſi cum urceatim imbres deciderint; quorum guttæ pollici æquales eſſe narrantur c. Pendent hæc a vi attrahente partium in Aqua, tum a reſiſtentia Aëris, per quem labuntur.

c Acta Lipſ. Suppl. T. 1. pag. 425.

§. 1235. Cur Pluvia modo denſa, modo rara? An id non, cæteris paribus, pendet ex diverſa craſſitie Nubis quoad altitudinem; ita ut craſſiſſima Nube denſiſſima Pluvia, tum ex varia denſitate Nubis? Cur æſtate guttæ majores & raræ, Hyeme minores & denſæ? An hæc non pendent a diverſa Aeris, per quem decidunt, denſitate & reſiſtentia, minoribus Æſtate, quam Hyeme.

§. 1236. Quamvis ex altis Nubibus Pluvia delabatur, non tanta velocitate, ac ex lege gravitatis ſequeretur, ad Terram pervenit, propter reſiſtentiam Aëris; hac evenit, ut a guttis teneræ Plantarum partes non lædantur, quæ cæteroquin deſtruerentur.

§. 1237. Cur modo vaporibus, non, aut rariſſime exhalationibus pluit? An non quia vapores exhalationum copiam multum excedunt; in guttas

facillime coire poſſunt, delapſu permiſcentur cum exhalationibus: hæ vero plerumque incendiis conſumuntur.

§. 1238. In hac regione Pluvia nequaquam aliquibus ſtatis temporibus, ſed admodum irregulariter cadit: Copia plurimorum annorum ſecum comparata, pro anno, dedit Ultrajecti mediam altitudinem 24 pollicum Rhenolandicorum: differt proinde hæc copia in variis Regionibus; Harlemi & in Inſulis Flandriæ obſervatur eadem labi quantitas, Delfis & Harderovici 27 poll., Dordraci 40 pollic., Medioburgi in Zeelandia 33 pollic., Pariſiis 20 poll. Pariſ., Lugduni 37, Romæ 20 poll., Patavii $37\frac{1}{2}$, Piſis in Italia $34\frac{1}{4}$, Tigurini in Helvetia 32. poll:, Ulmæ in Germania $26\frac{5}{6}$ poll. Rhen., Wittebergæ $16\frac{1}{2}$, Berolini $19\frac{1}{2}$, In Britanniæ provincia Lancaſtria 41 poll: Londin:, Upminſteri $19\frac{1}{2}$ poll: Londinenſes: Ex quibus colligi poteſt annum ſicciorem eſſe, cum minor copia pluviæ in his locis ceciderit; humidum contra, copioſiori pluvia labente. Diſcrimen hoc a vicinia marium, lacuum, fluviorum, montium, ſylvarum, a ventis, aliiſque concurrentibus cauſſis, pendet.

§. 1239. Uſus pluviæ eſt 1°. Humectare & emollire Terram, quam Sol exſiccat, eamque reddere fertilem, ut poſſit Plantas alere: 2°. Aerem lavare a ſordidis exhalationibus, reſpirationi animalium noxiis vel inutilibus. 3°. Aëris, Terræ ſolo propinqui, calorem temperare; nam pluvia ex alto cœlo frigidiori delabitur. 4°. Eſt pluvia origo Fontium, Rivorum, & proinde Fluminum, quamvis non ſola, nam ad hæc concurrunt vapores, qui noctu frigeſcentes, delatique in ſuperficies elatas montium, uniuntur, in aquam convertuntur, quæ deorſum ſtillans, copiam quoque incredibilem Aquæ fontibus & Fluminibus ſuppeditat.

§. 1240.

§. 1240. Contingit aliquando, ut duo venti dire-
ctionibus parallelis, ſed oppoſitis & parum a ſe di-
ſtantibus Nubem intermediam comprimant, con-
denſentque ſubito in Aquam; verum propter mo-
tum ab utroque latere oppoſitum eam retorqueant,
& in orbem ſine exitu flectant, ita ut nubes cir-
cumlata in ſe ſorbeatur, & vortex efficiatur; ac ſi
rotæ alicujus intermediæ extremum ambitum oppo-
ſita directione utrimque percuſſiſſent, qua hæc cir- Tab. 15. Fig. 4. 5. 6. 7.
ca centrum gyraretur: Nubis pars circumgyrata,
rotundum in vorticem effecta, ſua gravitate ex al-
to deſcendit, columnam format cylindricam vel co-
nicam, quæ baſi latiori reliquæ atræ ſpiſſæque Nu-
bi adhæret, apice deorſum ſpectante; diveſæ eſt
craſſitiei, aliquando 50 hexapedarum & ultra, ali-
quando vix 4 vel 5: vocatur *Columna*, vel *Præſter*,
vel *Turbo Aqueus*, Græce πρηστὴρ. a Belgice *een Hoos*. a Lucretius
Gallice *Trombe de Mer*. Anglice *VVaterspout*. L. vi. v. 423.

§. 1241. Turbo hujuſmodi intus Aqua vacuus ob-
ſervatur, partibus nempe ob vim centrifugam a cen-
tro recedentibus: in ſuperficie interna cava coch-
leam refert Archimedeam *aa*, propter Aquam ex Tab. 15.
alto delabentem & circumactam: ab exteriori ſu- Fig. 7.
perficie excuſſæ aqueæ partes pluviam formant. Ve-
lociter a vento prævalente rapitur, decurritque ſu-
pra mare & Terram: Si mari imminet, & fere
ad ejus ſuperficiem uſque decidit, ex eo elevatur
exigua columna B, occurrens deciduæ, aſſurgens a
preſſione Atmoſphæræ ad medium Turbinis, in quo
ob vires Aquæ centrifugas Aër eſt rarefactus, un-
de manifeſto levia corpuſcula per medium Turbi-
nis adſcendere obſervantur: Cum autem undique
circa aſſurgentem ex Mari columnam copioſiſſima
Turbinis Aqua cum impetu decidit, excuſſæ ex O-
ceano particulæ ſpeciem pluviæ tenuis C undiqua-
que adſcendendo formant, adeo ut ibi fretum fer-
vere videatur. Quacunque Turbo incubuit, ſolum
nudat, corrumpit autem & proſternit majori im-
petu omnia, quibus occurrit, uti ædificia, arbores
proceras, naves, quam venti rapidiſſimi; ingenti

diluvio cuncta inundat: ſonum terribilem, inſtar plurimorum curruum velociſſime vectorum ſupra ſtrata lapidea, ſecum comitem habet: nec deſinit, priuſquam Nubes penitus delapſa eſt. Quo major eſt Turbo, maturius corrumpitur: nemo Turbinem toto die vidit, ne hora quidem, mira velocitas ejus, & mira brevitas eſt.

§. 1242. Hinc intelligitur, quid de *Exhydria*, ſive *Fractura Nubium* ſtatuendum ſit, & quomodo immenſa Aquarum vis ex cœlo breviſſimo tempore labi in Terram, eamque immodicis imbribus inundare poſſit, ſimulac Nubes a Ventis impetuoſis oppoſita directione flantibus valde condenſantur, ut illico appreſſæ, coëuntesque aqueæ particulæ ſua gravitate deorſum labantur. Quoniam vero ventus, Nubes in oppoſitum montem apprimens, idem præſtare poteſt, patet, quamobrem in montoſis locis frequentiores hujuſmodi Fracturæ nubium, quam in regionibus planis contingunt.

§. 1243. Si ros noctu ex Plantarum vaſculis exſudans, aut vapor ex Terra aſſurgens, & ſuperficiei ſoli corporumque humilium inhærens, hyeme ab Aëre frigido, particulas conglaciantes ferente, abeat in glaciem, Plantarum Terræque ſuperficiem obducentem, dicitur adeſſe *Pruina*.

§. 1244. Obſervatur hæc quoque, cum Nebula ad Terram repens, corpora ambierit, iis ſe applicuerit, & mox ſecutum frigus aqueas partes in glaciem verterit: quæ ſub forma parvorum corpuſculorum aut exiliſſimæ nivis undiquaque iis adhæret; qualem Pruinam obſervavit Cl. Dechales. a

a Tract. de Meteoris Prop. 4.

§. 1245. Hæc interdum in corporibus, quæ aperto Aëri exponuntur, ſpectatur, cum nempe Hyeme poſt antegreſſum gelu Aër humidus tepiduſque ad corpora acceſſerit, cujus vapores condenſati, corporibuſque frigidis & gelu plenis appoſiti, illico in glaciem vertuntur: præcipue autem hoc ad vitra feneſtrarum apparet, quia vitrum fortiſſime Aquam trahit, tum quoque ad muros, & tecta lapidea, quæ canitiem contraxiſſe videntur.

§. 1246.

§. 1246. Si Nubes vertatur in Pluviam, quæ inter delapſum per Aërem, conglaciantibus particulis fœtum, feratur, concreſcunt ſtillæ in corpora globoſa, conglaciata, quæ vocantur *Grando*.

§. 1247. Hæc plerumque magnitudinem guttarum Pluviæ habet; veluti proinde illa guttarum, ita quoque grandinis magnitudo diſcrepat: Quoniam Pluviæ ſtillæ ſunt exiguæ, quæ in nubis parte ſuprema formantur per §. 1226., grando, quæ in vertice montium cadit, minima erit, major, quæ in vallibus; idcirco Cl. Scheuchzerus grana grandinis admodum exigua in Alpium jugis obſervavit; idemque aliis in montibus contingere, ex Fromondi & aliorum obſervationibus conſtat.

§. 1248. Raro tamen granula grandinis ſunt in pluvium modum corrotundata, verum hinc inde plerumque applanata, compreſſa, angulosa, concava; qualia imprimis ſunt, ſi ſpirante fortiori vento deciderint; hæc enim oriuntur a ventis, Pluviæ guttas inæquali preſſione in variam reducentibus figuram, quam, dum congelantur, retinet. Nonnunquam grando eſt mollior, & ſuperficiem quaſi farina aſperſam habet, eſt autem hæc exigua, & facile liqueſcit, delapſa plerumque cœlo fere tranquillo, humido, tepido. Sæpe grando in medio ſui nucleum habet opacum, album, quem cortex durior, pellucidior ambit: videtur hic nucleus prius genitus, delapſuſque in Pluviæ guttam, a qua dum in rotundum ambiebatur, hanc quoque poſtea in glaciem convertit: hæc enim grandinis ſpecies, ſimul cum intermiſſa Pluvia cadere ſolet.

§. 1249. Aliquando glaciei magnis fragmentis grandinat, nec in copia exigua, quorum magnitudo ova columbina, gallinacea, anſerina adæquat; imo ceciderunt majora, quorum pondus ſemilibræ, trium quartarum, & libræ fuit: Annales hujuſmodi grandinis in Europa cuſtoditi oſtendunt, eam contigiſſe æſtate, menſe Majo, Junio, Julio, Auguſto, ſæviente procella, Nubes in atram ſpiſſitudinem condenſante, cum caligine magna, & mugitu ter-

 ribili

ribili tonitruum, ac rutilationibus fulminum: Venti proinde Nubes condenſarunt, ut in Aqueam verſæ ſint maſſam, quæ ſibi commiſſa illico ſub forma fractæ nubis §. 1242 cecidiſſet; Verum fulmina ab incenſis nitroſis & ſulphureis exhalationibus oriunda, Aërem Spiritu Nitri implent, qui ſimulac conglaciantibus particulis, in Atmoſphæra tunc natantibus occurrit, terribile frigus inducit §. 748. Per hunc Aërem ita compoſitum, imbrem ex nube delabentem vis frigoris concreto gelu adſtringit, proinde omnis illa aqua illico cogitur in glaciem, majoris minorisve magnitudinis, pro varia ejus, in maſſam unitæ, copia. Hujuſmodi grando magnas clades edit, ſternendo, contundendo ſegetem, herbas, fructum decutiendo, imo frangendo arborum ramos, ædium tecta, feneſtras, animalia in paſcuis, aves in Aëre, & ipſos occidendo homines, quos ferit.

§. 1250. Grando nonnunquam diverſiſſimam, ſed eo tempore in omnibus granis eandem, induit figuram, nempe conicam, pyramidalem, ſemirotundam, anguloſam, compreſſam: An hæc non pendent ab exhalationibus conglaciantibus, propter admixta alia corpora, diverſæ indolis, atque Aquam in glaciem, ſub forma diverſarum cryſtallorum, ſed certo tempore ejuſdem figuræ, cogentibus?

§. 1251. Quare non, aut raro, decidit grando in vallibus ita jacentibus, ut montes ad orientem habeant? an non propter copioſiſſimos Solis radios a montibus reflexos, grandinem inter lapſum diſſolventibus?

§. 1252. Non frequenter grandinat Ultrajecti; aliquot annorum obſervationes inter ſe comparatæ oſtendunt, quolibet anno tantum octies grandinare: nunquam flante Euro grandinem obſervavi; ſemel ſpirante Auſtro: Quoties grandinaverit flantibus variis ventis ſpatio quinque annorum hoc modo deprehendi: flante Favonio 13 vicibus, Cauro 8, Septemtrione 9, Aquilone 2, Solano 2, Africo 5. Sunt tamen alia loca, in quibus frequens grando, obſer-

van-

vante Dechales, quæ nempe a Septemtrione aperta inter montes jacent, imprimis, ſi tum Boreas ſupra lacum afflaverit.

§. 1253. Quamdiu grandinat, & antequam grando ad Terram decidit, interdum fragor & ſtrepitus in Aëre audiuntur [a], quia granorum nonnulla a vento in alia propelluntur, quæ cum ſint corpora duriſſima, ſonant percuſſorum duorum inſtar: ſed & feriunt alia, quibus occurrunt, corpora, unde quoque ſonus.

§. 1254. Si vapor aqueus ex Nube decidens congelatione in filamenta oblonga abeat, quæ variis ſibi impoſita modis forment floccos, id effingitur, quod *Nivem* vel *Ninguem* appellamus.

§. 1255. Floccorum figuræ diverſæ ſunt, regulares vel anomalæ: aliquando ſunt ſpicula tenuia, oblonga, AB. Fig. 1., quæ concreverunt tantum ex particulis vaporis Fig. 2., in lineam rectam diſpoſitis, atque ita in ſe deciduis, acervatiſque: Si inordinato admodum ſitu ſpicula in ſe jaceant, & hic breviora, ibi longiora fuerint, concreverintque, flocculus nivis anomalus efficitur: Sed regulares flocculi, aliquando effigiem ſtellæ hexagonæ radiorum tenuium, angulos 60 graduum comprehendentium exhibent, uti in Fig. 3. cum tria ſpicula AB Fig. 1. in ſe mutuo cadunt, concreſcuntque: aliquando Nix eſt Liliiformis Fig. 4. hexangula tamen: aliquando quilibet ex ſex radiis, aliis radiolis minoribus ornatur, Fig. 5.: vidi Nivem, cujus figura erat uti in Fig. 6.; aliquando flocculi racemos retulerunt, Fig. 7., qualem Nivem Caſſinus obſervavit [b]: nonnunquam Stellæ duodecim radiorum ceciderunt, imo & aliarum figurarum, quas eleganter exhibuit Hookius [c]. Sed lubuit adnectere alias Nivalium floccorum figuras 20, quas hyeme ſæviſsima anni 1740. Medioburgi in Zeelandia obſervavit & accurate delineavit Vir induſtrius & eruditus L. Stokke, M. D. plures tum ſimilium, tum aliarum figurarum floccos collegit, deſcripſitque Cl. Kundmannus [d]. Quotieſcunque ninxit ſpiculis oblongis vel ſtellis hexangula-

[a] Lucretius L. VI. v. 155.

Tab. 19. Fig. 1.

[b] Memoires de l'Acad. Roy. A. 1692.

[c] Micrograph. pag. 88. & Fig. 7. ad 27

[d] Rariora Nat. & Artis S. 2. A. 21.

gularibus, frigus hæ intenſum ſecum in Terram tulere, paucis horis poſt lapſum ſecutum: Inſolentior eſt Nix regularis figuræ; frequentior eſt, quæ conſtat flocculis figuræ anomalæ, variæque magnitudinis. Videtur diſcrimen figuræ Nivis pendere a diverſis exhalationibus conglaciantibus, quæ vaporibus è nube deciduis admiſcentur; veluti ſalia in Aqua ſoluta in cryſtallos variæ figuræ abeunt: animo concipi enim nequit, quomodo ceteroquin nonnullis temporibus omnes flocculi regulares, ejuſdemque figuræ, formari in Aëre poſſent.

§. 1256. Solet maſſa Nivis modo deciduæ eſſe admodum rara, quæ tamen flocculis majoribus decidit, minus rara eſt reliqua: Deprehendit Sedileavius [a] plerumque Nivis acervum, 5 vel 6 pollices altum, cum tabuerat, unum aquæ pollicem dediſſe, quod de la Hirius confirmavit, addens ſe Anno 1711 [b] Nivem duplo rariorem ſolito obſervaiſſe, cujus 12 pollices tantum in unum pollicem Aquæ verſi ſunt. Cl. Weidlerus [c] ſe Anno 1728. Nivem noncuplo rariorem Aqua inveniſſe tradit: A. 1729. Ultrajecti Nivem ſtellatam examinavi, quæ vigeſies quater rarior Aqua erat. Si Nix copioſe ceciderit in aliquo loco, & gelu perſtet cum tempore ſereno ſubſidet perpetuo, & evaporando ex ſe quamplurimum imminuitur, unde tandem penitus in Auras evaneſcit: Sol enim ſuo calore Nivem perpetuo emollit, tabefacit, partes ſolutas volatiles reddit, atque ita Nivem conſumit.

[a] Memoires Mathemat. Anne 1692.

[b] l'Hiſt. de l'Acad. Roy Anne 1712.

[c] Obſervationes Meteorologic.

§. 1257. Si perſtante gelu ningat, ſemper flocculi ſunt minores; ſi autem cœlum calidius fuerit, ſunt flocculi majores: imo hi interdum ſimul cum pluvia labuntur.

§. 1258. Cepit opinio fidem, ac ſi urgente acri gelu ningere non poſſet; id autem non eſſe conſentaneum experientiæ, Annis 1729, 1740, 1741, conſtitit, diebus enim nonnullis ninxit, & ingens gelu perſtitit, imo increvit: Neque ſemper frigus remittit, cum ningit, etiamſi id ſæpe contingat; obſervavi enim poſt delapſam Nivem frigus increviſſe

viſſe. Erronea quoque eſt opinio, in mari non ningere, cum in Oceano Hyperboreo id frequens ſit.

§. 1259. Veluti interdum ingens Pluviæ quantitas in aliquem locum decidit, ita & Nivis; hinc obſervatum fuit Anni 1729. menſe Febr. in Sueciæ Norvagiæque limitibus uno quaſi ictu tantam Nivis cecidiſſe copiam, quæ plures quam 40 domus ſepelivit, unaque omnes in iis ſuffocavit incolas; ſimile quid in Sileſia & Bohemia contigiſſe tradidit Celeb: Wolfius: Præſtantiſſimus Maupertuiſius memoriæ prodidit, tempeſtates in Lapponia ſævire nivoſas, periculi plenas: ventus ab omni parte adflat, nivemque magno cum impetu in vias effundit, viatores occæcat, copia extinguit.

§. 1260. Nix plerumque eſt albiſsima, fortiſsime reflectens allapſam lucem, licet glacies ſit, cujus quodlibet ſpiculum ſeorſum ſumtum & Microſcopio conſpectum pellucet; verum cum inter ſpicula ſingula pori maxime irregulares relinquantur, lux per eos ob inordinatam ſpiculorum attractionem tranſire nequit, ſed fortiſsime repercutitur, veluti a vitro pellucido in pulverem contrito.

§. 1261. Uſus Nivis eſt 1°. Herbas hyeme, quas ſepelivit, adverſus gelu ejuſque injurias conſervare. 2°. Aquam ſuppeditare rivis & fluminibus: ideo in Europa multis regionibus menſe Aprilis & Maji tument flumina a tabeſcente in montibus nive.

§. 1262. Nonnunquam in cœlo apparet *Arcus verſicolor*, qui & *Iris* appellatur, cum Sol a tergo Spectatoris in cœlo fulget, a parte anteriori nubilum eſt, ſimul cum Pluvia intermedia.

§. 1263. Aliquando in cœlo duo aut tres arcus ſimul conſpiciuntur, ſibi concentrici: quorum Internus coloribus gaudet vivaciſsimis, atque ideo *Primarius* appellatur: Externus languet & *Secundarius* audit. Si tertius adſit, quod rarius, ſub admodum languentibus coloribus apparet. Tab.16. Fig.3. Tab.15. Fig.9.

§. 1264. Ordo Colorum in ambobus arcubus eſt inverſus: In *Primario* ordo ſequens eſt, enumeratio-

tionem incipiendo a parte interiori : Color *Violaceus*, Purpureus, Cæruleus, Viridis, Flavus, Aurantius, Ruber : *Secundarii arcus* colores tum ſic ſequuntur; Ruber, Aurantius, Flavus, Viridis, Cæruleus, Purpureus, Violaceus, quales colores in Radiis Solis vitreum Priſma reſringendo etiam exhibet.

Tab. 16. Fig. 1. §. 1265. Ut Iris primaria intelligatur, concipiatur ſtilla B D F, quam ſtringat Solis radius A A, qui refringitur ad D, a D repercutitur in F, atque ex F exiens, reſringitur in G F, ſeparaturque in colores.

Tab. 16. Fig. 2. §. 1266. A parte Solem ſpectante plurimi radii paralleli, quales ſunt A A, B B, C C, D D, E E, &c. in dimidiam ſtillæ ſuperficiem incidunt: horum nonnulli in gutta refringuntur, atque ad oppoſitam ſuperficiei partem *b a e d* delati, exeunt in Aërem; qui vero non tranſeunt, ſed reflectuntur a ſuperficie poſteriore *b d a e*, replicatique ad anteriorem partem *β a d c e*, exeunt, & diſperguntur a ſe ad varia loca.

Tab. 16. Fig. 1. §. 1267. Sunt tamen radii A A, B B, qui ſibi vicini & paralleli incidunt in ſuperficiei anterioris partem A B, & refringuntur ad idem punctum poſterioris ſuperficiei D, a quo antrorſum reflexi ad F *f*, ex ſtillicidio ſibi paralleli in F G, *f g* exeunt. Hi radii ſibi vicini fortiſſime oculum afficere poſſunt; idcirco hi *Efficaces* appellantur; cum alii, nimis rari, oculum in notabili a gutta diſtantia non ſatis afficere poſſunt.

Tab. 16. Fig. 1. §. 1268. Si radius A A producatur uſque in P, & G F retroducatur ad idem punctum P, tum quoque ex centro C guttæ perpendiculares C L, C M ducantur, tum C A, erit C L ſinus anguli incidentiæ, & C M ſinus anguli refractionis, qui ſunt in radiis rubris uti 108 ad 81: & in radiis violaceis uti 109 ad 81. Si cum his numeris calculus inſtituatur, eruitur magnitudo arcus A E, ut & arcus A D, ex quibus invenitur angulus A P G pro radiis

diis rubris 42° 2', pro radiis violaceis 40° 17'. (1)

§. 1279. Concipiatur ſtillis ſpatium X Z Atmoſphæræ plenum, Spectator in O, atque ex centro Solis a tergo ſpectatoris linea O F per oculum O tranſeat, quæ ſit parallela radiis D E, P S, guttas ſtringentibus: horum D E refractus ad K, inde reflexus ad *n*, & ex hoc puncto exiens refringitur in colores, & delatus ad oculum O, ſub angulo *n* O F 42° 2', repræſentat colorem rubicundum: pari modo gutta S refringens radium P S, eumque mittens ad oculum O ſub angulo Q O F 40° 17', repræſentat colorem violaceum. Fingantur jam circa O F, tanquam axim, circumferri O *n*, O Q, deſcribens ſuperficies conicas, quarum baſes circulares erunt. Tab. 16. Fig. 3.

§. 1270. In harum baſium puncto quocunque viſibili ſub eodem angulo conſpicientur iidem colores: quamobrem ſpectator O arcum coloratum videbit, habentem latitudinem *n* Q unius gradus & 45 minutorum.

§. 1271. Ex hiſce igitur apparet, pro diverſa tum Solis, tum Spectatoris altitudine ſupra horizontem majorem minoremve portionem arcus viſum iri. Si

[1] Calculum geometricum, ex quo prædictorum angulorum menſura eruitur, conſulto Auctor præterit, ne nimia ejus difficultate tironum ingenia torqueantur: de eo interim, ſi lubet, vide eundem Auctorem in *Eſſay de Phyſiq. c. 39. §. 1600*, vel Newtonum *Optic. l. 1. part. 2. prop. 9.* Verum eadem angulorum quantitas, ſaltem præter propter ſequenti experimento liquet. Suſpendatur ſcil. in Sole globus vitreus E [*Vid. fig. 3. Tab. 16.*] aquæ plenus, tum in tali poſitu inſpiciatur, ut radii a globo ad oculum pervenientes, contineant cum Solis radiis angulum 42 grad. circiter, & tum ſpectator in O videbit colorem rubrum clarum in ea globi parte, quæ eſt a Sole averſa, veluti ad K. Quod ſi deprimendo globum, is angulus minor fiat, videbuntur continuo alii colores, flavus, viridis, cæruleus, ac demum violaceus, cum ſcil. is angulus ſit circiter grad. 40. Idipſum experiri etiam licet intuendo globum immotum, & interea attollendo, vel deprimendo oculum, vel aliter eum movendo, quemadmodum opus eſt, ut is angulus præſcriptæ magnitudinis evadat.

Si enim Sol & Spectator in horizonte fuerint, erit OF ad horizontem parallelus, quamobrem arcus, qui videbitur, erit portio dimidia circuli. Sole autem adſcendente ſupra horizontem, deprimitur OF, adeoque & centrum arcus infra horizontem, illius proinde minor portio videbitur. Sole autem elevato 42° 2', recta On erit horizonti parallela; proinde arcus minima portio in horizonte apparebit, & Sole tantillum plus elevato, totus arcus evaneſcet.

§. 1272. Quo Pluvia Spectatori O propior eſt, eo baſis Coni erit circulus minoris radii, adeoque arcus apparebit minor: Quo Pluvia plus diſtat a Spectatore O, eo baſis Coni erit major, arcuſque amplior.

§. 1273. Si Pluvia deſinat a parte HC, tantum videbitur pars arcus HEV; Pluvia ceſſante ad EV, videbitur modo pars arcus HC, ceſſante autem Pluvia intermedia EH, tantum arcus crura in EV, HC videbuntur.

§. 1274. Quoniam Pluvia ex Nube uſque in Terram decidit, Spectator in planitie conſiſtens arcus horizonti inſiſtere videbit.

§. 1275. Si Pluvia ſupra caput Spectatoris in prato poſiti tranſiverit, antrorſum progredi pergat, guttæque graminis plantiſque copioſe inhæreant, crura arcus videntur aliquando in longo tractu irrigati graminis jacere, cum nempe Solis radii ab his guttis refracti ſub iiſdem angulis ac in §. 1268. ad Spectatorem redire poſſunt.

§. 1276. Cum autem arcus ſub iiſdem angulis modo videri poteſt, patet etiam Iridem præcedere Spectatores accedentes, & ſequi fugientes.

§. 1277. Eſt modo Iris conſpicua, cum cœlum Soli obverſum eſt nubilum, ita ut lux pauciſſima inde redire poſſit, hæc enim cæteroquin ſuo robore nimis fulgens, impediret, quominus colores in arcu obſervari poſſent: ideo colores Iridis ſunt magis intenſi, quo cœlum a parte anteriori Spectatoris eſt magis opacum.

§. 1278.

§. 1278. Sit gutta Pluviæ ſphærica BDFH, radius Solis AB, qui refringitur a B uſque in D, inde repercutitur uſque ad F, iterumque inde redditus venit ad H, ex quo puncto exiens, refractuſque fit HI, qui proinde radius bis reflectitur, refrangiturque. Radii hujuſmodi ſunt efficaces ad Iridem formandam, cum ſibi vicini AB, *αβ*, incidunt, & poſt primam reflexionem in D & Z ſibi paralleli fiant DF, ZX: atque inde reflexi ad H & S, ſecunda vice refracti in H & S, ſibi iterum vicini parallelique ferantur HI, SR. Tab. 16. Fig. 4.

§. 1279. Calculo ſubduci poteſt ex ratione refractionum radiorum ex Aëre in aquam, quantus ſit in hoc caſu angulus API, hic enim pro radiis rubris eſt 50, 58, 39" & pro violaceis 54° 7'. [1]

§. 1280. Quamobrem ſi ſpectator fuerit in O, radiuſque è Sole, a tergo fulgente, per oculum ductus OF, radiique guttas Pluviæ ſtringentes AB, PM bis refracti reflexique pervenerint ad oculum O, formantes angulum BOF 54° 7' & MOF 50° 58, 39', videbuntur colores violacei & rubri: circumactiſque circa OF axim rectis BO, MO, formabuntur Coni, in quorum baſi, ſub latitudine 2 grad: 8, 21", videbitur arcus coloratus, ſive *Iris ſecundaria*. Tab. 16. Fig. 3.

§. 1281.

(1) Omiſſo in tironum gratiam geometrico calculo, de quo videſis ejuſdem noſtri Auctoris *Eſſay de Phyſiq. ch.* 39. §. 1606, & Newtoni *Opt. l.* 1. *part.* 2. *prop.* 9., eorum angulorum quantitas colligitur ſimili experimento globi vitrei aquæ pleni, de quo ſupra in adnot. ad § 1268. Si ſcilicet is globus attollatur uſque ad M (*Vid: fig.* 3. *Tab.* 16.), donec radii a globo ad oculum pervenientes contineant cum Solis radiis angulum 50 circiter graduum; videbitur tum color ruber in ea globi parte quæ eſt Soli obverſa. Quod ſi attollendo globum, adhuc major is angulus factus fuerit, color ille ruber convertet ſe in alios colores flavum, viridem, cæruleum, ac demum violaceum, cum nempe ille angulus graduum 54 evaſerit. Quod & experiri etiam poteſt, ſi manente globo immoto, attollatur interim, vel deprimatur oculus, vel aliter moveatur, uti facto opus eſt, ut is angulus præſcriptam acquirat magnitudinem.

Tab. 16. Fig. 4. §. 1281. Hujus Iridis colores ſunt minus intenſi, quam primariæ, quia multi radii inter A B & αβ, illapſi exeunt ex gutta ad D Z; qui reflectuntur ad X F, pro parte etiam ad X & F egrediuntur, adeo ut pauci ſint, qui egreſſi ex H & S ad ſpectatorem pervenire poſſunt.

§. 1282. Quia ſecundariæ Iridis colores ſunt adeo debiles, videri nequeunt, niſi cœlum anterius ſit admodum nubilum; idcirco rarius ſecundaria Iris, rariſſime tertia Iris conſpicitur, quia, ut hæc videri poſſit, in gutta tres reflexiones, & duæ refractiones fieri debent; præterea, ut cœlum poſt guttam ſit fere nigrum, nullamque lucem reddat, poſt tergum vero Spectatoris Sol clariſſime fulgeat.

§. 1283. Non aliter Iris Lunaria, quæ licet admodum raro fiat, tamen in nocte tempore Plenilunii in Pluvia obſervata fuit, explicanda eſt: hujus autem colores ſemper ſunt debiliores quam Iridis Solaris; cum lumen Lunæ propter raritatem non tantum virium habeat, quam Solis, quibus guttas pluviæ perſtringat.

§. 1284. Hucusque Arcum per totam ſuam amplitudinem aeque latum eſſe diximus, & ita ſe habet, quamvis crura ejus inferiora appareant latiora, apex vero tenuior: Et ideo duæ ſibi concentricæ Irides inter apices ſuos majori intercapedine diſtant, quam inter crura: quod phænomenon a Spectatoris imaginatione pendet.

§. 1285. Plurima hic addenda forent, quæ ſpectant calculum angulorum, quos radii efficaces formant, aliaque, quæ cum nimis ſubtilia & prolixa ſunt, in his Elementis omittimus: De his, ut & aliis huc ſpectantibus conſulantur Acta Philoſophica Britannica N. 240, 267. 375. & Clarki notæ ad Rohaulti Phyſicam Part. 3. Cap. 14. Newtoni Optica, & Lect. Smith compleat Syſtem of Optiks. B. 2. C. x. vel Phyſica Belgico ſermone conſcripta. [1]

§. 1286.

[1] Ex veteribus Philoſophis nonnulli quidem etſi obſcure intellexiſſe videntur colorum iridis cauſam abs radiorum

§. 1286. Solem, Lunam, Planetas, Stellas fixas ambiunt *Coronæ*, vel *Halo*: Sunt hi circuli luminoſi memorata ſydera circumnectentes, interdum albi, interdum Iridis inſtar colorati: daturque vel unus vel plures ſibi concentrici: qui circa Syrium & Jovem obſervati ſunt, diametros habuerunt 2, 3, 4, 5 graduum, nunquam majores [a]: Qui ambiunt Lunam, interdum ſunt parvi, diametri 3. vel 5 graduum [b]; ſed tum hi, tum illi, qui Solem cingunt, diverſa conſpiciuntur diametro, obſervati enim fuerunt 12°, $22^{o}\,35'$, 30°, 38°, 45°, $46^{o}\,24'$, 47°, 90° & majores. Eorum Diametri, quo tempore perſtant, mutationibus ſæpe ſubjiciuntur: Differt quoque annulorum coloratorum & alborum latitudo, cum dentur 2°, 4°, & 7° graduum. Nudo oculo inſpecti circuli, ovati apparent; ſique diameter in meridiano jacere concipiatur, atque diviſa in 3 partes, Sol duabus partibus ab infimo puncto aberit: Inſtrumento dimenſi circuli, rotundi deprehenduntur [c].

§. 1287. Sive circuli colorati vel albi conſpiciantur,

a Gaſſendus ad Diogenem p. 584. Mariotte Mouvem. des Eaux. Wolfius, in Cogitationibus Ingenioſ.

b Newtoni Optica Lib. 2. Part. 4. Obſ. 13.

c Smith. Opticks L. 1. §. 167. Remark. 344.

rum ſolarium, in pluviæ decidentis guttis refractione pendere. At plenius id primus invenit, uberiuſque explicavit Antonius de Dominis Archiepiſcopus Spalatenſis in libro ſuo *de radiis viſus, & lucis*, quem ante annos amplius viginti ſcriptum, in lucem tandem edidit amicus ſuus Bartolus Venetiis A. 1611. In eo quippe libro oſtendit Vir celeberrimus, quemadmodum arcus interior binis refractionibus radiorum Solis, ſingulisque reflexionibus inter binas iſtas refractiones intervenientibus, in rotundis pluviæ guttis effingatur; exterior autem arcus binis refractionibus, biniſque itidem reflexionibus interjectis, in ſimilibus aquæ guttis efficiatur. Suamque explicandi rationem experimentis comprobavit in phiala, vel globis vitreis aquæ plenis, in Sole collocatis. Porro eandem explicandi rationem perſecutus eſt Carteſius in *Meteoris* ſuis, eamque quæ eſt de arcu exteriori inſuper emendavit. At cum hi Auctores veram colorum originem non intelligerent, aliquid in eorum explicatione adhuc deſiderabatur, quod demum complevit Clariſſimus Newtonus, cauſam phyſicam uberius deducens ex detecta diverſa radiorum refrangibilitate.

tur, ſemper ſpatium intermedium inter Luminaria & circulos minori claritate lucis donatur, quam ipſi circuli: Colores Coronarum ſunt dilutiores, quam Iridis; & diverſo ordine ſe ſequuntur, pro varia Coronæ amplitudine: in iis annulis, quos obſervavit Newtonus Anno 1692. colores, ab interioribus ad exteriora eos numerando, hoc ordine jacebant, ut in intimo annulo fuerit cæruleus interior, albus in medio, rubeus exterior: in ſecundo annulo purpureus, cæruleus, viridis, flavus, palleſcens rubeus: in tertio annulo cæruleus palleſcens, & rubeus palleſcens ſe ſequebantur.

Hugenius in ambitu interiore colorem rubrum, in exteriore cæruleum pallidum obſervavit: aliquando interius colorem rubrum, exterius album, & alio tempore colores eo ordine ac Newtonus in intimo annulo conſpexi. Weidlerus colorem interiorem flavum, exteriorem candidum notavit.

§ 1288. Harum Coronarum cauſa in Atmoſphæra non longe a Terra exiſtit: nam 1°. licet animus noſter judicandi imbecillitate deceptus, circa ipſum ſidus coronas putet poſitas, circa dicta ſydera Atmoſphæræ aut non ſunt, aut nequaquam tantæ. 2°. A paucis tantum obſervatoribus ſimul, raro ad intervallum duorum vel trium milliarium conſpiciuntur. 3°. Rumpuntur obortis ventis. 4°. Non colliguntur niſi ſtabili Aëre & pigro. 5°. Nunquam cœlo apparent ſereno, ſed rara Nebula obducto. 6°. Nebula hac a vento propulſa, ab ea parte rumpuntur.

§. 1289. Arte coronam imitamur, cum tempore frigido vaporem calidæ aquæ inter candelam & oculum ad adſcenſum cogimus; hinc in balneis circa lucernam adſpici ſolet: Tum ſi in recipiens vitreum & vacuum, Aërem readmittamus, ultra quod candela ponatur; ſimulac enim Aër ad aliquem denſitatis gradum pervenerit, Halo cum diverſis coloribus circa flammam videtur a. Quamobrem quæ in ſublimi apparet Halo, ſimili modo ac arte producta, efficietur: Hæc autem vel a Luce, per vaporis particulas tranſeunte, & bis refracta; aut a Luce

a Boyle in Contin. prim. Exper. Phyc. §. 44.

ce

ce inter interſtitia vaporum currente, & viribus attractricibus inflexa, ſuosque in colores ſeparata, oriri poteſt: Quarum poſterior cauſa minus veroſimilis eſt, propter inæqualia intervalla, quæ globi æquales, æqualiter diſtantes inter ſe relinquunt; ut æquabilis & continua radiorum inflexio inde vix oriri poſſe videatur. In annulos vero coloratos lux ſeparatur, cùm per aqueas bullas cavas, ſapone inſpiſſatas, tranſit; nam pro varia pellis craſſitudine in bullis, diverſus, tam reflexione, quam tranſitu, oritur color. Sit igitur vaporis exilis pila X, ſitque craſſities βb æqualis craſſitiei pellis in magna pila ſaponacea, ubi annulum rubeum tranſeuntibus radiis format, ſit γc craſſities vaporis, qualis in ſaponacea pila annulo flavo convenit: ſit δd in vapore craſſities, qualis in pila ſaponacea cæruleum annulum format, &c. adeoque in vaporis pila X per locum annularem βb, radii Bβ tranſibunt, formaturi annulum rubeum: per γc tranſibunt radii Solis Cγ, qui poſtquam exiverunt, annulum flavum effingent, veluti per δd, radii transmiſſi annulum faciunt cæruleum: Hi omnes radii axim Aαa ſub vario ſecant angulo, tendentes ad k, h, g, f, r, magis perpetuo a ſe divergentes: oculus autem in locis his k, h, g, poſitus colores memoratos ſpectabit, eoſque ad varia loca referet. Tab. 16. Fig. 5.

§. 1290. Sint in plano KX aliquot ſphæræ ejuſdem magnitudinis, Spectator in S, radii e Sole emiſſi, paralleli in eas incidant, formenturque a radiis transmiſſis aliquot annuli colorati, uti in §. 1289. Sit RZS a Sole ad Spectatorem S dimiſſus, & perpendicularis in planum KX, Solis radii PE, illapſi in eam ſphæræ partem, ut tranſeuntes annulum rubrum forment, deinde ferantur ad S. Radii PK illapſi in alterius ſphæræ partem, ut tranſeuntes annulum cæruleum forment, poſtea dirigantur ad S: quod ſi tum circa ZS, tanquam axim, circumferantur ES, KS, generabitur Conus, in cujus baſi circulari poſitæ in ſublimi Aëre ſphærulæ poterunt ex ejuſdem coloris annulis, ſub eodem angulo ESZ, Tab. 16. Fig. 6.

KSZ, dimittere ad ſpectatorem S radios cæruleos & rubros; quamobrem ſpectator S videbit circulum coloratum, intus rubeum, extus cæruleum: Si plurimi diverſi colores cadant intra angulum KSE, apparebit hic medius circulus albus: ſi vero in KSE alterius annuli colorati radii ferantur, ejuſmodi coloris circulus quoque videbitur.

Veluti ſic unius circuli colorati Theoriam dedimus, poſſunt concipi plures, priorem ambientes. Si autem radii colorati ex plurimis annulis ſphærarum K, E, lapſi ſupra ſe ad S pervenerint, tantum annulus KSE albus apparebit.

§. 1291. Si ſphærulæ K, E, Z fuerint variis temporibus majores vel minores, ordines colorum in annulis diſcrepabunt, unde non ſemper idem ordo colorum in Coronis obſervatus fuit. Sed & qui eundem dant colorem, non ſub eodem angulo ad oculum S perveniunt: Idcirco diverſa ſub amplitudine coronæ conſpiciantur neceſſe eſt: Et quia eadem vaporis pila transmiſſis radiis multos diverſoſque annulos coloratos format; quorum in X Fig. 5. modo quatuor depinximus, horum vero radii ſub diverſis angulis axim A & *a* ſecant: ideo prout hæ pilæ altius a ſolo vel propius ab eodem ſuſpenduntur, variorum annulorum radii ſub diverſis angulis ad ſpectatorem pervenient, atque ideo corona amplitudine increviſſe, aut decreviſſe ſpectabitur, quemadmodum in eadem corona, aliquamdiu perſtante, obſervatum fuit.

§. 1292. Has coronas eſſe indicium venti, vel pluviæ, aut inſtantis procellæ fabuloſum eſt: Sæpe enim animadverti, cœlum die ſequenti tranquillum manſiſſe. Subtiliora huc ſpectantia videri poſſunt in Newtoni Optica Lib. 2. Part. 4. aut apud Hugenium in Poſthumis, Smith Optiks B. 2. Ch. xi. Hugenius autem ex hypotheſi grandinis extrinſecus pellucidæ, interius nucleo nivali opaco conſtantis, ſublime quoque Coronas explicuit; quam ſententiam propter obſervationes §. 1289. amplexi non ſumus.

§. 1293. Nonnunquam in Cœlo una cum Sole ali-

aliquot ſpurii Soles apparuerunt, qui *Parhelii* appellantur, quia in propinquo fere a Sole viſuntur, aut quia ad aliquam ſimilitudinem Solis accedunt: Horum numerus variat, aliquando enim unus vel alter, interdum plures, uſque ad ſex, conſpecti fuerunt Parhelii.

§. 1294. Magnitudo Parheliorum eadem ac veri Solis apparet; figura a rotunditate ſubinde recedit; fulgor plerumque languidior quam in Sole, aliquando idem; ſi autem multi adſunt ſimul, aliqui hebetes minus ſplendent, pallentque: Illorum limbi, Iridis initar, coloribus tincti ſunt: multi caudam longam, a Sole averſam, ſubigneam, ubi ſpurio Soli adhæret, ſed aucto intervallo pallidiorem habent; alii cauda carent: Cauda in circulo albo horizontali exporrecta jacet:

§. 1295. Parhelios comitantur fere ſemper circuli nonnulli, quorum alii coloribus Iridis donantur, alii albi ſunt; vario hi etiam ſunt numero & magnitudine: omnium tamen eſt eadem latitudo, quæ æqualis diametro Solis apparenti. Sunt circuli, qui Solem, in ſuo centro poſitum, ambiunt; hi colorati ſunt, & diametrum 45, imo 90 graduum habuiſſe obſervati: Horum planum eſt perpendiculare ad rectam, ductam a ſpectatore per centrum Solis: Tab. 16. Fig. 10. Idcirco eorum ſitus pro varia Solis altitudine ſupra horizontem differt, quo horum colores ſunt vivaciores, eo lumen Solis apparet languidius. Sunt circuli alii ad horizontem paralleli; plerumque unus eſt ampliſſimus, albus, omnes Parhelios complexus, & qui, ſi fuerit integer, per verum Solem tranſiret, hujus centrum eſt Spectatoris Zenith: ejuſmodi circuli diametrum 130 graduum ſpectavit Hevelius. Aliquando huic concentrici fuerunt arcus minorum circulorum, qui dum per priores coloratos tranſibant, eos tantum ſua latitudine obtegendo, in plano tranſeunte per Zenith & Solem, coloribus etiam tingebantur; alioſque Parhelios continebant. Fuerunt & alii circuli, oblique reſpectu omnium memoratorum poſiti. Ordo colorum in circulis coloratis, eſt veluti in Iride; ſed

in parte interiori Solem reſpiciente rubeus eſt, veluti in multis Coronis quoque obſervatur.

§. 1296. Parhelii ſpatio unius, duarum, trium, imo quatuor horarum, Sole ad diverſas altitudines elevato conſpecti fuerunt: Evaneſcunt tum Parhelii, tum orbes pedetentim, primo ab una parte, deinde ab altera, reditum crebro in iis minati locis, ubi evaneſcere cœperunt, donec tandem penitus deſinant.

§. 1297. Parheliorum materia hæret quoque in Atmoſphæra Terreſtri. 1°. Quia orbes colorati eos cingentes ſunt tantum Coronæ, quarum materia per §. 1288. in Aëre noſtro ſuſpenditur. 2°. Secundum obſervationes accuratas Hevelii, Hugenii, Caſſini, Maraldi, Verdrieſii, & noſtras, Cœlum, Parheliorum tempore, nunquam fuit perfecte ſerenum, ſed nebula tenui, & pellucida obductum. 3°. Quo colores orbium ſunt vivaciores, eo magis lumen veri Solis pallet. 4°. Vix in duobus locis, quamvis parum diſſitis, ſimul conſpiciuntur. Nam Parhelii, qui Harlemi Anno 1734. Febr. 22. viſi ſunt, nequaquam apparuerunt Ultrajecti: ita quoque Paraſelenæ binæ cum Coronis Anno 1734. Martii 12. inſignes conſpectæ fuerunt in pagis Catvieo & Koudekerka, ut & Leydæ: nec harum omnium quicquam Ultrajecti conſpectum fuit. 5°. Obſervantur plerumque tempore brumali, frigido, cum mediocri gelu, ſpirante Vento leni, Borea, vel ex Boreali plaga. 6°. Deſinentibus Parheliis aliquando Pluvia, aut Nix, ſpiculis oblongis conſtans cadit.

§. 1298. Quoniam Parhelii non ſemper cum iisdem phænomenis apparent, eorum cauſæ quidem poſſunt eſſe ſibi ſimiles, non tamen erunt accurate eædem; adeoque in Theoria, quam dabimus de una obſervatione, aliquid mutandum erit, quotieſcunque aliæ apparitiones in aliis Parheliis aderunt.

Tab. 16. Fig. 7. §. 1299. Supponamus ſpicula glacialia, cylindrica, tenuia, in alto Aëre ſuſpendi, qualia ſub Nivis forma interdum labuntur: atque hæc a radiis Solis incipiant liqueſieri, ita ut C D nucleus medius opacus,

cus, non ſolutus ſit, ſed exterior pars A B, A B, liqueſcens pelluceſcat; reſolutæ autem Aquæ pars deorſum ſtillans formet globulum B E B: ejuſmodi ſpiculum, propter centri gravitatis ſitum inter D & E, in Aëre erectum natabit. His poſitis non difficulter Parheliorum phænomena explicari poſſunt: veluti in his obſervatis oſtendam. Neque ſunt hæc Tab.16. Fig. 8.10. admodum temere poſita; 1°. Cum ejuſmodi ſpicula cylindrica actu in aëre dentur; 2°. Et tempore Parheliorum cecidiſſe obſervata fuerint, 3°. Atque ſimilia arte confecta ex vitro Aquæ pleno, eum immiſſo opaco ligno, & in ſublimi ſuſpenſa, notante hujus ſententiæ autore Hugenio, Parhelios exhibuerint.

§. 1300. Cum in Aëre hæc ſpicula pendentia, Tab.16. Fig.7. nonnihil de lumine Solis intercipiant, apparebit verus Sol minus fulgens, quam cœlo ſereno. Sit Sol S R, ex diametri extremis ponantur emiſſi radii S P, R Q, qui illapſi in A B ſuperficiem, in lineam modo incidiſſe ponantur, adeoque tanquam in ſpeculum planum incidunt, a quo repercuſſi ſub æqualibus angulis, ferentur in P V, Q V. Spectator poſitus in V, lumen hoc recipiet, quod debile erit; dum Q P tantum lineola reflectens ſit; aliud autem lumen ad latera hujus in ſuperficiem reliquam illapſum, aliorſum quam ad V reflectatur. Apparebit autem in V objectum lucens in hoc ſpeculo P Q ſub eadem altitudine ſupra horizontem, ac eſt Sol S R, & ſub eadem longitudine cum S R, per §. 1038. non vero ſub pari latitudine, quia P Q tantum eſt linea reflectens.

§. 1301. Si igitur Spectator fuerit in α, ejuſque Tab.16. Fig.7.8. 10. Zenith in ε, atque anguli λαβ, ξαδ, fuerint æquales angulis Z V P, Z V Q figuræ 7., apparebit ipſi in α, ob radios a ſpiculis undiquaque repercuſſos, annulus albus κλμν, ejuſdem altitudinis ſupra horizontem cum Sole γ, & paris latitudinis cum ejus diametro.

§. 1302. Sol quoque radios S P, R Q vibrat, qui Tab.16. Fig.7. pel-

pellucidum corticem ſpiculi ingreſſi, refringuntur ad PT, QX, in ſubſtantia hac glaciali; exeuntes vero ad TX, in Aërem feruntur in rectis TY, XY, parallelis prioribus SP, RQ, & quia craſſities PT eſt admodum exigua, Spectator poſitus in Y hos radios non judicabit ex altius collocato objecto venire, quam eſt RS. Non autem ad Spectatorem poſitum in Y tantum radii illapſi in lineolam PQ feruntur, ſed quoque alii vicinarum lineolarum. Cumque omnes refringantur exeundo ex TX & vicina ſuperficie, in ſuos colores ſeparabuntur, quorum plurimi ſupra ſe cadentes, priſtinum candorem exhibebunt: per §. 931. alii nimis ad latera delati ſuos colores retinere videbuntur.

Tab.16. Fig.8.10. §. 1032. Si conceperimus hæc ſpicula in circulo albo, quem modo explicui in §. 1031. liquet ad Spectatorem in α poſitum, multos ejuſmodi delatum iri radios per ſpicula tranſmiſſos, quæ inter ipſum & Solem γ poſita ſunt, datumque iri aliquem locum, in quo ſpicula copioſiſſimam lucem refractam ad Spectatorem mittent, quæ efficiet, ut ſpurius Sol in ρ & κ, in circulo hoc albo appareat: cumque vicina ſpicula ſemper eo pauciorem lucem, hoc modo tranſeuntem, ad locum α dimittant, quo magis remota a Sole γ fuerint, idcirco fulgens cauda Parheliis ρ & κ adhærere videbitur, ſed circulo albo incluſa; atque ob laterales radios, in colores refractos, Parhelii & caudæ cum limbis coloratis conſpicientur, caudæque a parte poſteriori minus fulgebunt, exporrectæ ad $\frac{1}{4}$ partem circuli a Sole γ.

Tab.16. Fig.9. §. 1304. Si Solis radii OM deferantur in plano AB, qui recta ad K perrexiſſent, hi refracti ferentur in ſpiculo, ejuſque plano BC, ad P; ab ejus autem poſteriori puncto P repercuſſi, ferentur in plano CD ad G, exeunteſque ex ſpiculo, & refracti ex G ad F, in plano ED movebuntur. In his delati planis, ducta parallela HF ad latus ſpiculi DG, pervenient ad F, ſub eodem angulo HFG, ac ſi directe a puncto K repercuſſi fuiſſent, adeoque

ſub-

ſub eodem angulo, ac in ſpiculum inciderunt.

§. 1304. Concipiantur iterum ſpicula in circulo albo; radii ex Sole γ emiſſi, ad Spicula λ & μ refracti bis, & ſemel reflexi, pervenient ſub angulo $\lambda\alpha\beta$ ad ſpectatorem in α, & quidem copioſi: quamobrem hic iterum apparebunt in λ & μ Parhelii, quamvis minus fulgentes prioribus, quia etiam a poſtica parte ſpiculorum multi radii repercutiantur, nihilominus multi quoque transeunt; & ideo eorum caudæ adeo debiles erunt, ut diſcerni nequeant. Tab. 16. Fig. 8. 10.

§. 1306. Spiculorum inferiori parti guttula globoſa B E B adhæret, per quam lux tranſiens, annulos coloratos format F G, H K, L M, veluti vidimus in globis fieri, qui Halones producunt §. 1289. Hæ proinde ſimiles ſpectandos præbebunt annulos coloribus Iridis tinctos, $\delta\epsilon$, $\mu\nu\theta$ fig. 8. qui ſolem γ cingent, & vel ſimplices, pluresve numero erunt, poſitique in alio plano, nempe quod perpendiculare eſt ad rectam, inter Solis centrum & Spectatorem ductam. Tab. 16. Fig. 7.

§. 1307. Si Aëris motus hæc ſpicula quieſcere non ſinat, ſed ad latera tantillum moveat, remittatque, continuo fulgor Parheliorum mutabitur: quamobrem quaſi in perpetuo labore conſtituti apparebunt. Qui plura & ſubtiliora deſiderat, adeat Nob: Hugenii Diſſertationem de Coronis & Parheliis. & Cl. Smith Opt. B. 2. C. xı.

§. 1308. Circa Lunam quoque apparent *Paraſelenæ*, cum ſimilibus caudis, & circulis coloratis, quos in Parheliis dari memoravi: Horum omnium cauſa procul dubio ſimilis eſt illi Parheliorum, eruntque phænomena eodem modo explicanda.

§. 1309. Sol aliquando è nubibus emittere videtur *Virgas*, uſque ad Terram exporrectas, coniformes, prope Terram latiſſimas; plerumque conſpiciuntur poſt meridiem, calore prægreſſo. Dantur cum Nubes ſpectatori Solem eripit, per anguſta autem Nubium aliarum foramina radii tenues diſtanteſque ad Terram diriguntur, qui adſcendenti-

bus

bus occurrentes vaporibus, & lateraliter conſpecti, Viſum fortius afficiunt: veluti cum Sol in aliquem clauſum locum infuſus eſt, videmus corpuſcula minima in adverſum ferri, alia ſurſum, alia deorſum, varie concurſantia; a latere autem radii inſpecti, qui a corpuſculis reflectuntur, ſub forma ejuſmodi virgarum apparent.

C A P. XL.

De Meteoris Igneis.

§. 1310. ABſolutis præcipuis Meteoris Aqueis ad Ignea accedamus: Cavendum autem hic ſollicite, ne fulgentia & non ignita cum ardentibus confundamus, dantur enim ſplendentia, veluti ſunt Parhelia, & Halo, quæ fortius Viſum feriunt Ignitis: imo Nubes interdum Lunæ lumen fortius repercutiunt, magiſque ardere ita videntur, quam nonnullæ Auroræ Boreales. Cavendum quoque, ne cum meteoris his confundamus Crepuſcula matutina & veſpertina, tractus luminoſos Viæ Lacteæ, aut Lumen Zodiaci a Caſſino obſervatum, & a Mairano egregie deſcriptum,

§. 1311. Ignea Meteora vel languidum lumen emittunt, ita ut potius ſplendentia ſint; vel lumen clarum vibrant, & ardent. Ad priora Auroræ Boreales cum ſuis ſpeciebus pertinent: ad poſteriora, Fulmina, Fulgura & alia ſimilia: Sublustria prius examinemus.

§. 1312. Antiquitas Luminaribus varia nomina, figuræ eorum convenientia, indidit, curatius ad hæc, quam ad eorum cauſam attendens: Omnium quamvis ſimilis materia eſſe potuerit, forſitan tamen inſigni diſtincta fuit diſcrimine, propter ubertatem variarum Terreſtrium Exhalationum, quæ incenſæ fulgere poſſunt. *Trabs* vocabatur, cum lumen oblongum, horizonti parallelum apparebat. *Sagitta* habet formam Trabis, ſed in cuſpidem deſinit. *Facis* quolibet ſitu poſitum lumen in latius

ex-

extremum deſinit. *Capra ſaltans* audiebat, cum lumen vi venti varias induit formas, nunc interrumpitur, nunc integrum apparet. *Bothynoe*, cum velut a corona cingente introrſus ingens cœli receſſus eſt, ſimilis effoſſæ in orbem ſpeluncæ. *Pithia*, cum lumen ſimile vaſto rotundoque dolio fertur, vel difflagrare videtur.

§. 1313. Poſtquam hoc ſeculo Auroræ Boreales ob frequentiam melius cognoſci cœperunt, incidi in ſuſpicionem, an non memorata luminaria in §. 1312. Aurorarum ſpecies forent: cum aliquoties in cœlo Nubes obſervaverim, placido lumine fulgentes, diverſæque formæ, quibus antiqua nomina optime conveniebant? erant autem hæ ad Auroras referendæ, uti 1°. Ex earum lumine colligebam. 2°. Quia ex plaga Borea adventabant, aut in ea conſpiciebantur: 3°. Quoniam aliquæ, poſtquam placide fulſerant, columnas ex ſe emittere cœperunt, veluti Auroræ ſolent. Ejuſmodi Nubes non adeo facile a reliquis diſtinguuntur, niſi quis fuerit Auroris Borealibus obſervandis aſſuetus, attenderitque, an non a Sole, vel a Luna illuſtrentur. Poſſunt igitur Auroræ Boreales in duas dividi ſpecies, nempe in placidas, & in coruſcantes: ad Placidas meteora ſuperius in §. 1312. memorata, referenda erunt; ut & iſta Aurora, quæ 9. Octobris Anni 1730. conſpecta fuit a Cl. Caſſino & Mairano in Gallia; hæc abſque columnis & jactibus, horizontaliter extenta a Septemtrione verſus Meridiem, quæ in medio fracta, in duo ovata luminaria abiit [a].

§. 1314. *Aurora Borealis corruſcans* alteram luminarium conſtituit ſpeciem. Hæc eſt, quæ vulgo *Aurora Borealis*, *Lucula Borealis*, *Syrmata & Coruſcationes Boreales*, *Pharus*, *Noorderlicht*, Belgice appellatur. Non eſt Meteorum novum, ſed ab antiquiſſimis uſque temporibus cognitum, deſcriptumque ab Ariſtotele [b], Plinio [c], Seneca [d], aliiſque deinceps; ejus optimum catalogum Cl. Frobeſius conſcripſit [e]: verum infrequens in cultiori, & a Polo boreo aliquantum remotiori Europæ parte poſt

a l'Hiſt. de l'Acad. Roy A. 1730.

b Meteorolocig. L. 1 C. 4. 5.

c Hiſtoria natur. Lib. 2 C. 26.

d Quæſt. Nat. L. 1. Cap. 15.

e Nova & Antiqua Auroræ Bor. Spectacula.

poſt annum 1716. in Belgio creberrime fulgere cæpit: Quamvis in locis Septemtrionalibus ſit frequentiſſimum, nihilominus conſtat ex obſervationibus Cl. Burmanni & Celſii, in Suecia Auroras fulgentiores olim fuiſſe inſolitas, adeo ut hic Aſtronomus poſt annum 1716. incitatus ad eas obſervandas, ab eo tempore ultra 316. in Suecia conſpectas collegerit a: Frequentiſſime etiam viſæ ſunt in Britannia & Germania, rarius in Gallia, rariſſime in Italia: nam ante annum 1722, vix alicui quædam apparuit, & ab eo tempore Bononiæ bis terve tantum, adeo ut oppido rarum in Italia phænomenon habeatur, id Commentariis Bononienſibus teſtantibus b, cum Aurora anni 1727. fuerit prima, quæ in Italia ſub Aſtronomi obſervatione poſt hominum memoriam ceciderit: idcirco Cl. Polenus, Boſcovinus, Baldinus, Zanottus, magna accuratione Auroram Anni 1737 obſervaverunt & deſcripſerunt c.

§. 1315. Non ſemper eædem apparitiones, ſed diverſæ Auroram Borealem concomitantur: Plerumque hoc modo ſe habent. In plaga Cœli Borea, quæ aut verſus Septemtrionem eſt, aut ab eo ſe uſque ad Ortum, vel ab altera parte uſque ad Occaſum extendit, apparet Nubes, quæ aut jacet in horizonte, vel ad paucos gradus, raro ad 40, ſupra eum elevata, uſque ad illum tamen ſæpe exporrigitur: Vel eſt Nubes ab horizonte ſeparata, ita ut inter eam atque horizontem cœlum cæruleum conſpiciatur: quoad longitudinem, partem horizontis variam occupat, a 5 & 9 gradibus uſque ad 100 & ultra. Nubes hæc eſt alba, parum lucida; ſæpius ſpiſſa & atra: ejus ſuperior limbus horizonti parallelus eſt: interdum tamen in formam arcus gibboſus eſt, adeo ut ſit inſtar orbicularis diſci, ſupra horizontem aliquantum adſcendentis. Nonnunquam margini ſupremo atræ nubis adhæret limbus latus, concentricus, albus, ſive lucidior: imo & inferiori margini Nubis nigræ limbus lucidus adhærere obſervatus eſt, niſi fuerint ambo limbi clari duarum atrarum Nubium, a ſe diſtantium, & quarum una al-

a Obſervationes de Lumine Boreali

b Commentar. Bonon. p. 285.

c Poleni Sopra l'Aurore Boreali.

altius ſupra horizontem adſcendit altera, veluti ex aliis obſervationibus collingendum videtur. a Miſcellanea Berolin t.1.p.132.

Pars atra Nubis aliquando in albam, lucentemque converſa fuit, poſtquam aliquamdiu arſerat Aurora, plurimaſque vibrarat coruſcantes virgas: ſed & rediiſſe ad priorem opacitatem quoque obſervata fuit. Clarius lucet Cœlum ſupra limbum Nubis ſupremum, ſed hæc claritas continuo mutatur, nunc aucta, nunc minuta.

§. 1316. Ex limbo ſupremo jactus excutiuntur copioſiores parcioreſve, ſibi propinqui, aut aliquot gradibus diſtantes, admodum lucentes, ac ſi liquor fulgens cum ſummo impetu ex fonte eliderетur. Jactus eſt parum lucidi fumidique ignis, tamen qua parte ex limbo exit, fulgentiſſimus & anguſtiſſimus eſt, rarior fit, minus fulgens, & latior, quo ab origine plus recedit; fulgorem ſequitur minus lucens, fumique inſtar, materia ex eodem limbi loco; quam mox ſubſequitur iterum fulgentior, ac ſi ex fontis fiſtula expelleretur Aqua, cui hinc inde interſperſus foret Aër, æquabilem Aquæ jactum turbans: Perniciſſima rapiditate luminoſa hæc materia exploditur. Aliquando ex latiori apertura aſſurgit Columna lucida, lente, æquabili motu, in progreſſu latior, ſibi cohærens, nec limbum Nubis deſerens, quæ 10, 20 M" & ultra perſtat, cum viderim aliquas perduraſſe 4 vel 5 Minutis, ſed hoc inſolentius, veluti & illæ, quæ baſi latiori adhærent Nubi, & apice attenuato ſurſum adſcendunt. Sunt quoque columnæ, quæ ſimulac ex limbo exiverunt, non videntur, ſed poſtquam aliquouſque progreſſæ ſunt; hæ cum limbo non cohærent, ſed ex Aëre ſereno prognatæ apparent. Stant Columnæ perpendiculares ad horizontem, aliæ obliquæ, aliæ formam arcus induunt, aliæ quaſi ex centro orbicularis Nubis vibrantur: Sunt variæ longitudinis, cum aliquando tantum ad 4 vel 5 gradus e limbo Nubis aſſurgunt; Si cum rapiditate exierint, interdum uſque ad Zenith Obſervatoris pergunt: Si rapidiſſime explodantur, ultra Zenith tranſeunt, imo

uſque

uſque ad horizontem meridionalem. Non ſemper ex Nube directe ad Zenith aſcendunt, ſed quoque ad latera feruntur, præcipue ſi in plaga, inter Septemtrionem & Ortum vel Occaſum media, nubes lucifera ſuſpenſa ſit: Obſervatus fuit a Cl: Kirchio locus, ad quem columnæ concurrebant, qui 29 gradibus a Zenith ad Auſtrum declinabat. Columnæ lucidæ lucem albam, rubeſcentem, ſanguineam vel continent; promotarum color in decurſu interdum mutatur, ut Iridem referat. Cum quædam ex diverſis limbi plagis emiſſæ ſibi in Zenith occurrunt, ſecum permiſcentur, partibus ſe penetrantibus, dividentibus, qualibet directione circa ſe convolutis, tum Nubeculam ſpiſſiorem formant, quæ mox ab omni parte incenſa, vehementius quam ante ardet, lumenque ſpargit viride, cæruleum, purpureum. Hæc illico locum relinquens ſub forma claræ Nubis ad plagam Cœli auſtralem ſe recipit: Obſervata quoque fuit a Cl: Halleyo [a] & Mairano [b] aliquamdiu permanſiſſe, & formam ſphæricæ fornicis, in medio perforatæ, induiſſe. Columnæ novæ aliquando præcedentes & evanidas cito ſubſequuntur, nonnunquam aliquot minutis fomes quaſi langnet, antequam novas progignit. Columnæ lucidæ a eo raræ ſunt, ut per eas Stellæ primæ & ſecundæ magnitudinis tranſpareant: hæ quoque ſæpe viderunt ſunt trans Nubis limbum album, imo viſæ fuerunt trans Nubem nigram, quamquam hoc rarius. Columnæ ſæpe inſenſibiliter quaſi in Cœlo deſinunt vel diſſipantur, adeo ut id a parte meridionali ſerenum maneat: quandoque tamen in iis locis, ubi deſiiſſe columnæ videbantur, aliæ inopinato eruperunt. Interdum in Nubeculas lucentes abeunt, quæ a plaga quadam Septemtrionali ad Meridionalem provolvuntur, ideo poſtquam aliquamdiu duravit Meteorum, Cœli magna pars Nubibus raris completur.

[a] Philoſ. Tranſ. N. 347.

[b] l'Hiſt. de l'Acad. Roy Anno 1726.

§. 1317. Interdum ex Nube, lucis fomite, rapidiſſime lucens materia, rariſſima, exploditur, ita ut nec Stellas ſextæ magnitudinis intercipiat, hæc

ma-

materia intervallis æqualibus nunc lucens, nunc exſtincta; ſe habet, ac ſi in Undarum forma proveheretur, in deſcenſu lucentium, in adſcenſu opacarum: An non hæc Veteribus *Capra ſaltans?* vidi hanc in latiſſima quaſi plaga, recta directione, & ultra Zenith procul delatam. Vidi quoque a limbo lucentis Nubis abruptas fuiſſe Nubeculas lucidas, a Septemtrione ad Auſtrum delatas, nec lumen vibrantes.

§. 1318. Non ſemper coruſcantes columnæ ex Nube expelli videntur; quippe contingit, ut horizon, qua late patet, tantum ardens luce clariſſima appareat, atque ex hac luce ſubinde breves fulgentiores columnæ exeant: Forſitan tum Nubes, lucis fomes, infra horizontem aliquantum ſuſpenditur, aut eſt adeo exigua & rara, ut diſcerni oculis nequeat.

§. 1319. Hoc Meteoron aliquando per integram noctem perſtat, imo duabus, tribus, pluribuſve noctibus ſequentibus crebro apparet: ſunt & Auroræ paucorum tantum minutorum.

§. 1320. Aliquo obſervatur nonnunquam in loco, cum in vicino, paucis milliaribus diſtante, non appareat: aliquando tanta adeſt copia, ut eodem tempore fere in univerſa Europa conſpiciatur, veluti fuit Aurora Borealis Anni 1716. Martii 17., tum 1726. Octobris 19, tum 1729. Novembris 16, quam Eruditiſſimus Weidlerus elegantiſſime deſcripſit [a]. Attamen in variis regionibus tum ſe ſpectandam dat cum admodum diſcrepantibus phænomenis.

[a] Commentario de Aurora Boreali.

§. 1321. Nubes, quæ eſt Auroræ Borealis fomes, ſæpiſſime multis horis immutata perſtat, nec altius adſcendit ſupra horizontem, nec deſcendit: nonnunquam tamen a Septemtrione ad Ortum, vel ad Occaſum aliquantum movetur: imo ſucceſſu temporis interdum utrimque ſe extendit, tum plures ab omni parte emittit columnas. Obſervata quoque fuit adſcendiſſe ſupra horizontem, & in Nubem albam lucentemque converſa. Verum in Lapponia & Moſcovia hæc Aurora cum aliis conſpicitur phænomenis,

nis, & aeque cœli plagam Meridionalem, quam Septemtrionalem occupat, veluti eleganter Diligentiſſimus Maupertuiſius [a], tum Cl. Deliſle obſervaverunt [b].

a Figure de la Terre.

§. 1322. Aurora hæc obſervatur, vel Cœlo exſiſtente ab omni parte, [Septemtrione excepto] ſereno & cæruleo; vel hinc inde cum Nubibus: Nunquam vidi Auroram, cœlo penitus Nubibus obducto, ſed quidem brevi, poſtquam fulſerat, Nubes totum Cœlum texiſſe. Apparet quoque vento fere ſilente, aut modo primi impetus, minus frequens eſt flante vento ſecundi impetus, rariſſime datur, vento furente; vidi tamen Anno 1728. Martii 30. & Anno 1733. Decembris 23, cum ventus erat quarti gradus, quem rapidiſſimum ſupputo. Obſervavi Auroras fulſiſſe ſpirantibus ventis ex omni plaga. Omnibus anni temporibus quoque Ultrajecti conſpectæ fuerunt.

b Memoires pour ſervir.

§. 1323. Auroras has quoque indiſcriminatim præcedunt omnis generis venti, placidi, vehementiores: tempeſtates frigidæ, calidæ, humidæ & ſiccæ; adeo ut ex his nullum præſagium de adventu Auroræ capi poſſit. Tempeſtates, quæ ſequuntur, ſunt etiam ſerenæ & pluvioſæ, venti qualeſcunque, lenes & fortes, frigus & calor; quamobrem mutationem certam Atmoſphæræ non inducunt, nec morbos; nec cauſa aſperioris Hyemis exſiſtunt, cum poſt eas mitiores brumæ quoque fuerint; nec inſtantia mala minantur, uti recte Cl. Boſellinus evicit.

§. 1324. Aurora Borealis in Atmoſphæra Telluris exſiſtit, 1º. Quia ſub forma nubis apparet, ſimilis reliquis Nubibus Atmoſphæræ. 2º. Quia Nubes coruſcans plurium horarum, imo dierum ſpatio, ad eandem altitudinem ſupra horizontem ſæpe perſtat, adeoque ſimul cum reliqua Atmoſphæra & Terra, circa hujus axim volvebatur. 3º. Quia nonnunquam Aurora in duobus locis, non multum diſſitis, non videtur ſimul.

§. 1325. Quantæ ſit altitudinis ſupra Terræ ſuperficiem,

ficiem, determinare hucuſque nemo potuit; eximii licet Mathematici regulas in hunc finem tradere cæperint [a]; certum enim non eſt, idem eſſe Lumen, & unius loci, quod per univerſam Europam fulſit, & Annis 1716, 1726, 1720, obſervatum fuit, ita ut ex altitudine nubis corruſcantis in variis regionibus obſervatæ, parallaxis tuto determinetur, & ex hac altitudo.

§. 1326. Materia Auroræ eſt ejus indolis, ut incendi poſſit, incenſaque fulgeat languida luce, & rara maneat; nam Stellæ trans ipſam conſpiciuntur: Ecquis hanc absque ſumma temeritate determinabit? cum Chemia innumeras fere materias inflammabiles, Phoſphoreaſve ſuppeditet [b], & Natura in Terræ gremio multo plures diverſiſſimaſque concludat, quæ nondum Artis objectum evaſerunt. Videtur materia hæc ex Terræ plaga Septemtrionali exſpirare, nunc copioſius quam ante annum 1716: quia fomes ejus a Terræ motu apertus erit; unde eo conſumto, forſitan ſeculis multis hæ Auroræ ſilebunt. Elevatur perſpiratum hoc in altum, componens Nubem unam, pluresque, quæ ſupra varias regiones feruntur, nec accenduntur, priuſquam alteri occurrerint materiæ, quacum effervescentia calida & ignivoma effervescunt, quales plurimas noſtris temporibus ars detexit. Si igitur ope Venti Aquilonaris Nubes, ex materia Auroræ conſtans, e Septemtrione, natali quaſi ſolo, ad alias regiones deferatur, atque occurrat exhalationibus per Aërem diſperſis, quibuſcum effervescere poſſit, ea ſui parte, qua exhalationibus occurrit, accendetur, hoc eſt in parte Auſtrali; quamobrem a ſpectatore auſtralius poſito videri poterit ardere, hujuſque reſpectu lumen in plaga Septemtrionali, & phænomenon Boreum erit. Quoniam exhalationes non prius accenduntur, quam cum aliquantum permiſtæ ſecum fuerunt, & Nubes a parte Borea, longo extenta tractu, plus reſiſtit, quam a parte Auſtrali, in cujus ſuperficie, vel ſaltem anteriori parte, permiſtio contingit; exploſio effervescentis & incenſæ materiæ fiet ab hac parte, adeoque a Septem-

a Comment. Petropol. T. I. p. 565. L'Hiſt. de l'Acad. Roy. Ao. 1731.

b L'Hiſt. de l'Acad. Roy. Ao. 1711. 1714. 1719. 1728. 1736. Hooke Phil. Exp. p. 174.

trione ad Auſtrum, variiſque directionibus, nunc ſurſum perpendiculariter, nunc parallele ad horizontem, nunc infra ſoli paralleliſmum; hinc ab erumpente materia, portas ſibi parante, columnæ ſive virgæ lucidæ, earumque ſitus varius reſpectu horizontis, ac directiones utcunque ad Zenith ſpectatoris. Prout quoque alterius generis exhalationes cum efferveſcentibus ſimul permiſcentur, color virgarum differet; nunc albam hæ referent lucem, nunc roſei coloris, nunc rubri, nunc flaveſcentis. Et an non Nubes Aurorifera horizontis reſpectu, aliquandiu immobilis ſtare poterit, ſi æquali vi a Borea prematur ad Auſtralem quamcunque plagam, quam exhalationes Aëreæ ope Auſtralis alicujus venti ad ipſam pelluntur? Videntur plurima phænomena hoc modo facillime poſſe explicari ex fontibus, qui a veritate forte non procul aberunt. Plurima alia, Auroram ſpectantia, egregie in elaboratiſſimo opere inclytus Mathematicus Mairanus expoſuit. Qui autem ad Sulphur tantum & Nitrum, tanquam cauſas Aurorarum hic confugiunt, vix ad diverſiſſimas inflammabiles materias, quæ in Atmoſphæra hærent, videntur attendiſſe. 2°. Quæ accenſæ alia phænomena ſuſcitant, quam Sulphur; hujus enim flamma a lumine Auroræ prorſus diverſa eſt. 3°. Quare tum quoque non aeque frequentes Auroræ Meridionales, quam Septemtrionales contingunt, cum Italia & meridionalia loca, ut & ardentes montes plurimum Sulphuris exſpirent, Meridionales autem Auroras rariſſime hucuſque in Belgio, Germania & Gallia conſpeximus, quæ tamen minus inſolentes in Lapponia & Moſcovia ſunt: apparuerunt tamen Annis 1704. [a] 1734. [b] 1741. Præſtabit ſedulo attendiſſe ad Auroras, forte enim materia, aliquo tempore ex cœlo decidua, examini ſubjicietur; vel ars ſimilem præparabit, ex qua cognoſcetur, aut ipſe locus natalis in Terræ ſuperficie eruetur: non abludentem materiam Vetterus lacus in Suecia eructat [c]. [1] §. 1327.

a L'Hiſt. de l'Acad. Roy Ao. 1705.

b Weidlerus de Meteoro lucido ſingulare

c Philoſ. Tranſ. No. 298.

[1] De Aurora Boreali, ſingulisque ejus phænomenis ingenioſe admodum, & erudite inter ceteros commentatus eſt Mai-

§. 1327. Sæpe exiguus globus, ignitus, clara luce fulgens, per Atmoſphæram cœlo ſereno ire & ab-

 duci,

Mairanus, cum in Monum. Regiæ Scientiarum Academiæ Pariſ. A. 1731, tum edito duobus poſt annis opuſculo *Traite Phyſique, & Hiſtorique de l'Aurore Boreale*. Præſtat hic in tironum noſtrorum gratiam, quæ de hujus phænomeni cauſa, eſt Viri Clariſſimi opinio, paucis declarare. Id ut clare fiat, nonnulla in anteceſſum de Zodiacali luce ſunt delibanda. Eſt vero Zodiacalis lux quædam in cœlo claritas, quæ albore ſuo & pelluciditate galaxiam æquat, imo & identidem ſuperat, minutiſſimas ſtellas dilucide per ejus complexum exhibens: lanceæ vel pyramidis figuram habet, cujus apex & axis in Zodiaco perpetuo verſantur, ut inde Zodiacalis lucis nomen ſortita fuerit, baſim vero habet verſus horizontem. Frequentius Vere, Autumno, & Hyemis initio ante Solis ortum vel poſt ejus occaſum conſpicitur, raro aliis anni tempeſtatibus. Ejus claror vel crepuſculi, vel Lunæ luce facile intercipitur, tumque omnino oculis ſubripitur. Novum hoc luminis phænomenon Veteribus ignotum, Dominico Caſſino celeberrimo Aſtronomo acceptum referri debet, cum is omnium primus illud Pariſiis obſervaverit die 18 Martii A. 1683, cujus obſervationes videſis in Actis Eruditorum Lipſiæ ejuſdem anni. Idem deinceps phænomenon An. 1684, 85, 86. Genevæ obſervatum eſt Fatio de Duillier, tum Kirchio & Eimmartio in Germania An. 1688, 89, 91, 93, 94, aliiſque porro; itaut modo de phænomeni exiſtentia nullum eſt Viris doctis dubium. Convenit etiam inter omnes Zodiacale lumen ipſam eſſe Solis Atmoſphæram, ſeu, quæ Solem procul omni dubio perpetuo ambit tenuiſſima, fluida, & rara materia, vel ex ſe ipſa lucida, vel Solis radiis illuſtrata. Hæc quidem indeſinenter Solem comitatur, at non ſemper ejus claror conſpicuus nobis eſt, cum ejuſmodi eſſe poſſint circumſtantiæ, quibus oculis ſubripiatur. Zodiacalis luminis longitudo & latitudo identidem mutantur; tumque maxime conſpicuum eſt, vel in media crepuſculi luce, cum eæ dimenſiones plurimum ereverint.

Ex indubiis vero obſervationibus tantam eſſe poſſe hujus luminis longitudinem arbitratur Mairanus, ut ad Telluris orbitam quandoque pertingat. In tanta vero ejus a Sole diſtantia cum diminuta valde fit ejuſdem vis centripeta verſus Solem, plurimum præterea aucta ſit ejus ad Tellurem gravitas, telluris Atmoſphæram ingrediatur id lumen neceſſe eſt, ad Telluris uſque ſuperficiem acceſſurum, niſi aeris noſtri majori gravitate ſpecifica cohiberetur. In ea ergo Atmoſphæræ altitudine ſiſtetur id lumen, ubi aer eandem cum ipſa habet ſpecificam gravitatem,

duci, imo & in Terram decidere videtur, qui quum magnitudine apparenti Stellam referat, *Stella cadens*, *tranſcurrens*, *transvolans*, *transverſa* appel-

tem, vel ejuſmodi partium cohæſionem habet, quæ ejus luminis utut gravioris vi & preſſu vinci haud poſſit. Sed veroſimile valde eſt materiam hujus luminis, quemadmodum & Atmoſphærici noſtri aeris, multiplicem figuram, magnitudinem, texturam, ac denſitatem in ſuis partibus obtinere; quamobrem ejus non eadem erit altitudo in noſtra Atmoſphæra; in hac ergo ſi varia ſtrata, vel concentricas ſuperficies imagineris, in harum ſingulis diffuſam eſſe oportet luminis Zodiacalis materiam: ex ejuſmodi vero ita diffuſa ejus luminis materia Auroras Boreales ſuam trahere originem arbitratur Mairanus. Ejus ſcilicet luminis craſſiores, denſioreſque partes ceteris altius in Atmoſphæra deſcendunt; cumque ob denſitatem minus ſint inflammabiles, obſcuram eam nubem efformare aptæ ſunt, quæ eſt Auroræ Borealis veluti baſis: ex quibus etiam eas deoſas nebulas, tranſparentes, evanidas, huc illucque ſparſas, variis figuris, & vario ſitu donatas, quæ conſpici io Aurora Boreali ſolent, mutuatur Mairanus. Leviores vero, larioreſque ejus luminis partes, quæ ſuperiora Atmoſphæræ ſtrata, occupant, quæque vel ex ſe inflammatæ ſunt, vel aeris particularum mixtione, fermentationeque luminoſæ evadunt, Auroræ Borealis omne lumen efformant: Ex quibus demum principiis reliqua Auroræ Borea is phæoomena acute quidem & eleganter derivantur Viro Clariſſimo.

Qua vero ratione fiat, ut Aurora Borealis Septentrionalem plagam plerumque occupet, noo melius explicari poſſe putat Mairanus, quam ut in ejus ſyſtemate. Et quidem ſi hujus phænomeni materia abs terreſtribus exhalatis ſuam traheret originem, ut communis fert opinio, nulla eſſe poteſt cauſa, qua eorum tanta copia in boreali modo plaga reperiatur, non vero per totam Atmoſphæram diffuſa. Et in hypotheſi quod tellus una cum ſua Atmoſphæra diurna revolutione circa ſuum axem feratur, quemadmodum ex majori partium ſub Æquatore revolventium vi centrifuga, elevatiorem ibi factam eſſe telluris ſuperficiem arbitrantur Newtonus, & Hugenius, quidni etiam & ob eandem vim centrifugam exhalatorum terreſtrium major cumulus eſſe debeat in Zona torrida, quam in ſeptentrionali plaga? quamobrem nil eſt cur non ſub æquatore potius, quam alibi Auroræ appareant. At ſi hujus phænomeni materia aliunde ad Atmoſphæram telluris accedat, ut arbitratur Mairanus, nullo negotio intelligitur, cur ejus major eſſe debeat copia verſus polos: Hæc quippe materia indiſcriminatim omnibus Atmoſphæræ terreſtris par-

pellatur: plerumque vere & autumno obſervatur; & tantum noctu, quia eam abſcondit diurni luminis claritas: credere enim par eſt, non pauciores interdiu præcipites labi, quam noctu [a]: Cum locus Terræ, in quem cecidit, invenitur, ſuperſtes ejus materia eſt tenax, glutinoſa, ex albo flaveſcens, nigris & exiguis maculis diſtincta, ex qua omne inflammabile conſumtum eſt, notante Fluddo & Bruſſæo [b]: Percurrit hic ignis eos Atmoſphæræ tractus, in quibus inflammabilis materia natat, pendetve. Ars ejuſmodi Stellas imitatur, ſi Camphora cum Nitro, limoque terreſtri, vino vel ejus ſpiritu irrigua, in formam globi compingatur: hic globus incenſus projectusque per Aëra, Stellam cadentem, cum ſimili reſidua tenaci fæce perfecte refert. Sunt hujuſmodi producta, & ſimilia alia inflammabilia in Atmoſphæra.

a Gaſſendus in Phyſ. §. 3. L. 3. C. 7.

b Gaſſendus l. c.

§. 1328. *Caſtor & Pollux* vocantur exiguæ flammulæ, ſæviente tempeſtate ad apluſtria, ad funes, parteſve quaſcunque navis exſtantes obſervatæ, ſæpe una, binæ, pluresque ſimul conſpiciuntur. Tradunt

partibus occurrit, & per eas ſingulas in Atmoſphæram penetrare apta quidem ex ſe eſſet; verum cum ſub Æquatore aer majorem in revolutione diurna circulum deſcribat, majorique adeo centrifuga vi præ ceteris polleat, magis tentatur neceſſe eſt adverſus Zodiacalis luminis materiam, quam idcirco verſus laterales partes propellet; ubi hæc vis centrifuga ſucceſſive minor evadit, ut in polis nulla omnino ſit. Hinc ergo liquet majori copia verſus polos hanc circumfluentem materiam, in polaribus regionibus frequentius Auroras gignere; cum vero, quæ boreales tantum regiones ſpectant, conſpicuæ nobis ſint, boreales idcirco Auroræ vulgo dictæ ſunt. Aer præterea Atmoſphæricus in regionibus polaribus denſior graviorque eſt, ob minorem ejus vim centrifugam, tum minorem ibi Solis aerem rarefacientis actionem; quapropter aptior ibi eſt colligendis, conſervandiſque luminis Zodiacalis partibus.

Ex motu vero telluris in Eclyptica fieri putat Mairanus, ut uno anni tempore borealis telluris plaga, altero, auſtralis prius Solari Atmoſphæræ occurrat, quam reliquæ telluris ſuperficiei partes; indeque fieri ut modo verſus Boream, modo verſus Auſtrum frequentiores occurrant Auroræ, uti fuſius declarat Vir Cl: *Landatâ Tract. Sect.* 3. c. 2.

dunt Nautæ, tenellos lucenteſque eſſe piſciculos, qui cum fluctibus in ſpumam colliſis, atque in altum excuſſis, ad quaslibet navium exſtantes partes jaciuntur, iiſque adhærent, & lucent, quamdiu vivunt. Fabula eſt, unam malum eſſe omen, binas flammulas bonum portendere, & brevi ceſſaturam procellam [a].

[a] Plinius H. N. L. 2. C. 37. Cardanus de ſubtilit. L. 2. p. 69.

§. 1329. *Ambulones* ſunt ignes fatui exigui, figuræ rotundæ, magnitudine flammam candelæ referentes, interdum tamen latiores, & quidem uti virgultorum incenſæ faſces, clariorem aliquando lucem cereis ſpargentes, aliquando obſcuriorem, purpuream, cominus inſpecti ignes minus fulgent, quam eminus, errant hinc inde in Aëre, non procul a Terræ ſuperficie, frequentes ſunt in locis pinguibus, uliginoſis, paludoſis, arundinetis, coemeteriis, prope patibula, fimeta: plerumque æſtate & ſub initio autumni apparent; ſed in agro Bononienſi per univerſum annum nocte opaca viſuntur; ibi enim hyeme frigida, & cum ſolum nive tectum eſt, copioſiores ſunt, quam æſtate calidiſſima: Hyeme quoque obſervantur, quos in Provinciæ oppido Rogono videri tradit Gaſſendus [b]. Apparent frequentiores in regionibus calidis quam frigidis; in Italia prope Bononiam copioſi, maximique [c]; nonnunquam ſubito evaneſcunt, mox in alio loco reſplendent, plerumque ad altitudinem ſex pedum a ſolo natantes, nunc ſe explicant, mox ſe contrahunt, nunc inſtar undarum delati ſcintillis pluunt igneis, nihil incendunt; ſequuntur fugientes, præcedunt inſequentes; capti aliqui obſervati fuerunt conſtare ex materia lucente, viſcoſa, & lubrica, inſtar ſpermatis ranarum, nec calida, nec urente, ſed tantum lucente, adeo ut videatur eſſe materia phoſphorea ex putrefactis plantis, cadaveribuſque ardore Solis præparata, elevata; veſpertino frigore condenſata lucenſque; non tamen opinor omnium materiam eſſe eandem; haud dubie enim Bononienſes a Belgicis differunt; fabuloſum eſt, hujuſmodi ignes eſſe cacodæmones, animas erran-

[b] Phyſicæ L. 2 Sect. 3. Cap. 7.

[c] Philoſ. Tranſ. No. 418.

Digitized by Google

tes, aut ipſos malignitate Itineratores in devia abducere, aut in foſſas paludeſque præcipitare, veluti alio ii nugati ſunt Philoſophi.

Huc referendum eſt alterum genus Ambulonum, quod *Ambulones incendiarios* voco, quia non tantum lucent, ut priores, ſed palearia, tecta ſtraminea, & aedes incendunt, quales olim in Germania [a], hoc ſeculo in Holſatia [b], & in Italia [c] extiterunt: Hi aliquando rotundæ figuræ, & diſci lunaris, nunc funalis, nunc minimæ faculæ magnitudinem habuerunt: alii inſiliunt, alii quacunque directione feruntur, nunc lentius, nunc celerius, non tamen homine currente rapidiores: a Cl. Ripa obſervati in Agro Tarviſino, & pulcre deſcripti.

§. 1339. *Ignis lambens* vocatur, qui aliquando puerorum [d], adultorumque capillis [e], & Equorum jubis adhærere conſpicitur: ſunt hi ignes tantum verus Phoſphorus, qualem Ars ex partibus animalium præparat; qui ex corpore una cum ſudore exſpirans, capillis, fronti, aliiſque corporis partibus adhæret, & frictis capillis, veluti pectinando fieri ſolet, accenditur; ideo etiam operariorum fœtida induſia fricata lucent. Haſtarum ferro pinguedine uncto adhærere quoque dicitur [f], aut pilis [g], foret autem hic a priori diverſus, Igniculus errans modo eſt, qui ab oleoſa materia, qua haſta uncta fuit, allectus, potius ad haſtam acceſſerit, quam ut eam in libero Aëre prætercurrerit.

§. 1331. Nonnunquam in Aëre noctu ingentes tractus luminoſi apparent, ſubito ex uno in alterum locum delati, quos ignarus Meteorum eſſe judicaret: qui tantum a muſcis, catervatim noctu volitantibus, Phoſpori lucem ex omni parte corporis exſpirantibus, oriuntur; veluti in Italia obſervavit Scheuchſerus, quodque ab Willugbejo & Rajo confirmatur.

§. 1332. Ad Meteora fulgentiora pertinet Bolis, Fulgur, Fulmen.

Bolidem appellamus globum ardentem magnum, rapidiſſime per Aërem delatum, plerumque aliquam

a Tacitus Lib. XIII. Annalium.

b Kaſchubii Elem. Phyſicæ.

c Ripa Diſſert. Meteorol.

d Livius L. 1. C. 39. Virgilius Aene. L. 2.

e Cardanus L. 8. C. 43. Variet. Acta Phyſ. Med. vol. 3. Obſ. 9.

f Seneca Q. n. L. 1, C. 1.

g Plinius L. 2. C. 37.

caudam poſt ſe trahentem. Ariſtoteles *Capram* vocat. Sunt ejuſmodi globi ſæpe ingentes, Lunari enim magnitudine apparuiſſe tradunt veteres [a], Gaſſendus ipſe aliquam diametri duplo majoris Lunari conſpexit [b], qui *Facem* hoc Meteoron appellat. Kirchius ejuſmodi bolidem Lipſiæ Anno 1686 vidit, cujus diameter ſemidiametrum Lunæ circiter æquabat; tantaque luce noctu Terram illuſtrabat, ut ejus ope ſine candelis legere potuiſſet, pedetentim evanuit: viſa quoque fuit in oppido Schlaizia, undecim milliaribus Germanicis a Lipſia; unde, hanc Bolidem ad minimum altitudinem ſex milliarium noſtrorum habuiſſe, colligi poteſt: ſi milliaris longitudo 12000 pedum ponatur; diameter hujus ardentis Bolidis pedum 335 fuit, ſecundum aliorum calculum duplo major fuiſſet. Sed multo major fuit Bolis, quam Cl. Balbus Anno 1719. Bononiæ obſervavit [c], cujus diameter Lunæ plenæ par viſa fuit, colore quaſi ardentis Camphoræ; tantam quoque ſpargebat lucem, quanta Solis orientis eſſe ſolet, ſic ut minima quæque, per terram paſſim diſperſa, probe cerni potuerint: apparebant in ea quatuor voragines fumum exſpirantes, flammulæque ardentes plurimæ, quæ & globo inſidebant, & foras emittebantur; cum cauda ſepties diametrum globi ſuperante: inſtituta comparatione altitudinis, quam bolis in variis locis habere viſa fuit, conſtitit, eam nec minus 16000, nec plus 20000 paſſibus fuiſſe ſupra ſolum elevatam, & proinde ejus diametrum 356 decempedas æquaſſe. Super quæ loca tranſiit, odorem gravem Sulphuris ſparſit, nec ſine fragore diſſiliit.

§. 1333. Contingit nonnunquam, ut cum ejuſmodi Bolides deſinunt, nubecula coloris cinerei in Aëre remaneat [d]: aliæ promoventur, aliæ ſtant, vel ſtare videntur aliquamdiu in eodem loco Atmoſphæræ, veluti illæ fuerunt, quas Kirchius [e] & Wolfius [f] obſervaverunt: Omnes tamen ita fulſerunt, ut lumen lunæ ſua claritate multum ſuperaverint.

a Seneca Qu. N. L. 1. C. 1.

b Phyſicæ S. 3. L. 2. C. 7

c Commen. Bon. p. 285.

d Whiſton of a Surprizing Meteor. Ann. 1719.

e Ephemer. German. Cur. Anno 1688.

f Acta Lipſiens. Anno 1707. p. 326

§. 1334.

§. 1334. Quoniam odorem Sulphuris in iis locis, ſuper quæ tranſivit, ſpargit, vix dubitamus, quin Bolis fuerit Nubes e ſulphureis potiſſimum, tum ex aliis inflammabilibus exhalationibus conflata: quæ propter effervеſcentiam, quam occurſu aliarum exhalationum conceperit, incenſa fuit; ardens jam fluida materia in fluido Aëre globoſam figuram induit: Bolides nonnullæ quieviſſe obſervatæ fuerunt, cum nempe inflammabiles exhalationes in loco tranquillo, quo ſuſpendebantur, non fuerunt propulſæ: vel cum procul a Spectatore natæ & ad ipſum pulſæ, utrum moveantur, an inſiſtant, judicari nequit. Sed & Bolides aliæ prærapida celeritate ferri obſervatæ ſunt: quod duplici cauſa fieri potuit: 1°. Quia inflammabilis materia in toto illo Aëris tractu ſuſpendebatur, quem Bolis percurrit, cum materia ſucceſſive incenſa fuit, veluti in ſerie longa pyrii pulveris flamma ab uno ad alterum extremum decurrit: idcirco reſidui ab incendio cineres, pallidam cineream que caudam, toto, quo Bolis decurrit, tractu, referent. 2°. Vel quia Nubes ſulphurea incenſa, & quaquaverſum expanſa, projecta fuit a reſiſtentia aliarum exhalationum in Aëre hærentium, quibuſcum effervеſcendo flammam conceperit. Prior tamen cauſa mihi probabilior videtur, cum Bolides longiſſimo itinere ſupra varias regiones cucurrerint: lucis claritas ſolidiorem materiam eſſe incenſam, quæ copioſiſſimum ignem colligere potuit, arguit, qualis eſt ea Sulphuris, Oleorum e Vegetabilibus, cum permiſtis aliis Terreſtribus, forte & ſalinis: color enim flammæ albus, non merum ſulphur ardere, evidentiſſime probat. [1]

§. 1335.

[1] Cl: Hallejus (*Phyloſ. Tranſ. num.* 341) ex ingenti Bolidum ſupra telluris ſuperficiem altitudine difficulter ſe adduci ait, ut eorum materiam ex terreſtribus exhalationis, aliorum Meteorum inſtar, ſuam putet trahere originem: arbitratur potius tellurem cum in ſua orbita circa Solem volvitur, in aliquem extraneæ materiæ cumulum incidere, qui

§. 1335. Ingens id Lumen, quod Cl. Montanarius Anno 1676. obſervavit, Bolidis ſpeciem fuiſſe vero ſimile eſt, id enim huic Mathematico, Bononiæ degenti, apparebat ſuper mare Adriaticum tanquam ex Dalmatia veniſſe, tranſibat ſupra univerſam Italiam, in quibus autem verticale fuerat locis, audiebatur crepitans fragor; Ligurni inſuper ſonus tanquam exploſarum balliſtarum; & poſtquam tranſierat, Corſicum verſus mare delatum, ſtrepitus veluti a protractis ſuper lapidea ſtrata curribus ſequebatur: hoc lumen velociſſime promovebatur, 160 milliaribus Italicis intra horæ minutum.

§. 1336. *Fulgur* vocatur Flamma magna, admodum lucida, quaquaverſum late explicita, repente in ſublimi emicans, deſinenſque, ita ut momentanea tantum ſit.

§. 1337. Fulgurat aeque cœlo ſereno, ac conſpicuis in eo aliquot Nubibus: rariſſimum eſt Fulgur, niſi dies calidi præceſſerint: Fulgurat absque Tonitru, ſæpius tamen hoc ſimul adeſt; absque eo vix ter quolibet anno Ultrajecti fulgurat: rariſſimum eſt, ſi aliquid damni rebus Terreſtribus adferat, cum in ſublimi tantum hæc incendia fiant, nec longius proſiliant.

§. 1338. Fulguris materia, quæ ignem profert, eſt Plantarum oleum, calore diurno attenuatum & ſurſum elatum, tum quicquid Sulphureum, oleoſumve ex Terreſtri ſolo exhalaverit, quod hinc inde in Atmoſphæra diſperſum, nec continuum hærens, partitis vicibus incenditur, flamma ſe explicante quantum tractus exhalationis ejuſmodi patet, cui alia occurrit in Aëre quoque pendens natansque ſubſtantia, quacum efferveſcit, ignem concipit, atque ſimul difflagrat.

§. 1339. *Fulmen* vocatur Flamma fulgentiſſima, ſubi-

qui vel a Solis Atmoſphæra, vel a Cometarum caudis, vel a Luna &c. effluxerit, eumque ad mediam uſque noſtræ Atmoſphæræ regionem attractum, ſub deſcriptorum ignium forma nobis ſe exhibere.

ſubito orta, magno impetu & prærapida celeritate lata, per Aërem ad quamlibet determinationem, ex Terra ſurſum, horizontaliter, oblique, deorſum, in linea recta, vel in pluribus rectis, ſerpentinis quaſi ductibus, ad varios angulos junctis, ſæpiſſime cum ingenti fragore deſinens.

§. 1340. Ex obſervationibus Ultrajecti captis patet, quolibet anno ibi decies quinquies fulminare, numero quodam medio ſumto: omnium creberrime & paribus vicibus menſe Majo & Julio fulminat, ac his quidem menſibus triplo plus quam Aprili, aut Septembri; duplo crebrius quam Junio vel Auguſto: pari enim numero fulminat Aprili & Septembri; & toties quoque Junio quam Auguſto: raro aliis anni temporibus fulminat, quam memoratis menſibus: Fulminat quoque ex qualibet plaga flantibus vel prægreſſis ventis, creberrime flante Auſtro, minus ſpirante Solano; aeque crebro, quamvis adhuc minus, flantibus Euro & Favonio, omnium rariſſime flante Aquilone, Borea, & Cauro: Sed hæc omnia tantum illi Urbi, & ſolo circumjacenti, ſunt propria: Aliis in regionibus alia obſervabuntur.

§. 1341. Quoniam loca fulgurita incenſum redolent Sulphur, vix dubitari poteſt, quin Sulphur ſit præcipua materia inflammabilis, quæ Fulmen ingreditur: flammæ color, & fragor ſecutus Fulmen, merum Sulphur non eſſe probant, ſed alias permiſtas exhalationes, quæ in libero Aëre incenſæ cum fragore exploduntur: Ars ita comparatum eſſe Balſamum Sulphuris, nimio igne in vaſis clauſis agitatum, & deinde projectum, detexit: in aperto Aëre incenſa cum crepitu diſplodi, plura novimus, veluti ſunt Aurum fulminans, Auripigmentum cum Nitro & Sale Tartari, Antimonium diaphoreticum cum ſapone nigro [a], pulvis fulminans, Ferrum in Aqua regia ſolutum, miſtumque cum Sale Tartari; Plumbum in Spiritu Nitri ſolutum &c. Sed multa alia novimus, quæ in loco clauſo incenſa, cum fragore diflagrant, veluti pulvis pyrius, Arſenicum

cum

[a] L'Hiſt. de l'Acad. Roy Ao. 1736.

cum Spiritu Nitri digeſtum, Spiritus Nitri Geoffroyanus cum Oleo quocunque ſtillatitio permiſtus; tum & omnia Olea & Spiritus, quæ a nimis vehementi in vaſis clauſis igne urgentur: forſitan Natura plurimis aliis Exhalationibus & inflammabilibus, cum Sulphure miſtis, utitur, ad eoſdem effectus præſtandos; quamobrem omne Fulmen non erit idem, atque in variis regionibus diverſiſſimum.

§. 1342. Omnis fere Terra ſulphureos tractus ſurſum in Atmoſphæram ex ſe exſpirat, una cum plurimis aliis exhalationibus, quæ Fulmen componere poſſunt: Natant in Aëre copioſiſſimi ſales, præcipue Nitri matrix, quæ procul dubio ſulphureis aliiſque exhalationibus occurrit, & una cum iis miſcetur ad Fulmen componendum: quænam aliæ exhalationes pro Fulmine concurrant, temeritatis eſt determinare: qualeſcunque fuerint, eas omnes in ſequentibus *Materiam fulmineam* appellabo. Hujus tractus, quamvis ſub forma exhalationum in Atmoſphæra volitent, ſe habent inſtar lineæ ex pulvere pyrio formatæ, cujus flamma ab una parte incipiens, ignium modo alimentum ſuum ſequitur, & per univerſa grana uſque ad alteram extremitatem decurrit, donec omnis combuſtus fuerit pulvis: pari modo inflammati tractus fulminei, in Aëre ſuſpenſi, ab uno extremo deflagrant currente flamma ad alterum, qua illam vena ſui pabuli ducit: hinc radii fulminis, qui per Aëra vibrari, & aliquando diffindi in duos, pluresque tractus videntur, nunc redire, nunc in lineis ad angulos varios junctis projici, tantum quod flamma tractibus vario ſitu jacentibus, ſecumque cohærentibus occurrat. Idcirco fulmen nunc horizontaliter, nunc ex alto deorſum, nunc ex Terra ſurſum currere videtur, ſi enim perſpirans e Terra fulminea materia prope ſolum accendatur, ſurſum prorumpente flamma, videbitur Fulmen ex Terra ejici: ſi idem tractus a parte ſuperiori accendatur, deorſum prorumpet flamma, videbiturque fulmen e cœlo labi.

§. 1343. Quamobrem iis in locis potiſſimum Fulmen

men obſervabitur, ubi ex ſolo fulminea materia exſpirat: quamvis tamen hæc exſpirata ope ventorum ad alias plagas deferri poſſit, ibique difflagrare: hinc in nonnullis locis ſæpius quam in aliis fulminat, creberrime in iis, quorum ſolum ab ardente Sole torretur, & varia olea ac copioſiſſimum Sulphur exhalat; rarius in locis, quæ intus nec olea, nec Sulphur habent, aut in aquoſis, humidis, frigidiſque regionibus: in Ægypto & Æthyopia vix fulminat, in Sicilia & Italia frequentiſſime [a]. Cur tamen medio in Oceano fulminat? quia per Aquas ex fundo Oceani ingentes tractus Sulphurei ſurſum pelluntur, veluti cum Fontium Aquis in variis contingit locis, quorum Aquæ, candela admota, inflammantur [b]; accenſis nempe ſulphureis exhalationibus, una cum Aqua erumpentibus. Incenditur fulminea materia in Aëre, cum exhalationibus vel vaporibus occurrit, quibuſcum ignivoma effervefcentia vehementer effervefcit.

[a] Plinius Lib. 2. Cap. 51.

[b] Commentarii Bonon. pag. 119. Lucretius Lib. 6. Philoſoph. Tranſact. N. 334.

§. 1344. Quoniam in hiſce regionibus a frigore hyberno, nive, glacie, Terræ cortex exterior conſtringitur, vix hyeme ex interiori Terra exſpiratur Sulphur, aliave fulminea materia, hinc hyeme apud nos non, aut oppido raro fulminat: ſimulac autem a verno Sole Terra incipit recludi, exſpiratur aliquid menſe Aprilis, quod incenditur: Verum a majori calore Solis, in Terram profundius penetrante, cortex menſe Majo magis aperitur, nunc copioſior fulminantis materiæ exſpiratio, & quicquid collectum concluſumque hyeme fuerat, ſurſum ex Terra in Aërem rapitur, ideo frequentiſſimum fulmen Majo menſe: & præcipue poſtquam calor uno alterove die intenſior præceſſerit: Minor copia ejuſdem materiæ reſtitit in ſuperiori cortice Terræ pro Junio, ſed e profundioribus viſceribus interim nova adſcendit, quæ attenuatur, præparatur, ita ut a ferventiſſimo Julii ardore quaſi catervatim elevetur, & accendatur; hinc aeque frequens fulmen Julio, quam Majo; decreſcente dein calore ſequentibus menſibus, parcior fit ex Terra

exha-

exhalatio fulminantis materiæ, atque hinc parcius quoque fulminat, donec Octobri & reliquis hyemalibus menſibus conſtricta noſtra Tellus exſpiret fere nihil. Idcirco videmus, quare flantibus Aquilone, Borea, & Cauro; rariſſime tonet, cum hi venti Terram frigore conſtringunt, atque ita erumpere fulmineas exhalationes impediunt, aut ne eruptæ & in Aëre natantes effervefcant, efficiunt: contra flante Auſtro, calido humidoque, omnia reſolvente, aperitur Terra, & abundans fulminea materia in altum exſpiratur, quæ facillime accenditur.

§. 1345. Videtur flamma, quæ ab una parte tractus fulminei incipit, dum totum tractum rapidiſſime percurrit, nonnullas ſecum deferre partes, quas non tam cito incendere poterat; has cum in aliqua accumulaverit copia, & interim valde calefecerit, ut una cum reliqua materia incendi poſſint, tum incenſæ ſubito & maximo cum impetu diſplodantur, atque ita fragor ingens excitatur, quem *Tonitru* appellamus: poſtquam enim deſiit Fulmen, mox Tonitru ſequitur.

§. 1346. An non accumulata illa materia fulminea, & propter copiam nondum tota ardens, igneos iſtos format globos, qui gravitate ſua e cœlo in locis fulguritis decidiſſe obſervati ſunt, & qui deinde adeo calefacti, ut ſubito per totam ſubſtantiam ignem concipiant, ſua diſploſione ingentes ſtrages ediderunt, calamitateſque triſtiſſimas intulerunt [a]? Id mihi veroſimile videtur ex captis a me, & ab aliis obſervationibus: fatendum tamen qualibet tempeſtate, qua fulminat, hos globos non conſpici, cum nempe aut exigui ſunt, aut plus abſunt, quam ut acie diſcerni queant, vel cum Fulmen ex alia materia conſtat.

§. 1347. Quamvis Tonitru unum tantum fragorem excitet, nihilominus ſæpe ſub ſpecie gravis & diu continuati murmuris auditur, aliquando 30 vel 40 minutorum ſecundorum [b], propter varias ejus a Nubibus & ab objectis terreſtribus repercuſſiones: hinc enim in vallibus, quas varii montes ambiunt,

To-

[a] Philoſoph. Tranſ. N. 316. N. 319. N. 336. N. 357. N. 390. Collectiones Breslav. Anno 1717 pag. 157. Miſcellan. Berolinenſ. Contin. 2. p. 2. pag. 114. Scheuchſeri Meteor Helvetic. pag. 24. & ſeq.

[b] Deliſle memoires. Phyſiques.

Tonitruum terribilis & diutiſſime continuatus fit mugitus; cum prope aliquem exploſum Tonitru tantum unum fragorem edere obſervatur; nihilominus ſi flamma duos, treſve, aut plures incenderit tractus fulmineos, ſinguli in fine cum ſuo fragore deſinent, atque ita plures ſoni aut ſimul, aut brevi ſe ſequentes audiri poſſunt.

§. 1348. Ex hac doctrina clariſſime intelligimus; 1°. Quare cœlo ſereno fulminare & tonare poſſit; quamvis id rarius fiat, imo fieri poſſe neget Lucretius [a], contigiſſe tamen prodiderunt inter veteres Homerus [b], Horatius [c], Virgilius [d], Cicero [e], Ovidius [f], Alex, ab Alex; [g], Plinius [h], Julius Obſequens [i], atque inter recentiores Scheuchſerus [k]; poſſunt enim ſemper incendi Sulphureæ exhalationes, ſimulac e Terra eruperunt, ſive cœlum ſudum vel nubilum fuerit.

2o. Et ſequitur manifeſto fulmen & Tonitru non ſemper in nubibus generari, neque in iis hærere, niſi eo uſque Exhalationes fulmineæ adſcenderint: nam ex Terra Fulmen in altum adſcendiſſe, vidit Maffeus [l], tum Abbas Lionus [m]: Simile procul dubio antiquitas vidit, *Fulmina* enim *inferna* vocavit, cum e Terra exſiliunt ignes [n]: imo ardens Veſuvius fulmina emiſiſſe viſus eſt [o], ſimiliaque è fodinis adſcenderunt. Sed Tonitru immediate ſequens Fulmen, demonſtrat fragorem non in Nubibus, ſed in eo loco excitari, ubi Fulmen finem habuit; quod globi fulminei, exploſione ſua tonitru excitantes, penitus confirmant.

3°. Plerumque autem in cœlo denſæ atræque producuntur Nubes, miris agitatæ motibus & directionibus, antequam incipit fulminare & tonare; tum etiam durante hac tempeſtate; ex quibus qualecunque præſagium de inſtanti fulmine formare ſolemus: Sed hæ oriuntur ab effervefcentia, ſimulac fulmineis exhalationibus occurrunt, inde enim illi Aëris quaſi labores: dum ex ejus interſtitiis ſparſæ vaporum particulæ expelluntur, condenſantur, Nubes denſas & atras componunt: hæ ſimulac ab in-

cen-

a Lucretius L. VI. V. 246 400.

b Odyſſ. Y. v. 112.

c Carmin. Lib. 1.

d Lib. 1. Georgic.

e Lib. 1. de divinat.

f Faſtor. Lib. 3.

g Lib. 5. Cap. 13.

h Hiſt. Nat. L. 2. C. 51.

i de Prodigiis C. 83.

k Meteorol. Helvetic. p. 2.

l Litteræ Maffei ad Vallisnerium.

m Diar. Italico Tom. 32. Art. 8.

n Seneca qu n. L. 2. C. 49.

o Philoſ. Tranſ. No. 337.

cenſo fulmine magis ad ſe comprimuntur, in pluviam denſam coguntur, quæ plerumque Fulmen & Tonitru comitatur.

4. Fulminis vero diſploſiones iteratæ Aërem ex iis locis quaquaverſum vehementiſſime expellunt, in quæ iterum, tanquam in vacuum alius Aër ruit: hinc furibundi illi venti & procellæ, qui comitantur & inſequuntur Fulmina.

5°. Quomodo Animalia & homines fulmine tacti & percuſſi concidunt & exanimantur, in quibus nullum a fulmine veſtigium? an quia metu horrendi fragoris & Ignis, in quo medii verſantur, ſtupent, in totum ſibi excidunt, & tandem exanimantur? an quia a ſpiritu Sulphuris incenſi, præſentaneo veneno animalium ſuffocantur? an quia Fulmen exploſum, Aërem ex eo loco pellit, vel ejus elaſticitatem deſtruit [a], ita ut Animalia in vacuo, vel in Aëre reſpirationi inepto relinquantur? forſitan hæc tria ſimul concurrunt, aut quodlibet ſeorſum cauſa mortis exſiſtit. Nonnunquam animalia fulgurita lethalibus contuſionibus vulneribuſque, quæ conſpicua ſunt, vulnerantur, tum mortis cauſa patet.

[a] Haleſii Vegetab. Staticks. p.227.

6°. Cum igitur Fulmen ſit vera flamma ardentis Fulmineæ materiæ, minime mirandum eſt, ſi corpora quæcunque inflammabilia, quibus occurrit, incenderit, liquefecerit metalla, corpora cujuslibet reſiſtentiæ diffregerit, proſtraverit, evulſerit, fiderit: cumque exhalationes ſubtiliſſimæ e Terra adſcendentes per ligna, lateres, muros penetrare facile poſſint, etiam patet, cur fulmen per contignationes, ſepta, lacunaria, & fornices aedium cucurriſſe viſum fuit, quia fulmineus exhalationum tractus ſic decurrebat. Verum multo plura facile ex præmiſſis explicantur, veluti hæc ſunt. Quomodo ex viſa flamma & intercedente tempore inter Tonitru auditum, quanto intervallo a loco exploſi Fulminis abſumus, cognoſci poteſt? videatur §. 1151. Quare diſcrimen ſummum datur, quando Tonitru auditur, ſimulac Fulmen conſpicitur? Quare Tonitru

tru vehementer mugiente tremor aedes & plurima corpora pertentat? videatur §. 1168, 1169. Quare nonnulla Fluida, quo tempore fulminat, fermentari incipiunt; alia in fermentatione poſita, deſinunt? Quare plurima, licet in cellis recondita, poſtquam tonuit, corrumpuntur? Quomodo aliorſum determinari, & utcunque averti poteſt Fulmen, ſonitu campanarum majorum & plurium, tum exploſione tormentorum bellicorum? quamvis campanarum ſonitum alio tempore non profuiſſe conſtet a. Elegantiſſime hoc Thema explicuit Eruditiſſimus Richterus in Tractatu de vero fulminum loco natali.

a L'Hiſt. de l'Acad. Roy An. 1719.

§. 1349. Uſus Fulminis & Tonitru eſt, 1°. Aërem ab exhalationibus ſulphureis, & oleoſis, ſuis inflammationibus purificare; exhalata incendio attenuando, mutando, ut animalium ſanitati & vitæ non noceant, ſed potius tum huic apta fiant, tum vegetationi plantarum; ideo pluvia, quæ tum temporis delabitur, combuſtasque fulminis partes ſecum vehit, fertilior reliqua putatur. 2°. Atmoſphæræ æſtum temperat Fulmen, ſemper enim obſervavi frigus paucis horis poſt fulmen fuiſſe ſecutum: antequam fulminat, ſemper effervescit Aër, caletque: conſumto fulmine ſedatur effervescentia, hinc frigus oritur: quamvis & hoc pendere quoque videatur a Spiritu nitri, in incendio nitri & ſulphuris producto.

CAP. XLI.

De Meteoris Aereis; ſive de Ventis.

§. 1350. QUotieſcunque aliquis Aeris tractus cum ſenſibili nobis impetu ex loco, in quo erat, ad quendam alium movetur, Ventum facit. Quamobrem non male ab Antiquis dictus fuit, *Curſus Aeris aliquo incitatior, Aeris unda fluens, fluxus, effuſio, flumen* b.

b Hippocrates Lib. de Flatibus. Seneca Lib. 5. Cap. 6. Q. nat.

Adeoque Ventus non tantum conſtat ex meris Vaporibus, aut Exhalationibus, vel ex quadam ſpecifica ſubſtantia, corporibus cæcis [a], anhelitibus Terræ frigidis [b], ab Aëre diverſis; veluti opinati fuerunt multi Philoſophi; ſed eſt Atmoſphæræ pars cum omnibus contentis, ex loco in locum delata. Quodcunque igitur Aërem propellit, Ventum ſuſcitat: idcirco ſive Vapores, Exhalationes, vel quæcunque alia fuerint in Aëre, & promoveantur, nihilominus ipſe quoque Aër mobiliſſimus, cui occurrunt, movebitur.

a Lucretius L.1.v 2.78.

b Cicero Cap. 6. de Divinat.

§. 1351. Si terrigena ſe in centro ſui horizontis poſitum concipiat, poterit Aër ſui reſpectu moveri ſurſum, deorſum, cum omnibus obliquitatibus, deinde horizontaliter cum infinite diverſis directionibus, veluti radii a centro circuli ad omne punctum ambitus duci poſſunt: Venti proinde diverſiſſimarum directionum dabuntur. Quemadmodum Mathematici peripheriam circuli in partium determinatum numerum partiti ſunt, ita quoque ab illis plagæ Ventorum diviſæ fuerunt, præcipue in Nautarum uſum hodierni triginta duas plagas ſufficere judicaverunt; cum Veterum nonnulli tantum poſuerunt ſex [c], alii octo, uti Andronicus Cyrrheſtes; Ariſtoteles decem [d]; cum Varrone alii duodecim [e], alii viginti quatuor [f], ſed minus commode: Quandoquidem aliam diviſionem hac ætate inſtituimus, antiqua nomina recentioribus Ventorum directionibus non conveniunt; quæ Kircherus tamen hiſce accommodare ſtuduit [g]. Ne igitur de nomine oriatur controverſia, nos pro noſtris obſervationibus ad octo plagas potiſſimum attendimus, & appellamus: Ventum ab Occaſu æquinoctiali aſflantem *Favonium*, Weſt: ab Occaſu brumali *Africum*, Zuidweſt: a Meridie adſpirantem *Auſtrum*, Zuid: ab Oriente brumali *Eurum*, Zuidooſt: ab Orienſe Æquinoctiali *Subſolanum*, Ooſt: ab Oriente Solſtitiali *Aquilonem*, Noordooſt: a Septemtrionibus *Septemtrionem*, Noord: ab Occaſu Solſtitiali Co-

c Strabo L.1.

d Lib. 5. C.16.

e Seneca q. n.L.5.C.16.

f Vitruvius L.1.C.6.

g Ars Magnetic. L.2. Pars VI.

Corum, Noordweſt. Adeoque Ventos tanquam ex alio loco ad noſtrum accedentes; plagam vero a noſtro loco, ad alium extendi, animo concipimus.

§. 1352. Venti commode dividuntur. 1°. In generalem & conſtantem. 2°. In anniverſarios. 3°. In Marinos & Terreſtres. 4°. In Liberos ſive Vagos, quorum nullus ſtabilis curſus.

§. 1353. Ventus generalis inter Tropicum Cancri & Capricorni, aut parum latius, ſpirat ſupra Oceanum Atlanticum, Æthiopicum, Pacificum, & Indici partem. In aliis Terræ regionibus dantur venti anniverſarii; inque iis, quæ extra Tropicos jacent, obſervantur venti liberi. Venti generalis hiſtoriam optime tradiderunt præſtantiſſimus Halleyus [a], & Diampierius [b], quos hic ceu fidos duces ſequemur.

[a] Philoſ. Tranſ. N. 183.

[b] Traité des Vents.

§. 1354. In Oceano Atlantico & Æthiopico, inter utrumque Tropicum, vel parum ultra, per totum anni decurſum ſpirat Subſolanus, ita tamen ut hic partim ex quadam Septemtrionali plaga, illic ex Meridionali accedere videatur.

Nam 1°. Simulac Nautæ Inſulas Canarias prætemavigaverunt, circa gradum 28 latitudinis Boreæ experiuntur Aquilonem, qui raro multum ulterius ad Septemtrionem vergit, accedit tamen nonnullis temporibus propius ab Subſolanum,

2°. Qui Inſulas Caribas petunt, deprehendunt hunc Aquilonem propius ad Subſolanum vergere, quo magis Americæ appropinquant; ita ut interdum in verum Subſolanum abeat, imo tendentem ad Eurum, nihilominus ſæpius aliquantulum ad Aquilonem vergit, placidiusque continuo ſpirat.

3°. Hujus venti limites ſe latius ad littora Americæ, quam Africæ extendunt, cum in littoribus Americanis uſque ad gradum 30 & 32 excurrant; idemque in Meridionalibus Americæ littoribus, latius Ventum generalem expertis, quam Promon-

torium Africæ, quod Bonæ Spei appellatur, obſervatur.

4°. A latitudine Borea quatuor graduum uſque ad 28 gradus latitudinis Auſtralis ſemper ſpirat Eurus, accedens nonnunquam ad Subſolanum; verum prope Africam ſemper Auſtralius, quam prope Braſiliæ littora ſpirat, quo enim magis ad hæc appropinquat, eo plus vertitur in Subſolanum.

5. Mutationem aliquam hi venti pro diverſa anni tempeſtate ſubeunt, ſequunturque Solem; nam Sole inter Tropicum Cancri & Æquatorem commorante, Aquilo ſpirans in parte Terræ Borea propius ad Subſolanum accedit; & Eurus, qui mare Æthiopicum perflat, tum magis ad Auſtrum accedit: Contra Sole hemiſphærium Terræ Auſtrale larga luce condiente, Aquilones in Oceano Atlantico Boreaſiores aliquantum evadunt. & Euri in Oceano Æthiopico magis ad Subſolanum vergunt.

6°. Attamen hic notandum, circa littora Africæ, nempe Caffariam, Angolam, Biafaram ſpirare Auſtrum: & ad diſtantiam 100 leucarum a littoribus Guineæ, Eurum mutari in Auſtrum; propius ab hujus regionis littoribus, Auſtrum verti in Africum: circa littora Nigritaniæ Aquilonem verti in Corum.

7. Ad partem Æquatoris Boream, inter gradum quartum & decimum latitudinis, atque inter meridianos, qui complectuntur Inſulas Heſperides, plaga Oceani datur, in qua dominantur Fulmina, Imbres, Procellæ, Malaciæ, quæ omnia ſe ſubito excipiunt, flantibus ſæpe ſimul Ventis cum omni genere directionis.

§. 1355. Hujus generalis Venti cauſa Sol eſt, cujus actionem clare concipiemus, ſi primo illum verſari in Æquatore fingamus: Cum recta alicui Æquatoris loco imminet, Aërem vehementer calefacit, rarefacit, ipſique majores vires inſpirat: quaquaverſum hinc ille ſe expandit, & ſurſum adſcendens

dens ſupra reliquam Atmoſphæram prominet, & lateraliter ex lege Gravitatis diffluit: hinc brevior continuo facta illa dimanans, calens, & rareſacta columna, viribus minoribus reſiſtit vicinis columnis, quæ tum ſua denſitate & pondere, tum ſuperpondio ex ſuperius affluente Aëre, ad medium calentemque Aërem ſe recipient: Interim Sol promovetur ab Ortu ad Occaſum, vel Terra potius contrario motu, quod hoc in caſu idem eſt, cum tantum ad Aërem, qui ſucceſsive calcſcit, attendimus: adeoque datur plaga alicujus longitudinis, in qua ab ortu verſus occaſum Aër minoribus viribus reſiſtit, quam qui ab utroque latere adſtat premitque; quamobrem hic utrimque appreſſus ad locum minus reſiſtentem, duplici directione feretur: ille ſcilicet, qui eſt in hemiſphærio Terræ boreo, directione compoſita ex Orientali verſus Occaſum feretur, pro motu a tergo; & ex directione a Septemtrione verſus Æquatorem: ejuſmodi compoſita directio Ventum progignet Aquilonem: ille, qui eſt in hemiſphærio Terræ Auſtrali, feretur directione ab Ortu ad Occaſum, & a latere directione ab Auſtro ad Æquatorem; hinc motus compoſitus fit, quo producitur Ventus, qui Eurus appellatur. Quoniam Solis calefactio ſucceſſive fit, nec cum vehementi ſubitaneoque impetu, Ventus ſic excitatus ab Ortu Occaſum verſus non impetuoſus erit, & æquabili delatus tenore: Incipiet vero, ubi Aër non a montibus, ſylvis, aliiſque obſtaculis lateraliter affluere impeditur; adeoque incipiet Ventus Orientalis in Oceani locis, aliquantum a littoribus remotis: Veluti ad diſtantiam fere centum leucarum a littoribus Africæ obſervatur oriri. Simulac hic ventus incipit appropinquare ad littora Americæ, ipſius curſui montes reſiſtunt; idcireo eo placidius illum ſpirare obſervant Nautæ, quo propiores Americæ ſunt: hoc montium impedimentum efficit, ut paulum latius expandatur ad littora Americæ, quam quidem a parte Africæ inchoavit.

Comitemur jam Solem, hemiſphærium Terræ boreum illuminantem, & curſum ſuum ab Æquatore ad Septemtriones inflectentem: tum Atmoſphæra, Oceano Atlantico imminens, directe a Solis radiis calefacta, Subſolani cauſa fuiſſet; idcirco propter lateralem Aëris appulſum, qui ſpiraverat antea Aquilo, nunc paulo propius ad verum Subſolanum verget: Auſtraliori autem Æthiopico Oceano imminens Aër, jamque frigidior, quam cum Sol in Æquatore verſabatur, ideo quoque denſior, majori impetu laterali feretur ad aërem calefactum, & motu magis Auſtrali, qui facit, ut Eurus fere in Auſtrum vertatur.

A Tropico Cancri ad Æquatorem redeunte Sole, ſenſim Atlantici maris Aquilo orientalior, in verum Aquilonem vertetur, propter lateralem Aëris affluxum ad ea loca, quibus Sol recta imminet: & Auſter Æthiopici Oceani pedetentim vertetur in Eurum; donec Sole peragrante hemiſphærium Terræ Auſtrale, Eurus magis ad Subſolanum hic vergat: & Aquilo maris Atlantici aliquantum plus tendat ad Septemtrionem; quæ omnia ad amuſſim cum obſervationibus præmiſſis congruunt.

Manet vero hic Ventus Orientalis intra Tropicum utrumque, vel ad paucos gradus ulterius exporrigitur, nempe ad latitudinem 28 vel 30 gr. utrimque ab Æquatore: Quia Sol modo perpendiculariter radios ſuos vibrat in Terras, Aëremque, intra ambos Tropicos jacentes, qui autem lateralis adjacet Aër ad 4 vel 5 gradus ulterius, ſufficit ad implendum Aerem intermedium, a Sole calefactum, cum extemplo a parte Atmoſphæræ ſuperiori recipiat Aërem affluentem, reſtituentemque ſua copia, quicquid alter ſe expandendo amiſerat.

§. 1356. Difficilius affertur vera cauſa Ventorum Auſtralium, qui juxta littora Caffariæ, Angolæ, & Biafaræ ſpirant: tum, quare non procul a Guinea Venti ad Occaſum convertantur, mutati in Africos, veluti illi ad Nigritarum littora abeunt in Co-

Coros? forte hi oriuntur, quia ſolum Guineæ & Biafaræ admodum arenoſum, vehementer a Sole incaleſcit, caloremque diu retinet, quamobrem Aër ſolo huic ferventi imminens, multum rarefit; adſcendit, diffluit lateraliter in ſuperficie Atmoſphæræ: Aër lateralis, quique liberrime accedere poteſt ad eum, qui Guineæ & Biafaræ imminet, eſt ille, qui Oceano juxta littora Caffriæ, & Angolæ incumbit, qui ideo verſus Guineam delatus, Auſtrum progignit: quo autem propius ad Biafaram accedit, eo plus ad hanc regionem determinatur, mutatus in Africum: Pari modo pars Venti Orientalis in libero Oceano, non procul a Guinea, propter Aërem hujus regionis multo minus reſiſtentem, invertitur, contraria directione pellitur Occaſum verſus, atque etiam mutatur in Africum. Nigritarum regio non habet ſolum a Guinea diverſum, idcirco etiam Aër Oceani Atlantici verſus hæc littora determinabitur, unde non Aquiſo, ſed Corus ab inſula Palma ad littora Billedulgerid & Nigritarum flabit.

§. 1357. Meminimus quoque loci in Oceano Atlantico inter latitudinem boream 4 & 10 graduum, in quo malaciæ & procellæ: Eſt hic, ubi inter Ventum generalem Orientalem, & inter Africum ad Guineam tendentem, datur æquilibrium, adeoque Aëris quies: Nihilominus cum creberrima hic Fulmina & Tonitrua obſerventur, fundus Oceani magnam Bituminis, Sulphuris, & materiæ fulmineæ copiam in auras eructabit: quæ continuo efferveſcens & incenſa, nunc Ventos in hanc plagam, mox verſus aliam, imo ad qualemcunque ſpirantes, ſuſcitabit; donec exploſa materia iterum Aër ad tranquillitatem redeat.

Interim Nubes a Vento Generali deferuntur ad hunc locum, ut & ſimul aliæ ex Oceano Æthiopico elevatæ huc confluunt, propulſæ ab Africo; aliæ prognatæ in Oceano Atlantico, huc accumulantur a Coro: quare Nubes a Ventis his oppoſita-

rum directionum condenſatæ, in Pluviam coguntur; quæ denſiſſima tum fit, labiturque, cum fulmina Nubes vehementius adhuc conquaſſant, & in denſas moles compingunt, quæ jam graviſſimæ, nec amplius ab Aëre ſuſtentatæ, quaſi agmine facto deorſum ruunt; atque ita imbres urceatim e cœlo demitti videntur.

§. 1358. Circa littora Braſileæ quædam alia Anomalia obſervatur; quippe a menſe Aprili, & inde aliquouſque flat Africus: a Menſe Septembri & deinceps flat Aquilo. Littora Americæ, quæ Auſtraliora ſunt quam Braſilia, multum inflectuntur Occaſum verſus: idcirco Ventus Auſter, qui menſe Aprili ſupra Oceanum Æthiopicum ſpirat, determinatur a littoribus Braſileæ, quibus coërcetur, ita ut neceſſario mutetur in Africum. Menſe Septembri autem Sol recta imminet Braſiliæ, ejuſque ſolum valde calefacit, hoc Aërem, veluti in Guinea fieri dictum eſt §. 1356. quamobrem Aër ex frigidiori Terræ parte Septemtrionali huc determinabitur, ſuſcitabiturque Aquilo. Primaria hæc ſunt, quæ Ventum Generalem hujus Oceani ſpectant.

§. 1359. Ex quibus opinamur ſatis manifeſto ſequi, Ventum Orientalem non oriri propter motum Terræ circa ſuum axim volutæ, & Atmoſphæram relinquentis veluti a nonnullis creditum fuit. 1°. Quia Ventus generalis non eſt verus Subſolanus, ſed Eurus vel Aquilo, cujus directio aliquantum mutatur pro vario Solis in Ecliptica loco. 2°. Quia velocitas hujus Venti multo minor eſt, quam Terræ circa axim motæ; quippe hic Ventus celerior non eſt, quam ut intra unum M". 8 vel 10 pedes percurrat; cum Æquator eodem tempore 1423 pedes perficiat. 3°. Non relinquit Atmoſphæra Terram in motu annuo circa Solem, verum pari velocitate utraque movetur; cur igitur Terra in motu diurno circa axim Atmoſphæram relinqueret? hujus ratio nulla apparet. 4°. Tum quoque in apicibus Montium ubivis Terrarum ſpiraret Subſolanus, qui

non

non obſervatur. 5°. Penitus ruit hæc opinio propter alios Ventos in Oceano Indico ſpirantes, de quibus mox agam.

§. 1360. In Oceano Pacifico regnat idem Ventus generalis, quem in Oceano Atlantico & Æthiopico deſcripſimus: quippe ſupra hemiſphærium Terræ boreum flat Aquilo, & ſupra Auſtrale hemiſphærium flat Eurus; uterque Ventus etiam ad gradus 28 vel 30 utrimque ab Æquatore exporrigitur. Circa littora Americæ occidentalia tamen anomalia datur, flantibus hic Ventis occidentalibus, quorum ratio a calefacto ſolo, Aërem rareſaciente, petenda eſt, pari prorſus modo; ac diximus in §. 1356.

§. 1361. In Oceano Indico major eſt Ventorum varietas: Eſt enim in eo Ventus generalis; ſed præterea dantur Venti periodici, qui ſex menſibus quandam verſus plagam delati, ſex ſequentibus menſibus quaſi redeuntes, oppoſita directione feruntur; hi vocantur *Motiones* vel *Anniverſarii*; Belgice *Mouſſons*. Omnes ita ſunt comparati.

1°. Inter latitudinem Auſtralem 30 & 10 graduum, inter Inſulam Divi Laurentii & Hollandiam novam ſemper ſpirat Eurus per totum anni decurſum, qui tamen aliquando paulo propius ad Subſolanum accedit.

2. Inter gradum 2 & 10 latitudinis Auſtralis, inter Javam, Sumatram, & Laurentii Inſulam menſibus Majo, Junio, Julio, Auguſto, Septembri, Octobri ſpirat Eurus: verum a Novembri ſex reliquis menſibus regnat Corus.

3°. Inter Africæ littora Ajanæ, Arabiæ, Malabariæ; tum in ſinu Bengalenſi, ſuper omnem hanc Oceani Indici partem uſque ad Æquatorem ab Aprili ad Octobrim ſpirat Africus, impetuoſus, quem atræ pluvioſæque Nubes & procellæ comitantur: ab Octobri reliquis menſibus uſque ad Aprilim regnat Aquilo, lenior priori, cum cœlo ſereno: uterque Ventus, tum Africus, tum Aquilo placidius

ſpi-

ſpirat in ſinu Bengalenſi, quam ſupra Mare Indicum.

4°. Inter Zanguebariæ littora & inſulam Divi Laurentii ab Octobri uſque ad Majum datur Eurus: a Majo ſequentibus ſex menſibus flat Favonius; qui ſimulac ultra inſulam Laurentii eſt progreſſus in liberum Mare Æquatorem verſus, mutatur in Africum, parum divergentem ab Auſtro.

5°. Inter littora Chinenſia, Malaccam, Sumatram, Borneo, & inſulas Philippinas, ab Aprili ad Octobrim Africus, parum declinans ab Auſtro, ſpirat: ab Octobri uſque ad Aprilim ſpirat Aquilo, parum differens a Borea, imo flectitur in Boream & Corum inter Inſulas Javam, Timor, Hollandiam novam & Guineam novam: quemadmodum Africi loco hic ſpirat Eurus, qui quaſi a flexuoſo ſitu Timor, Javæ, Sumatræ, Malaccæ, in Africum determinatur. Quotieſcunque Motiones hæ invertuntur, ſtant in nonnullis locis quietæ, ac ſi Aër neſciret, quorſum ſe verteret, ſed in aliis locis deſinunt Venti ſummo cum furore, illico in oppoſitos converſi.

§. 1362. Ventus Generalis Oceani Indici eſt idem ac explicuimus in §. 1350. Verum aliarum Motionum cauſam, ut nulli ſcrupuli ſuperſint, afferre nondum potuerunt Philoſophi: motiones videntur pendere a pluribus cauſis: a montibus, eorumque Exhalationibus, quas ſtatis temporibus exſpirant, & quæ Aërem certis directionibus propellunt, tum a reſoluta nive, & plurimarum aliarum rerum, huc-uſque incognitarum concurſu: igitur hæc ſapientiori ſeculo relinquenda ſunt. Videnturque Eteſiæ ſive Anniverſarii aliarum Terrarum Venti [a] non bene intelligi, nec demonſtrari poſſe, niſi oculati regionum inſpectores & accurati obſervatores fluminum, montium, marium, ſylvarum, ſolutæque nivis fuerimus, nam ab his potiſſimum pendent cauſis.

[a] Varenii Geogr. S. VI Cap. XXI. Memoires de Languedoc part. 1. Ch. VIII.

§. 1363. In reliquis Terræ regionibus Liberi ſpirant

rant Venti, qui nec tempus, nec periodum, nec plagam, nec impetum obſervant, ſed quaquaverſum diriguntur: Horum cauſa eſt omnis illa, quæ Atmoſphæræ partem ex loco in locum movere poteſt: determinatio pendet a ſitu montium, ſylvarum; aliorumque eminentium corporum, quæ allabentem Aërem determinant, ut certas verſus plagas potiſſimum dirigatur: Idcirco Venti erunt ſingulares, propriique ſuis regionibus, nec cognoſcendi, nec explicandi, niſi prius regio ſimul cum reliquis undique adjacentibus bene cognita & deſcripta, fuerit. Obſervationes in Helvetia a Garcino, Norimbergæ a Doppelmajero, & noſtræ in Belgio inſtitutæ, docent, ventos eodem tempore diverſos in his locis ſpirare, niſi procella quædam diuturnior regnaverit.

§. 1364. Septem fœderatarum Provinciarum ſolum eſt ſatis planum & æquabile abſque montibus, niſi quod intervallo Milliarium duorum ab Ultrajecto Mons Amisfurtenſis, ſed exiguus & parum altus detur; plures tamen in ea Gelriæ parte, quæ Velavia appellatur, reperiuntur: Obſervationes Trajectinæ plurimorum annorum, tum in aliis fœderati Belgii provinciis captæ oſtenderunt, utcunque determinatum eſſe anni ſpatio certorum Ventorum numerum; plurimos ſibi addendo Annos, medium compoſui aliquem, ex quo Ventorum numerus cognoſcetur, parum abluſurus a veritate: ſecundum hunc Ultrajecti ſpirat Septemtrio 42 diebus, Corus 35, Favonius 77. Africus 58. Auſter 33. Eurus 26. Subſolanus 53. Aquilo 43. An non Favonii & Africi ſunt adeo frequentes, quia Mare Germanicum reſpectu noſtræ regionis ad occaſum jacet, atque ita Aër mari huic imminens frigidior apprimetur ad calidiorem rarioremque, ſolo noſtro incumbentem? an vero eſt pars Venti Generalis Aquilonaris, reflexi a littoribus Americæ Septemtrionalis, & oppoſita directione per fretum morinum & ſupra Angliæ partem Auſtralem afflantis? forte utraque cauſa obtinet. §.1365.

§. 1365. Cur autem pauciſſimi apud nos Euri? an non quia ſolum noſtrum humidius Germanico, jacente in hac plaga, & proinde admodum frigidum, multo minus caleſit, quam Germanicum, unde Aër noſtro ſolo imminens, etiam minus caleſcit, rareſcitque, quam Aër, qui Terræ Auſtraliori & ſicciori incumbit: ideo non niſi raro Euri ſuſcitabuntur & Auſtri; ſæpius vero Boreæ, ex frigidiſſimis ad calidiores delati plagas.

§. 1366. Cur autem frequentiſſimi apud nos Subſolani ſpirant? hi ſemper frigent, etiamſi media æſtate afflaverint, brumali tempore Aquam in glaciem cogunt, rariſſime enim gelat, niſi Subſolanus ſpiraverit: Quoniam igitur Aër noſtri plani ſoli calidior eſt illo, qui locis montoſis Germaniæ incumbit, reſpectu noſtri in plaga Orientali jacentibus, Aër ibi denſior frigidiorque ad noſtram regionem frequentiſſime apprimetur, Subſolanum ſuſcitaturus. An potius erit pars Venti generalis? Cur rariores quoque Cori, adeo periculoſi noſtris aggeribus? an non, quia Scotiæ ſolum admodum montoſum hos intercipit, unde, qui ad nos afflant, potiſſimum ſunt Aquilones, qui in Scotiæ montes allapſi repercutiuntur ad nos? Vetus eſt traditio, Ventum illum 14 dierum ſpatio apud nos regnare, qui tempore Æquinoctii Verni ſpiraverit, in primis ſi fuerit Corus, vel Boreas; accuratæ obſervationes Trajecti habitæ, commentum hoc eſſe, me docuerunt.

§. 1367. Cauſæ Ventorum liberorum ſunt vel in ipſis Terræ viſceribus, aut in ſuperficie, vel in Atmoſphæra, vel ſupra hanc. Terram ipſam magnam vim Aëris ejicere, & ex abdito ſpirare, teſtantur multæ obſervationes: De Senta Dalmatiæ, & de rupe in Cyrenaica provincia Plinius [a], & aſſerente Gilberto in Comitatu Britanniæ Denbigaja, ex quibuſdam cavernis ſunt tam vehementes Ventorum eruptiones, ut injecta veſtimenta pannique magna vi efflentur: Scheuchſerus quamplurimas deſcrip-

[a] L. 2. c. 45. Hiſt. Nat.

ſcripſit [a] cryptas Æolias, ex receſſu Terrarum interiore Ventum exſpirantes: Connor [b] prodidit de Cumanæ Sibyllæ antro in regno Neapolitano idem; tum de cavernis Bayæ, de fodinis aliquibus Germaniæ, de Salinis Cracoviæ: Eſt quoque prope Terni [c], & in Veſuvio [d], in Catalonia [e]. Sed & Ventos ex imo maris adſcendere & Aquam perrumpere, erumpenteſque abire in furentes Typhones alii teſtantur, veluti de Lacu Legnio Gaſſendus [f], de Vettero Sueciæ Lacu Hearnius [g], tum de Oceano Chinenſi [h].

§. 1368. Cauſæ Ventorum ex cryptis Æoliis aſſurgentium poſſunt eſſe variæ: Concipiatur enim animo crypta inſtar ingentis ampullæ, capaciſſimi ventris, anguſtique colli; Aëris ſit plena frigidi, hyemalis, denſique: ſimulac igitur Atmoſphæra ſupra Terram levior fit, extemplo Aër nunc minus preſſus, ex Ventre ampullæ, ſua elaſticitate actus per collum erumpet, Ventumque referet furſum ſpirantem. Vel ſtillet Aqua, rivuli inſtar, per rimas terræ in cavam cryptam, multum Aëris aqua ſecum devehet, quo Ventum fortem, vix follibus majoribus imitandum, ſuſcitare poteſt, uti quondam Hero probavit, hic deinde ex antri ore erumpere cogitur. Aqua in Terras Sulphureas, Martiales, ſive Pyriticas inciderit in cryptis, illico gignetur calor, aqua in vaporem admodum elaſticum vertetur, qui ex antro Aërem cum impetu expellit, & ipſe apertum ad hos efflatus iter occupat, ac per cavernam in noſtras ſedes effertur: quemadmodum Aqua in Æolipila calefacta, ſub Venti forma, ex tenui foramine erumpit. Ignis ſubterraneus, a qualicunque cauſa ortus, præſtabit idem. Si aliquot cryptæ Æoliæ ſecum communicent, & ſuis quælibet ſit inſtructa oſculis, fieri nequit, quin vel altera recipiat Ventum ex Atmoſphæra ſuperiori, quem per totam cryptam ad os oppoſitum apertum deferat, vel alterum hoc os idem præſtet. Cauſæ Ventorum, per Aquas erum-

pen-

[a] Stoicheograph. Helvetic. p. 122. &c.

[b] Differt. Med. Phyſ. p. 33. art. 5.

[c] Kircheri Mund. Subt. L. 2.

[d] Miſſon. Itiner. T. 3

[e] Marca Hiſpanic. L. 2. C. 22.

[f] Vita Peireſci lib. 5. p. 417.

[g] Philoſ. Tranſ. N. 289.

[h] Obſervat. Phyſiq. envoye de Siam a l'Academie.

pentium, ſunt Terræ motus ſub Aquis ſuſcitati, qui ab effervefcentiis & inflammationibus oriuntur, a quibus multum Fluidi elaſtici generatur, ſummo impetu ſurſum propulſi, quod ubi ex Aquæ ſuperficie erupit, ſe niſu maximo expandet.

§. 1369. Ad Cauſas Ventorum, quæ in ſuperficie Terræ ſunt, referenda ſunt: omnia, quæ Aërem movere poſſunt: veluti ſunt Undæ Marinæ, Fulmina, unde in ripis & littore ſemper Venti: tum Exhalationes & Vapores adſcendentes ex Terra, Ignis excitatus, nivis & glaciei reſolutio a Sole, & innumera alia.

§. 1370. Plurimi Venti a cauſis in ipſa Atmoſphæra hærentibus ſuſcitantur, quæ variis agere poſſunt modis. Præcipua cauſa conſiſtit in Effervefcentia Exhalationum variarum ſibi occurrentium, aut Exhalationum cum Vaporibus permiſtione, atque inde orta effervefcentia: Simulac enim duæ Exhalationes ſecum effervefcunt, dilatabuntur, expanſa majus ſpatium deſiderabunt, Fluidum elaſticum gignent, Aërem majori minorive celeritate propellent, pro diverſo effervefcentiæ impetu, & actione prognati elaſtici Fluidi: Ideo ſemper Venti oriuntur, cum fulminat, tonatque: Quoniam Exhalationum varia copia nunc major, nunc minor ſecum permiſcetur, & poſt unam permiſtionem tempus elabitur; antequam altera permiſtio fiat, Ventus inde oriundus nunc incitatior, mox lenior ſpirabit, & interrupto iterum impetu, violentius mox ex quiete ſurrecturus; veluti de omni libero Vento obſervatur, qui æquabili tenore nunquam duorum Minutorum ſpatio ſpirat, ſed viribus diverſis: idque eo magis obtinet, quo validior fuerit: ſi Exhalationes paucæ fuerint, ut Aërem non reddant opacum, plerumque mitiores fiunt Venti: ſi vero ſua copia Nubes denſas formaverint, progignunt impetuoſiores Ventos; ideo plures Venti tempore nubilo, quam ſereno obſervantur. Sunt Nubes, quæ cum omni humido effervefcunt; hæ

Ven-

Ventos generant, ſuper quæcunque loca tranſiverint; dantur hæ ſæpe æſtate, cœlo cæteroquin ſereno, atque a Nautis e longinquo diſtinguuntur: Sic vero quaquaverſum rueret Aër, veluti frequenter etiam fit; ſed potiſſimum eo incumbit, quo liberior exitus invitat, & loci laxitas, tum magna & patens area. Sunt nubes atræ ſæpe cauſa Ecnephiæ, qui in mari Æthiopico, & in promontorio Africæ extimo, Guinea, Lowango, Guardafu, vehementer furere nonnunquam obſervatus eſt a. a Varenii Geogr. Sect. VI. c. XXI. §. X.

§. 1371. Sæpius tum in hiſce, tum in præcedentibus mentionem fecimus effervefcentiæ, quæ in Aëre contingit; ne quis de veritate dubitet, pauca tantum pericula capiat, ut convincatur, nihil quod actu non contingit, nos aſſumſiſſe. Ponatur enim phiala aperta, in qua Spiritus Salis Ammoniaci, evolabit aliquid, magis olfactu, quam viſu diſtinguendum; idem erit, ſi nitri Spiritus pari examinetur modo: Verum utramque phialam juxta ſe ponamus; jam Exhalationes ſibi occurrentes in Aëre conſpicuam effervefcentiam, Nubemque excitabunt. Tradit eximius Haleſius b, ſe ad minerale Vitriolicum affudiſſe Spiritum Nitri, effervefcentia hinc orta eſt, qua ſedata & Aëre jam pellucente, admiſſus fuit novus Aër, illico renaſcebatur effervefcentia, unde Aër factus turbidus & rubicundus; repetique hoc aliquoties potuit eodem cum ſucceſſu. Idem obſervare datur in phiala, in qua Limatura ferri cum Nitri Spiritu fuit: aut in recipiente, in quo Vapor Aquæ fortis manſit, poſtquam Pyriti affuſa fuerat. b Appendix ad Hæmaſtatic. Exper. 3.

§. 1372. Supra Atmoſphæram cauſæ Ventum excitantes, ſunt Sol & Luna, qui ſua gravitate eam attrahendo, motum Aëri inducunt perpetuum, qualem Oceano, æſtum marinum progignendo: Eſt tamen in Atmoſphæra, propter Aëris raritatem, æſtus admodum exiguus: Sol inſuper calore ſuo Aërem rarefacit, eo vehementius, quo radiis pluribus magiſque perpendicularibus in ipſum egerit: adeo-

que

que propter Nubes, Solis radios hinc inde intercipientes, Aër ejuſdem regionis non aeque calefactus, nec rarefactus erit, quod Ventos neceſſario producet, cum Lex æquilibrii liquorum, æqualem actionem in Fluidis poſtulet, ut quieſcant: ideo Aër maxime a Sole rarefactus pelletur ad Aërem ſub Nubibus interdiu, noctu contra Aër infra Nubes ſe ad alium, a frigore ſuperveniente condenſatum, recipiet.

§. 1373. Ventus lenis raro iter longum conficit: verum validior & aliquamdiu durans per vaſtum cœli ſpatium vaſiſſe obſervatus fuit, & percurriſſe Britanniam, totam Germaniam, & Helvetiam, & forte quidem ulteriores regiones, quemadmodum ex obſervationibus Scheuchſeri & Derhami comparatis conſtitit [a]: attamen Ventus, qui in una regione vehementius ſpiraverat, longe mitior in aliis fuit.

[a] Philoſ. Tranſ. N. 321.

§. 1374. Ventorum liberorum velocitas admodum differt, illi, qui tanta moventur rapiditate, ut arbores ſylvaſque convellant, obſervante Mariotto, intra horæ minutum ſecundum 32 pedes Pariſinos percurrebant: Verum ex obſervationibus accuratioribus Derhami colligitur [b], Ventos impetuoſiſſimos tanta rapiditate promotos fuiſſe, ut 66 pedes Britannicos Minuto ſecundo, & 45 Milliaria Britannica horæ ſpatio abſolverint. Hi quidem furibundi ſunt, & tantarum virium, ut lapideam ſtatuam 12 pedes altam, 5 latam, 2 craſſam diffregerint, integraſque ſylvas proſtraverint [c]. Sunt autem alii venti adeo tardi, ut equitem non præcurrant: alii, qui modice celeres, tantum 10 Milliaria Britannica horæ ſpatio abſolvunt. Verum multo plura de Ventis reſtant dicenda: quomodo eorum cognitio comparanda ſit, clariſſimo & inimitabili exemplo magnus Verulamius in Hiſtoria Ventorum docuit, qua in Phyſica vix aliquid magis abſolutum hucuſque proſtat.

[b] Philoſ. Tranſ. N. 313.

[c] Philoſ. Tranſ. N. 314.

§. 1375. Uſus Ventorum eſt magnus; 1o. ut Aër, in

in quo vivimus, & qui noſtris Exhalationibus inquinatur, removeatur, everratur, aliuſque purior in ejus locum ſuccedat, qui vitalis eſt tracturis, tum ut aſſidua vexatione utilis reddatur: ſi enim Aër pigreſcit, præcipue Æſtate, creſcit in vitium, oriuntur ubivis Terrarum contagioſi morbi & peſtis, veluti poſt Hippocratem a multi Medici memoriæ prodiderunt.

2°. Venti Aërem a calore Solis toſtum temperant & reficiunt; ita ut regiones, quæ habitari non poſſent, habitabiles evadant: ita in Indiis Orientalibus & Occidentalibus Venti Marini ſpirant interdiu; Terreni veſperi, ſua aura reficientes & refrigerantes Aëra, Terram, Aquas. In noſtris regionibus Æſtate plures perirent Meſſores, niſi Vento reficerentur, quo ſilente nonnunquam lethalis eſt æſtus b. Idcirco ventus a menſium ferventiſſimorum gravitate nos defendit.

3°. Venti calorem & frigus ex una regione in alteram transferunt, hinc apud nos Auſter calorem, Boreas frigus adducit.

4°. Qui ſicci ſunt Venti, exſiccant humida quæcunque, quo modo mortalibus egregie in plurimis occaſionibus opitulantur: qui humidi ſunt, irrigant pedetentim exſiccata, penetrando in poros corporum, nec hi ſua utilitate deſtituuntur.

5°. Nubes ex Vaporibus Oceani formatas deferunt venti per Aërem ad quaslibet regiones, ut imbres Terris ſubminiſtrent, quibus omnes plantæ creſcunt, vegent, vivunt. Sed & venti nimios imbres compeſcunt; nam modo adducunt Nubes, modo diducunt, ut per totum orbem pluviæ dividi poſſent: Pari modo Exhalationes, quas exſpiravit Terra, deferunt ad varias regiones, quibus Aër impurus averruncatur, & ea, quæ ad vegetationem lætiorem conferre aliquid poſſunt, non in uno tantum manent loco, ſed pluribus fiunt communia.

6°. Dedit Deus Ventos ad ulteriora noſcenda, fuiſſet enim imperitum Animal, & ſine magna experientia rerum Homo, ſi circumſcriberetur natalis

a Hippocrates Lib. 3. Epidemicor.

b Derham Theologiæ Phyſ. Lib. 1. Cap. 2.

ſoli fine : dedit igitur Deus Ventos, ut navigiorum curſibus ſuppeditarentur omnes undique ad vitam copiæ, plurimiſque maritimis rebus frueremur, ut univerſo generi humano res pulcerrimæ, in remotiſſimis natæ regionibus, communes fierent, ut omnibus inter ſe populis commercium foret, quo gentes diſſipatas locis miſceret, atque ita liberaliſſimi Conditoris potentia, ſapientia, & munificentia innoteſceret.

7. Venti Aquas Oceani, Paludum, Lacuum, foſſarum, movent, ne ſtagnando putreſcant.

8. Ventorum ope Machinæ plurimæ moventur, Molæ agitantur, quibus labori mortalium ingenti cum emolumento & ſolatio ſuccurrunt: Ecquis omnia enumerare poſſet? in his facile prolixiores, quam hujus Compendii ſcopus eſt, evaderemus.

F I N I S.

DE
REBUS CŒLESTIBUS
TRACTATUS.

Digitized by Google

DE HAC RERUM CŒLESTIUM TRACTATIONE

AD LECTOREM.

EN tandem Cl: Muſſchenbroeckii Phyſicæ Elementa typis noſtris recuſa, aucta, & illuſtrata prodeunt: verum etſi rerum, quas complectuntur, præſtantia, methodo, judicandi ἀκριβείᾳ commendari ea plurimum debeant, vel ex eo tamen mutila jure viderentur, ſi præſtantiſſimam Phyſicæ partem, quæ eſt de rebus Cœleſtibus, intactam præterirent. Quotus enim quiſque eſt, qui rerum naturalium, earumque cauſarum contemplatione excitatus, non id potiſſimum ſcire cupiat, quo tot Cœleſtium corporum natura conſiſtat, quibus de cauſis eorum ordinatiſſimi motus, ſingulaque phænomena fiant, quibus adeo quotidie percellimur, ut in eorum explicatione *inſatiabilis quædam ineſſe videatur voluptas*? Iis ſane ſpectandis, contemplandiſque vel ipſa natura erecto capite nos efformavit,

ut inde ſummam Supremi Numinis Majeſtatem, Sapientiam, Omnipotentiam in tam admirandis operibus perſpicientes, ad ejus obſequium & amorem impenſius excitaremur: *nihil enim*, ut apte ait Tullius, *poteſt eſſe tam apertum, tam perſpicuum cum Cœlum ſuſpeximus, cœleſtiaque contemplati ſumus, quam eſſe aliquod Numen præſtantiſſimæ Mentis, quo hæc reguntur*.

Quamobrem id præcipue in nova hac Phyſicæ Elementorum editione curavimus, ut non ſine aliqua Cœleſtium Corporum compendiaria quidem, ſed clara, & ſucculenta tractatione prodirent; ne videlicet tirones noſtri, quorum commodo unice proſpicimus, aliunde eam conquirere cogerentur. Primum nobis conſilium fuit nova hic concinnare Aſtronomiæ Phyſicæ Elementa, in quibus omiſſis, quæ ad Arithmeticam, vel calculatoriam Aſtronomiam pertinent, cum nitida cœleſtium phænomenorum contineretur hiſtoria, tum eorundem naturales cauſæ traderentur, quantum ſcilicet hactenus Philoſophis eas cognoſcere datum eſt. Verum plura interim contingerunt, quæ novum hunc laborem in nos ſuſcipere haud permiſerunt.

Cla-

Claris: Jacobi 'sGraveſande *de Mundi Sy-ſtemate* tractatus, qui in ejus Phyſicæ Elementis poſtremæ Leidenſis editionis A. 1742., qua utimur, integro libro quarto continetur, aptiſſimus viſus eſt, qui voto noſtro ſatisfaceret, cum potiora Recentiorum Aſtronomorum, & præſertim Cl: Newtoni inventa clare diſtincteque in eo expoſita deprehenderimus. Eum igitur tractatum hic damus, nonnullis modo illius locis paululum immutatis, prout noſtrorum tironum captui opportunius viſum eſt. Mathematica vero Auctoris Scholia omiſimus; tum quod haud neceſſaria pro inſtituto noſtro viſa ſint; tum quoque ne ſublimiori geometria, quam illa præſeferunt, tironum noſtrorum ingenia, ejuſmodi diſquiſitionibus parum aſſueta, nimium fatigaremus.

Id demum hic tirones in anteceſſum monere oportet, Auctorem ſcil., hujus tractatus capite 13. telluris motum cum circa ſeipſam, tum circa Solem pluribus argumentis adſtruere conari; quibus ſane argumentis, uti & ceteris, quæ a Copernicanis ea de re afferri ſolent, etſi non exigua probabilitatis vis ineſſe videatur, ἀποδεικτικῶς tamen rem conficere temere adfirmaretur,

Hugenio, Newtono, Gregory, aliiſque præclariſſimis Aſtronomis judicibus, quorum teſtimonia videſis in celeberrimo Niewentytii opere *l'Exiſtence de Dieu* c. 7. l. 3.. Quæ cum ita ſint, nil eſſe debet, quod a litterali Sacrarum Scripturarum ſenſu, Telluris immobilitatem, Solis vero motum manifeſte indicante, nos recedere cogit. Utrumque tamen, ſaltem ut hypotheſis Cœleſtibus phænomenis explicandis aptiſsima, nil vetat quominus adhiberi hic poſsit.

DE

DE
MUNDI SYSTEMATE
PARS PRIMA.

CAPUT I.

Idea Generalis Syſtematis Planetarii.

SPatium nullis Limitibus terminari poſſe, qui attente conſideraverit, vix inficias ire poterit, ſupremam omnipotentem Intelligentiam, quam Terricolis arcto in Campo demonſtravit, Sapientiam ubique manifeſtam feciſſe. Quem hic arctum dico Campum, in immenſum captum noſtrum ſuperat; arctum tamen cum Spatio infinito collatum.

Tellus noſtra cum ſexdecim aliis Corporibus, [non plura novimus] *in determinato Spatio movetur*; non ultra determinatos Limites, a ſe mutuo recedunt, neque ad ſe mutuo accedunt hæc Corpora; & *immutatis Legibus Motus horum ſubjiciuntuur.*

DEFINITIO I.

Congeries hac ſeptemdecim Corporum vocatur Syſtema Planetarium.

Circa hæc ſola fere tota verſatur ars Aſtronomica; de his etiam præcipue acturus ſum in hoc Libro; reliqua, Univerſum conſtituentia, Corpora nimium a nobis diſtant, ita ut horum Motus, ſi moventur, a nobis obſervari nequeant; inter hæc nobis ſenſibilia ſunt ſola lucida, & quidem inſigniora tantum, aut quæ a nobis cæteris minus diſtant: etiam illorum, quæ Teleſcopio deteguntur, plurima Oculo inermi viſibilia non ſunt.

DEFINITIO 2.

Corpora hæc omnia dicuntur Stellæ fixæ.

Fixæ vocantur, quia eundem Situm inter ſe ſenſibiliter ſervant; circa hæc pecularia quædam, in ſequentibus, memoranda erunt.

Quod autem Syſtema Planetarium ſpectat; *In hoc ſeptemdecim dari Corpora* diximus; *omnia ſunt ſphærica: Unicum proprio Lumine lucet; reliqua ſunt opaca, & mutuato Lumine viſibilia ſunt.*

Sol eſt Corpus illud *lucidum, & omnium in Syſtemate Planetario longe maximum; in hujus medio quieſcit*, ſaltem exiguo Motu tantum agitatur.

DEFINITIO 3.

Reliqua ſexdecim vocantur *Planetæ*.

Hi in duas claſſes dividuntur; ſex dicuntur Planetæ primarii; decem vocantur Planetæ ſecundarii: Quando de Planetis, nulla adjecta diſtinctione, loquimur, primarios intelligimus.

Primarii Planetæ Motibus ſuis Solem cingunt, & ad diverſas ab hoc Diſtantias, in Curvis, in ſe redeuntibus, feruntur.

Planeta ſecundarius circa Primarium revolvitur, & hunc in Motu ſuo circa Solem comitatur.

Planetæ in Motibus ſuis Lineas Ellipticas, a Circulis non admodum differentes; *deſcribunt.*

Et ſingulæ Lineæ *hæ fixæ ſunt*, ſaltem, niſi poſt longum Tempus, exigua in ſitu mutatio obſervatur.

Tab. 2. Fig. 1. *Ita ſingulorum Planetarum primariorum Orbitæ diſponuntur, ut Focorum alter cadat in Centro Solis;* ſi Ellipſis A B *a b* repræſentet Orbitam Planetæ, Centrum Solis eſt F.

DE-

DEFINITIO 4.

Diſtantia, inter Centrum Solis & Centrum Orbitæ, vocatur Planetæ Excentricitas: ut FC.

In ſingulis Revolutionibus Planeta ſemel ad Solem accedit, & ſemel ab hoc recedit; daturque ad diſtantiam omnium maximam in extremitate *a* Axeos majoris Orbitæ; & ad diſtantiam omnium minimam in extremitate oppoſita A.

DEFINITIO 5.

Diſtantia Planetæ a Sole vocatur Media, quæ æqualiter cum maxima & minima differt.

Ad hanc datur Planeta in extremitatibus B, *b*, Axeos minoris.

DEFINITIO 6.

Punctum Orbitæ, in quo Planeta a Sole maxime diſtat, vocatur Aphelium. Ut *a*.

DEFINITIO 7.

Punctum Orbitæ, in quo Planeta minime a Sole diſtat, vocatur Perihelium. Ut A.

DEFINITIO 8.

Nomine communi Puncta hæc vocantur *Auges*, ſeu *Apſides*.

DEFINITIO 9.

Linea, quæ Apſides conjungit, id eſt, Axis major Orbitæ, *vocatur Linea Apſidum.*

Orbita unaquæque in Plano datur, quod per Centrum Solis tranſit.

DEFINITIO 10.

Planum Orbitæ Telluris vocatur Planum Eclipticæ.

Hoc quaquaverſum continuatum concipitur; & ad ſitum Planorum reliquarum Orbitarum, reſpectu hujus, attendunt Aſtronomi.

DEFINITIO 11.

Puncta, in quibus Orbitæ ſecant Planum Eclipticæ, vocantur Nodi.

DEFINITIO 12.

Linea, quæ jungit Orbitæ cujuſcumque Nodos, id eſt, communis Sectio Plani Orbitæ, cum Plano Eclipticæ, *vocatur Linea Nodorum.*

Planeta non æquali celeritate in omnibus Punctis Or-

Orbitæ ſuæ fertur. Quo minus a Sole diſtat, eo celerius movetur; & Tempora, in quibus Arcus varii Orbitæ percurruntur, ſunt inter ſe ut Areæ, Lineis ad Centrum Solis ductis, determinatæ. Arcus A B & D *d* percurruntur in Temporibus, quæ ſunt inter ſe, ut Areæ Triangulorum mixtorum A F B, D F *d*.

Tab. 2. Fig. 1.

Omnes Planetæ eandem partem verſus feruntur.

Horum Motus, in Orbitis ſuis, eſt contrarius Motui, quem quotidie in omnibus Corporibus cœleſtibus obſervamus, quo in uno die Tellurem circumferri videntur, de quo in ſequentibus.

DEFINITIO 13.

Motus, qualis eſt Planetarum in Orbitis, dicitur in conſequentia, & Directus.

DEFINITIO 14.

Motus contrarius in antecedentia vocatur; aliquando etiam Retrogradus.

Quo a Sole magis removentur Planetæ, eo in Orbitis lentius feruntur; ita ut Tempora periodica magis diſtantium majora ſint, & ex majori Orbita percurſa, & ex lentiori Motu.

DEFINITIO 15.

Axis Planetæ dicitur Linea, quæ per Centrum Planetæ tranſit, & circa quam hicce rotatur.

Planetæ, ſaltem plerique, *& Sol ipſe, circa Axes revolvuntur*: duo dantur, circa quos, hujus reſpectu, Obſervationes inſtituere non licuit, qui hoc Motu probabiliter non deſtituuntur.

Motus hicce conſpirat cum Motu Planetarum in Orbitis, id eſt, *eſt in conſequentia.*

Axes ipſi *Motu parallelo feruntur*, ita, ut ſingula Axeos Planetæ Puncta Lineas æquales, & ſimiles, deſcribant.

DEFINITIO 16.

Axeos extremitates dicuntur Planetæ Poli.

Planetarum a Sole Diſtantias ſatis accurate inter ſe conferunt Aſtronomi: ita ut totius Syſtematis ideam habeamus. Orbium Dimenſiones in hoc Schemate repræſentantur, in quo Puncta N, N, ſingulo

Tab. 1. Fig. 1.

lorum Orbium Nodos deſignant.

Nondum tamen *hujus Syſtematis Dimenſiones*, *cum ulla Menſura nobis nota in Superficie Telluris*, *conferre poſſumus*; Obſervationes enim, circa talem collationem inſtitutas, erroris expertes eſſe, Aſtronomus non aſſeret.

Ut autem variæ Syſtematis partes inter ſe conferantur, ponimus mediam Telluris a Sole Diſtantiam, dividi in 1000. partes æquales, quæ, in menſurandis reliquis Dimenſionibus, adhibentur.

Sol in medio Syſtematis, ut ante dictum, exiguo Motu agitatur, circa Axem revolvitur in Tempore $25\frac{1}{2}$ Dierum: & Axis ad Planum Eclipticæ inclinatur, efficiens Angulum 87 gr. 30'.

Planetarum omnium minime a Sole diſtat Mercurius ☿. Hujus Diſtantia media a Sole eſt 387: Excentricitas eſt 80: Inclinatio Orbitæ, id eſt, Angulus, quem Planum Orbitæ cum Plano Eclipticæ efficit, eſt 6. gr. 52': In Tempore 87 Dierum, 23 Horar. 15', 38" Revolutionem circa Solem peragit.

Inſequitur Venus ♀; cujus Diſtantia media à Sole eſt 723: Excentricitas 5: Inclinatio Orbitæ 3 gr. 23': Tempus periodicum 224 Dier., 14. Hor. 48'. 20": Circa Axem rotatur in Tempore 24 Dier. & 8 Hor. Axis cum Plano Eclipticæ efficit Ang. 15, aut 20. gr.

Planeta tertius ordine a Sole, eſt Tellus noſtra ♁. Hujus Diſtantia media a Sole eſt 1000: Excentricitas 16, aut 17 quam proxime. In ipſo Plano Eclipticæ movetur. Tempus periodicum, aut Annus periodicus, eſt 365 Dier., 6 Hor. 9' 14"; ſuperat hic Annum tropicum 20', 17": Circa Axem in Tempore 23 Hor., 56' 4". revolvitur: Axis cum Plano Eclipticæ efficit Angulum 66 Gr. 31'.

Mars ♂ à Sole in media Diſtantia removetur 1524: Excentricitas eſt 141: Inclinatio Orbitæ 1 Gr. 52': Tempus periodicum 686 Dier., 22. Hor.

29":

29′: Circa Axem Revolutionem peragit in 24 Hor. 40′.

Jupiter ♃ Planetarum maximus, à Sole diſtat media Remotione 5201: Excentricitas 250: Inclinatio Orbitæ 1 Gr. 20′: Tempus periodicum 4332 Dier., 12 Hor. 20′. 9″: Circa Axem revolvitur in 9 Hor. 56′.

Saturni ♄ Planetarum remotiſſimi a Sole Diſtantia media eſt 9538: Excentricitas 547: Orbitæ Inclinatio 2 Gr. 30′: Tempus periodicum 10759 Dier., 6. Hor. 36′. Hic Annulo circumdatur, qui Planetam non tangit, & hunc nunquam deſerit: niſi adhibito Teloſcopio viſibilis non eſt.

Data Diſtantia media, addendo Excentricitatem, detegitur maxima Diſtantia; ſubtracta verò Excentricitate ex media Diſtantia, determinatur Diſtantia minima.

Tres Planetæ, Mars, Jupiter, & Saturnus, qui ultra Tellurem a Sole removentur, dicuntur *ſuperiores*.

Inferiores Planetæ vocantur Venus & Mercurius.

Inter primarios Planetas tres ſecundarii ſtipantur.

Circa Saturnum quinque Planetæ, Satellites dicti, moventur: Circa Jovem quatuor: Circa Tellurem unus, Luna nempe.

Planetæ ſecundarii, Luna excepta, nudis Oculis non deteguntur.

Satellites circa Primarios deſcribunt Areas, Lineis ad Centra Primariorum ductis, Temporibus proportionales; ut reſpectu Centri Solis de Primariis dictum.

Luna circa Tellurem in Ellipſi movetur, cujus Focorum alterum occupat Telluris Centrum, a quo Lunæ Diſtantia media eſt Semi-diametrorum Telluris $60\frac{1}{2}$: *Excentricitas mutationi obnoxia eſt*, media eſt Semi-diametrorum $3\frac{1}{3}$: Planum *Orbitæ* cum Plano Eclipticæ, efficit Angulum circiter 5 Gr.; ſed *non conſtans eſt* hæc *Inclinatio*.

In

In Motu Lunæ circa Tellurem, non Motu parallela feruntur, neque Linea Apſidum, neque Linea Nodorum; ſed *hæc in antecedentia, illa in conſequentia fertur*: prima in 9 circiter Annis revolutionem peragit; ſecunda in 19 circiter annis. Lunæ Tempus periodicum circa Tellurem, eſt 27 Dierum, & 7 Hor. 43'. circiter; & exactiſſime in eodem Tempore circa Axem rotatur.

Planetarum circumjovialium primus, ſeu intimus, à Jovis Centro diſtat Diametros Jovis $2\frac{5}{6}$; circa Jovem circumvolvitur in uno Die, 18 Hor. 27'. 34". Tab. 1. Fig. 2.

Secundi Diſtantia eſt Diametrorum Jovis $4\frac{1}{2}$: Tempus periodicum 3 Dier., 13 Hor. 13'. 42".

Tertii Diſtantia eſt $7\frac{1}{6}$ Diam.: Tempus periodicum 7 Dier., 3 Hor. 42'. 36".

Quartus diſtat $12\frac{2}{3}$ Diam.: Revolvitur in Tempore 16 Dier., 16 Hor. 32'. 9".

Primus ſeu intimus Saturni Satelles, à Centro Saturni diſtat $\frac{39}{40}$ Diam. Annuli: Tempus periodicum 1 Diei, 21 Hor. 18'. 27". Tab. 1. Fig. 3.

Secundi Diſtantia eſt Diam. Ann. $1\frac{1}{4}$: Tempus periodicum 2 Dier., 17 Hor. 41'. 22".

Tertii Diſtantia eſt $1\frac{3}{4}$ Diam. Ann.: Tempus periodicum 4 Dier., 12 Hor. 25'. 12".

Quarti diſtantia 4 Diam. Ann.: Tempus periodicum 15 Dier., 22 Hor. 41'. 14".

Quinti Diſtantia 12 Diam. Ann.: Tempus periodicum 79 Dier., 7 Hor. 48'. 00".

De Motu horum, ut & Jovialium Satellitum, circa Axes, nil certi huc uſque ex Obſervationibus Aſtronomicis determinari poteſt.

Si ad Diſtantias & Tempora periodica Planetarum attendamus, hanc Regulam in noſtro Syſtemate,

mate, ubicunque plurima Corpora circa idem Punctum revolvuntur, id eſt, *circa Solem, Saturnum, & Jovem*, obtinere videmus: *Quadrata Temporum periodicorum eſſe inter ſe, ut Cubi Diſtantiarum mediarum à Centro*.

Tab. 1. Fig. 4. Dimenſionum ipſorum Corporum, in noſtro Syſtemate, ideam damus in Fig. 4., in qua omnes Planetæ primarii, ut & Saturni Annulus, ſecundum dimenſiones ſuas, delineantur. Sol, cujus magnitudo omnes alias excedit, repræſentatur Circulo maximo Fig. 1., id eſt, Figuram terminante.

Hæ Dimenſiones ſatis exacte Proportiones Corporum inter ſe exhibent, ſi Tellurem excipiamus, quæ, ex ratione jam tradita, cum cæteris Corporibus ita conferri non poteſt, ut de errore dubium nullum ſuperſit.

Menſuratur tamen *Telluris Diameter*, & eſt 3389940 Perticarum, quarum ſingulæ continent 12 Pedes Rhenolandicos; ſed licet inter ſe, & cum Solis Diametro, conferantur cæterorum Planetarum Diametri, quot Pedes hæ contineant, niſi poſt, in Tempore opportuno, inſtituendas Obſervationes, determinari non poterit.

Inter Corpora, Syſtema Planetarium componentia, *ſola Luna cum Tellure confertur*; hujus Diameter eſt ad Lunæ Diametrum, ut 73 ad 20.

Planetæ ſecundarii reliqui ab Aſtronomis non menſurantur, quoſdam tamen magnitudine Tellurem excedere, in dubium vix vocari poteſt.

Præter Corpora, huc uſque memorata, in Syſtemate planetario, quædam alia per Tempus videntur, quæ ad Solem accedunt, deinde ab hoc recedunt, & inviſibilia fiunt; *Cometæ* dicuntur. *Hi plerumque caudati apparent, & Cauda ſemper a Sole averſa datur. In Motu ſuo deſcribunt Areas, Lineis ad Centrum Solis ductis Temporibus proportionales*, ut de Planetis dictum.

Circa Cometas probabile eſt, illos in Orbitis ellipticis admodum excentricis moveri; ita, ut inviſibiles ſint, quando à Sole remotiorem Orbitæ partem occu-

cupant, quod ex quorundam Periodis ſatis regularibus deducitur; & ex Obſervationibus conſtat, *quoſdam portiones Ellipſium valde excentricarum, in quarum Foco Centrum Solis erat, in Motu ſuo deſcripſiſſe*.

Quam huc uſque ideam Syſtematis planetarii dedi, Aſtronomicis nititur Obſervationibus; &, de huc uſque dictis, nulla Lis eſt inter Aſtronomos, ſi excipiamus, quæ Lineam ellipticam, & Motum Telluris, ſpectant.

Quidam, Planetarum Orbitas non eſſe ellipticas, ſed illos, in Motu, aliam Ovalem deſcribere, contendunt. Ex Obſervationibus Tychonis Brahe deduxit Keplerus, Lineas has eſſe ellipticas; &, Curvas alias a Planetis non poſſe deſcribi, ex iis, quæ ſequenti parte dicentur, liquebit.

Qui Tellurem quieſcere contendunt, nullo aſtronomico, aut phyſico, nituntur Argumento; id eſt, ex Phænomenis non ratiocinantur: neglecta Syſtematis ſimplicitate, & in hoc Motuum analogia, ſententiam ſuam Obſervationibus non adverſari defendunt; in quo & illos errare, in Parte ſequenti videbimus.

CAPUT II.

De Motu apparenti.

Qui, lecto Capite præcedenti, Cœlum intuebitur, illud ſe, quod ibi exponitur, Syſtema contemplari, vix credet; & exactior Motuum cœleſtium conſideratio dubium augebit. Nil mirum, *in Cœlis, præter nos decipientes Motuum Apparentias, vix quicquam obſervamus*.

Variis Motibus agitatus Spectator, qui ſe quieſcere perſuaſum habet, & intuetur Corpora, circa quorum Diſtantiam & Magnitudinem falſa fert judicia, vulgaris eſt Cœlorum contemplator. Per multa ſecula verum Mundi Syſtema, Cœlum etiam exactius obſervantes, latuit.

Explicandum autem nobis eſt, quomodo omnia, quæ circa Corpora cœleſtia obſervantur, reſpectu Spectatoris in Tellure, locum habeant in Syſtemate expoſito; id eſt, ex notis Motibus Apparentias deducemus. Quod fieri non poteſt, niſi quibusdam generalibus præmiſſis, de Motu apparenti in genere.

Motum verum nulla Arte a nobis obſervari poſſe, extra omne dubium eſt; ſolus Motus relativus ſub Senſus cadit, de eo etiam tantum agitur in Capite præcedenti: Quis affirmare, aut negare, cum ratione poterit, non, Motu communi, omnia Corpora, nobis nota, per Spatia immenſa transferri?

Motus relativus ab apparenti diſtinguendus eſt; hic enim eſt mutatio viſa in Situ Corporum, & pendet a mutatione in Pictura in fundo Oculi; nam Objecta illam inter ſe relationem apparentem habent, quæ datur in Oculo inter Objectorum Repræſentationes; videntur enim, ut in Oculo depinguntur; & mutatio in hac Pictura, ex Corporum Motu, fere ſemper differt cum mutatione relationis inter ipſa Corpora, ut ex Picturæ formatione ſequitur.

Cœlum nihil eſt præter Spatium immenſum, quod videri non poteſt, & nigrum appareret, niſi continuo Radii Luminis innumeri, a Corporibus cœleſtibus manantes, Atmoſphæram penetrarent. Plerique per rectas Lineas ab illis Corporibus ad nos perveniunt, multi tamen in Atmoſphæra varias patiuntur Reflexiones, & totam Atmoſphæram illuminant; inde de die, etiam abſque Nubium Reflexione, Corpora illuſtrantur, ad quæ Radii ſolares directe pervenire nequeunt.

Radii hi ſunt heterogenei, & quidem albi; nam Corpora dantur hiſce Radiis illuſtrata, quæ alba apparent; & quæ ita illuſtrantur, per Priſmata viſa, ad extremitates Coloribus tinguntur; quod in Colore homogeneo non obtinet. Etiam circulus Chartæ albæ, Diametri Semi-pollicis, Panno nigro ſuperimpoſitus, ſi hiſce Radiis illuminetur, per Priſma oblongus apparet, & iidem Colores, qui

qui in Radiis ſolaribus obſervantur, eodem modo hic videntur; quæ omnia minime obtinerent, ſi Aër, ut a plurimis ſtatuitur, foret Liquidum cœruleum; id eſt, per quod ſoli Radii cœrulei, ſaltem maxima copia, tranſeunt.

Dum Cœlum nigrum intuemur, Radii albi memorati *Oculos intrant, unde Color cœruleus Cœlorum oritur.*

Quia adſueti ſumus Colorem videre, ubi Objectum datur coloratum, etiam ad Objectum refertur Color Cœlorum; cum autem hic omnes partes verſus æqualiter obſervetur, *concipimus Superficiem cavam ſphæricam, aut potius ſphæroideam, in cujus Centro ipſi poſiti ſumus; Superficiem hanc ut opacam*, ideoque *ultra omnia Corpora nobis viſibilia remotam, imaginamur.*

Quando inter Planum & Oculum datur Corpus, de cujus Diſtantia judicium ferre non poſſumus, Plano applicatum nobis apparet Corpus, quæcunque fuerit Diſtantia inter hoc & Planum; nulla enim datur ratio, quare partes Plani, quæ ad latera Imaginis Corporis in Oculo depinguntur, non ad eandem Diſtantiam cum Corpore apparerent.

Inde etiam *omnia Corpora cœleſtia*, [quorum minime a nobis diſtans, Luna nempe, ita removetur, ut judicium de Diſtantia non detur], *ad Sphæram imaginariam, memoratam, referuntur; & omnia huic applicata apparent; & in hujus Superficie cava moveri videntur.* Sic Luna inter Stellas fixas concipitur, licet illius Diſtantia vix rationem ſenſibilem habeat ad Saturni Diſtantiam, quæ ipſa evaneſcit collata cum immenſa Stellarum fixarum Remotione. Non mirum eſt igitur, ſi de Magnitudine Corporum cœleſtium, & Cœlorum Immenſitate, nil noſcat Vulgus.

Deducimus ex dictis, quomodo ex dato Motu Corporis cujuſcunque, & noto Motu Telluris, Motus apparens determinetur.

Sphæram diximus concipi ultra Stellas fixas, in cujus Centro datur Spectator: Orbita Telluris adeo

V 2

deo eſt exigua reſpectu Diametri hujus Sphæræ, ut ex tranſlato cum Tellure, Spectatore, Centrum Sphæræ ſenſibiliter non mutetur; Quare *in omnibus Superficiei Telluris Punctis, & Tempore quocunque, eandem Terricolæ imaginantur* Sphæram, *ad quam Corpora cœleſtia referunt*; & quam, in ſequentibus, nominabimus *Sphæram Stellarum fixarum*.

Hiſce poſitis, *ſi per Tellurem*, & *Corpus*, *Lineam concipiamus*, *quæ ultra Corpus continuata Sphæram memoratam ſecat*, *habemus Punctum*, ad quod Corpus memoratum refertur, & *quod eſt Locus apparens Corporis*.

Dum Corpus, aut Tellus, aut ambo, moventur, agitatur hæc Linea, & *Motus apparens eſt Linea*, *quam inter Stellas fixas deſcribit Extremitas Lineæ* memoratæ, *tranſeuntis per Tellurem & Corpus*, *cujus Motus apparens obſervatur*.

Idcirco *eædem Apparentiæ ex tranſlata Tellure ſequuntur*, *quæ ex tranſlato Corpore*, *aut Motu amborum*, *deduci poſſunt*.

Si autem *Corpus & Tellus ita moveantur*, *ut Linea*, *quæ per hæc Corpora tranſit*, *Motu parallelo feratur*, *Corpus inter Stellas fixas quieſcere videbitur*; quia Spatium, in hoc caſu, ab Extremitate Lineæ inter Stellas percurſum, non ſuperat Spatium a Tellure percurſum; Linea autem æqualis toti Spatio, quod a Tellure poteſt percurri ad Diſtantiam Stellarum fixarum remota, nobis ſenſibilis non eſt.

Ex motu Telluris circa Axem etiam *datur Motus apparens*, qui ſuo tempore, ex fundamentis in hoc Capite poſitis, facile deducetur.

Motum apparentem a relativo differre, & ex Motu Spectatoris variari, navigantes quotidie experiuntur.

CA-

CAPUT III.

De Phænomenis Solis ex Motu Telluris in Orbita.

Sit Sol in S; Tellus in Orbita ſua in T; *r s* Sphæra Stellarum fixarum; Locus apparens Solis eſt *s*. *Dum Tellus in Orbita transfertur* a T in *t*, *Sol moveri videtur*, & percurrere Arcum *s r*, qui menſurat Angulum *r S s*, æqualem Angulo T S *t*, ita, ut Celeritas Motus apparentis Solis pendeat, a Celeritate Motus angularis Telluris, reſpectu Centri Solis; qui Motus ex duplici Cauſa creſcit; ex imminuta Diſtantia a Sole, & ex aucta Celeritate Telluris: quæ ambæ Cauſæ ſemper concurrunt; quare *Motus apparentis Solis inæqualitas ſenſibilis eſt*. Tab. 2. Fig. 2.

In integra Telluris Revolutione, etiam *integrum Circulum Sol percurrere videtur*.

DEFINITIO I.

Via hæc *apparens Solis Linea Ecliptica vocatur*. Eſt Sectio Sphæræ Stellarum fixarum cum Plano Eclipticæ, ad hanc Sphæram uſque continuato.

Dividitur hæc Via in duodecim partes æquales, quæ ſingulæ continent 30. Gr.; partes hæ vocantur Signa, & his Nominibus dantur; Aries ♈, Taurus ♉, Gemini ♊, Cancer ♋, Leo ♌, Virgo ♍, Libra ♎, Scorpius ♏, Sagittarius ♐, Capricornus ♑, Aquarius ♒, Piſces ♓. Unde hæ partes Nomina mutuatæ ſint, ubi de Stellis fixis acturi ſumus, videbimus.

Diutius in percurrendis ſex Signis primis hæret Sol, quam in ſex poſterioribus, daturque differentia novem Dierum.

Licet Circulus nullum habeat *Principium* aut Finem, ubi tamen in hoc Puncta varia determinanda ſunt, quoddam Punctum pro Principio habendum eſt; hoc, *in Linea Ecliptica*, *eſt primum Punctum Arietis*; quomodo determinetur, in ſequenti-

bus videbimus. Non hoc eſt fixum inter Stellas fixas: idcirco *Orbitæ Planetarum*, quæ adeo parum mutantur, ut pro immutabilibus haberi poſſint, *non eundem, reſpectu hujus Puncti, Situm ſervant.*

DEFINITIO 2.

Diſtantia Solis a primo Puncto Arietis, in conſequentia menſurata, dicitur Solis Longitudo.

Longitudines cæterorum Corporum cœleſtium, eodem modo in Ecliptica menſurantur. Ad quam referuntur, ſi Circulus major per Corpus concipiatur perpendicularis ad Eclipticam; Punctum enim, in quo hæc ab illo Circulo ſecatur, determinat Corporis Longitudinem.

DEFINITIO 3.

Diſtantia Corporis cœleſtis a Linea Ecliptica, vocatur illius Latitudo. Eſt Arcus Circuli majoris, ad Eclipticam perpendicularis, inter Corpus & Eclipticam interceptus.

DEFINITIO 4.

Si ex Centro Sphæræ Stellarum fixarum, ad Planum Eclipticæ, concipiamus Lineam perpendicularem, Puncta, in quibus hæc memoratam Sphæram ſecat, vocantur Poli Eclipticæ.

DEFINITIO 5.

Zodiacus eſt Zona, quæ concipitur in Cœlis, quam in duas partes æquales ſecat Linea Ecliptica, & quæ ab utraque parte terminatur Circulo, Lineæ Eclipticæ parallelo, & ab hac octo Gradibus diſtanti. Propter exiguam Orbium Planetarum, ut & Lunæ, Inclinationem ad Planum Eclipticæ, *nunquam extra Zodiacum, Corpora ulla Syſtematis planetarii apparent*

DEFINITIO 6.

Inter hæc, quæ eandem habent Longitudinem, dicuntur in Conjunctione.

DEFINITIO 7.

In Oppoſitione dicuntur, quorum Longitudines differunt 180. *Gr.*

CA-

CAPUT IV.

De Phænomenis Planetarum inferiorum, ex horum, & Telluris, Motibus in Orbitis ſuis.

SIt S Sol; A V B *v* Orbita Planetæ inferioris; Tellus in Orbita ſua T; *a* I *b* portio Sphæræ Stellarum fixarum; Locus apparens Solis eſt I. Tab. 2. Fig. 3.

Si ex Tellure, ad Orbitam Planetæ, ducantur Tangentes T A *a*, T B *b*; clare patet, nunquam ad majorem Diſtantiam, quam I *a*, aut I *b*, a Sole, in Motu apparenti, removeri Planetam; & hunc illum, in Motu apparenti circa Tellurem, quaſi comitari.

DEFINITIO I.

Diſtantia apparens Planetæ a Sole, dicitur illius Elongatio. I *a* aut I *b* eſt *Elongatio maxima:* hæc ex duabus Cauſis *variat*; quia nempe & Tellus & Planeta in Lineis ellipticis revolvuntur.

Planeta, breviori Tempore quam Tellus, Revolutionem peragit; ideo *in Motu ſuo, inter Tellurem & Solem tranſit, & deinde ultra Solem reſpectu Telluris movetur: ita, ut duobus modis cum Sole in Conjunctione ſit, nunquam* autem *in Oppoſitione*.

Ut ideam habeamus Motus apparentis Planetæ, concipere debemus, cum Tellure moveri Lineas T B *b*, T S I, T A *a*; ita, ut Puncta A, V, B, & *v*, dum Tellus Revolutionem peragit, Orbitam Planetæ circumrotentur; Planeta vero, qui celerius revolvitur, per hæc Puncta ſucceſſive iterum atque iterum tranſit.

Dum ab V in D in Orbita fertur, inter Fixas ab I, h verſus moveri videtur; in hoc caſu, *Motus apparens eſt in antecedentia*, & *Planeta eſt retrogradus*. In D *Stationarius* dicitur, quia, *per aliquod Tempus, in eodem Loco, inter Stellas fixas apparet.*

Hoc obtinet, ubi Planetæ Orbita, in Loco, in quo Planeta verſatur, ad Orbitam Telluris, in Lo-

V 4 co,

co, in quo hæc datur, ita inclinatur, ut, ducta Linea *t d* Lineæ T D parallela, & parum ab hac diſtanti, D *d* ſit ad T *t*, ut Planetæ Celeritas, in Orbita, ad Telluris Celeritatem; hæ Lineolæ eodem Tempore percurruntur; & Linea, quæ per Tellurem & Planetam ducitur, Motu parallelo fertur, quo Locus Planetæ apparens non mutatur.

Inter *d* & B magis ad Orbitam Telluris inclinatur Planetæ Orbita; quare Extremitas Lineæ, tranſeuntis per Tellurem & Planetam, licet Planeta celerius Tellure moveatur, *in conſequentia* fertur; quam partem *etiam* verſus *dirigitur Motus apparens Planetæ*. Cum tamen Motus apparens Solis Motum apparentem Planetæ ſuperet, Elongatio augetur, quæ, poſito Planeta in B, eſt maxima. Dum Arcum B *v* Planeta percurrit, in conſequentia etiam eſt Motus apparens, & Motum Solis apparentem ſuperat, ad quem accedit, & transgreditur, ab hoc recedendo, donec pervenerit ad A. Inter A & E Motus in conſequentia continuatur; ſed Sol, cujus Motus apparens in hoc caſu velocior eſt, ut de Arcu *d* B explicatum, ad Planetam accedit, & minuitur Elongatio. In E, eodem modo ac in D, ſtationarius eſt *Planeta*; inter E & V iterum retrogradus eſt.

Planetæ Orbita ad Planum Eclipticæ inclinatur, ideo *non in Linea Ecliptica moveri videtur*; *ſed* nunc minus, nunc magis, ab hac diſtat, & *in Curva irregulari ferri* videtur, *quæ interdum Eclipticam ſecat*.

Tab. 2. Fig. 4. Sit N V N Orbita Planetæ; cujus Nodi N, N; ſit S Sol; T *t* Telluris Orbita in Plano Eclipticæ; Tellus T; Planeta V. Si V A concipiatur per Planetam ad Planum Eclipticæ perpendicularis, Angulus V T A, aut potius Arcus, qui hunc menſurat, eſt Latitudo Planetæ: vocatur hæc Latitudo Geocentrica, ut diſtinguatur a Latitudine Planetæ e Sole viſi; quæ Heliocentrica dicitur, & eſt in hoc caſu Angulus V S A; de illa hic agitur, Phænomena ex Tellure viſa examinamus.

Quan-

Quando Planeta eſt in Nodo, in Linea Ecliptica apparet, & Curva a Planeta, Motu apparenti in Zodiaco deſcripta, ſecat Lineam Eclipticam; *recedendo a Nodo augetur Planetæ Latitudo, quæ etiam pro Telluris ſitu variatur*; ſic manente Planeta in V, major eſt Latitudo ſi Tellus ſit in T, quam ſi foret in *t*. Si, manente Tellure in T, Planetam ex V ad *v* translatum concipiamus, ex duplici cauſa Angulus *v*TB minor erit Angulo VTA; ex acceſſu Planetæ ad Nodum, & ex receſſu Spectatoris.

Si nunc conſideremus, Tellurem & Planetam continuo moveri, facile concipiemus, mutari omnibus momentis Latitudinem ex utraque cauſa. Hæ interdum contrarie agunt, interdum, in augenda aut minuenda Latitudine, conſpirant; unde neceſſario oritur Motus apparens in Curva irregulari, ut ante dictum, quæ Eclipticam ſecat, quoties Nodos transgreditur Planeta, id eſt, bis in ſingulis hujus Revolutionibus; Curva etiam hæc, ab utraque parte, non ultra certos Limites in Zodiaco ab Ecliptica recedit.

Teloſcopio etiam deteguntur Phænomena notabilia Planetarum inferiorum, quæ ab horum Opacitate pendent.

Sit S Sol; T Tellus; A, B, C, N, D, E, F, V, Planeta inferior, Venus ex. gr., in Orbita. Hic mutuato a Sole Lumine lucet; & Hemiſphærium Soli obverſum tantum illuminatur, Hemiſphærium alterum inviſibile eſt: Idcirco ſola pars Hemiſphærii illuminati, quæ Telluri obvertitur, ex hac videri poteſt; in V Planeta videri non poteſt, in N rotundus apparet, niſi Radii ſolares impedirent, quo minus videatur. Tab. 2. Fig. 5.

Ex N progrediendo, *Planeta continuo decreſcit*; in D habet Figuram *d*; in *e* & *f* delineatur, ut in E & F apparet; ulteriuſque decreſcit, *donec evaneſcat* in V; *deinde iterum creſcit ſucceſſive mutando Figuram*, donec totum Hemiſphærium illuminatum Tellurem versus dirigatur.

Quan-

Quando Nodus datur in V., aut in viciniis, *Planeta in ipſo Diſco Solis*, & quaſi Soli applicatus, *videtur*, & *obſervatur Macula nigra, quæ ſuper Solis Superficie movetur :* in hoc caſu, ſi accurate rem exprimamus, Planetam non videmus, ſed ubi Radios ſolares hic intercipiat, decernimus.

Quo minus a Tellure diſtat Planeta, eo major apparet, &. magis lucidus, ſed dum ad Tellurem accedit, pars lucida viſibilis minuitur, ita, ut ex una cauſa creſcat Lumen, ex alia minuatur; *daturque Diſtantia quædam media, ad quam Lux reflexa eſt maxima.*

CAPUT V.

De Phænomenis Planetarum ſuperiorum, ex horum & Telluris Motibus in Orbitis ſuis.

IN multis, cum explicatis circa Planetas inferiores, coincidunt ſuperiorum Motus apparentes; in multis differunt.

Non ſemper hi Solem comitantur, ſed ſæpe in Oppoſitione obſervantur; in Motu tamen, ut de inferioribus dictum, *non ſemper in conſequentia ferri videntur, ſed ſæpe ſtationarii, ſæpe retrogradi, ſunt.*

Tab. 1. Fig. 6. Sit M Planeta ſuperior, ex. gr. Mars, in Orbita; A T H B C Orbita Telluris. Tempus periodicum Telluris brevius eſt Tempore periodico Martis; ideo inter hunc & Solem in Motu ſuo tranſit Tellus, in quo caſu Planeta in F, inter Stellas fixas Soli oppoſitus, apparet. Per M ducantur Lineæ B M, A M, Orbitam Telluris tangentes, quæ continuatæ in G & D ad Sphæram Stellarum fixarum pertingunt. Concipiamus, dum Planeta in Orbita transfertur, Lineas has etiam moveri, ita ut Puncta A & B, in quibus Lineæ per Planetam tranſeuntes Orbitam Telluris tangunt, in Tempore periodico Planetæ, Revolutionem peragant. Cum au-

autem Tellus celerius revolvatur, per Puncta A & B in Motu ſuo tranſit. In hoc Motu ultra F D & F G a Loco Planetæ, e Sole viſo, non removetur Locus apparens e Tellure. Sit in hujus Orbita Punctum T tale, ut, ducta Linea *t m*, parallela Lineæ T M, T *t* ſit ad M *m*, ut Telluris Celeritas ad Planetæ Celeritatem; in quo caſu hæ Lineolæ eodem Tempore percurruntur; interea quieſcere videtur Planeta, & ſtationarius dicitur. Eodem modo ſtationarius eſt, poſita Tellure in H. In Motu Telluris inter T & H, Planeta ab E per F ad I in antecedentia moveri videtur, & retrogradus dicitur; dum H B C A T percurrit Tellus, directus eſt Planeta.

Phænomena circa Latitudinem ſimilia ſunt iis, quæ explicata ſunt reſpectu Planetarum inferiorum.

Jupiter & Saturnus ad magnam diſtantiam Telluris Orbitam cingunt, quare ubique fere tota illorum Hemiſphæria, quæ a Sole illuminantur, e Tellure viſibilia ſunt; ideo *ſemper rotundi apparent* hi Planetæ.

Quia minus diſtat *Mars*, *paululum gibboſus apparet, inter Conjunctionem & Oppoſitionem cum Sole.*

CAPUT VI.

De Phænomenis Satellitum, ex Motu horum in Orbitis. Ubi de Eclipſibus Solis & Lunæ.

S*Atellites Jovis & Saturni ſemper in Motu Primarios ſuos comitantur, & nunquam ultra certos Limites*, qui ex horum, a Primariis, Diſtantiis facile determinantur, *ab utraque parte recedere videntur; alternisque vicibus in antecedentia & in conſequentia feruntur.* Aliquando omnes ad eandem partem Primarii dantur, aliquando inter ipſos Primarius obſervatur. *Jovis Satellites ſemper, aut in eadem*

dem Linea recta diſponuntur, aut parum ab hac diſtant. Quæ omnia ex Motu circa Primarios, in Planis, exiguos inter ſe, & cùm Plano Eclipticæ, Angulos efficientibus, facile deducuntur.

Non omnes Saturni, aut Jovis; *Satellites ſemper ſimul viſibiles ſunt*. *Quando inter Primarium & Tellurem dantur, ab ipſo Primario diſtingui non poſſunt; aliquando a Primario obteguntur, ſæpe in Umbram Primarii immerguntur.*

DEFINITIO I.

Talis *in Umbram Immerſio dicitur Satellitis Eclipſis.*

De hac actum eſt, c. 27. hujus Phyſicæ; ubi de proprietatibus lucis generalibus agebatur §.850.

Inter *Saturni* Comites Annulum dari diximus; circa quem notandum, *Annuli Latitudinem, pro Spectatore in Tellure, Saturni Diametrum nunquam ſuperare, & ipſum Annulum aliquando inviſibilem eſſe*; quando nempe Planum Annuli continuatum per Tellurem tranſit; Annuli enim Craſſities ſenſibilis non eſt.

Etiam non videtur Annulus, quando hujus Planum continuatum, inter Solem & Tellurem tranſit; tunc enim Superficies Annuli illuminata a Tellure avertitur.

In utroque caſu Saturnus rotundus apparet; in ultimo tamen, ex Radiis ab Annulo interceptis, Faſcia nigra in Planetæ Superficie obſervatur, ſimilis illi, quæ ab Umbra Annuli pendet.

Telluris Satellitis, Lunæ nempe, Phænomena noſtri reſpectu notabiliora ſunt, & peculiariter explicanda.

Sæpiſſime Soli conjungitur, totieſque huic opponitur, non tamen in ſingulis Revolutionibus Lunæ in Orbita; nam dum *Luna*, poſt Revolutionem integram 27. Dier. 7. Hor., iterum redit ad Locum inter Stellas fixas, in quo cum Sole fuit conjuncta, Sol ex hoc Loco receſſit, & ab hoc circiter diſtat 27 gr.; quare niſi poſt aliquot Dies Solem non attingit,

git, & *Conjunctiones vicinæ diſtant viginti novem Diebus cum Semiſſe.*

DEFINITIO 2.

Menſis Lunaris periodicus, eſt Tempus Revolutionis Lunæ in Orbita.

DEFINITIO 3.

Menſis Lunaris Synodicus, ſeu Lunatio, eſt Tempus, quod Luna impendit inter Conjunctiones cum Sole proximas.

Inviſibilis eſt Luna in Conjunctione cum Sole; quia Hemiſphærium illuminatum a Tellure avertitur. Sit Tellus T; Luna in N, inter Solem & Tellurem; Hemiſphærium illuminatum erit *mli*, quod in Tellure videri non poteſt. **Tab. 2. Fig. 3.**

Dum Luna, in Orbita, *a Conjunctione ad Oppoſitum, fertur*, pars illuminata, quæ ſemper Solem verſus dirigitur, *continuo magis ac magis Spectatoribus in Tellure viſibilis eſt*; & in Punctis A, B, C, ſucceſſive Figuras *a*, *b*, *c*, acquirit Luna.

In P, *in Oppoſitione cum Sole, rotunda apparet; deinde* per D, E, F, tranſeundo *decreſcit*, ut in *d*, *e*, *f*, repræſentatur.

DEFINITIO 4.

Conjunctio Lunæ cum Sole vocatur Novilunium.

Poſt Conjunctionem Luna quaſi renaſci videtur.

DEFINITIO 5.

Oppoſitio Lunæ cum Sole vocatur Plenilunium; quia Luna pleno Orbe lucida apparet.

DEFINITIO 6.

Nomine communi Oppoſitio & Conjunctio Satellitis cum Sole vocantur Syzygiæ.

In A & F pars Lunæ obſcura, Radiis a Tellure reflexis, paululum illuminatur; ideo pars hæc obſcura percipitur a Spectatore, cui Sol viſibilis non eſt, id eſt; in primo caſu poſt Occaſum Solis, in ſecundo ante hujus Ortum.

DEFINITIO 7.

Quando Solis Lumen a Luna intercipitur ita, ut in totum, aut pro parte, reſpectu Spectatoris cujus-

cun-

cunque in Tellure, Sol obtegatur, Sol dicitur Eclipſin pati.

Proprie loquendo, hæc eſt Eclipſis Telluris, in cujus Superficiem cadit Lunæ Umbra, aut Penumbra.

DEFINITIO 8.

Lunæ Eclipſis eſt Obſcuratio Lunæ ex Umbra Telluris.

Nunquam Solis Eclipſis obſervatur, niſi quando Novilunium celebratur.

Nunquam Luna Deliquium patitur, niſi in Plenilunio.

Non tamen in ſingulis Syzygiis Luminaria deficiunt; quia Luna non in Plano Eclipticæ movetur, in quo ſemper dantur Sol & Tellus; quare, propter Latitudinem Lunæ, hujus Umbra, in Novilunio, ſæpe Tellurem non tangit, & ipſa, in Plenilunio, ad latus Umbræ Telluris tranſit.

Quando autem Lunæ Latitudo aut nulla, aut exigua, eſt, id eſt, *quando in Nodo, aut prope hunc, verſatur Luna in Syzygiis, Eclipſis obſervatur;* in hoc caſu in Ecliptica, aut parum ab hac diſtans, apparet Luna; & inde Nomen ſuum habet hæc Linea.

Tab. 3. Fig. 1. Ut, quæ Lunæ Eclipſin ſpectant, clarius pateant, ſit Lunæ Semita OO; Planum Eclipticæ RR; in hoc ſemper datur Centrum Umbræ Telluris; Nodus Orbitæ Lunæ eſt N.

Si Umbra Telluris ſit in A, non obſcuratur Luna, quæ in F tranſit.

Si minus a Nodo diſtet Luna in Plenilunio, ut in G, Umbra Telluris datur in B, & *Luna pro parte obſcuratur*; hæc *Eclipſis dicitur Partialis.*

Si, poſita Umbra in D, Plenilunium celebretur, *in totum tenebris obtegitur Luna* in I; in L in Umbram cadit, in H ex hac exit; & *Eclipſis dicitur Totalis.*

Centralis vocatur Eclipſis, quando Centrum Lunæ tranſit per Centrum Umbræ, quod in ipſo Nodo N tantum obtinet.

De

De Telluris Umbra huc uſque locuti ſumus; quia, quando de Tellure loquimur, cum hac conjunctam etiam intelligimus Atmoſphæram, *de Atmoſphæræ Umbra* proprie *agitur in Eclipſibus Lunaribus*; ipſius enim Telluris Umbra ad Lunam non pertingit.

Sit T Tellus, Atmoſphæra F D G G D F circumdata. Radii ſolares B D, B D, Atmoſphæram tangentes, recta progrediuntur, & Atmoſphæræ Umbram terminant, extra quam ſi Luna detur, immediate a Radiis ſolaribus illuminatur, non vero eodem modo, inter B D & B D, illuſtratur. Tab. 2. Fig. 8.

Radii, qui oblique Atmoſphæram intrant, Refractionem patiuntur; &, dum ad Tellurem accedunt continuo in Medium denſius atque denſius penetrant; ideoque omnibus momentis inflectuntur, & *per Curvas moventur*. Sic Radii E F, E F, in Curvis F G, F G, Tellurem tangentibus, per Atmoſphæram penetrant. Omne Lumen inter E F, E F, a Tellure intercipitur; & Radii G A, G A terminant Telluris Umbram.

Lumen autem inter E F & B D, ab Atmoſphæra refractum, diſpergitur inter G A & B D continuatas; & ultra A, Mucronem Umbræ Telluris, Lumina, ab omnibus partibus accedentia, confunduntur, ſed recedendo a Tellure continuo debiliora ſunt: ita, ut *Umbra Atmoſphæræ* non ſit Umbra perfecta, ſed *Lumen debile*, quo Luna in Eclipſi viſibilis *eſt*.

Atmoſphæræ Umbra eſt conica; quia Solis Diameter Atmoſphæræ Diametrum, quæ vix a Telluris Diametro differt, ſuperat; & Conus hicce *ad Martem non pertingit*, ut ex Obſervationibus immediatis conſtat, & facile quoque ex eo deducitur, quod Umbræ Diameter, in Loco ubi ab Orbita Lunæ ſecatur, a Telluris Diametro vix quarta parte ſuperetur.

Ratiocinio ſimilli illi, quo probavimus, Lunam in Atmoſphæræ Umbram cadere, quando in Plenilunio Luna in Nodo, aut prope hunc, datur, proba-

batur, Lunæ Umbram in Tellurem cadere *in Novilunio, quando aut in Nodo, aut prope Nodum, Luna verſatur*; ideoque in hoc caſu *Solem Eclipſin pati*; circa quam varia ſunt notanda.

Tab.2. Fig. 9. Sit Sol S; Luna L: cadat hujus Umbra in Planum quodcunque in G H. Umbra hæc Penumbra circumdatur; nam ultra M & E Planum hoc ab integro Solis Hemiſphærio illuminatur; ab M accedendo ad H, & ab E ad G, Lumen continuo minuitur, & in viciniis G & H, Radii, ab exigua tantum parte Superficiei Solis, ad Planum perveniunt.

DEFINITIO 9.

Lux hæc *imminuta, qua, ab omni parte, Umbra* G H *circumdatur, vocatur Penumbra.*

Simili *Penumbra* Telluris Umbra, *in Eclipſi Lunari*, circumdatur, ſed hæc tantum in viciniis Umbræ ſenſibilis eſt, & ideo *exiguam habet Latitudinem; integra* autem *poteſt obſervari* a Spectatore, poſito in Plano, in quod Umbra cadit, qui caſus *in Eclipſi Solari* exſtat. Spectator in I aut F Semi-diametrum Solis tantum videre poteſt, reliquum Diametri a Luna tegitur; & ab M progrediendo H verſus, Sol a Luna continuo magis ac magis obtegitur, donec in ipſa Umbra plane inviſibilis ſit.

Ex hiſce ſequitur, *Solarem dari Eclipſin, licet Lunæ Umbra Tellurem non tangat, ſi modo Penumbra ad hujus Superficiem perveniat.*

Etiam, *non in omnibus Locis, in quibus Sol viſibilis eſt Eclipſin obſervari*; & *in Locis, in quibus obſervatur, diverſam eſſe*, prout Umbra, aut pars varia Penumbræ, per Locum tranſit.

Lunæ Eclipſis vero *ubique eadem eſt, ubi Luna, durante Eclipſi, viſibilis eſt.*

Quando Umbra ipſa Lunæ in Tellurem cadit, Totalis dicitur Solis Eclipſis; ſi Penumbra tantum pertingat ad Tellurem, Partialis dicitur, illudque in genere conſiderando Eclipſin.

Quantum autem ad Loca peculiaria, *Totalis dicitur in illis Locis, per quæ Umbra tranſit; Centralis*

in

in illis, per quæ Centrum Umbræ tranſit, id eſt, *in quibus Centrum Lunæ tegit Solis Centrum*; tandem *Partialis dicitur, ubi Penumbra tantum tranſit.* vide Fig 10. Tab. 2.

Quo Umbra G H *latior eſt*, *eo in pluribus Locis Eclipſis totalis eſt*, *& diutius Sol in totum obſcuratur.* Diverſa vero eſt hæc Umbræ Latitudo, pro varia Lunæ a Tellure, & hujus a Sole, diſtantia. Tab. 2. Fig. 9.

Si Solis Eclipſis detur, *poſita Tellure in Perihelio*, & *Luna in Apogeo*, id eſt, ad diſtantiam a Tellure maximam, Umbra Lunæ ad Tellurem non pertingit, & *Luna integrum Solem non obtegit*; *Annularis* talis *dicitur Eclipſis*; qualem in Figura 11. Tab. 2. exhibemus.

CAPUT VII.

De Phænomenis ex Motu Solis, *Planetarum*, *& Lunæ*, *circa Axes.*

Solis Motus circa Axem, *ſenſibilis eſt ex Maculis*, quæ in Solis Superficie ſæpiſſime obſervantur, hæ ſingulis Diebus Situm & Figuram mutare, & nunc celerius nunc tardius ferri, videntur, quæ omnia ex Motu Superficiei ſphæricæ facile deducuntur; & Sol, qui, ſi tali Motu non agitaretur, ſemel tantum in integro Anno totam Superficiem Telluri ſucceſſive obverteret, nunc illam integram, in minori quam unius Menſis ſpatio, Terricolis videndam præbet.

Similia ſunt Phænomena ex Rotatione *Jovis*, *Martis*, *& Veneris*, *circa Axes*, qui *Motus*, *ex Maculis in Planetarum Superficiebus*, *ſenſibiles ſunt.*

Dum Tellus circa Axem rotatur, Spectator, qui transfertur, ſe quieſcere, omnia vero Corpora cœleſtia moveri, imaginatur.

DEFINITIO I.

Puncta, *in Sphæra Stellarum fixarum*, *in quibus*

Axis Telluris, ab utraque parte continuatus, pertingit, vocantur Poli Mundi.

DEFINITIO 2.

Motus apparens, ex Motu Telluris circa Axem, vocatur Motus diurnus.

DEFINITIO 3.

Concipitur Planum per Centrum Telluris tranſiens, ad hujus Axem perpendiculare, quaquaverſum continuatum, & Circulus, in quo Sphæram Stellarum fixarum ſecat, vocatur Æquator cæleſtis.

In Motu Telluris circa Solem movetur Æquator, ſed cum Planum hujus Circuli Motu parallelo feratur, *Æquator cæleſtis non mutatur.*

DEFINITIO 4.

Circuli, quorum Plana per Axem Telluris tranſeunt vocantur Meridiani.

Omnes per Polos Mundi tranſeunt, & ad Æquatorem perpendiculares ſunt.

DEFINITIO 5.

Arcus Meridiani cujuſcunque, inter Æquatorem & Sidus interceptus, vocatur Declinatio Sideris.

Tab. 3. Fig. 2. Sit, in Tellure T, Spectator, qui viſum dirigit per TA; poſt aliquod Tempus, ubi Linea TA, Motu Telluris, translata erit in T*a*, ſi per eandem Lineam viſum Spectator dirigat; Corpus A translatum apparebit per Arcum *a*A; ubi vero Linea ad priſtinum ſitum TA redierit, Corpus integram Revolutionem peregiſſe videbitur. Si autem viſum per Telluris Axem dirigat Spectator, quia dum Tellus rotatur quieſcit Axis, Corpus, quod in hoc videtur, non translatum apparebit; ideo *in Polis Mundi Motus diurnus non obſervatur*. Corpora autem in horum viciniis, circa Polos rotari clarum eſt; & Corpus Motu diurno Circulum eo majorem deſcribere, circa Polum immobilem, quo magis ab hoc diſtat. Ideo tota *Sphæra Stellarum fixarum circa Axem Telluris continuatum, rotari videtur, in eo Tempore, in quo Tellus revera circa Axem rotatur*. Motus ergo diurnus communis eſt om-

omnibus Corporibus cœleſtibus, niſi quatenus turbatur Motibus antea memoratis.

Æquator ab utroque Polo æqualiter diſtat, & dividit Cœlum in duo Hemiſphæria, quorum Puncta media ſunt Poli Mundi; qui ergo a ſingulis Punctis Æquatoris æqualiter diſtant; *Corpora* idcirco *cœleſtia, quæ ſunt in Æquatore, Motu diurno ipſum Æquatorem deſcribere videntur*, Circulum omnium maximum, qui Motu diurno deſcribi poteſt; *reliqua Corpora Circulos Æquatori parallelos deſcribunt.*

Axis Telluris ad Planum Eclipticæ inclinatur, & efficit Angulum 66 gr. 31′; *diſtant* ideo *Poli Mundi, a Polis Eclipticæ, Gradibus* 23 29′.; *& Angulum* 23 *gr.* 29′. *cum Plano Eclipticæ efficit Planum Æquatoris*. Planum utrumque per Telluris Centrum tranſit; cum autem hoc pro Centro Sphæræ Stellarum fixarum haberi poſſit, ſequitur, *Æquatorem & Lineam Eclipticam eſſe Circulos majores*, *qui* ad ſe mutuo inclinantur, & *ſeſe mutuo ſecant*, *in duobus Punctis oppoſitis, principio Arietis & principio Libræ*; quæ Puncta in Via Solis hiſce interſectionibus determinantur.

Quando Sol eſt in illis Punctis, *Motu diurno Æquatorem deſcribere videtur*. *Dum* Motu ſuo apparenti *in Ecliptica transfertur*, continuo magis ac magis ab Æquatore recedit, augeturque hujus Declinatio, & *Circulos de die in diem minores deſcribit; donec ad diſtantiam maximam ab Æquatore pervenerit, quæ eſt* 23. *gr.* 29′: deinde *iterum ad Æquatorem accedit, hunc prætergreditur, etiam* 23. *gr.* 29′, *ad Polum oppoſitum accedens*.

DEFINITIO 6.

Circuli, a Sole Motu diurno deſcripti, ab Æquatore maxime diſtantes, id eſt 23. gr. 29., *vocantur Tropici*.

Unus tangit Lineam Eclipticam in primo Gradu Cancri, & dicitur *Tropicus Cancri*; alter, *Tropicus Capricorni* nominatus, per primum Punctum Signi Capricorni tranſit, ibique Eclipticam Lineam tangit.

DEFINITIO 7.

Polus Mundi, Tropico Cancri vicinus, vocatur Polus Arcticus, & Septentrionalis; oppoſitus Antarcticus nuncupatur, etiam Auſtralis.

DEFINITIO 8.

Circuli, a Polis Eclipticæ Motu diurno deſcripti, id eſt, *a Polis Mundi 23 gr. 29'. diſtantes, nominantur Circuli Polares.*

Circulus Polaris Arcticus dicitur, qui Polum Arcticum circumdat; a Polo Antarctico alter nomen ſuum mutuatur.

Supereſt *Lunæ Motus circa Axem*, cujus *Effectus eſt, quod eadem Lunæ Facies in perpetuum Telluri obvertatur.*

Tab.2 Sit Luna in N, Facies Telluri obverſa eſt *mni*; Fig. 7. ſi Luna circa Axem non rotaretur, & ſingula Puncta per Lineas parallelas tranſlata forent, Linea *mi* coincideret cum Linea *ln* in ſitu Lunæ in B, & Hemiſphærium memoratum *mni* daretur in *lmn*; ſed quia, dum Luna quartam partem Orbitæ deſcribit, etiam quartam partem Revolutionis circa Axem peragit, Facies, quæ daretur in *lmn*, nunc datur in *mni*, id eſt, iterum Telluri obverſa. Eodem modo probatur, hanc eandem Faciem *mni*, in ſitu Lunæ in P, Spectatori in Tellure eſſe conſpicuam, & in E etiam Telluri obverti: ut & in omnibus aliis Punctis Orbitæ Lunæ. Continuo illa pars Faciei Lunæ, quæ hujus Motu in Orbita a Tellure avertitur, Motu illius circa Axem huic obvertitur.

Cum vero Motus circa Axem ſit æquabilis, & in Orbita Celeritate inæquali Luna feratur; contingit, verſante Luna in Perigeo, id eſt, ad diſtantiam minimam a Tellure, ubi celerrime in orbita movetur, partem Superficiei, quæ, ex Motu in Orbita, a Tellure avertitur, non totam ex Motu circa Axem huic obverti; ideo pars Superficiei Lunæ, antea non viſa, ad latus detegitur; quæ, ubi Luna pervenit ad Apogeum, iterum inviſibilis eſt.

Hac

Hac de cauſa *Luna Motu quodam libratorio agitata videtur*.

Alius etiam in Luna obſervatur Motus libratorius.

Axis Lunæ ad Planum Orbitæ non eſt perpendicularis, ſed *paululum* ad hoc *inclinatur*: Axis in Motu ſuo circa Tellurem Parellelifmum ſervat, ut de Planetis primariis dictum, idcirco Situm ſuum mutat reſpectu Spectatoris in Tellure, cui nunc unus, deinde alter Lunæ Polus viſibilis eſt.

CAPUT VIII.

De Phænomenis, Telluris Superficiem, & peculares hujus Partes, ſpectantibus.

PHænomena cœleſtia, huc uſque examinata, explicavimus, Spectatorem conſiderando agitatum Motibus, quibus Tellus revera agitatur. Illum nunc Superficiei Telluris impoſitum, & per varias hujus partes translatum, conſideramus.

Phænomenon primum, hic notandum, eſt, *ex interpoſita Tellure, dimidium Cœlorum viſum fugere Spectatoris, poſiti in illius Superficie.*

DEFINITIO I.

Circulus in Cœlis, qui ſeparat partem viſibilem ab inviſibili, quando Radii, inæqualitatibus in Telluris Superficie, non intercipiuntur, *vocatur Horizon.*

Cum Altitudo, ad quam Spectator ſupra Telluris Superficiem poſſit attolli, admodum exigua ſit, relata ad Telluris Semi-diametrum, Oculus Spectatoris poteſt haberi pro poſito in ipſa Superficie.

Sit Tellus T; Spectator in S; P E *p e* Sphæra Stellarum fixarum; ſi per S concipiatur Planum H H, Tellurem tangens, erit hoc Horizontis Planum, cujus ſectio cum Sphæra Stellarum fixarum eſt Horizon. Per Centrum Telluris concipitur Planum *h h*, ad H H parallelum; Diſtantia *h* H inſenſibilis eſt, propter immenſam Stellarum fixarum diſtantiam; poteſt ideo hujus Plani ſectio, cum Sphæ- Tab. Fig. 4.

 ra

ra memorata, pro Horizonte H H uſurpari.

DEFINITIO 2.

Adſcenſus Siderum ſupra Horizontem, vocatur horum Ortus.

DEFINITIO 3.

Deſcenſus infra Horizontem dicitur Siderum Occaſus.

DEFINITIO 4.

Si per Centrum Telluris, & Spectatorem concipiamus Lineam, quæ neceſſario Horizonti perpendicularis eſt, *inter Stellas fixas pertinget in Puncto* Z, *quod vocatur Zenit.*

DEFINITIO 5.

Punctum, huic oppoſitum, N *vocatur Nadir.*

DEFINITIO 6.

Sectio Plani Meridiani, per Spectatorem tranſeuntis, cum Horizonte, vocatur Linea Meridiana.

A Septentrione ad Auſtrum dirigitur.

DEFINITIO 7.

Pars Cœlorum Orientalis dicitur illa, ad quam Corpora cœleſtia ſupra Horizontem adſcendere videmus.

Oppoſita Cœli pars, in qua infra Horizontem eadem Corpora deſcendunt, dicitur Occidentalis.

Hæ duæ partes Linea Meridiana ſeparantur, quam ad utramque partem, ad Cœlum uſque, in Plano Horizontis continuatam concipimus.

Punctum Orientis illud eſt, in quo Perpendicularis ad Lineam Meridianam, Partem Orientalem verſus per Spectatorem ducta, Sphæram Stellarum fixarum ſecat.

DEFINITIO 8.

Punctum huic oppoſitum vocatur Punctum Occidentis.

DEFINITIO 9.

Amplitudo eſt Arcus Horizontis, inter Punctum Orientis, aut Occidentis, & Punctum, in quo Sidus oritur, aut occidit, interceptus. Prima dicitur Ortiva, altera Occidua: utraque eſt aut ſeptentrionalis, aut meridionalis.

DE-

DEFINITIO 10.

Altitudo Sideris ſupra Horizontem, vocatur Arcus Circuli perpendicularis ad Horizontem, in cujus Centro eſt Spectator, inter Horizontem & Sidus interceptus.

Quando agitur de Corporibus remotis, Altitudo ſenſibiliter non differt, ſive Spectator detur in Superficie Telluris, ſive in hujus Centro. Corpora minus diſtantia altiora apparent, poſito Spectatore in Centro.

DEFINITIO 11.

Differentia Altitudinis Sideris, pro diverſo ſitu Spectatoris, in Centro, aut in Superficie, Telluris, vocatur Sideris Parallaxis.

Solius Lunæ Parallaxis Obſervationibus determinatur: reliquorum Corporum Syſtematis Planetarii diſtantiæ nimiæ ſunt, ut cum Semi-diametro Telluris conferantur; & Parallaxis pendet a ratione, quam Semi-diameter Telluris ad diſtantiam Planetæ habet; idcirco ipſius *Martis in oppoſitione cum Sole, Parallaxis Obſervationes ſubtiliſſimas effugit.*

Ubi *Parallaxis* datur, *adſcenſu Corporis ſupra Horizontem minuitur, & in Zenit nulla eſt.*

Altitudo apparens Siderum, mutatur etiam ex alia cauſa, quæ reſpectu omnium Corporum cœleſtium indiſcriminatim locum habet. *Ex Atmoſphæra Refractione* Radii inflectuntur, & *Sidera altiora apparent; quo* tamen *altiora ſunt, eo minor eſt* hæc Inflexio, quia Radii minus oblique in Atmoſphæræ Superficiem incidunt. *In Zenit Refractio nulla eſt, etiam ad diſtantiam viginti, aut triginta Graduum a Zenit ſenſibilis non eſt.*

Cum *ex* hac *Refractione Sidera* attollantur, *viſibilia ſunt antequam ad Horizontem perveniunt.*

Hæc omnia generaliter Telluris Superficiem ſpectant; hujus variæ partes nunc ſunt examinandæ; determinantur hæ, referendo ad Tellurem varios Circulos, quos in Cœlis antea conſideravimus. *Ad Tellurem referuntur Æquator, Meridiani, Tropici, Circuli Polares*; quibus Circulis Telluris Superficies

Tab. 3. Fig. 9. dividitur, ut Circulis in Cœlis Sphæra Stellarum fixarum: Et Circuli hi ita ſibi mutuo reſpondent, ut ducta Linea ex Centro Telluris ad Circulum in Cœlis, hæc per Circulum reſpondentem in Tellure tranſeat. Si Poli fuerint P, *p*; Æquator erit E*e*: Tropici TT, *tt*; Circuli Polares AA, *aa*.

DEFINITIO 12.

Meridianus Loci dicitur ille, qui per Locum ipſum tranſit.

Hujus Planum ad Horizontem eſt perpendiculare; quia per Centrum Telluris & Spectatorem tranſit.

Linea Meridiana, in Loco quocunque ducta, eſt pars Meridiani Loci.

DEFINITIO 13.

Latitudo Loci eſt hujus diſtantia ab Æquatore, id eſt, Arcus Meridiani interceptus inter Locum & Æquatorem.

DEFINITIO 14.

Circuli paralleli ad Æquatorem, vocantur Circuli Latitudinis; ut B*b*.

Determinata Latitudine Loci, determinatur Circulus Latitudinis, qui per Locum tranſit: Ut autem ſitus variorum Locorum inter ſe conferantur, in ſingulis Circulis Loca notanda ſunt; quod fit concipiendo Meridianum, per Locum quemcunque notabilem tranſeuntem, qui, ſectione ſua, in ſingulis Circulis Latitudinis, Punctum determinat, a quo diſtantiæ locorum menſurantur.

DEFINITIO 15.

Meridianus memoratus, ad arbitrium ſumtus, vocatur Primus Meridianus.

DEFINITIO 16.

Diſtantia Loci a primo Meridiano, in Circulo Latitudinis Loci menſurata, vocatur Loci Longitudo.

Aſtronomi omnia referunt ad Meridianum Loci, in quo Obſervationes ſuas inſtituunt.

In explicandis Phænomenis, quæ varias Telluris Superficiei partes ſpectant, conſiderabimus Spectatorem a Polo Æquatorem verſus incedentem; ſolumque Motum diurnum primo conſiderabimus.

Quan-

Quando Spectator in ipſo Polo Telluris T *datur* in S, cum Horizonte coincidit Æquator cœleſtis E*e*, & Polus Mundi P eſt in Zenit; in hoc caſu, quia Circuli ad Horizontem paralleli, etiam ad Æquatorem paralleli ſunt; omnia corpora cœleſtia Motu parallelo ad Horizontem moveri videntur, in Circulis, qui repræſentantur per Lineas A *a*, B *b*. *Corpora cœleſtia in Hemiſphærio E P e nunquam occidunt; reliqua nunquam videntur.* Tab. 2. Fig. 3.

Horizon in hoc ſitu dicitur parallelus, aut Sphæra parallela.

Si Spectator in Tellure T *a Polo recedat*, & detur in S, *Horizon dicitur obliquus, aut Sphæra obliqua*; Axis P*p* nunc inclinatur ad Horizontem *hh*, eo magis, quo Spectator magis a Polo removetur. Tab. 2. Fig. 4.

DEFINITIO 17.

Angulus, quem Axis Telluris cum Horizonte efficit, vocatur Altitudo Poli.

Hæc *Poli Altitudo æqualis eſt Latitudini*. Altitudo Poli eſt Angulus P T *h*, cujus menſura eſt Arcus P*h*; Latitudo menſuratur Arcu, qui in Telluri reſpondet Arcui Z E in Cœlis. Hic autem æqualis eſt Arcui P*h*; utriuſque enim complementum, ad Quadrantem Circuli, eſt Arcus Z P.

In hoc ſitu Spectatoris, quia Æquator ad Horizontem inclinatur, *omnia Corpora cœleſtia in Circulis, ad Horizontem inclinatis*, Lineis A *a*, B *b*, repræſentatis, *Motu diurno feruntur*.

Quædam Corpora cœleſtia in ſingulis Telluris Revolutionibus oriuntur, & occidunt; illa nempe, quæ dantur inter parallelos ad Æquatorem *B b* & *h r*; quia omnes paralleli, inter hos, Horizonte ſecantur.

Plana Æquatoris & Horizontis per Telluris centrum tranſeunt; hi circuli ideo ſeſe mutuo ſecant in duas partes æquales; & Dimidium Æquatoris ſupra Horizontem datur; Idcirco *Corpora cœleſtia, quæ in Æquatore ſunt, per Semi-revolutionem Telluris circa Axem, ſupra Horizontem verſantur; &*

prop-

propter æquabilitatem Motus circa Axem, *per æquale Tempus inviſibilia ſunt.*

Hæc etiam *in Puncto Orientis oriuntur, & in Puncto Occidentis infra Horizontem cadunt*; nam Sectio Planorum Æquatoris, & Horizontis, perpendicularis eſt ad Planum perpendiculare ad ambo illa Plana; hoc autem eſt Planum Meridiani Loci; quare Sectio memorata ad Lineam Meridianam, normalis eſt; ideoque per Puncta Orientis & Occidentis tranſit.

Corpora inter Æquatorem & parallelum B*h*, *qui Horizontem tangit*, ut in Circulo A *a*, *diutius ſupra Horizontem, quam infra Horizontem verſantur; & differentia hæc eſt eo major, quo magis Circulus*, ut A *a*, *ad Polum, qui ſupra Horizontem datur, accedit*; Contra, *ex acceſſu Corporis ad Polum oppoſitum, minuitur mora ſupra Horizontem.*

Inæqualitas hæc *inter moram Corporis ſupra Horizontem & moram infra Horizontem, augetur, cum aucta Altitudine Poli*, propter diminutionem Anguli ab Æquatore & ejus parallelis cum Horizonte effecti.

Corpora, quorum diſtantia a Polo æqualis eſt hujus Altitudini, nunquam occidunt, talis enim eſt diſtantia Circuli B*h*, qui Horizontem tangit, & cujus pars nulla infra Horizontem pervenit. *Corpora, a Polo minus diſtantia, ne quidem ad Horizontem pertingunt.*

Simili ratiocinio patet, *Corpora, quorum diſtantia a Polo oppoſito, non ſuperat Altitudinem Poli*, nunquam ſupra Horizontem adſcendere, & *ſemper inviſibilia eſſe.*

Per Zenit Z *tranſeunt Corpora, quorum diſtantia* EZ, *ab Æquatore, æqualis eſt Altitudini Poli*; æqualis enim EZ eſt Latitudini Loci, cui æqualis Poli Altitudo.

Tab. 2. Fig. 5. *Quando Spectator* S a Polo quantum poteſt receſſit, *ad Æquatorem pervenit*, cujus Puncta æqualiter ab utroque Polo diſtant: Tunc Axis P*p* in Horizonte datur, cum quo Æquator Angulum rectum effi-

efficit; quare *Horizon dicitur rectus, aut Sphæra recta*.

Horizon in duas partes æquales ſecat omnes Circulos parallelos ad Æquatorem, qui per Lineas A *a*, B *b* repræſentantur; ideo *omnia Corpora cœleſtia, ſingulis Telluris Revolutionibus, oriuntur, & occidunt, & per Tempora æqualia viſibilia ſunt, & latent*.

Ipſe *Æquator per Zenit tranſit; ideoque omnia Corpora, quæ in hoc dantur*, ſingulis Diebus ad Zenit accedunt.

Si, quæ de Motu diurno explicavimus, ad Corpora applicentur, de quorum aliis Motibus apparentibus antea actum, facile determinantur Phænomena ex Motibus conjunctis.

Quæ Solem ſpectant, cæteris notabiliora ſunt; & ideo peculiariter explicanda.

DEFINITIO 18.

Dies Naturalis vocatur Tempus lapſum inter receſſum Solis a Meridiano Loci, & acceſſum ſequentem ad eundem Meridianum.

Dies hic differt a Tempore Revolutionis Telluris circa Axem; quæ Tempora æqualia forent, ſi immobilis inter Stellas fixas appareret Sol; ſed dum Motu diurno, in Tempore unius Revolutionis Telluris circa Axem, Sol circumfertur ab Oriente in Occidentem, id eſt, in antecedentia, Motu contrario in Ecliptica movetur, & hac de cauſa tardius ad Meridianum pertingit.

Cum autem non ſingulis Diebus Sol Spatium æquale percurrat in Ecliptica, non æqualiter ſinguli *Dies Naturales* excedunt Revolutionem Telluris circa Axem; ideoque Dies hi *ſunt inæquales inter ſe.*

Etiam alia ex cauſa Dies naturales inæquales ſunt; nempe ex Inclinatione Eclipticæ reſpectu Æquatoris; unde ſequitur inæqualiter, in variis Punctis, ad Æquatorem Viam Solis annuam inclinari; & licet æqualiter in Ecliptica ſingulis Diebus progrederetur Sol, non æqualiter Dies naturales Tempus Revolutionis Telluris circa Axem excederent; nam reſoluto Motu Solis in duos Motus, quorum unus

pa-

parallelus ſit Æquatori, alter huic perpendicularis, ille ſolus conſiderandus erit in determinando exceſſu memorato, & inæqualem eſſe ex diverſa Inclinatione indicata, ut & ex diverſa diſtantia ſolis a Polo, clarum eſt.

Hæ cauſæ inæqualitatis ſæpe concurrunt, ſæpe contrarie agunt.

Dies ſinguli naturales dividuntur in viginti quatuor partes æquales, quæ Horæ dicuntur. Singulæ Horæ dividuntur in Minuta ſexaginta, & ſingula Minuta in Minuta ſecunda ſexaginta, & ſic ulterius.

Partes has Temporis in variis Diebus, variare, ex dictis clare patet.

Ad æqualitatem ab Aſtronomis reducuntur, conſiderando numerum Horarum in una, aut pluribus Solis Revolutionibus in Ecliptica, & totum Tempus in tot partes æquales dividendo, quot dantur Horæ; quarum viginti quatuor pro uno Die habentur.

DEFINITIONES 19. & 20.

Tempus, cujus partes hac methodo ad æqualitatem reducuntur, vocatur Tempus medium; & ipſa reductio vocatur Temporis Æquatio.

De Diebus & Horis Temporis medii ſemper agitur in determinandis Periodis Motuum cœleſtium.

DEFINITIO 21.

Dies Artificialis eſt mora Solis ſupra Horizontem.

De hoc ſemper agitur, quando de Die loquimur, hunc opponendo Nocti.

In determinanda Dierum artificialium Longitudine ad Temporis Æquationem non attendimus.

Ortum Solis ſemper præcedit, & Occaſum inſequitur, Crepuſculum; hoc nomine deſignamus Lucem illam dubiam, quæ vulgo Aurora & Veſper vocatur.

Crepuſculorum cauſa eſt Atmoſphæra, quæ Radiis ſolaribus illuſtratur, & cujus Particulæ Lumen quaquaverſum *reflectunt*; unde Radii quidam *ad nos* perveniunt, *licet Sol octodecim Gradibus infra Horizontem deprimatur.*

In Sphæra recta, id eſt, pro omnibus, qui ſub Æ-

qua-

quatore vivunt, *Dies & Noctes per totum Annum ſunt æquales inter ſe*, nempe duodecim Horarum.

In Sphæra obliqua Dies majores aut minores ſunt, pro varia diſtantia Solis ab Æquatore, unum aut alterum Polum verſus, quos verſus ab Æquatore recedit 23 gr. 29'.

In ipſo Æquatore datur circiter 21. Martii, & 23. Septembris, & Dies Nocti æquatur, quod ubique Terrarum obtinet, ſolis Polis exceptis.

DEFINITIO 22.

Puncta Eclipticæ, in quibus Linea hæc ab Æquatore ſecatur, vocantur Æquinoctialia. Quia in his Punctis verſatur Sol, ubi datur æqualitas memorata Dierum & Noctium.

DEFINITIO 23.

Puncta Eclipticæ, in quibus Tropici Circulum hunc tangunt, dicuntur Solſtitialia. Quia per aliquot Dies, quando ad hæc accedit Sol, & ultra tranſit, hic ſenſibiliter Declinationem non mutat; & ſenſibiliter Dierum Longitudo non variatur.

Sub Polis, ſi dentur Incolæ, ſemel in Anno Solem orientem & occidentem obſervant, & *Dies unicus cum unica Nocte integrum Annum abſolvunt.* Supra Horizontem verſatur Sol, dum dimidiam Eclipticæ partem percurrit, per reliquum Tempus ſub Horizonte latet. *Dies* tamen *protrahitur ex Refractione, & Crepuſcula ſunt admodum diuturna;* durant enim, quamdiu Declinatio Solis Polum latentem verſus non ſuperat 18 gr.

Reſpectu Poli Arctici in ſex Signis primis, ab Ariete ad Libram, Sol ſupra Horizontem verſatur; ideo in hoc Polo *Dies Noctem ſuperat novem Diebus naturalibus, præter diminutionem Noctis ex Refractione.*

Hiſce generalioribus, quæ ſpectant diverſos Horizontis ſitus, expoſitis, quædam magis peculiaria ſunt examinanda.

Dividitur tota Telluris Superficies in quinque Zonas.

Prima *inter duos Tropicos* T T, *tt continetur*, vo- Tab. 3. Fig. 9.

catur

catur *Zona Torrida* ; duæ dantur Temperatæ , & duæ Frigidæ.

Temperata Septentrionalis, *Tropico* Cancri T T, *&* *Circulo Polari* Arctico A A , *terminatur* : Zona Temperata Auſtralis inter Tropicum *t t*, & Circulum Polarem *a a*, continetur.

Frigidæ Zonæ Circulis Polaribus circumſcribuntur, & Poli harum Centra occupant.

In Zona Torrida Altitudo Poli minor eſt 23 gr. 29′, & diſtantia Solis ab Æquatore , Polum verſus qui ſupra Horizontem datur, bis in Anno æquatur Altitudini Poli ; ideo *bis in Anno*, *in Meridie*, *per Zenit tranſit Sol*. Ex qua eadem ratione in ipſis Zonæ hujus Limitibus, *ſub Tropicis* nempe, *ſemel tantum ad Zenit accedit Sol in integro Anno*.

In Zonis Temperatis & Frigidis Altitudo Poli minima excedit maximam diſtantiam Solis ab Æquatore; ideo *nunquam* in hiſce *per Zenit tranſit Sol*. *Ad majorem* tamen *Altitudinem eodem Die aſcendit Sol*, *quo minor eſt Altitudo Poli*; quia eo minor etiam eſt Inclinatio Circulorum Motus diurni ad Horizontem.

In Zona Torrida, *& Zonis Temperatis*, *ſingulis Diebus naturalibus oritur & occidit Sol*; nam diſtantia Solis a Polo ſemper ſuperat Poli Altitudinem.

Inæquales tamen *ubique* , *ſolo Æquatore excepto* , *ſunt Dies artificiales inter ſe* , quæ inæqualitas eo major eſt, quo minus a Zona Frigida Locus diſtat.

In Circulis autem *Polaribus*, in quibus Zonæ Temperatæ a Frigidis ſeparantur, Altitudo Poli æqualis eſt diſtantiæ Solis a Polo, quando datur in Tropico vicino ; ideoque in hoc caſu, id eſt , *ſemel in Anno*, *integram Sol*, *in Motu diurno*, *peragit Revolutionem*, *in qua infra Horizontem non deſcendit*.

Ubique autem *in Zona Frigida* Altitudo Poli ſuperat diſtantiam minimam Solis a Polo ; idcirco , *per aliquot Revolutiones Telluris* , datur *Sol* ad diſtantiam a Polo illa Altitudine Poli minorem, & per totum hocce Tempus *non occidit*, ne quidem ad Horizontem pertingit. Ubi autem diſtantia a Polo,

in

in receſſu Solis ab hoc, Altitudinem Poli, aut Loci Latitudinem, ſuperat, ſingulis Diebus naturalibus oritur & occidit Sol; deinde *infra Horizontem*, Motu Polum oppoſitum verſus, *eodem modo moratur*, *ac* de Motu *ſupra Horizontem* dictum.

Tempora hæc, in quibus Sol integras Revolutiones ſupra Horizontem, & infra Horizontem, in Motu diurno peragit, eo majora ſunt, id eſt, *Dies & Nox longiſſima eo diutius durant*, *quo Locus in Zona Frigida minus a Polo diſtat*, donec tandem in ipſo Polo integrum Annum abſorbeant.

Ex eadem cauſa, *obliquitate* nempe *Eclipticæ reſpectu Æquatoris*, ex qua profluunt, quæ Dierum inæqualitatem, in variis Locis diverſam, ſpectant, *deducimus* etiam *diverſitatem Tempeſtatum*, *quæ ſingulis Annis ſibi mutuo ſuccedunt*: de his reſpectu Zonarum Frigidarum & Temperatarum primo, deinde reſpectu Zonæ Torridæ, agam.

Radii ſolares Calorem Aëri communicant, non quidem dum directe a Sole procedunt, ſed cum a Corporibus, aut Telluris Superficie, irregulariter reflectuntur. Effectus hic eo major eſt, quo Radii minus oblique in Telluris Superficiem incurrunt; & quidem ex duplici cauſa. 1. Reſoluto Motu Luminis in duos, quorum unus ad Superficiem parallelus eſt, alter perpendicularis; hoc ſolo in Corpora Lumen agit, & hic, aucta obliquitate, minuitur. 2. In eandem Superficiei Telluris partem eo majori numero agunt Radii, quo magis directe accedunt.

Ex hiſce deducimus, *cauſas Caloris augeri*, *dum* ex acceſſu Solis Polum, qui ſupra Horizontem datur, verſus, *Dies creſcunt*; quia de die in diem ad majorem Altitudinem adſcendit Sol; ita ut imminutæ obliquitati ſeſe jungat mora diuturnior Solis ſupra Horizontem, quæ ad augendum Calorem concurrit; etiam dum Dies creſcunt, Noctes minuuntur, & per Tempus brevius decreſcit Calor de die acquiſitus.

In Zonis Septentrionalibus, ut ex hiſce ſequitur,

cau-

cauſa Caloris eſt omnium maxima, cum Sol Tropicum Cancri attingit. *Non tamen, ubi Cauſa caloris eſt maxima, ipſe Calor eſt maximus*; nam hic augetur, quamdiu Calor, interdiu acquiſitus, non in totum de nocte tollitur; licet enim quotidiana augmenta minuantur, quamdiu augmentum datur, creſcit Calor. Sic etiam *Frigus maxime intenſum non eſt in Die breviſſima*, in qua Radiorum ſolarium obliquitas eſt maxima, & abſentia Solis maxime diuturna; ſed Frigus creſcit, quamdiu diminutio Caloris durat; circa quam idem ratiocinium, quam circa Caloris augmentum, inſtitui poteſt.

Dividitur Annus in quatuor Tempeſtates; calidiſſima vocatur Æſtas; maxime frigida Hyems; temperata quæ Hyemem ſequitur Ver; Autumnus Æſtatem ab Hyeme ſeparat.

In regionibus Septentrionalibus, in initio Veris, Sol in Principio Arietis apparet; in initio Æſtatis Sol ad Tropicum Cancri pertingit. Ubi Sol ad Principium Libræ pervenit, inchoatur Autumnus: Tropicum Capricorni percurrit Sol Motu diurno in initio Hyemis, quæ omnia ex explicatis facile deducuntur.

In regionibus Auſtralibus Æſtas cum Hyeme memorata coincidit, Ver cum Autumno, & vice verſa.

Cauſæ generales, a quibus diviſio memorata pendet, ſæpe turbantur cauſis peculiaria Loca ſpectantibus; præcipue *in Zona Torrida*, de qua ſeparatim agendum diximus. In pleriſque hujus Zonæ Locis *duæ tantum obſervantur Tempeſtates, Æſtas & Hyems, quæ Siccitate & Humiditate* potiſſimum *diſtinguuntur.*

Quando Sol ad Zenit alicujus Loci accedit, Pluviæ dantur fere continuæ, unde Calor minuitur; quod *Tempus ad Hyemem refertur. Recedente Sole*, minuuntur Pluviæ, *Calor augetur, & Tempus hoc ad Æſtatem pertinet.*

In medio Zonæ Torridæ duæ dantur Æſtates, & totidem Hyemes; quia bis ad Zenit accedit Sol.

Ad latera hujus Zonæ, licet Sol bis ad Zenit accedat, cum inter acceſſus breve Tempus interlabatur,

batur, ambæ Hyemes confunduntur; quare duæ tantum Tempeſtates in integro Anno obſervantur.

CAPUT IX.

De Phænomenis ex Motu Axeos Telluris.

Telluris Axem Motu parallelo transferri diximus; non conſideravimus Motum exiguum, quo revera agitatur, de quo nunc agendum nobis eſt.

Axis Telluris, *ſervata Inclinatione 66* Gr. 31′ *ad Planum Eclipticæ, in antecedentia revolvitur*; id eſt, ſucceſſive omnes partes verſus dirigitur; & hujus Extremitates, *Poli* nempe *Mundi*, *circa Polos Eclipticæ Circulos deſcribunt*, ab Oriente Occidentem verſus. Hæc autem *Revolutio abſolvitur Tempore fere viginti ſex millium Annorum*; *quæ Periodus Annus Magnus vocatur*.

Cum Tellus ab hujus incolis pro immobili habeatur, Motus hic ad Corpora cœleſtia refertur, ut de aliis Motibus dictum. Ideo, dum Poli Mundi in antecedentia, circa Polos Eclipticæ, moventur, & ſucceſſive per omnia Puncta, 23 Gr. 29′ diſtantia ab his Polis, tranſeunt, hæc ipſa Puncta, aut potius Stellæ fixæ, quæ in his dantur, ſucceſſive ad Polos Mundi accedere, & in conſequentia ferri, videntur, & deſcribere Circulos, qui revera a Polis Mundi deſcribuntur, circa Polos Eclipticæ, qui, in Centris poſiti, ſoli quieſcunt. Nam cum Stellis memoratis & reliquæ, quia omnes eundem ſitum erga ſe mutuo ſervant, etiam tranſlatæ apparent.

Idcirco integra *Sphæra Stellarum fixarum circa Axem, per Polos Eclipticæ tranſeuntem, rotari in conſequentia videtur*; & ſingulæ Stellæ Circulos Eclipticæ parallelos, Motu apparenti, deſcribunt; quo Motu Latitudo Stellarum non mutatur.

Planum Æquatoris cum Axe Telluris Angulum efficit rectum; ideo, Motu memorato Axeos, rotatur Sectio hujus Plani cum Plano Eclipticæ; quæ

re *prima Puncta Arietis & Libræ*, quæ ſemper opponuntur, *in Tempore 25920 Annorum, totam Lineam Eclipticam in antecedentia percurrunt*: pro immobilibus tamen habentur a Terræ Incolis, qui ipſas Stellas fixas in conſequentia translatas imaginantur.

Hæc eadem translatio primi Puncti Arietis, & Libræ, quam *Æquinoctiorum Præceſſionem* vocant, in cauſa eſt, quare Sol, quando ex uno horum Punctorum receſſit, iterum ad hoc redeat, antequam integram Periodum in Linea Ecliptica abſolverit; cum autem Æquinoctia Annum Eclipticum, aut vulgarem, determinent, Tempus Periodicum Telluris Annum hunc ſuperat.

CAPUT X.

De Stellis fixis.

STellas fixas diximus eſſe Corpora lucida, ita remota, ut horum Diſtantiæ cum Diſtantiis ullis, in Syſtemate Planetario, non conferri poſſint. *Non enim ſubtiliſſimis Obſervationibus Aſtronomi potuere Polos Mundi translatos obſervare in Motu Telluris annuo*, licet Circulos, Orbitæ Telluris fere æquales, in Cœlis deſcribant.

DEFINITIO I.

Translatio hæc Poli vocatur *Parallaxis annua*.

Diſtantiam Stellarum immenſam eſſe, etiam ex Obſervationibus, ope Teleſcopiorum deducitur. *Si Stella fixa* quæcunque; ex maxime lucidis & conſpicuis, *conſpiciatur adhibito Teleſcopio*, per quod Diameter Solis Diametro Orbitæ annuæ æqualis appareret, *quaſi Punctum lucidum, ſine ſenſibili magnitudine, illa apparebit*; minores enim omnes Stellæ per Teleſcopia, quam nudis Oculis, apparent; nam ex ſola Scintillatione Magnitudinem ſenſibilem habere videntur.

Ut Stellæ diſtinguantur, referuntur ad varias Figuras, quæ in Cœlis concipiuntur, & Aſteriſmi vocantur.

In Zodiaco duodecim Aſteriſmi concipiuntur, Zodiaci Signa dicti, nominantur ut Animalia, aut Res, quas repræſentant: *Aries*, *Taurus*, *Gemini*, *Cancer*, *Leo*, *Virgo*, *Libra*, *Scorpius*, *Sagittarius*, *Capricornus*, *Aquarius*, *Piſces*.

Signa hæc nomina ſua dedere duodecim partibus Eclipticæ, de quibus antea.

Tempore Hiparchi ſectiones Eclipticæ & Æquatoris ſitæ erant inter Aſteriſmos Piſcium & Arietis, ut & Virginis & Libræ; & Aſteriſmi nomina dedere illis Eclipticæ partibus, quæ per ſingulos Aſteriſmos tranſibant, & *partes Eclipticæ, ponendo initium Arietis & Libræ in Interſectionibus Æquatoris & Eclipticæ*, ut in illo Tempore, *nomina ſervarunt, licet hæ Interſectiones translatæ ſint*, unde Sol in Tauro dicitur, quando inter Stellas Aſteriſmi Arietis movetur.

Zodiacus partem Cœli ſeptentrionalem a meridionali ſeparat.

In ſeptentrionali dantur Aſteriſmi, *Urſa minor*, *Urſa major*, *Draco*, *Cepheus*, *Canes Venatici*, *Bootes*, *Corona Septentrionalis*, *Hercules*, *Lyra*, *Cygnus*, *Lacerta*, *Caſiopeja*, *Camelopardus*, *Perſeus*, *Andromeda*, *Triangulum*, *Triangulum minus*, *Muſca*, *Auriga*, *Pegaſus*, *Equuleus*, *Delphin*, *Vulpecula*, *Anſer*, *Sagitta*, *Aquila*, *Antinous*, *Scutum Sobieskianum*, *Serpentarius*, *Serpens*, *Mons Mænalus*, *Coma Berenicis*, *Leo minor*, *Lynx*.

In parte meridionali Cœlorum Aſteriſmi, quorum multi a nobis videri non poſſunt, *ſunt*, *Cetus*, *Eridanus*, *Lepus*, *Orion*, *Canis major*, *Monocerotes*, *Canis minor*, *Argo-navis*, *Hydra*, *Uraniæ Sextans*, *Crater*, *Corvus*, *Centaurus*, *Lupus*, *Ara*, *Corona Auſtralis*, *Piſcis Auſtrinus*, *Phœnix*, *Grus*, *Indus*, *Pavo*, *Apus*, *Triangulum Auſtrale*, *Crux*, *Muſca*, *Chamæleon*, *Robur Carolinum*, *Piſcis volans*, *Toucan* ſive Anſer Americanus, *Hydrus*, *Xiphias* ſive Dorado.

DEFINITIO 2.

Stellæ, quæ inter Aſteriſmos collocantur, vocantur Informes.

*Non omnes Stellæ æque lucidæ apparent, & ab A*ſtro-

ſtronomis *ad ſex Claſſes referuntur*, omnium maxime lucidæ dicuntur Primæ Magnitudinis; aliæ Secundæ, Tertiæ, &c. Magnitudinis, ad ſextam uſque.

Quædam, ne quidem ad hanc *ultimam Claſſem referuntur, & Nebuloſæ dicuntur.*

In Cœlis etiam *obſervamus Zonam* quandam, non ubique ejuſdem latitudinis, *quæ* totum Cœlum circuimit, & in quibuſdam Locis ſeparatur, ut duplæ ſit. Propter Colorem *Via Lactea vocatur*. Obſervationibus, ope Teleſcopiorum, conſtat, *congeriem eſſe Viam hanc Stellarum innumerarum, quæ viſum* Oculi inermis *fugiunt*; aut quia cæteris Stellis minores ſunt; aut quia magis diſtant.

Polum Antarcticum verſus duæ Nubeculæ, huic Viæ ſimiles, dantur, quæ etiam ſunt congeries Stellarum minimarum, niſi per Teleſcopia non viſibilium. Præter Stellas, quæ in hiſce Nubeculis, & Via Lactea, obſervantur, *maximo numero per totum Cœlum, adhibitis Teleſcopiis, minores Stellæ deteguntur, quæ nudis Oculis non apparent*. Sæpiſſime Stellarum congeries pro unica Stella, inermi Oculo, habetur.

Inter Stellas, quædam per vices videntur, & inviſibiles fiunt, regularesque Periodos obſervant; aliæ ſucceſſive nunc magis lucidæ, nunc hebetiori Lumine præditæ, & Teleſcopiis tantum viſibiles, apparent; idque ſtatis Temporibus. *Non* tamen *ſingulis Periodis æque claræ ſunt.*

Aliquando ſubito Stellæ apparuere, Lumine lucidiores ſuperantes, quæ deinde, ſucceſſive decreſcentes, brevi evanuerunt, & adhucdum latent.

Præter Stellas etiam *in Cœlo obſervamus varias Maculas albidiores, & quodammodo lucidas, quæ nudis Oculis inviſibiles ſunt*; inermi enim Oculo horum Lumen ad Stellas, quæ in ipſis dantur, refertur, aut pro Stellis nebuloſis habentur. Quid autem ſint hæ Maculæ, determinari non poteſt; forte ſunt congeries Stellarum, quæ cum Stellis Teleſcopicis illam habent relationem, quam, quæ Viam Lacteam efficiunt, cum illis, quæ nudis Oculis deteguntur.

DE MUNDI SYSTEMATE

PARS SECUNDA

Motuum Cœleſtium Cauſas Phyſicas declarans.

CAPUT XI.

De univerſali Gravitate.

EXpoſitis Corporum cœleſtium Motibus, ut & Phænomenis inde oriundis, quibus Legibus Motus hi peragantur, explicandum erit.

Leges, juxta quas Corporum Motus diriguntur, antea expoſuimus [a]. Si hiſce unicam addamus, totum patet Artificium, quo ingens Machina, Syſtema Planetarium, regitur.

Lex, cæteris addenda, hæc eſt:

Omnia Corpora in ſe mutuo gravia ſunt.

Gravitas hæc Materiæ Quantitati proportionalis eſt.

Ad inæquales Diſtantias eſt inverſe, ut Quadratum Diſtantiæ.

Id eſt, omnia Corpora ſeſe mutuo petunt, aut ſeſe mutuo verſus tendunt, Vi, quæ ſingulis Parti-

[a] In his ſc. Phyſicæ Elem adnotat. ad § 58 & 159, tum cap. 10.

ticulis Materiæ in ſingulas Particulas competit; & Vis, qua Corpus in alia agit, efficitur ex omnibus Viribus conjunctis Particularum, ex quibus Corpus conſtat; ideo Vis hæc creſcit in ratione, in qua Materiæ Quantitas augetur; & immutabilis eſt in ſingulis Particulis; ad eandem Diſtantiam ſemper eadem; aucta autem Diſtantia decreſcit Vis, ut Quadratum Diſtantiæ augetur.

Vim hanc Gravitatem nominamus, conſiderando Corpus, quod aliud verſus ſponte tendit; quia eo nomine Vis hæc in Telluris viciniis datur.

Conſiderando autem Corpus, ad quod aliud tendit, Vim hanc vocamus Attractionem. His Nominibus eundem Effectum, & nil præter Effectum deſignamus; nam, cum omnis Gravitas ſit reciproca, Corpora ſe mutuo verſus gravitare, idem ſignificat, quam Corpora ſeſe mutuo attrahere, aut ad ſe mutuo ſponte tendere.

Effectum hunc pro Lege Naturæ habemus, quia nunquam fallit, & hujus Cauſa nobis eſt ignota, & ex Legibus notis minime deduci poteſt, ut ſtatim dicetur. Nunc autem talem Gravitatem revera dari, ex Phænomenis probandum eſt.

Planetæ primarii ſinguli in Orbitis ſuis retinentur Viribus, quæ ad Centrum Solis tendunt; ideo datur Vis, qua Planetæ Solem verſus feruntur, *&* qua Sol reciproce illos ſingulos verſus tendit: id eſt, *Sol in Planetas, & hi in Solem gravitant.* a

Eodem modo patet, *ſecundarios Joviales in Jovem, & Jovem in ipſos; ut & Saturni Satellites in primarium, & hunc in illos gravitare.*

a Vide ad not. ad § 402 hujus Phyſicæ.

Etiam *Luna & Tellus in ſe muto graves ſunt.*

Secundarii omnes in Solem Gravitatem habent. Omnes enim, Motu regulari, circa Primarios ita feruntur, quaſi Primarii quieſcerent; unde liquet, illos Motu communi cum Primariis ferri; id eſt, eandem Vim, quam omnibus momentis Solem verſus feruntur Primarii, in *Secundarios* agere, & hos *eadem Celeritate cum Primariis Solem verſus ferri.*

Ipſæ

Ipſæ Secundariorum irregularitates, quæ adeo ſunt exiguæ, ut reſpectu ſolius Lunæ ſint ſenſibiles, confirmant hanc Secundariorum Gravitatem in Solem; nam irregularitates has pendere a Gravitate Lunæ Solem verſus, pro varia Diſtantia, & ex eo quod Lineæ, per quas ad Solem tendunt Tellus & Luna, non ſemper ſint parallelæ, diverſe agenti, in ſequentibus videbimus.

Ex Gravitate Secundariorum in Solem, ſequitur, *Solem in illos gravitare.*

Circa Gravitatem Primariorum inter ſe, obſervarunt Aſtronomi, Saturnum a Via paululo deflecti, ubi Jovi, Planetarum longe maximo, eſt proximus: ita ut *Jovem & Saturnum in ſe mutuo graves eſſe*, immediatis Obſervationibus conſtet.

Saturnus etiam in hoc caſu, ut Flamſtedius obſervavit, turbat Motum Satellitum Jovis, hos paululum ad ſe trahens; quod probat, & hos *Secundarios in Saturnum, & hunc in ipſos, gravitare.*

Ex hactenus dictis, ſequitur, ſeptemdecim, Syſtema Planetarium componentia, Corpora in ſe mutuo gravitare; licet de ſingulorum in ſingula Gravitate Obſervationes immediatas inſtituere non liceat.

Legis pars ſecunda eſt, Gravitatem Materiæ Quantitati proportionalem eſſe, id eſt, ſingulis Materiæ Particulis competere in ſingulas; ideoque Legem Gravitatis univerſalem eſſe, & ſingula Corpora in alia Corpora omnia gravitare; quod ex Phænomenis etiam deducitur.

Vires Gravitatis ſunt ut Actiones eodem Tempore editæ; & hæ Actiones, ſi Tranſlationes fuerint æquales, ſunt ut Materiæ Quantitates in Corporibus tranſlatis [a]: idcirco, cum Corpora inæqualia, ad eandem Diſtantiam a Corpore attrahente, æque celeriter ex Gravitate moveantur, Vires Gravitatis, Materiæ Quantitatis rationem ſequi, clarum eſt. Idem experimur in omnibus Corporibus *in Telluris viciniis*, quæ Tellurem verſus, Materiæ Quanti-

a Vid. ad not. ad §. 216.

titati proportionalem, Gravitatem habent. *Mutua autem horum omnium Corporum Gravitas ſenſibilis non eſt*; quia reſpectu Gravitatis Tellurem verſus admodum eſt exigua; ideoque Motum ex hac turbare non valet, ſaltem ut ſenſibilis detur Directionis mutatio.

Et alia methodo, ex Phænomenis, hanc univerſalitatem Gravitatis, ſingularum Materiæ Particularum in alias probari poſſe, ſtatim dicemus.

Pars Legis, quam examinamus, tertia eſt, Gravitatem decreſcere, quando Diſtantia augetur, & eſſe inverſe ut Quadratum Diſtantiæ; quod ex Phænomenis quoque ſequitur.

Corpora, in quæ Vis Gravitatis agit pro Quantitate Materiæ, ut in Syſtemate noſtro, eadem, ut diximus, Celeritate feruntur, in circumſtantiis iiſdem; ita ut non interſit, utrum majora an minora ſint Corpora, & moveantur quaſi eſſent æqualia. In hoc autem caſu, ſi Vis Punctum verſus decreſcat in ratione inverſa Quadrati Diſtantiæ ab hoc Puncto, & Corpora ad varias ab hoc ipſo Diſtantias revoluta fuerint, & in Circulis retineantur hac Vi, Quadrata Temporum periodicorum erunt inter ſe, ut Diſtantiarum Cubi a. Quod æque in Lineis Ellipticis, ad quarum Focos diriguntur Vires, reſpectu Diſtantiarum mediarum obtinet. Hicce autem caſus in Corporibus circa Solem, Saturnum, & Jovem, revolutis exſtat; unde ſequitur, Vim Gravitatis, recedendo a Centris horum Corporum, decreſcere in ratione inverſa Quadratorum Diſtantiarum.

a Vid. § 417 horum Phyſic. Elem. c. 24.

Hoc Ratiocinio, poſita Gravitate Materiæ Quantitati proportionali, illam in ratione inverſa Quadrati Diſtantiæ decreſcere demonſtramus. Ex eodem, poſita Gravitatis Diminutione juxta hanc rationem, ſequitur, Gravitatem Materiæ Quantitati proportionalem eſſe, ut facile liquet.

Probari etiam poteſt alio Argumento, Diminutionem Gravitatis ſæpius memoratam rationem inverſam

Qua-

Quadrati Diſtantiæ ſequi; ita ut circa ambas, de quibus agimus, Gravitatis Leges, nullum dubium ſupereſſe poſſit.

Hoc aliud argumentum, de quo Auctor, conſulto prætermittitur, cum luculenter expoſitum habeatur in his Phyſicæ Elementis *c. 7. de Gravitate* §. 228, ibidemque adjectis adnotationibus.

Conſideravimus Centra Corporum in examine Legis Diminutionis Gravitatis, quamvis Gravitas ſingulas Corporum Particulas ſpectet; quia Mathematica Demonſtratione conſtat, *Actionem Corporis ſphærici, in quo ubique Partes, a Centro æque diſtantes, ſunt homogeneæ, conſtantis ex Particulis, quas verſus Gravitas datur, quæ decreſcit, recedendo a ſingulis, in ratione inverſa Quadrati Diſtantiæ, dirigi ad Corporis Centrum, & recedendo ab hoc minui in eadem ratione inverſa Quadrati Diſtantiæ*: ita ut tale Corpus agat, quaſi omnis Materia, ex qua conſtat, coacta foret in ipſo Centro. Tab. 3. Fig. 6.

Hujus propoſitionis demonſtrationem tironum captui parum aptam omittimus; quam tamen videſis apud ipſum Newtonum *Princip. Math. l. 1. prop. 71.*

Unde ſequentes deducimus concluſiones. *In Superficiebus Corporum ſphæricorum, in quibus Materia homogenea eſt ad Diſtantias æquales a Centro, Gravitates eſſe directe ut Materiæ Quantitates in Corporibus, & inverſe ut Quadrata Diametrorum*; nam in his Corporibus Diſtantiæ a Centro ſunt ut Diametri.

In Superficiebus Corporum ſphæricorum, homogeneorum, æqualium, Gravitates eſſe ut Corporum Denſitates; nam Diſtantiæ a Centro ſunt æquales, in quo caſu Gravitatis Vires ſunt ut Quantitates Materiæ; quæ, in Corporibus æqualibus, ſunt ut Denſitates.

In Superficiebus Corporum ſphæricorum, inæqualium, homogeneorum, æque denſorum, Gravitates ſunt inverſe, ut Quadrata Diametrorum; quia in harum ratione ſunt Diſtantiæ a Centris: ſunt etiam Gravitates directe ut Diametrorum Cubi; nam *in hac ratione* ſunt Materiæ Quantitates in Sphæris, & ratio compoſita ex directa Cuborum Diametrorum,

& inverſa harum Quadratorum, eſt directa *ipſarum Diametrorum*.

Ideo, *ſi & Denſitates & Diametri differant*, *Gravitates in Superficiebus erunt in ratione compoſita Denſitatum*, *& Diametrorum*. Idcirco diviſa Gravitate in Superficie, per Diametrum, detegitur *Denſitas*; quæ ergo *ſequitur rationem directam Gravitatis in Superficie & inverſam Diametri*.

Tab. 3. Fig. 7. *In Sphæra homogenea*, *cava*, *ubique ejuſdem Craſſitiei*, *Corpus* ubicunque poſitum *nullam Gravitatem habet*, Gravitatibus oppoſitis ſeſe mutuo deſtruentibus, ut demonſtratum eſt Newtono *Princip. Math. l. 1. prop. 70.* Hinc ſequitur, *in Sphæra homogenea*; Corpus accedendo ad Centrum, Centrum verſus gravitare ex ſola Actione Sphæræ, cujus Semi-diameter eſt Diſtantia Corporis a Centro, quæ *Gravitas decreſcit*; *accedendo ad Centrum*, *in ratione Diſtantiæ a Centro*; nam omnis Materia, quæ ad majorem a Centro Diſtantiam datur, Sphæram cavam efficit, in qua Actiones in Corpus ſeſe mutuo deſtruunt.

Quæ de gravitatis cauſa ad calcem hujus capitis tradit Auctor, fuſius declarata ſunt in hiſce Phyſicæ Elementis cap. 7. § 249, 250, adjectiſque adnotationibus, idcirco omittuntur.

CAPUT XII.

De Materia Cœleſti; ubi Vacuum dari probatur.

EXpoſitis Legibus, quibus totum Syſtema planetarium regitur, varia præmittenda erunt, antequam ad ipſius Syſtematis explicationem phyſicam accedamus. De Materia cœleſti, id eſt, de Medio, in quibus Corpora Syſtema componentia moventur, ante omnia quædam dicenda ſunt, quod paucis fieri poſſet, ſi inter omnes conſtaret Philoſophos, in rebus *Inane* dari.

Probavimus antea Vacuum poſſibile eſſe, nunc

illud

illud revera dari demonſtrandum nobis eſt.

Quæ pro ſpatio vacuo hic habet Auctor argumenta, neceſſe non eſt ut referantur; alibi enim, in his Phyſicæ Elementis, expoſita ſunt, & præſertim cap. 3., ubi ex inſtituto de ſpatio vacuo agitur.

Hiſce præmiſſis ad Materiam cœleſtem tranſeundum.

A Motu Materiæ cœleſtis, ſi quædam detur, non pendent Corporum cœleſtium Motus; quo corruit *illorum Sententia, qui Motu communi cum Materia, quæ Syſtema planetarium replet, Corpora cœleſtia translata contendunt*.

Hæc etiam Motu Cometarum evertitur Sententia: ſi Medium in Syſtemate daretur, quod in Motu ſuo Planetas ſecum ferret, & etiam ſecum traheret Cometas, ſaltem ſenſibiliter hos in Motu turbaret, dum fere directe ad Solem accedunt, aut ab hoc recedunt, aut in antecedentia moventur, id eſt, Motu contrario cum Motu talis Materiæ; qui Motus cum non turbari, ſed ſequi Viam, quæ a Gravitate pendet, obſerventur, clarum eſt, Materiam cœleſtem, ſi detur & moveatur, ſenſibilem in Corpora Syſtematis planetarii non exſerere Actionem; quod etiam ex parva hujus Reſiſtentia deducitur; nam, *ex collatis antiquiſſimis cum recentioribus Obſervationibus, ſenſibiliter in Motibus non retardatos Planetas conſtat*. Reſiſtentia tamen in Aere ſenſibilis eſt, quare Denſitas Medii, in quo Planetæ moventur, in immenſum minor eſt; idcirco, *niſi tali Medio ſubtiliſſimo, non repletur Syſtema planetarium.*

Materiæ vero Quantitatem, quantumvis exiguam, per totum Syſtema poſſe diſpergi, relictis Interſtitiis minimis, ex Materiæ diviſibilitate deducitur.

CA-

CAPUT XIII.

De Motu Telluris.

PRæter in Capite præcedenti diſcuſſam Quæſtionem, & alia datur examinanda, antequam ad totius Syſtematis explicationem accedamus.

Ut nullum dubium ſuperſit circa Syſtema, in primo Capite hujus Libri explicatum, probandus nobis hic eſt Telluris Motus, de quo non mirum ſi plures dubitaverint; nullis enim, niſi a Spectatoribus in Tellure inſtitutis, Obſervationibus Motus cœleſtes a nobis determinari queunt, & eadem Phænomena apparent, ſive Corpora ipſa transferantur, ſive Spectator moveatur; ita ut immediatis Obſervationibus non conſtet, utrum Motus Telluris ad Corpora cœleſtia non referri debeat.

Tellurem circa Solem circumferri, ex Motuum Analogia deducitur, & ex examine Legum Naturæ plenius demonſtratur.

Quod Motuum Analogiam ſpectat, notandum, circa Jovem, & Saturnum, rotari Satellites Corpore centrali minores; circa Tellurem Luna, Tellure minor, revolvitur; Tandem circa Solem gyrantur Corpora minora Mercurius, Venus, Mars, Jupiter, & Saturnus: ſi cum his Tellus rotetur, ubique *in Syſtemate noſtro Corpora minora circa majora moventur*: *in hac* autem *Regula exceptio dabitur reſpectu Solis*, *ſi* ingens hoc Corpus, *in Motu*, *minimam Telluris maſſam cingat.*

Circa Solem, Jovem, & Saturnum, circa quos ſingulos plurima *Corpora* revolvuntur, *lentius moventur*, *quæ magis a Corpore centrali diſtant*, & quidem juxta hanc Regulam, Quadrata Temporum periodicorum ſequi rationem Cuborum Diſtantiarum, ex qua ſequitur Planetarum Velocitates eſſe in ratione ſubduplicata inverſa Diſtantiarum: *quæ Regula* applicari poteſt Telluri, ſi hæc cum cæteris Planetis circa Solem circumferatur, ut patet, ſi

illius

illius Tempus periodicum, [Tempus nempe, in quo Sol integram Revolutionem peragere videtur,] ut & Diſtantia a Sole, cum cæterorum Planetarum Diſtantiis & Temporibus periodicis, conferantur. *Unicam* autem *patitur exceptionem* regula hæc, *ſi*, *Sole tranſlato, Tellus quieſcat*.

In hoc caſu Mercurius, Venus, Mars, Jupiter, & Saturnus, huic Regulæ in Motibus ſubjiciuntur, ut & quinque Satellites Saturni, & quatuor Joviales Planetæ; Sola Luna cum Sole, circa Tellurem, proportionem omnino diverſam ſervant, & non modo Celeritas Solis major eſt, quam quæ hac Regula requiritur; ſed & Velocitate ad minimum vicies & ſexies Lunam vincit, licet ad Diſtantiam maximam, reſpectu Lunæ Diſtantiæ, a Tellure removeatur: ita ut & hujus reſpectu Motuum cœleſtium Analogia turbetur.

Hiſce Argumentis alia addam, quibus, Motum Telluris ſequelam eſſe neceſſariam Legum Naturæ, ex Phænomenis deductarum, clare patebit.

Omnia Corpora in ſe mutuo gravia ſunt; ideoque *Sol* & Tellus; ſed Motus, quo hæc duo Corpora ad ſe mutuo feruntur, ex directis Obſervationibus deducitur. Quodcunque horum Corporum circa aliud moveatur, deſcribit Areas, Lineis ad Centrum hujus ductis, Temporibus proportionales, quod ex Obſervationibus Aſtronomicis conſtat; idcirco in Curva retinetur Corpus motum, per Vim, quæ ad alius Centrum dirigitur: Cum autem Actioni ſemper æqualis ſit Reactio, *niſi Naturæ Leges, quæ ubique conſtanter locum habent, in totum evertantur*, duo hæc Corpora ſeſe mutuo petunt Celeritatibus, quæ ſunt inverſe ut horum Maſſæ.

Materiæ Quantitas in Tellure fere nulla eſt reſpectu Quantitatis Materiæ in Sole, ut in Capite ſequenti videbimus: quare hic *lentiſſime movetur, dum celerrime ad hunc accedit Tellus*.

Unde ſequitur Tellurem circa Solem circumferri, ne in hunc Motu illo violentiſſimo cadat.

Mo-

Motus hic idem Telluris ex iiſdem principiis & alia Methodo deducitur.

Duo Corpora, quæ Vi quacunque ad ſe mutuo feruntur, tandem concurrent, aut continuo magis a ſe mutuo recedent, niſi utrumque ita moveatur, ut Vim centrifugam habeat æqualem illi, qua aliud verſus fertur; cum vero Corpora, quæ in ſe mutuo gravitant, Preſſionibus æqualibus, ſeſe mutuo petant, *non* poterunt Corpora hæc *in Motu circum ſe mutuo perſeverare*, niſi ambo ita moveantur, ut Vires centrifugas æquales habeant; quod, niſi ambo circa commune ſuum Gravitatis Centrum, æqualibus Temporibus, rotentur, non obtinet; id eſt, ſi Propoſitio hæc ad *Solem & Tellurem* applicetur, *niſi circa Punctum, cujus Diſtantia a Centro Solis eſt ad ipſius Diſtantiam a Centro Telluris, ut Quantitas Materiæ in Tellure ad Materiæ Quantitatem in Sole, ambo moveantur*: quod Punctum ergo parum admodum a Centro Solis diſtat. Cum autem, quodcunque horum Corporum moveatur, in Motu circa aliud perſeveret, ſequitur, ambo Motibus memoratis ſubjici, Solemque exiguo Motu agitari, dum Tellus Orbem maximum deſcribit. Ex quibus ſequitur, Motum Telluris ab illo negari non poſſe, qui ex Legibus Motus, ex Phænomenis deductis, ratiocinatur.

Probato Motu Telluris annuo, & relata Tellure inter Planetas, exigua tantum difficultas ſupereſt reſpectu Motus circa Axem; nemo enim, qui de illo non dubitat, hunc negat; multi, conceſſo Motu *circa Axem*, Telluris annuum Motum negant; ſatis ergo erit in tranſitu notare, Omnes Planetas, circa quos reſpectu hujus Motus Obſervationes inſtituere licet, circa Axes rotari; & *Motum* ſimilem *Telluri competere*, *uniformem Motum diurnum Corporum, ad Diſtantias quaſcunque ab hac remotorum*, *ſatis indicare*. Quibus addendum, Celeritatem Stellarum fixarum, in minori quam viginti quatuor horarum Tempore, Revolutionem integram peragentium, vix magis probabilem eſſe, quam a nobis concipi poteſt. Etiam

Etiam cum Naturæ Legibus minime congruit Motus hic omnium Corporum cœleſtium; nam, *ſi* hæc *rotentur*, Circulos, quorum Centrum Tellus occupat, Motu æquabili, ſingulis Diebus, percurrunt; id eſt, deſcribunt Areas, Lineis ad Centrum Telluris ductis, Temporibus proportionales; & in Orbitis retinentur Viribus, quæ ad Centrum Telluris diriguntur; & quibus, propter omnis Actionis reciprocationem, Tellus etiam continuo illa *Corpora* verſus trahitur; ita ut *violentiſſimo Motu neceſſario agitari* debeat; unde patet Motum diurnum non ad ipſa Corpora cœleſtia referri debere, ſed ad *Tellurem* circa Axem rotatam.

Objiciunt, qui Tellurem quieſcere contendunt, Corpora in Telluris Superficie, ex Vi centrifuga, juxta tangentem ad Circulum, Æquatori parallelum, debere a Tellure recedere. Reſpondemus, Corpora eodem Motu cum Superficie Telluris, in Locis in quibus dantur, transferri; & ideo, reſpectu Punctorum Superficiei quibus reſpondent, conari recedere per Lineas ad Axem perpendiculares; etiam Corpora Gravitate ad Centrum Telluris tendere; & ideo, Motu ex hiſce ambobus compoſito, Corpus continuo, aut moveri, aut moveri conari; ſed quia primus Motus reſpectu ſecundi eſt admodum exiguus, parum tantum a Directione Centrum verſus detorquetur Grave, & paululum Gravitas minuitur, eo magis, quo Locus magis a Polo diſtat, quod cum Experientia congruit. In ſequentibus etiam videbimus, ubi de Telluris Figura agemus, Directionem memoratam Gravium, ubique dirigi perpendiculariter ad Telluris Superficiem, quæ non eſt exacte ſphærica.

Corpus, quod in altum projicitur, non modo Motu, quo projicitur, gaudet, ſed etiam fertur Motu impreſſo illi, qui hoc projicit, aut Machinæ, ex qua propellitur, id eſt, Motu communi cum Puncto Superficiei Telluris cui reſpondet, fertur; ideoque in eadem Linea, reſpectu Superficiei Telluris

tranſ-

tranſlatæ movetur, in qua tranſlatum foret ſi Tellus quieſceret.

CAPUT XIV.

De Denſitate Planetarum.

SUpereſt, antequam ab Syſtematis Explicationem Phyſicam tranſeamus, ut Quantitates Materiæ in quibuſdam Corporibus, & horum Denſitates, determinemus; quibus notis Effectus Legum, quibus hæc Corpora reguntur, facilius patebunt.

Quantitates Materiæ, in diverſis Corporibus, ſunt inter ſe, ut Gravitates ad eandem Diſtantiam ab hiſce Corporibus; quæ Gravitates ſunt inter ſe inverſe, ut Quadrata Temporum periodicorum Corporum revolutorum, circa varia illa Corpora, ad eandem illam Diſtantiam [a]. Multiplicando Quantitates, quæ ſunt in hac ratione, per eandem Quantitatem, Cubum nempe hujus Diſtantiæ, non mutatur ratio harum Quantitatum; quæ ergo ſunt inter ſe, ut Quotientes Diviſionum Cubi memorati, per Quadrata Temporum periodicorum memoratorum: ſed in Syſtemate planetario detegitur Quotiens talis Diviſionis, pro Corpore quocunque, dividendo Cubum alterius Diſtantiæ cujuſcunque, per Quadratum Temporis Periodici Corporis ad hanc Diſtantiam revoluti: Quotientes enim tales ſunt æquales inter ſe, pro omnibus Corporibus, circa idem, ad Diſtantias quaſcunque, motis; ut ſequitur ex æqualitate rationis inter Cubos Diſtantiarum, & Quadrata Temporum periodicorum ad has Diſtantias. Ex quibus deducimus, *Quantitates Materiæ in Corporibus quibuſcunque, in Syſtemate noſtro, eſſe inter ſe directe, ut Cubos Diſtantiarum ad quas, circa hæc, Corpora alia revolvuntur; & inverſe ut Quadrata Temporum periodicorum horum corporum revolutorum.*

[a] Vid. § 409 c. 14 hujus Phyſ.

Demonſtrantur hæc, ſeponendo Agitationem Corporis centralis, cujus Materiæ Quantitas quæritur.

Prop-

Digitized by Google

Propter Solis magnitudinem, reſpectu Veneris ex. gr., quem ex Planetis ſolum conſideramus, vix ex hujus Actiône agitatur ille, & Planeta hic poteſt conſiderari quaſi motus circa Corpus quieſcens.

Satellites Jovis & Saturni, Motu quidem communi cum Primariis feruntur, ſed circa hos, quaſi circa Corpora quieſcentia, propter Primariorum magnitudinem, transferuntur.

Luna autem ſatis ſenſibiliter in Tellurem agit, & hanc agitat; quare antequam, ope Regulæ memoratæ, cum Motu Lunæ computationem inire poſſimus, de conferenda Materiæ Quantitate in Tellure, cum Materiæ Quantitatibus in Sole, Jove, & Saturno, determinanda eſt *Diſtantia, ad quam Luna, circa Tellurem* quieſcentem, id eſt, *Actione Lunæ non translatam, revolvi poſſet, in eodem Tempore periodico, in quo Revolutionem ſuam revera peragit*. Hic etiam non attendimus ad Motum communem Telluri & Lunæ, quo circa Solem ambo feruntur.

Luna in Motu ſuo circa Tellurem perſeverat; ideo Tellus & Luna circa communem Gravitatis Centrum rotantur, ut ex demonſtratis circa Tellurem & Solem ſequitur: Luna ergo, Vi qua Tellurem verſus tendit, revolvitur in Orbita, cujus Semi-diameter eſt Diſtantia Lunæ a memorato communi Centro Gravitatis Lunæ & Telluris. Si Tellus quieſceret, & Luna Diſtantiam ſuam ab hac ſervaret, in Orbita majori Luna moveretur, & majus foret Tempus periodicum; admota vero Luna ita ut hujus Centrum a Centro Telluris detur ad Diſtantiam *ſexaginta Semi-diametrorum*, Tempus periodicum idem eſſet cum Tempore Revolutionis circa memoratum commune Gravitatis Centrum, ut demonſtrari facile poteſt.

Hiſce præmiſſis ipſam aggredimur computationem.

Diſtantia Veneris a Centro Solis eſt 723, & Tempus periodicum 19414160″.

Quartus Satelles Jovis diſtat a centro Jovis

partibus 12, 4775', quarum Venus a Sole diſtat 7233 hujus Satellitis Tempus periodicum eſt 1441929''.

Quartus Satelles Saturni diſtat a Centro Saturni, partibus iiſdem 8, 5017, & Tempus periodicum eſt 1377674''.

Tandem Diſtantia Lunæ 60 Semi-diam. Telluris a Centro hujus, eſt partium memoratarum 3, 054; Tempus periodicum medium 2360580''.

Diviſis ſingulis Cubis harum Diſtantiarum, reſpective per ſuorum Temporum periodicorum Quadrata, dantur in Quotientibus Numeri, qui ſunt inter ſe, ut Materiæ Quantitates in dictis Corporibus centralibus: qui Quotientes ſunt inter ſe ut Numeri ſequentes, ſi Tellurem excipiamus, circa quam correctio adhibenda fuit; quia, Solis Actione Gravitas Lunæ in Tellurem parte $\frac{1}{180,66}$ minuitur; quare Quantitas Materiæ detecta augenda eſt, juxta rationem 17966 ad 18066, quod fecimus.

Quantitates Materiæ

in Sole;	*Jove*;	*Saturno*;	*Tellure*;	*Luna.*
10000.	9, 303.	3, 020.	0, 0312.	c, 0013.

Ex Obſervationibus Aſtronomicis nota etiam eſt ratio, quæ datur inter Diametros horum Corporum; & quarum partium Solis Diameter continet 10000 Diameter Jovis continet 997, Saturni 791, & Telluris 100.

Si Quantitates Materiæ memoratæ per Diametrorum Quadrata dividantur, Quotientes erunt inter ſe, ut Pondera in Superficiebus dictorum Corporum; ſunt autem Quotientes hi, ut Numeri ſequentes.

Gravitates in Superficiebus

Solis;	*Jovis*;	*Saturni*;	*Telluris*;	*Lunæ.*
10000.	936.	519.	431.	146.

Dividendo hos Numeros per Diametros, habemus proportionem Denſitatum eorundem horum Corporum.

Quotientes, hiſce Diviſionibus detecti, ſequentium Numerorum rationem habent.

Den-

Denſitates.

Solis;	*Jovis;*	*Saturni;*	*Telluris;*	*Lunæ.*
10000.	9385.	6567.	39539.	48911.

Quæ Lunam ſpectant, in Capite ultimo determinamus; ſed illa hic adjecimus, ut facilius cum reliquis conferri poſſint.

Minime probabile eſt, Corpora memorata quatuor homogenea eſſe; unde ſequitur Denſitates non exacte determinari poſſe, quare tantum *determinantur Denſitates* mediæ, id eſt, *quas Corpora haberent, ſi, ſervata Materiæ Quantitate & Magnitudine, Corpora forent homogenea.*

Proportio memorata, inter Denſitates reſpectu omnium Corporum, & computationes reliquæ reſpectu Solis, Jovis, & Saturni, ſenſibili errore expertes ſunt; quantum ad Tellurem, in his error forte datur, corrigendus ex Obſervationibus, quibus Diſtantia Telluris a Sole magis accurate determinabitur.

Ponimus enim Diſtantiam Lunæ, 60 Semi-diam., eſſe partium 3,050, quarum Venus a Sole diſtat 723, id eſt, quarum Tellus a Sole diſtat 1000; quæ Lunæ Diſtantia detegitur, ponendo Solis Parallaxin horizontalem 10″, 30‴, quæ tamen pro vera abſolute haberi non poteſt, licet ex Obſervationibus exactiſſimis, de Martis, Telluri maxime vicini, Parallaxi huc uſque inſtitutis, deducatur, ſed quæ nimium eſt exigua, ut circa Obſervationes nulla erroris ſuſpicio ſuperſit.

Errorem tamen ex male determinata ratione, inter Semi-diametrum Telluris & hujus a Sole Diſtantiam, non mutare determinatam Telluris Denſitatem, ex ipſis computationibus circa hanc inſtitutis, deducitur.

Ex hiſce enim ſequitur, Denſitates Corporum eſſe inter ſe, in ratione compoſita ex directa Cuborum Diſtantiarum Corporum, quæ circumferuntur, & inverſa Quadratorum Temporum periodicorum horum ipſorum Corporum revolutorum, ut & inverſa Cuborum Diametrorum Corporum centrallum, quorum Denſitates quæruntur: ratio ex his compoſita, eſt compoſita ex ratione inverſa Quadrati Temporis

poris Corporis circumacti, & ratione directa Fractionis, cujus numerator eſt Cubus Diſtantiæ Corporis revoluti, & denominator Cubus Diametri Corporis centralis.

Fractio autem talis datur, ſi nota ſit ratio inter Diametrum Corporis centralis, & Diſtantiam Corporis revoluti ab hoc Centro, licet hæ Diſtantiæ cum aliis non poſſint conferri; ratio autem hæc reſpectu Telluris & Lunæ, æque ac reſpectu cæterorum Corporum datur; quare & Telluris Denſitatis ratio ad reliquorum Corporum Denſitates exacte detegitur.

CAPUT XV.

Totius Syſtematis planetarii Explicatio Phyſica.

IN Parte prima hujus Libri, Motus Corporum in Syſtemate planetario expoſuimus, quomodo hi ex Legibus Naturæ ſequantur, explicandum eſt; id eſt, quomodo, Corporibus his ſemel motis, in Motibus quos obſervamus, perſeverent.

Concipiamus Solem & Mercurium: Si ſibi permittantur, ad ſe mutuo accedent: Si autem projiciantur, poterunt circa commune Gravitatis Centrum, æqualibus Temporibus, revolvi, & Ellipticas Lineas immobiles deſcribere, & in illo Motu perſeverare; conſtat enim mathematica Demonſtratione, in hoc caſu, Corpora circa commune Centrum Gravitatis deſcribere Ellipſes ſimiles illi, quam unum circa alterum quieſcens, iiſdem Viribus, poſſet deſcribere, & Motus hoſce æqualibus Temporibus abſolvi: Centrum hoc Gravitatis propter magnitudinem Solis, vix ab ipſo Solis Centro diſtat.

Concipiamus ulterius, ad majorem a Sole Diſtantiam, Venerem projici, turbabit hic paululum Mercurii Motum, qui etiam, Actione ſua in Venerem, hunc paululum a via deflectet, & ambo Solem, nunc eandem partem verſus, nunc ad partes di-

diverſas, trahent; ſed nunquam ita ad ſe invicem accedunt, ut mutua Actio ſenſibilis ſit, reſpectu Actionis, qua Sol hæc Corpora ad ſe trahit; quare omnes hæ irregularitates inſenſibiles ſunt, ut poſtea diſtinctius videbimus. Unde concludimus hæc tria Corpora tendere ad Punctum in vicinia Solis inter hæc Corpora; quod ergo parum admodum diſtat a communi Centro Gravitatis omnium.

Si ſucceſſive Tellus, Mars, & reliqui Planetæ, ad Diſtantias diverſas a Sole, projiciantur, idem ratiocinium locum habebit. Unde ſequitur, *omnes Planetas revolvi circa omnium Corporum, Syſtema componentium, commune Centrum Gravitatis*, quod parum a Sole diſtat: & Planetas ſeſe mutuo ſenſibiliter in Motibus non turbare: *ſingulosque Lineas deſcribere, quas circa Solem deſcriberent, ſi quiſque ſolus cum Sole in Syſtemate planetario exiſteret*, id eſt, Ellipſes immobiles: nam has ex Vi Gravitatis deſcribi conſtat, nullasque alias Lineas excentricas immobiles, a Circulo parum differentes, ex Vi centrali ad Diſtantias æquales æqualiter agenti, deſcribi poſſe notum eſt.

Clarius etiam patebit, omnes Planetas ad Punctum in vicinia Solis tendere, ſi conſideremus Quantitatem Materiæ in Sole millies, & magis, Materiæ Quantitatem in Jove, Planetarum longe maximo, ſuperare.

Dum *Planetæ* omnes revolvuntur, licet parum tantum agitent *Solem*, hunc tamen *agitant*, & diverſe trahunt, pro vario illorum Situ inter ſe, unde Motus exiguus in Sole oritur, qui ſemper pendet a Motu jam acquiſito, & mutatione in hoc ex Actione memorata, quæ omnibus momentis mutatur.

Hujus vero *Solis Agitationis Effectus eſt, Planetas ſeſe mutuo minus in Motibus Ellipticis circa Solem turbare, quam ſi Sol in medio Syſtematis quieſceret.* Jupiter, ex. gr., ſi æqualiter a Mercurio & Sole diſtet, æquali Celeritate ad ſe trahet hæc duo Corpora; unde Situs reſpectu Solis minus turbatur, quam

quam ſi Sol hoc Motu non agitaretur, & Mercurius ſolus ad Jovem tenderet: pro variis Mercurii & Solis a Jove Diſtantiis, unus aut alter magis attrahitur, & ſemper in Situ reſpectivo minor Mutatio datur, dum ambo eandem partem verſus feruntur, quam ſi, Sole quieſcente, Mercurius ſolus Jovem verſus moveretur.

Ratiocinium hoc ad omnes Planetarum magis a Sole diſtantium Actiones, in minus diſtantes, applicari poteſt. Quod attinet horum Actionem in illos, pro vario Situ ad Solem trahunt Planetam, aut hunc a Sole ſeparant, & integram conſiderando Revolutionem reſpectivam, id eſt, Motum a Conjunctione ad Conjunctionem ſequentem, Turbatio minor eſt, quam ſi Sol immobilis ſtaret.

Magnitudo Solis, cum cæteris Corporibus Syſtematis noſtri collati, in cauſa eſt, ut ex ante demonſtratis patet, *parum Planetas ſeſe mutuo turbare*, cum tamen non infinita ſit hæc Magnitudo, non ſemper Actiones mutuæ omnino contemnendæ ſunt; ideo non inutile erit quasdam de his computationes inire.

Diximus, Obſervationibus Aſtronomicis conſtare, Jovem Viam Saturni mutare, ubi huic eſt proximus; quare hæc Turbatio præ cæteris ſenſibilis ſit, ex Lege Gravitatis deducitur.

Actiones Jovis in Saturnum, quando huic eſt proximus, & Solis in eundem Planetam, qua hic in Orbita retinetur, ſunt inter ſe directe ut Quantitates Materiæ in Jove & Sole, nempe ut 9,305, ad 10000, & inverſe ut Quadrata Diſtantiarum Jovis & Solis a Saturno, id eſt, directe ut Quadrata Numerorum 954, 434; nam Diſtantiæ, Saturni & Jovis a Sole, ſunt ut 954 ad 520; quare, *ubi Jupiter Saturno eſt proximus*, Diſtantiæ hujus a Jove & Sole ſunt in dicta ratione. Ratio compoſita ex memoratis duabus eſt 45 ad 10000, aut 1 ad 222; hæc *Jovis Actio cum Saturni Gravitate in Solem conſpirat, & ideo hanc parte* $\frac{1}{222}$ *auget*; unde non mirum,

rum, Turbationem ſenſibilem eſſe.

Non conſideramus hic Vim, qua Jupiter Solem trahit, nam hac Orbita Saturni non mutatur, & explicandum erat quare Saturni Motum mutatum obſervent Aſtronomi; Actione tamen Jovis in Solem, magis ad Saturnum trahitur Sol, & Situs reſpectivus horum Corporum magis turbatur, quam Obſervationibus Aſtronomicis detegitur. Vis qua Jupiter, in Situ memorato, trahit Solem, & qua ideo hic Saturnum verſus trahitur, eſt ad Vim, qua Jupiter Saturnum trahit, ut Quadratum Numeri 434. ad 520 quadr., id eſt, ut 31 ad 45, qui ultimus Numerus exprimit Vim, qua Saturnus ad Jovem tendit, quando Gravitas Saturni in Solem exprimitur per 10000. Si colligamus in unam ſummam Vires Jovis, quibus Saturnum & Solem trahit; erit Vis, qua, ex interpoſito Jove, hæc Corpora ad ſe mutuo tendunt, ad Gravitatem Saturni in Solem, ut 76 ad 10000; ſed Gravitas hæc eſt ad Gravitatem Solis in Saturnum, ut 10000 ad $3,^{25}$; quare *Acceſſus mutuus Solis & Saturni, eſt ad Augmentum hujus Acceſſus ex Actione Jovis interpoſiti*, ut 10003 ad 75, aut, *ut* 131 *ad* 1. Hæc notabilis eſt, & omnium longe maxima, Turbatio in Motu Planetæ primarii cujuſcunque, hæc etiam in unico tantum caſu locum habet; nam, recedente Jove a Saturno, brevi inſenſibilis eſt Turbatio Motus Saturni.

In eodem Situ Jovis, Saturno proximi, hujus Vis, licet in hoc caſu ſit omnium maxima, non æque ſenſibilis eſt, ad Viam Jovis circa Solem mutandam. Actio Saturni ad Jovem trahendum, eſt ad illius Actionem, qua Solem trahit, ut 954 quadr. ad 434 quadr.; celerius ergo Jovem trahit, & cum eandem partem verſus trahantur, differentia harum Virium eſt Vis, cum qua ex Saturni Actione, Jupiter & Sol a ſe mutuo ſeparantur; quæ ideo eſt ad Gravitatem Solis in Saturnum, ut differentia horum Quadratorum ad ultimum, id eſt, proxime ut 72 ad 19. Hæc autem Solis Gravitas in Satur-

num eſt ad Gravitatem Jovis in Solem, ut 3,25 ad 10000, & ut 520 quadr. ad 954 quadr., id eſt, ut 19 ad 19509; eſt idcirco Vis turbans Saturni ad Jovis Gravitatem in Solem, ut 72 ad 19509, aut ut 1 ad 2703 ſ. ita *ex Actione maxima Saturni, parte tantum* $\frac{1}{2703}$ *minuitur Gravitas Jovis in Solem*, quæ Turbatio inſenſibilis eſt.

Reliquæ Planetarum mutuæ Perturbationes ſunt multo minores; ut patebit determinando illam, quæ omnium harum reliquarum maxima eſt, Jovis in Martem, quæ computatione ſimili præcedenti detegitur.

Diſtantiæ Jovis a Marte & Sole, quando Mars inter hunc & Jovem in eadem linea datur, ſunt ut 3677 ad 5201; quare Vires, cum quibus Jupiter hæc Corpora trahit, ſunt inverſe ut horum Numerorum Quadrata, id eſt, proxime ut 2 ad 1, quarum Virium differentia æqualis eſt ultimæ, id eſt, Gravitati Solis in Jovem. Gravitas hæc Solis in Jovem, eſt ad Gravitatem Martis in Solem, ut 9,105 ad 10000, & inverſe ut Quadrata Diſtantiarum horum Planetarum a Sole, & eſt hæc ratio compoſita 1 ad 12512; in qua ergo ratione eſt Vis perturbans Jovis ad Gravitatem Martis in Solem. Quare *Martis Gravitas in Solem, parte tantum* $\frac{1}{12512}$ *Actione Jovis illi proximi minuitur*.

Quantumvis Perturbationes hæ, *ex Actione Planetarum in ſe mutuo*, ſint exiguæ, & licet, quæ in Situ Planetarum diverſo locum habent, quodammodo ſeſe motuo compenſent, hiſce tamen paulullum mutatur ratio, juxta quam decreſcit Vis, quæ Planetas in Orbitis retinet, ita ut non exacte minuatur in ratione inverſa Quadrati Diſtantiæ; idcirco, licet ſenſibiliter quieſcant Orbitæ, *poſt multas Revolutiones Situs harum Orbitarum paululo mutatus obſervatur*.

Ex hiſce omnibus ſequitur, Planetas in principio, ad Diſtantias ad quas a Sole moventur, ſemel pro-

projectos, in Motibus, Legibus ante expoſitis, perſeverare; Excentricitatemque Orbitarum pendere a Celeritate, & Directione primæ Projectionis. Motus autem hi diutiſſime conſervari poſſunt, propter Materiæ cœleſtis exiguam Reſiſtentiam.

Patet etiam, quare Lineis ad Centrum Solis ductis deſcribant Areas Temporibus proportionales; quia nempe cæteræ Gravitates in Syſtemate exiguæ ſunt, reſpectu Gravitatis Solem verſus; ideoque hac ſola in Orbitis retinentur Planetæ, unde hæc Arearum proportio ſequitur.

Motus etiam in Lineis Ellipticis, lentiſſime tranſlatis, ex Lege Gravitatis ſequitur; hæ enim immobiles eſſent, ſi in Solem tantum graves eſſent Planetæ & ex Actione mutua Planetarum lenta Orbium Agitatio deducitur.

Quod autem ſpectat proportionem, quæ inter Cubos Diſtantiarum & Temporum periodicorum Quadrata obſervatur, ſequitur hæc quoque ex Gravitatis Lege; ita ut ſi hiſce addamus, quæ de Deflexione Saturni diximus, nihil explicandum ſuperſit, circa Motum Planetarum primariorum.

Cometarum Motus a Lege Gravitatis pendere, etiam ex Obſervationibus deducitur; & horum reſpectu, ut circa Planetas dictum, Solis Gravitas prævalet, & hac Gravitate a Via recta deflectuntur: Viæ autem Curvaturam ab hac eadem Gravitate etiam pendere ex eo ſequitur, quod Corpus ex hac Gravitate deſcribat aut Ellipſin, aut Parabolam aut Hyperbolam; quales Lineas deſcripſiſſe hos Cometas conſtat, quorum Trajectoriæ fuere determinatæ.

Satellites Jovis & Saturni circa Primarios iisdem Legibus moventur, quibus Primarii circa Solem rotantur; quare Motuum horum Explicatio ad illos etiam referri poteſt, nam in tribus hiſce caſibus, circa Solem, Jovem & Saturnum, dantur Corpora minora, ad varias Diſtantias, circa Corpus multo majus revoluta.

Dum Secundarii circa Primarium rotantur, omnes Mo-

Motu communi moveri poſſe, clarum eſt; quo non turbantur Motus reſpectivi, quibus inter ſe agitantur, quia diverſis Impreſſionibus Corpus eodem Tempore ferri poteſt; Motus Primario cum Satellitibus ſuis communis, eſt Motus Primarii circa Solem.

Turbantur tamen *Secundariorum Motus ex Solis Actione*, quem verſus pro vario Situ nunc Primario celerius, nunc tardius, feruntur; plerumque etiam per Directiones diverſas in Centro Solis concurrentes; hæ Irregularitates, quæ exiguæ ſunt, in Satellitibus Saturni & Jovis obſervari non poſſunt, licet revera ſimiles ſint illis, quæ in Motu Lunæ obſervantur: minima hujus Deviatio nobis admodum eſt ſenſibilis; exactiſſime autem Lunæ Irregularitates ex Theoria Gravitatis ſequi, in Capite ſequenti patebit.

CAPUT XVI.

Motus Lunæ Explicatio Phyſica.

Lunam & Tellurem ſemel projectas, circa commune Gravitatis Centrum in Motu perſeverare poſſe conſtat, ſi Impreſſione communi quæcunque ferantur, per Lineas rectas parallelas inter ſe, ut de Satellitibus Jovis & Saturni dictum; Motus hic non turbabit Motum circa Centrum commune Gravitatis, quod ſolum Directionem hanc ſequetur; quia reſpectu amborum Corporum quieſcit: Corpora vero Motu compoſito, ex hac Impreſſione, & Motu circa commune Gravitatis Centrum, feruntur; id eſt, circa hoc translatum gyrantur, ut circa idem quieſcens ante hujus Motum. Si omnibus momentis novæ Impreſſiones, communes ambobus Corporibus, in hæc agant, poterit omnibus momentis mutari Via Centri Gravitatis, quæ Mutatio ſimilis erit illi, quam ſubirent Corpora ipſa, ſi Motu reſpectivo carerent.

Ex hiſce deducimus, ſi, dum Luna & Tellus circa

ca commune Centrum Gravitatis in Gyrum moventur, ambæ projiciantur, Viam Centri Gravitatis ex Actione Solis, in utrumque Corpus agenti, illam eſſe, quam Corpus, eodem modo projectum, circa Solem deſcribere poſſet.

Unde ſequitur *Lunam Motum Telluris turbare, & Centrum commune Gravitatis horum Corporum deſcribere Orbitam, circa Solem, quam huc uſque a Tellure ipſa deſcriptam diximus;* quia ad Actionem Lunæ huc uſque non attendimus; *Tellus* autem *deſcribit Curvam irregularem*.

Poſito Sole in S; ſit in F Centrum commune Gravitatis Lunæ Q, & Telluris M, in Plenilunio: poſt integram Lunationem, id eſt, iterum in Plenilunio, ſit hocce Centrum in A; & ſit FDA Orbita, quam Telluris vocamus, & in qua memoratum Centrum Gravitatis revera movetur. Tab. 3. Fig. 13.

Sit Lunatio hæc diviſa in quatuor partes æquales; poſt primam Centrum Gravitatis erit in E, Luna in P, Tellus in L; poſt præterlapſam ſecundam Temporis partem, in Novilunio Centrum Gravitatis erit in D, Luna in R, Tellus in I; in Quadratura ſequenti Centrum Gravitatis erit in B, Luna in O, Tellus in H; tandem in Plenilunio, poſito Centro Gravitatis in A, Luna erit in N, Tellus in G: quæ omnia ſequuntur ex Revolutione Telluris & Lunæ circa commune Centrum Gravitatis, dum hoc in Orbita circa Solem movetur.

Videmus ergo Tellurem moveri in Curva MLIHG, quæ in ſingulis Lunationibus bis inflectitur; quæ Curva etiam in ſe non redit; quia inflexiones, in variis Revolutionibus circa Solem, non coincidunt: quia duodecim Lunationes cum tertia parte circiter ſingulis Annis abſolvuntur.

Irregularitas hæc *Motus Telluris*, quæ ex Legibus Naturæ deducitur, *nimium eſt exigua, ut in Obſervationibus Aſtronomicis ſenſibilis ſit*, aut ullo modo percipiatur; quare ſine errore ponimus, Centrum ipſum Telluris Orbitam FDA percurrere; nam MF, aut DI, Diſtantia maxima Telluris ab hac Orbita,

bitâ, eſt circiter pars quadrageſima Diſtantiæ MQ, quæ ipſa non eſt trecenteſima pars Diſtantiæ FS.

Etiam, *in explicandis quæ Lunam ſpectant, negligimus conſiderationem Motus Telluris circa ſæpius memoratum Centrum Gravitatis; ſed ponimus illam revolvi ad Diſtantiam a Centro Telluris 60 Semid.*; quia, ut antea vidimus; ad hanc Diſtantiam, in ſuo Tempore periodico, revolvi poſſet circa Tellurem quieſcentem, aut translatam in Orbita, in qua ex Lunæ Actione non turbaretur. Multo facilius, hac methodo, Lunæ Irregularitates deteguntur, quæ eædem ſunt, ut facile patet, ſive Luna circa commune Centrum Gravitatis Lunæ & Telluris, ſive circa ipſum Telluris Centrum, rotetur.

Tab. 3. Fig. 14. Sit Sol S, Tellus in T; Lunæ Orbita A *i* B *l*; tandem detur Luna in A in Quadratura; per AS Solem verſus tendit, eodem modo, & eadem Celeritate, qua Tellus, S verſus per TS fertur; quia Diſtantiæ AS & TS ſunt æquales: repræſentetur Celeritas hæc per TS aut AS, poterit Actio, qua Luna conatur deſcendere per AS, reſolvi in duas, formato Parallelogrammo ADST; ita, ut Luna conetur moveri per AD & AT, Celeritatibus, quæ hiſce Lineis repræſentantur.

Preſſione per AD agenti, Luna eadem Celeritate, & eandem partem verſus cum Tellure fertur; propter Lineas parallelas & æquales TS & AD; quare ex hoc Motu Relatio inter Lunam & Tellurem non mutatur; Preſſio autem per AT cum Gravitate *Lunæ in Tellurem* conſpirat, & *augetur Gravitas* hæc *ex Actione Solis, quando Luna in Quadraturis verſatur: eſtque Augmentum ad Telluris Gravitatem in Solem, ut* AT, *Lunæ Diſtantia a Tellure, ad* TS, *Telluris Diſtantiam a Sole*; Preſſiones autem per AT & TS hiſce ipſis Lineis repræſentari, ex eo facile liquet, quod Gravitates ſint Preſſiones, quæ in Corpora mota ut in quieſcentia agunt; quæque ideo ſingulis momentis generant Augmenta Velocitatum in ratione ipſarum Gravitatum;

tatum;

tarum; in qua eadem ratione ſunt ergo Velocitates eodem Tempore genitæ.

Manente TS, *Telluris Diſtantia a Sole*, *creſcit & minuitur Augmentum* memoratum Gravitatis *in ratione* Lineæ AT, id eſt, *Diſtantia Lunæ a Tellure.*

Manente autem hac Lunæ Diſtantia a Tellure AT, ſi augeatur TS, minor erit AT reſpectu TS; ideo, licet non mutaretur Vis, qua Tellus & Luna Solem verſus cadunt, Augmentum, de quo agimus, minus eſſet, & eo minus, quo major eſt TS, quia hæc, licet aucta, eandem tamen Quantitatem repræſentaret; ideo Augmentum erit inverſe ut TS; Vis autem Gravitatis non manet, quando TS augetur, ſed minuitur; quare & hac de cauſa minuitur Augmentum memoratum, & quidem in eadem ratione cum hac Vi Gravitatis; ideoque in ratione inverſa Quadrati Diſtantiæ TS; ſi hæc Diminutio cum alia memorata conjungatur, videmus *Augmentum*, de quo agimus, *ſequi rationem inverſam Cubi Diſtantiæ Telluris a Sole.*

Manente Telluris a Sole Diſtantia, *Lunæ Gravitas in Tellurem lentius in Quadraturis decreſcit*, *quam pro ratione inverſa Quadrati Diſtantiæ a Telluris Centro*; nam, ſi Augmentum, in hoc caſu, ſequeretur inverſam] hanc rationem Quadrati Diſtantiæ, quam ſequitur Gravitas ex Telluris Actione, non turbaretur hæc ratio: Augmentum vero creſcit, dum Gravitas ipſa minuitur; quare Augmentum, quando Diſtantia augetur, ſemper majus eſt, quam requiritur, ideoque Diminutio Gravitatis minor.

Augmentum hoc Computatione determinatur *in mediis Lunæ a Tellure & hujus a Sole Diſtantiis*: ſint AT & TS hæ Diſtantiæ mediæ; eſt *Augmentum* quæſitum ad Gravitatem Telluris in Solem, ut AT ad TS; *eſt* etiam hæc Gravitas Telluris in Solem *ad Gravitatem Lunæ in Tellurem*, [quia Corpora hæc hiſce Gravitatibus in Orbitis retinentur] directe ut TS ad TA, & *inverſe ut Quadratum Temporis periodici Telluris circa Solem ad Tempus Lunæ circa Tellurem*ᵃ: eſt idcirco Augmentum quæ-ſitum

a Vid. § 409 horum Phyſic. Elem.

ſitum ad Gravitatem Lunæ in Tellurem, in ratione compoſita, ex hiſce rationibus: *id eſt*, in ratione memorata inverſa Quadratorum Temporum periodicorum Telluris & Lunæ, cæteris rationibus ſeſe mutuo deſtruentibus. Tempora hæc dantur, & ſunt inverſe horum Quadrata *ut* 1 *ad* 178,7.

Sit nunc Luna in *i*, in quo Situ Sol Lunam & Tellurem, per eandem Lineam, ad ſe trahit, ſed non æqualiter; Lunam majori cum Vi, quia minus ab illo diſtat: differentia harum Virium eſt Vis, qua Luna a Tellure retrahitur, & qua Gravitas Lunæ in Tellurem minuitur.

Vires, quibus Luna in *i*, & Tellus in T, Solem verſus tendunt, ſunt inter ſe ut Quadrata Linearum S T & S *i*, & differentia Virium, id eſt Vis turbans, eſt ad Vim, qua Tellus Solem verſus deſcendit, ut differentia horum Quadratorum ad Quadratum Lineæ *i* S, id eſt, quam proxime, ut dupla *i* T ad *i* S aut T S; nam hæ Lineæ parum admodum inter ſe differunt; & *differentia Quadratorum, quorum Radices parum inter ſe differunt, eſt, ſervata proportione, dupla illius, quæ inter Radices datur*.

Si ergo T S, ut antea, repræſentet Vim, qua Tellus Solem verſus deſcendit, *i l* repræſentabit Vim turbantem & Gravitatem minuentem, dum in Quadraturis Vis turbans per A T repræſentatur.

Detur Luna in *l*; iterum cum Tellure, per eandem Lineam, a Sole attrahitur; ſed, quia Tellus minus diſtat, celerius hæc Solem verſus movetur; ita ut detur Vis, quæ Tellurem a Luna ſeparat, differentia nempe Virium Lunam & Tellurem trahentium; quæ Vis cum Gravitate Lunæ in Tellurem contrarie agit, & hanc minuit; eodem modo, ut ex majori Gravitate Lunæ in Solem, poſita illa in *i*, demonſtratum fuit. In *l* etiam Vis ſeparans a Vi ſeparante in *i* vix differt; hæc enim, ut vidimus, proportionalis eſt differentiæ Quadratorum Linearum T S & *i* S, & illa, ut ſimili Demonſtratione evincitur, differentiæ Quadratorum Linea-

rum

rum *lS* & *TS*; quæ differentiæ, propter exiguam *il* reſpectu *TS*, vix inter ſe differunt, ita ut Vis, quæ minuit Gravitatem Lunæ in *l*, etiam repræſentetur per *il*.

Major tamen paululum eſt Vis perturbans in Conjunctione in *i*, *quam in Oppoſitione* in *l*; nam, poſitis differentiis æqualibus inter Radices, Quadrata, ſervata proportione, eo magis differunt, quo minora ſunt: & ſic, ſervata proportione, magis differunt Vires in *i* & T, quam in T & *l*, quæ etiam minores ſunt.

Concludimus ex his, *Vim, quæ in Syzygiis Gravitatem Lunæ minuit, duplam eſſe illius, quæ hanc auget in Quadraturis; nempe* ut *il* ad A T. Quare, in Syzygiis, Lunæ Gravitatis ex Actione Solis minuitur parte, quæ eſt ad totam Gravitatem, *ut* 1 *ad* 89,36; nam in Quadraturis Augmentum Gravitatis eſt ad ipſam, ut 1 ad 178,72.

In Syzygiis Vis perturbans ſequitur eandem proportionem cum ſemiſſe hujus, id eſt, cum Vi perturbante in Quadraturis; *eſt ergo directe ut Diſtantia Lunæ a Tellure, & inverſe ut Cubus Diſtantiæ Telluris a Sole*.

In Syzygiis Gravitas Lunæ in Tellurem, in receſſu illius ab hujus Centro, magis minuitur, quam juxta rationem inverſam Quadrati Diſtantiæ ab hoc Centro; in hac enim ratione minueretur, ſi Vis ablatitia perturbans illam inverſam ſequeretur rationem; cum autem hæc contra creſcat, quando Diſtantia augetur, ſemper Diminutio major eſt, quam juxta rationem inverſam Quadrati Diſtantiæ.

Tandem ſit Luna in F, Loco quocunque intermedio inter Quadraturam & Syzygiam, Solem verſus trahitur per FS; a quo cum minus diſtet, quam Tellus T, majori cum Vi quam Tellus trahitur: Sit Vis, qua Luna ad Solem tendit, ad Vim, qua Tellus ad eundem fertur, ut FM ad TS, quæ etiam in præcedentibus eandem Telluris Gravitatem deſignat. Formetur Parallelogrammum FHMI, cujus Diagonalis ſit FM, & cujus Latus FH ſit

pa-

parallelum, & æquale, Lineæ T S. Gravitas Lunæ Solem verſus reſolvitur in duas Vires, unam per F H, alteram per F I; & hæ Lineæ deſignant Preſſiones, quibus Luna per ipſas moveri conatur. Actio per F H communis eſt Lunæ & Telluri, quæ, æquali Vi, per Lineam huic parallelam, etiam ad Solem tendit; ita ut, hoc Motu Lunæ, hujus Situs reſpectu Telluris non mutetur, & Vis perturbans ſit ſola Preſſio per F I.

Propter immenſam Solis Diſtantiam, pars M S Lineæ M F exigua eſt reſpectu totius; & Angulus F S T, ubi maximus eſt, ut A S T, vix ſextam unius Gradus partem ſuperat: unde ſequitur, Lineas M I & S N admodum eſſe vicinas, Punctaque I & N vix diſtare, & ſine errore ſenſibili poſſe confundi; qui tamen error, quantumvis ſit contemnendus, in conſideratione integræ Revolutionis, compenſatur errore contrario, poſita Luna in E. Vis ergo perturbans deſignatur per F N.

Notandum, *quando Lineæ E S ſola pars E F conſideratur, hanc pro parallela haberi Lineæ i l*, propter exiguum Angulum, quem hæ Lineæ efficiunt.

Ex puncto N ducatur Perpendiculum N Q ad Lineam F T, continuatam ſi neceſſe fuerit, per quam Luna in Tellurem gravitat; & conſtruatur Parallelogrammum F P N Q rectangulum; concipiamus Vim per F N reſolutam in duas, per F Q & F P agentes, & hiſce Lineis repræſentatas: Actione per F Q, Gravitas minuitur, in caſu hujus Figuræ; augetur, quando Punctum Q inter F & T cadit. Preſſione autem F P Luna in Orbita trahitur Syzygiam vicinam *i* verſus, & acceleratur aut retardatur Lunæ Motus, prout Vis hæc cum Motu Lunæ conſpirat, aut contrarie agit.

In viciniis Syzygiæ minuitur Lunæ Gravitas, & Linea F Q, quæ Diminutionis hujus proportionem ſequitur, minuitur recedendo a Syzygia, donec evaneſcat ad Diſtantiam ab hac 54 Gr. 44'; ad majorem Lunæ a Syzygia Diſtiantiam Q inter F & T ca-

cadit, & ex Solis Actione Gravitas Lunæ in Tellurem augetur.

Vis per FP in Syzygia *i* nulla eſt; recedendo ab hac augetur ad Octantem uſque, Punctum medium inter Syzygiam & Quadraturam; minuitur iterum, donec in B etiam nulla ſit.

Inter B & *l*, aut *l* & A, Motus perturbantes eodem modo determinantur, ac in parte oppoſita inferiori A *i* B Orbitæ; in E & F æqualis eſt Gravitatis Diminutio, & in illo Situ æquali Vi in Orbita Syzygiam *l* verſus trahitur, qua in F Syzygiam *i* verſus pellitur.

Ex hiſce ſequitur; *in Motu Lunæ a Syzygia ad Quadraturam*, inter *i* & B, ut & *l* & A, *Gravitatem Lunæ in Tellurem continuo augeri & Lunam in Motu continuo retardari.*

In Motu autem *a Quadratura ad Syzygiam*, inter B & *l*, ut A & *i*, *minuitur omnibus momentis Lunæ Gravitas, & hujus Motus in Orbita acceleratur.*

Determinantur Vires, a quibus Effectus hi pendent, conferendo has cum Vi nota, qua Gravitas in Quadraturis augetur, & quæ per Lunæ Diſtantiam a Centro Telluris repræſentatur.

Lineæ MI, HF, ST, ex conſtructione ſunt æquales; ideo, cum Puncta I & N confundantur, MN valet ST, & MS æqualis eſt NT. Lineæ MF & ST repræſentant Vires, quibus Luna in F & Tellus in T Solem S verſus feruntur; ſunt ergo ut Quadratum Lineæ TS ad quadratum lineæ FS; quare, cum FG ſit differentia harum Linearum, differunt inter ſe FM & TS dupla GF, & addendo GF Lineæ FM, differentia inter GM & TS, id eſt MS, erit tripla Lineæ FG; quantum ergo etiam valet NT: FE autem eſt dupla FG; ideo NT ad FE ut tria ad duo.

Continuetur FT, ſi neceſſe fuerit, & ad hanc, ex E, ducatur perpendicularis EV; Triangula EVF, & NQT, rectangula, erunt ſimilia, propter Angulos alternos VFE & QTN: Idcirco NT ad

F E, id eſt, tria ad duo, ut N Q, æqualis F P, ad E V; cuæ ergo proportionalis eſt duabus tertiis partibus Vis, quæ exprimitur per F P; ſed E V eſt Sinus Anguli E T V ad Centrum, dupli Anguli EFV ad Circumferentiam, æqualis Angulo F T L, Diſtantiæ Lunæ a Syzygia. Idcirco, *ut Radius*, T A, aut T E, *ad Seſqui-ſinum duplæ Diſtantiæ Lunæ a Syzygia*, nempe ad F P, *ita Augmentum Gravitatis in Quadraturis*, quod Radio T A deſignatur, *ad Vim, quæ Motum Lunæ in Orbita accelerat aut retardat*.

Computatio Diminutionis Gravitatis, &, in minori Diſtantia a Quadraturis, hujus Augmenti, ex iiſdem principiis deducitur.

Repræſentatur hæc Diminutio Linea F Q, quæ valet Q T, demto Radio; ſed, ex conſideratione Triangulorum memoratorum, Seſqui V F, valet Q T; ideo Seſqui V T, addito dimidio Radio, deſignat Diminutionem Gravitatis quæſitam; & *Radius eſt ad ſummam aut differentiam Seſqui-coſinus duplæ Diſtantiæ Lunæ a Syzygia & dimidii Radii, ut Augmentum Gravitatis in Quadraturis ad Diminutionem, aut Augmentum, Gravitatis in Situ Lunæ, de quo Computatio initur.*

Differentia inter Co-ſinum & dimidium Radium utimur, quando Angulus, cujus eſt Co-ſinus, Angulum rectum ſuperat; quia in hoc caſu utimur Co-ſinu complementi Anguli ad duos Angulos rectos; quando in hoc eodem caſu Seſqui-coſinus, quo utimur, Semi-radium ſuperat, quantitas detecta eſt addititia, id eſt, Gravitatem auget, quod ubique inter Quadraturam & 35 Gr. 16′ ab hac obtinet.

Vires hæ, quæcunque fuerit Orbitæ lunaris Figura, exacte determinantur; nam conferuntur cum Augmento Gravitatis in Quadraturis, poſita Luna in Quadratura ad eandem Diſtantiam a Tellure, ad quam revera datur in Loco, de quo agitur; Augmentum vero hoc in omni caſu detegitur.

Licet extra ſcopum hujus Operis ſit, Computum Motus Lunæ tradere, neceſſe duxi breviter expo-

nere,

nere, qua methodo Vires, quibus Luna regitur, detegantur; quia eo facilius Effectum generalem Virium concipimus, quo exactius ipſas novimus.

Ut nunc Motum Lunæ examinemus, ſingulatim hujus variæ Irregularitates perpendendæ ſunt; quod ut ſine confuſione fiat, pleraſque in initio hujus examinis removemus Irregularitates, & concipimus Lunam in Circulo motam circa Tellurem, in qua Curva retineri poſſe ex Gravitate conſtat. Concipimus quoque, Orbitam Lunæ in Plano Eclipticæ dari.

Ex Actione Solis turbatur hic Motus, & *Orbita magis convexa eſt in Quadraturis, quam in Syzygiis*. Nam Curvæ, a Corpore Vi centrali deſcriptæ, Convexitas eo major eſt, quo Vis centralis majori cum Vi Corpus omnibus momentis ex Via detorquet; etiam eo major eſt, quo Corpus lentius movetur, quia Vis centralis diutius agens majorem edit Effectum in inflectenda Corporis Via. Ex cauſis contrariis minuitur Convexitas Curvæ. Ambæ concurrunt in augenda Orbitæ Convexitate in Quadraturis, & hac minuenda in Syzygiis.

Ex his ſequitur, circularem Orbitæ lunaris Figuram in ovalem mutari, cujus major Axis per Quadraturas tranſit; ut partes magis convexæ in Quadraturis dentur. Quare *Luna minus a Tellure in Syzygiis, magis in Quadraturis, diſtat*; & non mirum Lunam ad Tellurem in Syzygiis accedere, licet Gravitas hujus minuatur; quia Acceſſus non eſt Effectus immediatus hujus Diminutionis, ſed Inflexionis Orbitæ Quadraturas verſus.

Motus Lunæ, ſublata Solis Actione, non eſt in Circulo, ſed Ellipſi, cujus Focorum alter cum Telluris Centro coincidit; nam Orbita Lunæ eſt excentrica, & Vi Gravitatis in hac retinetur.

Demonſtrata ergo non exacte ad Motum Lunæ applicari poſſunt; cum autem Vires, quæ Deviationes explicatas generant, in Lunam revera agant, Ellipſis, quam Luna ſublato Sole deſcriberet, mutatur, &, *cæteris paribus, Propoſitiones* ſuperius indica-

dicatæ *ad Lunæ Motum applicari poſſunt*. Id eſt, Ellipſeos [quam Luna ſublato Sole deſcriberet, in quocunque Situ reſpectu Solis detur,] Figura, poſito Sole, mutatur paululum, partes, quæ in Quadraturis dantur, convexiores fiunt; contra, quæ per Syzygias tranſeunt, ex convexitate amittunt; unde etiam Variationes in Diſtantiis neceſſario ſequuntur.

In Quadraturis & Syzygiis; Vis perturbans cum Vi Gravitatis Tellurem verſus, in eadem Linea agit; ideoque Vis, quæ continuo in Lunam agit, & hanc in Orbita retinet, ad Centrum Telluris dirigitur, & *Luna deſcribit Areas, Lineis ad* hoc *Centrum ductis, Temporibus proportionales.*

In aliis Orbitæ Punctis, ut F, præter Vim, quæ in Linea F T agit, datur & alia, cujus Directio ad F T eſt perpendicularis, quæ hic per F P repræſentatur: Directio Vis ex ambabus compoſita dirigitur paululum ad latus Lineæ F T, & non tendit ad Telluris Centrum; quare *Areæ, Lineis ad Centrum Telluris ductis, non ſunt exacte Temporibus proportionales*. In Octantibus F P eſt omnium maxima; & Vis, quæ per hanc Lineam repræſentatur, eſt ad Gravitatem Lunæ Tellurem verſus, in hoc Puncto, in mediis Lunæ & Solis Diſtantiis, ut 1 ad 119,'5; quare Directio Vis compoſitæ, ex Actionibus Solis & Telluris in Lunam, cum Linea F T efficit Angulum circiter Semi-Gradus.

Variis Irregularitatibus aliis ſubjicitur Motus Lunæ, ita ut Curvam omnino irregularem deſcribat; quam ut Computationibus, quantum fieri poteſt exactiſſimis, ſubjiciant, ad *Ellipſin* reducunt *Aſtronomi*, quam *variis Motibus agitatam*, *etiam mutabilem*, *concipiunt*, *ne Luna hanc deſerat*.

Circa Vires centrales conſtat, Corpus non deſcribere Ellipſin, ſi Vis centralis, qua in Orbita retinetur, in alia ratione decreſcat, quam in ratione inverſa Quadrati Diſtantiæ; Curvam tamen ſæpe poſſe reduci ad Ellipſin mobilem: quæ circa Focum rotatur, & cujus Motus aliquando eandem partem ver-

verſus, cum Motu Corporis, aliquando in contrariam partem, fertur.

Ex hiſce ſequitur, Lunæ Orbitam ad ellipticam referri non poſſe, niſi quatuor Motibus ſingulis Revolutionibus hanc agitatam concipiamus; id eſt, niſi Linea Apſidum, [id eſt, major Axis Ellipſeos] quæ per Centrum Telluris tranſit, bis progrediatur, & bis regrediatur.

Progrediuntur Apſides Lunæ in Syzygiis verſante, aut potius in Motu Lunæ inter Puncta a Syzygiis 54 Gr. 44. diſtantia. *In Quadraturis*, & inter Puncta ab his diſtantia 35 Gr. 16', *Apſides regrediuntur*, id eſt, in antecedentia moventur.

Vires, a quibus *Progreſſus* & Regreſſus *Apſidum* pendent, ſunt Vires Motum Lunæ turbantes, antea explicatæ; ideo, cum Vis turbans in Syzygiis ſit dupla Vis turbantis in Quadraturis, Progreſſus, qui etiam per majorem Arcum locum habet, *integra conſiderata Lunæ Revolutione*, *Regreſſum ſuperat*, *cæteris paribus*.

In Circulo, cujus Centrum in Centro Virium datur, Diminutio Vis, in receſſu a Centro, nullum edit Effectum, quia non a Centro recedit Corpus; Idcirco Effectus Diminutionis hujus eſt eo major, quo cum tali Circulo magis differt Curva, quam Corpus deſcribit.

In Orbita elliptica, cujus Focorum alter cum Virium Centro coincidit, Curvatura *in Apſidibus* omnium maxime a tali Circulo differt, & *Effectus Diminutionis Vis in receſſu a Virium Centro*, *eſt omnium maximus*.

Si Orbita hæc *parum fuerit excentrica*, *in Extremitatibus Axeos minoris* parum admodum Curvatura Circuli memorati differt a Curvatura Ellipſis reſpectu Foci, & *Diminutionis Effectus eſt omnium minimus*.

Progreſſus, & *Regreſſus Apſidum* pendet a proportione, juxta quam decreſcit Vis Gravitatis recedendo a Telluris Centro; *eſt* ideo *Effectus Diminutionis Vis centralis*.

Tab. 3. Fig. 15. Varias ſubit Mutationes explicatus Apſidum Motus: *omnium celerrime progrediuntur Apſides, in Lunæ Revolutione, poſita Apſidum Linea in Syzygiis; & in hoc ipſo caſu omnium lentiſſime*, in eadem Revolutione *remeant*; quia, propter exiguam Lunæ Excentricitatem, parum, ab Extremitatibus Axeos minoris Orbitæ, diſtant Quadraturæ.

Tab. 3. Fig. 16. *Poſita Linea Apſidum in Quadraturis, omnium minime in Syzygiis in conſequentia feruntur Apſides; celerrime autem redeunt in Quadraturis; &, in hoc caſu, in integra Lunæ Revolutione Regreſſus Progreſſum ſuperat.*

Dum Tellus in Orbita transfertur, Linea Apſidum ſucceſſive omnes acquirit Situs reſpectu Solis; quare, *plurimis Revolutionibus Lunæ ſimul conſideratis, progrediuntur Apſides*, & ex Obſervationibus conſtat, in ſpatio circiter octo Annorum Lineam Apſidum integram peragere Revolutionem.

Orbitæ Excentricitatem etiam inconſtantem eſſe diximus.

Augetur Corporis Excentricitas, ſi Vis centralis, continua Diminutione, *celerius quam ante decreſcat*; tunc enim dum Corpus ab Apſide ima ab Apſidem ſummam transfertur, omnibus momentis, minus trahitur, quam ſi Vis minus decreſceret, quare magis recedit; augetur etiam eadem Orbitæ Excentricitas, in eodem caſu, in Motu ab Apſide ſumma ad imam, quia in hoc caſu, acceſſu ad Centrum, celerius creſcit Vis; ita ut in utroque caſu differentia inter maximam & minimam Diſtantiam a Centro Virium major fiat, ideoque Excentricitas augeatur. Simili ratiocinio patet *Excentricitatem minui, quando Vis centralis lentius decreſcit, quam ante, in receſſu a Centro.*

Hiſce ad Motum Lunæ applicatis, patet: *Orbita Excentricitatem, ſingulis Revolutionibus, varias ſubire Mutationes*, augeri dum Luna per Syzygias tranſit, minui dum in Quadraturis verſatur. *Eſt vero Excentricitas omnium maxima, poſita Linea Apſidum in Syzygiis*; quia in integra Revolutione, cauſa quæ

quæ auget Excentricitatem eſt omnium maxima, & quæ hanc minuit omnium minima; in Apſidibus collatis, celerius decreſcit Vis centralis quam pro ratione inverſa Quadrati Diſtantiæ; unde Augmentum hoc ſequitur, quod in hoc Situ prævalet, *Orbita* vero *omnium minime eſt excentrica*, *verſante Linea Apſidum in Quadraturis*, prævalente Diminutione Excentricitatis.

Lunam diximus moveri in Plano ad Eclipticæ Planum inclinato; Lineam Nodorum rotari in antecedentia, & inconſtantem eſſe Orbitæ Inclinationem; Effectus hi ex Actione Solis in Lunam etiam deducuntur.

Propter exiguam Orbitæ lunaris Inclinationem, Vires, quas huc uſque in Plano Eclipticæ agentes, non attendendo ad Orbitæ Inclinationem, conſideravimus, ſine ſenſibili errore ad Orbitæ Planum referuntur, & Luna, in hoc, Motibus ante explicatis ſubjicitur: Sed *datur Vis*, *quæ Lunam ex Plano Orbita removet*; ita ut hoc Planum agitatum concipere debeamus, ne Luna Orbitam deſerat.

Sit Luna in F; attendendo ad illa, quæ de Actione Solis ſuperius dicta ſunt, liquet Planum Parallelogrammi F H M I per Lineam T S tranſire, quæ Centra Solis & Telluris jungit, & quæ ideo in Plano Eclipticæ datur; ita ut Punctum N, ad quod dirigitur Vis F N turbans ex Actione Solis, in hoc Plano detur. Tab. 3. Fig. 14.

Repræſentetur hæc eadem Vis per F I; in F ad Orbitæ Planum detur perpendicularis F R, & concipiatur Parallelogrammum F R I *i*; cujus Latus F *i* in Plano Orbitæ detur, & cujus Diagonalis ſit F I; Vis turbans per F I reſolvitur in duas, per F R & F *i*, quas hæ Lineæ repræſentant, & quarum hæc in Plano Orbitæ agit: ita ut ad hanc debeamus referre, quæ ſpectant Vim turbantem, de qua ſupra egimus; Lineæ enim F *i* & F I vix differunt, & Planum Parallelogrammi F R I *i* ad Planum Orbitæ lunaris eſt perpendiculare. Tab. 3. Fig. 17.

Determinanda eſt Linea F R, quæ repræſentat

 Vim,

Vim, quæ ad Planum Orbitæ perpendiculariter agit, & Lunam ex hoc Plano removet, ratio autem Lineæ F R, aut I *i*, ad Radium E T, eſt ratio Vis turbantis, de qua hic agitur, ad Augmentum Gravitatis in Quadraturis.

In caſu hujus Figuræ, in qua Linea Nodorum N *n* in Quadraturis verſatur, detegitur F R, quia I T [quæ eſt N T Fig.14.] datur, & quia I T ad I *i*, aut F R, ut Radius ad Sinum Inclinationis Orbitæ.

Sed in omni caſu determinanda eſt Vis, quæ Lunam ex Plano pellit; ponamus ideo Lineam Nodorum translatam ad Situm M *m*, quo, cæteris manentibus, mutatur I *i*. Ad *m* M continuatam, ſi neceſſe fuerit, dentur perpendiculares *i* X & I X, quæ Angulum efficiunt æqualem Inclinationi Plani Orbitæ.

Ratio inter E T & I *i*, id eſt, *ratio inter Augmentum Gravitatis in Quadraturis & Vim*, quam quærimus, *quæ Lunam ex Plano Orbitæ removet*, eſt compoſita ex rationibus Lineæ E T ad T I, Lineæ T I ad I X, & tandem Lineæ I X ad I *i*. Prima eſt ratio inter Radium & Sinum Diſtantiæ Lunæ a Quadratura triplicatum; ſecunda eſt ratio Radii ad Sinum Anguli I T X, id eſt, Diſtantiæ Nodi a Syzygia; tertia tandem eſt ratio Radii ad Sinum Inclinationis Orbitæ: & ratio ex his compoſita, *eſt ratio Cubi radii ad ter productum Sinuum Diſtantiarum Lunæ a Quadratura, & Nodi a Syzygia, ut & Inclinationis Plani*.

Vis hæc in Quadraturis nulla eſt, quia Punctum I cum Puncto T, Centro Telluris, coincidit, & evaneſcit Linea I *i*, Lineis F I & F *i* concurrentibus, in Plano Orbitæ; quod etiam ex computatione memorata ſequitur; evaneſcente Sinu Diſtantiæ Lunæ a Quadratura, ideoque toto producto, quod per Sinum hunc multiplicatur.

Evaneſcit idem hoc productum, & cum hoc *Vis*, quam repræſentat, evaneſcente Sinu Diſtantiæ Nodi a Syzygia, id eſt, *poſita Linea Nodorum in Sy-*

zygiis; etiam hoc ex eo deducitur, quod Linea Nodorum N *n* continuata per Solem tranſit; quare Sol in ipſo Plano Orbitæ datur; ideoque Lunam, niſi in hoc Plano trahere non poteſt.

Vis etiam, *quam examinamus*, *augetur in acceſſu Lunæ ad Syzygiam*, & *in receſſu Nodi ab hac.*

Sit P*p* Planum Eclipticæ; PA Orbita Lunæ; ubi Luna ad A pervenit, id eſt, paululum a Nodo receſſit, ex Plano Orbitæ removetur, & in ſecundo momento non per AB, continuationem Orbitæ PA, ſed per A*b* fertur; quia per B*b* ad Planum Eclipticæ accedit; itaque movetur, quaſi ex Nodo magis diſtante *p* procederet. Unde patet *Nodos regredi*, *dum Luna in Orbita movetur*, quamdiu a Nodo recedit: etiam remeant Nodi in acceſſu Lunæ ad Nodum oppoſitum; quia cum Luna continuo ex Orbita Planum Eclipticæ verſus pellatur, continuo ad Punctum minus diſtans dirigitur, & citius ad Nodum pervenit, quam ſi, tali Motu non agitata, eadem Celeritate in Motu continuaſſet. Tab. 3. Fig. 19.

Integram conſiderando Lunæ Revolutionem, *cæteris paribus*, *celerrime in antecedentia moventur Nodi*, *verſante Luna in Syzygiis*, *deinde lentius atque lentius*, *donec quieſcant*, *verſante Luna in Quadraturis*.

Dum Tellus circa Solem rotatur, etiam non attendendo ad Motum ſtatim memoratum Nodorum, *Linea Nodorum* ſucceſſive omnes Situs poſſibiles acquirit, reſpectu Solis &c. *ſingulis Annis*, *bis per Syzygias*, *bis per Quadraturas tranſit*.

Si nunc plurimas conſideremus Lunæ Revolutiones, *Nodi in integra Revolutione celerrime remeant*, *verſantibus Nodis in Quadraturis*, *dein lentius*, *donec quieſcant*, *poſita Linea Nodorum in Syzygiis*.

Hac eadem Vi, qua Nodi moventur, mutatur etiam *Orbitæ Inclinatio*; *augetur in receſſu Lunæ a Nodo*; *minuitur in acceſſu ad Nodum*.

Angulus enim *bp*L, minor eſt Angulo APL, & eadem de cauſa continuo minuitur, & Inclinatio major fit; ubi autem Luna ad maximam Diſtan-

ſtantiam à Plano Eclipticæ pervenit, & ad Nodum oppoſitum accedit, continuo directio Motus Lunæ Planum Eclipticæ verſus inflectitur, & minus ad hoc inclinatur, quam ſi in Orbita Motum continuaret: ſit N *n m* Planum Eclipticæ, Curva N *m* Orbita Lunæ; Vi qua Luna continuo ex hac removetur, mutatur Lunæ Via, & percurrit Curvam N *n*, quæ magis ad N *n m* in N inclinatur, quam in *n*; ita ut Plani Orbitæ Inclinationem bis mutatam concipere debeamus; dum a Nodo ad Nodum movetur Luna: ideoque quater *in ſingulis Lunæ Revolutionibus, bis minuitur, bis iterum augetur.*

Tab. 9 Fig. 17. *Poſitis Nodis* N, *n*, *in Quadraturis*, Vires, quæ *in unica Revolutione* augent Inclinationem, & hanc minuunt, ſunt æquales inter ſe; nam propter æqualem Diſtantiam utriuſque Nodi a Syzygiis, Vires Inclinationem mutantes in N D & *n* E ſunt æquales Viribus, in Punctis reſpondentibus, in D *n* & E N; illis *Inclinatio* augetur, his minuitur: Diminutio Anguli Inclinationis ex primis, ſecundarum Actione inſtauratur, & hic *non mutatur.* In Motu memorato Lineæ Nodorum reſpectu Solis, qui a ſitu parallelo Lineæ hujus pendet, Nodus N ad Syzygiam E fertur. Ubi ex. gr. Linea Nodorum pervenit ad ſitum M *m*, Luna in receſſu a Nodis tranſit per Quadraturas N, *n*, in quibus Vis, quæ Inclinationem mutat, nulla eſt, & in quorum vicinia omnium eſt minima: in acceſſu autem ad Nodos ubique Luna a Quadraturis diſtat, & Vis major in hanc agit; ideoque *integram conſiderando Revolutionem*, Augmentum Anguli Inclinationis ſuperat hujus Diminutionem; id eſt, augetur ille Angulus, aut quod idem eſt *minuitur Inclinatio*; quod ubique obtinet *in Motu Nodorum a Quadraturis ad Syzygias.*

Ubi ad Syzygias pervenere Nodi, Inclinatio Plani Orbitæ eſt omnium minima; nam *in Motu Nodorum a Syzygiis ad Quadraturas*, magis ac magis continuo inclinatur Orbitæ Planum; in hoc enim caſu in acceſſu ad Nodum per Quadraturas tranſit Luna,

in receſſu ab his diſtat a Quadraturis, & *in integra Lunæ Revolutione*, Vis, quæ Inclinationem auget, ſuperat illam, quæ hanc minuit; idcirco *augetur Inclinatio; & eſt omnium maxima verſantibus Nodis in Quadraturis*, ubi terminatur Diminutio Anguli a Plano Orbitæ cum Plano Eclipticæ effecti.

Omnes, quos explicavimus, *Errores in Motu Lunæ paululum majores ſunt in Conjunctione, quam in Oppoſitione*.

Determinantur *Vires omnes perturbantes*, detegendo harum rationem ad Augmentum Gravitatis in Quadraturis; quare omnes easdem mutationes ſubeunt cum hoc Augmento, id eſt, *ſunt inverſe, ut Cubus Diſtantiæ Solis a Tellure; qua manente, ſunt ut Diſtantia Lunæ a Tellure. Omnes Vires perturbantes ſimul conſiderando, prævalet Gravitatis Diminutio*; quod ex progreſſu Apſidum immediate ſequitur; nam ex hoc patet, plurimis ſimul conſideratis Revolutionibus, Effectum Diminutionis Gravitatis ſuperare Effectum Augmenti.

Ergo *Motu Lunæ generaliter conſiderato, minuitur Gravitas Lunæ in Tellurem acceſſu Solis*; ideoque, cum minus a Tellure trahatur, ab hac magis recedit, quam recederet, ſi talis Gravitatis Diminutio non daretur; augetur ergo in hoc caſu Lunæ Diſtantia, etiam *Tempus periodicum*; & Tempus hoc *maximum eſt, ut & Diſtantia Lunæ, cæteris paribus, maxima, verſante Tellure in Perihelio*, quia omnium minime a Sole diſtat.

CAPUT XVII.

De Planetarum Figuris.

SI ad Planetarum Figuras attendamus, talibus illos præditos detegimus, quæ ex ipſis, quibus Syſtema regitur, Legibus ſequuntur; Ordini mirabili, quem ubique obſervamus, admodum congruum eſt, nullas in Planetas agere Vires ad hos deſtruendos; id eſt, *illam eſſe Planetæ, ſive Primarii, ſive Se-*

Secundarii, *Figuram*, *quam acquireret*, *ſi totus ex Materia fluida conſtaret*; quod cum Phænomenis congruit.

Unde ſequitur *Planetas omnes Primarios*, & *Secundarios*, *eſſe ſphæricos*; conſtant enim ex Materia, cujus Particulæ in ſe mutuo graves ſunt; ex qua mutua Attractione Figura ſphærica generatur, eodem modo ac Gutta fit ſphærica ex alia partium Attractione.

Figura hæc ſphærica Planetarum ex Motu circa Solem aut Secundariorum circa Primarios, *non mutatur*; quia ſinguiæ Particulæ eodem Motu feruntur: Motu autem circa Axem mutationem Figura ſubit, eo majorem, quo Motus hic celerior eſt. Vi enim Centrifuga *Corpora leviora fiunt ſub Æquatore*; quare, altior ubique eſt *Planeta* ſub Æquatore, quam ſub Polis, & *acquirit ex Motu circa Axem*, *Figuram Sphæroidis depreſſi in Polis*; altitudo enim continuo minuitur, accedendo ad Polum, quia Vis centrifuga minuitur, propter imminutam Diſtantiam ab Axe.

Si demonſtrata cum Phænomenis conferantur, patebit quare omnia Corpora ſint ſphærica in Syſtemate noſtro; hanc tamen Figuram non eſſe accuratam, & Motibus circa Axes paululum mutari, licet in pleriſque hoc non percipiatur, ex Obſervationibus Jovis & Telluris poterit deduci. *Jovis Axem breviorem eſſe Diametro Æquatoris obſervarunt Aſtronomi*; hic licet omnium Planetarum ſit maximus, omnium celerrime circa Axem rotatur, ideoque differentia hæc obſervari poteſt.

Quantum ſub Æquatore attollatur Tellus, *a nobis determinatur*, quamvis hoc forte aliorum Planetarum Incolis, ſi dentur, non magis ſit ſenſibile, quam nobis depreſſio Polorum Martis, quam non percipimus.

Ponamus Tellurem fluidam, memoratam ſphæroidem acquiret Figuram; ſi conſtet ex Materia heterogenea, & partes magis denſæ ſint, recedendo a Centro, ad eaſdem vero diſtantias ab hoc ubique

que æque denſæ, Æquilibrium non dari demonſtratur, niſi magis deprimatur ſub Polo Tellus, quam ſi homogenea eſſet.

Si nunc concipiamus partes Centrum verſus cohærere, non eo ſitus aliarum mutari poteſt, neque mutabitur, ſi in quibuſdam locis partes ad Superficiem uſque cohæreant inter ſe, ut hoc revera locum habet. Ergo Maris Superficies acquiſivit Figuram ad Polos depreſſam: Cum vero, parum tantum, ubique Littora ſupra Maris Superficiem, attollantur, continentem Terram eandem ſequi Figuram cum ipſo Mare extra dubium eſt.

Quæ autem ipſam Figuram ſpectant, tantum ex immediatis Menſuris, & Obſervationibus, determinari poſſunt, ex quibus ſequentia deducta ſunt.

Sit *e* P E dimidium Sectionis Telluris per Meridianum; C Centrum; P Polus; E *e* Diameter Æquatoris. Tab. 3. Fig. 12.

Diameter hæc Æquatoris continet Perticas Rhenolandicas 3399474.

Axis Telluris = 3380406.

Ergo Diameter media = 3389940.

Æquator attollitur Perticis 9534.

Inter Axem & Diametrum Æquatoris ratio datur, quæ inter 177, 3. & 178, 3.

Superficies Maris neceſſario ita ſeſe conſtituit, ut perpendicularis ſit ad Directionem Gravium; & Tangens I F, quæ in Puncto I cum ipſa hac Superficie congruit, Planum Horizontis determinat. Perpendicularem autem ad Tangentem, quæ *Directionem Gravium* exhibet, ut I B, *non ubique ad Centrum Telluris tendere* poſſe clarum eſt. *Hæc tamen Linea Altitudinem Poli determinat*; eſt enim Altitudo hæc æqualis Angulo, quem I F efficit cum P C, aut I D, quam Axi parallelam ponimus, id eſt, perpendicularem ad *e* E; Angulus hic eſt D I F, cui æqualis I B D.

Si, ducta ad Superficiem in *i* perpendiculari *i b*, Angulus *i b* D ſuperet Angulum I B D uno Gradu, Puncta I & *i* uno Gradu quoque Latitudine differunt,

runt, & Arcus I *i* eſt unius *Gradus in Meridiano*. Si concipiamus integrum Arcum P I E ita diviſum in nonaginta Gradus, *non* erunt hi *æquales inter ſe*; nam omnis Figura ovalis maxime convexa eſt in extremitatibus Axeos majoris, omnium minime in extremitatibus Axeos minoris; unde ſequitur concurſum Linearum I B, *i b*, id eſt, Punctum A, magis a Superficie removeri, quo magis I ad Polum accedit; eſt enim A Centrum Circuli, qui cum Arcu I *i* coincidit, & eo major eſt Radius Circuli, quo Superficies eſt minus curva; creſcente vero IA, augetur Arcus I *i*; *Augentur* ergo *Gradus accedendo ad Polum*, *&* *Gradus ad Polum eſt omnium maximus*, *& ad Æquatorem omnium minimus.*

Gradus maximus continet Pert. Rhen. 29853, 4. & minimus eſt Perticarum 29334, 15.

Ergo Gradus medius eſt 29583, 77 Pert. Hic vix differt ab eo, cujus Puncti medii Latitudo eſt 45 Gr.

Inter Gradum maximum & minimum datur ratio, quæ habetur inter 59, 75 & 58, 75; proxime ut 60 ad 59.

Gravitas quoque in diverſis Latitudinibus differt, minima eſt ſub Æquatore, & maxima ſub Polo, Gravitateſque hæ ſunt inter ſe ut 201. 5. ad 202, 5.

Longitudo Penduli quod Vibrationes ſingulas in uno Minuto ſecundo peragit Pariſiis exactiſſime fuit menſurata a Viro Celebri Dno. de Mairan, eſt Linearum Pedis Regii Gallici 440, 57. Altitudo Poli eſt 48 Gr. 50'.

Cum Pendulo in Laponiam translato ad Latitudinem 66 Gr. 48' obſervationes fuere inſtitutæ, quibus conſtitit, hoc peregiſſe Vibrationes 86217, 5. eo Tempore quo Pariſiis tantum peregit 86158, 4, unde patuit Gravitates in hiſce locis eſſe inter ſe ut 729, 6. ad 728, 6. Ex hac determinatione Gravitates ubique Terrarum conferri poſſunt; & deprehenduntur inter ſe ut Longitudines Pendulorum æqualibus Temporibus Vibrationes peragentium.

Longitudo Penduli, quod ſingulis Minutis ſecun-

dis

dis Vibrationem peragit, eſt sub Æquatore 455,34. Lin. Pedis Rhen.; Pariſiis 456,42. Lin. ejuſdem Pedis; ad Latitudinem 66 Gr. 48' in vico Laponiæ Pello 457,08. Lin. earundem; & tandem ſub Polo Lin. 457,40.

Si Corpora libere cadant, Spatium in 1" percurſum detegitur in quatuor indicatis Locis, ſi utamur Menſura Rhenol., Pedum 15,597; 15,641; 15,663; 15,674.

Gravitate media, quæ æqualiter cum maxima & minima differt, Corpus cadendo percurrit in 1" Pedes 15,636.

CAPUT XVIII.

Motus Axeos Telluris Explicatio Phyſica.

Lunæ Nodos regredi, id eſt, in antecedentia moveri, & Orbitæ Inclinationem mutationibus eſſe obnoxiam, demonſtravimus. Concipiamus varias dari Lunas, ad eandem Diſtantiam, æqualibus Temporibus, circa Tellurem revolutas, in Plano ad Planum Eclipticæ inclinato; ſingulas iiſdem Motibus agitari clarum eſt: concipiamus numerum Lunarum augeri, ita ut ſeſe mutuo tangant, & Annulum, cujus partes cohærent, efficiant; dum Annuli pars una trahitur, ut Inclinationem augeat, pars altera Motu contrario agitatur, ad Inclinationem minuendam; Vis major in hoc caſu prævalet, id eſt, *in Motu Lineæ Nodorum a Quadraturis ad Syzygias Annuli Inclinatio minuitur in ſingulis hujus Revolutionibus; & eſt omnium minima, verſante Linea Nodorum in Syzygiis.* E contra, *augetur Inclinatio, dum Linea Nodorum ex Syzygiis ad Quadraturas transfertur; & eſt omnium maxima, poſita Linea Nodorum in his. Linea Nodorum continuo in antecedentia transfertur, niſi in Syzygiis ubi quieſcit.*

Si quantitas Materiæ in Annulo minuatur, non mutantur hujus Motus; quia a Gravitate pendent, quæ æqualiter in ſingulas Materiæ Particulas agit.

Si

Si Annuli Diameter minuatur, in ratione hujus diminutionis minuuntur Motus, ſed nullus evaneſcit, & *iiſdem Motibus, ſed minoribus, agitatur Annulus.*

Concipiamus nunc Tellurem ſphæricam; & in Plano Æquatoris, cum Plano Eclipticæ efficiente Angulum 23 Gr. 29′ Annulum dari, in eodem Tempore cum Tellure revolutum; minuatur hic ita, ut Tellurem tangat, & cum hac cohæreat; hiſce Annuli Motus memorati non tolluntur; nam cum Tellus nulla Vi in determinato ſitu retineatur, cedit Impreſſionibus Annuli; cujus Agitationes tamen minuuntur, ex aucta Materia movenda, dum Vis motrix eadem manet.

Caſus hic revera exſtat, nam Telluris Figura eſt ſphærica, Annulo in Æquatore circumdata; nam hujus Diemeter Axem ſuperat. Hujus Annuli Linea Nodorum eſt Sectio Planorum Æquatoris & Eclipticæ. Unde ſequentes deducimus concluſiones.

In Æquinoctiis Inclinatio Æquatoris *eſt* omnium minima; ideoque *Axeos Inclinatio omnium maxima*; nam hic cum Plano Æquatoris angulum rectum efficit. Poſtea augeatur inclinatio Æquatoris, id eſt, *minuitur Axeos Inclinatio, donec Sol in Solſtitiis detur, ubi hæc eſt omnium minima*, illa omnium maxima.

Idcirco *bis in Anno minuitur Telluris Axeos Inclinatio, bis inſtauratur.* Et *Sectio Plani Æquatoris cum Plano Eclipticæ, quæ in Æquinoctiis quieſcit, per reliquum Tempus in antecedentia movetur.*

Ad Planum Orbitæ Lunaris etiam inclinatur Planum Æquatoris; nam exiguum Angulum illud cum Plano Eclipticæ efficit: ideo eodem modo in Annulum agit Luna, quam Sol; & licet illa minor ſit, quia Sole multo minus diſtat, in Annulum majorem exſerit Actionem. Quare etiam *ex Actione Lunæ, bis in ſingulis hujus Revolutionibus mutatur, & bis inſtauratur, Axeos Telluris Inclinatio* ad Planum Orbitæ Lunæ; ideoque *ad Planum Eclipticæ: & in antecedentia fertur Sectio Plani Æquatoris* cum Plano Orbitæ; ex quo Motu Translatio Sectionis illius

lius Plani *cum Plano Eclipticæ* neceſſario ſequitur.

Mutationes Inclinationis Axeos nimium ſunt exiguæ, ut obſerventur: Translatio autem *Lineæ Æquinoctiorum*, *& Motus Axeos*, qui ex hac ſequitur, cum ſemper eandem partem verſus dirigantur, *tandem ſenſibiles ſunt*; & ex his Phænomena antea explicata ſequuntur.

CAPUT XIX.

De Æſtu Maris.

CUm Maris Æſtus ab Actionibus ante memoratis Solis & Lunæ pendeat, non in hiſce prætermitti debet. Ut autem Æſtum hunc ex Principiis traditis explicemus, in memoriam revocare debemus, Tellurem, ut & etiam omnia Corpora in hujus Superficie, in Lunam gravitare; ideo Particulæ aqueæ, in hac Superficie, quæ ad Centrum Telluris, aut ad hujus viciniam, tendunt, Lunam verſus quoque feruntur. Cum etiam ſolida Telluris Maſſa ad Lunam feratur, juxta Leges, quæ locum haberent, ſi omnis Materia, ex qua conſtat, in Centro coacta daretur; poterunt *demonſtrata*, *in Capite XVI: de Actione Solis in Lunam*, Tellurem verſus cadentem, dum cum hac Solem petit, *applicari ad Actionem Lunæ in Particulas aqueas in Telluris Superficie*, cum Telluris Maſſa non cohærentes, ſed hujus Centrum verſus tendentes, & cum hujus Maſſa, etiam Lunam verſus continuo cadentes; qua Vi, ut vidimus, Tellus retinetur in Orbita, circa commune Gravitatis Centrum hujus & Lunæ.

Sit S Luna; A *i* B *l* Superficies Telluris, cujus Maſſa ad Lunam tendit, quaſi tota in T eſſet coacta; ex Actione Lunæ Particulæ A & B aqueæ T verſus majorem acquirunt Gravitatem; contra Particulæ in *i*, *l*, ex Gravitate amittunt. Unde deducimus, ſi tota Tellus Aqua obtegatur, æquilibrium non dari, niſi magis attollatur Aqua, in Punctis *i* & *l*, quam in toto Circulo ab his Punctis 90 Gr. Tab. 9. Fig. 14.

diſtanti; & ideo per puncta A & B tranſeunti. Idcirco, *Actione Lunæ, Aqua adipiſcitur Figuram Sphæroidis, formatam ex Revolutione Ovalis circa Axem majorem, qui continuatus per Lunam tranſiret.*

Ponamus Lunam in Æquatore; omnes Sectiones Telluris parallelæ ad Æquatorem, cum etiam Sphæroidis Axi parallelæ ſint, ſunt ovales, quarum Axes majores per Lunæ Meridianum tranſeunt; unde ſequitur, *Tellure quieſcente, in Circulo quocunque Latitudinis, Aquam magis attolli in Meridiano, in quo Luna datur, & in Meridiano oppoſito, quam in Locis intermediis.*

DEFINITIO

Dies lunaris, eſt Tempus lapſum inter receſſum Lunæ a Meridiano & acceſſum ſequentem ad eundem. Dies hæc in viginti quatuor Horas lunares dividitur. Superat Diem naturalem 50 minutis.

Ex Motu Telluris circa Axem, ſingulis Diebus lunaribus, Loca ſingula per Meridianum Lunæ & Meridianum oppoſitum tranſeunt, id eſt, bis ibi tranſeunt, ubi Aqua *ex Actione Lunæ* attollitur, & bis ubi ex eadem Actione deprimitur; & ſic *in Die lunari Mare bis attollitur, bis deprimitur, in Loco quocumque.*

Ex Motu Telluris circa Axem, continuo Aqua elata a Meridiano Lunæ recedit; Actione tamen Lunæ, Sphæroidis Axis per Lunam tranſit; ideo agitatur continuo Aqua, ut accumulatio, quæ Motu Telluris removetur, infra Lunam inſtauretur. Ideo ab A & B continuo *i* & *l* verſus fluit Aqua, dum illa, quæ ita ſub Luna accumulatur, Motu Telluris continuo ab *i* verſus B & ab *l* verſus A fertur; id eſt, inter *i* & B, ut & inter *l* & A, dantur; ita ut omnium maxime inter hæc Puncta, attollatur. Id eſt, in locis quibuſcunque *Aqua maxime eſt elata, duabus aut tribus Horis poſtquam Luna per Meridianum Loci, aut Meridianum oppoſitum, tranſivit.*

Adſcenſus Aquarum ad partem Lunæ paululum excedit oppoſitum. Minuitur Adſcenſus hic acceſſu ad Polum,

lum, in quo nulla Aquarum Agitatio datur.

Quæ de Luna demonſtrata ſunt, ad Solem applicari poſſunt; ideo, *ex Actione Solis, ſingulis Diebus naturalibus, bis attollitur Mare, bis deprimitur. Agitatio hæc multo minor eſt*, propter Solis immenſam Diſtantiam, *quam quæ a Luna pendet: Iiſdem* tamen *Legibus ſubjicitur*.

Non diſtinguuntur Motus ab *Actione* Lunæ, & *Solis*, pendentes, ſed confunduntur, & ex hujus Actione tantum *mutatur Maris Fluxus lunaris*: quæ *Mutatio ſingulis Diebus variat*, propter inæqualitatem inter Diem naturalem & Diem lunarem.

In Syzygiis, ex amborum Luminarium Actionibus concurrentibus, attollitur *Aqua*, & ideo *magis attollitur*.

Minus adſcendit Mare *in Quadraturis*; nam ubi Aqua Lunæ Actione attollitur, ibi deprimitur ex Actione Solis, & vice verſa. Idcirco, *dum Luna a Syzygia ad Quadraturam, Adſcenſus quotidiani de die in diem minuuntur: augentur* contra *in Motu Lunæ a Quadratura ad Syzygiam*.

In Novilunio etiam, *cæteris paribus, Agitationes majores ſunt*, *& quæ in eodem Die ſeſe mutuo ſequuntur, magis differunt, quam in Plenilunio*.

Adſcenſus maximi & minimi non obſervantur, niſi ſecunda, aut tertia Die poſt Novilunium, aut Plenilunium, quia Motus acquiſitus non ſtatim ex Attritu, & aliis cauſis, deſtruitur; quo Motu acquiſito Adſcenſus Aquarum augetur, licet minuatur Actio, qua Mare attollitur: ſimile quid circa Calorem alibi demonſtravimus.

Si nunc Luminaria ex Æquatoris Plano recedentia conſideremus, videbimus *Agitationem* minui, & *minorem dari, pro majori Luminarium Declinatione*. Quod clare patet, ſi hæc in Polis concipiamus; tum enim Axis Figuræ Sphæroidis cum Axe Telluris coincidit; & omnes Sectiones ad Æquatorem parallelæ, ad Axem Sphæroidis ſunt perpendiculares; ideoque circulares. Ita ut Aqua, in ſingulis Circulis Latitudinis, ubique eandem habeat Altitudinem,

quæ Motu Telluris non mutatur in Locis peculiaribus. Si ex Polo recedant Luminaria, Agitationem continuo magis ac magis augeri, facile videmus, donec omnium ſit maxima, revoluta Sphæroide circa Lineam, ad Axem ſuum perpendicularem, poſito Sphæroidis Axe in Plano Æquatoris.

Hinc liquet, quare *in Syzygiis, prope Æquinoctia, Æſtus omnium maximi obſerventur*, ambobus Luminaribus in Æquatore aut prope hunc verſantibus.

Actiones Lunæ & Solis eo majores ſunt, quo minus hæc Corpora *a Tellure diſtant*; cum autem minor Solis Diſtantia detur, hoc verſante in Signis auſtralibus, ſæpe ambo Æſtus maximi Æquinoctiales in illo ſitu Solis obſervantur; id eſt, ante Æquinoctium Vernum & poſt Autumnale; quod tamen non ſingulis Annis obtinet; quia ex Situ Orbitæ Lunaris, & Diſtantia Syzygiæ ab Æquinoctio variatio dari poteſt.

Tab. 3. Fig. 21. *In Locis ab Æquatore diſtantibus, receſſu Luminarium ab Æquatore, inæquales fiunt ejuſdem Diei Agitationes*. Sit P P Telluris Axis; E E Æquator, L I Circulus Latitudinis; A B Axis Sphæroidis Figuræ, quam acquirit Aqua. Quando Locus datur in L aut I, datur in eodem Meridiano cum Axe Sphæroidis, & Aqua eſt maxime elata, in utroque caſu: in L tamen magis quam in I; nam C L ſuperat C I, quæ Lineæ Altitudines Aquarum, id eſt, Diſtantias a Centro, menſurant: æquales hæ forent ſi A L & B I, Diſtantiæ ab Axe Sphæroidis forent æquales, minor autem eſt C I, quia B I ſuperat A L, quod ex Inclinatione Axeos Sphæroidis ad Æquatorem oritur.

Quamdiu Luna ad eandem partem Æquatoris cum Loco datur, id eſt, ad partem lineæ C A continuatæ, *Aqua maxime, ſingulis diebus, attollitur, poſt tranſitum Lunæ per Meridianum Loci*; hoc enim contingit, ubi Locus pervenit ad L; *ſi autem Æquator ſeparet Lunam & Locum* de quo agitur, id eſt, ſi detur illa ad partem lineæ C B continuatæ, Aqua iterum in L, ad maximam pertingit Altitudinem, [illegible] &, *ſin-*

&, *ſingulis Diebus hoc obtinet*, *poſt tranſitum Lunæ per Meridianum oppoſitum*.

Omnia, quæ huc uſque fuere expoſita, exactiſſime obtinerent, ſi tota Telluris Superficies Mari obtegeretur; cùm autem non ubique Mare detur, Mutationes inde oriuntur, non quidem in Mari aperto; quia ſatis extenditur Oceanus, ut memoratis Motibus ſubjiciatur. Sed *ſitus Littorum*, *Freta*, *multaque alia*, *à peculiari Locorum Situ pendentia*, *generales Regulas turbant*. Generalioribus tamen Obſervationibus conſtat, Æſtum Leges explicatas ſequi.

Supereſt, ut ipſas Vires, quibus Sol & Luna Mare agitant, determinemus: ut pateat, has valere ad memoratos edendos effectus, & illorum Corporum Actiones in Pendula & cætera Corpora ſenſibiles non eſſe.

Augmentum Gravitatis Lunæ in Quadraturis, ex Actione Solis, eſt ad ipſam Lunæ Gravitatem in Tellurem, ut vidimus, quemadmodum 1 ad 178,725 in qua computatione poſuimus, Lunæ Diſtantiam mediam a Centro Telluris eſſe 60. Semid. Telluris: Gravitas ergo Lunæ eſt ad Gravitatem in Telluris Superficie, ut 1 ad $60 \times 60 = 3600$: Eſt idcirco Augmentum memoratum ad Gravitatem in Telluris Superficie, ut 1 ad 643428, in qua computatione error datur corrigendus:

Exacta foret computatio hæc, ſi Augmentum, de quo agitur, eſſet ad Vim, qua Tellus Solem verſus deſcendit, ut Diſtantia Lunæ 60 Semid. Telluris ad Diſtantiam Telluris a Sole; ſed eſt ut vera media Lunæ Diſtantia, $60\frac{1}{2}$. Semid. Telluris, ad Diſtantiam Telluris a Sole. Quare Augmentum determinatum parte $\frac{1}{120}$ augeri debet, & ſe habebit ad Vim Gravitatis in Superficie Telluris ut $1\frac{1}{120}$ ad 643428, aut ut 1 ad 638110.

Augmentum hoc Gravitatis Lunæ in Quadraturis

tis ex Actione Solis eſt ad Augmentum Gravitatis Aquæ in Superficie Telluris, in Locis a Sole 90 gr diſtantibus, ex eadem Solis Actione, ut $60\frac{1}{2}$ ad 1; ideo Augmentum hoc Gravitatis ad ipſam Aquæ Gravitatem, ut 1 ad 38605679. Diminutio Gravitatis ſub Sole, & in loco oppoſito, eſt dupla hujus Augmenti, ideo eſt ad Gravitatem, ut 1 ad 19302839, & tota *Mutatio in Gravitate, ex Actione Solis, eſt ad ipſam Gravitatem, ut* 1 *ad* 12868560.

Ut Actionem Lunæ cum Actione Solis compararemus, Experimenta ſunt inſtituenda in Locis, in quibus, propter anguſtias, Mare ſenſibiliter attollitur. Prope Briſtoliam Tempore Autumnali & Verno, in quo Agitatio Maris eſt maxima, adſcendit Aqua in Syzygiis, plus minus, Pedibus 45; in Quadraturis Pedibus, plus minus, 25, qui Numeri ſunt inter ſe, ut 9 ad 5.

Facillima foret Determinatio Virium, quas quærimus, ſi Agitationes maximæ & minimæ exacte in Syzygiis darentur, quod non obtinere antea vidimus.

Diſtantia autem Lunæ a Syzygia, aut a Quadratura, non ſemper eſt eadem in maximo aut minimo Aquarum Adſcenſu; nam variat hæc Diſtantia, quia Luna nunc magis nunc minus a Meridiano diſtat, quando per Syzygiam aut Quadraturam ipſa tranſit. Diſtantia media Lunæ a Syzygia, aut Quadratura, ad quam Obſervationes memoratæ referri debent, eſt circiter 18 Gr. 30', ita ut tota Solis Actio, neque cum Lunæ Actione conſpiret in Syzygiis, neque contrarie agat in Quadraturis. Etiam in tali caſu, ſi in Syzygia, ambo Luminaria in Æquatore fuerint, in memorata Diſtantia a Quadratura, Declinatio Lunæ eſt plus minus 22 Gr. 13'; quo minuitur Lunæ Vis ad Mare movendum. Ulterius; cæteris paribus, Diſtantia Lunæ a Tellure in Syzygiis minor eſt, quam in Quadraturis; unde etiam Actio Lunæ in Quadraturis minuitur: ad quæ omnia attendendo detegitur, *Vim mediocrem Solis ad*

Ma-

Mare movendum ſe habere ad Vim mediocrem Lunæ ad idem agitandum, ut 1 *ad* 4,4815. Sed Vis Solis eſt ad Vim Gravitatis, ut 1 ad 12868560; quare *Vis Lunæ eſt ad* eandem *Vim Gravitatis, ut* 1 *ad* 2871485. Ex quibus ſequitur, Vires has Lunæ & Solis nimium eſſe exiguas, ut in Pendulis & aliis Experimentis ſint ſenſibiles; has autem ipſas valere ad Mare agitandum, facile probatur.

Minuendo Gravitatem in Superficie Telluris parte $\frac{1}{2025}$ Mare attollitur Pertic. Rhenoland. 9534, id eſt, Pedibus Rhenanis 114408, Perticæ enim ſingulæ continent Pedes duodecim: unde detegitur ope Regulæ Proportionum, *Solis Actionem mutare Maris Altitudinem fere Pedibus duobus; & hanc ex Lunæ Actione mutari Pedibus* 7,88; *& ex ambabus Actionibus conjunctis Agitatio mediocris eſt circiter decem Pedum*, quod cum Obſervationibus ſatis congruit; nam in Oceano aperto, pro ut Mare magis aut minus patet, attollitur Aqua, ad Altitudinem ſex, novem, duodecim, vel quindecim Pedum; & etiam differentia datur pro diverſa profunditate Aquarum. *Ubi vero magna Vi Mare Freta intrat, impetus non frangitur, niſi majori Adſcenſu; & Mare multo magis attollitur.*

CAPUT XX.

De Lunæ Denſitate & Figura.

Vires Solis & Lunæ ad Mare movendum, ſunt inter ſe in ratione compoſita, ex ratione Quantitatum Materiæ in his Corporibus, [ſingulæ enim Particulæ agunt] & ratione inverſa Cuborum Diſtantiarum Solis & Lunæ a Tellure.

Quantitates Materiæ ſunt in ratione compoſita, ex ratione Voluminum, id eſt, Cuborum Diametrorum, & ratione Denſitatum; quare Vires memoratæ ſunt directe ut Denſitates & Cubi Diametrorum, & inverſe ut Cubi Diſtantiarum. Agitur

 hic

hic de Denſitatibus Mediis, quales pro diverſis Planetis ſupra determinavimus.

Diametri apparentes Corporum, id eſt, Anguli ſub quibus videntur, creſcunt ut ipſæ Diametri, & minuuntur ut Diſtantiæ; id eſt, ſunt directe ut Diametri, & inverſe ut Diſtantiæ; idcirco ratio compoſita, ex ratione Cuborum Diametrorum apparentium *Solis & Lunæ*, & ex ratione Denſitatum, erit ratio Virium, quibus hæc Corpora Mare movent. Ideoque horum Corporum *Denſitates ſunt directe ut Vires, quibus Mare movent, & inverſe ut Cubi Diametrorum apparentium*: & dividendo Vires per Cubos harum Diametrorum, datur ratio Denſitatum.

Vis Solis eſt ad Vim Lunæ, ut 1 ad 4,4815; media Diameter apparens Solis eſt 32′, 12″, & media Lunæ Diameter apparens eſt 31′, $16\frac{1}{2}$″, id eſt, ſunt inter ſe, ut 3864 ad 3753. *Eſt igitur Denſitas Solis ad Lunæ Denſitatem, ut 10000 ad 48911*: quæ Lunæ Denſitas cum Jovis, Saturni, & Telluris Denſitatibus poteſt conferri, eſtque Luna Tellure denſior.

Quantitates Materiæ in duobus Corporibus ſunt inter ſe in ratione compoſita Denſitatum & Voluminum, id eſt, ſi de Sphæris agatur, in ratione compoſita Denſitatum & Cuborum Diametrorum.

Lunæ & Telluris Denſitates ſunt inter ſe, ut 48911 ad 39539, Diametri ut 20 ad 73; ideo *Quantitates Materiæ* in his Corporibus, *ut 1 ad 39,31* aut ut 0,0112 ad 0,0013. Licet Denſitates detegantur, poſitis Corporibus homogeneis, Quantitates Materiæ recte definiuntur, quamvis corpora homogenea non ſint; nam illam determinamus Denſitatem, quam Corpus haberet, ſi Materia, ex qua Corpus revera conſtat, per hoc æqualiter diſpergeretur.

Gravitates in Superficiebus Telluris & Lunæ determinantur, multiplicando Denſitates per Diametros, id eſt *ſunt* inter ſe, fere ut 3 ad 1 aut *ut 431 ad 146* qui Numerus etiam exprimit relationem Gra-

vi-

vitatis in Superficie Lunæ, cum Gravitate in Superficiebus Solis, Jovis, & Saturni.

Centrum commune Gravitatis Lunæ & Telluris, circa quod ambo Corpora moventur, determinatur; nam hujus a Telluris Centro Diſtantia *eſt ad Diſtantiam* inter Centra amborum Corporum, ut Quantitas Materiæ in Luna ad Quantitatem Materiæ in ambobus Corporibus*, itaque 40, [illegible] ad 1, ut Lunæ Diſtantia a Tellure ad Diſtantiam quæſitam Centri Gravitatis *a Centro Telluris*, quæ detegitur 2543927 *Perticarum*; ut ex notis Telluris Diametro, & Lunæ Diſtantiæ deducitur.

Ut Lunæ Figuram determinemus, examinanda eſt Figura, quam, ſi fluida foret, acquireret. Si Lunam ſolam conſideremus quieſcentem, ſphærica erit. Si Actionem Telluris in Lunam conſideremus, acquireret Luna Figuram Sphæroidis, cujus Axis per Tellurem tranſiret. Vis Telluris ad Lunæ Figuram mutandam eſt ad Vim Lunæ in Tellurem, ut 39, [illegible] ad 1, & ut Diameter Lunæ ad Telluris Diametrum, quæ ſunt inter ſe, ut 20 ad 73, eſtque ratio compoſita ex his 10,77 ad 1. Hæc Vis Lunæ eſt ad Gravitatem in Superficie Telluris, ut 1 ad 2871485; quæ Gravitas in Telluris Superficie eſt ad Gravitatem in Superficie Lunæ, ut 431 ad 146, aut ut 2871485 ad 973166; quare *Actio Telluris ad mutandam Lunæ Figuram, ad Gravitatem in Superficie Lunæ*, ut 10,77 ad 973166, aut *ut* 1 *ad* 90359. Mutata Gravitate, in Telluris Superficie, parte $\frac{1}{2871485}$, Aqua attollitur Pedibus 8; ideo, ſi Gravitas parte $\frac{1}{90359}$ mutaretur, elevatio foret Pedum 254 ut Regula aurea detegitur: ſi, ſervata hac Diminutione Gravitatis, de Corpore minori agatur, minuenda eſt hæc Altitudo in ratione Diametri; ideo, ex Actione Telluris, Altitudo hæc in Luna eſt circiter Pedum 70; *& Æquilibrium non dabitur, ſi Luna ſit homogenea, niſi Axis Sphæroidis ſuperet Diametrum ad hunc perpendicularem Pedibus* 140.

Uni-

Unica proportione detegitur, ex nota Altitudine Maris ex Lunæ Actione, Altitudo in Luna ex Telluris Actione; nam ſunt hæ in ratione duplicata inverſa Gravitatum in Superficiebus illorum Corporum; cujus Regulæ hæc eſt Demonſtratio.

Si Vires æquales in hæc Corpora agerent, hæc ſimiles acquirerent Figuras; quia Vires eodem modo in ſingulas Particulas agunt. Adſcenſus ergo eſſent inter ſe ut Diametri.

Adſcenſus hi ſunt quoque ut ipſæ Vires, quæ ſunt ut Quantitates Materiæ in Corporibus agentibus, & ut Diametri Corporum, quorum Figuræ mutantur. Conjunctis omnibus rationibus, Aquarum Adſcenſus in Luna & Tellure, ſunt in ratione duplicata directa Diametrorum horum Corporum, & inverſa Quantitatum Materiæ in ipſis, id eſt, in ratione inverſa Gravitatum in Superficiebus.

Cui rationi hæc eadem ratio iterum addenda eſt ita, ut duplicata fiat; quia Adſcenſus ſunt quoque, inverſe ut Gravitates agentes in Particulas, quæ attolluntur.

Si, poſita, quam nunc determinavimus, Lunæ Figura, partes cohærere concipiamus, *Æquilibrium inter Lunæ partes non dabitur*, *niſi* Axis Sphæroidis ad Tellurem dirigatur; unde videmus, quare *Luna eandem Faciem ſemper Telluri obvertat*; nam continua Agitatione, qua Sphæroidis Axis ad Tellurem dirigitur, Luna tandem acquiſivit Motum *circa alium Axem*, de quo Motu antea egimus: qui *Motus eodem Tempore peragitur*, *in quo Luna circa Tellurem revolvitur*; quod ex Actione memorata ſequitur; ſi enim major foret Celeritas, Vi, qua eadem Facies ad Tellurem ſemper dirigitur, continuo illa retardaretur; acceleraretur continuo, ſi minor foret.

Vis tamen hæc ſatis magna eſt, ut in ſingulis Revolutionibus æquabilitatem Motus acquiſiti circa Axem ſenſibiliter turbet: Ideo *Motus circa Axem æquabilis eſt*, *licet Motu inæquali in Orbita moveatur Luna*. Situs etiam Axis Lunæ, non Vi memorata ita po-

poteſt mutari, ut ad Planum Orbitæ, dum hujus Inclinatio mutatur, ſemper perpendicularis ſit, idcirco *ad Planum Orbitæ paululo inclinatur Axis Lunæ,* ut antea vidimus.

FINIS.

598452

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

OR-

ORDO CAPITUM
Secundi Tomi.

PHYSICÆ ELEMENTORUM.

CAPUT XXVII. DE *proprietatibus Lucis Generalibus.* pag. 3.
XXVIII. *De Luce Refractâ.* 19.
XXIX. *De Luce illapſa in ſuperficies planas & ſphæricas mediorum ipſam refringentium.* 32.
XXX. *De Luce ex aere illapſa in Vitrum, atque ex eo iterum tranſeunte in Aerem.* 38.
XXXI. *De Diverſa Radiorum refrangibilitate, & de coloribus.* 44.
XXXII. *Deſcriptio Oculi.* 56.
XXXIII. *De Lucis tranſitu per oculi humores, & de Viſione.* 67.
XXXIV. *Dioptrica.* 93.
XXXV. *Catoptrica.* 106.
XXXVI. *De Aere.* 133.
XXXVII. *De Sono.* 177.
XXXVIII. *Generalia de Meteoris Aereis.* 201.
XXXIX. *De Meteores Aqueis.* 214.
XL. *De Meteoris Igneis.* 250.
XLI. *De Meteoris Aereis ſive de Ventis.* 273.

OR-

ORDO CAPITUM
TRACTATUS
DE REBUS CŒLESTIBUS

De Mundi Syſtemate.

PARS PRIMA.

CAPUT I. IDea Generalis Syſtematis Planetarii pag. 1.
I. *De Motu Apparenti.* 9.
III. *De Phænomenis Solis ex motu Telluris in Orbita.* 13.
IV. *De Phænomenis Planetarum Inferiorum ex horum, & Telluris motibus in Orbitis ſuis.* 15.
V. *De Phænomenis Planetarum Superiorum, ex horum & Telluris motibus in Orbitis ſuis.* 18.
VI. *De Phænomenis Satellitum ex motu horum in Orbitis. Ubi de Eclipſibus Solis & Lunæ.* 19.
VII. *De Phænomenis ex Motu Solis, Planetarum, & Lunæ circa Axes.* 25.
VIII. *De Phænomenis, Telluris Superficiem & peculiares hujus partes ſpectantibus.* 29.
IX. *De Phænomenis ex Motu Axeos Telluris.* 41.
X. *De Stellis Fixis.* 42.

PARS SECUNDA.

Motuum Cœleſtium cauſas Phyſicas declarans.

XI. DE *Univerſali Gravitate.* 45.
XII. *De Materia Cæleſti.* 50.
XIII. *De Motu Telluris.* 52.
XIV. *De Denſitate Planetarum.* 56.
XV. *Totius Syſtematis Planetarii Explicatio Phyſica.* 60.

XVI.

XVI. *Motus Lunæ Explicatio Phyſica.* 66.
XVII. *De Planetarum Figuris.* 83.
XVIII. *Motus Axeos Telluris Explicatio Phyſica.* 87.
XIX. *De Æſtu Maris.* 89.
XX. *De Lunæ denſitate & figura.* 95.

ERRATA	CORRIGE.
pag. 9. v. 29 40000	400000
pag. 26. v. 32 z ſpatium	x ſpatium
v. 35 *ax†bx*	*ax†by*
pag. 48. v. 32 connectas	connexas
38 *cyf*	*cyſ*
pag. 56 v. 30 eoſque	alioſque
pag. 58 v. 16 refractionem	refractionem vel reflexionem
pag. 74. v. 6 quas	quos
v. 9 ipſis	iſtis
pag. 92. v. 37 nimis	minus
pag. 120 v. 19 AC	BC
v. 23 DG	DC
v. 24 ZY	ZX
pag. 168 v. 41 *fig.* 25	fig. 24

Menda Orthographica, ut & quædam alia nullius momenti diligens Lector emendabit. In ſchemate 18 Tabulæ Additionum aberratum eſt ab hypotheſi : in eo itaque ſupponi debet FF = GF, GH = HI, IK = KL, & OQ, QI indirectum poſitas eſſe.

Digitized by Google

vitatis in Superficie Lunæ, cum Gravitate in Superficiebus Solis, Jovis, & Saturni.

Centrum commune Gravitatis Lunæ & Telluris, circa quod ambo Corpora moventur, determinatur; nam hujus a Telluris Centro Diſtantia *eſt ad Diſtantiam* inter Centra amborum Corporum, ut Quantitas Materiæ in Luna ad Quantitatem Materiæ in ambobus Corporibus*, itaque 40, 31 ad 1, ut Lunæ Diſtantia a Tellure ad Diſtantiam quæſitam Centri Gravitatis *a Centro Telluris*, quæ detegitur 2543927 *Perticarum*; ut ex notis Telluris Diametro, & Lunæ Diſtantiæ deducitur.

Ut Lunæ Figuram determinemus, examinanda eſt Figura, quam, ſi fluida foret, acquireret. Si Lunam ſolam conſideremus quieſcentem, ſphærica erit. Si Actionem Telluris in Lunam conſideremus, acquireret Luna Figuram Sphæroidis, cujus Axis per Tellurem tranſiret. Vis Telluris ad Lunæ Figuram mutandam eſt ad Vim Lunæ in Tellurem, ut 39, 31 ad 1, & ut Diameter Lunæ ad Telluris Diametrum, quæ ſunt inter ſe, ut 20 ad 73, eſtque ratio compoſita ex his 10, 77 ad 1. Hæc Vis Lunæ eſt ad Gravitatem in Superficie Telluris, ut 1 ad 2871485; quæ Gravitas in Telluris Superficie eſt ad Gravitatem in Superficie Lunæ, ut 431 ad 146, aut ut 2871485 ad 973166; quare *Actio Telluris ad mutandam Lunæ Figuram, ad Gravitatem in Superficie Lunæ*, ut 10, 77 ad 973166, aut ut 1 ad 90359. Mutata Gravitate, in Telluris Superficie, parte $\frac{1}{2871485}$, Aqua attollitur Pedibus 8; ideo, ſi Gravitas parte $\frac{1}{90359}$ mutaretur, elevatio foret Pedum 254 ut Regula aurea detegitur: ſi, ſervata hac Diminutione Gravitatis, de Corpore minori agatur, minuenda eſt hæc Altitudo in ratione Diametri; ideo, ex Actione Telluris, Altitudo hæc in Luna eſt circiter Pedum 70: *& Æquilibrium non dabitur, ſi Luna ſit homogenea, niſi Axis Sphæroidis ſuperet Diametrum ad hunc perpendicularem Pedibus 140.*

Uni-

Unica proportione detegitur, ex nota Altitudine Maris ex Lunæ Actione, Altitudo in Luna ex Telluris Actione; nam ſunt hæ in ratione duplicata inverſa Gravitatum in Superficiebus illorum Corporum; cujus Regulæ hæc eſt Demonſtratio.

Si Vires æquales in hæc Corpora agerent, hæc ſimiles acquirerent Figuras; quia Vires eodem modo in ſingulas Particulas agunt. Adſcenſus ergo eſſent inter ſe ut Diametri.

Adſcenſus hi ſunt quoque ut ipſæ Vires, quæ ſunt ut Quantitates Materiæ in Corporibus agentibus, & ut Diametri Corporum, quorum Figuræ mutantur. Conjunctis omnibus rationibus, Aquarum Adſcenſus in Luna & Tellure, ſunt in ratione duplicata directa Diametrorum horum Corporum, & inverſa Quantitatum Materiæ in ipſis, id eſt, in ratione inverſa Gravitatum in Superficiebus.

Cui rationi hæc eadem ratio iterum addenda eſt ita, ut duplicata fiat; quia Adſcenſus ſunt quoque, inverſe ut Gravitates agentes in Particulas, quæ attolluntur.

Si, poſita, quam nunc determinavimus, Lunæ Figura, partes cohærere concipiamus, *Æquilibrium inter Lunæ partes non dabitur*, *niſi* Axis Sphæroidis ad Tellurem dirigatur; unde videmus, quare *Luna eandem Faciem ſemper Telluri obvertat*; nam continua Agitatione, qua Sphæroidis Axis ad Tellurem dirigitur, Luna tandem acquiſivit Motum *circa* alium *Axem*, de quo Motu antea egimus: qui *Motus eodem Tempore peragitur*, *in quo Luna circa Tellurem revolvitur*; quod ex Actione memorata ſequitur; ſi enim major foret Celeritas, Vi, qua eadem Facies ad Tellurem ſemper dirigitur, continuo illa retardaretur; acceleraretur continuo, ſi minor foret.

Vis tamen hæc ſatis magna eſt, ut in ſingulis Revolutionibus æquabilitatem Motus acquiſiti circa Axem ſenſibiliter turbet: Ideo *Motus circa Axem æquabilis eſt*, *licet Motu inæquali in Orbita moveatur Luna*. Situs etiam Axis Lunæ, non Vi memorata ita

po-

poteſt mutari, ut ad Planum Orbitæ, dum hujus Inclinatio mutatur, ſemper perpendicularis ſit, idcirco *ad Planum Orbitæ paululo inclinatur Axis Lunæ*, ut antea vidimus.

FINIS.

598442

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

OR.

ORDO CAPITUM
Secundi Tomi.

PHYSICÆ ELEMENTORUM.

CAPUT XXVII. *De proprietatibus Lucis Generalibus.* pag. 3.
XXVIII. *De Luce Refracta.* 19.
XXIX. *De Luce illapſa in ſuperficies planas & ſphæricas mediorum ipſam refringentium.* 32.
XXX. *De Luce ex aere illapſa in Vitrum, atque ex eo iterum tranſeunte in Aerem.* 38.
XXXI. *De Diverſa Radiorum refrangibilitate, & de coloribus.* 44.
XXXII. *Deſcriptio Oculi.* 56.
XXXIII. *De Lucis tranſitu per oculi humores, & de Viſione.* 67.
XXXIV. *Dioptrica.* 93.
XXXV. *Catoptrica.* 106.
XXXVI. *De Aere.* 133.
XXXVII. *De Sono.* 177.
XXXVIII. *Generalia de Meteoris Aereis.* 202.
XXXIX. *De Meteores Aqueis.* 214.
XL. *De Meteoris Igneis.* 250.
XLI. *De Meteoris Aereis ſive de Ventis.* 273.

OR-

ORDO CAPITUM
TRACTATUS
DE REBUS CŒLESTIBUS
De Mundi Syſtemate.

PARS PRIMA.

CAPUT I. IDea Generalis Syſtematis Planetarii pag. 1.
I. *De Motu Apparenti.* 9.
III. *De Phænomenis Solis ex motu Telluris in Orbita.* 13.
IV. *De Phænomenis Planetarum Inferiorum ex horum, & Telluris motibus in Orbitis ſuis.* 15.
V. *De Phænomenis Planetarum Superiorum, ex horum & Telluris motibus in Orbitis ſuis.* 18.
VI. *De Phænomenis Satellitum ex motu horum in Orbitis. Ubi de Eclipſibus Solis & Lunæ.* 19.
VII. *De Phænomenis ex Motu Solis, Planetarum, & Lunæ circa Axes.* 25.
VIII. *De Phænomenis, Telluris Superficiem & peculiares hujus partes ſpectantibus.* 29.
IX. *De Phænomenis ex Motu Axeos Telluris.* 41.
X. *De Stellis Fixis.* 42.

PARS SECUNDA.

Motuum Cœleſtium cauſas Phyſicas declarans.

XI. DE *Univerſali Gravitate.* 45.
XII. *De Materia Cœleſti.* 50.
XIII. *De Motu Telluris.* 52.
XIV. *De Denſitate Planetarum.* 56.
XV. *Totius Syſtematis Planetarii Explicatio Phyſica.* 60.

XVI.

XVI. *Motus Lunæ Explicatio Phyſica.* 66.
XVII. *De Planetarum Figuris.* 83.
XVIII. *Motus Axeos Telluris Explicatio Phyſica.* 87.
XIX. *De Æſtu Maris.* 89.
XX. *De Lunæ denſitate & figura.* 95.

ERRATA	CORRIGE.
pag. 9. v. 29 40000	400000
pag. 26. v. 32 z ſpatium	x ſpatium
v. 35 *ax†bx*	*ax†by*
pag. 48. v. 32 connectas	connexas
38 *cyſ*	*cyſ*
pag. 56 v. 30 eoſque	alioſque
pag. 58 v. 16 refractionem	refractionem vel reflexionem
pag. 74. v. 6 quas	quos
v. 9 ipſis	iſtis
pag. 92. v. 37 nimis	minus
pag. 120 v. 19 AC	BC
v. 23 DG	DC
v. 24 ZY	ZX
pag. 168 v. 41 *fig.* 25	fig. 24

Menda Orthographica, ut & quædam alia nullius momenti diligens Lector emendabit. In ſchemate 18 Tabulæ Additionum aberratum eſt ab hypotheſi: in eo itaque ſupponi debet EF=GF, GH=HI, IK=KL, & OQ, QI indirectum poſitas eſſe.

NAPOLI

TAB. I.

Fig. 3.

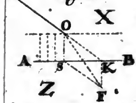

Fig. 4.

Fig. 6.

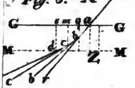
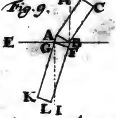
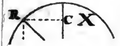
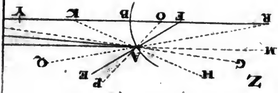

Fig. 9.

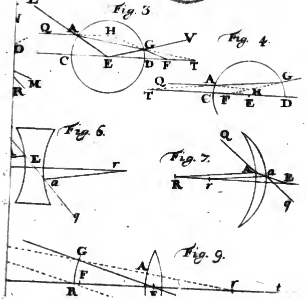

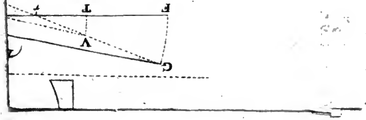

TAB. II.

Fig. 3
L
Q A H G V
C E D F T
Fig. 4
Q A G
T C F E H D
Fig. 6
E r
a
q
Fig. 7
Q
R r A a E
q
Fig. 9
G A
F
R r t

Digitized by Google

TAB. III.

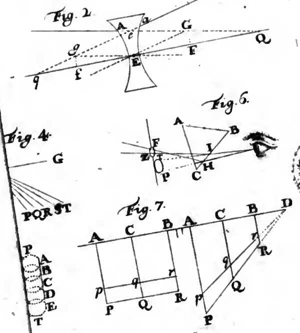
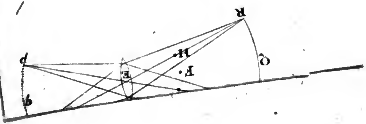

Fig. 2.
A a e G Q g F f E q
Fig. 6.
A B F I z C H P
Fig. 4.
G
PQRST
P A B C D E T
Fig. 7.
A C B A C B D
p q r P Q R
r R q Q p P

TAB. IV.

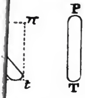

Fig. 2.

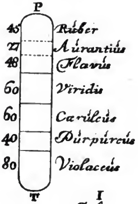
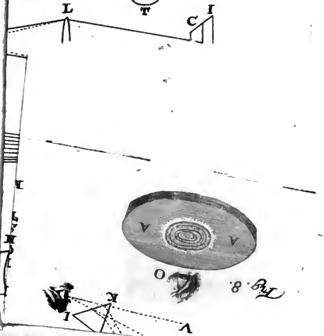

Fig. 4.

TAB. V.

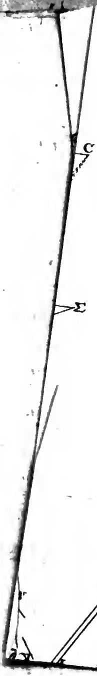

Fig. 2.

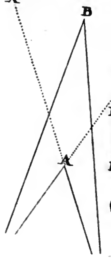
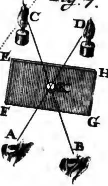
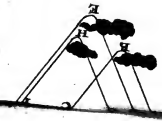
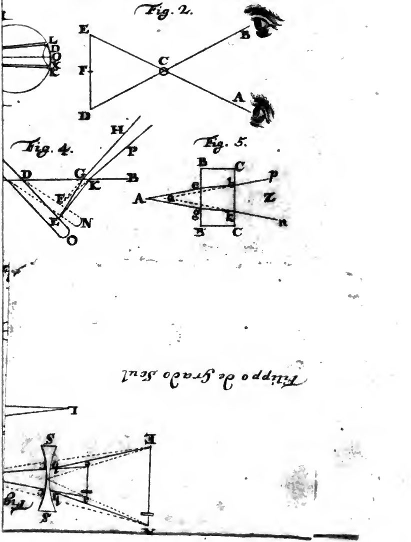

Fig. 7.

TAB VI.

Digitized by Google

TAB. VII.

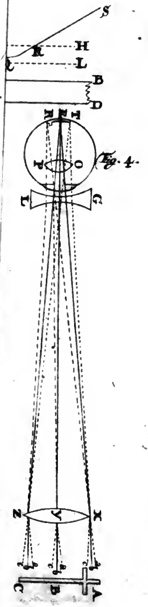

Fig. 4.

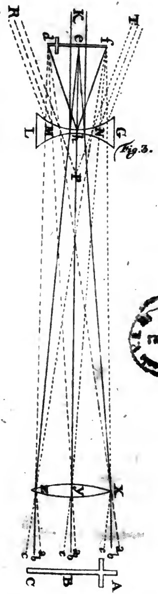

Fig. 3.

Digitized by Google

TAB. VIII.

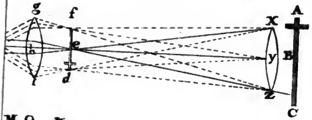

Fig. 6.

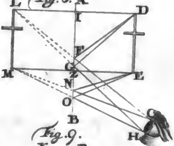

Fig. 9.

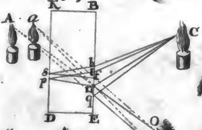

Fig. 11.

Fig. 12.

Fig. 13.

Digitized by Google

TAB. IX.

Fig. 3.

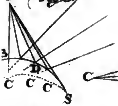

Fig. 4.

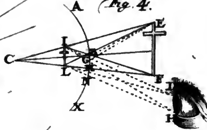

Fig. 7.

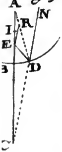

Fig. 8.

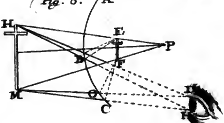
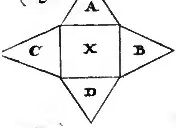
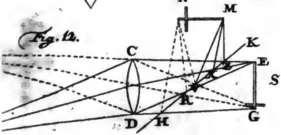

Fig. 10.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

Fig. 12.

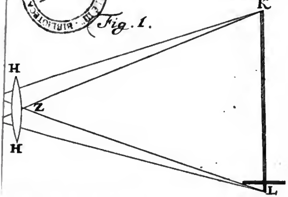
Filippo de Grado Scul.

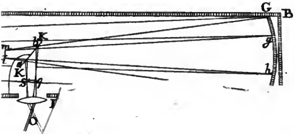
Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

TAB. X.

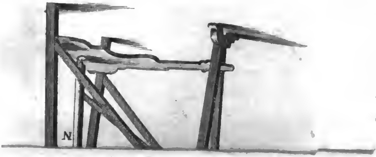
Fig. 1.

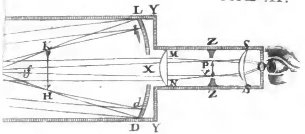

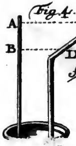
Fi

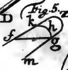

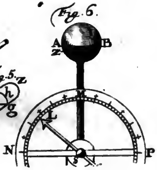
Digitized by Google

TAB XI.

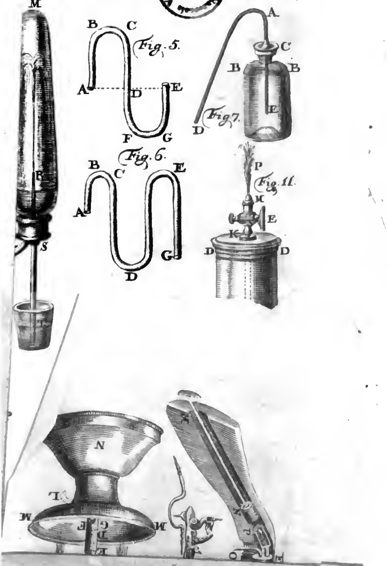

TAB. XII.

TAB: XIII.

Fig. 3.

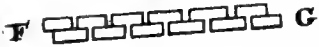

Fig. 5.

Fig. 4.

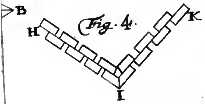
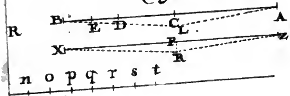
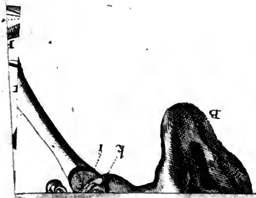

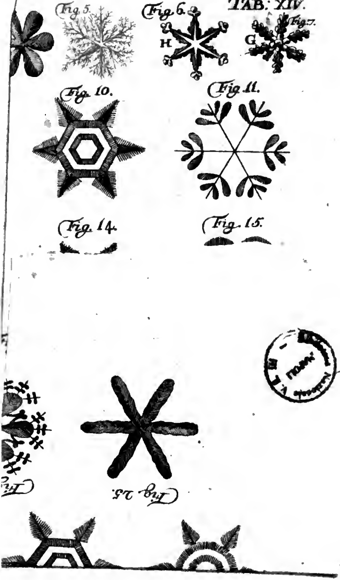
Fig. 8.

9.

TAB: XIV.

Digitized by Google

TAB: XV.

(Fig. 2.

Digitized by Google

Digitized by Google

TAB. XVI.

Fig. 1.

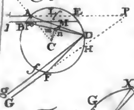

Fig. 2.

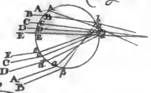

Fig. 4.

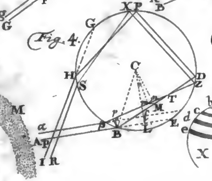
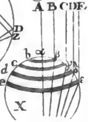
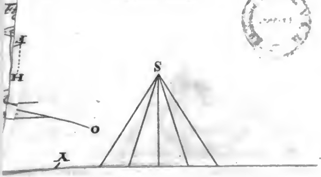
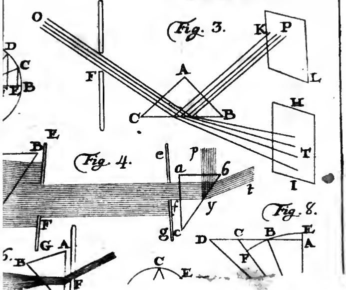

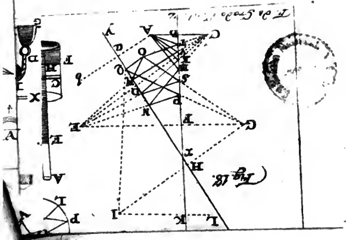
Fig. 5.

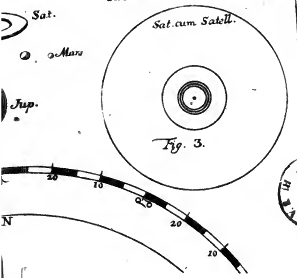
Tabula Additionum

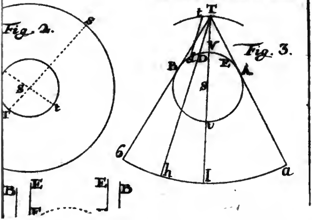
Digitized by Google

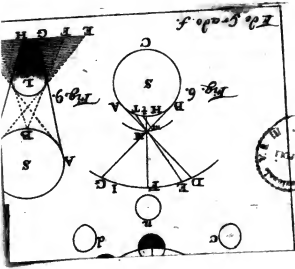
Tabula I. Astronomiæ

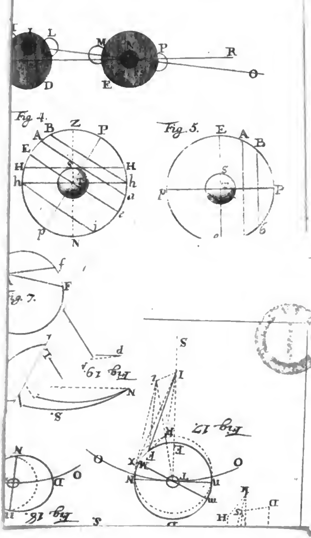
Digitized by Google

Tabula II Astronomiæ

Tabula III. Astronomiæ

Digitized by Google

Tipografia RAFFAELE ESPOSITO